

T.C.
ANKARA ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
FELSEFE VE DİN BİLİMLERİ ANABİLİM DALI
DİN EĞİTİMİ BİLİM DALI

DOKTRİNER DİN EĞİTİMİ BAĞLAMINDA
ALMANYA VE AVUSTURYA EVANJELİK DİN DERSİ PROGRAM VE
KİTAPLARININ İNCELENMESİ

Doktora Tezi

Servet SAĞINCI

Ankara- 2024

T.C.
ANKARA ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
FELSEFE VE DİN BİLİMLERİ ANABİLİM DALI
DİN EĞİTİMİ BİLİM DALI

DOKTRİNER DİN EĞİTİMİ BAĞLAMINDA
ALMANYA VE AVUSTURYA EVANJELİK DİN DERSİ PROGRAM VE
KİTAPLARININ İNCELENMESİ

Doktora Tezi

Servet SAĞINCI

Tez Danışmanı

Doç. Dr. Halise Kader ZENGİN

Ankara- 2024

T.C.
ANKARA ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
FELSEFE VE DİN BİLİMLERİ ANABİLİM DALI
DİN EĞİTİMİ BİLİM DALI

DOKTRİNER DİN EĞİTİMİ BAĞLAMINDA
ALMANYA VE AVUSTURYA EVANJELİK DİN DERSİ PROGRAM VE
KİTAPLARININ İNCELENMESİ

Doktora Tezi

Tez Danışmanı

Doç. Dr. Halise Kader ZENGİN

Tez Jürisi Üyeleri

Adı ve Soyadı

Doç. Dr. Halise Kader ZENGİN

Prof. Dr. Yıldız KIZILABDULLAH

Prof. Dr. Muhammet KOÇAK

Prof. Dr. Remziye EGE

Dr. Öğr. Ü. Hasan SÖZEN

Tez Savunma Tarihi: 22.02.2024

T.C.

ANKARA ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ MÜDÜRLÜĞÜ'NE,

Doç. Dr. Halise Kader ZENGİN danışmanlığında hazırladığım “Doktriner Din Eğitimi Bağlamında Almanya ve Avusturya Evanjelik Din Dersi Program ve Kitaplarının İncelenmesi (Ankara 2024)” adlı doktora tezindeki bütün bilgilerin akademik kurallara ve etik davranış ilkelerine uygun olarak toplanıp sunulduğunu, başka kaynaklardan aldığım bilgileri metinde ve kaynakçada eksiksiz olarak gösterdiğimi, çalışma sürecinde bilimsel araştırma ve etik kurallarına uygun olarak davrandığımı ve aksinin ortaya çıkması durumunda her türlü yasal sonucu kabul edeceğimi beyan ederim.

Tarih: 05.03.2024

Servet SAĞINCI

ÖNSÖZ

Gerek iletişim teknolojisindeki hızlı gelişmeler gerekse sosyo-politik alandaki yeni oluşumlar çoğu alanda olduğu gibi din eğitimi alanında da bilim insanını arayışlara sevk etmiştir. Din eğitimcileri, gelişen ve bu gelişmeyle birlikte değişen dünya şartlarını göz önünde tutarak bu alanla ilgili öne çıkan zorluklar ve sorunlarla mücadele etmek için din eğitimsel yeni yaklaşımlar üzerinde çalışmaktadır. Bu bağlamda, geleneksel bir öğretim modeli olan doktriner din öğretimi (confessional, inanca dayalı) yanında, mezheplerüstü din öğretimi, mezheplerarası din öğretimi, dinlerarası din öğretimi ve fenomenolojik din öğretimi olarak adlandırılan eğitim yaklaşımları geliştirilmiştir. Din eğitimcileri bu girişimler ile din eğitiminde ortaya çıkan, çoğulcu toplum, gelişen eğitim metotları vb. nedenlerden kaynaklanan ve mevcut eğitim yaklaşımların yetersiz kaldığı durumlara eğitsel çözüm yolları bulmayı hedeflemişlerdir.

Din eğitiminde her ne kadar farklı yaklaşımlar denenmekte ise de doktriner din öğretimi modeli, bu alandaki ağırlığını koruyarak Almanya, Avusturya ve Yunanistan gibi ülkelerde uygulanmaktadır. Çalışmanın konusunu teşkil eden Almanya ve Avusturya’da Doktriner Evanjelik Din Dersleri bu öğretim yaklaşımları çerçevesinde verilmektedir. Bu çalışmada Almanya ve Avusturya’da verilen din dersleri, doktriner din öğretimi yaklaşımı merkeze alınarak incelenmiştir. Konuyla ilgili olan derslerin öğretim programları incelenirken, doktriner boyutun diğer yaklaşımlar ile olan bağlantısı açıklanmaya çalışılmıştır. Bir mezhebe bağlı olarak okutulan bu din derslerinde, diğer din öğretim yaklaşımlarını göz önüne alarak Doktriner Evanjelik Din Dersinin özelliklerinin ortaya konmasına gayret edilmiştir.

Bu çalışmanın tamamlanmasına görüşleri ile yön veren, teşvik eden, yardımlarını esirgemeyen değerli hocam ve tez danışmanım Doç. Dr. Halise Kader ZENGİN’e, jüri üyeliğini yapan, görüşleri ile çalışmanın içerik ve planlanmasına önemli katkı sunan değerli hocam Prof. Dr. Yıldız KIZILABDULLAH’a, teşvik edici

yaklaşımı ile çalışmanın bitmesine motive eden kıymetli hocam Prof. Muhammet KOÇAK'a, ders döneminde kendisinden istifade ettiğim kıymetli hocam Prof. Dr. Remziye EGE'ye, değerli hocam Dr. Öğr. Ü. Hasan SÖZEN'e, doktora eğitimim süresince yardımlarını esirgemeyen kıymetli hocam Prof. Dr. Recai DOĞAN'a, ders döneminde kendisinden oldukça istifade ettiğim ve tez konusunun tespitinde yönlendirmede bulunan değerli hocam Prof. Dr. Cemal TOSUN'a ve çalışmanın şekilsel düzenlemesinde yol gösteren değerli hocam Dr. Öğr. Ü. Abdullah ŞAHİN'e teşekkürlerimi sunarım. Ayrıca maddi ve manevi desteklerini eksik etmeyen anne ve babama, çalışma süresince elinden geldiği kadar yardım etmeye çalışan eşim Kübra Sultan SAĞINCI'ya ve yeteri kadar zaman ayırmamış olmamı anlayışla karşılayan çocuklarım Eymen Orhan ve Esad Osman'a çok teşekkür ederim.

İÇİNDEKİLER

ÖNSÖZ.....	I
İÇİNDEKİLER.....	III
KISALTMALAR	VI
GİRİŞ.....	1
1. Tezin Problemi.....	1
2. Tezin Amacı.....	11
3. Tezin Önemi	12
4. İlgili Araştırmalar	13
5. Araştırma Soruları.....	16
6. Tezin Örneklemi	17
7. Yöntem.....	20
7.1. Verilerin Toplanması.....	23
7.2. Verilerin Analizi.....	24
8. Kavram ve Terimler.....	25
8.1. Evanjelik ve Protestan Kavramları.....	26
8.2. Evanjelik Din Dersi (Almanya).....	27
8.3. Evanjelik Din Dersi (Avusturya).....	27
8.4. Öğretim Programı.....	27
8.5. Konfession (Din, Mezhep)	28
1. BÖLÜM.....	30
ALMANYA (KRV Eyaleti) ve AVUSTURYA (Viyana Eyaleti) DEVLET OKULLARINDA DOKTRİNER EVANJELİK DİN DERSİ.....	30
1.1. Almanya Devlet Okullarında Doktriner Evanjelik Din Dersi.....	30
1.1.1. Almanya’da Din Dersi, Tarihsel Gelişimi ve Güncel Durumu.....	30
1.1.2. Din Derslerinin Yasal Dayanağı	39
1.1.3. Kuzey Ren Vestfalya Eyaleti’nde Doktriner Evanjelik Din Dersinin Uygulanmasında Kilisenin Fonksiyonu	41
1.1.4. Kuzey Ren Vestfalya Eyaleti’nde Doktriner Evanjelik Din Dersi Öğretmeni Eğitimi.....	50
1.2. Avusturya Devlet Okullarında Doktriner Evanjelik Din Dersi.....	56
1.2.1. Avusturya’da Din Dersi, Tarihsel Gelişimi ve Güncel Durumu-.....	57
1.2.2. Din Derslerinin Yasal Dayanağı	65
1.2.3. Avusturya’da Doktriner Din Dersinin Uygulanmasında Kiliselerin Fonksiyonu	68

1.2.4. Avusturya’da Doktriner Evanjelik Din Dersi Öğretmeni Eğitimi	74
2. BÖLÜM.....	80
BULGULAR VE YORUMLAR	80
DOKTRİNER EVANJELİK DİN DERSİ ÖĞRETİM PROGRAMLARI VE DERS KİTAPLARININ DEĞERLENDİRİLMESİ.....	80
2.1. Ortaokul Doktriner Evanjelik Din Dersi Öğretim Programı.....	80
2.1.1. Kuzey Ren Vestfalya Eyaleti Doktriner Evanjelik Din Dersi Öğretim Programının Yapısal Boyutu.....	80
2.1.3. Viyana Eyaleti Doktriner Evanjelik Din Dersi Öğretim Programının Yapısal Boyutu	90
2.2. Lise Doktriner Evanjelik Din Dersi Öğretim Programı	97
2.2.1. Kuzey Ren Vestfalya Eyaleti Doktriner Evanjelik Din Dersi Öğretim Programının Yapısal Boyutu.....	97
2.2.3. Viyana Eyaleti Doktriner Evanjelik Din Dersi Öğretim Programın Yapısal Boyutu	111
2.3. Doktriner Evanjelik Din Dersi Lise Kitabı	117
2.3.1. Kuzey Ren Vestfalya Eyaleti Doktriner Evanjelik Din Dersi Kitabı.....	117
2.3.3. Viyana Doktriner Evanjelik Din Dersi Kitabı.....	119
2.4. Doktriner Evanjelik Din Dersi Öğretim Programlarının ve Ders Kitaplarının Değerlendirmesi.....	123
2.4.1. Tanrı	123
2.4.2. İsa	144
2.4.3. İncil.....	163
2.4.4. Kilise	184
2.4.5. Dinler.....	200
2.4.6. Gelecek, Ölüm ve Ahiret.....	214
2.4.7. İnsan	223
2.4.8. Ahlak	237
2.4.9. Ekümenik Çalışmalar	244
2.4.10. Yaratılış ve Evrim	248
2.4.11. Ortak Olmayan Temalar	253
3. BÖLÜM.....	260
ALMANYA (KRV) VE AVUSTURYA (VİYANA) DEVLET OKULLARINDAKİ DOKTRİNER EVANJELİK DİN DERSİNİN KARŞILAŞTIRILMASI.....	260
3.1. Doktriner Evanjelik Din Dersinin Yasal Statüsü.....	260
3.2. Din Dersinin Uygulanmasına İlişkin Düzenleme	262

3.3. Dersin Uygulanmasında Dinî Cemaat Etkisi	266
3.4. Evanjelik Din Dersi Öğretim Programı Çalışmaları ve Ders Kitapları	269
3.4.1. Evanjelik Din Dersi Öğretim Programı Çalışmaları	270
3.4.2. Doktriner Evanjelik Din Dersi Kitapları	275
3.5. Öğretim Programları ve Ders Kitapları İçeriği	277
3.5.1. Öğretim Programları ve Ders Kitaplarının Yapısal Boyutu	277
3.6. Öğretim Programları ve Ders Kitaplarının İçerik Karşılaştırması	292
3.6.1. Tanrı	304
3.6.2. İnsan	313
3.6.3. Farklı İnançlarla İlişkiler ve Ekümenik Çalışmalar	319
3.6.4. İsa	324
3.6.5. İncil	331
3.6.6. Kilise	338
3.6.7. Ölüm ve Sonrası	344
3.6.8. Ahlak	348
3.7. Doktriner Evanjelik Din Dersi Öğretmen Eğitimi ve Ataması	351
SONUÇ	356
KAYNAKÇA	360
ÖZET	386
ABSTRACT	387

KISALTMALAR

A. u. H. B.	: Evangelische Kirche Augsburgischen und Helvetischen Bekenntnisses in Österreich
a.g.e.	: adı geçen eser
a.g.m.	: adı geçen makale
Abs.	: Absatz
Akt.	: Aktaran
Art.	: Artikel
b.	: bent
bkz.	: Bakınız
BVerwG	: Bundesverwaltungsgerichts
Ed.	: Editör
Ev.	: Evangelisch
f.	: fıkra
GG	: Grundgesetz
Hrsg.	: Herausgeber
KRV	: Kuzey Ren Vestfalya
m.	:madde
MEB	: Milli Eğitim Bakanlığı
Nr.	: Nummer

NRW : Nordrhein-Westfalen

PrivSchG : Privatschulgesetz

RdErl. : Runderlass

RU : Religionsunterricht

s. : sayfa

SchoG : Schulordnungsgesetz

vb. : ve benzeri

vd. : ve diğerleri

Yay. : Yayınları

yy. : yüzyıl

GİRİŞ

1. Tezin Problemi

Dünyada yaşanan değişim ve gelişmeler eğitim alanında da yeni arayışlar ve yaklaşımlar ortaya çıkarmaktadır. Beliren ihtiyaçlar çerçevesinde birçok alanda olduğu gibi din eğitiminde de farklı din eğitimsel yaklaşımlara gerek duyulmaktadır. Burada üzerinde durulması gereken konu ihtiyaçtan ne anlaşılması ve bu yaklaşımların ortaya çıkmasında hangi unsurların rol oynadığının belirlenmesidir. Önceki dönemlerde talim ve terbiye alanında talepleri karşılamak için yapılan yeniliklerin bu zaman için değer ifade etmeme, aynı şekilde yaşadığımız dönemde çözüm yolu olarak kullanılan metot ve yaklaşımların gelecek için yeterli olmama ihtimali bulunmaktadır. Bu bağlamda ülkeler zamanın şartlarına ve gelişmelerine göre din eğitiminde düzenlemelere gitmektedir. Örneğin ülkemizde din dersinin verilmesi, sonra kaldırılması, akabinde isteğe bağlı olarak sunulması ve en son haliyle din kültürü ve ahlak bilgisi öğretimi şeklinde zorunlu olması din eğitimi alanındaki zamana bağlı olarak yapılan düzenlemelerdir.¹ Öğrenci azlığı gerekçesiyle 1930 yılında İmam ve Hatip Mekteplerinin tamamen kapatılmasını, dinî alanda gereksinimin karşılanmaması nedeniyle toplumsal rağbet ve baskı doğrultusunda 1948 yılında İmam-Hatip Okullarının yeniden açılmasını sosyal ve dinsel talebe binaen yapılan düzenlemelere örnek olarak vermek mümkündür.²

Ülkemizde din eğitimi ile ilgili geline nihai noktada öğretim programlarının hazırlanmasında; yapılandırmacı, çoklu zekâ ve öğrenci merkezli öğretim gibi yaklaşımlardan faydalanmak bu alandaki değişime ve gelişime başka bir örnektir. Böylelikle belirli bir dönem kullanılan ezberin önemli rol oynadığı bir anlayış bırakılmış, bilgiyi üretme, kişisel yetenekleri ortaya çıkarma ve bunları kullanma, sorun

¹ Cemal Tosun, *Din Eğitimi Bilimine Giriş*, Ankara, Pegem Akademi, 2012.s.110.

² Adem Korukçu, “İmam Hatip Liseleri”, *Din Eğitimi*, Recai Doğan, Remziye Ege (eds.), Ankara, Grafik Yay., 2012, s. 184-188.

çözme ve yaşama etkin katılma özelliklerini öne çıkaran bir eğitim anlayışı benimsenmiştir.³

Ülkemizde olduğu gibi Avrupa’da eğitim alanında zamanın şartlarına göre düzenlemeler yapılmış, din eğitimindeki zorlukları aşmak için farklı yaklaşımlar geliştirilmiş, uygulamaya konulmuştur.

Martin Luther’le başlayan din alanındaki girişimlerin Avrupa Kıtası’nda ve daha sonra da dünya genelinde etkisini göstermesi, Hristiyanlıkta Katoliklik dışında farklı inançların ortaya çıkmasına neden olmuş ve bu durum doktriner din eğitiminin sürekli gündemde olmasına etki etmiştir. Evanjelik Din Dersinin doktriner açıdan geçmişi 16. yüzyıldaki dinî hareketlere kadar gitse de bu alandaki kurumsal ve devlet bünyesindeki çalışmalar Almanya’da 19. yüzyılda başlamıştır.⁴ Değişen yaşam koşulları, sosyal, ekonomik, kültürel ve dinî değişimler, Almanya’da ve Avusturya’da din derslerinin uygulama sürecinde etkin rol oynamıştır.

Dinin toplum hayatındaki konumuna dikkat çeken Pickel, din ile modernlik arasındaki anlaşmazlık ve rasyonelliğin insanın düşünce hayatında önem kazanması nedeniyle, dinin modernleşen dünyada sosyal önemini kaybettiğini vurgulamaktadır. Buna göre din dersi, toplumsal değişim ve taleplere paralel olarak, ortaya çıkan sorunlara çözüm yolu bulan bir görevi üstlenmesi gerekmektedir. Dolayısıyla din eğitimi, zamanın fikri ihtiyaçlarına cevap verebilmesi için kendini sürekli güncellemesi gerekmektedir.⁵ Özellikle çok kültürlü toplumlarda kimliğin ve kültürel temelin oluşmasında dinin rolünü göz önünde tutarak din eğitiminin, öğrencilerin kendi değerlerini geliştirmelerine, eleştirel olarak gözden geçirmelerine ve saygı, anlayış ve

³ MEB, *İlköğretim Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi Dersi (4, 5, 6, 7 ve 8. Sınıflar) Öğretim Programı ve Kılavuzu*, Ankara, 2010, s. 9.

⁴ Veit-Jakobus Dieterich, *Religionslehrplan in Deutschland (1870–2000), Gegenstand und Konstruktion des evangelischen Religionsunterrichts im religionspädagogischen Diskurs und in den amtlichen Vorgaben*, Arbeiten zur Religionspädagogik (ARP), Band 29, (Hrsg. G. Adam, R. Lachmann,) V&R Unipress, Göttingen, 2007, s. 58-60.

⁵ İsmail H. Yavuzcan, “Entwicklung und Perspektiven des IRU: Interreligiöses Lernen im Religionsunterricht”, *Islam und Europa. Als Thema der deutsch-türkischen Zusammenarbeit. Jugend und Religion in Deutschland und der Türkei*, Tarabya, 28./29. September 2013, Deutsche Botschaft, Ankara, 2014, s. 133.

birliktelik köprüleri kurmalarına yardımcı olduğu belirtilmektedir. Ayrıca okulda verilen din dersinin birlikte yaşama duygusuna katkısı sürekli vurgulanmaktadır. Din dersinin adalet, özgürlük ve dayanışma konularını içermesiyle hayatın anlamına ışık tutması bu dersi önemli kılmaktadır.⁶

Özetle eğitim alanındaki bu gelişmelerin temelinde zamanın ihtiyaçları önem arz etmektedir. Bu bağlamda din öğretimi alanında uygulanan güncel yaklaşımların yetersiz kaldığı alanlarda yeni yaklaşımlar öne sürülmüş, bu alanda beliren sorunlara yeni çözüm yolları bulma gayretine girilmiştir. Bu bilgiler ışığında din öğretimi alanında kullanılan modeller kısaca şunlardır:

Mezheplerüstü Din Öğretimi, bir dinin içinde birçok mezhebin bulunduğu toplumlarda kullanılan bir modeldir. Bu model, aynı dine fakat farklı mezhebe mensup öğrencilerin aynı ortamda ders işlemesine imkân sağlamaktadır. Dersin öğretim programı bir dinî gruba değil de bir dine ait farklı inanç türlerini kapsayacak, onları ortak noktada birleştirecek, farklılıkları giderecek bir bakış açısıyla hazırlanmaktadır. Bu model cemaatlerin, tarikatların birbirinden ayıran yönlerini değil de dinin temel prensiplerini konu edinmektedir.⁷ Bu din öğretim modelini gerekli kılan noktalardan bir tanesi, din içindeki doktriner farklılaşmanın giderek artması ve hatta mezheplerin farklı bir din olarak telakki edilmesinden sonra, farklı inanç grupları ile ilgili derslerin aynı ortamda verilmesi mecburiyetidir. Başka bir neden ise sekülerizmin, doktriner eğitimi zamanla mezheplerüstü bir eğitim anlayışına döndürmesidir.⁸ Bu konudaki çözüm arayışını Bilgin, mezhepleri birleştirme olarak değil de “çoklukta birlik” tabiriyle

⁶ “Religionsunterricht”, Bildungsland NRW, <https://www.schulministerium.nrw/themen/schulsystem/unterricht/lernbereiche-und-unterrichtsfacher/religionsunterricht>, (erişim: 01.06.2021).

⁷ C.Tosun, *Din Eğitimi Bilimine Giriş* s.134.

⁸ Pınar Usta Doğan, *Din Öğretimi Modelleri ve Mezhepler Üstü Bir Program Tasarımının Nitelikleri*, Yayınlanmamış Doktora Tezi, A.Ü. Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara 2015, s. 85.

açıklamaktadır.⁹ İngiltere ve Türkiye’deki (Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi) din derslerinin mezheplerüstü yönü öne çıkmaktadır.¹⁰

Mezheplerarası Din Öğretimi Modeli, doktriner din öğretimi ve mezheplerüstü din öğretimi yaklaşımlarının eksik kabul edildiği bazı alanları doldurmak gayesiyle ortaya çıkan bir din öğretimi anlayışıdır. Türkiye’de ilk olarak Beyza Bilgin’in kullandığı ve mezheplerüstü yerine mezheplerarası kavramıyla tanımladığı¹¹ bu modelin ortaya çıkmasında mezhebe bağlı din öğretiminin diğer mezhepleri dışlaması etkili olmuştur. Bu modele göre öğretim programı hazırlanırken ülkedeki mezhepsel çoğulculuğa dikkat edilmeli, dinin temel kaynakları merkeze alınmalıdır.¹²

Avrupa’da bu modelinin uygulandığı ülkeler bulunmaktadır. Almanya’da belirli sınıflar için uygulanan Mezhep Merkezli Mezheplerarası Açılımlı Din Dersi Modeli (Konfessionell Kooperativer Religionsunterricht) bu modele örnektir. Hâlihazırda Almanya’nın Baden Württemberg, Aşağı Saksonya ve Kuzey Ren Vestfalya eyaletlerinde uygulanan¹³ bu modele göre Katolik ve Protestan öğrenciler beraber eğitim görmektedir.¹⁴ Bu derse katılan dinî cemaatlerin farklı mezhepsel bakış açıları derse taşınıp açık bir biçimde ve farklılıklara değinerek konu olarak incelenmektedir.¹⁵

Mezhep Merkezli Dinlerarası Açılımlı Din Öğretimi Modeli, farklı din ve mezhep mensuplarıyla birlikte yaşama duygusunu geliştirmeyi hedeflemektedir. Gerek kilise okullarında gerekse devlet okullarında verilen mezhep merkezli din öğretimi,

⁹ Beyza Bilgin, “Örgün Din Eğitiminde Yeni İhtiyaçlar ve Yönelişler”, *Din Eğitimi Araştırmaları Dergisi*, S. 6, İstanbul, 1999, s. 193.

¹⁰ Tuğrul Yürük, “İlk ve Orta Öğretimde Din Öğretimi: Din Dersleri”, *Din Eğitimi*, Recai Doğan, Remziye Ege (eds.), Ankara, Grafiker Yay., 2012, s. 127.

¹¹ C. Tosun, *Din Eğitimi Bilimine Giriş*, s.134

¹² C. Tosun, *Din Eğitimi Bilimine Giriş* s.134.

¹³Konfessionell-kooperativer Religionsunterricht, <https://www.bibelwissenschaft.de/wirelex/das-wissenschaftlich-religionspaedagogische-lexikon/lexikon/sachwort/anzeigen/details/konfessionell-kooperativer-religionsunterricht/ch/caf22d7ee47a74561a50872f3c5e00a0/>, (erişim: 18.07.18).

¹⁴ Regelungen für den Religionsunterricht und den Unterricht Werte und Normen RdErl. d. MK v. 10.5.2011- 33-82105 (SVBl. 7/2011 S.226)- VORIS 22410-, <http://www.schule.de/22410/33,82105.htm>, (erişim:09.07.2018).

¹⁵Konfessionell-kooperativer Religionsunterricht, <https://www.bibelwissenschaft.de/wirelex/das-wissenschaftlich-religionspaedagogische-lexikon/lexikon/sachwort/anzeigen/details/konfessionell-kooperativer-religionsunterricht/ch/caf22d7ee47a74561a50872f3c5e00a0/>, (erişim: 18.07.18).

farklı inanç mensuplarının fazla olduğu çoğulcu toplumlarda her zaman istenen hedefleri gerçekleştirememektedir. Bu durum din eğitimi alanında yeni anlayışlara gerek duyulmasına sebep olmaktadır. Mezhep merkezli dinlerarası açılımlı din öğretimi modeli bu problemi ortadan kaldırmak için başvurulacak modellerden biridir.¹⁶

Bu modelde öğretim programı, diğer din mensupları ile ilgili farklılaşma ortaya çıkaracak, birlikte yaşama ruhunu zedeleyecek, toplumu fikren ve dinen ayrılıklara sürükleyecek faktörleri önleyecek bir zihniyetle hazırlanmaktadır. Bu modelin eğitim felsefesine hizmet etmek için aynı okuldaki farklı inançtan olan öğrencilerin belirli konuları birlikte işlemeleri bu eğitim anlayışının başka bir yönünü oluşturmaktadır.¹⁷

Dinlerarası Din Öğretimi Modeli, farklı inanç mensuplarının aynı toplumda yaşaması nedeniyle ortaya çıkan din eğitimindeki sorunlara çözüm bulmak amacıyla kullanılmaktadır. İş göçü gibi sosyal nedenler sebebiyle toplumda çoğulcu bir din anlayışının hâkim olması ve dinî çeşitliliğin artması sebebiyle, ayrıca bazı ülkelerde mezhebe/dine bağlı din öğretiminden istenilen sonucun alınamamasından dolayı dinler arası eğitim fikri ortaya çıkmıştır.¹⁸

Bu yaklaşımın amacı, küreselleşmiş çoğulcu toplumlarda farklı din mensubu öğrencileri, o toplumda mevcut olan farklı dinlerle ilgili dersler düzenleyerek, bu dinler hakkında bilgilendirmek ve böylece ayrı din mensubu bireylerle aynı ortamda birlikte yaşama, birbirleriyle kaynaşma ve yabancılaşmama düşüncesi kazandırmaktır.¹⁹

Almanya'nın Hamburg Eyaleti'ndeki "Herkes İçin Din Dersi" (Religionsunterricht für alle im Bundesland Hamburg)²⁰ ve Norveç'teki "Hristiyan Kültürü ve Din ve Ahlak Eğitimi" bu modele uygun eğitim programlarıdır.²¹

¹⁶ T. Yürük, "İlk ve Orta Öğretimde Din Öğretimi: Din Dersleri", s. 126.

¹⁷ C. Tosun, *Din Eğitimi Bilimine Giriş*, s. 133.

¹⁸ Doğan, Pınar Usta, *Din Öğretimi Modelleri ve Mezhepler Üstü Bir Program Tasarımının Nitelikleri*, (Yayınlanmamış Doktora Tezi), A.Ü. Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara 2015, s. 47.

¹⁹ C. Tosun, *Din Eğitimi Bilimine Giriş*, s.134.

²⁰ F. Doedens, W. Weiße, "Religion unterrichten in Hamburg ", *Theo-Web. Zeitschrift für Religionspädagogik* 6, 2007, H. 1, 51.

²¹ C. Tosun, *Din Eğitimi Bilimine Giriş*, s.136.

Fenomenolojik Din Öğretimi Modeli, çoğulcu, çok dinli, çok mezhepli toplumlarda uygulanma alanı bulan bir din eğitimi yaklaşımıdır. Bu model İngiltere’de denenmiştir. Bu yaklaşımın gayesi bir mezhebin/dinin öğretileri doğrultusunda değil de farklı mezheplere/dinlere değer veren bir eğitim felsefesi sunmaktır. Bu yönüyle dinler arası eğitimin bir alternatifi kabul edilmektedir.²² Burada amaç bir dine veya mezhebe bağlı olmadan din eğitimi imkânı sunarak farklı inançtan olanların hoşgörü çerçevesinde birlikte yaşama ihtiyaçlarını karşılamaktır.²³ Bilgin din eğitimindeki fenomenolojik eğilimi “dinlere ve mezheplere varsayımsız ve ön yargısız yaklaşma” olarak tanımlamaktadır. Bu yaklaşımda kişi kendi dinî inancını merkeze alarak etrafındakilerin dinî inancına sempati ile yaklaşır.²⁴

Bu çalışmanın temel konusu olan Doktriner/Mezheplere Göre Din Öğretimi Modeli ise, bir dinin mensuplarına kendi öğretilerini merkeze alarak bir dinî eğitim sunmaktadır. Asıl olan, hakikatine inanılan öğretinin, mensuplarına doğru bir üslupla aktarılmasıdır. Bu öğretim modeli hakkında; “geleneksel”, “confessionel”, “inanç temelli” veya “dindarlık merkezli” yaklaşım başlıkları da kullanılmaktadır.²⁵

Doktriner din öğretimi modelinin tarihi diğer modellere göre daha eskidir. Toplumun dinî yapısında farklı inanışlarla temasın az olması ya da toplumun farklı inanç türlerine kapalı olması, bu model etrafında şekillenen bir din eğitimini zorunlu kılmaktadır. İran’da Şii Mezhebinin temel alan din öğretimi ve Yunanistan’da Ortodoks din öğretimi doktriner din öğretimine örneklik teşkil etmektedir.²⁶ Genel olarak İslam ülkelerindeki din öğretimi de bu model çerçevesinde değerlendirilmektedir. Tek bir

²² T. Yürük, “İlk ve Orta Öğretimde Din Öğretimi: Din Dersleri” s.131.

²³ B. Bilgin, “Mezhepler ve Dinler Arası Eğitim ve İş birliği”, *AÜİFD*, 1999, C.39, S.1, s.3.

²⁴ B. Bilgin, “Örgün Din Eğitiminde Yeni İhtiyaçlar ve Yönelişler”, s. 191.

²⁵ Mualla Selçuk, “Din Öğretiminde Yeni Açılımlar”, *Ülkemizde Laik Sistemde Sosyal Bilim Olarak Din Öğretimi Kurultayı*, Bildiri ve Tartışmalar 7-9 Nisan 2005 Malatya, Malatya, İnönü Üniversitesi Yayınları, 2005, s. 170.

²⁶ C. Tosun, *Din Eğitimi Bilimine Giriş*, s.138.

mezhebin veya dinin yoğun bir şekilde hüküm sürdüğü toplumlardaki dinî faaliyetlerde, doktriner din öğretimi yaklaşımına sıklıkla başvurulmaktadır.²⁷

Bu modele göre din dersi, aynı din veya mezhep mensubu öğrenciler tarafından oluşturulan sınıflarda verilir. Diğer dine veya mezhebe mensup öğrencilerin derse katılımı uygun görülmemektedir. Bu dersteki temel amaç, öğrencilere mensubu oldukları din veya mezhep hakkında bilgi sahibi olma, dinlerini sevmeye, dinî ritüelleri öğrenme yetilerini kazandırmaktır.²⁸

Bilgin, bir mezhebe bağlı olan din dersi öğretiminin sakıncalarından bahsederken pedagogların, mezheplere göre verilen din dersinin hem pedagojik hem de sosyolojik yönden sıkıntılar doğuracağını belirttiklerini vurgulamaktadır. O, mezhebe bağlı eğitim yerine din eğitiminde fenomenolojik bir yaklaşımın benimsenmesinin dinlerin ve toplumların gelişmesine katkı sağlayacağını belirtmektedir. Çünkü bu öğretim modelinde öğrenciler başkasının inancına karşı saygılı ve hoşgörülü olma hissiyatı kazanmakta ve bunu toplumsal yaşama yansıtma fırsatı bulmaktadır.²⁹

Alman kiliseleri tarafından sunulan bildiride doktriner din dersi, bireysel ve toplumsal hayatta dinî yeteneklerin gelişimini, Hristiyan inancı ve diğer dinler ile ilişki kurarak bilgi ve beceri kazandırmayı hedeflemektedir. Bu ders, insanın neye inanması gerektiği ve bu inancını temellendirmesi konusuyla meşgul olmaktadır. Öğrenciler, Hristiyanlık inancı merkezinde gerçeği ve varlığı araştırarak, kendi dinî ve ahlaki kanaatlerini denetlemekte ve geliştirebilmektedir. Böylece öğrenciler, delillerle temellendirdikleri dinî duruşlarını kazanmakta ve bunları başkalarına karşı savunabilmektedir.³⁰

²⁷ T. Yürük, “İlk ve Orta Öğretimde Din Öğretimi: Din Dersleri”, s.126.

²⁸ T. Yürük, a.g.m., s.126.

²⁹ B. Bilgin, “Örgün Din Eğitiminde Yeni İhtiyaçlar ve Yönelişler”, s.199.

³⁰ Die Zukunft des konfessionellen Religionsunterrichts Empfehlungen für die Kooperation des katholischen mit dem evangelischen Religionsunterricht, Die deutschen Bischöfe Nr. 103, 22. November 2016, hg. vom Sekretariat der Deutschen Bischofskonferenz. s. 11.

Kendi öğretisini merkeze alan bu modelle gerçekleştirilen bu dersle ilgili üzerinde durulması gereken hususlardan biri de bir dinî/mezhebi grubun kendi dinî öğretisini merkeze alarak yaptığı öğretimde diğer din/mezhep mensuplarına karşı hoşgörü temelli yaklaşımda bulunma gayretleridir. Nitekim doktriner bir ders olan Evanjelik Din Dersinin görevleri arasında diğer inanç mensuplarına karşı iletişime açık, saygılı, toleranslı, anlayışlı olma vb. tutum ve davranışlar farklı dini gruplara karşı yaklaşımda dikkat edilmesi gereken hususlar olarak sayılmaktadır.³¹

Almanya ve Avusturya mezhebe bağlı din öğretimi modellerinin uygulandığı ülkeler arasındadır. Bu ülkelerdeki din dersleri mezhep merkezli sunulmaktadır. Derslerin öğretim programlarının hazırlanması, öğretmen atamaları gibi faaliyetleri ilgili kilise kendi prensiplerine göre yapmakta ve devlet ise dersler için maddi ve fizikî unsurları tedarik etmektedir.³² Bir mezhebe bağlı olduğunu beyan eden öğrenci sadece kendi mezhebinin din dersini almaktadır. Derse başka mezhepten öğrencinin gelmesi için öğretmenin onayı ve velinin yazılı beyanı gibi şartlar sunulmaktadır.³³

Kısaca Almanya ve Avusturya’da doktriner boyutta verilen din dersleri ülke anayasalarıyla güvence altına alınmakta, dersle ilgili öğretim programı hazırlanması ilgili kiliselere bırakılmaktadır.

Son zamanlarda meydana gelen sosyal, kültürel değişimler ve gelişmeler din eğitiminde alternatif metotları gerekli kılsa da hala mezhebe dayalı/doktriner din eğitim okullarda ağırlığını korumaktadır. Öğrencilerin, Tanrı, varoluş, ölüm ve sonrası, hayatın gayesi, acı vb. konuları sürekli dile getirmeleri, dinin hayatın bir parçası olarak görülmesi, diğer derslerdeki din ile ilgili konularla din dersinin ilişkisinden dolayı

³¹ Richtlinien und Lehrpläne für die Grundschule in Nordrhein-Westfalen, *Evangelische Religionslehre*, Herausgegeben vom Ministerium für Schule und Weiterbildung des Landes Nordrhein-Westfalen Düsseldorf: 2008. s. 151.

³²<https://www.schulministerium.nrw.de/docs/Schulsystem/Unterricht/Lernbereiche-und-Faecher/Religionsunterricht/index.html>, (erişim: 04.06.2018)

³³ Informationen zum Religionsunterricht in Nordrhein-Westfalen, Erläuterungen, Staatliche und Kirchliche Rechtsgrundlagen, Gerichtsentscheidungen Kirchliche Denkschriften und Stellungnahmen, Ed. Werner Prüßner vd. 7. Auflage – Stand : 01. Februar 2013, s. 55.

okulun eğitim misyonuna katkı sağladığının kabul edilmesi gibi durumlar doktriner din dersinin okullarda verilmesini önemli kılmaktadır. Diğer yandan doktriner din dersi, Katolik ve Protestan iş birliğinin artmasında da önemli rol oynamaktadır. Özellikle son 40 yılda bu iki mezhep arasında önyargıların önemli ölçüde giderildiği ve karşılıklı güvensizlik sorununun üstesinden geldiği belirtilmektedir. Bu noktada Evanjelik ve Katolik kiliseler kendi doktriner yapılarını göz önünde tutarak yapmış oldukları ortak faaliyetlerde din dersinin rol alması, farklı kiliseler arasındaki verimli çalışmalara vesile olduğundan bu ders ön plana çıkmaktadır. Ayrıca mezhebe dayalı din dersinde diğer dinler konu olarak anlatılmakta ve farklı inançlara karşı tolerans gösterilmesi gerektiği vurgulanmaktadır. Bu yönüyle din dersinin çok kültürlü toplumlarda birlikte hoşgörü ortamında yaşamaya katkı sağlaması dersin sosyal açıdan önemini göstermektedir.³⁴

Doktriner din eğitimi vermekle görevli kiliseler, okullarda neden din dersi verilmesi gerektiğini çeşitli çalışmalarla gerekçelendirmeye çalışmaktadır. Kiliseler bu nedenlerden bazılarını özetle şu şekilde ifade etmektedir: Din dersi çocuklara ve gençlere dinî kimliklerini bulmada yardım etmektedir. Bu sayede öğrenciler dinen zararlı görüşlere karşı kendilerini korurken, faydalı bilgileri de kazanmaktadır. Mezhebe bağlı din dersi; Tanrı, hayatın manası, hayat sonrası gibi konularda öğrencilere düşünme imkânı vermektedir. O, hayatla ilgili sorulara Hristiyanlık temelinde cevaplar sunmaktadır. Dahası diğer mezheplere karşı doktriner sınırları ortaya koymaktadır. Böylece bu mezhep mensubu bireyler hangi dinî düşünce üzerinde olduklarını fark etmekte ve diğer mezhepten olanlara karşı dinî tavırlarını belirlemektedir. Mezhebe bağlı din dersi İncil'den alıntılar yaparak, hayatın temel sorunları konusunda mensuplarına bir duruş sunmaktadır. Öğrenciler bu duruş noktası üzerinde düşünerek kendi dinî tavırlarını geliştirme imkânı elde etmektedir. Din dersi gençlere diğer din

³⁴ Argumente für den Religionsunterricht Argumente an öffentlichen Schulen! Ed. Sekretariat der Deutschen Bischofskonferenz, https://www.dbk.de/fileadmin/redaktion/veroeffentlichungen/Sonstige/argumente_fuer_den_religionsunterricht.pdf. (erişim:18.04.2022).

mensuplarıyla iletişim becerisi kazandırmakta, onların inançlarına ve yaşamlarına karşı saygı duyma ve onlarla özgürce konuşma imkânı sunmaktadır. Böylece bu ders çok kültürlü bir toplumda huzur içinde birlikte yaşamaya büyük katkı sağlamaktadır.³⁵

Sosyal, kültürel ve eğitim alanında gelişen ve değişen şartların bu iki ülkede doktriner din eğitimi etkileyen yönlerini ortaya koymak ve bu etkenlerin dersin içeriğine nasıl yansıdığını tespit etmek bilimsel çalışmanın yapılmasını gerekli kılan nedenler arasındadır.

Doktriner din dersini olumsuz yönde etkileyen nedenlerden bir tanesi kiliseye olan eleştiriler ve dolayısıyla kiliseden uzaklaşmalardır. Kendini yenileyemeyen, çağın gereksinimlerine karşılık veremeyen, sadece belirli ritüelleri yerine getiren ve bu nedenle kutsallıktan uzak bir kurum olduğu yönündeki düşünceler, kilisenin dini hayattaki etkisini azaltan nedenler olarak belirmektedir.³⁶

Doktriner din dersine ilginin azalması bu dersin geleceğini etkileyen büyük faktörler arasındadır.³⁷ Bu ilgiyi artırmak için farklı mezhepten kilise yetkililerinin, mezhep merkezli mezheplerarası açılımlı din dersi modelinin uygulanması örneğinde olduğu gibi,³⁸ birlikte çözüm arayarak, din dersini öğrencilere cazip hale getirme gayretine girmeleri ayrıca araştırılması gereken hususlardandır. Yine doktriner din dersinin içeriğinin belirlenmesinde etkili olan önemli faktörler dile getirilmektedir. Özellikle çok kültürlü toplumlarda öğrencilerin farklı inanç mensuplarıyla iletişim halinde olması ve birlikte yaşama kültürünü geliştirebilmeleri açısından önemsenmektedir.³⁹ Bu bağlamda doktriner din dersinin içeriğinin nasıl oluşturulduğu, hangi kazanım, beceri ve hedeflerin belirlendiği incelenmelidir. Bu kapsamda doktriner

³⁵ https://www.ev-schuldekan-muehlacker.de/resources/ecics_427.pdf. (erişim: 23.12.2018).

³⁶ *Religionsbuch Oberstufe*, (ed. U. Baumann, F. Schweitzer), Cornelsen, Berlin, 2013, s. 266.

³⁷ <https://www.katholisch.de/artikel/15200-weiter-debatte-um-oekumenischen-religionsunterricht>, (erişim:23.08.23).

³⁸ <https://www.schulministerium.nrw/konfessionelle-kooperation-im-religionsunterricht>, (erişim:22.08.23).

³⁹ Kernlehrplan für die Sekundarstufe II Gymnasium/Gesamtschule in Nordrhein-Westfalen, Evangelische Religionslehre, Herausgegeben vom Ministerium für Schule und Weiterbildung des Landes Nordrhein-Westfalen, 2014, s. 12.

din dersini uygulayan ülkelerdeki din öğretiminin araştırılması, öğretim programlarının ve ders kitaplarının incelenmesi bilimsel olarak tespit ve bulguların karşılaştırılarak ortaya konması din eğitimi alanına önemli katkı sunacaktır.

Bu sebeple bu çalışmanın temel problemi şu şekilde oluşturulmuştur:

“Almanya ve Avusturya’da uygulanan doktriner Evanjelik Din Dersi öğretim programlarının ve ders kitaplarının içeriği nasıldır?”

2. Tezin Amacı

Avrupa’da önemini koruyan mezhebe dayalı doktriner din eğitimi modeli Almanya ve Avusturya gibi birçok ülkede uygulanmaktadır. Bu iki ülkede sosyal ve kültürel alandaki gelişmelerin doktriner temelli verilen din eğitimi nasıl etkilediği, bu alanda karşılaşılan sorunlara cevapların nasıl arandığı ve öğretim programlarında zamanın ihtiyaçlarını giderme amacına yönelik ne tür değişiklikler yapıldığı araştırılması gereken konular arasındadır. Bu çerçevede tezin temel amacı; doktriner bir Evanjelik din dersinin temel özelliklerinin, uygulama durumunun, ders materyallerinin, ders kitapları ve öğretim programları içeriğinin, öğretmen eğitiminin nasıl olduğunu ortaya koymaktır. Bu amaca bağlı olarak çalışmada; Kuzey Ren Vestfalya ve Viyana’daki ortaokul ve lise düzeyi devlet okullarında doktriner din eğitimi merkezli Evanjelik Din Dersinin ülkelerdeki tarihi sürecine ve gelişimine değinerek, derslerin uygulanmasında ülkeler arasındaki farkları tespit etmek, bu tespitlerden faydalanılarak Evanjelik doktrinin öğretim programlarına yansımalarını ve doktriner anlayışı merkeze alan öğretim programlarının diğer inançlarla olan ilişkisini ortaya koymak ve farklı inanç mensupları ile iletişim kurma çalışmalarını belirlemek de hedeflenmektedir.

Bu çalışmada, Kuzey Ren Vestfalya ve Viyana’da okutulan Evanjelik Din Dersinin doktrinerliği işlemedeki farklarını, doktriner boyutun ders kitaplarına ve öğretim programlarına yansımalarını ortaya çıkarmak maksadıyla iki ülkedeki Evanjelik Din Dersini mukayese etme de amaçlanmaktadır. Çalışmanın amaçları doğrultusunda bu

derslerin uygulamalarında, bağlı oldukları devletlerin yasal statüleri, dersin verilmesindeki rolleri ve ders materyalleri seçimi konuları da incelenmektedir. Ayrıca derslerin öğretim programlarındaki konuları ele alış tarzları, dinî kavramlara yükledikleri manaları, bu programların hazırlanmasında temel teşkil eden pedagojik unsurları mukayeseli bir üslupla incelemek amaçlar arasındadır.

3. Tezin Önemi

Almanya ve Avusturya’da Evanjelik Din Dersi ile ilgili birçok çalışma bulunsa da bu alanda konuları detaylı bir şekilde karşılaştırma temelli işleyen araştırma bulunmamaktadır. Bu alanda daha önce bu tarzda bir çalışmanın olmaması bu tezi önemli kılmaktadır. Evanjelik Din Dersi öğretim programı ile ilgili en kapsamlı çalışmalardan biri olan Veit-Jakobus Dieterich’in *Religionslehrplan in Deutschland (1870-2000)* eseri⁴⁰ ve Alexander van Dellen tarafından yazılmış olan *Ist der konfessionelle Religionsunterricht in Österreich zukunftsfähig?* başlıklı makale⁴¹ bu alandaki önemli çalışmalar arasındadır. Almanya’daki din eğitimi ile ilgili önemli çalışmalardan bir tanesi Türkiye’de yapılmış olan Recai Doğan’ın *Avrupa Birliği Sürecinde Dinî Kurumlar ve Din Eğitimi: Almanya Modeli* başlıklı makalesidir.⁴² Evanjelik Din Dersi alanında yapılmış olan bu çalışmalar ülkeleri karşılaştırmamakta, kendi seçmiş oldukları konu üzerine yoğunlaşmaktadır. Bu alandaki eserlere, ilgili araştırmalar kısmında daha ayrıntılı olarak değinilmiştir.

Birbirleriyle ekonomik, siyasal, dinsel vb. birçok yönden bağlı bulunan iki devlette verilen din dersleri uygulamaları arasındaki kesişen ve ayrılan konular üzerine böyle bir araştırma yapılması, her iki ülkedeki din eğitimi faaliyetlerine farklı bir bakış açısı sunacaktır. Ayrıca bu ülkelerdeki din eğitiminde kullanılan eğitim yaklaşımları ve

⁴⁰ Veit-Jakobus Dieterich, *Religionslehrplan in Deutschland (1870–2000)*, *Gegenstand und Konstruktion des evangelischen Religionsunterrichts im religionspädagogischen Diskurs und in den amtlichen Vorgaben*, Arbeiten zur Religionspädagogik (ARP), Band 29, (Hrsg. G. Adam, R. Lachmann,) V&R Unipress, Göttingen, 2007.

⁴¹ A. van Dellen, “Ist der konfessionelle Religionsunterricht in Österreich zukunftsfähig? s. 153-172.

⁴² R. Doğan, “Avrupa Birliği Sürecinde Dinî Kurumlar ve Din Eğitimi: Almanya Modeli”, s. 1-43.

metotlarının uygulamalardaki başarısı veya eksikleri, eğitim adına atılacak sonraki adımlar için eğitimcilere yol gösterecektir. Birbirine yakınlıkları bulunan bu iki ülke arasındaki karşılaştırma temelli bir çalışma din eğitimi konusunda birbirlerinden etkilendikleri noktaları ortaya çıkaracaktır.

Her iki ülke kendi eğitim amaçlarına göre din dersi öğretim programları hazırlamakta ve mezhebe dayalı din derslerinde doktriner boyutu bu programlara yansıtmaktadır. Doktriner boyutun ele alınmasında izlenen kriterlerin belirlenmesi, doktriner anlayışın programlarda işleniş şeklinin tespiti, diğer modellerin uygulama kapsamına giren alanlarda doktriner merkezli modelin kullanım tarzının ortaya konması bu çalışmayı farklı bir açıdan önemli kılmaktadır. Bu alanda araştırma yapmak isteyen araştırmacılar bu çalışma vesilesi ile belirli bir birikime sahip olma ve bunları geliştirme imkânı bulacaktır. Dahası ülkemizde din dersi doktriner düzeyde verilme de mezhebe dayalı bir din dersi çalışması planlayanlar için bu çalışma yol gösterici konumdadır.⁴³

4. İlgili Araştırmalar

Konuyla ilgili farklı çalışmalar vardır. Burada konuyla doğrudan ilgili yurt içinde ve yurt dışında yapılan çalışmalar kısaca ele alınmıştır. Bununla birlikte gerekli görülen yerlerde alan içine doğrudan hitap etmeyen kaynaklardan da faydalanılmıştır.

Evanjelik Din Dersi öğretim programı ile ilgili en kapsamlı çalışmalardan biri Veit-Jakobus Dieterich'in *Religionslehrplan in Deutschland (1870-2000)* eseridir.⁴⁴ Bu çalışmada Dieterich, 1870-2000 tarihleri arasında Almanya'da Evanjelik Din Dersi için hazırlanmış olan öğretim programlarını konu olarak almakta, bu alanda yapılmış olan tartışmalara, araştırmalara, devletlerin din dersine yaklaşımlarına, din dersi öğretim programı hazırlama ve geliştirme faaliyetlerine yer vermektedir.

⁴³ Her ne kadar Türkiye'deki seçmeli Temel Dini Bilgiler Dersi bazı uzmanlar tarafından doktriner bir ders gibi görülse de, bu ders Almanya ve Avusturya'daki doktriner din dersi uygulamalarından dinî cemaat etkisi, ders programı hazırlayıcıları ve öğretmen atamaları bakımından farklılık arz etmektedir.

⁴⁴ Veit-Jakobus Dieterich, *Religionslehrplan in Deutschland (1870-2000)*, *Gegenstand und Konstruktion des evangelischen Religionsunterrichts im religionspädagogischen Diskurs und in den amtlichen Vorgaben*, Arbeiten zur Religionspädagogik (ARP), Band 29, (Hrsg. G. Adam, R. Lachmann,) V&R Unipress, Göttingen, 2007.

Bu alanda bir diğer önemli çalışma ise Alexander van Dellen tarafından yapılmış olan “*Ist der konfessionelle Religionsunterricht in Österreich zukunftsfähig?*” başlıklı makaledir.⁴⁵ Bu çalışmada, Avusturya’da mezhebe dayalı din dersinin geleceğini konu olarak seçilmekte, bu dersin devlet okullarında okutulmasının önündeki zorluklara değinilmektedir. Bu çalışmada Avrupa’da uygulanmakta olan din dersi öğretim modelleri özetlendikten sonra, Avusturya’daki mezhebe dayalı din dersinin amacı ve misyonu konusuna geçilmekte, bu dersin yasal durumu ile ilgili tartışmalara yer verilip istatistiki açıklamalarla çalışmanın kapsamı genişletilmektedir.

Franz-Heinrich Beyer tarafından yapılan “*Religion unterrichten in NRW*”⁴⁶ başlıklı makale çalışmasında ise Kuzey Ren Vestfalya’daki din dersi konu olarak alınmakta, bu eyaletteki dinsel ve mezhepsel yoğunlukla ilgili sayısal bilgiler verilmekte ve Eyaletin din dersine yaklaşımı yasal düzenlemelerle açıklanmaktadır. Beyer bu çalışmada, diğer mezheplerin uygulamış olduğu din dersi hakkında bilgi vermekte, Evanjelik Din Dersini ayrı bir başlık altında konu olarak almakta, bu dersle ilgili yasal ve eğitsel değişikliklere değinmektedir.

Richard Potz’un Avusturya’da din eğitiminin yasal ve eğitsel boyutu hakkında genel bilgiler sunan bir makalesi bulunmaktadır.⁴⁷ Bu çalışmada Potz, din dersinin hukuki durumu, kilise ve dinî grupların din dersindeki rolü, din eğitimi konularını ve bu ülkede yapılan din eğitimi ile ilgili tartışmaları incelemektedir.

Avusturya’daki din dersleri ile ilgili önemli çalışmalardan bir tanesi de Winfried Schluifer tarafından yazılan “*Das Religionsunterrichtsgesetz und seine Praxis, Religionsunterricht in Europa*”⁴⁸ başlıklı makaledir. Schluifer bu çalışmada Avusturya’daki din dersinin tarihi gelişimi, dersin yasal statüsü, dinî grupların rolü,

⁴⁵ A. van Dellen, “Ist der konfessionelle Religionsunterricht in Österreich zukunftsfähig? s. 153-172.

⁴⁶ Franz-Heinrich Beyer, “Religion unterrichten in NRW”, *Theo-Web. Zeitschrift für Religionspädagogik*, 2006, S. 2, s.179-187.

⁴⁷ Richard Potz, “Avusturya”, *Avrupa Birliği Ülkelerinde Din-Devlet İlişkisi Hukuki Yapı/ Din Eğitimi/ Din Hizmetleri*, eds. Ali Köse- Talip Küçükcan, İSAM Yay. No: 389, İstanbul, 2008, s.81-96.

⁴⁸ Winfried Schluifer, “Das Religionsunterrichtsgesetz und seine Praxis, Religionsunterricht in Europa,” *Schule & Recht*, (yay. ÖGSR), 1/2018, s. 37-53.

öğretmen eğitimi, ders materyalleri gibi temel konularla ilgili bilgiler vermekte açıklanması gereken durumları kendi tarzında örnekler vererek izah etmektedir. Çalışmayı önemli kılan etkenlerden bir tanesi dersin uygulama boyutunu farklı yönleriyle örnekler vererek ele almasıdır. Bu çalışmada dersin okullarda okutulması ile ilgili ortaya çıkan, ders kaydı, kayıt sildirme, başka inançtan olan öğrencilerin derse katılımı gibi durumlar örnekler kullanılarak açıklanmaktadır.

Almanya ve Avusturya'daki din dersinin durumunu aynı başlıkta konu edinen bir çalışma ise Anton A. Bucher tarafından yapılmıştır.⁴⁹ Her iki ülkedeki din dersinin durumunu sınıf seviyelerine göre ele alan bu çalışmada Bucher, din dersi ile ilgili görüşleri ve alakayı öğrenci ve öğretmen açısından değerlendirmekte, dersin içeriği ile ilgili beklentileri rakamsal değerlerle açıklamaktadır. Ayrıca yazar din derslerinin geleceği ile ilgili kaygıları da sıralamaktadır.

Türkiye'de ise Evanjelik hareket ile ilgili lisansüstü seviyede çalışmalar olmakla birlikte Evanjelik Din Dersine genellikle çalışmaların ilgili yerlerinde değinilmiştir. Almanya'daki din eğitimi ile ilgili önemli çalışmalardan bir tanesi Recai Doğan'ın *Avrupa Birliği Sürecinde Dinî Kurumlar ve Din Eğitimi: Almanya Modeli* başlıklı makalesidir.⁵⁰ Bu çalışmada Almanya'daki din eğitimi genel hatlarıyla anlatılmış, din dersi modellerine yer verilmiş, Evanjelik Din Dersi hakkında ise dersin verilmesinde kilise faktörü, dersin yasal durumu, öğretmen eğitimi vb. unsurlar ele alınmıştır.

Bu çalışma ise bu alanda yapılan diğer çalışmalara göre hazırlanış tarzı, varılan sonuçlar gibi hususlar bakımından farklılık arz etmektedir. İki ülkedeki Evanjelik Din Dersini etraflıca konu edinmesi ve bunları karşılaştırmalı olarak ele alması çalışmayı diğerlerinden ayırmaktadır. Ayrıca bu ülkelerde doktriner din eğitiminin geldiği son

⁴⁹ Anton A. Bucher, "Die Situation des Religionsunterrichts in der Bundesrepublik Deutschland und in Österreich", *Bogoslovni vestik*. Theological Quarterly, Ljubljana, 64/2004 1, s.121-137.

⁵⁰ R. Doğan, "Avrupa Birliği Sürecinde Dinî Kurumlar ve Din Eğitimi: Almanya Modeli"s. 1-43.

durumu açıklaması, güncel sosyal ve kültürel gelişmeler doğrultusunda doktriner din eğitiminin nasıl uygulandığını konu edinmesi çalışmayı ayrı bir konuma getirmektedir.

5. Araştırma Soruları

Araştırmanın temel problemi doğrultusunda şu sorulara cevap aranmıştır:

1. Almanya (Kuzey Ren Vestfalya) ve Avusturya'da (Viyana) uygulanan Evanjelik Din Dersi öğretim programları ve ders kitaplarının doktriner boyutunu içeren özellikleri nelerdir?
2. Almanya (Kuzey Ren Vestfalya) ve Avusturya'da (Viyana) okutulan Doktriner Evanjelik Din Dersinin içerik ve uygulanmasında benzerlikler ve farklılıklar nedir?
3. Almanya (Kuzey Ren Vestfalya) ve Avusturya'da (Viyana) yer alan Doktriner Evanjelik Din Dersinin yasal statüsü nelerdir?
4. Almanya (Kuzey Ren Vestfalya) ve Avusturya'da (Viyana) verilmekte olan Doktriner Evanjelik Din Dersinin uygulanmasında dinî cemaat etkisi nedir?
5. Almanya (Kuzey Ren Vestfalya) ve Avusturya'da (Viyana) okutulan Doktriner Evanjelik Din Dersinin öğretim programı içeriği nasıldır?
6. Almanya (Kuzey Ren Vestfalya) ve Avusturya'da (Viyana) uygulanan Doktriner Evanjelik Din Dersinin ders kitabı nasıl hazırlanmaktadır? Hangi konuları içermektedir?
7. Almanya (Kuzey Ren Vestfalya) ve Avusturya'da (Viyana) yer alan Doktriner Evanjelik Din Dersinin öğretmen eğitimi ve ataması hangi kurumlar tarafından ve nasıl yapılmaktadır?
8. Doktriner bir din dersinin temel özellikleri nelerdir?

6. Tezin Örnekleme

Bu çalışma, Almanya ve Avusturya’da lise düzeyindeki devlet okullarında okutulan Evanjelik Din Dersini, doktriner din eğitimi merkeze alarak mukayeseli bir şekilde incelemeyi hedeflemektedir.

Almanya’da çoğu eyalette Evanjelik Din Dersi okutulmaktadır. Bu çalışmada Almanya’nın diğer eyaletlerinde okutulan Evanjelik Din Derslerine de değinerek, Kuzey Ren Vestfalya Eyaleti Ortaokul (5-10. sınıf, Sekundarstufe I)⁵¹ ve lise (11-13. sınıf, Sekundarstufe II) düzeyindeki Doktriner Evanjelik Din Dersi Öğretim Programı⁵² ve lise ders kitabı⁵³ incelenmiştir.

Bu eyaletin seçilme nedeni, Almanya geneline göre Evanjelik nüfusun burada yoğunlaşması ve buna bağlı olarak Evanjelik Din Dersine ilginin fazla olmasıdır. Bu eyalette beş milyon üzerinde Evanjelik inanca mensup birey yaşamaktadır.⁵⁴ Dolayısıyla okullarda Evanjelik anlayış çerçevesinde eğitsel faaliyetler yoğunluk arz etmektedir. Ayrıca bu alanda birçok akademik çalışma yapılması bize kaynak bulmada kolaylık sunmaktadır. Ek olarak bu eyalette Katolik Din Dersi, İslam Din Dersi, Alevilik Din Dersi ve Mezhep Merkezli Mezheplerarası Açılımlı (Konfessionell Kooperativer Religionsunterricht) din dersleri de okutulmaktadır.⁵⁵ Böylelikle Evanjelik Din Dersinin diğer mezhep ve dinlere bakış açısını inceleyerek, doktriner yönünü daha net belirleme ve din dersleriyle ilişkisini ortaya çıkarma imkânı doğmaktadır.⁵⁶ Özellikle Mezhep Merkezli Mezheplerarası Açılımlı Modelde verilen din dersinde Evanjelik ve Katolik

⁵¹ Kernlehrplan für die Sekundarstufe I Gymnasium in Nordrhein-Westfalen, Evangelische Religionslehre, Herausgegeben vom Ministerium für Schule und Weiterbildung des Landes Nordrhein-Westfalen, 2019,

⁵² Kernlehrplan für die Sekundarstufe II Gymnasium/Gesamtschule in Nordrhein-Westfalen, Evangelische Religionslehre, Herausgegeben vom Ministerium für Schule und Weiterbildung des Landes Nordrhein-Westfalen, 2014.

⁵³ *Religionsbuch Oberstufe*, (ed. U. Baumann, F. Schweitzer), Cornelsen, Berlin 2013.

⁵⁴ <https://de.statista.com/statistik/daten/studie/201622/umfrage/religionszugehoerigkeit-der-deutschen-nach-bundeslaendern/>. (erişim: 14.10.2018).

⁵⁵ <https://www.schulentwicklung.nrw.de/lehrplaene/lehrplannavigator-s-ii/gymnasiale-oberstufe/>. (erişim:14.10.2018).

⁵⁶ Regelungen für den Religionsunterricht und den Unterricht Werte und Normen RdErl. d. MK v. 10.5.2011- 33-82105 (SVBl. 7/2011 S.226)- VORIS 22410-, <http://www.schule.de/22410/33,82105.htm>, (erişim:15.10.2018).

öğrenciler birlikte eğitim görmektedir. Bu durum söz konusu mezheplerin birbirlerine olan bakış açılarını, farklılıklarını ve benzerliklerini ortaya çıkarma fırsatı sunmaktadır. Böylelikle Katolik ve Evanjelik yetkililer tarafından hazırlanan öğretim programında Evanjelik Din Dersinin doktriner boyutu belirgin bir şekilde kendini göstermektedir.⁵⁷

Avusturya’da ise ortaokul 5-8. sınıf (Sekundarstufe I, Die Unterstufe der allgemeinbildenden höheren Schule) ve lise 9-12. sınıf (Sekundarstufe II, Die Oberstufe der allgemeinbildenden höheren Schule) düzeyinde sunulan Evanjelik Din Dersinin incelenmesi tercih edilmiştir. Viyana merkezli Evanjelik Kilise Üst Konseyi (Evangelischen Oberkirchenrat A. und H.B.) tarafından hazırlanan ve din dersi yasasına göre tanınan, genel eğitim veren ortaokul⁵⁸ ve lise⁵⁹ seviye için hazırlanmış Evanjelik Din Dersi öğretim programları ve lise ders kitabı⁶⁰ incelenmiştir.

Almanya’da olduğu gibi Avusturya’da da din dersleri yetkili kiliselerin sorumluluğunda yapılmaktadır. Viyana’da Katoliklerden sonra en fazla Hristiyan nüfusu Evanjeliklerin oluşturması bu eyaletteki Evanjelik kiliselerin din dersinin sorumluluğunu almasında etkin rol oynamaktadır. Evanjelik nüfusa bağlı olarak doktriner din dersinin bir örneği olan Viyana’daki Evanjelik Din Dersi ile ilgili tarihsel ve güncel gelişmelerin yoğunluğu çalışmanın örneklemini belirlemekte etkili olmuştur.

Bu ülkede Evanjelik Din Dersi öğretim programı, Viyana merkezli Evanjelik Kiliseler Üst Konseyi tarafından hazırlanmaktadır. Doktriner din öğretimi modeli ile verilen Evanjelik Din Dersinde etkin olan kiliselerin Viyana’da bulunması ve din dersi ile ilgili çalışmalarının yoğun olmasından dolayı çalışmanın örneklemini Viyana

⁵⁷Vereinbarung Bistum Essen / Ev. Kirchen vom Juni 2017: <https://www.schulministerium.nrw.de/docs/Schulsystem/Unterricht/Lernbereiche-und-Faecher/Religionsunterricht/index.html>, (erişim:15.10.2018).

⁵⁸ Gesamte Rechtsvorschrift für Lehrplan – Evangelischer Religionsunterricht an Hauptschulen, StF: BGBl. II Nr. 201/2002, (Lehrplan für den evangelischen Religionsunterricht an Hauptschulen und an der Unterstufe der allgemein bildenden höheren Schulen).

⁵⁹ Gesamte Rechtsvorschrift für Lehrplan für den evangelischen Religionsunterricht an der Oberstufe der Allgemein bildenden höheren Schulen, StF: BGBl. II Nr. 279/2016, https://www.ris.bka.gv.at/Dokumente/BgblAuth/BGBLA_2016_II_279/COO_2026_100_2_1291444.pdf (erişim:02.04.2023).

⁶⁰ *Religion, entdecken, verstehen, gestalten*, ed. Gerd-Rüdiger Koretzki ve Rudolf Tammeus, Vandenhoeck & Ruprecht, Göttingen, Evangelischer Pesseverband in Österreich, Wien 2004.

çevresindeki Evanjelik merkezli din dersleri oluşturmaktadır. Viyana merkezli olan Evanjelik Kiliseler Üst Konseyi tarafından hazırlanan program sadece Viyana Bölgesi için değil de Avusturya genelindeki Doktriner Evanjelik Din Dersi için uygulanmaktadır. Bu çalışmanın inceleme konusu olan öğretim programları Viyana programı olarak adlandırılmaktadır.

Araştırmada ortaokul düzeyi ile birlikte lise düzeyinin tercih edilmesinin sebebi, bu sınıf düzeylerinde ders içeriğinin geniş tutulması ve bu durumun konunun daha iyi analiz edilmesine imkân sunacağına düşünülmesidir.

Almanya ve Avusturya ülkelerinde din dersleri, ilköğretimde ve lise dengi okullarda zorunludur. Lise dengi okullardaki din dersi programları doğal olarak büyük yaştaki öğrencilerin seviyelerine hitap etmektedir. Lise seviyesindeki bir eğitim ile ilkökul derecesindeki bir eğitimi aynı çalışmada konu olarak seçmek, karşılaştırma odaklı bir araştırmadan istenilen verimi alamamaya sebep olabilmektedir. Bu yüzden lise merkezli karşılaştırmalı bir çalışmanın, konunun açıklanmasına daha iyi hizmet edeceğinden dolayı bu çalışma, ortaokul ve lise seviyesindeki Evanjelik Din Dersi ile sınırlı tutulmuştur.

Çalışmada lise seviyesinin tercih edilmesinde diğer bir önemli neden; din eğitimi alanındaki doktriner bir çalışmaya lise seviyesinin daha uygun olmasıdır. Çünkü din eğitiminin doktriner boyutu lise seviyesi din dersi öğretim programlarında belirgin bir şekilde ortaya konulabilmektedir. Evanjelik dinî öğretiler programda, amaç ve kazanımlarıyla geniş bir şekilde yer almaktadır. Bu öğretiler ilkökul seviyesi öğretim programlarındaki gibi yüzeysel ve genel değildir. Dolayısıyla lise seviyesindeki öğretim programlarında din eğitiminin doktriner/mezhepsel yönünün alt seviyedeki öğretim programlarına nazaran daha bariz ve spesifik bir şekilde ortaya konması, çalışmayı lise seviyesinde yapmaya sevk etmektedir.

Bu çalışmada Evanjelik Din Dersi, lise düzeyinde yapılacağından, her iki ülkedeki lise kademeleri muadilleriyle karşılaştırılmaktadır. Her kademenin öğretim programları ve ders kitapları mukayeseli bir biçimde incelenmektedir.

7. Yöntem

Nitel bir araştırmada gözlem, görüşme ve doküman analizi gibi nitel veri toplama yöntemleri kullanılmakta, algıların ve olayların doğal ortamda gerçekçi ve bütüncül bir biçimde ortaya konmasına yönelik nitel bir süreç izlenmektedir.⁶¹ Bu çalışmada da veri toplama ve analizinde nitel araştırma yaklaşım ve yöntemlerinden faydalanılmaktadır.

Araştırma durum çalışması yaklaşımıyla desenlenmektedir. Nitel araştırma desenlerinden durum çalışmasında amaç belirli bir durumla ilgili sonuçlar ortaya koymaktır. Bir veya daha fazla durumun detaylı incelenmesi nitel durum çalışmasının temel özelliğidir. Konu olan durumla ilgili unsurları kapsayıcı bir şekilde araştırma, bu unsurların durumu etkileme süreci, şekli vb. etkenler üzerinde yoğunlaşma durum çalışması desenin konusuna girmektedir.⁶² Araştırmaya konu olan Almanya ve Avusturya'daki Din Dersi ile ilgili tarihi, sosyo kültürel gelişmeler ve dersin uygulama durumları detaylı inceleme gerektirdiğinden durum incelemesi deseni araştırmanın yapısına uygunluk arz etmektedir.

Ayrıca genel tarama modelinin sıkça kullanıldığı bu çalışmada konuyla ilgili birincil ve ikincil kaynaklar alan yazın taramasıyla belirlendikten sonra bu kaynaklardan sıklıkla faydalanılmıştır. Buna göre konuyla alakalı yazılmış kitaplar, bilimsel makaleler ve dergiler, arşiv belgeleri, tezler ve istatistikî veriler incelenmiştir. Ayrıca Almanya ve Avusturya'da orta ve lise düzeyindeki devlet okullarında okutulan Doktriner Evanjelik Din Dersi için hazırlanan öğretim programları ve lise seviyesi ders kitapları ayrı ayrı incelenerek doktriner vurgulara dikkat çekilmiştir. Kaynaklar arasında eğitim

⁶¹ A. Yıldırım ve H. Şimsek, *Sosyal Bilimlerde Nitel Araştırma Yöntemleri*, Ankara, Seçkin Yay., 2021, s. 37.

⁶² A. Yıldırım ve H. Şimsek, a.g.e., s.70.

bakanlıklarının genelgesi devletlerin eğitim politikalarını yansıtmaları nedeniyle araştırma için özellikle önem arz ettiğinden dolayı bu genellgelerden konunun bütünlüğüne göre faydalanılmıştır.

Bu çalışmada Almanya ve Avusturya'daki Evanjelik Din Dersi karşılaştırıldığından karşılaştırmalı eğitim yaklaşımı kullanılmıştır.

Ergün, karşılaştırmalı eğitimi şu şekilde tanımlamıştır:⁶³

Çeşitli toplumlarda, ülkelerde, bölgelerde ve tarihi dönemlerde uygulanan, eğitim sistemlerini bazen bütün olarak bazen da birkaç yönden karşılaştırarak ortak ve farklı yönleri tespit edip bundan eğitim teori ve pratiğinde, eğitim politikasında, eğitim planlamasında ve reformlarında, uluslararası ilişkilerin yumuşatılmasında ve bir barış ortamı sağlanmasında yararlanılmaya çalışılan bir bilimdir.

Ayrıca karşılaştırmalı eğitim yaklaşımı, başka ülkelerin eğitim alanındaki tecrübelerini gözlemleyerek eğitim alanındaki eksikleri giderme girişimleri olarak da tanımlanmaktadır.⁶⁴ Bu yaklaşım, farklı ülkelerin eğitsel alanda içine düştükleri zorlukları tanıma imkânı sunmaktadır. Bu sayede eğitimcilere, eğitsel konulardaki başarısızlığın nedenleri hakkında yol gösterici olurken, aynı zamanda onlara bu durumdan kurtuluş çareleri sunmaktadır.⁶⁵ Varış'a göre karşılaştırmalı eğitim yaklaşımı, farklı ülkelerdeki eğitsel fenomenleri ayrıntılarıyla inceleyerek eğitim alanında uygun bir bakış açısı kazandırma rolünü üstlenmektedir.⁶⁶

Karşılaştırmalı eğitim de kendine uygun bazı araştırma yaklaşım ve yöntemleri kullanmaktadır. Bu yaklaşımlar arasında "problem çözme ve örnek olay" yaklaşımları sıkça kullanılmaktadır. Örneğin eğitimde yoğunlukla karşılaşılan öğretmen maaşları,

⁶³ M. Ergün, *Karşılaştırmalı Eğitim*, s.3.

⁶⁴ Duygu Harmandar, *Avrupa Birliği'ne Uyum Sürecinde Beden Eğitimi Öğretmeni Yetiştirme Programlarının İncelenmesi: Türkiye-Belçika Karşılaştırması*, Yayımlanmamış Doktora Tezi, Gazi Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü Beden Eğitimi ve Spor Öğretmenliği Bölümü Anabilim Dalı, Ankara, 2010, s. 40.

⁶⁵ A. Türkoğlu, "Karşılaştırmalı Eğitim Nedir?", s.20.

⁶⁶ J. A. Lauwerys, vd., *Mukayeseli Eğitim*, Ankara, A.Ü.E.F. Yayınları, 1979, s. 6.

öğretmen ihtiyacı, kadınların eğitim durumu ve dil öğretim yöntemleri gibi konularda problem çözme yaklaşımı kullanılmaktadır.⁶⁷

Başka bir ülkenin eğitim alanında elde ettiği tecrübelerden faydalanmak için örnek olay yaklaşımına başvurulmaktadır. Burada amaç; örnek alınacak ülkenin uyguladığı eğitsel faaliyetleri aynı şartlar altında kendi eğitim sisteminde uygulamak ve bu sayede verim almaktır.⁶⁸ Ancak bu uygulamanın sınırlı bir yanı vardır. O da uygulanmak istenen faaliyetin, yaşanan toplumdaki sosyal ya da tarihsel bütünlüğe uygun işleve sokulmasındaki başarısızlıktır.⁶⁹

Karşılaştırmalı eğitim araştırmacıları tarafından üzerinde anlaşılan ortak bir eğitim kuramı ve yöntemi geliştirilememekle beraber, böyle bir çalışmada faydalanılacak bazı kurallardan bahsedilmektedir. Bunları şu şekilde sıralayabiliriz:⁷⁰

- Araştırma yapılacak toplumun, sosyal yapısı, tarihi, coğrafyası, ekonomisi ve siyasal durumu incelenmelidir.
- Eğitim sistemleri, durgun bir yapı olarak değil de sosyal gelişmelerden de etkilendiğini kabul eden bir anlayışla telakki edilmelidir.
- Araştırmada karşılaştırılacak unsurlar analitik ve sınıflandırma açısından yeterince araştırılmalıdır.
- Eğitim politikaları incelenirken, siyasetçilerin, yöneticilerin ve öğretmenlerin görüşlerini etkileyen unsurlar araştırılmalıdır.

Karşılaştırmalı eğitimde kullanılan yöntemlerle ilgili ilk çalışmayı Marc Antoine Jullien yapmıştır. Onun eseri olan “Esquisse” bu alanda yazılan ilk çalışma kabul edilmektedir.⁷¹ Jullien, eğitim alanındaki araştırmalarda olgulardan ve gözlemlerden faydalanılması gerektiğini savunur. Ona göre diğer bilim dallarında olduğu gibi

⁶⁷ J. A. Lauwerys, vd. a.g.e., s. 7.

⁶⁸ J.A. Lauwerys, vd., a.g.e., s. 7.

⁶⁹ Ö. Demirel, *Karşılaştırmalı Eğitim*, Pegem Yay., Ankara, 2000, s.5.

⁷⁰ Ö. Demirel, *Karşılaştırmalı Eğitim*, s.7.

⁷¹ İ. Yüksel ve M. Sağlam “Karşılaştırmalı Eğitimde Araştırma Yaklaşımları, Yöntemleri ve Türleri”, *Karşılaştırmalı Eğitim Yansımaları*, Songül Aynal (Ed.), Pegem Yay. Ankara, 2012, s. 24.

karşılaştırmalı eğitimde de olgular ve gözlemler toplanmalı, bunlar analitik çizelgelerle düzenlenmeli, sıralanmalı ve mukayese edilerek belirli ilkeler ve kurallar çıkarmak gerekmektedir.⁷²

Karşılaştırmalı Eğitimde kullanılan araştırma yaklaşımları ve yöntemleri şunlardır: Jullien yöntemi,⁷³ tarihsel yöntem,⁷⁴ işlevsel çözümleme yöntemi,⁷⁵ sosyolojik yöntem (sorun inceleme yöntemi),⁷⁶ analitik yöntemi (Bereday modeli),⁷⁷ nicel-istatistiksel yöntem,⁷⁸ Bray ve Thomas yöntemi.⁷⁹

Bu çalışmada farklı ülke eğitim sistemlerini analitik olarak mukayese etmeyi amaçlayan analitik yöntem ve eğitim faaliyetlerinin ve kurumlarının fonksiyonlarını konu edinen, ileriye dönük olarak eğitim işlevinin nasıl mükemmelleşeceğini araştıran sosyolojik yöntemden faydalanılmıştır. Ayrıca eğitim faaliyetlerini tarihsel açıdan ele alan tarihsel yöneme de gerekli yerlerde başvurulmuştur.

7.1. Verilerin Toplanması

Araştırma verileri doküman incelemesi yöntemi ile elde edilmiştir. Bu yöntemle araştırmaya konu olan ülkelerdeki Doktriner Evanjelik Din Dersi öğretim programları ve ders kitapları detaylı bir şekilde incelenerek karşılaştırma yapmak için gerekli verilere ulaşılması amaçlanmıştır.

⁷² Mark A. Jullien, *Mukayeseli Eğitim Üzerine Bir Eserin İlk Taslağı*, çev. Kemal Aytaç, AÜ Dil Tarih-Coğrafya Fak. Yayınları, Ankara, 1971.s. 20.

⁷³ M. A. Jullien, a.g.e s. 20-21, 26, 31-53; M. Ergün, *Karşılaştırmalı eğitim*, İnönü Üniversitesi Eğitim Fakültesi. Eğitim Bilimleri Bölümü. Malatya, 1985, s. 56, İ. Yüksel ve M. Sağlam, “Karşılaştırmalı Eğitimde Araştırma Yaklaşımları, Yöntemleri ve Türleri”, s.27.

⁷⁴ İ. Yüksel ve M. Sağlam, “Karşılaştırmalı Eğitimde Araştırma Yaklaşımları, Yöntemleri ve Türleri”, s.27, J.A. Lauwerys, vd. *Mukayeseli Eğitim*, s. 15-16, M. Ergün, *Karşılaştırmalı eğitim*, s. 57,

⁷⁵ İ. Yüksel ve M. Sağlam, “Karşılaştırmalı Eğitimde Araştırma Yaklaşımları, Yöntemleri ve Türleri”, s. 58.

⁷⁶ İ. Yüksel, M. Sağlam, “Karşılaştırmalı Eğitimde Araştırma Yaklaşımları, Yöntemleri ve Türleri”, s.29.

⁷⁷ M. Ergün, *Karşılaştırmalı eğitim*, s. 60-61; İ. Yüksel ve M. Sağlam, “Karşılaştırmalı Eğitimde Araştırma Yaklaşımları, Yöntemleri ve Türleri”, s.30

⁷⁸ İ. Yüksel ve M. Sağlam, “Karşılaştırmalı Eğitimde Araştırma Yaklaşımları, Yöntemleri ve Türleri”, s.33.

⁷⁹ İ. Yüksel ve M. Sağlam, a.g.m.. s.34.

Çalışmada genel tarama modeli kullanılarak, konuyla ilgili birincil kaynaklara ulaşılması hedeflenmiştir. Bu bağlamda Evanjelik Din Dersi hakkında yapılmış olan bilimsel araştırmalar ile ilgili ayrıntılı verilere ulaşılmıştır.

Almanya ve Avusturya ülkeleri eğitim bakanlıklarının önceden hazırlamış oldukları Evanjelik Din Dersi öğretim programları ele alınarak incelenmiştir. Bununla birlikte eğitim bakanlıklarının yayımlamış olduğu güncel öğretim programları detaylı bir şekilde ele alınarak programların doktriner boyutu vurgulanmıştır.

Konuyu teşkil eden din derslerinin okullarda uygulanmasında günümüze kadar birçok değişiklikler meydana gelmiştir. Bu değişikliklerin din derslerine etkisini daha iyi anlamak için istatistikî verilere müracaat edilmiştir. Böylece din derslerinin tarihi süreci hakkında sağlıklı bilgi elde etme hedeflenmiştir.

Din Derslerinin içeriği hakkında bilgi veren önemli materyallerden bir tanesi de ders kitaplarıdır. Çalışmada Evanjelik Din Dersi kitapları konularına göre incelenmiş ve Evanjelik öğretinin ders kitaplarındaki yansımaları ortaya konmuştur.

Ayrıca bu konuda yapılmış pilot uygulamalar, anketler ve yapılmış araştırmalar taranmıştır. Çalışma ile ilgili resmi yazılar, genelgeler, kanunlar incelenmiştir. Resmî kurumların internet sayfaları ve e-duyuruları titizlikle irdelenmiştir. Dinî kurumların kitapları, broşürleri ve internet sayfaları da kaynak olarak kullanılmıştır.

7.2. Verilerin Analizi

Betimsel analiz önceden belirlenmiş bir çerçeveye bağlı olarak nitel verilerin işlenmesi, bulguların tanımlanması ve tanımlanan bulguların yorumlanması adımlarını içeren analiz yaklaşımıdır.⁸⁰ Betimsel analizin daha yüzeysel olduğu ve daha çok araştırmanın kavramsal yapısının önceden belirlendiği araştırmalarda kullanıldığı ifade

⁸⁰ A. Yıldırım ve H. Şimşek, *Sosyal Bilimlerde Nitel Araştırma Yöntemleri*, s. 251.

edilmektedir.⁸¹ Betimsel analizden faydalanan bu çalışmada elde edilen nitel veriler kategorize edilerek ve yorumlamalara gidilerek analiz edilmektedir.

İçerik analizinde ise toplanan verilerin derinlemesine analizi ve önceden belirgin olmayan konuların ve boyutların ortaya çıkarılması söz konusudur.⁸² Araştırmanın konusu olan Almanya ve Avusturya'daki Doktriner Evanjelik Din Dersinin ders programları ve ders kitaplarındaki doktriner boyutun ortaya çıkarılmasında içerik analizinden yararlanılmıştır. Ders kitapları ve programlarının derinlemesine incelenmesi sonucu elde edilen kodlardaki doktrinerlik boyut içerik analizi ile tespit edilmeye çalışılmıştır.

Öğretim programları ve ders kitaplarının analizi çalışmanın önemli bir parçasını oluşturmaktadır. Verilerin analize hazır hale getirilmesi için raporlaştırma ile ön çalışma yapılarak program ve ders kitaplarındaki veriler düzenlenmiştir. Bu düzenlemelerden sonra analiz kısmına geçilmiştir. Açık kodlama yapılmış, eksen kodlama ile ana ve alt kategoriler oluşturulmuş, seçici kodlama ile bu kategoriler incelenmek suretiyle öğretim programları ve ders kitabındaki doktriner unsurların tespitine çalışılmıştır. Yapılan bu çalışmalar neticesinde her iki ülkenin Evanjelik Din Dersi öğretim programları ve ders kitaplarının karşılaştırılmasına geçilmiştir.

Araştırmanın konusu Almanya ve Avusturya'da lise düzeyindeki devlet okullarında okutulan Doktriner Evanjelik Din Dersi olduğu için karşılaştırmalı tarama, çalışmanın seyrine göre kullanılmıştır. Böylece iki ülkede uygulanan Evanjelik Din Dersi karşılaştırmalı olarak incelenmiştir.

8. Kavram ve Terimler

Kavram ve terimler başlığı altında, tezin konusu ile doğrudan bağlantılı olan, Evanjelik ve Protestan, Evanjelik Din Dersi, öğretim programı ve konfession kavramları açıklanmıştır.

⁸¹ A. Yıldırım ve H. Şimşek, a.g.e., s. 243.

⁸² A. Yıldırım ve H. Şimşek, a.g.e., s. 243.

8.1. Evanjelik ve Protestan Kavramları

Çalışmada kullanılan Evanjelik ve Protestan kavramları hakkında genel bilgi vermek terminolojik karışıklığa sebep olmamak adına önem arz etmektedir. Evanjelik sözcüğü Grekçe “euangelion” kelimesinden türetilmiş olup iyi haber, müjde anlamına gelmektedir.⁸³ Bu kelimenin ayrıca Kutsal Kitab’a yönelmek gibi manası da vardır.⁸⁴ Dört Evanjel kitaptan da Matta, Markus, Luka ve Yuhanna İncilleri kastedilmektedir. Bu kitapları yazanlara Evanjelistler denmektedir. Yazarlar, İsa’nın doğumunu, etkisini, çarmıha gerilmesini ve yeniden dirilişini kendi üsluplarına göre anlatmıştır.⁸⁵ Avrupa’daki reform hareketlerinden sonra bu kavram Protestan kavramı ile eş anlamlı olarak kullanılmıştır. Almanya, İsviçre ve Fransa’nın doğusunda ise kiliseler Protestan mezhebinden olduklarını belirtmek için Evanjelik kelimesi ile isimlendirilmektedir.⁸⁶ Özkan, bu kavramın Almanya’da hâlâ Lutheryen kiliseleri ifade etmek için kullanıldığını belirtmektedir.⁸⁷ Tezin konusu olan bu iki ülkedeki Protestan inançlı din dersi ve kiliseler Evanjelik Din Dersi, Evanjelik Kilise örneğinde olduğu gibi “Evanjelik” kelimesi ile tanımlanmaktadır. Bu çalışmada da Almanya ve Avusturya’daki Protestanları ve Protestan Din Dersini ifade etmek için Evanjelik kelimesi kullanılmaktadır.

Almanya’da Evanjelik Mezhebi, Katolik Mezhebinden sonra sayısı en fazla olan dinî gruptur.⁸⁸ Aynı şekilde Avusturya’da da Evanjelikler diğer bir etkin dinî kesimi oluşturmaktadır.⁸⁹ Ülkeler nüfusundaki dinsel yoğunluk okul sistemlerine de yansımış, inançla ilgili dersler okul müfredatında yer almıştır.

⁸³ Oxford Lexico, “evangel”, <https://www.lexico.com/definition/evangel>, (erişim:02.02.2021)

⁸⁴ A. Rafet Özkan, *Amerikan Evanjelikleri (Baptistler)*, IQ Kültür Yayıncılık, Erzurum, 2005, s. 13.

⁸⁵ https://www.planet-wissen.de/kultur/religion/jesus_von_nazareth/die-vier-evangelien-100.html (erişim: 05.12.19).

⁸⁶ Hakan Yılmaz, *Amerika’da Evanjelik Hareket: Dini ve Siyasi Yansımaları*, Yayımlanmamış Doktora Tezi, Necmettin Erbakan Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Konya, 2019, s. 5.

⁸⁷ A. Özkan, *Amerikan Evanjelikleri (Baptistler)*, s. 13.

⁸⁸ M. Köylü ve İ. Turan, “Avrupa Birliği Ülkelerinde Din Eğitimi: Kuram ve Uygulamalar”, *Din Eğitimi*, M. Köylü ve N. Altaş (Eds.), Gündüz Eğitim ve Yayıncılık, Ankara, 2012, s. 86.

⁸⁹ <https://de.statista.com/statistik/daten/studie/304874/umfrage/mitglieder-in-religionsgemeinschaften-in-oesterreich/>, (erişim: 05.06.2018).

Bu çalışmada kullanılacak olan; karşılaştırmalı eğitim, doktriner din eğitimi, Evanjelik Din Dersi ve Evanjelik Din Dersi Öğretim Programı kavramları kendilerine yüklenen mana açısından önem arz etmektedir. Dolayısıyla çalışmanın sistematğine uygun bir şekilde bu kavramların açıklanmasına gayret gösterilmiştir.

8.2. Evanjelik Din Dersi (Almanya)

Federal Almanya Devleti Anayasası'na göre (m. 7/3) okullarda okutulan zorunlu derslerden biridir.⁹⁰ Bu dersle öğrenciler, Evanjelik dinî anlayışın temel prensipleri, dinî ritüelleri vb. hakkında bilgilendirilmektedir. Evanjelik bakış açısıyla öğrencilere bir dünya görüşü ve dinî kimlik kazandırma hedeflenmektedir.⁹¹

8.3. Evanjelik Din Dersi (Avusturya)

Avusturya Anayasası'nda (m. 14/7) güvence altına alınan, Avusturya Evanjelik Kilisesi sorumluluğunda öğretim programı hazırlanan, dersin öğretmenleri ve materyalleri yine bu kilise tarafından belirlenen, okul programındaki zorunlu branş derslerinden biridir. Bu dersle Evanjelik düşünce bağlamında öğrencilere, Hristiyan inancını ifade etme, anlama ve pratiğe dökme yetenekleri kazandırılması hedeflenmektedir.⁹²

8.4. Öğretim Programı

Çalışmada Kuzey Ren Vestfalya ortaokul (Sekundarstufe I) ve lise (Sekundarstufe II) seviyesi Doktriner Evanjelik Din Dersi için uygulanan öğretim programları çekirdek öğretim (Kernlehrplan) programıdır. Çekirdek program her bir okulda ve ülke genelinde performans düzeyinin sağlanmasına önemli katkı sağlayan ve öğrenim sonuçlarının karşılaştırılması için gerekli şartları yerine getiren program olarak tanıtılmaktadır. Çekirdek program; dersin görev ve amacını belirten, müfredat derecesini ve öğrencilerin seviyelerin sonunda, temel bilgiler de dâhil olmak üzere hangi konu ile ilgili

⁹⁰ İ. Başkurt, "Almanya'da Din Eğitimi", s.119.

⁹¹ <http://www.kirche-schule.de/themen/religionsunterricht/>, (erişim: 02.06.2018).

⁹² <https://evang.at/kirche/bildung/religionsunterricht/>, (erişim: 02.06.2018).

yeterlilikleri edinmiş olmaları gerektiğini belirleyen, öğrenim sonuçlarının ve performans seviyelerinin kontrol edilmesi gerektiğini vurgulayan bir öğretim planıdır. Çekirdek program ayrıca, okulun kendi öğretim yönergelerinin veya okul içi faaliyetlerin geliştirilmesi için öğretim programının temelini oluşturmaktadır. Ders alanı ile ilgili denetlenebilen bilgi ve becerilere odaklanan çekirdek program, öğrenim sonuçlarını ve performans seviyelerini kontrol etmek için çıkış noktası olmaktadır.⁹³ Kuzey Ren Vestfalya Doktriner Evanjelik Din Dersi için hazırlanan ortaokul düzeyi (Sekundarstufe I) çekirdek öğretim programı yetkinlik alanları ve kazanımlar, Giriş Aşaması (Erprobungsstufe)⁹⁴ ve Ortaokul Düzeyi⁹⁵ olmak üzere iki başlık altında sunulurken, lise seviyesi (Sekundarstufe II) çekirdek öğretim programında yetkinlik alanları ve kazanımlar, giriş aşaması (Einführungsphase) ve yeterlik aşaması (Qualifikationsphase) başlıkları altında sunulmaktadır.⁹⁶ Giriş aşamasındaki içerik, yeterlik aşaması için hazırlık mahiyetinde olup daha yüzeysel tutulmaktadır. Yeterlik aşamasında ise öğrencilerden beklenen yetkinlik ve kazanımlar detaylandırılmaktadır.

8.5. Konfession (Din, Mezhep)

Doktriner din eğitimi konusunun önemli kavramlarından bir tanesi de “Konfession” kavramıdır. Avrupa’da din alanında gerçekleşen reform döneminden 18. yüzyıla kadar inanç topluluklarını tanımlamak için din (religion) ya da din ve kilise grupları (Religions-und Kirchenparteien) kavramları kullanılmıştır. Dinî aidiyeti belirtmek için 19. yüzyıldan itibaren “Konfession” (din, mezhep) kavramı kullanılmıştır. Bu kavram Latince “confessio” kelimesinden türetilmiştir ve inanç, ikrar manasına gelmektedir. Belirli bir kiliseye bağlı olmayı, o kilisenin inanç bütünlüğünü

⁹³ Kernlehrplan für die Sekundarstufe I Gymnasium in Nordrhein-Westfalen, Evangelische Religionslehre, Herausgegeben vom Ministerium für Schule und Weiterbildung des Landes Nordrhein-Westfalen, 2019, s. 7.

⁹⁴ Kernlehrplan für die Sekundarstufe I Gymnasium in Nordrhein-Westfalen, s. 16.

⁹⁵ Kernlehrplan für die Sekundarstufe I Gymnasium in Nordrhein-Westfalen, s. 24.

⁹⁶ Kernlehrplan für die Sekundarstufe II Gymnasium/Gesamtschule in Nordrhein-Westfalen, s. 13.

ve 6ğretisini ifade etmektedir.⁹⁷ çalışmanın konusu olan Evanjelik inanç grubu Hıristiyanlıktaki mezheplerden biri olması nedeniyle Konfession kelimesi ile tabir edildiğinden dolayı bu kavramın açıklanması faydalı görölmüştür.

⁹⁷ A. Özdil, *Aktuelle Debatten zum Islamunterricht in Deutschland*, s. 35.

1. BÖLÜM

ALMANYA (KRV Eyaleti) ve AVUSTURYA (Viyana Eyaleti) DEVLET OKULLARINDA DOKTRİNER EVANJELİK DİN DERSİ

1.1. Almanya Devlet Okullarında Doktriner Evanjelik Din Dersi

Bu bölümde Almanya devlet okullarında Doktriner Evanjelik Din Dersinin tarihi süreci ve güncel durumu hakkında bilgi verilmekte, dersin yasal dayanağı belirtilmekte, Kuzey Ren Vestfalya Eyaleti'nde uygulanan derste kilisenin işlevi açıklanmakta ve ders öğretmeni eğitimi konusu işlenmektedir.

1.1.1. Almanya'da Din Dersi, Tarihsel Gelişimi ve Güncel Durumu

Almanya ve Avusturya'da okutulan doktriner boyutlu din dersinin güncel durumunu incelemenden önce bu alanda meydana gelen tarihsel dönüm noktalarına, girişimlere ve diğer dinî akımlarla ilişkisine değinmek, bu dersin doktriner boyutunu kavramak adına önem arz etmektedir. Bu açıdan bakıldığında Evanjelik Din Dersinin temelini oluşturan doktriner boyutun geçmişi Avrupa'da 16. yüzyıla kadar gitmektedir. Özellikle Almanya, İsviçre ve İngiltere'de meydana gelen dinî gelişmeler Evanjelik inanışta önem arz etmektedir.⁹⁸

Protestanlığın kurucusu⁹⁹ olarak adlandırılan Martin Luther, Katolik Kilisesini; İncil öğretileri yerine Yunan felsefesini benimsemiş,¹⁰⁰ günah çıkarma, rahiplerin evlenmesi, ayin, manastır yeminleri ve özellikle kilisenin yetkisi konularında¹⁰¹ sertçe eleştirmiş ve Katolik Kilise tarafından dışlanmıştır.¹⁰² İsviçre'de ise Huldreich Zwingli ve Johannes

⁹⁸ Peter Meinhold, *Kirchengeschichte in Schwerpunkten, ein ökumenischer Versuch*, Styria Verlag, Graz, Wien, Köln, 1982, s. 138.

⁹⁹ Peter Meinhold, *Die Gesamtchristliche Bedeutung der Theologie Martin Luthers*, Franz Steiner Verlag, Wiesbaden, 1976, s. 5.

¹⁰⁰ P. Meinhold, *Kirchengeschichte in Schwerpunkten*, s. 139.

¹⁰¹ R. Soramies ve K. Vitikainen (eds.), *Lutheryen İman İkrarları Işığında Temel Hristiyan İnancı*, Gerçeğe Doğru Kitapları, İstanbul, 2010, s. 71-151.

¹⁰² R. Soramies ve K. Vitikainen (eds.), a.g.e., s. 73.

Calvin'in girişimleri öne çıkmakta ve özellikle Calvin'in çabaları Evanjelik öğretinin Amerika Kıtası'na kadar yayılmasına sebep olmaktadır.¹⁰³

Martin Luther ve arkadaşları öğretilerini Augsburg İnanç Bildirgesi (Confessio Augustana) ismiyle 25.06.1530'da duyurmuştur. Bu bildirge Lutheryen anlayışın temelini oluşturmakta ve Katolik Kilisesi'nden kopuşun belgesi olarak kabul edilmektedir.¹⁰⁴

Evanjelikler, her ne kadar Katolik Kilisesi'ni eleştirseler de kendi aralarında tam bir fikrî mutabakat sağlayamamıştır. Tanrı tasavvuru,¹⁰⁵ Rabb'in Sofrası gibi konularda ayrılmışlar ve düşünce ayrılığını gidermek adına girişimlerde bulunmuşlardır.¹⁰⁶ Reform ve Lutheryen Kiliseleri arasındaki bazı ihtilafları ortadan kaldırmak için 1973 yılında Leuenberger Konkordie ismiyle mutabakata varılmış ve katılan kiliseler arasında fikir ayrılıklarının kaldırıldığı ilan edilmiştir. Bu mutabakatta kabul edilen ana fikir, Evanjelik Kiliselerin, İsa'nın kilisesi olduğunun kabul edilmesi ve ortak bir amaç etrafında toplanılması şeklinde ifade edilmektedir.¹⁰⁷

Din dersi programı geliştirme alanındaki girişimler ise, 18. yy.da dinî-ahlaki karakter gelişimini merkeze alan Herbartianismus¹⁰⁸ bağlamında olduğu gibi bireysel teşebbüslerle olsa da bu alanda 19. yüzyılın başından itibaren Prusya Devleti etkisini göstermekte ve program geliştirme çalışmalarında devlet rol oynamaya başlamaktadır.¹⁰⁹ Prusya Devleti'ndeki öğretim programı çalışmaları, merkezi makamların resmi girişimleri ile bölgesel makamlarda görevli öğretmen ve okulların pedagojik faaliyetleri şeklinde iki yönlü olarak yapılmaktadır. Bu durum, dağınık olan

¹⁰³ P. Meinhold, *Kirchengeschichte in Schwerpunkten*, s. 145.

¹⁰⁴ R. Soramies ve K. Vitikainen, *Lutheryen İman İkrarları Işığında Temel Hristiyan İnancı*, s. 75.

¹⁰⁵ P. Meinhold, *Kirchengeschichte in Schwerpunkten*, s. 145.

¹⁰⁶ P. Meinhold, a.g.e., s. 144.

¹⁰⁷ "Leuenberger Konkordie," <https://www.ekd.de/Leuenberger-Konkordie-IV-Erklärung-der-Verwirklichung-der-Kirchengemeinschaft-11309.htm>, (erişim: 02.11.2020)

¹⁰⁸ Veit-Jakobus Dieterich, *Religionslehrplan in Deutschland (1870–2000), Gegenstand und Konstruktion des evangelischen Religionsunterrichts im religionspädagogischen Diskurs und in den amtlichen Vorgaben*, Arbeiten zur Religionspädagogik (ARP), Band 29, (Hrsg. G. Adam, R. Lachmann,) V&R Unipress, Göttingen, 2007, s. 140.

¹⁰⁹ V. Dieterich, a.g.e., s. 217.

okul sistemini birleştirdiği ve kontrol altına almayı kolaylaştırdığı için büyük bir avantaj olarak kabul edilmektedir. Resmi girişimlerin ağırlık kazandığı din dersi ğretim programında 19. yy.dan itibaren bir yandan millî-dinî eğilim belirgin bir şekilde yer alırken diğer taraftan da anti-sosyal ya da anti-sosyal demokratik temayül açıkça kendini göstermektedir. Bilimsel alandaki büyük gelişmenin olduğu bu dönemde din pedagojisi bilimsel ve akademik disiplinler arasında kendine özgü bir bilim dalı olarak kabul görmektedir.¹¹⁰

Okul Denetim Yasası (Schulaufsichtsgesetz) ismindeki 11 Mart 1872 tarihli yasa ile resmi ve özel okulların denetimi devlete bırakılmakta, 18 şubat 1876 tarihli ilkokullarda din derslerinin verilmesi ve denetimi ile ilgili düzenlemede ise dersin denetimi devlete verilmektedir.¹¹¹ Yeni yapılan düzenlemelere göre din dersi ilkokullarda altı saatten dört saate düşürülse de Almanca gibi düzenli okutulan derslerden sayılmaktadır. Derslerde konular ilmiyal bilgisi şeklinde sunulmaktadır. Evanjelik Din Dersinin görevi olarak “ocuklara kutsal metin anlayışını ve kilisenin itikatını tanıtmak” şeklinde belirtilmektedir. Böylelikle ocukların kutsal metinleri kendi gayretleri ile okuyabilmesi ve kilisedeki ayinlere katılabilmesi hedeflenmektedir.¹¹²

Din dersinin tarihi gelişimi ile ilgili analiz ve belgeleme girişimleri Evanjelik alanda 19. yy.dan, Katolik alanda ise 20. yy.dan itibaren başlamaktadır. Buna göre Evanjelik Din Dersi ğretim Programı ile ilgili çalışmalarda, Alman İmparatorluğu (Kaiserreich, 1870-1918), Weimarer Cumhuriyeti (Weimarer Republik, 1919-1933), Nasyonal Sosyalizm (1933-1939) ve Federal Almanya Devleti dönemleri önem arz etmektedir. Ayrıca 2. Dünya Savaşı’ndan sonra kurulan Doğu Almanya Devleti’nde bu alandaki gelişmeler de diğer bir araştırma alanı olmaktadır.¹¹³

¹¹⁰ V. J. Dieterich, Religionslehrplan in Deutschland (1870–2000), s. 218.

¹¹¹ V. J. Dieterich, a.g.e., s. 222.

¹¹² V. J. Dieterich, a.g.e., s. 224.

¹¹³ V. J. Dieterich, a.g.e., s. 58-60.

Evanjelik Din Dersi için öğretim programı hazırlama çalışmaları 1917 tarihinde devam etmektedir. Bu ders için 18 Nisan 1917 tarihli ve din dersi öğretmenleri, kilise ve devlet iş birliği ve ayrıca dördüncü ayak olarak üniversite yetkilileri ile bir program geliştirilmektedir. Bu program, din dersi öğretmenlerinin, bölgesel yöneticiler ve ilahiyat profesörlerinin görüşlerinin alınması nedeniyle önceki programlara göre daha geniş katılımlı bir taslak olarak kabul edilmektedir.¹¹⁴ Programın hazırlanmasında etkin olan unsurlar; programın mütevazı ve gerçekçi öğretim hedefi ile şekillendirilmesi, kilise ve Hristiyanlık karşıtları ile tartışmalar, metodik görüşlerin branşsal-didaktik değerlendirmeler ile değiştirilmesi olarak öne çıkmaktadır. Bu öğretim programının misyonu konusunda ise 1901 programında kabul edilen “Tanrı’nın sözünde eğitim” anlayışı yerine “kutsal metinlere giriş” anlayışı benimsenmektedir. Bu programda Hristiyanlık dışındaki dinî inançlar ve dünya görüşleri ele alınmaktadır. Aynı zamanda dinin sanat, edebiyat, felsefe ve doğa bilimleri ile ilişkisi de tartışılmaktadır. Bu program, dinin özü, zamanın ihtiyacı, pedagojik ve psikolojik yeterlilik, öğrencilerin taleplerini karşılama gibi hususlarda takdir edilse de Aydınlanma Dönemi, kilise ve kurtuluş tarihi, Yeni Ahit’in teolojik tarihi konularındaki eksikleri nedeniyle eleştirilmektedir.¹¹⁵

Weimarer döneminde ilkokul için 1921,¹¹⁶ orta seviyedeki eğitim kurumları için 1922 ve Richertchen ismiyle üst seviyedeki eğitim kurumları için 1925 yılında kılavuz öğretim planları (Richtlinien) hazırlanmakta ve din dersinin içeriği bu planlarda belirlenmektedir.¹¹⁷ İlkokul için düzenlenen 1921 tarihli müfredatta 2, 3 ve 4. sınıflara din dersi sunulmaktadır.¹¹⁸ Üst seviye eğitim kurumları için hazırlanan Richertchen

¹¹⁴ V. J. Dieterich, *Religionslehrplan in Deutschland (1870–2000)*, s. 235.

¹¹⁵ V. J. Dieterich, a.g.e., s. 236.

¹¹⁶ Margarete Götz, “Neues Schulwissen durch neue Lehrpläne?” *Schulwissen für und über Kinder. Beiträge zur historischen Primarschulforschung*, (Hrsg.) Margarete Götz, Michaela Vogt, Verlag Julius Klinkhardt, Bad Heilbrunn, 2016, s. 231.

¹¹⁷ V. J. Dieterich, *Religionslehrplan in Deutschland (1870–2000)*, s. 269.

¹¹⁸ M. Götz, *Neues Schulwissen durch neue Lehrpläne?” Schulwissen für und über Kinder. Beiträge zur historischen Primarschulforschung*, s. 235.

adındaki kılavuz öğretim programında Evanjelik Din Dersi için ayrılan bölümün son hali 1926 yılında belirlenmektedir.¹¹⁹ Bu programda din dersine büyük önem verilmekte ve bu dersin tarihi, psikolojik, tecrübi ve milli yönleri ile “birlik için bir güç” olabileceği belirtilmektedir.¹²⁰

Weimarer Cumhuriyeti (1919-1933) eğitim politikasının etkisini sonraki dönem din eğitiminde görmek mümkündür. Eğitim anlayışının temelinde; yeniden yapılandırma, birleştirme ve mezhep odaklı olmama hedefleri bulunmaktadır. Weimarer Anayasasının 148. maddesine göre okulun eğitim amaçları arasında, ahlaki eğitim, vatandaşlık anlayışı, Alman toplumunda şahsi ve mesleki yeterlilik ve milletler arası uzlaşa bulunmaktadır.¹²¹ Din dersine okullardaki düzenli ders statüsü veren Anayasanın 149. maddesi ise devlet-kilise görev ve yetkilerini tanımlamakta buna göre din dersi ilgili dinî cemaatin¹²² temel ilkeleri doğrultusunda verilmekte ve bu dersleri denetleme görevi ise devlete bırakılmaktadır.

Nasyonal Sosyalizm (1933-1939) döneminde ise çeşitli okul seviyeleri için 1937, 1938, 1939/40 yıllarında öğretim planları yayımlansa da 2. Dünya Savaşı'nın başlamasıyla tam manasıyla uygulanmamaktadır.¹²³ Bu dönemde nasyonal sosyalist kilise politikasıyla okul politikası arasında sıkı bir bağ kurulmakta, devlet politikasına göre Alman ırkının ahlak ve geleneğine ters olmamak ve bu değerleri tehlikeye atmamak kaydıyla ülkedeki tüm inançlara özgürlük tanınmaktadır.¹²⁴ Nazilerin dine karşı uyguladıkları kampanya doğrultusunda devlet nazarında din derslerine ilgi gerilemekte ve bu derslerin yerine nasyonal sosyalist dünya görüşünü içeren derslerin konması hedeflenmektedir. Nihayetinde 1939 yılında din dersi seçmeli dersler

¹¹⁹ V. J. Dieterich, Religionslehrplan in Deutschland (1870–2000), s. 277.

¹²⁰ V. J. Dieterich, a.g.e., s. 279.

¹²¹ V. J. Dieterich, a.g.e., s. 265.

¹²² Dinî cemaat kavramı anayasada geçen kavramdır. Kilise kavramına göre daha genel ve daha geniştir. İlgili cemaatin faaliyet ve hizmetlerini o dinî cemaate ait kilise yürütmektedir. Bu çalışmanın araştırma sorularında dinî cemaat kelimesi kullanılmıştır.

¹²³ V. J. Dieterich, Religionslehrplan in Deutschland (1870–2000), s. 349.

¹²⁴ V. J. Dieterich, a.g.e., s. 353.

seviyesine düşürülmektedir.¹²⁵ Nazi din eğitimi anlayışına göre hazırlanan Evanjelik Din Dersi öğretim programında üç unsur öne çıkmaktadır. Bunlar; Alman ruhuna ters düşen yabancı düşüncelerin arındırılması, Alman Hristiyanlığı ve Alman kültüründeki Alman kimliğinin temel ilkelerinin vurgulanması ve halkın güncel taleplerine çözüm aranması şeklinde özetlenmektedir.¹²⁶

Almanya’da mezhebe bağlı din dersinin okul sisteminde yer almasında kiliselerin yapmış oldukları girişimlerin önemli rolü vardır. Hitler Almanyası’nın 2. Dünya Savaşını kaybetmesi sonunda eğitim sisteminde Nazi izlerini silme gayretine gidilmektedir. Bu bağlamda mezhebe bağlı okullar yeniden açılmaktadır. Diğer taraftan din dersi, dönemin siyasi partilerinin gayretleriyle zorunlu dersler statüsünde eğitim sisteminde yer almaktadır. Bunun üzerine Katolik kilise, öğrencilerin dinî eğitim almalarında ailelerin öncelikli hakkı ve sorumluluğu olduğunu vurgulamaktadır. Katolik kilisesine göre çocuklar, bağlı bulundukları kilisenin dinî anlayışıyla uyum içinde eğitilmelidir. Bundan dolayı Katolik okullar açılmalı ve böyle okulların olmadığı yerde okul açılmaları desteklenmelidir. Devlet böyle bir eğitim için aileleri desteklemelidir. Kilise 1946’da yayımladığı Katolik İlkeleri’nde (Katholische Grundsätze) kendi okullarını kurma, dersi denetleme, öğretim materyalleri seçme ve ders planını hazırlamada söz sahibi olma ve öğretmenleri kontrol etme hakkını talep etmektedir. O zamanın talepleri doğrultusunda temel prensipleri çizilen Hristiyanlık Din Dersi şimdiki zamana kadar gelmektedir. Buna göre din dersi Hristiyan öğrencilere kendi dinlerine mensup öğretmenler tarafından kendi mezhebi inançları doğrultusunda verilmektedir.¹²⁷

Almanya’da günümüzde okutulan din dersleriyle ilgili düzenlemeler 2. Dünya Savaşı’ndan sonra bu ülkedeki müttefik güçler tarafından 1947’de ilan edilen “Alman Eğitim Sisteminin Demokratikleştirilmesi” reformlarının ilanına kadar gitmektedir.

¹²⁵ M. Götz, Neues Schulwissen durch neue Lehrpläne?“ Schulwissen für und über Kinder. Beiträge zur historischen Primarschulforschung, s. 235.

¹²⁶ V. J. Dieterich, Religionslehrplan in Deutschland (1870–2000), s. 355-356.

¹²⁷ A. Ö. Özdi, Aktuelle Debatten zum Islamunterricht in Deutschland, s. 31-32.

Buna göre eğitimde Nazilerin etkisini yok etme bağlamında bütün okullar kapatılmış ve yapılan reformlar çerçevesinde mezhep okulları eski binalarında yeniden hizmete sunulmuştur. Bu gelişmeler ışığında din dersleri zorunlu ders olarak okul sisteminde yerini almıştır.¹²⁸

İlk ve orta seviyeli eğitim kurumları (Volkschule) için hazırlanan ve 1948’te yürürlüğe giren ve Ilse Peters’e atfedilen Evanjelik Din Dersi Öğretim Programı’nda ilk defa Yahudilik ile ilgili bir bölüme yer verilmekte ve program şu ana konuları içermektedir: İncil, Kilise Takvimi, Kilise Tarihi, Ekümenlik, Hristiyan Ahlakı ve İsrail Tarihi.¹²⁹

Evanjelik Din Dersi, Kuzey Ren Vestfalya Eyaleti’nde 1950’li yıllarda okullarda kilise misyonuna hizmet eder tarzda dar kilise konseptinde verilmekte, dersler kilisedeki ayinler gibi sunulmaktadır. Dersin görevi ise “genç insanları İsa’nın kurtarıcılığına ikna etmek” şeklinde tarif edilmektedir.¹³⁰ Zamanın öğretim programına göre öğretmenlere, kendi dinî tecrübelerine dayanarak Tanrı’nın sözü konusunda gerçekleri gizleme ve derste bireyselliklerini öne çıkarma hakkı verilmemekte, öğrencilere soru sorma hakkı verilerek derse daha fazla özgür katılma hakkı tanınmakta ve okul ise dersin belirleyici unsuru olmayarak sadece fiziksel gereksinimi gideren bir yapı olarak belirlenmektedir.¹³¹

Almanya’da din dersleri, Alman Anayasasında ismi geçen tek branş dersidir.¹³² Anayasa’nın 7. maddesi¹³³ çerçevesinde verilmektedir. ¹³⁴ İlgili maddeye göre din dersi devletin denetimi altında verilmektedir. Devlet okullarında verilen din dersi bu maddeye

¹²⁸ A. Ö. Özdi, Aktuelle Debatten zum Islamunterricht in Deutschland, s. 31.

¹²⁹ V. J. Dieterich, *Religionslehrplan in Deutschland (1870–2000)*, s. 395.

¹³⁰ V. J. Dieterich, a.g.e., s. 388-389.

¹³¹ V. J. Dieterich, a.g.e., s. 389.

¹³² Spielhaus ve Štimac, “Schulischer Religionsunterricht im Kontext Religiöser und Weltanschaulischer Pluralität”, s. 41.

¹³³ Alman Anayasasının 7. maddesi 3. fıkrası şu şekildedir: Din dersi, mezhepsiz okullar dışındaki kamu okullarında olağan derslerdendir. Din dersi, devletin denetim hakkına zarar vermeyecek şekilde, dinsel toplulukların temel ilkeleriyle uygunluk içinde verilir. Hiçbir öğretmen, iradesine aykırı olarak din dersi vermeye zorlanamaz.

¹³⁴ Emanuel V.Towfigh, “Religionsunterricht an staatlichen Schulen”, *NWVBZ.*, 4/2006, s. 131

göre zorunlu dersler arasında sayılırken, inanca dayalı din dersinin dinî cemaatler tarafından verilmesi, ilgili maddenin 3. fıkrasına göre düzenlenmektedir. Bu derslerin verilmesiyle ilgili prensipler dinî cemaatlerin yetkisine bağlanmaktadır.¹³⁵ Fakat Bremen, Brandenburg ve Berlin Eyaletlerinde istisnaî durum söz konusudur. Bremen'deki Din Dersi (Religion) ve Brandenburg'taki Hayat Bilgisi-Ahlak-Din Bilgisi (Lebensgestaltung-Ethik-Religionskunde)¹³⁶ derslerinin öğretim programı inanca dayalı değildir. Berlin'deki İnanca Dayalı Din Dersi (Der bekenntnisorientierte Religionsunterricht) seçmelidir ve sınıf geçmeye etkisi yoktur.¹³⁷ Dinî cemaatler, kendi belirledikleri prensipler çerçevesinde mensuplarının dinî ihtiyaçlarını karşılamaktadır. Buna göre ders öğretim programının hazırlanması, ders materyal seçimi, öğretmen eğitimi vb. konularda yetki ilgili cemaattedir.¹³⁸

Anayasanın din dersleri ile ilgili bu maddesi esasen 1919 tarihli Weimarer Anayasası temel alınarak geliştirilmiştir. Bu durum bazı yönlerden eleştirilmiştir. Öncelikle o tarihten bu zamana kadar üç nesillik bir süre geçmiştir. Bu süre zarfında Almanya'da sosyal, kültürel, politik vb. alanlarda birçok gelişme olmuştur. Günlük hayatta sekülerleşme artmış, toplum çeşitli gruplardan oluşmaya başlamış, Hristiyan kiliseler ekümenlik anlayışı içinde yakınlaşmıştır. Ayrıca toplumda Müslüman nüfus çoğalmış ve İslam Din Dersleri yetkililer nezdinde gündem oluşturmuştur. Pedagoji alanında ise yeni gelişmeler olmuş yeni yaklaşımlar ve yöntemler geliştirilmiştir. Dolayısıyla “geçmişi yüz seneyi aşmış olan din dersleriyle ilgili bu anayasa maddesi

¹³⁵ R. Spielhaus, Z. Štimac, “Schulischer Religionsunterricht im Kontext Religiöser und Weltanschaulicher Pluralität”, s. 42.

¹³⁶ Hans-Günter Heimbrock, “Einheit und Differenz. Perspektiven religiöser Erziehung im wachsenden Europa”, *Vortrag am 15.März 2006 im Département Protestant de la Formation Continue Faculté de Théologie Protestante*, Strasbourg, s. 8.

¹³⁷ Michael Kiefer, *Islamkunde in deutscher Sprache in Nordrhein-Westfalen*, Lit Verlag, Münster, 2005 s.74.

¹³⁸ Martin Heckel, “Religionsunterricht auf dem Prüfstand: Konfessionell — unkonfessionell — interreligiös — interkonfessionell — konfessionell-kooperativ? Der rechtliche Rahmen des Religionsunterrichts im säkularen Verfassungsstaat”, *Zeitschrift für Theologie und Kirche*, 2005, C.102, S.2, s. 246.

çağın sosyal, politik ve felsefî alanlardaki değişikliklere ne derecede uygunluk
tmektedir?“ sorusu bilim insanları tarafından sorulmaktadır.¹³⁹

Alman Devleti’nin seküler, sosyal-demokrat¹⁴⁰ bir yapısı olduğu için devletin resmi
bir dini yoktur. Dolayısıyla din dersinin dinî içeriğini düzenleme görevi
bulunmamaktadır. Bu yüzden din dersi öğretim planının hazırlanmasında ve
uygulanmasında vatandaşların ve dinî cemaatlerin görüşleri ölçü olarak kabul
edilmektedir.¹⁴¹ Özgürlüğü benimsemiş, sosyal-demokrat olan bir devletin din ile ilgili
toplumsal problemleri ve tartışmaları otoriter usullerle çözmesi beklenmemektedir. Bu
nedenle devlet, dinî hayatla ilgili meselelerin kurumsal çözümünü özgür bir ortam
sağlayarak halka ve dinî cemaatlere bırakmaktadır.¹⁴²

Almanya eğitim sisteminde doktriner/konfessionel din dersi, Katolik ve
Evanjelik inancına göre Anayasanın 7/3. maddesine esas alınarak branş dersleri olarak
sunulmaktadır. Son zamanlarda doktriner boyutta verilen din derslerine “İnanca Dayalı
İslam Din Dersi” (Der bekenntnisorientierten islamischen Religionsunterricht)
katılmıştır.¹⁴³ Bu derslere ek olarak Alevilik, Budizm, Ortodoks Hristiyanlığı ve
Yahudilik inançlarında doktriner din dersleri eğitim programlarına eklenmiştir.¹⁴⁴

İnançlara göre, öğrencilerin 2021/22 eğitim-öğretim yılında din derslerine katılım
oranları şu şekildedir:¹⁴⁵

- Evanjelik Din Dersi: %27,2
- Katolik Din Dersi: %31,1
- Ahlak Dersi: %23,1

¹³⁹ M. Heckel, “Religionsunterricht auf dem Prüfstand: Konfessionell — unkonfessionell — interreligiös — interkonfessionell — konfessionell-kooperativ? Der rechtliche Rahmen des Religionsunterrichts im säkularen Verfassungsstaat”, s. 247.

¹⁴⁰ Almanya Anayasası, madde 20.

¹⁴¹ M. Heckel, a.g.m., s. 250.

¹⁴² M. Heckel, a.g.m., s. 250.

¹⁴³ Gesetz zur Einführung von islamischem Religionsunterricht als ordentliches Lehrfach (7.Schulrechtsänderungsgesetz) vom 22. Dezember 2011.

¹⁴⁴ Spielhaus ve Ştimac, “Schulischer Religionsunterricht im Kontext Religiöser und Weltanschaulicher Pluralität”, s. 42.

¹⁴⁵ Sekretariat der Ständigen Konferenz der Kultusminister der Länder in der Bundesrepublik Deutschland IVC/Statistik, 08.12.2022, Auswertung Religionsunterricht Schuljahr 2021/22, s.7.

- İslam Din Dersi (Islamischer RU): %0,6
- İslam Bilgisi Dersi (Islamkunde): %0,3
- Kapsayıcı Din Dersi (übergreifender Religionsunterricht): %4,4
- Ortodoks Din Dersi: %0,02
- Diğer Din Dersi: %1,3
- Yahudi Din Dersi %0,01

1.1.2. Din Derslerinin Yasal Dayanağı

Alman eğitim sisteminde din dersi Anayasanın 7. maddesine göre devletin sorumluluğu altında uygulanır ve okul sisteminde düzenli branş dersi (ordentlicher Lehrfach) seviyesindedir.¹⁴⁶ Devletin din derslerinin uygulanmasına etkisi tamamen kaldırılmamakla birlikte belirli çerçevelerde düzenlenmiştir. Buna göre devlet, din dersinin kurumsal düzenlemesini yapmakta, amacını belirlemede ve dersin pedagojik yöntemlerle verilir verilmediğini, eğitsel faaliyetlerin kurallara uygun bir şekilde yapılıp yapılmadığını kontrol etmektedir. Bu branş dersi yasal düzenleme çerçevesinde uygulandığı için, bu dersin verilmesinde görev alanlar, devletin ilgili dinî cemaat ile uzlaşısı sonucunda belirlenmektedir.¹⁴⁷

Bu ders için öğrencilere not verilmektedir ve dersin sınıf geçmeye etkisi bulunmaktadır. Bir mezhebe bağlı olan öğrenciler, okula kaydolurken idareye belirtmek zorundadır. Okul idaresi de öğrencilerin sayılarına göre ders planı yapmaktadır.¹⁴⁸ Şayet bir okulda aynı dinî inanca sahip 12 öğrenci din dersine katılacağını belirtmişse, okul idaresi bu dersi programa koymaktadır.¹⁴⁹ Bir mezhebe bağlı olmayan öğrenciler din dersine katılmak zorunda değildir.¹⁵⁰ Aynı şekilde derse katılmak istemeyen öğrenciler şayet 14 yaşından küçükse velilerin okul idaresine müracaatıyla, büyükler de

¹⁴⁶M. Kiefer, *Islamkunde in deutscher Sprache in Nordrhein-Westfalen*, s.74.

¹⁴⁷ A. Ö. Özdi, *Aktuelle Debatten zum Islamunterricht in Deutschland*, s. 33.

¹⁴⁸<https://www.schulministerium.nrw.de/docs/Schulsystem/Unterricht/Lernbereiche-und-Faecher/Religionsunterricht/index.html>. (erişim:20.02.2019).

¹⁴⁹ Schul- und Bildungsgesetz des Landes Nordrhein-Westfalen (SchulG), m. 31/1.

¹⁵⁰<https://www.schulministerium.nrw.de/docs/Schulsystem/Unterricht/Lernbereiche-und-Faecher/Religionsunterricht/index.html>. (erişim:21.02.2019).

kendi beyanlarıyla derse katılmamaktadır.¹⁵¹ Derse katılmak istemeyen öğrenciler bunu bir dilekçeyle okul yönetimine bildirmeleri gerekmektedir. Dersten muaf olma durumu velilere iletilmelidir.¹⁵² Başka mezhebe bağlı olan öğrencilerin din dersine katılmaları meselesi o dersin cemaati sorumluluğundadır. Başka mezhep öğrencisinin din dersine katılması, prensipte ders öğretmenin ilgili kilise ile görüşmesi sonucunda izin vermesiyle ve reşit olanların kendi, olmayanların ise velisinin yazılı beyanıyla mümkün olmaktadır. Bu durum kendilerine din dersi verilmeyen ve herhangi bir mezhebe bağlı olmayan öğrenciler için de geçerlidir.¹⁵³ Fakat Federal İdare Mahkemesi bir mezhebe bağlı olmayan öğrencilerin din dersine girmelerinin dersin düzenine etki yapabileceğine dikkat çekmektedir. Mahkemeye göre bu öğrencilerin derse girmelerine izin verilip verilmeyecekleri veya gireceklerse hangi şartlar altında girmeleri gerektiğine dinî cemaatin karar vermesi gerekmektedir. Bu konuda karar verirken dinî cemaatin, derste mezhepsel homojenliği göz önüne alması gerekmektedir. Aksi takdirde başka mezhebe bağlı ya da hiçbir mezhebe bağlı olmayan öğrencilerin derse katılımı konusunda dinî cemaatler devlet tarafından engellenemez.¹⁵⁴

Din dersine katılmayan öğrenciler bu derslerin yerine konan belirli derslere katılmak zorundadır. Örneğin Hessen Eyaletinde mezhebe bağlı din dersine katılmayan öğrenciler Ahlak Dersine (Ethikunterricht) katılmak zorundadır.¹⁵⁵ Kuzey Ren Vestfalya Eyaletinde ise bu derslere katılmayan ortaokul seviyesindeki (Sekundarstufe I) öğrenciler Pratik Felsefe (Praktische Philosophie) ve lise seviyesindeki (Sekundarstufe II) öğrenciler ise Felsefe Dersini almak zorundadır. İslam Din Dersine katılmak isteyen ilkokul (Grundschule) ve ortaokul (Sekundarstufe I) seviyesindeki öğrenciler ise velilerinin okul idaresine başvurması sonucunda bu derse

¹⁵¹ Verfassung für das Land NRW, m. 14/4.

¹⁵² Schul- und Bildungsgesetz des Landes Nordrhein-Westfalen (SchulG.), m. 31/6.

¹⁵³ RdErl. d. Ministeriums für Schule, Jugend und Kinder vom 20.06.2003 (BASS 12-05 Nr. 1), m. 5/2.

¹⁵⁴ Urteil des Bundesverwaltungsgerichts Berlin vom 2.9.1983 – BVerwG 7 C 169.81 – aus “Die öffentliche Verwaltung” 1984 S. 383

¹⁵⁵ <https://kultusministerium.hessen.de/schulsystem/religionsunterricht>. (erişim: 21.02.2019).

katılabilmektedir. Diğer taraftan farklı mezhebe mensubiyeti olan öğrenci kendi mezhebi dışındaki din dersine girmek isterse, dersin öğretmeninden onay alması gerekmektedir.¹⁵⁶

Alman Anayasasının 3. maddesi 3. Fıkrası gereğince hiç kimse cinsiyeti, soyu, ırkı, dili, yurdu ve kökeni, inancı, dinî veya siyasi görüşleri dolayısıyla mağdur edilemez ve hiç kimseye ayrıcalık tanınmaz. Hiç kimse özünden dolayı mağdur edilemez.¹⁵⁷ Yine Anayasanın 4. maddesi din ve vicdan özgürlüğü ile ilgilidir. Bu maddeye göre kimsenin din ve dünya görüşüne dokunulmamakta ve düşünce özgürlüğü güvence altına alınmaktadır. Din dersleri ile ilgili düzenlemeleri içeren Anayasanın 7. maddesi ise, 4. maddenin garanti altına aldığı din özgürlüğünün, eğitim sisteminde uygulanması, çerçevesinin çizilmesi ve yasal düzenlemelerle genişletilmesini sağlamaktadır. Buna göre din dersi, din özgürlüğü bağlamında değerlendirilmektedir. Diğer yönden 7. madde Almanya’ da yüz yıllarca sürmüş olan savaşların sonucunda din özgürlüğü ile ilgili olarak eğitimde elde edilen nihaî başarının bir sonucu olarak görülmektedir. Bu madde dinî özgürlüğün somutlaştırılmış hali ve garantisi olarak değerlendirilmektedir.¹⁵⁸

1.1.3. Kuzey Ren Vestfalya Eyaleti’nde Doktriner Evanjelik Din Dersinin Uygulanmasında Kilisenin Fonksiyonu

Kilisenin siyasi ve sosyal alandaki fonksiyonu Hristiyan dünyasında her dönem tartışılan konulardan olmuştur. Avrupa’da meydana gelen dinî alandaki reform hareketlerinden günümüze kadar bu konuda birçok gelişme yaşanmıştır. Wichern, din ve devlet ilişkisini değerlendirirken bu bağlamda bir devrimi, “Hristiyan devletini, Hristiyan kilisesini ve Hristiyan halkını dinî metinlerden özgürleştirme” olarak

¹⁵⁶ <https://www.schulministerium.nrw.de/docs/Schulsystem/Unterricht/Lernbereiche-und-Fächer/Religionsunterricht/index.html>. (erişim:21.02.2019).

¹⁵⁷ Almanya Anayasası, madde 3/3.

¹⁵⁸ M. Heckel, “Religionsunterricht auf dem Prüfstand: Konfessionell — unkonfessionell — interreligiös — interkonfessionell — konfessionell-kooperativ? Der rechtliche Rahmen des Religionsunterrichts im säkularen Verfassungsstaat”, s. 249.

tanımlamıştır. Ona göre Protestan devlet eğitimin merkezinde Protestan kilise eğitimi bulunur.¹⁵⁹

Kuzey Ren Vestfalya Eyaleti'nde Evanjelik inancın tarihi 16. yüzyıla kadar gitmektedir. Protestanlığın kurucularında Martin Luther ve Johannes Calvin her ne kadar bu eyalette şahsen bulunmasalar da düşünceleri bu bölgedeki kiliseleri oldukça etkilemiştir. Buradaki kiliselerde 1524 yılından itibaren reformasyonla ilgili vaazlar verilmeye başlamıştır. Lutherci reformasyon cemaatleri Calvin geleneğinde bu topraklarda oluşmaya başlamıştır. Lutherci cemaatler ve Katolikler, 1948 yılındaki Münster ve Osnabrück Barışı ile eşit statüde değerlendirilmiştir.¹⁶⁰

Zamanın büyük şehirlerinden Lemgo'da ise 1533'de Evanjelik anlayışına bağlı bir kilise yasası hazırlanmıştır. Başka bir önemli şehir olan Lippe'de de 1538'de Evanjelik Kilise Yasası hazırlanmıştır. Bu bölgelerde 16. yüzyılın ikinci yarısından itibaren kurulan kiliselerde Luther'in öğretileri ve Lutherci inanç prensipleri etkisini göstermiştir.¹⁶¹

Kiliseler gibi dinî kurumların dinî cemaat statüsü alma çalışmaları ve çabaları Almanya kamuoyunda çokça tartışılan konular arasındadır.

“Dinî cemaat” kavramı, asgari oranda müntesibe sahip olma ve ortak bir inanç etrafında birleşme olarak tarif edilmektedir. Bir birliğin, dinî cemaat vasfını alması için üyelerinin ortak bir dinî kanaate sahip olmaları ve bunu yaşam felsefesi kabul etmeleri gerekmektedir.¹⁶² Dinî cemaatlerin inançları konusunda şu hususlar öne çıkmaktadır: Tanrı ve dünya anlayışı, varlık anlayışı ve cemaatin misyonu, diğer dinlere ve dinî cemaatlere bakış açısı, politik ve sosyal dünya, emirler ve yaşam tarzı.¹⁶³

¹⁵⁹ Arndt Hollweg, “Emanzipation- soziale Hilfe-Heil”, *Reform von Kirche und Gesellschaft 1848-1973*, (ed. C. von Hase ve P. Meinhold), Evangelisches Verlagswerk, Stuttgart, 1973, s. 142.

¹⁶⁰ <https://www.evangelisch-in-westfalen.de/kirche/unsere-geschichte/>, (erişim:21.04.2019).

¹⁶¹ <https://www.lippische-landeskirche.de/3315-0-10>, (erişim:21.04.2019).

¹⁶² M. Kiefer, *Islamkunde in deutscher Sprache in Nordrhein-Westfalen*, s. 75.

¹⁶³ M. Heckel, “Religionsunterricht auf dem Prüfstand: Konfessionell — unkonfessionell — interreligiös — interkonfessionell — konfessionell-kooperativ? Der rechtliche Rahmen des Religionsunterrichts im säkularen Verfassungsstaat”, s. 251.

Bir kuruluşa dinî cemaat statüsü devlet tarafından verilmektedir. Anayasanın 140. ve Weimarer Anayasasının 137. maddesine göre bazı şartları yerine getiren kuruluş bu statüyü yasal olarak kazanmaktadır. Bu şartlar:¹⁶⁴

- Belirli bir süre ve üye sayısı garantisi, (Üyeler geçici olarak birliktelik arz etmemelidir.)
- Diğer dinî oluşumlardan farklı ortak bir dinî inanç,
- Üyelerin dinî faaliyetlerini kısmen değil de kapsayıcı bir şekilde gerçekleştirmesi

Roma-Katolik Kilisesi, Protestan Kilisesi ve Yahudi kültür cemiyetleri, 1949 yılında kabul edilen Federal Almanya Anayasasının dinî cemaatlerle ilgili düzenlemeyi yapan 140. maddesine göre dinî cemaat olarak kabul edilmektedir. Günümüzde ise bir dinî grubun anayasaya göre dinî cemaat sayılabilmeleri için, gerekli şartları yerine getirdikten sonra mahkemeye başvurmaları ve hukuki süreçten olumlu sonuç almaları gerekmektedir.¹⁶⁵

Almanya’da din dersini uygulama hakkı dinî cemaatlere ya da bunların yetkili birimlerine aittir. Buradaki “dinî cemaatler” kavramı birçok açıdan değerlendirilmektedir. Bu kavram hakkında sunulan değerlendirmelerin bir tanesi sosyolojik açıdandır. Buna göre dinî cemaatten kasıt, ortak bir inanç temelinde insanların bir araya geldikleri ve bu birlik vesilesiyle ortaya çıkan görevlerini yerine getirmek üzere birleştikleri dinî topluluktur. Bu kavramın sosyolojik yönüne göre mensuplarının oluşturduğu bu topluluğun, her bir alt birimlerinin veya yönetim organının yasal olarak düzenlenip düzenlenmediği önemli görülmemektedir. Buna göre aynı inanç prensipleri merkezinde toplanma ve üzerine düşen görevleri yerine getirme esası merkez noktada durmaktadır.¹⁶⁶

¹⁶⁴ R. Doğan, “Avrupa Birliği Sürecinde Dinî Kurumlar ve Din Eğitimi: Almanya Modeli”, s. 5.

¹⁶⁵ R. Doğan, a.g.m., s. 4-5.

¹⁶⁶ Emanuel V. Towfigh, “Religionsunterricht an staatlichen Schulen”, NWVBI., 4/2006, s. 132.

Dinî cemaatlerin kurumsal yapısı konusunda ise, çatı kuruluşun yapısal olarak yeterli olup olmadığı, kurumsal olarak organizasyonları yerine getirme imkânı, alt yapı ve gerekli personelin yeterlilik durumları söz konusudur. Çatı kuruluşa ait alt tabandan üst kademeye kadar birimlerin geneli, kurumsal çerçevede bir bütünlük oluşturdıkları takdirde “dinî cemaat” olarak nitelendirilmektedir. Bu çatı kuruluş, inançla ilgili olarak ortak paydada buluşan tüm mensupları kapsamaktadır. Bir dinî cemaatin kimliği için önemli olan görevlerin çatı kuruluş bünyesinde ciddiye alınması gerekmektedir.¹⁶⁷

Dinî cemaatler faaliyetlerini iki hukukî düzenlemeye göre yürütmektedir. Bunlardan birisi, ülkede faaliyet gösteren bütün kurumların uymak zorunda oldukları resmi düzenlemelerdir. Diğerisi ise cemaatin kendi içinde belirlemiş oldukları genel dinî düzenlemelerdir. Din ile devlet arasındaki koordine ve iş birliği bu iki yasal uygulamalar çerçevesinde düzenlenmektedir.¹⁶⁸

Din dersinin içerik belirlenmesini dinî cemaatler, kendi inanç sistemlerine göre özgürce yapmaktadır.¹⁶⁹ Seküler devlet olan Almanya, Anayasasının 4. ve 140. Weimarer Anayasasının 137/1. ve 3. maddeleri gereği din derslerinin uygulanması ile ilgili durumların dinî cemaatler tarafından özgürce belirlenmesine saygı göstermek zorundadır. Devlet bu yüzden anayasanın 7/3. maddesinde geçen “cemaatlerle görüş birliği içinde olmak” ibaresini, kamu okullarının din dersi ile ilgili görevi açısından karar verici olarak değerlendirmektedir.¹⁷⁰

Dinî cemaatlerin sorumluluğu altında olan din dersinin içeriğinin belirlenmesi konusu şu unsurları içermektedir: Ders konularının seçimi, bunların içeriğinin

¹⁶⁷ E. V. Towfigh, “Religionsunterricht an staatlichen Schulen”, s. 132.

¹⁶⁸ E. V. Towfigh, a.g.m., s. 133.

¹⁶⁹ M. Heckel, “Religionsunterricht auf dem Prüfstand: Konfessionell — unkonfessionell — interreligiös — interkonfessionell — konfessionell-kooperativ? Der rechtliche Rahmen des Religionsunterrichts im säkularen Verfassungsstaat”, s. 251.

¹⁷⁰ M. Heckel, a.g.m., s. 251.

belirlenmesi ve çerçevesinin çizilmesi, dinî cemaatlerin inançları ışığında konuları değerlendirme ölçüsü.¹⁷¹

Dinî cemaatler hakkındaki bu bilgilerden sonra Kuzey Ren Vestfalya'daki Evanjelik Kilisenin genel durumuna ve Evanjelik Din Dersine etkisine ayrıca değinmek konunun anlaşılması için önem arz etmektedir.

Almanya'daki eyaletler arasında en çok nüfusa sahip olan ve Katolik inanç ağırlıklı¹⁷² Kuzey Ren Vestfalya Eyaleti içinde diğer eyaletlere nazaran daha fazla Evanjelik yaşamaktadır. Almanya genelinde Evanjelik inancına mensup vatandaşlar 2017 yılında nüfusun %26'sını temsil ederken¹⁷³ bu oran Kuzey Ren Vestfalya'da %25 oranla beş milyonun üzerindedir.¹⁷⁴

Bu eyalette kurumsal yapısını sistematik düzeyde oluşturmakta ve mensuplarına her türlü dinî hizmeti veren 490 kilise birliği, 27 çatı kuruluş bünyesinde bir araya gelmektedir. Çatı kuruluşlar kendi bölgesindeki kiliselerin faaliyetlerinden sorumlu olmakta ve onları hizmet kalitesi ve birimler arası tecrübe aktarımı konularında desteklemektedir.¹⁷⁵ Kuzey Ren Vestfalya eyaletinde üç büyük bölgesel kilise birliği vardır. Bunlar, Vestfalya Evanjelik Kilisesi (Die Evangelische Kirche in Westfalen), Lippe Eyalet Kilisesi (Die Lippische Landeskirche) ve Rheinland Evanjelik Kilisesi (Die Evangelische Kirche im Rheinland) olarak isimlendirilmektedir.¹⁷⁶

Kuzey Ren Vestfalya Eyalet Anayasası, dinî cemaatlerin din dersiyle ilgili yasal düzenlemeleri belirlemektedir. Buna göre din dersi için öğretim programı ve ders kitabı kilise veya dinî cemaatle mutabakata varılarak tespit edilmektedir.¹⁷⁷ Ayrıca kiliseye veya dinî cemaate, devletin kontrol görevini ihlal etmeden, dersin kendi öğreti ve

¹⁷¹ M. Heckel, "Religionsunterricht auf dem Prüfstand: Konfessionell — unkonfessionell — interreligiös — interkonfessionell — konfessionell-kooperativ? Der rechtliche Rahmen des Religionsunterrichts im säkularen Verfassungsstaat", s. 251.

¹⁷² Franz-Heinrich Beyer, "Religion unterrichten in NRW", *Theo-Web. Zeitschrift für Religionspädagogik* 5, 2006, H. 2, s. 179.

¹⁷³ <https://fowid.de/meldung/religionszugehoerigkeiten-deutschland-2017>. (erişim: 25.02.2019).

¹⁷⁴ <https://fowid.de/meldung/deutschland-3-katholische-sueden-und-westen>. (erişim: 25.02.2019)

¹⁷⁵ <https://www.evangelisch-in-westfalen.de/kirche/unsere-struktur/>. /erişim: 25.02.2019).

¹⁷⁶ F.H. Beyer, "Religion unterrichten in NRW", s. 179.

¹⁷⁷ Verfassung für das Land NRW, m. 14/2.

talepleri doğrultusunda verildiğine kanaat getirmek için okul idaresiyle anlaşarak dersi teftiş etme hakkı verilmektedir.¹⁷⁸

Bu kiliseler okullarda okutulan Evanjelik Din Dersine büyük önem vermektedir. Bu dersle ilgili çeşitli eğitsel faaliyetler yürütmektedir. Bu kiliseler gerek kendi başlarına gerekse diğer kiliselerle bağlantılı olarak din derslerinin verilmesi konusunda çalışmaktadır. Kiliseler, din dersinin verilmesi bağlamında bu dersin verildiği okul idaresi, meslek eğitimi veren kurumların yöneticileri ile irtibat halindedir. Örneğin Kuzey Ren Vestfalya Eyaleti'ndeki Lippe Eyalet Kilisesi'nin yapmış olduğu görüşmeler sonucunda verilen kararlar şu şekilde ifade edilmiştir:¹⁷⁹

- Lippe Eyalet Kilisesi çoğulcu bir toplumda okutulmakta olan Evanjelik Din Dersi için sorumluluk alır ve din dersi alanındaki değişimler, okul ve eğitim alanındaki düzenlemeler ile ilgili toplumsal görüşmelere katılır.
- Kilise ruhani meclisi, çocukların ve gençlerin gelişimi için verilen din dersinin okuldaki faaliyetlerine değer verir ve bu konuda zor görevleri üstlenir.
- Meclis, aileleri, kilise birliğindeki ve gençlik çalışmalarına katılan sorumluları çocukların ve gençlerin dinî alanda arayışlarına ve inançla ilgili sorularına yardımcı olmaları için desteklemektedir.
- Kilise, din dersinin toplumdaki değişimin doğrudan bir parçası olduğunu vurgular ve bu dersin son on yılda İncil'le ilgili temel prensipler ve inanç siteminden vazgeçmeden içerik ve metot bağlamında önemli ölçüde değiştiğini belirtir. Bu değişimde, okulun, ekonominin, politikanın vb. etkisi olduğu gibi kilisenin de payı vardır.
- Evanjelik Din Dersinin doktriner boyutu olmakla birlikte katı bir mezhepçiliği reddeder. Din dersi prensip olarak diyalogu temel alır. Diğer Hristiyan

¹⁷⁸ Verfassung für das Land NRW, m. 14/3.

¹⁷⁹ https://www.lippische-landeskirche.de/side.php?news_id=353&part_id=0&navi=5.(erişim: 02.03.2019).

mezheplerle mevcut olan iletişim ortamı din dersinde daha fazla geliştirilmelidir.

Bu çerçevede din dersi öğretmen yetiştirme programları Katolik kiliseyle birlikte yürütülebilir.

- Evanjelik Din Dersi inanca dayalı verilir ve prensip olarak ekümenlikte şeffaflık ilkesini benimsenir. Bu şeffaflıkta farklı inançta olan ve farklı düşünen insanlara ve onların dinî inancına saygıyı esas alınır.

Vestfalya Evanjelik Kilisesi, Lippe Eyalet Kilisesi ve Rheinland Evanjelik Kilisesi, Evanjelik Din Dersinin yasal statüsünü, kiliselerin görevleri, devlet ile ilişkilerini ve aralarındaki anlaşmaları içeren bir belgeyi yayımlamıştır.¹⁸⁰

Buna göre kilisenin din dersinin uygulanmasında etki alanı şu konular olarak belirlenmiştir:¹⁸¹

- Öğretim Programı: Burada ders içeriğın belirlenmesi, oluşturulması, konuları programın yapısına göre düzenleme kastedilmektedir.
- Ders Kitapları: Dinî cemaat, din dersi için cemaatin diline uygun, yasal izinlere sahip ders kitabına onay verir.
- Öğretmen: Din dersi öğretmeninın verdiği dersle ilgili mezhepsel bağılılığı olmalıdır. Öğretmen ilgili kilise tarafından kabul edilmeli ve denetlenmelidir. Öğretmen, kilisenin öğretileri doğrultusunda eğitim alır. Kilise bu eğitim için profesörler atar. Bunlar üniversitelerde bölümlerin açılmasına katılır. Burada öğretmen eğitimi faaliyetlerinde görev alırlar. Kiliseler, üniversitedeki bu öğrenim dallarının tanımlanması, kayıt şartlarının belirlenmesi ve öğrenim süresinin tespitinde rol alır.
- Kiliselerin, dersin verildiğı ortama göz atma yetkisi vardır.

¹⁸⁰ Informationen zum Religionsunterricht in Nordrhein-Westfalen, Erläuterungen, Staatliche und Kirchliche Rechtsgrundlagen, Gerichtsentscheidungen Kirchliche Denkschriften und Stellungnahmen, 7. Auflage – Stand: 01. Februar 2013.

¹⁸¹ “Einführung”, Informationen zum Religionsunterricht in Nordrhein-Westfalen, Erläuterungen, Staatliche und Kirchliche Rechtsgrundlagen, Gerichtsentscheidungen Kirchliche Denkschriften und Stellungnahmen, 7. Auflage – Stand: 01. Februar 2013.

- Kiliselerin sınavları ve sınavlara katılımı takip etme yetkisi vardır.
- Kiliselerin kendi temsilcileri tarafından öğretmenlere din öğretimi alanında hizmet içi eğitim verme yetkisi vardır. Devlet bu konuda seküler davranması gerektiğinden, öğretmen eğitiminin doktriner boyutu ile ilgili görev kiliseye düşmektedir.

Kiliseye düşen görev ve yetkiler yukarıdaki gibi sıralanırken, din dersinin uygulanmasında devlete düşen görev ve sorumluluklar aşağıdaki gibi belirtilmiştir:¹⁸²

- Devlet, din dersinin okul programında yer almasını sağlar.
- Din dersi ile ilgili resmi düzenlemeleri yapar.
- Dinî cemaat ile okul yönetimi arasında iş birliği ile ilgili sorumluluğu yerine getirir.
- Amacı dışında kullanımı engellemek için, kayıt sildirme formlarının basımını uygun bir şekilde yapar.
- Öğrencileri ders kayıtlarını silmeye yönlendirecek ve dersi boş ders seviyesine getirecek, dersi ilgisiz kılacak okul programlarından kaçınır.
- Evanjelik nüfusun az olduğu bölgelerde dersin verilmesi ile ilgili şartları düzenler.

Ayrıca kiliseler din dersinin uygulanması ile ilgili görev ve sorumlulukları kendi tüzüklerinde belirtmiştir. Buna göre Rheinland Evanjelik Kilisesi Tüzüğünde din eğitim ilgili şu maddelere yer vermiştir:¹⁸³

- Cemaat, çocukların Tanrı'nın sözünü duymasından, onların Hristiyanlık inancını öğrenmelerinden ve bu inanç içinde büyümelerinden, Tanrı'ya karşı

¹⁸² "Pflicht zur Organisation durch den Staat", Informationen zum Religionsunterricht in Nordrhein-Westfalen, Erläuterungen, Staatliche und Kirchliche Rechtsgrundlagen, Gerichtsentscheidungen Kirchliche Denkschriften und Stellungnahmen, 7. Auflage – Stand: 01. Februar 2013.

¹⁸³ Kirchenordnung der Evangelischen Kirche im Rheinland vom 10. Januar 2003, - KABl. EKIR 2004 S. 86. m. 81.

sorumluluk içinde yaşamalarından sorumludur. Bunların gerçekleşmesi aile, cemaat ve okul içinde olur.

- Cemaat, velileri, çocukları ile birlikte ibadet etme, çocuklara İncil'den hikâyeler anlatma ve birlikte cemaat faaliyetlerine katılma konusunda destekler.
- Cemaat öğretmenleri okullarda Evajelik Din Dersi vermeleri için destekler ve bu görev için öğretmenler kilise tarafından yetkilendirilir.

Vestfalya Evanjelik Kilisesi din eğitim ile ilgili görev ve sorumluluklarını şu maddelerle belirtmektedir:¹⁸⁴

- Çocuklara verilen Evanjelik din eğitimi alanında, cemaatin Tanrı'ya karşı sorumluluğu vardır.
- Bu konuda sorumluluk ilk önce velilere düşmektedir. Onlar, çocuklarına ibadet etmesini öğretmeli ve inançlı bir hayat yaşamaları için yardım etmelidir.
- Veliler, çocuklarını en geç altı yaşından itibaren çocuklar için düzenlenen ibadet faaliyetlerine yönlendirmelidir.
- Veliler, çocuklarının okulda verilen Evanjelik Din Dersine katılmalarından sorumludur.
- Evanjelik Din Dersi, Eski ve Yeni Ahit olan kutsal metinler temelinde ve Vestfalya Evanjelik Kilisesi'ince benimsenen inançla uyum içinde verilir.
- Öğretmenler, Evanjelik Din Dersini, onları bu görev için yetkilendiren kilisenin bir parçası olarak verir.

Din öğretiminin geliştirilmesi ve ileri düzeye çıkarılması kilisenin uzman personeli tarafından yapılmaktadır. Bu uzmanlar din dersinin okuldaki şartları iyileştirmek için diğer yetkililere eşlik etmekte ve bu konuda gelen tekliflerden yola çıkarak din eğitimini daha iyi imkânlarda sunma yollarını aramaktadır. İçerik ile ilgili iş birliği, kilisenin bunun için kurulmuş enstitüleri tarafından yapılmaktadır. Bu enstitüler Bonn'daki

¹⁸⁴ Kirchenordnung der Evangelischen Kirche von Westfalen vom 01.12.1953 in der Fassung der Bekanntmachung vom 14.01.1999 – KABl. EKvW 1999 S. 1, m. 191 ve 192.

Rheinland Eyalet Kilisesi Pedagoji-Teoloji Enstitüsü (Pädagogisch-Theologisches Institut der Evangelischen Landeskirche Rheinland in Bonn-Bad Godesberg) ve Schwerte'deki Vestfalya Evanjelik Kilisesi Pedagoji Enstitüsü' (Pädagogisches Institut für die Ev. Kirche von Westfalen in Schwerte Villigst) dür. Kilisenin yetkilendirdiği eğitimcilerin görevi, kilise adına öğretmenlere hizmet içi eğitim faaliyetlerini yürütmek ve bu alandaki eğitimin iyileştirilmesi için çaba sarf etmektir.¹⁸⁵

1.1.4. Kuzey Ren Vestfalya Eyaleti'nde Doktriner Evanjelik Din Dersi Öğretmeni Eğitimi

Kuzey Ren Vestfalya Eyaleti'nde Evanjelik Din Dersi verecek olan öğretmenlerin yasal statüsü Eyalet Anayasasının 14. maddesi çerçevesinde belirlenmiştir. Buna göre bir öğretmenin Evanjelik Din Dersi verebilmesi için ilgili kilise veya dinî cemaat tarafından yetkilendirilmesi gerekmektedir. Bununla birlikte hiçbir öğretmen de din dersi vermeye zorlanmamaktadır.¹⁸⁶ Din dersini verebilmesi için öğretmenin yüksekokul düzeyinde meslekî eğitim alması gerekmektedir. Bu eğitim, öğretmenlere din dersini verme kabiliyeti kazandırmayı garanti ederek okulların, din dersi ile ilgili ihtiyacını gidermeye yeterli seviyede olmasını göz önünde bulundurmaktadır.¹⁸⁷

Kuzey Ren-Vesfalya Eyaleti'nde 10 üniversitede Evanjelik Din Dersi için öğretmenlik bölümü vardır. Bu alanda din dersi öğretmeni olmak isteyenler ilgili yükseköğretim kurumlarındaki Evanjelik din eğitimi üzerine olan öğretmenlik bölümlerini (Die Lehramtsstudiengänge für Evangelische Religionslehre) başarı ile bitirmeleri gerekmektedir.¹⁸⁸ Ayrıca Evanjelik Din Dersi öğretmen adaylarının Evanjelik Kilisesinden “Vocatio” adında öğretmenlik izni alması gerekmektedir. Kilise, adayın bu dersi verme yeterliliğini ölçme, adayın kilisenin inanç sistemi ile uyumu gibi

¹⁸⁵ “Pflicht der Kirche zur Gestaltung”, Informationen zum Religionsunterricht in Nordrhein-Westfalen, Erläuterungen, Staatliche und Kirchliche Rechtsgrundlagen, Gerichtsentscheidungen Kirchliche Denkschriften und Stellungnahmen, 7. Auflage – Stand: 01. Februar 2013.

¹⁸⁶ Verfassung für das Land NRW, m. 14/1.

¹⁸⁷ Verfassung für das Land NRW, m. 15.

¹⁸⁸ F.H. Beyer, “Religion unterrichten in NRW”, s.186.

durumları değerlendirmek için adayla mülakat yapmaktadır. Görüşmeler sonunda adayın kilise normlarına göre öğretmenlik yapmaya bir engeli olmadığına kanaat getirilmesiyle adaya öğretmenlik izni verilmektedir.¹⁸⁹

Almanya’da Evanjelik ya da Katolik Din Dersi öğretmeni olmak için belirli eğitim faaliyetlerinden geçilmesi gerekmektedir. Bu eğitim sürecine kısaca değinmek konu hakkında ön bilgi edinmeye katkı sağlayacaktır.

Almanya’da öğretmenlik eğitimi iki bölümden oluşmaktadır. Bunlardan ilki lisans ve yüksek lisanstan oluşan ve devlet sınavıyla biten (Die Erste Staatsprüfung) ilk bölümdür. İkinci bölüm ise öğretmenlik stajyerliğini (Vorbereitungsdienst, Referendariat) içeren ve yine devlet sınavıyla tamamlanan bölümdür.¹⁹⁰

Öncelikle din dersi öğretmeni olacak adayın lise bitirme sınavını (Abitur) geçmesi gerekmektedir. Bu alanda din dersi öğretmeni olmak isteyenler ilgili yükseköğretim kurumlarındaki Evanjelik din eğitimi bölümünde (Evangelische Religionslehre) hangi okul düzeyinde öğretmenlik yapmak istiyorlarsa o alana kaydolmalı ve bölümünü başarı ile bitirmeleri gerekmektedir.¹⁹¹ Bu bölüm, önce altı sömestrlik lisans eğitiminden (Bachelor) sonra da dört sömestrlik master eğitiminden oluşmaktadır. Öğretmen adaylarının gerek Bachelor gerekse master eğitiminden sonra bitirme tezleri yazması (Bachelorarbeit¹⁹² ve Masterarbeit¹⁹³) gerekmektedir.¹⁹⁴

Din dersi öğretmeni adayları, kendi alanı olan Evanjelik din eğitimi dışında fizik, matematik vb. bir alanı da seçmeli ve bunu başarıyla bitirmelidir. Öğretmen

¹⁸⁹ https://www.ekd.de/gestaltung_1999_kultur2.html, (erişim: 15.07.2021)

¹⁹⁰ “Wie ist die Lehrerausbildung gegliedert?”, https://www.schulministerium.nrw.de/docs/bp/Lehrer/Lehrkraft-werden/Lehramtsstudium/FAQStudium/FAQ-Lehramtsstudium_nach_LPO_2003/Dauer/index.html. (erişim: 29.03.2019).

¹⁹¹ <https://www.uni-muenster.de/ZSB/studienfuehrer/>. (erişim: 28.03.2019).

¹⁹² Prüfungsordnung für das Fach Evangelische Religionslehre zur Rahmenordnung für die Bachelorprüfungen innerhalb des Zwei-Fach-Modells an der Westfälischen Wilhelms-Universität Münster vom 12. Oktober 2018, m. 3.

¹⁹³ Prüfungsordnung für das Fach Evangelische Religionslehre zur Rahmenordnung für die Prüfungen im studium für das Lehramt an Gymnasien und Gesamtschulen mit dem Abschluss „Master of Education“ an der Westfälischen Wilhelms-Universität Münster vom 14.03.2014 m. 3. https://www.uni-muenster.de/imperia/md/content/wwu/ab_uni/ab2014/ausgabe14/beitrag_02.pdf. (erişim:27.03.2019).

¹⁹⁴ F. H. Beyer, “Religion unterrichten in NRW”, s.185.

olmak isteyen öğrencilerin yükseköğretimde en az iki alanda eğitim alması gerekmektedir. Kendi alanının yanında seçebileceği diğer alanlar üniversite yönetimi tarafından belirlenmektedir. Böylece birbiriyle uyumlu iki alanı seçen öğrenci mezuniyeti sonrasında bu iki alanda da öğretmenlik yapabileceklerdir.¹⁹⁵ Öğretmen adayları derslere devam ederken aynı zamanlarda okullarda ya da kreşlerde stajyerlik yapmaktadır. Stajyerliğin çerçevesi üniversite tarafından belirlenmektedir.¹⁹⁶ Stajyerlik eğitimi, 4 haftası lisans eğitiminin ilk senesinde olan oryantasyon stajyerliği ve kalan 10 haftası da eğitimin ileriki yıllarında olmak üzere iki dönemden oluşmaktadır. Oryantasyon stajyerliği mesleğin icra edileceği okul ortamını tanımaya ve mesleğe karar vermeyi gözden geçirmeye hizmet etmektedir. Adaylar kalan stajyerlik döneminde okulun temel görevlerini düşünmeye ve analiz etmeye sevk edilir ve okul dışında çocuk ve gençlik çalışmalarıyla meşgul olur.¹⁹⁷

Altı sömestrlik lisans (Bachelor) ve dört sömestrlik master eğitimin ardından öğretmen adaylarının birinci devlet sınavını (Die Erste Staatsprüfung, Das Erste Staatsexamen) başarmaları gerekmektedir.¹⁹⁸

Öğretmenlik eğitiminin ilk bölümü olan lisans ve master eğitiminden sonra ikinci bölüm olan öğretmenlik stajyerlik (Vorbereitungsdienst) dönemi başlamaktadır. Adaylar kendilerinin staj yapacakları okullara müracaat ederek, bu dönemi başarıyla

¹⁹⁵ https://www.schulministerium.nrw.de/docs/bp/Lehrer/Lehrkraft-werden/Lehramtsstudium/FAQStudium/FAQ-Lehramtsstudium_nach_LPO_2003/Dauer/index.html. (erişim: 28.03.2019).

¹⁹⁶ Ordnung für die Durchführung der Praktikumsmodule im Rahmen der Bachelorstudiengänge gemäß Gesetz über die Ausbildung für Lehrämter an öffentlichen Schulen (Lehrerausbildungsgesetz LABG) vom 12. Mai 2009 in der Fassung der Änderung vom 26.04.2016 an der Westfälischen Wilhelms-Universität Münster (WWU) vom 20. Juli 2016.

¹⁹⁷ “Welche Aufgaben haben Praxisphasen?”, https://www.schulministerium.nrw.de/docs/bp/Lehrer/Lehrkraft-werden/Lehramtsstudium/FAQStudium/FAQ-Lehramtsstudium_nach_LPO_2003/Dauer/index.html. (erişim:29.03.2019)

¹⁹⁸ “Wie ist die Lehrerausbildung gegliedert?”, https://www.schulministerium.nrw.de/docs/bp/Lehrer/Lehrkraft-werden/Lehramtsstudium/FAQStudium/FAQ-Lehramtsstudium_nach_LPO_2003/Dauer/index.html. (erişim:29.03.2019).

bitirmeleri gerekmektedir. Bu bölüm yapılan ikinci devlet sınavının (Die Zweite Staatsprüfung) başarılmalarıyla tamamlanmaktadır.¹⁹⁹

Evanjelic Din Dersi öğretmenliği için öğretim imkânı veren üniversitelerin bu alandaki bölümlerinde ilkokul, lise ve lise çeşitlerine göre farklı öğretim programları sunulmuştur. Çalışmanın bu bölümünde konuyla alakalı olduğu için lise seviyesi öğretmen eğitimi programları (Lehramt an Gymnasien) incelenmiştir.

Üniversitelerin Evanjelic Teoloji Fakültelerinde (Evangelisch-Theologische Fakultät) Evanjelic din dersi öğretmenliğinin altı sömestrlik lisans eğitimi, öğretim programında bu alanla ilgili zorunlu ve seçmeli olmak üzere çeşitli modüllerden oluşmaktadır. Zorunlu dersler kısmında; Giriş, Eski Ahit, Yeni Ahit, Kilise ve Teoloji Tarihi, Sistematik Teoloji, Din Bilimi ve Ekümenlik, Teoloji ve Uygulama, Alan Biliminde Derinleşme modülleri bulunmaktadır. Seçmeli dersler ise Pratik Teoloji ve Din Eğitimi (Din Eğitimi/Meslek Eğitimi), Pratik Teoloji ve Din Eğitimi (Pratik Teoloji) modüllerinden oluşmaktadır. Bu iki modülden bir tanesinin başarıyla tamamlanması gerekmektedir.²⁰⁰

Giriş modülünde öğrencilere; teoloji eğitimine odaklanma, teoloji alanı, Evanjelic teolojinin yapısı, bilimsel literatürün kullanımı ve sunum teknikleri hakkında genel bilgiler verilmektedir.²⁰¹

Eski Ahit modülünde, ana metinlere ve onların bağlantılarını ele alarak Eski Ahit’le ilgili yazıların ve kanunların oluşum aşamalarına bilimsel olarak giriş yapılmaktadır. Ayrıca İsrail tarihi bağlamında Eski Ahit teolojisi ve bu alandaki ana temaların yorumları incelenmektedir. Bu bölümde öğrenciler ilgili yardım araçları

¹⁹⁹ “Wie ist die Lehrerausbildung gegliedert?”, https://www.schulministerium.nrw.de/docs/bp/Lehrer/Lehrkraft-werden/Lehramtsstudium/FAQStudium/FAQ-Lehramtsstudium_nach_LPO_2003/Dauer/index.html. (erişim:29.03.2019).

²⁰⁰ Prüfungsordnung für das Fach Evangelische Religionslehre zur Rahmenordnung für die Bachelorprüfungen innerhalb des Zwei-Fach-Modells an der Westfälischen Wilhelms-Universität Münster vom 12. Oktober 2018, m. 1, s. 3815.

²⁰¹ Prüfungsordnung für das Fach Evangelische Religionslehre, s.3818.

kullanarak Eski Ahit metinlerini tarihi bağlamda düzenleme, metinlerin içeriğini anlamakta ve teolojik açıdan değerlendirme becerisi kazanmaktadır.²⁰²

Yeni Ahit modülünde, öğrencilere Yeni Ahit alanında metodik temel bilgiler sunulmaktadır. Bu bilgilerle öğrenciler bağımsız bir şekilde dinî metinlerle tarihsel ve eleştirisel bağlamda meşgul olur. Öğrenciler, Eski Ahit bölümünde yaptıkları bilimsel faaliyetleri bu bölümde de yapmaktadır. Ek olarak her iki bölümde de öğrenciler dinî metinlerin günümüzdeki önemini ortaya koymaya çalışmaktadır.²⁰³

Öğrencilerin alanla ilgili metodik temel bilgilerin aldığı Kiliseler ve Teoloji Tarihi modülünde, öğrenciler teoloji, Hristiyanlık ve kiliseler tarihi üzerine ana konuları işleyerek kiliseler ve teoloji tarihi alanında bilimsel çalışmalar yapmaya yönlendirilir. Çalışma alanlarına 2. ve 3. yüzyıldaki teolojik tartışmalar, kilise büyükleri, reformasyon tarihi ve yakın çağ kilise tarihi konuları girmektedir.²⁰⁴

Sistematik Teoloji dersinde öğrencilere dogmatizm ve etik konusunun temel ilkeleri sunularak öğrenciler Sistematik Teoloji alanında bilimsel çalışmalara yönlendirilmektedir. Öğrenciler dogmatizm alanında bilimsel tartışmalara zorlanmaktadır. Bu dersi alan öğrenciler dogmatizm ve etik konularını ve bu konudaki metinleri sistematik olarak teolojik açıdan sınıflandırabilmektedir.²⁰⁵

Din Bilimi ve Ekümenlik modülünde öğrencilerden şimdiki zamanın belirli dinleri hakkında genel bilgilere sahip olmaları istenmekte ve onlar bu bilgiler ışığında din bilimi ve kültürler arası teoloji alanında bilimsel çalışmalar yapmaya yönlendirilmektedir. Öğrenciler şimdiki zamanın etkin dinleri ve mezhep akımları hakkında bilgi sahibi olmaktadır. Dinler arası diyalog bağlamında din bilimi ve ekümenlik ile ilgili metodik metinleri tanımaktadırlar. Bu dersi alan öğrenciler, çoğulcu

²⁰² Prüfungsordnung für das Fach Evangelische Religionslehre, s.3821.

²⁰³ Prüfungsordnung für das Fach Evangelische Religionslehre, s.3824.

²⁰⁴ Prüfungsordnung für das Fach Evangelische Religionslehre, s.3827.

²⁰⁵ Prüfungsordnung für das Fach Evangelische Religionslehre, s.3830.

bir toplumda hangi dinî gruba ait olduklarına kanaat getirerek diğer din mensupları ile diyalog ortamı oluşturma yollarını araştırır.²⁰⁶

Pratik Teoloji ve Din Eğitimi modülünde iki çeşit seçmeli ders vardır. Bunlar Din Eğitimi/Meslek Eğitimi ve Pratik Teoloji dersleridir. Bu derslerden birinin seçilmesi ve başarıyla tamamlanması gerekmektedir. Din Eğitimi/Meslek Eğitimi dersinde öğrenciler, Hristiyanlık, kilise ve dinî eğitim ve sosyalleşmenin tarihi, tecrübî ve didaktik temel teorileri hakkında bilgilendirilmektedir. Ayrıca öğrenciler okuldaki din dersine hazırlık aşamaları hakkında bilgi sahibi olmaktadır. Öğrenciler din dersiyle ilgili metodik ve didaktik beceriler kazanmaktadır.²⁰⁷ Pratik Teoloji modülünde öğrenciler, kilise uygulamaları alanındaki teoriler hakkında tarihî, tecrübî ve sistematik temel konular hakkında bilgilendirilerek, pratik teoloji alanında bilimsel çalışmalar yapmaya yönlendirilmektedir. Öğrenciler kilisenin çeşitli uygulama faaliyetleri hakkında kendilerine göre farkındalık oluşturmakta ve bunları pratik teoloji açısından değerlendirme becerisi kazanmaktadır. Öğrenciler, değişik ampirik ve sosyal bilimsel metotlarla yaptıkları tartışmalar sayesinde algı yeteneklerini geliştirmektedir.²⁰⁸ Ders içeriği teori ve uygulama odaklı bir bakış açısıyla düzenlenen Teoloji ve Uygulama Modülünde öğrenciler, seçilmiş, güncel çalışma konularını merkeze alarak, Evanjelik teolojisi alanında disiplinler arası bilimsel çalışmalara yönlendirilmektedir. Dersi alan öğrenciler dinî uygulamaları güncel gelişmeleri göz önünde tutarak geniş bir bakış açısıyla analiz edebilmekte ve bu konuda sonuç çıkarabilmektedir.²⁰⁹

Alan Biliminde Derinleşme modülünde ise önceki derslerde kazanılan yetenek, bilgi ve beceriler kullanılarak Evanjelik teolojisi alanında derinleşme hedefi

²⁰⁶ Prüfungsordnung für das Fach Evangelische Religionslehre, s.3833.

²⁰⁷ Prüfungsordnung für das Fach Evangelische Religionslehre, s.3836.

²⁰⁸ Prüfungsordnung für das Fach Evangelische Religionslehre, s.3839.

²⁰⁹ Prüfungsordnung für das Fach Evangelische Religionslehre, s.3842.

güdülmektedir. Öğrenciler teolojik konuları çeşitli disiplinler açısından metodik olarak anlama kabiliyeti kazanmaktadır.²¹⁰

Altı sömestrlik lisans eğitimi bu alanda yapılan bir tez çalışmasıyla (Bachelorarbeit) bitmektedir. Bu çalışmada öğrenciler tez hocası kontrolünde teolojik bir konuyu bağımsız olarak tartışmaktadır. Öğrenciler bilimsel kriterleri merkeze alarak belirli bir süre içinde yapmış olduğu tez çalışmasını başarıyla bitirdikten sonra Evanjelik Din Eğitimi bölümünden mezun olmaktadır.²¹¹ Dört sömestrlik Evanjelik Din Eğitimi Bölümü master programı biri zorunlu dördü seçmeli olmak üzere beş modülden oluşmaktadır. Bunlardan Branş Eğitimi Dersi (Fachdidaktik) zorunludur. Seçmeli dersler ise; Eski Ahit/Yeni Ahit, Kiliseler Tarihi/Dogmatizm, Din Bilimi/ Evanjelik Etik ve Master Tezidir. Bunların ilk üçünden ikisinin başarıyla tamamlanması gerekmektedir. Son dönemde ise dört ay içinde master tezi yazılması ve kabul edilmesi gerekmektedir.²¹²

Branş Eğitimi Dersinde okulda verilen din dersi metodik ve didaktik yöntemlerle incelenmektedir. Ek olarak din eğitimi veren diğer kurumlar örneklerle analiz edilmektedir. Bu derste okuldaki din eğitimi faaliyetlerinde tecrübe kazanma, bu dönemde yaşanılacak sorunlara eğitsel çözüm yolları bulma hedeflenmektedir. Ayrıca okul dışı din eğitim faaliyetleri konusu da incelenmekte ve okuldaki din eğitimi ile ilişkisi araştırılmaktadır.²¹³

1.2. Avusturya Devlet Okullarında Doktriner Evanjelik Din Dersi

Bu başlık altında; Avusturya’da din dersinin tarihsel gelişimi ve güncel durumu, din dersinin yasal dayanağı, din dersi uygulamalarında kilisenin fonksiyonu ve din dersi öğretmeni eğitimi konuları işlenmiştir.

²¹⁰ Prüfungsordnung für das Fach Evangelische Religionslehre, s.3845.

²¹¹ Prüfungsordnung für das Fach Evangelische Religionslehre, s.3848.

²¹² Prüfungsordnung für das Fach Evangelische Religionslehre zur Rahmenordnung für die Prüfungen im Studium für das Lehramt an Gymnasien und Gesamtschulen mit dem Abschluss „Master of Education“ an der Westfälischen Wilhelms-Universität Münster vom 14.03.2014, s. 864.

²¹³ Prüfungsordnung für das Fach Evangelische Religionslehre, (Master), s. 867.

1.2.1. Avusturya’da Din Dersi, Tarihsel Gelişimi ve Güncel Durumu-

Doktriner din dersi konusunda okul sisteminin varlığı yüzyıllar öncesine dayanan Avusturya’da manastır ve katedrallerde verilen din eğitimi okullarda da kiliselerin yönetiminde yapılmıştır. Katolik inancın ağır bastığı Avusturya’da Protestanlar da kendi doktrinlerinde din dersini verme hakkı kazanmıştır.²¹⁴

Din dersinin devlet bünyesinde verilme süreci 18. yüzyılda başlamıştır. Kayser Maria Theresias’ın emriyle 1774 yılında eğitim alanında önemli bir yere sahip olan bir okul sistemi geliştirilmiştir. Bu girişimle vatandaşın eğitimi konusunda devletin sorumluluğunu almak istediği ve bunu gerçekleştirmeye hazır olduğu belirtilmiştir. Okul, Maria Theresias Reformu ile kilise yapısından devlet kurumuna dönüşmüş ve din dersi de mecburi dersler statüsünde ayrı bir branş dersi olarak ilkökul programında haftalık yedi saatle yerini almıştır. Dersi din adamları vermiştir. Din dersinin ayrı bir branş dersi olarak bütün okulların müfredatında yer alması ise 19. yüzyılda gerçekleşmiştir.²¹⁵

Din dersinin tarihindeki önemli gelişmelerden bir tanesi de 21 Aralık 1867’deki Temel Vatandaşlık Hakları Anayasası’nın ilanıdır. Bu anayasaya göre din eğitimi tarafsız bir şekilde verilecek ve Katoliklik dışındaki dinî hareketlere de eşit imkân sunulacaktır. Bu anayasa aslında din eğitiminde Katolik Kilisenin hâkimiyetini kırarak Evanjelik gibi farklı dinî inanışların da eğitim hakkını garantiye almaktadır. Bu gelişme Evanjelik Din Dersinin kendi öğretisi merkezinde belirlenmesinde önemli bir adım sayılmaktadır.²¹⁶ Çünkü okul ile kilisenin din derslerindeki konumu 1868’de yasalarda belirlenmekte, din eğitimi faaliyetleri ilgili kiliseye bırakılmaktadır. Bu düzenlemeler doğrultusunda Evanjelik Din Dersinin müfredat, öğretmen ve materyal tespitinde

²¹⁴ Winfried Schluifer, “Das Religionsunterrichtsgesetz und seine Praxis, Religionsunterricht in Europa,” *Schule & Recht*, (Hrsg. ÖGSR), 1/2018, s. 38.

²¹⁵ W. Schluifer, a.g.m., s. 38.

²¹⁶ Richard Potz, “Avusturya”, *Avrupa Birliği Ülkelerinde Din-Devlet ilişkisi Hukuki Yapı/ Din Eğitimi/ Din Hizmetleri*, Ali Köse ve Talip Küçükcan (Eds.), İSAM Yay., İstanbul, 2008, s.81.

Evanjelik Kilise sorumlu olmaktadır. Böylece Evanjelik öğreti okul müfredatındaki yerini almakta ve din eğitimi konusunda büyük bir imkâna sahip olmaktadır.²¹⁷

Avusturya’da verilen Evanjelik Din Dersi ülkede ve dünyada yaşanan dinî ve ictimai birçok gelişmeden sonra güncel halini almıştır. Evanjelik Din Dersini doktriner boyutta incelemeyen önce dinî alanda meydana gelen olayların tarihi sürecini vermek güncel din dersi hakkında tutarlı bilgiye sahip olmaya vesile olacaktır.

Avusturya Devleti’nde günümüzde verilen din derslerinin yasal çerçevesi, Roma-Katolik Kilisesi ve Avusturya Devleti arasında varılan 1933 yılındaki “Konkordat” olarak isimlendirilen antlaşmaya kadar gitmektedir. Bu antlaşma, Avusturya’nın Hitler yönetimindeki Almanya’ya dâhil edilmesi neticesinde 1938 yılında yürürlükten kaldırılrsa da 1957 yılında tekrar geçerli hale gelmiştir.²¹⁸ Bu antlaşmaya göre Kilise, tüm alt ve orta düzey okullarda Katolik öğrencilere din dersini verme ve dinî faaliyetleri yapma hakkına sahip olmaktadır. Din dersinin ve dinî faaliyetlerin yönetiminden kilise sorumlu olmaktadır.²¹⁹

Din dersi, Nazilerin yönetimi devraldığı 13.03.1938 tarihine kadar zorunlu dersler statüsünde kalmış, fakat Nazilerin yönetiminde ise önce dersten kayıt sildirme serbest bırakılmış, sonunda da statüsü seçmeli dersler seviyesine indirgenmiştir. Ayrıca kiliselerin din derslerindeki yetkisi de kaldırılmıştır. Fakat 2. Dünya Savaşı sonrasında Nazilerin eğitim alanında yapmış oldukları uygulamalar feshedilmiştir.²²⁰

Burada dikkat çeken husus din dersi uygulamasının sadece Katolik öğrencilerle sınırlı kalmasıdır. Bu durumun düzeltilmesi amacıyla din derslerinin yasal durumu ile ilgili sonraki dönemlerde düzenlemeye gidilmiştir. Günümüzde yürürlükte olan ve Konkordat üzerine bina edilen 13.07.1949 tarihli Din Dersleri Yasası’nda

²¹⁷ W. Schluifer, “Das Religionsunterrichtsgesetz und seine Praxis, Religionsunterricht in Europa,” s. 38.

²¹⁸ Anton A. Bucher, “Die Situation des Religionsunterrichts in der Bundesrepublik Deutschland und in Österreich”, *Bogoslovni vestik*. Theological Quarterly, Ljubljana, 64/2004 1, s.123.

²¹⁹ Konkordat zwischen dem Heiligen Stuhle und der Republik Österreich, BGBl. II Nr. 2/1934, Art. VI § 1.

²²⁰ W. Schluifer, “Das Religionsunterrichtsgesetz und seine Praxis, Religionsunterricht in Europa”, s. 38.

(Bundesgesetz zum Religionsunterricht vom 13.7.1949) din dersinin “yasal olarak tanınan bütün kilise ve dinî cemaatlere mensup öğrenciler için” uygulanması gerektiği belirtilmiştir.²²¹ Katolik Kilisesi dışında bu düzenlemenin ilk muhatabı, ülkede etkin ve üye sayısı fazla ikinci Hristiyan dinî grup olan Evanjelik kiliseleridir. Din dersi ile ilgili olarak yapılan bu değişiklikle birlikte Evanjelik Din Dersinin yasal statüsü de devlet garantisi altına girmektedir.

Yasalarda Evanjelik Din Dersinin konumu güvence altına alınsa da Avusturya’da 1970’li yıllara kadar Katolik Din Dersi eğitimde ağırlığını korumuştur. Derslerin içeriği Katolik inanç esaslarını temel alan ilmiyal bilgisi doğrultusunda belirlenmiştir. Avusturya’da 1970’li yıllara kadar ortaokul seviyesinde Lentner İlmihali (Lentner‘-Katechismus)²²² kullanılmıştır. Bu ilmihalin okutulduğu Katolik Din Dersinin amacı hem velileri hem de öğrencileri, bilinmesi gereken kilise hayatını ve uygulamalarını içeren kilise öğretisi hakkında bilgilendirmektir. Avusturya’da Würzburg’da 1974’de yayımlanan Katolik Kilisesi Deklarasyonu (Würzburger Synodenpapier) din dersleri ile ilgili olarak bir dönüm noktası olarak kabul edilmiştir. Buna göre saf kilise ilmiyal bilgisinin merkezde olduğu bir din dersinden, problem odaklı ve öğrenci merkezli bir anlayışa sahip din dersine geçiş denemesi yapılmıştır. Bu gelişme din eğitiminde iki durumu ortaya çıkarmıştır. Birincisi: Amaç, içerik ve muhataplar açısından sadece kısmen örtüşen ancak birbiriyle ilişki içinde olan din dersi ile kilise ilmiyalini ayırma durumudur. Diğer bir konu ise din dersinin meşruluğunun sadece kilise inisiyatifinde olmayıp pedagojik ve teolojik gerekçeler üzerine bina edilmesidir. Kilise Meclisi, kilise esaslarını ya da okul teorisi anlayışını merkeze alarak

²²¹ Bundesgesetz zum Religionsunterricht, §1 Abs. 1. RelUG.

²²² Lentner‘-Katechismus, Avusturya ortaokullarında (Hauptschulen) 1965 yılına ve Lise seviyesi okulların alt kısımlarında (Unterstufe des Gymnasiums) 70’li yıllara kadar öğretmenler tarafından ders materyali olarak kullanılmıştır. Fakat bu materyalin kullanılması 1983 yılında Genel Eğitim Veren Okulların Ortaokul Seviyesi (AHS-Unterstufenlehrplanes) için hazırlanan öğretim programının uygulanmasına kadar devam etmiştir. İçerik olarak Katolik Mezhebinin ilmiyal bilgilerini içeren bu çalışmaya, kendisinin hazırlayıcı olan Leopold Lentner’dan dolayı Rentner İlmihali ismini almıştır. bkz. Scharer Matthias, “Religionsunterricht damals und heute. Die Konzeption des RU in den vergangenen 30 Jahren”, *Mitteilungen. Zeitschrift der Rel.LehrerInnen der Erzdiözese Salzburg* 03 (2001) s. 3- 6.

tek taraflı bir eğitim anlayışı yerine pedagojik ve teolojik gerekçeleri karşılıklı kullanarak din dersini vermeye çalışmıştır.²²³

Avusturya Devleti, ilk ve orta seviyeli okullara giriş oranına göre, halkın eğitim durumunun yüksek olduğu bir Avrupa ülkesidir. İlkokul, ortaokul ve lise seviyesinde eğitime katılanların oranı yerleşik nüfusun yaklaşık üçte birine denk gelmekte ve bu oranla komşuları olan Almanya ve İsviçre'yi geçmektedir.²²⁴

Avusturya dinî geleneğin ağır bastığı ve Roma-Katolik inancında olanların çoğunlukta olduğu bir ülkedir. Ülke halkının dinî aidatı üzerine yapılan 2018'deki bir istatistiğe göre Katolik inanca mensup olanlar beş milyonu aşkın olarak nüfusun %57'sini oluştururken, Evanjelikler 292.597 mensubiyet ile ülke nüfusunun %3,3'ünü oluşturmaktadır. Müslümanlar ise yaklaşık 700.000 mensup sayısı ile ülke nüfusunun %8'ini oluşturarak, Katoliklerden sonra en fazla nüfus yoğunluğu olan dinî grup olmaktadır.²²⁵

Ülkede 1948 sonrasında devletin tanıdığı dinî gruplara, inanç özgürlüğüne ve dinî eğitime karşı önemli derecede tolerans tanıdığı ve günümüzde de bu durumun oldukça ileri düzeyde olduğu belirtilmektedir.²²⁶

Din eğitimi bu ülkede Anayasa'sının 17. maddesi 4. fıkrası ile garanti altına alınmaktadır. Devlet tarafından tanınan kilise ve dinî cemaate mensup olduklarını bildiren tüm öğrenciler ilkokuldan itibaren din dersine katılmak zorundadır.²²⁷

Avusturya'da din eğitimi, toplumun genelinde kabul görmesiyle öne çıkmaktadır. Bu kanıya varılmasının nedenlerinden bir tanesi de din derslerine katılım oranının yüksek olmasıdır. Bu ülkedeki din eğitimi alanında öne çıkan durumlardan bir

²²³ A. van Dellen, "Ist der konfessionelle Religionsunterricht in Österreich zukunftsfähig? s. 159.

²²⁴ Günter Haide (rd.), *Indikatoren zum Bildungssystem, Fakten zum österreichischen Bildungswesen und ihre Bewertung aus Expertensicht*, Studien Verlag, Wien, 1997, s. 14.

²²⁵ <https://de.statista.com/themen/2066/religion-in-oesterreich/>, (erişim: 21.01.2020)

²²⁶ Cezar Marksteiner-Ungureanu, "Der Religionsunterricht in den Schulen von Österreich", *Deisis*, 2016, S. 41, s 89.

²²⁷ Richard Potz, "Avusturya, Din Devlet ilişkisi, Yasalar, Dini Kurumlar, Din Eğitimi", AB Ülkelerinde Din- Devlet İlişkisi Sempozyumu, 9-10 Aralık 2006, *İSAM*, İstanbul, 2006, s.386-404.

tanesi de din dersini vermede etkin inanç gruplarının fazlalıkta olmasıdır.²²⁸ Avusturya’da 16 kilise ve dinî cemaat din dersini verme konusunda devlet tarafından tanınmaktadır. Bunlar arasında; Katolik, Evanjelik ve Yunan-Ortodoks Kiliselerinin yanında, Avusturya Alevi Cemaati (die Alevitische Glaubensgemeinschaft in Österreich), Avusturya İslam Cemaati (die Islamische Glaubensgemeinschaft in Österreich) ve Budist Dinî Cemaati gibi farklı dinî gruplar bulunmaktadır.²²⁹ Bu ülkede İslam Din Dersi 1982/83 eğitim yılından itibaren verilirken Ortodoks Din Dersi ise 1991/92 eğitim yılında verilmeye başlamıştır. Din derslerinin verilmesinde etkili grupların farklı olması, bu eğitimle ilgili heterojen bir çerçeve çizmektedir.²³⁰

Bir kiliseye veya dinî cemaate mensup her öğrenci ilgili yasalara göre okulunda verilen din dersine girmek mecburiyetindedir. Din dersi doktriner düzeyde verildiğinden öğrenciler kendi dinî aidiyetine uygun olan derse girmek zorundadır.²³¹ Devlet tarafından tanınan kiliselere veya dinî cemaatlere mensubiyeti olmayanlar din dersinden muaf olmalarına rağmen Ahlak Dersine (Ethikunterricht) katılmak zorundadırlar. Ahlak Dersi, Genel Eğitim ve Meslek Eğitimi Veren Liselerde (Allgemeinbildenden und Berufsbildenden Höheren Schulen) 1997/98 eğitim yılından itibaren okul projesi olarak verilmektedir.²³² Avusturya Ulusal Konseyi’nin (Nationalrat) 20.11.2021 tarihli kararıyla mecburi dersler kategorisine alınan bu ders hâlihazırda Avusturya genelinde 233 okulda okutulmaktadır.²³³ Ahlak Dersinin eğitim amacı din temelli değildir. Zaten bu dersi, din dersinden muaf olmak isteyenler seçmektedir.²³⁴ Bu ders; öğrencilerin hayatlarını başarılı bir şekilde organize etmenin yolları üzerinde bağımsız olarak düşüncelerini, bu konuda onlara rehberlik etmeyi ve yaşamın temel sorunlarıyla başa

²²⁸ A. Van Dellen“İst der konfessionelle Religionsunterricht in Österreich zukunftsfähig?”, s.160.

²²⁹ Philipp Klutz, *Religious Education Faces the Challenge of Religious Plurality A Qualitative-Empirical Study in Vienna*, Waxmann Verlag, Münster, 2016. s.15.

²³⁰ A. van Dellen, “İst der konfessionelle Religionsunterricht in Österreich zukunftsfähig? s. 160.

²³¹ https://www.bmbwf.gv.at/Themen/schule/schulrecht/rs/1997-2017/2007_05.html, (erişim: 15.01.2020)

²³² Klutz, *Religious Education Faces the Challenge of Religious Plurality A Qualitative-Empirical Study in Vienna*.s.17.

²³³ <https://www.bmbwf.gv.at/Themen/schule/zrp/ethik.html>, (erişim: 07.08.2021).

²³⁴ Aydın, “Okulda Din Dersi Tartışmaları”, s. 24.

çıkmayı amaçlamaktadır. Bu dersle, farklı felsefi, dünya görüşü, kültürel ve dinî gelenekler ile ilgili konularda öğrencilerin bireysel kişilik gelişimine katkıda bulunulması hedeflenmektedir.²³⁵

Avusturya’da din derslerinin verilmesi ile ilgili düzenlemeler devlet ile kilise ve dinî cemaatlerin birlikte çalışmaları sonucunda (Res mixta’-Materie) yapılmaktadır. Bu ders için öğretmen maaşları ve öğretim materyalleri masrafı gibi maddi konular devlet tarafından karşılanırken, öğretmenlerin tayini, öğretim programı geliştirme faaliyetleri kilise tarafından yapılmaktadır. Öğretim programlarının kilise tarafından belirlenmesindeki amaç bu konuda tarafsızlığın (Neutralität) korunmasıdır.²³⁶ Devlet, derslerle ilgili olarak yönetim ve denetim hakkını elinde bulundurmakla birlikte bu konuda kilisenin eğitim faaliyetlerine müdahale etmemekte, eğitimin içerik kısmını kiliseye bırakmaktadır.²³⁷

Din derslerine katılım yasada (§1 Abs. 1 RelUG ve § 14 Abs. 2 PrivSchG) belirtildiği üzere mecburidir (Pflichtgegenstand). Dersten muaf olma durumları Din Dersi Kanunu’nda (Religionsunterrichtsgesetz) belirtilmiştir. Buna göre 14 yaşını dolduran öğrenciler dersten muaf olmak için kendileri okul idaresine müracaat edip derse katılmamaktadır. Bu yaşın altındakilerinin velileri, çocuklarını derse kayıt yaptırmış ise kayıtlarını sildirmek için okul idaresine başvurmaları gerekmektedir.²³⁸

Bir inanca aidiyeti olmayan veya yasal olarak kayıtlı bir kilise veya dinî cemaate üye olan öğrenciler; velisinin izni olması, 14 yaşından büyükse kendi iradesiyle müracaatı, din dersi öğretmenin izin vermesi gibi belirli şartlar altında devlet tarafından tanınan kilise ve dinî cemaatlerin din dersine katılabilmektedir.²³⁹

²³⁵ <https://www.bmbwf.gv.at/Themen/schule/zrp/ethik.html>, (erişim: 16.01.2020).

²³⁶ A. van Dellen, “Ist der konfessionelle Religionsunterricht in Österreich zukunftsfähig? s. 161.

²³⁷ Avusturya Devlet Anayasasının ilgili “§ 17 StGG.” maddesi din derslerinin verilmesinde devlet ve kilisenin yetki alanlarını belirlemektedir.

²³⁸ Bundesgesetz zum Religionsunterricht, §1 Abs. 2 RelUG.

²³⁹ Durchführungserlass zum Religionsunterricht Rundschreiben Nr. 5/2007 BMUKK.

Avusturya’da mecburi Din Derslerinin okutulduğu okullar resmi kaynaklara göre şunlardır:²⁴⁰ İlkokul (Volksschule), Ortaokul (Hauptschule), Yeni Ortaokul (Neue Mittelschule), Özel Öğretime Gereksinim Duyan Öğrencilerin Okulu (Sonderschule), Politeknik Okullar (Polytechnische Schule), Genel Eğitim Veren Lise Dereceli Okullar, yani Genel Liseler (Allgemeinbildende höhere Schule), Meslek Eğitimi Veren Ortaokul ve Lise Dereceli Okullar (Berufsbildende mittlere und höhere Schule), Tirol ve Vorarlberg Eyaletlerindeki Meslek okulları ile Tarım ve Ormancılık Meslek Okulları (Land- und forstwirtschaftliche Berufsschule), Sosyal Çalışma Akademileri (Akademien für Sozialarbeit), Öğretmen ve Eğitimci Kurumları (Anstalten der Lehrer- und Erzieherbildung)

Meslek okullarında (Berufsschulen) ise din dersi seçmeli ders (Freigegenstand) olarak okutulmaktadır. Bu derse; resmi kayıtlı bir dinî cemaate mensup olan, dinî inancı olmayan, dinî bir cemaate mensup olmamakla birlikte kendini mezhepsiz olarak tanımlamayan öğrenciler dönem başında seçtikleri halde katılabilmektedir. Ders kaydı yaptıran öğrencilerin, sınıf geçmeye etkisi olduğundan derse devam etmesi ve dersi geçmesi gerekmektedir.²⁴¹

Okullarda verilen din dersi haftalık iki ders saati olarak belirlenmiş olmakla birlikte, derse katılımın on öğrenciden aşağı olması durumunda ders saati haftalık bir saatle sınırlı tutulmaktadır.²⁴²

Avusturya’da doktriner esasa dayalı olarak verilen din dersi ile ilgili 2016 yılının istatistiki rakamlarına göre okula giden toplam 1.086.000 öğrencinin 800.000’i doktriner/mezhepsel din dersine katılmaktadır. Bir diğer ifadeyle mevcut öğrenci sayısının yaklaşık %70’i din dersine katılmaktadır. İlk sırayı 618.000 sayı ile Katolik

²⁴⁰

https://www.oesterreich.gv.at/themen/leben_in_oesterreich/kirchenein___austritt_und_religionen/Seite.820014.html, (erişim: 18.01.2020).

²⁴¹ Alfred G.S. Majer ve Karl. W. Schwarz, “Religionsunterricht und Recht. Eine Einführung für Evangelische Religionslehrerinnen”, *Gewaltprävention in der Schule*, Schulfach Religion, 29/2010 Lit Verlag, Berlin, 2011, s. 173.

²⁴² § 7a Religionsunterrichtsgesetz (Avusturya Din Dersi Yasası)

öğrenciler alırken, 71.000 öğrenci ile Müslümanlar ikinci sırayı almaktadır. Evanjelik Din Dersine katılan öğrenci sayısı ise 37.000'dir.²⁴³

Din Derslerinin eğitim-öğretim görev ve amaçları öğretim programlarında belirtilmiştir. Buna göre Katolik Din Dersi; Tanrı hakkında soruları kendi inanç çerçevesinde açıklığa kavuşturmayı, İncil'i ve Tanrı'nın İsa Mesih'te vücuda gelişini temel alarak üçlü Tanrı anlayışını (Der trinitarische Gott) incelemeyi, dinlerin gerçeklikleri konusu ile meşgul olmayı, kendi dinî anlayışı ile diğerleri hakkında bilgi sahibi olarak saygılı bir şekilde eleştirisel tartışma ortamına öğrencileri hazırlamayı, onları kurtuluşu ve helak olmayı düşünmeye sevk ederek, onlara yaşamı ve yaşam ile başa çıkma yollarını göstermeyi, kurtuluşu İsa'da bularak ona güvenme hissi kazandırmayı, İsa'nın müridi olarak kilise tarihi ile ilgili konularla araştırma yapmalarını hedeflemektedir. Ayrıca bu derste öğrencilerin Katolik Kilisesine mensubiyetleri ve dinî geçmişleri üzerine meşguliyetleri, kendi dinî şahsiyetlerinin gelişimine katkı sağlaması gerekmektedir.²⁴⁴

Evanjelik Din Dersi, öğrencilere dinî temel bilgileri edinip özgüven kazanmaları suretiyle, kendi inançlarını başka din ve görüş mensuplarına karşı ifade etme ve savunma becerisi kazandırmayı hedeflemektedir. Bu dersin öğrencilere kazandırmak istediği temaları, Evanjelik inanca göre, dinî kimlik kazanarak kendilerine has bir yaşam tarzı geliştirme, saygı çerçevesinde başka inançtan olanlarla diyaloga hazır olma, varoluşsal soruları felsefî ve dinî geleneğe uygun bir şekilde açıklayabilme, dinî kavramları ifade etme vb. şeklinde özetleyebiliriz.²⁴⁵

²⁴³ Katholische Kirche Österreich, <https://www.katholisch.at/aktuelles/2016/12/16/kirchen-entwickeln-zukunftsperspektiven-fuer-religionsunterricht>, (erişim:07.08.2021).

²⁴⁴ Lehrplan für den katholischen Religionsunterricht an den vier- und fünfjährigen Oberstufen allgemein bildender höherer Schulen (einschließlich des Lehrplans für die Wahlpflichtgegenstände), BGBl. II Nr. 75/2016, <https://www.ris.bka.gv.at/GeltendeFassung.wxe?Abfrage=Bundesnormen&Gesetzesnummer=20009503>, (erişim: 23.01.20)

²⁴⁵ Gesamte Rechtsvorschrift für Lehrplan für den evangelischen Religionsunterricht an der Oberstufe der Allgemein bildenden höheren Schulen, Fassung vom 28.06.2018, s. 2. bkz. <https://www.ris.bka.gv.at/GeltendeFassung.wxe?Abfrage=Bundesnormen&Gesetzesnummer=20009660>, (erişim: 25.01.2020)

1.2.2. Din Derslerinin Yasal Dayanağı

Avusturya’da din eğitimi, Anayasa’nın (StGG) 17. maddesinin 4. fıkrası ile güvence altına alınmıştır. Bu yasaya göre din eğitimi kilise veya cemaatlerin sorumluluğu altında yapılır.²⁴⁶ Din dersi devletin ilk, ortaokul ve lise derecesindeki eğitim kurumlarında zorunlu ders olarak okutulmaktadır.²⁴⁷ Din dersleri, özel okullarda seçmeli ders olarak sunulur.²⁴⁸

Bu dersin yasalarda yerini belirleyen resmi düzenlemeler şunlardır:²⁴⁹

- Din Dersi Kanunu (Religionsunterrichtsgesetz, RelUG): Bu kanun 10 maddeden oluşmakta ve din dersinin genel olarak yasal statüsünü belirlemektedir. Bu dersin hangi okullarda, hangi sınıftan itibaren okutulacağı, dersin verilmesinde kilise ve resmi makamlar arasındaki iş birliği, öğretim programının hazırlanmasında etkin tarafların yetki sınırları, din dersi öğretmeninin yetkisi gibi konuların yasal durumlarını belirlemektedir.²⁵⁰
- 5/2007 tarihli Eğitim Bakanlığı Genelgesi (Rundschreiben 5/2007): Bakanlığın bu genelgesinde resmen tanınan kilise ve dinî cemaatler belirlenmektedir. Bir kiliseye veya dinî cemaate bağlı olan öğrenciler için din dersinin mecbur olduğu belirtilmektedir. Ayrıca din dersine gönüllü katılma ve dersten ayrılma esasları, dersin verilmesi için gereken şartlar, derse katılmama durumları, karnelerle ilgili düzenlemeler bu genelge ile belirlenmektedir.²⁵¹
- Evanjelik Kilisesinin 2008 tarihli Din Dersi Düzenlemesi (Religionsunterrichtsordnung 2008, AB1, der Ev. Kirche A.u.H.B Nr. 99/2008)

²⁴⁶ R. Potz, “Avusturya”, s. 88.

²⁴⁷ Bucher, “Die Situation des Religionsunterrichts in der Bundesrepublik Deutschland und in Österreich”, 135.

²⁴⁸ Aydın, “Okulda Din Dersi Tartışmaları (Türkiye’de Din Dersinin Tarihi, Teorik Yapısı, Bazı Ülkelerle Karşılaştırılması)”, s. 24.

²⁴⁹ A. G.S. Majer, K. W. Schwarz, “Religionsunterricht und Recht. Eine Einführung für Evangelische Religionslehrerinnen”, s. 171.

²⁵⁰

<https://www.ris.bka.gv.at/GeltendeFassung.wxe?Abfrage=Bundesnormen&Gesetzesnummer=10009217>. (erişim: 07.08.2021).

²⁵¹ https://www.bmbwf.gv.at/Themen/schule/schulrecht/rs/1997-2017/2007_05.html. (erişim:07.08.2021).

(RUO): Avusturya Evanjelik Augsburg-Helveti Kilisesi Üst Konseyi tarafından hazırlanan bu düzenleme, bütün okullarda Evanjelik Din Derslerinin verilmesinde Evanjelik Kilisenin yetkisini yasalara uygun olarak belirlemektedir. Bu düzenlemeyle Evanjelik Din Dersinin verilmesinde tek yetkili birimin bu konsey olduğu belirtilmektedir. Düzenleme, din dersinin verilmesinde kiliselerin ve kilise görevlilerinin görev ve sorumlulukları, dersin kiliselerce denetimi, eğitim müdürlükleri ile kilise arasındaki iş birliğinin resmi boyutu, okulda kilisenin temsili, din dersi öğretmeninin kilise tarafından seçimi ve yetkileri vb. konuların yasal durumlarını içermektedir.²⁵²

- Federal Anayasa m. 14/5a (B-VG: Art. 14 Abs. 5a, BGBl. I Nr. 31/2005)
- Eğitim Bakanlığı 2005 tarihli Okul Denetim Kararnamesi (Aufsichtserlass 2005 von Bundesministerium für Bildung, Wissenschaft und Forschung)
- Okul Organizasyon Kanunu (SchulorganisationsG)
- Okul Dersi Kanunu (SchulunterrichtsG)

Anayasanın 17. maddesine göre din dersinden kiliseler ve resmen tanınan dinî cemaatler sorumlu tutulmaktadır. İlgili maddenin 5. fıkrasına göre ise devlet, tüm eğitim ve öğretim sistemini dikkate alarak en yüksek yönetim ve denetim rolünü üstlenmektedir. Evanjelik Kilisesi Kilise Yasası'nın 2. maddesinin 2. fıkrasına göre de devletin din dersleri ile ilgili konumu belirtilmekte, buna göre din dersinin düzenlenmesi ve disiplinini sağlama konusunda devletin yetkili organları ile denetim hakkına sahip olduğu vurgulanmaktadır.²⁵³ Ayrıca devlet bu dersler için gerekli maddi desteği sağlamakta ve dinî cemaatlere bu hususta finansal yardımda bulunmaktadır.²⁵⁴ Devletin yardımı sadece din dersleri ile sınırlı kalmamakta, kilise okulları, sağlık

²⁵² Religionsunterrichtsordnung Vom 11. Juli 2008 ABl. Nr. 99/2008, 201/2008, 151/2012, 96/2019, 6/2020.

²⁵³ Kirchengesetz der Evangelischen Kirche A.u.H.B., ABl.Nr. 99/2008, 201/2008 und 151/2012.

²⁵⁴ Philipp Klutz, *Religious Education Faces the Challenge of Religious Plurality A Qualitative-Empirical Study in Vienna*. s.14.

kurumları, ordu teşkilatı, hapishaneler ve ilahiyat fakülteleri gibi yerlere din hizmetleri sağlamaktadır. Devletin yaptığı yardımlar vergi muafiyeti ve indirim şeklinde de olmaktadır. Fakat bu yardımdan sadece resmi olarak kayıtlı olan kiliseler ve dinî cemaatler yararlanmaktadır. Kayıtlı olmayan dinî yapıların devletin bu imkânından faydalanamaması ise eleştirilen konular arasındadır.²⁵⁵

Avusturya’da dinî işlerin hukuksal boyutuyla ilgili devlet kurumu Federal Başbakanlık (Bundeskanzleramt) bünyesindeki Kültür Ofisi (Kultusamt) birimidir. Bu birimin görevi yasal statü kazanmak için müracaat eden kilise veya dinî cemaatlerin gerekli şartları taşıyıp taşımadığını tespit ederek, müracaat edenin işlemi hakkında karar bildirmektir. Bir kilisenin veya dinî cemaatin yasal statü kazanması için bu birimin onayını alması gerekmektedir.²⁵⁶ Ayrıca dinî cemaatlerle devlet arasında bir köprü görevi gören Kültür Ofisi, vatandaşları ilgilendiren dinî konularla ilgili olarak devletin diğer bakanlıklarını, mahkemelerini ve makamlarını bilgilendirme işini üstlenmektedir.²⁵⁷

Devletin dinî işlere olan münasebeti ile ilgili olarak şu kavramlara vurgu yapılmaktadır:²⁵⁸

Dinî Tarafsızlık: Avusturya yasal düzenlemeleri hiçbir kilise veya dinî topluluk ile ilişkilendirilemez, tarafsızdır.

Sekülerlik: Avusturya Devleti’nin sadece dünyevi görev ve amaçları vardır. Dinî işleri ilgili dinî yapıya bırakmıştır.

Eşitlik İlkesi: Yasal olarak tanınan kiliseler ve dinî topluluklar için genel eşitlik ilkesi uygulanmaktadır. Dolayısıyla devlet eşit muamele ve ayrımcılık yasağı kavramlarını benimsemektedir.

²⁵⁵ R. Potz, “Avusturya”, s.84.

²⁵⁶ “Kultusamt”, Bundeskanzleramt, <https://www.bundeskanzleramt.gv.at/agenda/kultusamt.html>, (erişim:27.01.2020).

²⁵⁷ R. Potz, “Avusturya”, s.84.

²⁵⁸ https://www.oesterreich.gv.at/themen/leben_in_oesterreich/kirchenein__austritt_und_religionen/Seite.820011.html, (erişim: 28.01.2020)

Münhasırlık Hakkı: Avusturya Devlet Kilise Yasası prensip olarak, resmen tanınmış her kilise ve dinî cemaatin kendi ismine ve öğretisine ve ayrıca kendi üyelerini yönlendirmeye münhasır haklarını güvence altına almaktadır.

1.2.3. Avusturya’da Doktriner Din Dersinin Uygulanmasında Kiliselerin Fonksiyonu

Avusturya’da devlet ve kilise arasındaki yasal ilişkiler açık bir şekilde yasalarda belirtilmiştir. Devlet kilisesinin olmadığı bu ülkede kiliseler ve devlet arasında kurumsal bir bağlantı bulunmamaktadır. İnanç ve din özgürlüğü ile ilgili yasal güvence 21 Aralık 1867 tarihli Anayasada (Staatsgrundgesetz, StGG) belirtilmiştir. Buna göre herkesin inanç ve din özgürlüğü teminat altına alınmış, vatandaşlık ve siyasal haklardan yararlanma dinî inançlar referans olarak kabul edilmemiştir. Ayrıca yasaya göre kimse herhangi bir kilisenin dinî faaliyetlerine katılmaya zorlanmamaktadır.²⁵⁹ Buradaki maddeler 1 Ekim 1920 tarihli Federal Devlet Anayasası’nın (Bundes-Verfassungsgesetz, B-VG) 149/1. maddesi ile teminat altına alınmıştır. Potz’a göre bu düzenlemelerde amaç diğer mezhep ve dinî cemaatleri yasalara göre eşit kabul etmek olsa da Katolik Kilisesinin yasal durumu belirgin bir şekilde yerini korumuştur.²⁶⁰

Avusturya Devlet Anayasasının (StGG) 15. maddesi devlet ile kilise ve dinî cemaatler arasındaki yasal konumu belirlemektedir. Buna göre yasal olarak tanınan her kilise ve dinî topluluk kendi içinde faaliyetlerini yürütmede ve yönetmede özgürdür. Dinî gruplar, kültürel, eğitimle ilgili ve yardım amaçlı kurum, dernek ve fonlardan yararlanmada diğer topluluklar gibi genel yasalara tabidir. Anayasanın 16. maddesine göre, resmen tanınmayan dinî grupların, yasalara ve ahlaki değerlere ters olmamak kaydıyla kendi ortamlarında dinî faaliyetlerini yapmalarına izin verilmektedir.

²⁵⁹ Staatsgrundgesetz, m. 14. Ayrıca bkz. m. 15,16.

²⁶⁰ R. Potz, “Avusturya”, s.81.

Bu yasalardan yola çıkarak Avusturya’da din ile ilgili düzenlemeler bireysel dinî inancı garanti altına alan yasalar ve dinî gruplara dinî faaliyetlerini özgürce yapmalarına imkân sağlayan yasalar olmak üzere iki hususu kapsadığı ifade edilmektedir.²⁶¹

Avusturya’da her vatandaş 14 yaşından itibaren kendi kanaati doğrultusunda istediği dinî inancı seçme hakkına sahiptir. Yasalara uymak kaydıyla vatandaşlara, bireysel ve toplumsal olarak ayin, dua, anma, kutsama vb. inancı ile ilgili işleri yapma özgürlüğü verilmektedir.²⁶²

Avusturya’da yasal statüleri bakımından kilise ve dinî topluluklar iki kısma ayrılmaktadır. Bunlardan birincisi; devletin tanıdığı ve tüzel kişilik statüsü verdiği kilise ve dinî cemaatlerdir. Bunlar da iki kısma ayrılır: A) Yasal düzenlemeleri devletle yaptıkları Konkordat adındaki antlaşmaya göre yapılan kilise ve dinî cemaatlerdir. Bunlar: Katolik Kilisesi, Protestan Kiliseleri, Yunan-Oryantal Kilisesi, Oryantal-Ortodoks Kiliseleri, Yahudi Cemaati, Avusturya Müslüman Cemaati’dir. B) Devlet tarafından özel bir düzenlemeyle tanınan kilise ve dinî cemaatlerdir. Bunlar: Ermeni-Apostel Kilisesi, Suriye-Ortodoks Kilisesi, Kıptî-Ortodoks Kilisesi, Eski Katolik Kilisesi, Evanjelik-Methodist Kilisesi, Mormon Kilisesi, Yeni Apostel Kilisesi, Avusturya Budist Cemaati, Yahova Şahitleri, Avusturya Alevi Cemaati, Avusturya Özgür Kilisesi’dir.²⁶³ İkinci kısım ise devlete kayıtlı olan (Staatlich eingetragene religiöse Bekenntnisgemeinschaften) dinî cemaatlerdir. Bunlar ise: Avusturya Eski Alevi Cemaati, Bahaî Dinî Cemaati, Avusturya Hristiyan Cemaati (Dinî Diriliş Hareketi), Avusturya Hinduist Dinî Toplumu, Avusturya Müslüman-Şii İnanç Toplumu,

²⁶¹ R. Potz, “Avusturya”, s.81.

²⁶² “Grundrechte in Bezug auf Religionsausübung”, https://www.oesterreich.gv.at/themen/leben_in_oesterreich/kirchenein___austritt_und_religionen/Seite.820011.html, (erişim: 28.01.2020)

²⁶³ R. Potz, “Avusturya”, s.83.

Avusturya Tanrı'nın Pfingst Kilisesi, Yedinci Gün Adventist Kilisesi, Avusturya Birlik Kilisesi'dir.²⁶⁴

Bu dinî topluluklardan Avusturya Müslüman Cemaati ve Avusturya Alevi Cemaati 26 Şubat 2016 tarihinde devlet tarafından dinî cemaat olarak tanınarak yasal statülerini elde eden en son topluluk olmaktadır.²⁶⁵

Kiliseler, din dersi konusuna yoğun ilgi göstermiş ve kendi mezheplerini esas olan din eğitiminin her alanıyla meşgul olmaya gayret göstermektedir. Katolik Kilisesi eğitimin sadece bilgi beceri kazandırmakla sınırlı kalmadığını belirtmekte, Hristiyanlık inancına göre eğitimin bilimden daha fazla şey ifade ettiğini belirtmektedir. Bu kiliseye göre eğitim, değerlere ve derin manalara açık ve ömür boyu devam eden, bir süreçtir. Eğitimin ahlaki ve dinî boyutu ise temel değer olarak kabul edilmektedir. Bu yüzden din dersi, kendi dini veya diğer dinler hakkında sadece bilgi sunmamakta, bilakis gerek bireysel gerekse toplumsal alanda önemli olan konularla da meşgul olmaktadır.²⁶⁶

Katolik Kilisesi, din dersinin kendi içindeki çeşitliliğine rağmen halk içinde bütüncül bir rol oynadığını, çok dinli bir toplumda müreffeh bir yaşam için gerekli olduğunu vurgulamaktadır. Bu ders öğrencilere geçmişini tanıtmaya ve sosyal hayatta kendilerini ifade etmede yardımcı olmakta, değeri ve manayı temel alan büyük dinî geleneği tanımaları ile onların karakter eğitimine yadsınamaz derecede katkı sağlamaktadır.²⁶⁷

Evanjelik Kilise ise, doktriner temelli bir din dersinin gerekliliğinin tartışmasız olduğunu vurgularken dersin uygulanması ile ilgili görevlerin kolay olmadığını belirtmektedir. Bu sebeple din dersi öğretmenlerinin önemli sorumlulukları vardır.

²⁶⁴ <https://www.bundestkanzleramt.gv.at/agenda/kultusamt/religiose-bekennnisgemeinschaften.html>, (erişim: 29.01.20).

²⁶⁵ <https://www.bundestkanzleramt.gv.at/agenda/kultusamt/kirchen-und-religionsgemeinschaften.html>, (erişim: 29.01.20).

²⁶⁶ Österreichische Bischofskonferenz, "Bildung", <https://www.bischofskonferenz.at/positionen/bildung>, (erişim: 30.01.2020).

²⁶⁷ "Religionsunterricht – Ethikunterricht", Presseerklärungen Frühjahrsvollversammlung der Österreichischen Bischofskonferenz 9. bis 12. März 2009, Innsbruck

Bunlar arasında: Gelişen şartları göz önüne alarak öğrencilerin durumlarını iyi tespit etmek ve onların karakter gelişiminde sorumluluk almak, okuldaki kendi pedagojik görevlerini Evanjelik anlayışa uygun olarak yerine getirmek, Hristiyanlık anlayışını okul ortamında sözselsel, bilişsel ve davranışsal olarak temsil etmek, öğrencilerin başka inanç mensupları ile saygı çerçevesinde uzlaşma ortamı geliştirmelerine yardımcı olmak vb. görevler öne çıkmaktadır.²⁶⁸

Devlet tarafından tanınan kilise ve dinî cemaatlerin sorumluluklarından biri de kendi doktrinleri üzerine okullarda verilecek olan din dersinin öğretim programını hazırlamaktır. Bununla ilgili yasal düzenleme Din Dersi Kanununda (Religionsunterrichtsgesetz) şu şekilde belirtilmektedir: Din eğitimi öğretim programı, sorumlu kilise (dinî toplum) yetkilisi tarafından belirlenir ve sorumlu Federal Bakanlık tarafından ilan edilir.²⁶⁹

Avusturya’da Evanjelik Din Dersinin okullarda uygulanmasında, yönetiminde ve denetiminde sorumlu makam, Avusturya Evanjelik Augsburg-Helveti Kilisesi Üst Konseyi (Der Evangelische Oberkirchenrat A. u. H. B.)’ dir.²⁷⁰ Kilise Üst Konseyi, Avusturya Augsburg İnançlı Evanjelik Kilisesi (Evangelische Kirche A.B. in Österreich) ile Avusturya Helveti İnançlı Evanjelik Kilisesi’nin (Evangelische Kirche Helvetischen Bekenntnisses in Österreich) ortak konseyidir. Avusturya Augsburg İnançlı Evanjelik Kilisesi, Lutheryan Kilise (Lutherische Kirche) olarak da isimlendirilmekte olup, ortaya çıkışı 1530 tarihli Augustana Mezhebine (die Confessio Augustana) dayanmaktadır. Avusturya Helveti İnançlı Evanjelik Kilisesi ise Reformist Kilise (Reformierte Kirche) olarak da isimlendirilmekte ve kuruluşu 1566 tarihli Helveti

²⁶⁸ Evangelische Kirche in Österreich “Religionsunterricht”, <https://evang.at/kirche/bildung/religionsunterricht/>, (erişim:31.01.2020).

²⁶⁹ BGBl. Nr. 190/1949, § 2 Abs. 2.

²⁷⁰ Religionsunterrichtsordnung vom 11. Juli 2008, ABl. Nr. 99/2008, 201/2008, 151/2012, 96/2019, Der evangelische Religionsunterricht und seine Organisation, § 2, Abs. 1.

Mezhebine (die Confessio Helvetica) dayanmaktadır.²⁷¹ Lutheryan Kilisesi, 2018 verilerine göre 7 piskoposluk bölgesi (Diözese), 191 dernek ve üye sayısı 278.221 ile en büyük Evanjelik kilisesidir. Reformist Kilise ise, 9 dernek ve 12.708 üye sayısı ile ikinci büyük Evanjelik kilisesidir.²⁷²

Evanjelik Kilisenin şimdiki konumuna erişmesinde 1920’li yıllardaki kilise hareketlerinin önemi büyüktür. Bu dönemde Evanjelik Kilise sadece Avusturya’da değil o zamanki Çekoslovakya’da da kesintiye uğramadan büyüme imkânı bulmuştur. Çoğunluğu Katolik siyasetçilerden oluşan krallığın düşmesi Katolik Kilisesini de etkilemiş ülkedeki Katoliklikle özdeşleşen Hristiyan olma düşüncesi de sekteye uğramıştır. Öyle ki boşlukta kalan ve savaşlarda büyük acı çeken askerler, dinî metinlerde kendi dillerini kullanan Evanjelik Kilisesinden güç bulmuşlardır.²⁷³ Bu dönemde kilisenin kurumsallaşması da hızlanmış ve teşkilatlanma sürecinde, çeşitli gençlik grupları, yetişkin kadın-erkek Hristiyan grupları, İncil grupları, Evanjelik öğrenci grubu vb. organizasyonlar önemli görev üstlenmiştir. Ayrıca 1925 yılında Evanjelik Kilisesi Basını kurulmuş ve Evanjelik öğretisinin yayılmasında hizmet etmiştir.²⁷⁴

Okullarda okutulan Evanjelik Din Dersi ile ilgili olarak Evanjelik kilise kurumlarının sorumlulukları Din Dersi Düzenlemesinde (Religionsunterrichtsordnung) belirtilmektedir. Buna göre kilise yetkilileri:²⁷⁵

- Din dersi öğretmenlerine kilise hizmetlerindeki görevlerini tanıtmalı,
- Kendi kilise bölgesinde görevli din dersi öğretmeni ile dinî faaliyetlerin organizasyonu konusunda iş birliği yapmalı,

²⁷¹ Evangelische Kirche A.B. Diözese Wien, “Pfarrgemeinden H.B.”, <https://www.evangel-wien.at/pfarrgemeinden-hb>, (erişim: 03.02.2020).

²⁷² Evangelische Kirche in Österreich, “Zahlen & Fakten”, <https://evang.at/kirche/zahlen-fakten/>, (erişim: 03.02.2020).

²⁷³ Peter F. Barton, *Evangelisch in Österreich*, Böhlau-Verlag, Wien, 1987, s. 162.

²⁷⁴ P. F. Barton, *Evangelisch in Österreich*, s. 165.

²⁷⁵ Religionsunterrichtsordnung vom 11. Juli 2008, ABl. Nr. 99/2008, 201/2008, 151/2012, 96/2019, Zuständigkeiten kirchlicher Institutionen, § 4. Abs. 1.

- Kilise bölgesindeki din dersi öğretmenlerinin hizmet içi eğitim fırsatlarından yararlanmalarını sağlamalı,
- Din dersi ile ilgili kaygıları kilise toplantılarında dile getirmeli,
- Din dersi, dinî tatbikatlar, ibadetler, ekümenik hizmetleri ve dinler arası kutlamalar konusunda, bölge alanındaki okullarla ve sorumlu okul yetkilileriyle doğrudan iletişim kurmalıdır.

Kilise Yönetim Kurulu'nun (Das Presbyterium der Pfarrgemeinde) sorumlulukları ise:²⁷⁶

- Kendi bölgesindeki tüm okullarda devlet ve kilise düzenlemelerine uygun olarak din dersleri ile ilgili konularda genel denetim yapmak,
- Din dersi verilmesi ve ders öğretmenlerinin alımı ile ilgili kilise denetleme kurulu (Superintendentur) ya da il eğitim müdürlüklerine (Schulamt) yapılan her türlü tavsiyeleri değerlendirmek,
- Din dersi öğretmenini temsil eden görevliyi kilisenin ilgili bölümüne yerleştirmek,
- Din dersinin, öğretim materyalleri, eğitim masrafları, ulaşım giderleri gibi mali durumlarını denetlemek,
- Kilise bölgesindeki din dersi öğretmenlerinin hizmet için eğitim durumlarını denetlemektir.

Bu ifadelerle göre din dersinin verilmesi konusunda devlet ile kilise arasında görev dağılımı kesin bir şekilde belirlenmektedir. Dersin içerik kısmının kiliseye denetim ve maddiyat kısmının devlete bırakılması ile yetki çerçevesi kesinlik kazanmaktadır. Bu durum, din dersinin doktriner boyutta verilmesi önündeki tüm engelleri kaldırdığı gibi devlet yardımı ile de desteklenmektedir. Evanjelik kilise kendi

²⁷⁶ Religionsunterrichtsordnung vom 11. Juli 2008, ABl. Nr. 99/2008, 201/2008, 151/2012, 96/2019, Zuständigkeiten kirchlicher Institutionen, § 4. Abs. 2.

öğretisini öğrencilere aktarmak için gerekli fiziki ve eğitsel ortama sahip olmaktadır. Kilisenin yetki alanı öğrencilerle sınırlı kalmayıp din dersi öğretmenini eğitimi de kapsaması Evanjelik öğretinin daha sağlam verilmesini sağlamaktadır. Ayrıca kilise veliler ile kurduğu yakın iletişimin katkısıyla din eğitiminde etkinliğini pekiştirmektedir. Öğretmen, öğrenci ve veli üçgeninde kilit görevi görerek kendi doktriner anlayışı bağlamında din eğitimi yürütmektedir. Bu yönüyle doktriner din dersi çerçevesinde eğitim planlayanlara bakış açısı sunmaktadır.

1.2.4. Avusturya’da Doktriner Evanjelik Din Dersi Öğretmeni Eğitimi

Evanjelik Din Dersi öğretmenin belirlenmesi hususunda yasal çerçeveyi 2008 tarihli Din Dersi Düzenlemesi²⁷⁷ çizmektedir. Buna göre yeterli şartları yerine getiren öğretmenler Avusturya Evanjelik Augsburg-Helveti Kilisesi Üst Konseyi (Der Evangelische Oberkirchenrat A. u. H. B.) tarafından atanmaktadır.²⁷⁸ Bu öğretmenlere, görevlerini ifa etmede kilisenin atadığı din adamları yardım etmektedir. Kilisenin yaptığı sınavla, yardımcı veya belirli süreli din dersi öğretmenliğine yeterlilik verilmektedir. Bu konuyla ilgili genelgeleri Kilise Üst Konseyi yayımlamaktadır.²⁷⁹

Evanjelik Din Dersi öğretmeni olmak isteyenlerin belirli şartları taşıması gerekmektedir. Öğretmen olmak isteyenler Matura²⁸⁰ diplomasına sahip olmalıdır. Adayların ayrıca kendilerinin bedensel ve ruhsal olarak Evanjelik Kiliseye aidiyetlerini belirtmeleri gerekmektedir.²⁸¹

Teoloji ya da din eğitimi alanındaki üniversitelerden mezun olan ve öğretmenlik bölümünde yüksekokul diploması olanlara, yardımcı veya belirli süreli olarak Evanjelik

²⁷⁷ Religionsunterrichtsordnung 2008, AB1, der Ev. Kirche A.u.H.B Nr. 99/2008 (RUO). Madde: 15.16.17.18.

²⁷⁸ Religionsunterrichtsordnung, m. 15/1.

²⁷⁹ Religionsunterrichtsordnung, m. 16/1.

²⁸⁰ Liseden mezun olmak için öğrencilerin başarmak zorunda oldukları sınav. Bu sınavı geçenler yüksekokul okuma hakkına sahip olmaktadırlar. (<https://www.bildungssystem.at/schule-oberstufe/allgemein-bildende-hoehere-schule-oberstufe/>, erişim: 22.03.2020.)

²⁸¹ Religionsunterrichtsordnung, m. 16/2.

Din Dersi öğretmenliği yapma ehliyeti verilmektedir.²⁸² Öğretmen ataması ile ilgili diğer kilise ve eğitim kurumları komisyonları tarafından yapılan sınavlar, Kilise Üst Konseyi tarafından mecburi okulların Evanjelik Din Dersi alanındaki uzmanının onayı ile tanınmaktadır.²⁸³ Evanjelik Din Dersini verme ehliyeti olan öğretmenlerin bu göreve başlaması için Kilise Üst Konseyi tarafından yetki verilmesi gerekmektedir.²⁸⁴

Evanjelik Din Dersi öğretmeni yetiştiren eğitim kurumları arasında şu iki üniversite öne çıkmaktadır. Bunlar; Viyana-Krems Kilise Pedagoji Üniversitesi (Kirchlichen Pädagogischen Hochschule Wien-Krems) ve Viyana Üniversitesi Evanjelik İlahiyat Fakültesi (Evangelisch-Theologischen Fakultät)'dir.

Viyana-Krems Kilise Pedagoji Üniversitesi sadece din dersi öğretmeni yetiştirmekle kalmayıp, öğretmenlere Avusturya genelinde meslek içi eğitim imkânı da sunmaktadır. Bu üniversite, ekümenik yapısı içinde Hristiyanlığın, Katolik, Evanjelik, Ortodoks, Oryantalik Ortodoks ve Eski Katolik Kilise mezheplerini ortak bir konseptte birleştirerek yükseköğretim seviyesinde eğitim ve hizmet içi eğitim veren Avrupa'daki sayılı üniversitelerdendir.²⁸⁵

Evanjelik İlahiyat Fakültesi ise Evanjelik Din Dersi öğretmenliği alanında iki türlü eğitim imkânı sunmaktadır. Bunlardan ilki, Evanjelik Din Dersi Öğretmenliği alanında zorunlu birleşik lisans eğitimi ve Evanjelik din pedagojisinde derinleşme imkânı sunan lisans eğitimidir. Her iki seviyeden mezun olan öğrenciler alanlarında mastır eğitimi alabilmektedir.²⁸⁶

Avusturya'da üniversitelerdeki öğretmenlik bölümünden mezun olmak isteyen öğrencilerin iki branş seçmeleri ve buradaki dersleri başarıyla geçmeleri gerekmektedir. Evanjelik Din Dersi öğretmeni olmak isteyen öğrencilerin de Evanjelik branş ile üniversitenin belirlediği bu branşa uygun başka bir branşı kombine etmeleri

²⁸² Religionsunterrichtsordnung, m. 17/1.

²⁸³ Religionsunterrichtsordnung, m. 17/3.

²⁸⁴ Religionsunterrichtsordnung, m. 18/1.

²⁸⁵ <https://evang.at/kirche/bildung/religionsunterricht/service-fuer-lehrerinnen/>, (erişim:25.03.2020).

²⁸⁶ <https://evang.at/kirche/bildung/religionsunterricht/ausbildung/>, (erişim: 25.03.2020).

gerekmektedir. Lisans (Bachelor) diploması alan öğrenciler geçici olarak öğretmenlik hakkına sahip olmakta, sürekli öğretmenlik statüsü almak isteyen öğretmen adayların lisansa ek olarak yüksek lisans (Master) eğitimini tamamlamaları gerekmektedir.²⁸⁷ Avusturya’da Lisans eğitimi 8 sömestir iken yüksek lisans ise 4 sömestiredir.²⁸⁸

Avusturya Evanjelik Din Dersi Öğretmenliği Bölümü’nde lisans düzeyi için sunulan dersler ve derslerin içerik ve amaçları aşağıdaki gibi belirlenmiştir:

Giriş ve oryantasyon dersinde öğrencilere bölüm ve dersler hakkında, kaydolma, ders seçme vb. konularda teknik destek verilmektedir.²⁸⁹

Din Bilimine Giriş dersinde ise Hint dinleri hakkında temel bilgiler verilerek Hinduizm ve Budizm konu olarak ele alınmakta, bu dinleri oluşturan unsurlar, inanç yapıları, gelenekleri ve güncel durumları hakkında bilgiler sunulmaktadır.²⁹⁰

Yunanca Yeni Ahit dersinde öğrencilere İncil’i Yunanca (İncil Yunancası) ele alarak dil eğitimi verilmektedir. Yunanca diline giriş, dil bilgisi, cümle yapısı ve sonunda İncil metinlerini tercüme etme başlıca konulardır.²⁹¹

Eski Ahit’e giriş dersinde Eski Ahit bölümleri genel bir bakış açısıyla ele alınmakta ve bunların oluşum aşamaları üzerinde durulmaktadır. Bu dersin amacı Eski Ahit hakkında temel bilgiler edinmek ve bu konudaki bilimsel yorumları incelenmektir.²⁹²

Yeni Ahit’e giriş dersinde ise öğrencilere; belirli metoda göre İncil metinlerini analiz edebilme, metotları kendi başlarına kullanabilme, din alanındaki yorumları dilsel

²⁸⁷<https://www.ausbildungskompass.at/ausbildungen/105621-lehramt-fuer-die-sekundarstufe-allgemeinbildung-unterrichtsfach-evangelische-religion/>, (erişim: 26.03.2020).

²⁸⁸<https://slw.univie.ac.at/studieren/studienangebot/lehramtsstudien/evangelische-religion-unterrichtsfach/>, (erişim: 26.03.2020).

²⁸⁹https://lehramt-ost.at/fileadmin/user_upload/e_lehrerinnenausbildung/broschuere/2020_BroschuereLehramt.pdf, (erişim: 27.03.2020).

²⁹⁰ https://ufind.univie.ac.at/de/vvz_sub.html?path=239353, (erişim: 27.03.2020).

²⁹¹ <https://ufind.univie.ac.at/de/course.html?lv=020009&semester=2020S>, (erişim: 27.03.2020).

²⁹² <https://ufind.univie.ac.at/de/course.html?lv=020003&semester=2020S>, (erişim: 27.03.2020).

olarak anlayabilme imkânı verilmektedir. Öğrenciler bu derste tarihi-eleştirel metotlar ve yeni yaklaşımlar ile meşgul olmaktadır.²⁹³

İncil Metinlerinin Yorumu ve Teolojisi dersinde İncil İbrani dilinde ele alınmakta bu İncil'in belirli bölümleri kaynak olarak derste incelenmektedir. İncil'in bu bölümleri derste İbranice dilinde okunmakta ve metin üzerinde yorum yapılmaktadır.²⁹⁴

Kilise Tarihi dersinde, öğrenciler, son dönem orta çağ ve kilise reformasyon dönemi (1555) dinî gelişmelerin temel özellikleri hakkında bilgi sahibi olmaktadır. Bu dersteki ana konular; Martin Luther, Reformasyon Dönemi, Reformasyon fikirlerinin uygulanışı, Thomas Müntzer ve Köylü Savaşları, Martin Luther ve Erasmus von Rotterdam, Reformasyon ve büyük politika, Huldreich Zwingli ve İsviçre Reformunun başlangıcı şeklinde tespit edilmektedir.²⁹⁵

Sistematik Teolojiye Giriş dersinde etik konusu ele alınmaktadır. Etik kavramı hakkında temel bilgiler, kaynağı, bu konuda sorulan sorular ve tartışma konuları, tarihte ve şimdiki zamanda temel etik tasvirleri konusu, felsefi ve teolojik etik arasındaki ilişki, dogmatik bilgiler ve etik arasında ilişki, Evanjelik etiğin tarihi konuları bu dersin içeriğini oluşturmaktadır.²⁹⁶

Öğretmenlik bölümünün din dersi ile ilgili olarak Evanjelik Dini Alan Didaktiği alanında üç çeşit ders bulunmaktadır. Bunlardan Evanjelik Din Dersi Didaktiği dersinden öğrencilere din eğitiminin amaçları, öğrenme alanları, yöntemleri ve medyası hakkında temel din bilgisi verilmektedir. Din Öğretmenleri ve Papazlar İçin Ampirik Yöntemler Dersinin amacı ampirik yöntemleri bilmek, veri toplamak ve değerlendirmektir. Çocuklara ve Gençlere Göre Teoloji Dersinde dinî konuların çocuklara ve gençlere didaktik anlayışla öğretilmesi dersin amacıdır. Bu derste Evanjelik Din Dersinden seçilmiş bölümler teorik ve pratik olarak örneklerle

²⁹³ <https://ufind.univie.ac.at/de/course.html?lv=020011&semester=2020S>, (erişim: 27.03.2020).

²⁹⁴ <https://ufind.univie.ac.at/de/course.html?lv=020056&semester=2020S>, (erişim: 27.03.2020).

²⁹⁵ <https://ufind.univie.ac.at/de/course.html?lv=020018&semester=2020S>, (erişim: 28.03.2020).

²⁹⁶ <https://ufind.univie.ac.at/de/course.html?lv=020025&semester=2020S>, (erişim: 28.03.2020).

işlenmektedir. Bu ders, bir yandan kısa konferanslar, diğer yandan da bireysel etkinlik için kapsamlı fırsatlar sunmaktadır.²⁹⁷

Pratik Teoloji ve Din Eğitimi alanında ise din eğitiminin sosyal yönü ağır basmaktadır. Topluluk Eğitimi Dersinde kilise sorumluluğundaki eğitim ile ilgili davranışların sadece okul ortamında vuku bulmadığı vurgulanmaktadır. Din dersinin okul kapsamı dışındaki toplumsal boyutu (Konfirmandenarbeit) ele alınmakta, bu konudaki anketler, sosyal araştırmalar incelenmektedir. Din Araştırmaları Üzerine Ampirik Araştırma Atölyesi Dersinde ampirik olarak çalışan araştırmacılara çağdaş din kültürü üzerine araştırma tasarımları ve araştırma verileri sunma ve tartışma fırsatı vermeyi amaçlamaktadır. Bu ders hâlihazırda bir proje planlayan veya deneysel veri toplayan ve analiz üzerinde çalışan ileri düzeydeki öğrencilere, doktora öğrencilerine, öğretim elemanlarına ve araştırmacılara yöneliktir. Pastoral Bakım Öğretisi (Seelsorgelehre) Dersinin konusu pratik teolojinin gelişimi için bir paradigma olarak pastoral bakım teorisi ve uygulamasıdır. Bu konunun toplumdaki tezahürü, iyileştirme ve iyileşme konusu dinî açıdan ele alınmaktadır. Kilise Meslekleri İçin Temel Psikolojik Bilgi Dersinde öğrenciler bir yandan, özellikle genel psikoloji, gelişim psikolojisi, kişilik psikolojisi, sosyal psikoloji, eğitim psikolojisi, klinik psikoloji, dinî psikoloji vb. gibi psikolojinin alanlarını ve yönlerini ve diğer yandan psikolojik bilginin uygulanması, daha da geliştirilmesi, derinleştirilmesi ve dönüştürülmesi ile teolojik söylemde ve kilise uygulamasında tartışır. Öğrenciler psikolojinin temel kavramları ile tartışma ve farklı din ve dindarlık biçimlerinin psikolojik boyutu hakkında bilgi edinir.²⁹⁸

Evanjelik Din Dersi Öğretmenliği Bölümünde, Evanjelik Teolojisi, Katolik Teolojisi, Ortodoks Teolojisi ve İslam Din Eğitimi seçmeli dersler olarak verilmektedir. İslam Dini Tarihi başlığıyla verilen derste Hz. Muhammed'den Abbasilere kadar olan

²⁹⁷ https://ufind.univie.ac.at/de/vvz_sub.html?path=239362, (erişim: 28.03.2020).

²⁹⁸ https://ufind.univie.ac.at/de/vvz_sub.html?path=239363, (erişim: 28.03.2020).

dönemin politik ve kültürel gelişmeleri, İslam-Arap kültürünün oluşumu ele alınmaktadır. Ayrıca İslam'da mezhepler konusu ve İslam'ın diğer dinlere bakış açısı işlenmektedir. Sosyal ve politik alanda öne çıkan güncel sorular, dinler arası diyalog ve medya konuları da bu derste üstüne durulan temalardır.²⁹⁹

Öğretmenlerin kendi rızaları doğrultusunda Evanjelik Din Dersi için öğretmenlik yapmaya karar vererek Evanjelik öğretiyi merkeze alan bir eğitimi tamamladıktan sonra kilise onayı ile öğretmenlik hayatına başlamaları dersin Evanjelik öğreti çerçevesinde sunulması konusunda sorunları kaldırmaktadır. Öğretmenin Evanjelik inançta olması ve öğrencinin kendi inancı doğrultusunda isteği ile bu derse gelmesi dersteki Evanjelik bütünlüğü tamamlamaktadır. Dersteki bu inançsal bütünlük Hristiyanlık inancı içinde farklı imani meselelerden kaynaklanan sorulara ve ikilemlere karşı öğrencilerin kendi inançları çerçevesinde tutarlı bir görüş kazanmalarına katkı sağlayacaktır.

Evanjelik Din Dersini verecek öğretmenlerin sadece Evanjelik öğreti ile değil de diğer inanç gruplarını da içeren bir eğitimden geçerek öğretmenlik dönemine hazırlandıkları tespit edilmektedir. Bu yönüyle öğretmenler çok kültürlü toplumda ortaya çıkan sorunlara cevap verir tarzda hazırlıklı bir bilgi birikimine sahip olmaktadır.

²⁹⁹ <https://ufind.univie.ac.at/de/course.html?lv=020023&semester=2020S>, ((erişim: 29.03.20).

2. BÖLÜM

BULGULAR VE YORUMLAR

DOKTRİNER EVANJELİK DİN DERSİ ÖĞRETİM PROGRAMLARI VE DERS KİTAPLARININ DEĞERLENDİRİLMESİ

Bu bölümde Kuzey Ren Vestfalya ve Viyana’da ortaokul ve lise seviyesi devlet okullarında uygulanan Evanjelik Din Dersi öğretim programları ve lise seviyesi Evanjelik Din Dersi kitaplarının içerik analizi değerlendirilmiştir. İlk bölümde öğretim programları ve kitapların hazırlanışı ve yapısı hakkında bilgiler verilmiş, içerik kısmında oluşan başlıklar sıralanmıştır. İçeriğin analiz edildiği bölümde ise programlarda ve kitaplarda oluşan kategoriler birlikte bir başlık altında işlenmiştir. Böylece konulara toplu bir bakış açısı sunularak, oluşabilecek işleyiş karışıklığı en alt seviyeye çekilmeye çalışılmıştır.

2.1. Ortaokul Doktriner Evanjelik Din Dersi Öğretim Programı

Bu bölümde Kuzey Ren Vestfalya ve Viyana okullarında kullanılan ortaokul Evanjelik Din Dersi öğretim programının yapısal boyutu hakkında bilgiler verilmekte, programların içeriği ile ilgili olarak yapılan kodlamalar sonucu oluşan başlıklar belirtilmektedir.

2.1.1. Kuzey Ren Vestfalya Eyaleti Doktriner Evanjelik Din Dersi Öğretim Programının Yapısal Boyutu

Yapısal boyut kavramından, programın amaç ve görevleri, programın hazırlanış biçimi, programın dili gibi programı oluşturan temel unsurlar kastedilmektedir. Yapılan analiz sonucu yapısal boyut bölümünde; Yetkinlik Odaklı Program, Evanjelik Din Dersinin Amaçları, Evanjelik Din Dersinin Görevleri, Diğer Öğretim Modeliyle İlişki, Yetkinlik Alanları, Kazanımlar, Öğrenme Alanları ve Programın Dili başlıkları oluşmuştur.

Yetkinlik Odaklı Program

Yetkinlik odaklı çekirdek öğretim programı, okul çalışmalarının kalitesinin geliştirilmesi ve güvence altına alınması için kapsayıcı bir genel düzenlemenin merkezi bir unsuru olarak tanıtılmaktadır. Bu program eğitim sürecinde hangi yetkinliklerin kazandırılacağı konusunda yönlendirmeler sunmakta ve ayrıca elde edilen sonuçların yansıtılması ve değerlendirilmesi için bir çerçeve oluşturmaktadır. Yetkinlik odaklı bir program, istenen eğitsel sonuçların kazandırılmasında merkezi konumda olan müfredat düzenlemesidir. Ayrıca istenen öğrenim sonuçlarını alanla ilgili yetkinliklere göre tanımlaması, yetkinlik alanlarını ve öğrenme alanlarını didaktik prensipler doğrultusunda gerekçelendirerek belirlemesi, öğrencilerin derste hangi yetkinlikleri seviyelerine göre alması gerektiğini belirlemesi, konuları sonraki dönemlerin ihtiyaçlarına göre sınırlandırması gibi unsurlar bu programın özellikleri arasında bulunmaktadır.³⁰⁰

Ortaokul öğretim programı, yetkinlik odaklı programın özelliklerini şu şekilde açıklamaktadır: “Öğretim programı, bir içerik derecelendirmesi sunar ve öğrencilerin seviyelerin sonunda temel bilgiler de dâhil olmak üzere hangi konu ile ilgili yetkinlikleri kazanması gerektiğini belirler.”³⁰¹ Yetkinlik merkezli bir programda konuların öğrencilerin seviyesine göre belirlmesine vurgu yapıldığı görülmektedir. Buna göre derste işlenecek konular öğrencilerin anlayış ve beceri seviyelerine göre düzenlenerek onlardan kabiliyetlerine göre öğrenim performansı beklenmektedir.

Öğretim programının okuldaki derslerin görevleri ve hedefleri hakkında yönlendirmede bulunduğu belirtilerek derslerin görev ve amaçlarının programda belirlendiği ifade edilmektedir. Yetkinlik merkezli bir programda derslerden elde

³⁰⁰ Kernlehrplan für die Sekundarstufe II Gymnasium/Gesamtschule in Nordrhein-Westfalen, Evangelische Religionslehre, s. 9.

³⁰¹ Kernlehrplan für die Sekundarstufe I Gymnasium in Nordrhein-Westfalen, Evangelische Religionslehre, Herausgegeben vom Ministerium für Schule und Weiterbildung des Landes Nordrhein-Westfalen, 2019, s. 7.

edilmesi gereken sonuçlara ulaşılması için görev ve hedeflerin belirlenmesi gerektiğine vurgu yapılmaktadır.³⁰²

Evanjellik Din Dersinin Amaçları

Evanjellik Din Dersi için hazırlanan bu öğretim programında “Dersin Görevleri ve Amaçları” başlığı altında bir bölüm, bu dersle ne amaçlandığı ve hangi görevleri üstlendiği konusunda bilgiler vermektedir. Okulda verilen bir branş dersi olan Evanjellik Din Dersinin de görev ve amaçları, beceri odaklı bir programa göre belirlendiğine vurgu yapılmaktadır. Bu bilgilere göre öğrencilere alanları ile ilgili bilgi verilerek onlardan belirli kazanımları edinmeleri hedeflenmektedir.³⁰³

Evanjellik Din Dersinin amacı programda şu şekilde açıklanmaktadır: “Evanjellik Din Dersi, öğrencileri dinî olgular, dinî yorumlar ve dinî uygulamalarla ilgili bilgilendirmeyi ve öğrencilere bunlarla ilgili algılama, yorumlama ve bilgi verme yetisi kazandırmayı amaçlar.”³⁰⁴ Dersin amacının iki husus ile özetlendiği görülmektedir. Birincisi öğrencilere din ile ilgili alan bilgisi kazandırmak, ikincisi ise bunlar hakkında fikir yürütmektir. Bir yandan öğrencilere dinî temel bilgiler, yorumlar ve dinin uygulama boyutu hakkında belirli yetenekler kazandırılmak istenirken bir yandan da öğrencilerin bu bilgileri karşılaştırma, yorumlama ve sonuca gitme becerilerini geliştirmek istenmektedir. Bu ifadelerden dolayı programın sadece bilişsel becerileri kazandırmakla sınırlı kalmayan, öğrencilerin farklı yetenek alanlarını geliştirmeyi hedefleyen bir tarzda hazırlandığı görülmektedir.

“Din dersi, gerçekliğin ve hayatın dinî boyutunu kapsar ve öğrencilerin din eğitimine katkı sağlar.”³⁰⁵ Dini hayatının merkezinde olduğu vurgulanan Evanjellik Din Dersinin amaçlarından bir tanesi, onların dinî eğitimlerine okul aracılığıyla katkı sağlamaktır. Bu yönüyle okulda verilen Evanjellik Din Dersi öğrencinin hayatı boyunca

³⁰² Kernlehrplan für die Sekundarstufe I Gymnasium in Nordrhein-Westfalen, s. 7.

³⁰³ Kernlehrplan für die Sekundarstufe I Gymnasium in Nordrhein-Westfalen, s. 8.

³⁰⁴ Kernlehrplan für die Sekundarstufe I Gymnasium in Nordrhein-Westfalen, s. 8.

³⁰⁵ Kernlehrplan für die Sekundarstufe I Gymnasium in Nordrhein-Westfalen, s. 8.

ihtiyacı olacak din eğitimini sağlayan ve ona hayata dinî açıdan bakma imkânı veren önemli bir unsur olarak tanıtılmaktadır.

Evanjelik Din Dersinin amaçlarından bir tanesi de dinî kimlik kazanmaları hususunda öğrenciye yol göstermesidir. “Evanjelik din öğretisi, öğrenciye toplumun temel temayülleri anlamada ve onun şahsiyet eğitimi sürecinde vazgeçilmez olan dünyaya anlam verme konusunda kendine has bir ufuk açar.”³⁰⁶ Evanjelik Din Dersinin kendi doktrinini sunarken iki önemli unsura dikkat çektiği görülmektedir. Bunlardan ilki öğrencinin dinî kimlik oluşturmada öğrenciye yön vermesi, hayatın gerçekliğini anlamada kendi öğretisini referans almasıdır. Bir diğeri de öğrencinin içinde yaşamış olduğu toplumun değerlerini anlamada öğrenciye kendi inanışları çerçevesinde yol çizmesidir. Bu iki husus bağlamında Evanjelik Din Dersi, öğrenciye kendi dinî kimliği ile toplumda yaşamanın yollarını göstermektedir.

Evanjelik Din Dersinin Görevleri

Program, Evanjelik Din Dersinin eğitim misyonunun, dinî ve dünya görüşlü çoğulculuk ve bireyselleşme ekseninde şekillendiğini, Evanjelik Din Dersinin, vicdan hürriyeti ile din hürriyetinin boyutlarının bilinmesini ve bu hakkın bilinçli ve mantıklı bir şekilde kullanılmasını mümkün kıldığını ifade etmektedir.³⁰⁷ Öğretim programında dinî ve dünya görüşün çoğulcu toplumdaki yerine dikkat çekilmekte, programın öğrencileri bu çoğulcu toplumdaki yaşama hazırlama gayretinde olduğu görülmektedir. Bu açıklamalara göre program, öğrencilerin bireysel gelişimlerini destekleyerek çoğulcu toplumda düşünce ve din özgürlüğü temelinde birlikte yaşama konusunda onlara yol göstermeyi kendine görev bilmektedir.

Evanjelik Din Dersinin görevleri arasında şu hususlar programda öne çıkmaktadır: “Hristiyan inancı ve diğer dinler hakkında hayati temel bilgileri vermek, hâlihazırdaki inancı geçmişi ile tanıtmak ve böylece öğrencilerin dinî açıdan diyalog ve

³⁰⁶ Kernlehrplan für die Sekundarstufe I Gymnasium in Nordrhein-Westfalen, s. 8.

³⁰⁷ Kernlehrplan für die Sekundarstufe I Gymnasium in Nordrhein-Westfalen, s. 9.

karar verme yeteneklerini teşvik etmek.”³⁰⁸ Program sadece Hristiyanlık inancını konu olarak almamakta ve diğer dinler hakkında da bilgi vermeyi görev addetmektedir. Öğrencileri böylece farklı görüşlerle münazaralara fikren hazırlamakta ve onlara edindiği bilgilerle dinleri ve dünya görüşleri mukayese etme becerisi kazandırmaktadır.

Program dersin farklı alanlarla ilgili görevlerini açıklamaktadır. “Evanjelik Din Dersi okulun genel eğitim misyonu çerçevesinde sosyal sorumluluk bilincine sahip olgun bir kişiliğe sahip olmaları için öğrencileri disiplinler üstü olarak destekler. Bunun için onların insan hakları, değerlerler eğitimi, politika ve demokrasi, dijital medya, cinsiyet eşitliği, kültürel ve kültürler arası eğitimlerine katkıda bulunur.”³⁰⁹ Programın görevinin sadece dinî eğitimle sınırlı olmadığı, öğrencileri gelişen dünya ortamına dini merkezde tutarak hazırlama eğiliminde olduğu tespit edilmektedir. Bu şekilde öğrencilere dış dünya ile din arasında kendi mezheplerine göre ilişki kurma imkânı verilmesi dersin görevleri arasında sayılmaktadır. Yukarıda sayılan konularda verilen eğitimle öğrencilerden dinî bilince sahip sosyal bir karakter geliştirmeleri beklenmektedir. Bu açıklamalara göre ders programının hazırlanmasında gelişen dünya şartlarının yakından takip edildiği ve bu değişime öğrencilerin nasıl tepki vermesi gerektiği konusunda desteklendiği sonucuna gidilmektedir.

Evanjelik Din Dersi görevlerini; temel dinî bilgiler, kilise ve dinî kimlik çerçevesinde şekillendirmektedir. “Evanjelik Din Dersi, Hristiyan inancının temellerini Evanjelik bir üslupla tanıtır, kilise kurumları ve diğer Hristiyan sosyal birimlerini tanıma ve bunlarla iletişime geçme imkânı sunar. Ergenlik çağındaki gelişim görevlerine özel bir katkı sağlar.”³¹⁰ Doktriner tarzda verilen bu dersin, öğrencilere alan bilgisi verirken kendi öğretisini merkeze koyduğu görülmektedir. Dersin öne çıkan amaçlarından bir tanesi de öğrencilerin toplumdaki Hristiyanlık ağı ile meşgul

³⁰⁸ Kernlehrplan für die Sekundarstufe I Gymnasium in Nordrhein-Westfalen, s. 9.

³⁰⁹ Kernlehrplan für die Sekundarstufe I Gymnasium in Nordrhein-Westfalen, s. 10.

³¹⁰ Kernlehrplan für die Sekundarstufe I Gymnasium in Nordrhein-Westfalen, s. 8.

olmalarıdır. Bu ağların en önemlisi kiliseler olarak ortaya konmakta ve toplumda bulunan ve Hristiyanlık ile ilgili olan diğer yapılar da öğrencilerin ilgisine sunulmaktadır. Ortaöğretim düzeyindeki öğrencilerin yaşları göz önünde tutulursa, onların ergenlik çağında dinî bilgiler almalarına ve dinî kurumları tanımalarına önem verildiği ve bu doğrultuda dinî aidiyet kazanmalarının hedeflendiği sonucuna gidilmektedir.

Program, din ve inanç özgürlüğü ile ilgili görevlere de yer vermektedir. “Evanjelik Din Dersi, öğrencilerin kişisel inançlarına saygı duyar ve onların farklı dinî ve dünya görüşlü temel yönelimlerine açıktır.”³¹¹ Programda diğer dinleri itham etmemeye, olumsuz eleştiri yapmamaya gayret edildiği görünmektedir. Bu yönüyle programın dışlayıcı bir anlayıştan ziyade kapsayıcı bir tarzda hazırlandığı sonucuna varılmaktadır. Dersin Evanjelik inançtan olmayan öğrencilere de açık olması dersin farklı inanca mensup öğrencilerle birlikte öğrenme imkânı olan şeffaf bir yapıda olduğu izlenimi verilmektedir.

Programda din dersinin mecburi olması ile dinî özgürlük ilişkisine farklı bir açıdan bakılmaktadır. “Evanjelik Din Dersi, Anayasanın 7. maddesinin 4. maddesi ile bağlantılı olarak mecburi branş dersi olarak bireyin dinî özgürlüğünü pozitif yönde garanti altına almaktadır.”³¹² Bu cümledeki dinî özgürlük kavramına, Evanjelik Din Dersinin herkese açık olması, hangi inançtan olursa olsun kimseye katılım sınırlaması getirilmediği düşüncesinden varılmaktadır. Ayrıca dinini öğrenmek isteyenlere imkân verilmektedir.

Öğretim Programında Mezhep Merkezli Mezheplerarası Açılımlı Din Dersi Modeli

Doktriner din öğretimi modeliyle verilen Evanjelik Din Dersi diğer mezhep ve dinlere yaklaşımından dolayı öğretim programında mezhep merkezli mezheplerarası

³¹¹ Kernlehrplan für die Sekundarstufe I Gymnasium in Nordrhein-Westfalen, s. 9.

³¹² Kernlehrplan für die Sekundarstufe I Gymnasium in Nordrhein-Westfalen, s. 9.

açılımlı din dersi modeli (Konfessionell Kooperativer Religionsunterricht) özelliklerini içerdiği belirtilmektedir.³¹³ “Kendi mezhepsel yapısı içinde program, mezhep merkezli mezheplerarası açılımlı din dersi çerçevesinde de uygulanabilir.”³¹⁴ Programda dinî ve dünyevi her türlü düşünceye sahip öğrencilere açık olduğu vurgulanan Evanjelik Din Dersinin diğer mezheplerle yakın bir ilişkisinin olması dersi mezhepler arası bir boyuta götürmektedir. Bu ifadeye göre doktriner bir ders olan Evanjelik Din Dersinde farklı mezheplerin görüşlerinin işlenmesi bu dersin doktriner yapısına engel teşkil etmeyeceği sonucunu doğurmaktadır. Program bir cümleyle dersin mezhepler arası boyutta verilebileceğini belirtmekte, nasıl ve neye göre uygulanacağı hakkında detaya girmemektedir.

Öğretim Programının Yetkinlik Alanları (Kompetenzbereiche)

Program yetkinlik alanlarından ne kastedildiğini açıklamaktadır. “Yetkinlik alanları, alanla ilgili davranışın temel boyutlarını temsil ederler.”³¹⁵ Bu alan eğitim-öğretim faaliyetlerinin temel çerçevesini çizmekte, öğrencilerin kazanması gereken bilgi ve becerileri belirlemekte ve bunları nasıl kullanacakları hakkında yönlendirmede bulunmaktadır.

Programda alan yetkinliği, karar verme yetkinliği, davranış yetkinliği ve metot yetkinliği olmak üzere dört çeşit yetkinlik alanı belirtilmektedir.³¹⁶

“Alan yetkinliği, Hristiyan inancı ve kökenleri ile diğer dinler ve dünya görüşleri hakkında temel bilgileri edinme ve bunları kendi disiplinleri içinde anlama yeteneğini ifade eder.” Bu yetkinlik alanında öğrencilere hem kendi inançları hem de başka inançlarla ilgili temel alan bilgileri vererek onların neyi öğrenmeleri gerektiği hakkında genel bir bakış açısı sunduğu görülmektedir. Alan bilgisine sahip öğrencilere inançların temel fenomenlerini tanımlayabilme ve bunları anlamlandırma imkânı verilmektedir.

³¹³ Kernlehrplan für die Sekundarstufe I Gymnasium in Nordrhein-Westfalen, s. 10.

³¹⁴ Kernlehrplan für die Sekundarstufe I Gymnasium in Nordrhein-Westfalen, s. 10.

³¹⁵ Kernlehrplan für die Sekundarstufe I Gymnasium in Nordrhein-Westfalen, s. 11.

³¹⁶ Kernlehrplan für die Sekundarstufe I Gymnasium in Nordrhein-Westfalen, s. 13.

“Metot yetkinliği, dini ve dinle ilgili içeriğin geliştirilmesi ve bunların açıklanması için gerekli olan yetenek ve becerileri ifade eder.”³¹⁷ Bu yetkinlik öğrencilere dersin konusunu içeren bilgileri nasıl kullanmaları, bilgiyi nasıl türetmeleri hakkında yol göstermektedir. Bu yetkinlik öğrencilerin sonuca gitmeleri için yetenek kazandırmayı hedeflemektedir.

“Karar verme yetkinliği, dinî ve ahlaki sorular hakkında hoşgörü anlayışı içinde kendi bakış açısını geliştirme ve alansal ve metodik bilgiye dayalı olarak gerekçelendirme yeteneği anlamına gelir.”³¹⁸ Bu alanla, öğrencilere metodik düşünme yeteneği sunarak, onlara tutarlı karar verme yetisi kazandırmanın hedeflendiği tespit edilmektedir. Öğrenciler herhangi bir dinî konuda sonuca gitmeden önce varacağı kararların olumlu olumsuz yönlerini göz önünde tutacakları ve böylece hoşgörü ortamına zarar vermeyen bir davranış kazanacakları belirtilmektedir.

“Davranış yetkinliği, kişinin dini dünyayla karşılaşma ve onu biçimlendirme konusunda farklı olanaklardan yararlanma veya gerekçe göstererek bu dünyadan uzaklaşma yeteneği sağlar.”³¹⁹ Öğrencilerin karşılaşacakları farklı düşüncelere karşı diyalog becerisi, sosyal iletişim ve bilişsel beceri konularında davranış biçimi geliştirmelerinin desteklendiği görölmektedir. Öğrencilere farklı inançlara karşı diyalog çerçevesinde davranış geliştirmenin yollarının gösterilmesi ve kaçınmaları gereken durumlara karşı beceri geliştirmeleri bu yetkinlik alanının kapsamına girmektedir.

Öğretim Programının Kazanımları (Kompetenzerwartungen)

Program kazanımı şu şekilde tarif etmektedir: “Kazanım, öğrenim sürecini ve içeriğini birlikte yürütür, alanla ilgili talepleri ve amaçlanan öğrenim sonuçlarını tanımlar.”³²⁰ Öğretilecek konuların öğrenim süreci içerisinde işlenmesi neticesinde öğrencilerde edinilmesi beklenen yetkinlikler, programda kazanım olarak sunulduğu

³¹⁷ Kernlehrplan für die Sekundarstufe I Gymnasium in Nordrhein-Westfalen, s. 13.

³¹⁸ Kernlehrplan für die Sekundarstufe I Gymnasium in Nordrhein-Westfalen, s. 13.

³¹⁹ Kernlehrplan für die Sekundarstufe I Gymnasium in Nordrhein-Westfalen, s. 13.

³²⁰ Kernlehrplan für die Sekundarstufe I Gymnasium in Nordrhein-Westfalen, s. 11.

görülmektedir. Belirli bir öğrenim süreci içinde öğrencilerin alanla ilgili edinmeleri istenen bilgi ve becerilerin belirlenmesi ile kazanımlar tanımlanmaktadır.

Kazanımların özellikleri arasında; gözlenebilir davranışlarla ilgili olması, gereksinimlere cevap vermesi, soyutluk açısından orta düzeydeki bilgi, beceri ve yetenekleri temsil etmesi, gittikçe artan ve sistematik olarak birbirine bağlı olan öğrenmeyi tanımlaması ve uygulanabilir ve kontrol edilebilir olması sayılmaktadır.³²¹

Kazanımlar hakkındaki bu tanımlar programın hangi prensipler doğrultusunda hazırlandığı konusunda bilgiler vermektedir. Bu ifadelerle göre Doktriner Evanjelik Din Dersi için hazırlanan programın uygulanabilirliğine önem verildiği görülmektedir. Programın, bilgi ve beceriyi sunma bakımından orta seviyede hazırlanarak eğitsel ihtiyaçlara cevap verir nitelikte olması, düzenli ve sistemli bir yapıda hazırlanmasına dikkat edilmesi ve kazanımların uygulanabilir, kontrol edilebilir olması programın uygulanabilirlik boyutuna örnek teşkil etmektedir.

Öğrencilerden beklenen kazanımlar programda, Giriş Aşaması Kazanımlar (Erprobungsstufe)³²² ve Ortaokul (Sekundarstufe I)³²³ olmak üzere iki başlık altında sunulmaktadır.

Öğretim Programının Öğrenme Alanları (Inhaltsfelder)

Programın öğrenme alanlarının hangi başlıklardan oluştuğu belirtilerek, içeriği hakkında genel bir bakış açısı sunulmaktadır. Evanjelik Din Dersi Öğretim Programının öğrenme alanları; Özgürlük ve Sorumlulukta İnsan Davranışı, Tanrı Hakkında Sorular, İsa, Kilise ve Diğer Dinî Topluluk Biçimleri, İncil'e Yaklaşımlar, Diyalogda Dinler ve Dünya Görüşleri, Gündelik Yaşamda ve Kültürde Din olmak üzere yedi başlık içermektedir. Her başlık altında kısa bilgi verilerek programın içeriğinin özetlendiği görülmektedir.³²⁴

³²¹ Kernlehrplan für die Sekundarstufe I Gymnasium in Nordrhein-Westfalen, s.12.

³²² Kernlehrplan für die Sekundarstufe I Gymnasium in Nordrhein-Westfalen, s. 16.

³²³ Kernlehrplan für die Sekundarstufe I Gymnasium in Nordrhein-Westfalen, s. 24.

³²⁴ Kernlehrplan für die Sekundarstufe I Gymnasium in Nordrhein-Westfalen, s. 15.

Öğretim Programının Dili

Program, doktriner boyutta sunulan Evanjelik Din Dersinin, dinî ve dünya görüşü ne olursa olsun katılmak isteyen her öğrenciye açık olduğunu ifade etmektedir.³²⁵ Programın, Evanjelik Din Dersine katılmak isteyen her öğrenciye açık olması programın hazırlanmasında diğer inançlara da dikkat edilmesini gerektirmektedir. Programın tamamı incelendiğinde dilinin, Evanjelik doktrini dikte etmeden betimlediği, öğrencileri Evanjelik inanç prensiplerine yönlendirmede bulunduğu anlaşılmaktadır. Bu sonucu birkaç örnekle açıklamak mümkündür.

Program içeriğini, Hristiyanlık genel prensipleri çerçevesinde olmak üzere Evanjelik inanç bakışıyla şekillendirmekte, bu düşünceye bağlı olan bir dil geliştirmektedir. “Bu nedenle bu öğrenme alanı, diğer dinleri ve dünya görüşlerini karakterize eden özelliklerin neler olduğunu ve insanların yaşamlarını nasıl şekillendirdiklerini, Evanjelik karakterli Hristiyan inancı perspektifinden sorgulamaktadır.”³²⁶ Diğer dinler ve dünya görüşlerini konu alan öğrenme alanı konuyu Evanjelik süzgeçten geçirerek Hristiyanlık genel anlayışı içinde işlemektedir.

İsa konusunu işleyen öğrenme alanında Nasıralı İsa’nın, Yahudi geleneğinde de olduğu ve Hristiyanların ona Mesih olarak inandığı belirtilmektedir.³²⁷ Alan yetkinliğinde ise "İsa" ve "Mesih" arasındaki teolojik farklılığı öğrencilerin açıklayacağı ifade edilmektedir.³²⁸ Programın İsa’yı Hristiyanlık genelinde kabul gören bir inanç çerçevesinde işlemesi, bu konuda Evanjelik yorumlardan uzak durması programın hazırlanmasında objektif, deskriptif bir yol izlendiğini göstermektedir. Ayrıca İsa hakkında yorumlamalara genel bir bakış açısıyla bakılmakta, bu konudaki yorumlar ve açıklamalar Evanjelik görüşle sınırlandırılmamaktadır.

³²⁵ Kernlehrplan für die Sekundarstufe I Gymnasium in Nordrhein-Westfalen, s. 9.

³²⁶ Kernlehrplan für die Sekundarstufe I Gymnasium in Nordrhein-Westfalen, s. 15.

³²⁷ Kernlehrplan für die Sekundarstufe I Gymnasium in Nordrhein-Westfalen, s. 14.

³²⁸ Kernlehrplan für die Sekundarstufe I Gymnasium in Nordrhein-Westfalen, s. 29.

Program İçeriği analiz edildiğinde; Tanrı Anlayışı, Ahlak, İsa-Mesih, Kilise ve Dinî Kurumlar, İncil, Diğer Dinler ve Dünya Görüşleri, Ölüm ve Sonrası başlıkları oluşmaktadır. Gündelik Hayatta Din ve Kültür başlıklı öğrenme alanı ise Diğer Dinler ve Dünya Görüşleri başlığı altında tahlil edilmiştir. Programın yetkinlik alanları bölümünde öğrencilerden beklenen kazanımlar, seviyelere göre belirlenerek Giriş Aşaması Kazanımlar (Erprobungsstufe)³²⁹ ve Ortaokul (Sekundarstufe I)³³⁰ olmak üzere iki başlık altında sunulmaktadır. Giriş aşamasındaki kazanımlar programın giriş bölümü özelliklerini yansıtır türde olduğundan fazla detaylandırılmamıştır. Bir sonraki aşama olan ortaokul düzeyi kazanımları ise daha detaylı yetkinlikleri içermekte ve önceki aşamaya göre yetkinlikleri içermesi bakımından daha kapsamlı bir görünüm arz etmektedir. Öğrenme alanındaki doktrinerlik ifadesi olan konu ve içerikler Öğrenme Alanı başlığı altında incelenmektedir. Programdaki kazanımlar, alan yetkinliği ve karar verme yetkinliği olmak üzere iki başlık altında sunulmakta olup, program metot yetkinliği ve davranış yetkinliğini içermediği için bu yetkinlikler ile ilgili kazanımlara yer verilmemiştir.

2.1.3. Viyana Eyaleti Doktriner Evanjelik Din Dersi Öğretim Programının Yapısal Boyutu

Programın yapısal boyutu bölümü, Evanjelik Din Dersinin görev ve amaçlarını içermekle birlikte dersin eğitimdeki belirli alanlara katkısına değinmekte ve programın içeriğinin belirlenmesinde rol oynayan konuları işlemektedir. Ayrıca bu bölüm programda nasıl bir dil kullanıldığını açıklamaktadır. Yapılan analiz sonucu yapısal boyut bölümünde, Evanjelik Din Dersinin Görevi, Evanjelik Din Dersinin Amaçları, Dersin Eğitim Alanlarına Katkısı, Programın İçeriğinin Belirlenmesinde Etkin Konular, Programın Dili başlıkları oluşmuştur.

³²⁹ Kernlehrplan für die Sekundarstufe I Gymnasium in Nordrhein-Westfalen, s. 16.

³³⁰ Kernlehrplan für die Sekundarstufe I Gymnasium in Nordrhein-Westfalen, s. 24.

Evanjelic Din Dersinin Görevi

Programda dersin görevi açıklanırken iki hususa dikkat çekilmektedir: “Okullardaki Evanjelic Din Dersinin iki nedeni vardır: Bir yandan kilisenin öğretisini ve eğitim anlayışını öğrencilere aktarırken diğer taraftan okulun eğitim-öğretim misyonunu yapısında içermektedir.”³³¹ Evanjelic Din Dersi, dinî eğitimde kilise ve okulla sıkı bir ilişki kurarak bu iki kurum arasında iş birliğine dayalı bir eğitim anlayışını görev bilmektedir.

Program, dersin öğrencilere hangi alanlarda yetkinlik kazandıracağını belirtmektedir. “Bir branş dersi olarak Evanjelic Din Dersi, öğrencilere bir seçenek olarak tasarlanmıştır. Öğrenciler dinî ve etik meseleleri eleştirel bir şekilde inceleyerek, kişisel yönelim ve anlam bulma yollarını öğrenirler, iletişim kurma ve hoşgörülü olma becerilerini test ederler ve dayanışma gösterirler.”³³² Bu cümleyle din dersinin görevleri özetlenmektedir. Öğrencilerin alanla ilgili edindiği bilgileri eleştirel kullanım kabiliyeti kazanmaları, kazandıkları dinî kimlikleri ile toplum yaşamına uyum sağlamaları bu dersin görevleri arasındadır.

Programda Evanjelic Din Dersinin, İncil ve diğer kutsal metinlerin mesajını anlatma ve karşılıklı iletişim içindeki toplumda eğitim misyonunu tanıtmaya görevi üstlendiği belirtilmektedir.³³³ Evanjelic Din Dersi Programının alan bilgisi ile sınırlı kalmaması, dinler arası görüşlere ve ekümenik anlayışına ayrıca yer vermesi programın çok yönlü ihtiyaca cevap arar nitelikte hazırlandığını göstermektedir. Ayrıca “karşılıklı iletişim” kavramıyla da uzlaşma kültürüne katkı sağlama düşüncesine dikkat çekilmektedir. Bu yönüyle programın toplumsal barışa hassasiyet gösteren özelliği öne çıkmaktadır.

³³¹ Gesamte Rechtsvorschrift für Lehrplan – Evangelischer Religionsunterricht an Hauptschulen, StF: BGBl. II Nr. 201/2002, s. 1.

³³² Gesamte Rechtsvorschrift für Lehrplan – Evangelischer Religionsunterricht an Hauptschulen, s. 1-2.

³³³ Gesamte Rechtsvorschrift für Lehrplan – Evangelischer Religionsunterricht an Hauptschulen, s. 2.

Evanjelik Din Dersinin Amaçları

Evanjelik Din Dersi, öğrencilerin zayıf ve güçlü yönleriyle kendilerini değerli kabul edebilmeleri ve kendi yaşam dünyalarını keşfetmeleri, eleştirerek sonuca gitmeleri ve üretici olmalarını hedefler. Başkalarının deneyimleri, yaşam tarzı ve planları hakkında bilgi sahibi olmaları dersin amaçları arasındadır.³³⁴ Amaçların merkezinde öğrencilerin bireysel olarak gelişmeleri ve istenen olgunluğa erişebilmelerinin olduğu belirlenmektedir. Bireysel gelişimde toplumun da etkisi vurgulanarak, farklı inançları tanıyan öğrencilerden birlikte yaşama kültürü kazanmaları istenmektedir. Bu yönüyle programın uzlaşa kültürüne hizmet eden yönünün belirginleştiği anlaşılmaktadır. Kendini tanıyan öğrenciyi toplum yaşamına hazırlamak için programda, başka inançtan olan veya farklı bir yaşam biçimini benimseyenlerle birlikte yaşamak için yönlendirmelerde bulunmaktadır. Bunun için Evanjelik Din Dersi öğrenciye başka dinden, kültürden ve dünya görüşünden olanları öğrenciye tanıtmaktadır.

Ders öğrencilere hayatın farklı konularında yol göstermeyi amaçlamaktadır. “Öğrencilerin, acı, ölüm, suçluluk, anlam gibi varoluşsal sorulara karşı uygun cevaplar bulmayı öğrenmeleri bu dersin amaçlarından.”³³⁵ Öğrencilerden cevap bulması istenen sorular hem dünya hem de ölüm sonrası ile alakalı sorulardır. Dolayısıyla öğrencilerin zihinlerinde yer alan bu sorulara cevap bulmaları için Evanjelik Din Dersi onlara yön göstererek sağlam sonuçlara gitmelerini hedeflemektedir.

Program, öğrencilerin Tanrı hakkında gerekli bilgi edinmelerini amaçlamaktadır. “Evanjelik Din Dersi, öğrencilerin Tanrı anlayışları üzerinde bilgi sahibi olmalarını, bu anlayışları kendi farklılıkları içinde algılamaları, bunları ifade etmeleri ve kendine has Tanrı anlayışı bulmalarını amaçlar.”³³⁶ Dersin amaçları arasında Tanrı kavramına ayrıca

³³⁴ Gesamte Rechtsvorschrift für Lehrplan – Evangelischer Religionsunterricht an Hauptschulen, s. 2.

³³⁵ Gesamte Rechtsvorschrift für Lehrplan – Evangelischer Religionsunterricht an Hauptschulen, s. 2.

³³⁶ Gesamte Rechtsvorschrift für Lehrplan – Evangelischer Religionsunterricht an Hauptschulen, s. 2.

yer verilmesi bu kavrama büyük önem verildiğini göstermektedir. Öğrencilerin sadece kendi inançlarındaki Tanrı anlayışı hakkında bilgilenmeleri amaçlanmamakta, farklı inançtaki Tanrı anlayışı hakkında yeterli bilgiye sahip olmaları hedeflenmektedir. Böylece öğrencilerin Tanrı kavramına geniş bir bakış açısıyla bakmaları istenmekte, bu konuda farklar ve benzerlikleri keşfetme kabiliyeti geliştirmeleri, dil becerilerinin gelişmesi adına bunları yeterli bir şekilde ifade etmeleri amaçlanmaktadır. Bu konudaki bilgi birikimleri neticesinde öğrencilerin kendilerine göre bir Tanrı anlayışı geliştirmeleri dersin hedefleri arasındadır.

Din ile ilgili kavramların öğretilmesi programın amaçları arasında yer almaktadır. “Evanjelik Din Dersi öğrencilerin inanç ifadelerinin zenginliğini tanımaları, deneyimlemeleri ve biçimlendirmelerini amaçlar.”³³⁷ Ders, öğrencilere farklı inançlar hakkında bilgi kazandırmakla beraber, bu inançlarla farklı şekil ve ortamlarda meşgul olmalarını ve kendi yorumlama kabiliyetleri ile bu konuda sonuca gitmelerini hedeflemektedir. Öğrencilere sadece alan bilgisi verilmeyerek öğrencilerden belirli performansların beklenmesi, programın beceri odaklı boyutunu belirgin hale getirmektedir.

Dersin Eğitim Alanlarına Katkısı

Programın eğitimdeki; dil ve iletişim, insan ve toplum, doğa ve teknik, üreticilik ve tasarım, sağlık alanlarına katkı sağladığı belirtilmektedir.³³⁸

Program, dersin okulun eğitim misyonuna katkısını açıklamaktadır. “Evanjelik Din Dersi, öğrencileri anlamı arama konusunda desteklemek suretiyle okulun dinî, etik ve felsefi boyutuna katkı sağlar.”³³⁹ Evanjelik Din Dersi, öğrencilerin hayatının her alanında aktif rol oynayan önemli etkenlerden biri olarak sunulmaktadır. Derste istenen hedefleri kazanan öğrenciler aynı zamanda genel eğitimin hedeflerine de sahip

³³⁷ Gesamte Rechtsvorschrift für Lehrplan – Evangelischer Religionsunterricht an Hauptschulen, s. 2.

³³⁸ Gesamte Rechtsvorschrift für Lehrplan – Evangelischer Religionsunterricht an Hauptschulen, s. 2-3.

³³⁹ Gesamte Rechtsvorschrift für Lehrplan – Evangelischer Religionsunterricht an Hauptschulen, s. 2.

olacaklardır. Bundan dolayı Evanjelik Din Dersi öğrencileri genel eğitimin beklentileri doğrultusunda eğiterek ülke eğitim sistemine önem bir katkı sağlayacaktır.

Program, dersin farklı alanlara katkılarını sıralamaktadır. “Dil ve iletişim alanında Evanjelik Din Dersi, öğrencilerin dilin zarar veren ve fayda sağlayan etkilerini algılamalarına ve bu konuda fikir yürütmelerine, dinî iletişim biçimlerini gözden geçirmelerine ve uygulamalarına, kendi dinî dilsel becerilerini geliştirmelerine, İncil metinlerini tüm karmaşıklıklarıyla anlamalarına, edebi metinleri dinî boyutlarıyla anlamalarına, medyadaki din dilini kavramalarına katkı sağlar.”³⁴⁰ Evanjelik Din Dersinin öğrencilerin dilsel becerilerinin gelişmesine ayrı bir önem verdiği tespit edilmektedir. Hem dinî hem de dünyevi alanlarda dilsel becerilerini kazanmaları nedeniyle bu iki alanda eğitimin hedefleri doğrultusunda öğrencilerin kendilerini ispat etmeleri beklenmektedir. Öğrencilerden beklenen dilsel beceriler sadece Hristiyanlık kaynakları ile sınırlı tutulmayıp diğer inançlara ait dinî kaynaklar da dâhil edilerek öğrencilerin genel anlamda bu alanda yetenek kazanmalarının hedeflendiği gözlemlenmektedir. Bu ders, dilin doğru kullanımını öğrenmeleriyle öğrencilerin başkalarıyla sağlam iletişime girme becerileri kazanmalarına katkı sağlamaktadır.

İnsan ve toplum alanında Evanjelik Din Dersi, öğrencilerin insanın toplumdaki bireysel ve sosyal konumunu anlamalarına, Tanrı nezdinde insanın değerinin ve insana yüklenen görevin farkına varmalarına, toplumsal yaşamdaki olaylara karşı nasıl tavır geliştirmeleri gerektiğine, toplumsal yaşamdaki adalet ve barışı İncil temelli ele almalarına ve başka kültür ve dinden olanlarla ilişki kurmalarına katkı sağladığı belirtilmektedir.³⁴¹

Program din ile bilim arasında ilişkiyi anlamlandırmada öğrencilere yol göstermektedir. “Doğa ve teknik alanında Evanjelik Din Dersi öğrencilere; inanç ve akıl arasındaki ilişkiyi eleştirel bir şekilde inceleme, bilimin fırsatları ve tehlikesini göz

³⁴⁰ Gesamte Rechtsvorschrift für Lehrplan – Evangelischer Religionsunterricht an Hauptschulen, s. 2.

³⁴¹ Gesamte Rechtsvorschrift für Lehrplan – Evangelischer Religionsunterricht an Hauptschulen, s. 2.

önünde bulundurma, teknolojiyi bilinçli kullanma konularında destek olur.” Öğrenciler, doğa-tabiat ve din arasında ilişki kurmaları için desteklenmektedir. Buna göre öğrenciler, yaratılmışlar hakkında kendi dinî yaklaşımlarını belirleyecekler, bunlara karşı davranış biçimi geliştireceklerdir.

Ayrıca öğrencilerin üreticilik, tasarlama, sağlık konularını din ile ilişkilendirmelerini sağlayan Evanjelik Din Dersinin, bu alanlarda onların eğitimlerine katkı sağlayacağı belirtilmektedir.³⁴²

Öğretim Programının İçeriğinin Belirlenmesinde Etkin Konular

Evanjelik Din Dersi Öğretim Programının hazırlanmasında dikkate alınan önemli konular; derse katılanların büyük veya küçük gruplar olması, farklı sınıflarda olmaları, farklı bölgelerden gelmeleri gibi özel durumlar, ahlaki ve dinî bilişsel alanda yaşlara bağlı değişiklikler, bilim, kavram öğrenimi ile öğrenmenin tanımı arasındaki bağlantı, baskın, azınlık ve marjinal kültür sorunları, din ve kiliseler arası iletişim, metotların ve öğrenim çeşitlerinin farklılıkları şeklinde sıralanmaktadır.³⁴³ Öğretim programının geniş bir bakış açısıyla hazırlandığı görülmektedir. İçeriğin belirlenmesinde din alanıyla sınırlı kalınmayıp diğer bilim dallarının ilgi alanı olan konulardan sıkça yararlanıldığı tespit edilmektedir. Bu yönüyle öğrencilere din ve hayat hakkında geniş bir bilimsel perspektif sunarken dünyada meydana gelen dinî, sosyal ve kültürel gelişmelere dikkat eden bir görünüm arz etmektedir. Ayrıca programda öğrencilerin yaşa bağlı değişim ve gelişimlerini göz önünde tuttuğu, yeteneklerin belirlenmesinde öğrencilerin ruhsal ve bedensel farklılıklarına dikkat edildiği ifade edilmektedir. Bu durum eğitim bilimlerinin yanında psikolojiden de yerine göre yararlanıldığını göstermektedir.

³⁴²Gesamte Rechtsvorschrift für Lehrplan – Evangelischer Religionsunterricht an Hauptschulen, s. 2-3.

³⁴³ Gesamte Rechtsvorschrift für Lehrplan – Evangelischer Religionsunterricht an Hauptschulen, s. 3.

Öğretim Programının Dili

Program, Evanjelik inanca yönlendirmede objektif betimsel bir üslup izlemektedir. Öğrencilere kazandırılmak istenen dinî bilgi ve beceriler Evanjelik inanç çerçevesinde belirlenmekle birlikte, tek bir mezhebin görüşlerinin doğruluğu hususunda baskın bir dil kullanılmamaktadır.

Programında, Evanjelik Din Dersinin, Yahudi-Hristiyan geleneği ve Evanjelik inanç temelinde toplumdaki dinî ve dünyevi yaklaşımların çoğulculuğunu ele alarak öğrencilere dinî gelişimlerinde yol gösterdiği belirtilmektedir.³⁴⁴ Bu örnekte olduğu gibi öğrencilerin dinî gelişimlerinde Yahudi-Hristiyan geleneği ile Evanjelik inancın birlikte etkin olduğu vurgulanmakta, dinî gelişimlerinin Evanjelik anlayış çerçevesinde kazanıldığı belirtilmektedir. Dilsel olarak Evanjelik inanca yönlendirmede bulunulmakta, buna karşın diğer mezhep ve inançlar ile karşılaştırmalardan uzak durulmaktadır. Bu ifadeye göre Evanjelik inancın tek doğru inanç olduğu gibi bir açıklama yapılmayarak programın sunumunda baskın bir dil kullanılmamaktadır.

Öğrencilerin farklı Tanrı inançları hakkında bilgi sahibi olarak kendi Tanrı düşüncelerini geliştirmeleri, İncil'i okumada ve anlamada izleyecekleri yollar, farklı dua şekillerini öğrenerek kendi dua etme yeteneğini kazanmaları gibi hususlar ifade edilirken objektif betimsel bir yol izlenmektedir.³⁴⁵ Bu verilen örneklerde olduğu gibi diğer konularda da program içeriğini sunarken Evanjelik inancın temel prensiplerini ele almakta ve diğer inançların esaslarına da konuya göre yer vermektedir. Bu yönüyle program, konuları dilsel olarak farklı inanç esasları etrafında da işleyerek kapsayıcı bir görünüm arz etmektedir.

Programın içeriği incelendiğinde, programın öğrenme alanları sınıflara göre tasnif edildiği, yetkinlik alanlarına ve kazanımlara göre ayrı ayrı düzenleme yapılmadığı tespit edilmiştir. Öğrencilerden beklenen kazanımlar, öğrenme alanıyla birlikte

³⁴⁴ Gesamte Rechtsvorschrift für Lehrplan – Evangelischer Religionsunterricht an Hauptschulen, s. 3.

³⁴⁵ Gesamte Rechtsvorschrift für Lehrplan – Evangelischer Religionsunterricht an Hauptschulen, s. 4.

sunulmuştur. Buna göre analiz sonucu; Tanrı Anlayışı, Farklı İnançla İlişki, İsa, İncil, Kilise ve Dinî Kimlik kategorileri oluşmuştur.

Avusturya Ortaokul Doktriner Evanjelik Din Dersi Öğretim Programı öğrenme alanı ve kazanımların programda yer alış tarzı ile Avusturya Lise Doktriner Evanjelik Din Dersi Öğretim Programı ve Kuzey Ren Vestfalya Evanjelik Din Dersi Öğretim Programlarına göre farklılık arz etmektedir. Programın öğrenme alanında alan bilgisi ile bilgi girişi yapıldıktan sonra öğrencilerden kazanmaları istenen yetkinliklere geçilmektedir. Böylece ders içeriği ve kazanımlar bir arada verilmektedir.

2.2. Lise Doktriner Evanjelik Din Dersi Öğretim Programı

Bu bölümde Kuzey Ren Vestfalya ve Viyana okullarında kullanılan lise seviyesi Evanjelik Din Dersi öğretim programlarının yapısal boyutu hakkında bilgiler verilmekte ve programların içeriği konusunda ise yapılan kodlamalar sonucu oluşan başlıklar belirtilmektedir.

2.2.1. Kuzey Ren Vestfalya Eyaleti Doktriner Evanjelik Din Dersi Öğretim Programının Yapısal Boyutu

Programın yapısal boyutu bölümü; yetkinlik odaklı bir programın özelliklerini, Evanjelik Din Dersinin amaçları ve görevlerini içermekle birlikte, programda kullanılan dilin özelliklerini ve programın hazırlanmasında etken temel unsurları açıklamaktadır. Programın yetkinlik alanları ve öğrenme alanları bu bölümde işlenen diğer konular arasındadır. Yapılan incelemeler sonucu yapısal boyut bölümünde; Yetkinlik Odaklı Bir Programın Özellikleri, Evanjelik Din Dersinin Amaçları, Evanjelik Din Dersinin Görevleri, Programın Dili, Öğretim Programının Temel Unsurları, Yetkinlik Alanları, Öğrenme Alanı başlıkları oluşmuştur.

Yetkinlik Odaklı Bir Öğretim Programının Özellikleri

Evanjelik Din Dersi Öğretim Programı, yetkinlik odaklı bir öğretim programının³⁴⁶ özelliklerine dikkat çekmektedir. Evanjelik Din Dersi Öğretim Programı, yetkinlik odaklı bir öğretim programını, “okuldaki eğitim faaliyetlerinin kalitesini geliştirmek ve bunun teminatını sağlamak için eğitimle ilgili genel işleyiş içinde merkezi bir unsur” olarak nitelendirmektedir.³⁴⁷ Bu görüş çerçevesinde Evanjelik Din Dersi Öğretim Programının tamamında yetkinlik odaklı eğitim anlayışının yansımaları görülmektedir. Yetkinliklerin “alan yetkinliği, karar verme yetkinliği, davranış yetkinliği ve metot yetkinliği” şeklinde belirlenerek³⁴⁸ programın temel yapısını oluşturması, programda yetkinlik odaklı eğitim anlayışına verilen önemi göstermektedir. Bu temel düşünce merkezli geliştirilen öğretim programında öğrencilere sadece bilgi kazandırma yoluna gidilmemiş, onlara bilgiyi kullanma yolları gösterilmiştir. Yetkinlik odaklı öğretim programının istenilen öğrenme kazanımlarını didaktik yöntemlerle temellendirilen yetkinlik alanlarına göre tanımlaması³⁴⁹ programın yapısı hakkında bilgi vermektedir. Evanjelik Din Dersi Öğretim Programı incelendiğinde programın hazırlanmasında didaktik yöntemin kullanıldığı ve öğrencilerin kazanımları yetkinlik alanlarına göre tespit ve tertip edildiği görülmektedir.

Evanjelik Din Dersi Öğretim Programı öğrencilerin sınıf düzeyleri ile bilgi seviyeleri arasındaki uyuma göre hazırlanmıştır. “Öğretim programı, giriş ve yeterli aşamasının sonunda beklenen yetkinlikleri daha ayrıntılı olarak tanımlayarak lise düzeyindeki derslerde hangi seviyedeki yetkinliklere ulaşılabilirliğini gösterir.”³⁵⁰ Bu bağlamda öğrencilere kazandırılacak yetkinlikler ile yaşları arasındaki ilişkinin uyum

³⁴⁶ Yetkinlik odaklı öğretim programının özellikleri, Kuzey Ren Vestfalya Eyaleti Doktriner Evanjelik Din Dersi Öğretim Programının Yapısal Boyutu başlığı altında sunulmuştur.

³⁴⁷ Kernlehrplan für die Sekundarstufe II Gymnasium/Gesamtschule in Nordrhein-Westfalen, Evangelische Religionslehre, Herausgegeben vom Ministerium für Schule und Weiterbildung des Landes Nordrhein-Westfalen, 2014, s. 9.

³⁴⁸ Kernlehrplan für die Sekundarstufe II Gymnasium/Gesamtschule in Nordrhein-Westfalen, s. 16.

³⁴⁹ Kernlehrplan für die Sekundarstufe II Gymnasium/Gesamtschule in Nordrhein-Westfalen, s. 9.

³⁵⁰ Kernlehrplan für die Sekundarstufe II Gymnasium/Gesamtschule in Nordrhein-Westfalen, s. 9.

içinde olması gerektiğine dikkat çekilmektedir. Programın hazırlanmasında didaktik yöntemler ve pedagojik ilkelerin uyum içinde kullanılması, programın öğrencilerin bilişsel gelişimlerini göz önüne alarak, onların güncel ihtiyaçlarına azami derecede cevap verecek nitelikte hazırlandığını göstermektedir.

Evanjelik Din Dersinin Amaçları

Evanjelik Din Dersinin amaçları, “Evanjelik Din Dersi, lise düzeyi eğitim misyonu çerçevesinde hayatın ve hakikatin dinî boyutunu tanıtır ve öğrencilerin dinî eğitimlerine katkı sağlar.”³⁵¹ cümlesiyle özetlenmektedir. Program iki unsura “hayatın ve hakikatin dinî boyutuna” dikkat çekmektedir. Bu iki kavramın kapsamı; “Hristiyan inanç prensipleri, programın tanıtmaya, açıklama ve karar verme süreçlerinin merkezinde durur. Evanjelik Din Dersinde, hayatın dinî boyutunun gelişimi, Tanrı'nın insanla birlikte İncil'de tanık olunan tarihine dayanan, insanı ve onun gerçekliğini anlamakla şekillenen bir perspektiften gerçekleşir.”³⁵² ifadesiyle açıklanmaktadır. Evanjelik Din Dersi insan kavramına Tanrı kavramı ile ilişkilendirerek anlam vermekte ve bunu İncil ile temellendirmektedir. Hayatın dinî boyutunu İncil'den yola çıkarak Tanrı-insan ilişkisi ile açıklamaktadır.

Öğretim programının amaçlarından biri hayatın dinî yönüne açıklık getirmektir. “Evanjelik Din Dersinde hayatın dinî yönü, Tanrı ve insanın İncil'deki Yahudilik köklerine dayanan hikâyelerle şekillenen bir bakış açısıyla açıklanır. İsa'nın yeniden dirilmesi, hayatı, mesajı ve ölümü bu bakış açısına temel oluşturmaktadır.”³⁵³ Hayatın dinî yönünde İsa'nın hayat hikâyesi örnek olarak verilmekte, hayatının dönüm noktaları Yahudi kaynaklarıyla aydınlatılarak Hristiyan hayat anlayışı profili çizilmektedir. Bu noktada Hristiyanlık kavramının sadece İsa'dan oluşmadığı, Yahudi kaynaklarının Hristiyanlıkta önemli bir yerinin olduğu sonucuna gidilmektedir. Bu yönüyle Evanjelik

³⁵¹ Kernlehrplan für die Sekundarstufe II Gymnasium/Gesamtschule in Nordrhein-Westfalen, s. 11.

³⁵² Kernlehrplan für die Sekundarstufe II Gymnasium/Gesamtschule in Nordrhein-Westfalen, s. 11.

³⁵³ Kernlehrplan für die Sekundarstufe II Gymnasium/Gesamtschule in Nordrhein-Westfalen, s. 11.

inanç sadece Hristiyanlık temelinde şekillenmemekte, Yahudilik geleneği de bu inancın oluşmasında etkin unsur olarak belirlemektedir. Evanjelik Din Dersi öğrencilere kendi doktrinini sunarken Yahudi ve Hristiyan geleneğinden yola çıkmakta, sadece İsa sonrası dinî gelişimlerle sınırlı kalmamaktadır.

Öğretim programının amaçları kısmında geçen “insanın varlığının nedeni, anlamı ve amacının sadece Tanrı’ya borçlu olması”³⁵⁴ ifadesi Evanjelik inançta Tanrı anlayışını ortaya koymakta, öğrencilere insanın hayatının ortasında yer alan bir Tanrı kavramı sunulmaktadır. Tanrının koşulsuz kabulü ile kendini ispatlama, kendini ön plana çıkarma gibi insanın üzerinden birçok yükten kurutulacağı şeklinde yorum yapılmaktadır. Bu ifadelerle göre Evanjelik Din Dersi öğrencilere insan hayatının ortasında yer alan, hayatına anlam veren ve insanın varlığını kendisine borçlu olduğu bir Tanrı imajı kazandırmayı hedeflemektedir.³⁵⁵ Ayrıca bu ders öğrencilerin nasıl bir toplum anlayışına sahip olmaları konusunda yön çizmekte, onlara belirli kıstaslara göre bir toplum düşüncesi kazandırmayı hedeflemektedir. Programa göre öğrencilerin yaşadığı toplum Hristiyan kültürünün izlerini taşıyan bir toplum olarak tanıtılmakta, bu yüzden bu toplumun kültürel yapısında İncil’in içeriği sürekli gündemde tutulmaktadır. Bu esastan yola çıkarak öğrencilerden çevresindekilere karşı İncil kaynaklı bir tavır geliştirmesi beklenmektedir.³⁵⁶ Evanjelik kültürü temsil etmesi beklenen öğrenciler bunu yaparken kilise misyonuna göre hareket etmektedirler. Bu yüzden farklı inançtan olanlarla diyalog kurma, tartışma gibi toplumsal faaliyetlerde ve sosyal hayatta önlerine çıkacak zorluklara çözüm yolu bulmak için kilisenin yönlendirmelerine açık olmaları öğrencilerden istenmektedir.³⁵⁷

³⁵⁴ Kernlehrplan für die Sekundarstufe II Gymnasium/Gesamtschule in Nordrhein-Westfalen, s. 11.

³⁵⁵ Kernlehrplan für die Sekundarstufe II Gymnasium/Gesamtschule in Nordrhein-Westfalen, s. 11.

³⁵⁶ Kernlehrplan für die Sekundarstufe II Gymnasium/Gesamtschule in Nordrhein-Westfalen, s. 11.

³⁵⁷ Kernlehrplan für die Sekundarstufe II Gymnasium/Gesamtschule in Nordrhein-Westfalen, s. 11.

Doktriner Evanjelik Din Dersinin Görevleri

Evanjelik Din Dersi, öğrencileri Hristiyan anlayışı çerçevesinde hayata hazırlama görevini üstlenmektedir. Evanjelik Din Dersi öğrencilere, kendi Evanjelik anlayışlarıyla Hristiyan inanç geleneğini ve İncil'i temel alarak çoğulcu dinî toplumda kendi hayatları ve dünya görüşleri için şeffaf iletişime dayalı bakış açısı geliştirmeleri konusunda yol göstermektedir.³⁵⁸ Öğretim programına göre Evanjelik Din Dersinin Hristiyanlık kültürü temelinde öğrencilerin şahsiyet eğitimlerini desteklediği ve diğer din ve dünya görüşüne sahip kişilerle dinî özgürlük bağlamında anlaşmalarını teşvik ettiği belirtilmektedir. Programda Evanjelik anlayış, birlikte yaşamanın önünde engel olarak sunulmamakta, toplumsal uzlaşmayı destekleyen bir görünüm arz etmektedir.

Programda Evanjelik Din Dersinin, hayatın her alanında etkili olduğuna vurgu yapıldığı gözlemlenmektedir. “Evanjelik Din Dersi, çeşitli hermenötik analiz yoluyla, alana özgü yeterliliklerin ötesine geçen metodik beceriler öğretir. Bu sayede kendi hayatının sorumluluğunu almanın yanı sıra bilimsel çalışmalar ve mesleki yaşam için önemli temeller Evanjelik Din Dersi üzerinden atılmaktadır.”³⁵⁹ Bu hedef doğrultusunda öğretim programının, öğrencilerin hayatın ileriki safhalarında ihtiyaç duyacakları dil, kültür, doğa ve toplum bilimleri vb. alanlarda bilgilerle donatıldığı görülmektedir. Farklı bir açıdan bakılacak olursa Evanjelik Din Dersinin diğer bilimlere yakın ilişkisine de dikkat çekilmektedir.

Evanjelik Din Dersinin amacı ve gayesini; öğrencilerin Evanjelik ve Hristiyanlık alan bilgilerini öğrenmeleri, bunları kendi bilişsel kabiliyetleri seviyesinde yorumlayabilmeleri, öğrenmiş oldukları bu bilgileri hayatın her alanında kullanabilmeleri ve bu dersi farklı inançtan olanlarla birlikte yaşamak için bir araç görmeleri şeklinde özetlemek mümkündür.

³⁵⁸ Kernlehrplan für die Sekundarstufe II Gymnasium/Gesamtschule in Nordrhein-Westfalen, s. 12.

³⁵⁹ Kernlehrplan für die Sekundarstufe II Gymnasium/Gesamtschule in Nordrhein-Westfalen, s. 12.

Doktriner içerikle sunulan dersin farklı inançtan olanlara açık olması, kendi görev alanını genişletmekte ve Evanjelik olmayan öğrencilerin derse katılımı ile dersin sorumluluğu farklı bir boyut kazanmaktadır. Bu boyutu dersin dinî özgürlüğü kavramıyla açıklamak mümkündür.

Evanjelik Din Dersi Öğretim Programının, Hristiyanlık ve İncil kavramlarını temel olarak aldığı ve programın bu iki kavram etrafında şekillendiği görülmektedir. Bu anlayış Evanjelik inanca sahip olmayan diğer öğrencilerin Evanjelik Din Dersine katılmalarının önünde engel teşkil etmemektedir. Program bu yönüyle şeffaf, her fikre açık, Evanjelik inancı dayatmayan bir görünüm arz etmektedir. “Evanjelik Din Dersi, öğrencilerin kişisel tüm inançlarına saygı duyar. Bu nedenle, temel dinî ve dünya görüş yönelimleri ne olursa olsun, bu derse katılmak isteyen tüm öğrencilere açıktır.”³⁶⁰ ibaresi bir önceki cümlenin açıklaması ve destekleyicisi konumundadır. Programın diğer inançlara karşı açık olduğunun vurgulanmasında içinde yaşanan toplumun farklı inançlara mensup fertlerden oluşmasının etkisi görülmektedir. Çünkü program birçok yerde farklı düşüncedekilerle uyum içinde yaşamaya dikkat çekmektedir. Böylelikle program, derse katılan Evanjelik inanca sahip öğrencilere, farklı inanca sahip kişilerden oluşan toplumda hoşgörü esasına dayalı bir ilişki çerçevesinde yaşamının yollarını gösteren bir üslup izlemektedir.

Öğretim Programının Dili

Lise öğretim programı, ortaokul öğretim programında olduğu gibi dilsel açıdan benzer bir üslup izlemektedir.

Ortaokul programında olduğu gibi lise programın dilinin, Evanjelik doktrini dikte etmeden öğrencileri Evanjelik inanç prensiplerine yönlendirmede bulunduğu anlaşılmaktadır. Bu bulguyu birkaç örnekle açıklamak mümkündür.

³⁶⁰ Kernlehrplan für die Sekundarstufe II Gymnasium/Gesamtschule in Nordrhein-Westfalen, s. 11-12.

Doktriner metotla verilen din dersi Evanjelik ile Hristiyanlık arasında dilsel olarak yaklaşımları ortaya koymaktadır. “Evanjelik belirginliği ağır basan Hristiyan inancı, gelişme, yorumlama ve yargılama süreçlerinin merkezinde yer alır.”³⁶¹ Programın görevleri ve amaçları kısmındaki bu ifadeye göre program dili hakkında bir çerçeve çizmektedir. Öğrencilere kazandırılmak istenen yetkinlikler genel Hristiyanlık prensiplerini içermekle birlikte Evanjelik izlerini taşımaktadır. Genel Hristiyanlık inancı Evanjelik süzgecinden geçerek öğrencilere sunulmaktadır.

Programın birçok yerde konuları Evanjelik özeline indirgmeden Hristiyanlık genelinde işlendiği anlaşılmaktadır. “Hristiyan bakış açısına göre, insanın, yaratıcısı olan Tanrı, kendisi, hemcinsleri ve yaratılan her şeyle özel bir ilişkisi vardır.”³⁶² Bu cümle Hristiyan bakış açısına göre insanın konumu hakkında açıklık getirmekte ve konuyu Hristiyanlık genelinde ele almaktadır. Burada insan konusu Evanjelik inanca indirgenmemiş Hristiyanlığın genel anlayışı çerçevesinde işlenmiştir. Bu yönüyle dil açısından program Hristiyanlık genel prensipleri çerçevesinde kapsayıcı ve mezhepsel farklılıklardan uzak, belli bir mezhebi dikte etmeyen ve bilimsel, deskriptif üslubu ağır basan bir tarz sergilemektedir.

Öğretim Programının Temel Unsurları

Evanjelik Din Dersi Öğretim Programı, doktriner öğretim merkezli hazırlanan bir öğretim programıdır. Yetkinlik alanları ve Evanjelik Din Dersinin içeriğinin belirlenmesinde; bilim, politika, ekonomi, kültür, din, öğrencilerin dünya görüşü ve hayata bakış açısı gibi etkenler belirleyici olmaktadır. Evanjelik Din Dersi Öğretim Programı Hristiyan inancını genel çerçevede sunarak içeriğini belirlemektedir. Programın ilgili yerlerinde ise Evanjelik anlayışa vurgu yapılmaktadır.³⁶³ Evanjelik doktrin merkeze alınarak, öğrencilere kazandırılmak istenen yetkinlikler pedagojik

³⁶¹ Kernlehrplan für die Sekundarstufe II Gymnasium/Gesamtschule in Nordrhein-Westfalen, Evangelische Religionslehre, s. 11.

³⁶² Kernlehrplan für die Sekundarstufe II Gymnasium/Gesamtschule in Nordrhein-Westfalen, s.18.

³⁶³ Kernlehrplan für die Sekundarstufe II Gymnasium/Gesamtschule in Nordrhein-Westfalen, s. 14.

disiplin çerçevesinde belirlendiği ve buna bağlı olarak ders içeriği ve kazanımların oluşturulduğu gözlemlenmektedir. Evanjelik din öğretimi alanı ile ilgili kapsayıcı yetkinlikler, din öğretimine özgü yetkinlik alanları ve öğrenme alanı olmak üzere iki kategoriye ayrılmakta ve bunlara ek olarak bir de hedeflenen yetkinlikler bölümü bulunmaktadır.³⁶⁴

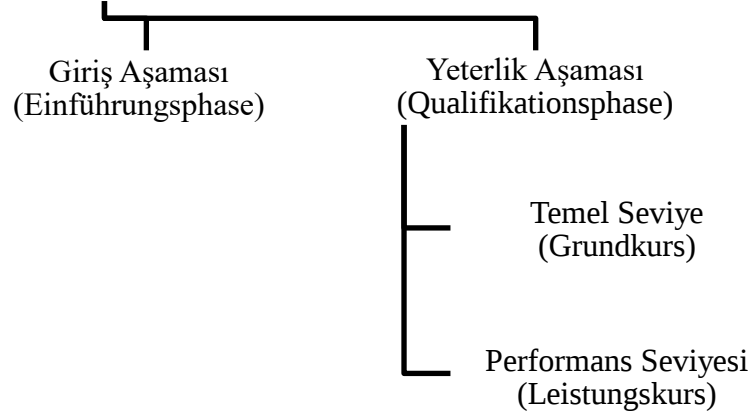
Bu programdaki hedeflenen yetkinlikler ve öğrenme alanları, giriş aşaması (Einführungsphase) ve yeterlik aşaması (Qualifikationsphase) olarak iki bölüm ile şekillendirilmiştir. Giriş seviyesinde alanla ilgili temel sorular açıklanmakta ve yeterlik seviyesinde öğrenme ile ilgili şartlar yerine getirilmektedir. Yeterlik seviyesi, temel seviye (Grundkurs) ve performans seviyesi (Leistungskurs) olmak üzere iki aşamada ele alınmaktadır.³⁶⁵ Programın hazırlanmasında yetkinlik alanları üzerinde önemli ölçüde çalışıldığı tespit edilmektedir. Kazanımların tespitinde öğrencilerin anlayış seviyelerine özenle dikkat edildiği anlaşılmaktadır. Yetkinliklerin ve öğrenme alanı bölümlerinin tespit edilmesinde temel ve performans seviyeleri şeklinde iki bölüm oluşturularak kolaydan zora doğru aşamalı bir üslubun takip edildiği ortaya çıkmaktadır. İlk bölümde alanla ilgili temel bilgilerin kullanılması ile ilgili yönlendirmeler bulunmakta, bir sonraki aşamada ise öğrencilerden kendi becerilerine göre bu bilgileri kullanmaları, yorumlamalarda bulunmaları beklenmektedir.

Yetkinlik alanları, öğrenme alanları ve hedeflenen kazanımları şu şekilde özetlemek mümkündür:

³⁶⁴ Kernlehrplan für die Sekundarstufe II Gymnasium/Gesamtschule in Nordrhein-Westfalen, s. 15.

³⁶⁵ Kernlehrplan für die Sekundarstufe II Gymnasium/Gesamtschule in Nordrhein-Westfalen, s. 13.

Yetkinlik Alanları, Öğrenme Alanları ve Hedeflenen Kazanımlar

Programda kazandırılmak istenen yetkinliklerin detaylı bir şekilde tespit edildiği görülmekte ve bu yetkinliklerin bazı gereksinimleri içermesi beklenmektedir. Bu yetkinlikler gözlemlenir davranışlarla alakalıdır ve istenilen durumların önündeki engelleri kaldırmayı hedeflemektedir. Orta düzeydeki anlayış kapasitesini gözeterek, istendik davranışlar, bilgi, beceri ve alışkanlıklar için standart kurallar belirlemektedir. Lise düzeyinin başından sonuna kadar eğitimde ilerleme sergilemeye imkân sağlamak ve birikimli, sistematik ve bağlantılı öğrenmeyi amaçlamaktadır. Bu yetkinlikler kontrol edilebilmektedir.³⁶⁶

Bu unsurlara göre hedeflenen yetkinliklerin uygulanmasına büyük önem verildiği görülmektedir. Evanjelik Din Dersinde öğrencilere dinî bilgi verilirken bunların pratiğe dökülmesi için izlenmesi gereken prensipler belirtilerek, dersin dinî ve kültürel bilgi ile sınırlı tutulmayıp öğrencilerin edinilen kazanımları uygulaması gerektiğine dikkat çekilmektedir. Böylelikle öğrencilere derste öğrenmiş oldukları doktriner merkezli dinî bilgilerin okul dışında uygulanmasına imkân sağlanmaktadır.

³⁶⁶ Kernlehrplan für die Sekundarstufe II Gymnasium/Gesamtschule in Nordrhein-Westfalen, s. 16.

Öğretim Programının Yetkinlik Alanları

Evanjelik Din Dersi Öğretim Programı birbirleriyle bağlantılı olan şu dört yetkinlik alanı çerçevesinde hazırlanmıştır. Bunlar; alan yetkinliği, karar verme yetkinliği, davranış yetkinliği ve metot yetkinliği şeklinde belirlenmiştir.³⁶⁷

Öğrenciler, Evanjelik konusunda temel alan bilgilerini alan yetkinliği ile kazanmaktadır. “Alan yetkinliği, Hristiyan inancı ve kökenleri, diğer dinler ve dünya görüşleri hakkında bilgi edinme, bunları sınıflandırma ve anlamlarını geliştirme becerisini ifade eder.”³⁶⁸ Bu kısımda öğrencilere Hristiyanlık ile ilgili temel doktriner bilgiler verilerek, bu alan bilgisini öğrencilerin gerekli yerlerde kullanma becerisi kazanması amaçlanmaktadır. Öğrencilerin dinleri hakkında doğru bilgileri almaları ve bu bilgiler hakkında yapılmış olan dinî yorumlar üzerine kendi anlayış kapasitelerine göre akıl yürütme kabiliyetlerini geliştirmeleri hedeflenmektedir. Öğrencilerden hem kendi inançları hem de diğer dinler hakkında yorumlamalar ve karşılaştırmalar yapmaları istendiğinden dolayı onların, Evanjelik doktrin hakkında bilgi sahibi olmaları gerekmektedir.

Program öğrencilere alan bilgisini kullanma ve bu bilgilerden yola çıkarak eleştiri yeteneği kazandırmayı hedeflemektedir. “Karar verme yetkinliği, dinî meseleleri ve pozisyonları eleştirel bir şekilde tartışma ve bu konular üzerine derinlemesine fikir yürütme, ayrıca sağlam temellere dayanan bir yargıyı formüle etme ve kendini değerlendirici bir şekilde konumlandırma becerisini ifade eder.”³⁶⁹ Karar verme yetkinliği ile öğrencilerin dinî konularda tutarlı sonuçlara gitmesi ve fikren mantıklı duruş sergilemesi hedeflendiği anlatılmaktadır. Öğrencilerden kendilerine özgü değerlendirme ölçüleriyle diğer din ve dünya görüşleri üzerine tartışma ve fikir yürütme

³⁶⁷ Kernlehrplan für die Sekundarstufe II Gymnasium/Gesamtschule in Nordrhein-Westfalen, s. 16.

³⁶⁸ Kernlehrplan für die Sekundarstufe II Gymnasium/Gesamtschule in Nordrhein-Westfalen, s. 16.

³⁶⁹ Kernlehrplan für die Sekundarstufe II Gymnasium/Gesamtschule in Nordrhein-Westfalen, s. 17.

kabiliyetlerini geliştirmeleri beklenmektedir. Böylece öğrenciler kendi dinî inanışlarını farklı inanışlara karşı tutarlı bir şekilde savunabileceklerdir.

Davranış yetkinliğinde öğrencilere dünyadaki farklı dinî yorumları ve akımları inceleme ve bu akımlara karşı mantıklı nedenlerle mesafe koyma becerisi kazandırıldığı ifade edilmektedir. Davranış yetkinliğinin alt başlığı olan diyalog yetkinliğinde, öğrencilere çoğulcu bir toplumda farklı dinî ve dünyevî görüşler, değerler ve davranışsal eğilimlerle yapıcı bir şekilde tartışma ve uzlaşya varma konusunda sosyal iletişimsel ve bilişsel beceriler kazandırılmaktadır. Başka bir alt başlık olan düzenleme yetkinliği ise öğrenmenin şekilsel boyutunu ve dinle alakalı olan ifade biçimlerinin tanıtımını konu olarak almakta ve bunların okul ortamında uygulanabilirliğini incelemektedir.³⁷⁰ Almanya’da birçok dinî grubun mevcudiyetinden dolayı bu gruplarla olumlu iletişime geçmek için öğrencilere uzlaşy kültürünün kazandırılmasının hedeflendiği görölmektedir. Bu yetkinlik türüyle farklı inançlar arasında yaşayan öğrencilere, öğrenilen karşılıklı iletişim bilgilerinin pratiğe dökülmesinin yolları gösterilmek istenmektedir.

Program, öğrencilerin dinî bilgi ve becerileri kazanılması ile ilgili metot yetkinliği ile yönlendirmede bulunmaktadır. “Metot yetkinliği, dinî içeriğin araştırılmasında gerekli becerileri tanımlar. Konuya özgü hermenötik yöntemleri kullanarak dinî ifade biçimlerinin çeşitliliğini yeterince keşfetme yeteneği esastır. Bu, özellikle kutsal metinleri yorumlamanın tarihsel-eleştirel yönteminin adımlarının uygun şekilde uygulanmasını ve İncil metinlerini yorumlarken olasılıklarının ve sınırlamalarının yansıtılmasını içerir.”³⁷¹ Öğrencilerin dinî metinlerin yorumu hakkında bilgi sahibi olmaları, zamanla değişen yorum farklılıkları üzerine düşünme imkânı bulmaları, dinî metinlerle ilgili yorumsal tarihi değişim hakkında sebep sonuç ilişkileri kurma becerisi kazanmaları konusunda bu yetkinlik türünün rehber konumunda olduğu

³⁷⁰ Kernlehrplan für die Sekundarstufe II Gymnasium/Gesamtschule in Nordrhein-Westfalen, s. 17.

³⁷¹ Kernlehrplan für die Sekundarstufe II Gymnasium/Gesamtschule in Nordrhein-Westfalen, s. 17.

görülmektedir.³⁷² Öğrencilere bu metotla din dilinin geliştirilmesi, din ile ilgili kavramları tanımları ve bunları kullanma yeteneğinin kazandırılmasının hedeflendiği anlaşılmaktadır.

Hedeflenen kazanımlar ve öğretilecek temel konular giriş ve yeterlik aşamasına göre farklılık arz etmektedir. Giriş aşamasında yetkinlikler yeterlik aşamasında olduğu gibi alan yetkinliği, karar verme yetkinliği, davranış yetkinliği ve metot yetkinliği şeklinde belirlenmekle birlikte öğrenme alanları Hristiyanlık Bakış Açısıyla İnsan, Kilise ve Dünyadaki Görevi, Hristiyan Motivasyonuna Dayalı Sorumlu Davranış, Hristiyanlığın Kemale Erme Umudu başlıklarından oluşmaktadır.³⁷³ Giriş aşaması bu şekliyle ortaokul seviyesinde edinilen kazanımları ve öğrenme alanlarını öğrencilerin sistemli bir şekilde tekrar etmesine yardımcı olmaktadır. Bir başka açıdan da giriş aşamasındaki tecrübeler öğrencileri yeterlik aşamasına hazırlamakta ve bu dönemin daha verimli geçmesi için ön adım sayılmaktadır.³⁷⁴

Alan yetkinliğinde öğrencilerden günlük hayatta karşılaşılan dinî soruları tanımlamaları, dinî ritüelleri adlandırmaları ve uygulamalarını tanıtmaları, Hristiyanlıkla ilgili anlam ifade eden kavramları dinî ve seküler açıdan ayırt etmeleri beklenmektedir. Ayrıca öğrencilerin, insanın varlığı, varlığının sebebi ve anlamı gibi soruların kaynağını açıklamaları da bu yetkinliğin konusudur.³⁷⁵ Bu ifadelerle göre bu yetkinlik türü öğrencileri Hristiyanlığın temel ilkeleri hakkında bilgilendirmeyi ve dinî kavramları Hristiyanlık açısından değerlendirmeyi ve diğer görüşlerle karşılaştırma yeteneğini kazandırmayı hedeflemektedir.

Karar verme yetkinliği, öğrencilerin dindarlık ve Hristiyan inancına ilişkin soruları tartışmaları, dinî ve seküler yorumları uygulanabilirlik, akla yatkınlık ve

³⁷² Kernlehrplan für die Sekundarstufe II Gymnasium/Gesamtschule in Nordrhein-Westfalen, s. 17.

³⁷³ Kernlehrplan für die Sekundarstufe II Gymnasium/Gesamtschule in Nordrhein-Westfalen, s. 21.

³⁷⁴ Kernlehrplan für die Sekundarstufe II Gymnasium/Gesamtschule in Nordrhein-Westfalen, s. 19.

³⁷⁵ Kernlehrplan für die Sekundarstufe II Gymnasium/Gesamtschule in Nordrhein-Westfalen, s. 19-20.

güvenilirlik açısından tartışmalarını konu edinmektedir.³⁷⁶ Bu yetkinlik alanı ise öğrencilerin dinle ilgili soruları daha çok yorumlama ve nihayetinde sonuca gitme kabiliyetlerini geliştirmeyi hedeflemekte dinî konulara geniş bir açıdan bakma yetisini desteklemektedir.

Davranış yetkinliği öğrencilere farklı inançtan olanlarla sağlam ilişki kurma becerisi kazandırmayı hedeflemektedir. Dinî ve dünyevi konulara öğrencilerin karşısındakinin bakış açısıyla bakmaları ve böylece düzeyli bir diyalog geliştirmeleri bu yetkinlik türünün konusuna girmektedir.³⁷⁷ Bu yönüyle program bir yandan öğrencileri dinî açıdan hayata hazırlarken diğer taraftan da sosyal becerilerini geliştirerek onları toplumsal hayata hazırlamaktadır.

Metot yetkinliği ise öğrencilere dinî ve dünyevi görüşlerle ilgili konularda tanımlama, açıklama, analiz etme becerisi kazandırmayı amaçlamakta ve dinî kaynakları etkin kullanım yöntemlerini üzerine tecrübe edinmelerini hedeflemektedir.³⁷⁸ Hristiyanlık alan bilgisi kazanan öğrenciler bu yetkinlik türü ile bunları etkin kullanma yeteneği kazanmakta ve dinî kaynakları nasıl kullanacakları konusunda kendilerini geliştirmektedir.

Temel seviye ve performans seviyesi olarak iki bölümden oluşan yeterlik aşamasındaki yetkinlik alanları, giriş aşamasına göre daha detaylı düzenlenmekte, öğrenme alanlarının tamamını kapsar şekilde hazırlanarak öğrencilere öncekine göre daha fazla yetenek kazandırmayı hedeflemektedir. Giriş aşamasındaki kazanımlar, yeterlik aşaması için temel kabul edilmekte ve öğrenciler yeterlik aşamasındaki kazanımlarını giriş aşamasındaki kazanımlarını kullanarak bir üst seviyeye taşımaktadırlar. Böylece din dersinin bilgi ve beceri kazandırmada öğrencileri istenilen seviyeye getirmesi hedeflenmektedir.³⁷⁹

³⁷⁶ Kernlehrplan für die Sekundarstufe II Gymnasium/Gesamtschule in Nordrhein-Westfalen, s. 20.

³⁷⁷ Kernlehrplan für die Sekundarstufe II Gymnasium/Gesamtschule in Nordrhein-Westfalen, s. 20.

³⁷⁸ Kernlehrplan für die Sekundarstufe II Gymnasium/Gesamtschule in Nordrhein-Westfalen, s. 21.

³⁷⁹ Kernlehrplan für die Sekundarstufe II Gymnasium/Gesamtschule in Nordrhein-Westfalen, s. 25.

Öğretim Programının Öğrenme Alanları

Programın içeriği; Hristiyanlık Bakış Açısıyla İnsan, Hristiyanlık Düşüncesinde Tanrı, İsa Mesih'in Müjdesi, Kilise ve Dünyadaki Görevi, Hristiyan Motivasyonuna Dayalı Sorumlu Davranış, Hristiyanlığın Kemale Erme Umudu başlıklarından oluşmaktadır.³⁸⁰ Evanjelik Din Dersinde öğrencilere kazandırılmak istenen bilgi ve yetkinlikler bu altı başlık altında kısaca özetlenmiştir. Öğrenme alanının içeriği, herhangi bir mezhebi doğrudan merkeze oturtmadan genel manada Hristiyanlık üzerine şekillenmekle beraber öğrenme alanlarında yeri geldiğinde Evanjelik inanca ait bilgiler ve yorumlara yer verildiği tespit edilmektedir. Bu altı öğrenme alanına göre Evanjelik doktrin için önemli olan konular, Hristiyanlık inancında İnsan ve Tanrı kavramı, bu ikisi arasındaki ilişki, İsa'nın mesajı, Evanjelik kilisesi ve misyonu-önemi, Tanrı'nın Krallığı olarak öne çıkmaktadır.

Programın İncil'i merkeze alarak oluşturulması, dolaylı olarak Evanjelik öğretinin de öğrencilere aktarılması anlamına gelmektedir. Çünkü Evanjelik inanç, İncil ve İncil'in yorumlanması esasına dayanmaktadır. Öğrencilerden Hristiyanlık inancının meşruiyetini açıklamaları istenirken, onlardan İncil metinlerinden ve Luther'den alıntılar yapmalarının istenmesi bu iki kaynağın Evanjelik düşüncedeki önemini göstermektedir. Bu durum diğer bir ifadeyle Evanjelik öğretinin oluşumu ve gelişiminde bu iki kaynağın büyük bir yere sahip olduğu manasına gelmektedir.

Programın içeriği incelendiğinde, programda belirlenen seviyeler dikkate alınarak; öğrenme alanları, giriş aşaması (Einführungsphase) ve yeterlik aşaması (Qualifikationsphase) olarak üç bölümde sunulduğu tespit edilmiştir. Yapılan inceleme sonucunda program içeriği; Tanrı, İnsan, İsa, İncil, Kilise, Ahlak, Gelecek ve Dünyanın Sonu kategorileri altında değerlendirilmiştir.

³⁸⁰ Kernlehrplan für die Sekundarstufe II Gymnasium/Gesamtschule in Nordrhein-Westfalen, s. 18.

2.2.3. Viyana Eyaleti Doktriner Evanjelik Din Dersi Öğretim Programın

Yapısal Boyutu

Yapısal boyut kavramından, programın amaç ve görevleri, programın hazırlanış biçimi, programın dili gibi programı oluşturan temel unsurların kastedildiği önceden belirtilmiştir. Dolayısı ile aynı bilgiler bu bölüm için de geçerlidir. Viyana programı kendine özgü bir hazırlanış biçimi olduğundan Kuzey Ren Vestfalya programına göre programı oluşturan başlıklar açısından farklılık arz etmektedir. Yapılan analiz sonucu yapısal boyut bölümünde; Evanjelik Din Dersinin Görevleri, Evanjelik Din Dersinin Amaçları, Yetkinlik Alanları ve Programın Dili başlıkları oluşmuştur.

Evanjelik Din Dersinin Görevleri

Programda Evanjelik Din Dersinin görevi açık bir şekilde belirtilmektedir. “Okullardaki Evanjelik Din Dersinin iki nedeni vardır; Bir yandan kilisenin öğretisini ve eğitim anlayışını öğrencilere aktarırken diğer taraftan okulun eğitim-öğretim misyonunu yapısında içermektedir.”³⁸¹ Evanjelik Din Dersinin dinî eğitiminde kilise ve okulla sıkı bir ilişki kurarak bu iki kurum arasında dengeli bir eğitim anlayışı benimsediği anlaşılmaktadır. Bir yandan kilisenin öğretisini ve eğitim anlayışını öğrencilere aktarırken Evanjelik Din Dersinin diğer taraftan okulun eğitim-öğretim misyonunu içeren bir anlayışla öğrencilere eğitim sunduğu anlaşılmaktadır.

Program Evanjelik Din Dersi ile okulun genel eğitim misyonu arasında bağlantı kurmaktadır. “Bir branş dersi olarak Evanjelik Din Dersi, okulun genel eğitim misyonunun dinî ve ahlaki boyutlarını üstlendiğinden okul için bir fırsattır.”³⁸² Evanjelik Din Dersinin dinî ve ahlaki bağlamda okulun genel amaçlarına katkı sağladığı vurgulanarak, bu dersin diğer dersler arasındaki konumuna dikkat çekilmekte ve diğer derslere nazaran daha fazla görev üstlendiği ifade edilmektedir. Programda, Evanjelik

³⁸¹ Gesamte Rechtsvorschrift für Lehrplan für den evangelischen Religionsunterricht an der Oberstufe der Allgemein bildenden höheren Schulen, StF: BGBl. II Nr. 279/2016, s. 2.

³⁸² Gesamte Rechtsvorschrift für Lehrplan für den evangelischen Religionsunterricht an der Oberstufe der Allgemein bildenden höheren Schulen, s. 2.

Din Dersinin, İncil ve diğer kutsal metinlerin mesajını anlatma ve karşılıklı iletişim içindeki toplumun eğitim misyonunu tanıtmaya görevi üstlendiği belirtilmektedir.³⁸³ Evanjelik Din Dersi Programının alan bilgisi ile sınırlı kalmaması, dinler arası görüşlere ve ekümenik anlayışına ayrıca yer verilmesi programın çok yönlü ihtiyaca cevap arar nitelikte hazırlandığını göstermektedir. Okulun dinî, etik ve felsefî yönüne katkı sağlama misyonunu hedefleyen programın, sosyal ve kültürel gelişmeler dikkate alınarak hazırlandığı anlatılmaktadır.

Evanjelik Din Dersi öğretim programı dersin dil, toplum, doğa gibi eğitim alanlarına katkısına ayrı bir bölüm ayırmaktadır. Evanjelik Din Dersi, öğrencileri özgür düşünme konusunda desteklemekle okulun dinî, etik ve felsefî boyutuna dil, toplum, sağlık, üreticilik bağlamında katkı sağladığı ifade edilmektedir. Program; dil, toplum, sağlık, üreticilik kavramlarını eğitim alanı olarak tanımlamaktadır.³⁸⁴ Evanjelik Din Dersi öğrencilerin hayatının her alanında aktif rol oynayan önemli etkenlerden biri olarak sunulmaktadır. Derste istenen hedefleri kazanan öğrenciler aynı zamanda genel eğitimin hedeflerine de sahip olacakları belirtilmektedir.

Evanjelik Din Dersi öğrencilerin, dilin zarar veren ve fayda sağlayan etkilerini algılamalarına ve bu konuda fikir yürütmelerine, kendi dilsel üreticiliklerine, dinî konularla meşguliyetleri sayesinde diyaloga açık olmalarına, kendi dinî dilsel becerilerini geliştirmelerine ve bunu kullanmalarına, İncil ve diğer dinlerin edebi metinlerini tanımlarına ve yorumlamalarına katkı sağladığı ifade edilmektedir.³⁸⁵ Evanjelik Din Dersinin öğrencilerin dilsel becerilerinin gelişmesine ayrı bir önem verdiği tespit edilmektedir. Dinî alanda dilsel becerilerini kazanmaları nedeniyle bu konuda eğitimin hedefleri doğrultusunda öğrencilerin kendilerini ispat etmeleri

³⁸³ Gesamte Rechtsvorschrift für Lehrplan für den evangelischen Religionsunterricht an der Oberstufe der Allgemein bildenden höheren Schulen, s. 2.

³⁸⁴ Gesamte Rechtsvorschrift für Lehrplan für den evangelischen Religionsunterricht an der Oberstufe der Allgemein bildenden höheren Schulen, s. 2.

³⁸⁵ Gesamte Rechtsvorschrift für Lehrplan für den evangelischen Religionsunterricht an der Oberstufe der Allgemein bildenden höheren Schulen, s. 2.

beklenmektedir. Öğrencilerden beklenen dilsel beceriler sadece Hristiyanlık kaynakları ile sınırlı tutulmayıp diğer inançlara ait dinî kaynaklar da dâhil edilerek öğrencilerin genel anlamda bu alanda yetenek kazanmalarının hedeflendiği gözlemlenmektedir.

Evanjellik Din Dersinin Amaçları

Evanjellik Din Dersi, öğrencilerin zayıf ve güçlü yönleriyle kendilerini değerli kabul edebilmeleri ve diğer bireylerle olgunluğa erişmeleri ve bu olgunluğu başkalarına göstermelerini hedeflemektedir. Öğrencilerin kendi hayat anlayışlarını keşfetmeleri, tanıtılmaları, olgun bir anlayış ve dünya görüşü bulabilmeleri ve başkalarının deneyimleri, yaşam tarzı ve yaşam planları hakkında bilgi sahibi olarak diyalog ve dinler arası ilişkilere hazır olmaları dersin amaçları arasındadır.³⁸⁶ Amaçların merkezinde öğrencilerin bireysel olarak gelişmeleri ve istenen olgunluğa erişebilmelerinin olduğu belirlenmektedir. Bireysel gelişimde toplumun da etkisi vurgulanarak, farklı inançları tanıyan öğrencilerden birlikte yaşama kültürü kazanmaları istenmektedir. Bu yönüyle programın uzlaşa kültürüne hizmet eden yönünün belirginleştiği anlatılmaktadır.

Öğrencilerin, dinî ve felsefî konularda ortaya çıkmış olan sorulara yeterli ve tutarlı cevaplar vermeleri ve yorumlamada bulunmaları dersin öncelikli görevleri arasında sayılmaktadır. “Evanjellik Din Dersi öğrencilerin, varoluşsal sorular sormalarını, dinî ve felsefî gelenekle ilgili konularda cevap bulmalarını ve bu konuda tutarlı tavır sergilemelerini hedefler.”³⁸⁷ Öğrencilere alan bilgisinin dışında bu bilgeleri kullanarak yorumlama kabiliyetlerinin kazandırılmasının hedeflendiği tespit edilmektedir. Dersin içeriği dogmatik bilgilerle sınırlı tutulmayıp, akıl yürütme, yorumlama ve sonuca ulaşma gibi yeteneklerin edinilmesiyle dersin amaçlarına zenginlik kazandırıldığı belirlenmektedir. Bu yönüyle öğrencilerden gelen her bilgiyi

³⁸⁶ Gesamte Rechtsvorschrift für Lehrplan für den evangelischen Religionsunterricht an der Oberstufe der Allgemein bildenden höheren Schulen, s. 2.

³⁸⁷ Gesamte Rechtsvorschrift für Lehrplan für den evangelischen Religionsunterricht an der Oberstufe der Allgemein bildenden höheren Schulen, s. 2.

kabul etme yerine, bu bilgilerin üzerinde düşünme, kendi kıstaslarıyla sonuca gitme yeteneği kazandırılmasının amaçlandığı anlaşılmaktadır.

Program, kilisenin tanıtılmasını, dinde ve toplumdaki rolünün belirlenmesini Evanjelik Din Dersinin görevleri arasında saymaktadır. “Öğrencilerin kiliselerin önemini ve dünyadaki görevlerini tanımaları, tarihsel durumlarını anlamaları ve onlar hakkında kendi bakış açılarını bulmaları Evanjelik Din Dersinin hedefleri arasındadır.”³⁸⁸ Evanjelik Din Dersinin kiliseye ayrı bir önem verdiği belirlenmektedir. Öğrencilerin mensubu olduğu kiliseyi iyi tanımaları, din ve dünya hayatındaki önemini kavrayarak aidiyet duygularını pekiştirmeleri beklendiği görülmektedir.

Öğretim Programının Yetkinlik Alanları

Programın yetkinlik alanları incelendiğinde, öğrenciye çok yönlü bireysel ve sosyal gelişim kazandırılmak istendiği anlaşılmaktadır. Program, öğrencinin bilişsel gelişimin yanında sosyal gelişimine de katkı sağlamaktadır. “Evanjelik Din Dersi, öğrencilerini; Algılama ve Tanımlama, Anlama ve Yorumlama, Tasarlama ve Uygulama, İletişim Kurma ve Yargılama, Katılma ve Karar Verme yetkinlik alanlarında geliştirmek ister.”³⁸⁹ Programın bilgiyi aktarmadan ziyade bilgiyi kullanmaya önem verdiği görülmektedir. Öğrencilerin bilgi üretme, yorumlama ve sonuca gitme kabiliyetlerini geliştirmek programın belirgin özelliği olarak ortaya çıkmaktadır. Öğrencilerin sosyal gelişimine katkı sağlayan “iletişim kurma” yeteneği ile öğrencilerin toplumsal yaşamına dikkat çekilmekte, bu alanda sağlıklı iletişim kurma becerileri kazanmaları istenmektedir. Öğrenciler bu kazanımı elde etmek için bilişsel gelişimlerini sağlayan diğer yetenek alanları ile kazandığı bilgi ve becerilere ihtiyaç duymaktadırlar.

Programda öğrencilere kazandırılmak istenen yetkinlikler ve bilgiler sınıf seviyelerine göre yetkinlikler ve öğrenme alanı olarak iki grupta tasnif edilmektedir.

³⁸⁸ Gesamte Rechtsvorschrift für Lehrplan für den evangelischen Religionsunterricht an der Oberstufe der Allgemein bildenden höheren Schulen, s. 2.

³⁸⁹ Gesamte Rechtsvorschrift für Lehrplan für den evangelischen Religionsunterricht an der Oberstufe der Allgemein bildenden höheren Schulen, s. 4.

Yetkinlik kısmında öğrencilerden, öğrenme alanı kısmındaki bilgilerden yararlanarak bu bilgiler doğrultusunda belirli bilgi becerileri kazanmaları beklenmekte ve öğrencilerin bu bilgi ve becerilere sahip olma konusunda bilişsel, duyuşsal ve davranışsal hangi seviyede olmaları gerektiği tespit edilmektedir. Öğrenme kısmında ise öğrencilere kazandırılmak istenen bilgiler sunulmakta, onların hangi bilgi ve beceri kazanmaları gerektiği sınıf seviyelerine göre belirlenmektedir. Ders içeriğindeki konuların işlenmesi sonucunda öğrencilerden belirli kazanımları elde etmeleri istenmektedir.³⁹⁰

Öğretim Programının Dili

Program, Evanjelik inanca yönlendirmede objektif betimsel bir üslup izlemektedir. Program içeriği Evanjelik inanç çerçevesinde belirlenmekle birlikte, farklı görüşleri dışlayan bir dil kullanılmamaktadır. Konular, Evanjelik inanç doğrultusunda ve Hristiyanlık genel ilkesinde işlenmekte ve genel bir kapsayıcı yol izlenmektedir.

Programın birçok yerinde değindiği hoşgörü kavramının programın dilsel yapısına da yansıdığı anlaşılmaktadır. “Öğrenciler hoşgörüğü sosyal yaşamın şartı olarak kabul eder.”³⁹¹ Öğrencilere hoşgörü içinde birlikte yaşama duygusu kazandırmayı hedefleyen programın kapsayıcı, birleştirici ve farklılıkları öne çıkarmayan dilsel üslup benimsediği görülmektedir. Bu nedenle programın dili Evanjelik doktrini dikte eden ve benimseten bir yaklaşımdan uzaktır. Evanjelik inançtan olmayanlarla diyalog ortamı hazırlama programın benimsediği bir yol olduğu için programın dilinde; birlikte yaşama kültürüne hizmet eden, kapsayıcı ve objektif yönü ağır basan bir tarz hâkimdir.

İsa ile ilgili bu örnekte objektif bir yaklaşım söz konusudur. “Öğrenciler, İsa'nın yaşamını ve yaptıklarını başarılı bir yaşam arayışına olası bir yanıt olarak anlar.”³⁹² İsa

³⁹⁰ Gesamte Rechtsvorschrift für Lehrplan für den evangelischen Religionsunterricht an der Oberstufe der Allgemein bildenden höheren Schulen, s. 4-8.

³⁹¹ Gesamte Rechtsvorschrift für Lehrplan für den evangelischen Religionsunterricht an der Oberstufe der Allgemein bildenden höheren Schulen, s. 4.

³⁹² Gesamte Rechtsvorschrift für Lehrplan für den evangelischen Religionsunterricht an der Oberstufe der Allgemein bildenden höheren Schulen, s. 7.

hakkındaki bu bilgiler, farklı inançları kapsam dışına atmadan genel anlamda ele alınmakta, Evanjelik inançla sınırlandırılmamaktadır. Bu örneğe göre Hristiyanlık inancının genel yaklaşımı yansıtan kapsayıcı bir bilimsel-betimsel bir dil kullanılmaktadır.

Viyana Eyaleti Doktriner Evanjelik Din Dersi Öğretim Programının içeriği incelendiğinde programının hazırlanmasında dikkate alınan önemli konuların; Ahlaki ve dinî bilişsel alanda yaşlara bağlı değişiklikler, bilim, kavram öğrenimi ve öğrenmenin tanımı arasındaki bağlantı, baskın, azınlık ve marjinal kültür sorunları, din ve kiliseler arası iletişim, metotların ve öğrenme çeşitlerinin farklılıkları olarak belirlendiği görülmektedir.³⁹³ Öğretim programının geniş bir bakış açısıyla hazırlandığı görülmektedir. İçeriğin belirlenmesinde din alanıyla sınırlı kalınmayıp diğer bilim dallarının ilgi alanı olan konulardan sıkça yararlanıldığı tespit edilmektedir. Bu yönüyle program, öğrencilere din ve hayat hakkında geniş bir bilimsel perspektif sunarken dünyada meydana gelen dinî, sosyal ve kültürel gelişmelere dikkat eden bir görünüm arz etmektedir. Ayrıca program öğrencilerin yaşa bağlı değişim ve gelişimlerini göz önünde tuttuğu, yeteneklerin belirlenmesinde öğrencilerin ruhsal ve bedensel farklılıklarına dikkat edildiği ifade edilmektedir. Bu durum eğitim bilimlerinin yanında psikolojiden de yerine göre yararlanıldığını göstermektedir.

Öğretim programı, hazırlanış biçimi olarak öğrenme alanlarını ve yetkinlikleri sınıflara göre tasnif edilerek ayrı ayrı bölümler halinde düzenlemiştir. Yapılan analiz sonucunda; Tanrı, Farklı İnançla İlişki, İncil, İsa, Kilise, Ekümenlik, Ölüm ve Sonrası başlıkları oluşmuştur.

³⁹³ Gesamte Rechtsvorschrift für Lehrplan für den evangelischen Religionsunterricht an der Oberstufe der Allgemein bildenden höheren Schulen, s. 3-4.

2.3. Doktriner Evanjelik Din Dersi Lise Kitabı

Bu bölümde Kuzey Ren Vestfalya ve Viyana okullarında kullanılan Evanjelik Din Dersi Lise ders kitapları hakkında genel bilgiler verilmekte ve kitap içeriği ile ilgili olarak yapılan kodlamalar sonucu oluşan başlıklar sıralanmaktadır.

2.3.1. Kuzey Ren Vestfalya Eyaleti Doktriner Evanjelik Din Dersi Kitabı

Derslerde hangi kitapların okutulacağı Eyalet Eğitim Bakanlığı tarafından belirlenip ilan edilmektedir. Evanjelik Din Dersi lise seviyesi için 2022/2023 eğitim-öğretim yılında şu üç kitap belirlenmiştir. Bunlar; Kursbuch Religion Sekundarstufe II (Lise Seviyesi Kurs Kitabı), Religionsbuch Oberstufe (Lise Seviyesi Din Kitabı) ve Moment Mal! –Evangelische Religion Oberstufe (Dur Biraz- Evanjelik Dini Lise Seviyesi) kitaplarıdır.³⁹⁴

Doktriner Evanjelik Din Derslerinin doktriner boyutunu kapsayıcı bir üslupla ele aldığı için Religionsbuch Oberstufe (10-13. Sınıf Lise Seviyesi Din Kitabı), içerik bağlamında incelenmektedir. Bu kitap konuları ve alan bilgisini açıkça sunarak, farklı dinî ve dünyevi görüşlere ve eleştirilere yer vererek, bilim insanlarının görüşlerinden alıntılar yaparak işlemektedir. Kitabın hazırlanmasındaki bu üslup, Evanjelik inancın farklı konulara yaklaşımının tespit edilmesine ve bizzat Evanjelik doktrinin temel ilkelerinin anlaşılmasına imkân vermektedir. Kitabın analiz edilmesi için seçilme nedenleri arasında bu hususlar belirgin bir etken olmaktadır.

Tezde incelenmek üzere seçilen Evanjelik Din Dersi kitabı ile ilgili olarak kitabın hazırlanmasında; yetkili kurumlar, kitabı oluşturan ünite başlıkları ve kitabın dili gibi konulara değinmek kitap hakkında genel bilgileri edinmede faydalı olacaktır.

Kuzey Ren Vestfalya Eyaleti lise seviyesindeki Doktriner Evanjelik Din Dersi öğretim materyalleri ve öğretim programı, Eyaletin Anayasasında belirtildiği üzere ilgili

³⁹⁴ <https://www.schulministerium.nrw.de/BiPo/VZL/lernmittel>. (erişim:24.10.2022).

kilise ya da dinî cemaatle fikir birliğine varılarak belirlenmektedir. Dinî cemaat veya kilise materyallerin içerik kısmının tespitinde etkin rol oynamaktadır.³⁹⁵

Ders materyallerinin organizasyon kısmıyla ise devlet ilgilenmektedir. Ders materyallerinin yasaya uygunluğu, eğitim kalitesi, pedagojik yeterliliği vb. durumlar Eyalet Eğitim Bakanlığı tarafından belirlenmekte ve genelgelerle çerçevesi çizilmektedir. Bu genelgede öğretim materyallerinin derslerde kullanılması için taşımaları gereken şartlar belirtilmiştir. Buna göre öğretim materyalleri, öğretim programına, pedagojik yaklaşımlara ve rehber ilkelere uygun olmalıdır. Öğrencilerin yeteneklerine hitap etmeli, bireysel öğrenme yollarını açmalı, keşfedici öğrenmeyi ve bağımsız çalışmayı desteklemelidir. Ek olarak öğretim materyalleri, anayasal düzenlemeler ve okullarla ilgili yönetmeliklerle uyum içinde olması gerekmektedir.³⁹⁶

Lise Seviyesi Din Dersi Kitabı, bu seviye için hazırlanmış öğretim planını, Din-Olmayana Güven (Religion- Vertrauen in das Unverfügbare), Biz ve Gerçeklik (Wir und die Wirklichkeit), İncil'i Anlama (Die Bibel Verstehen), Sır Olarak Tanrı (Gott als Geheimnis), Benim İçin İsa Kimdir? (Wer ist Jesus Christus für mich?), Soru olarak İnsan (Der Mensch als Frage), Kilise Hangi Geleceğe Sahiptir? (Welche Zukunft hat die Kirche?) İnsan İçin Değerler ve Kurallar, Toplum ve Global Dünya (Werte und Normen für Mensch, Gesellschaft und globale Welt) başlıklar altında işlemektedir.³⁹⁷

Ders kitabı konularının işlenmesinde bilimsel betimsel bir dil kullanılmıştır. Bu dil özellikle farklı inançlarının sunumunda kendini göstermektedir. Farklı inançlar kendi kaynakları çerçevesinde anlatılmakta, konuyla ilgili olarak herhangi bir yönlendirme ve yorumlama yapılmamaktadır.³⁹⁸ Bu yönüyle objektif bir bakış açısını sunmaktadır.

Kitap Hristiyanlık ile ilgili konularda da kapsayıcı, bütünlüyci bir üslup izlemektedir. Kitap, konuları işlerken mezhep farklılıklarını öne çıkarmadan işlemekte,

³⁹⁵ Verfassung für das Land NRW, m. 14/2.

³⁹⁶ "Zulassung von Lernmitteln", RdErl. des Ministeriums für Schule, Jugend und Kinder v. 03.12.2003 (ABl. NRW. 2004 S. 9).

³⁹⁷ *Religionsbuch Oberstufe*, (ed. U. Baumann, F. Schweitzer), Cornelsen, Berlin 2013.

³⁹⁸ *Religionsbuch Oberstufe*, s.23-32.

konuları farklı inanç mensubu bilim insanlarından alıntılar yaparak açıklamaktadır. Evanjelik ve Katoliklerde İncil anlayışı konusunda bu üslup kullanılmaktadır. Konu, Evanjelik ve Katolikler tarafından önemli kabul edilen kaynaklar tarafından işlenmekte ve değerlendirme ise öğrenciye bırakılmaktadır.³⁹⁹ Kitap, konuları alanlarında uzman kişilerin görüşleri ve dinî kaynaklarla işleyerek ve farklı inançlardaki değerlendirmelere yer vererek akademik bir dil kullanmaktadır. Örneğin İsa konusu teologların, yazarların, tarihçilerin görüşlerine yer verilerek ve konuyla ilgili farklı yorumlara değinerek objektif bir perspektifle işlemektedir. Bu konu işlenirken Evanjelik görüşün ne olduğu belirterek yönlendirmede bulunmakta, açıklamalarda farklı görüşlere de yer vererek kapsayıcı bütünleyici bir tarz izlemektedir.⁴⁰⁰

Ders kitabının içeriği ile ilgili olarak yapılan analiz sonucunda; Tanrı, Dinler, Yaratılış ve Evrim, İncil, İsa, İnsan, Kilise, Ekümenik Çalışmalar, Ahlak ve Ahiret başlıkları oluşmuştur.

2.3.3. Viyana Doktriner Evanjelik Din Dersi Kitabı

Tezde incelenmek üzere seçilen Evanjelik Din Dersi kitabının temel özelliklerine değinmek kitap hakkında genel bilgileri edinmede faydalı olacaktır.

Avusturya Anayasası'nın 17/4 maddesine göre okullarda din eğitimi, ilgili kilisenin veya dinî topluluğun sorumluluğunda yapılmaktadır. Ayrıca Din Dersi Yasasına göre de Kilise Yönetim Kurulu (Das Presbyterium der Pfarrgemeinde) din dersinin, öğretim materyalleri, eğitim masrafları, ulaşım giderleri gibi mali durumlarını denetlemektedir.⁴⁰¹ Bu ifadelerle göre din dersi öğretim materyallerinin hazırlanması ilgili kilise sorumluluğuna aittir. Bu kiliseler, din dersi kitabının içeriğini belirlemekte ve ders konularını kendi doktriner disiplinlerine göre tespit etmektedir.

³⁹⁹ *Religionsbuch Oberstufe*, s. 123-124.

⁴⁰⁰ *Religionsbuch Oberstufe*, s. 178-217.

⁴⁰¹ Religionsunterrichtsordnung vom 11. Juli 2008, ABl. Nr. 99/2008, 201/2008, 151/2012, 96/2019, Zuständigkeiten kirchlicher Institutionen, § 4. Abs. 2.

Diğer ders kitaplarında olduğu gibi din dersleri kitapları da resmi internet adresinde yayımlanmaktadır.⁴⁰² Bu bölümde lise seviyesi (Allgemeinbildende höhere Schulen (Oberstufe)) için hazırlanan “Religion, entdecken, verstehen, gestalten”⁴⁰³ (Din, keşfetmek, anlamak, şekillendirmek) kitabı analiz edilmektedir. Bu kitabın analiz için seçilmesinin nedenlerini şu şekilde sıralamak mümkündür: Bu kitap, konuları anlaşılır, sade bir dille işlemekte, konuyu alan bilgisiyle açıklamak yerine bunların yorumlamasına yoğunlaşmakta, bunu yaparken alanla ilgili bilim insanlarından alıntı yaparak konuları farklı açılardan açıklamaktadır. Konuları sadece Evanjelik inanç ağırlıklı incelememesi, eleştirel bir bakışla farklı düşüncelere yer vermesi kitabın belirgin özellikleri arasında yer almaktadır. Bu durum farklı konuların Evanjelik Din Dersinde nasıl işlendiği konusunda yol göstermektedir. Diğer önemli bir özellik ise Avusturya’da Evanjelik kiliseleri ayrıca konu edinerek bu ülkedeki Evanjelik mevcudiyet hakkında bilgiler sunmasıdır.

Avusturya’da Lise seviyesinde Evanjelik Din Dersi için kullanılan kitabın ilk iki sayfasında iki harita bulunmaktadır. İlk harita, Eski Ahit dönemindeki Orta Doğu merkezli dünyayı göstermektedir. İkinci harita ise, Yeni Ahit dönemi Filistin ve çevresini içermektedir. Kitabın son sayfasında ise 7. yüzyıl Orta Doğusunu ve İslam’ın yayılışını gösteren başka bir harita bulunmaktadır. Kitabın 224. sayfasında ise Havarî Paulus’un yapmış olduğu yolculukları gösteren başka bir harita bulunmaktadır. Kitabın son sayfalarında ise kitabın hazırlanmasında etkin olan yazarlar tanıtılmaktadır. Kitabın yazarlarının tamamı liselerde (Gymnasium) Evanjelik Din Dersi branşında görev yapan öğretmenlerdir. Hristiyanlığın öncesi ve doğuşu hakkındaki bilgiler, verilen bu haritalarla görsel olarak pekiştirilmekte ve öğrencilere bu dinin çıkış yeri olan Orta Doğu merkezli dinlerin oluşum ve gelişim aşamalarını gösteren genel bir bakış açısı

⁴⁰² <https://www.schulbuchaktion.at/sbkSchulbuchsuche/compositions/suchergebnis.xhtml>. (erişim: 29.11.2022)

⁴⁰³ *Religion, entdecken, verstehen, gestalten*, ed. Gerd-Rüdiger Koretzki ve Rudolf Tammeus, Vandenhoeck & Ruprecht, Göttingen, Evangelischer Pesserverband in Österreich, Wien 2004.

sunmaktadır. Kitabı hazırlayanların öğretmen ağırlıklı olması, kitap yazarlarının din eğitimi alanında aktif görev yapmış uzmanlardan seçildiğini göstermektedir. Bu seçim din eğitimindeki karşılaşılan sorunların üstesinden gelme ve daha verimli eğitim sunmada etkin bir yol olma ihtimalindedir. Ders kitabını hazırlayan öğretmenler, okulda din dersleri ile ilgili yaşamış oldukları pratik tecrübeleri ders kitabına yansıtma imkânı bulmaktadır.

Bu kitap, Almanya'daki lise seviyeleri Evanjelik Din Dersi için hazırlanmış olan “Religion, entdecken, verstehen, gestalten”⁴⁰⁴ kitabının Avusturya eğitim sistemine uyarlanmış halidir. Bu yüzden kitaba “Avusturya'da Evanjelik Kilise” (Evangelische Kirche in Österreich), “Diğer Tecrübeler- Diğer Dinler: İslam” (Andere Erfahrungen – andere Religionen: der Islam) vb. üniteler eklenmektedir. Almanya ve Avusturya Eğitim Bakanlıklarının okullarda aynı din dersi kitaplarının okutulmasına karar vermesi, din eğitiminde yakın bir anlayış sergilediklerini göstermektedir. Evanjelik Din Dersi kitaplarında benzer konuların seçilmesi ve aynı üslupla ele alınması iki ülkenin Evanjelik din eğitiminde birbirinden yakın derecede etkilendikleri ve din eğitimi anlayışlarında birçok benzer noktalarının olduğu anlamına gelmektedir.

“Din dersi kitabının konu başlıkları şu şekildedir: Adalet Özlemi (Sehnsucht nach Gerechtigkeit), Diğer Tecrübeler- Diğer Dinler: İslam (Andere Erfahrungen- andere Religionen: Islam), Avusturya'da Evanjelik Kilisesi (Evangelische Kirche in Österreich, Kimlik- Sevgi- Ortaklık (Identität- Liebe- Partnerschaft), Yaratılıştta İnsan (Der Mensch in der Schöpfung), İnanç ve Fen Bilgisi (Glaube und Naturwissenschaft), Haç ve Yeniden Diriliş (Kreuz und Auferstehung), Yaşam, Ölüm ve Ecel (Leben, Sterben und Tod), Suç ve Affetme (Schuld und Vergebung), Neden? - İnsanlar Acı İçindedir (Warum? - Menschen im Leid), Budizm Yolu (Der Weg des Buddhismus), İş-

⁴⁰⁴ Religion, entdecken, verstehen, gestalten, ed. Gerd-Rüdiger Koretzki ve Rudolf Tammeus, Vandenhoeck & Ruprecht, Göttingen, 2003.

sizlik: Sadece Yarım Hayattan Daha Fazlası (Arbeit-Los: Mehr als nur ein halbes Leben).”⁴⁰⁵

Ders kitabı ünitelerinin başlıklarına bakıldığında konuların sadece Evanjelik inançla sınırlı tutulmadığı diğer inançlara da yer verildiği görülmektedir. Bu yaklaşımla din konusunun geniş bir bakış açısı ile öğrencilere sunulduğu anlaşılmaktadır. Diğer dinlere yer verilmekle birlikte kitap, ağırlıklı olarak, İsa’nın dine etkisi, Evanjelik kiliseler, haç, yeniden dirilme gibi Evanjelik ile ilgili konulara yer vermektedir. Kitabın sadece dinî konuları içermediği, din ve bilim arasındaki ilişkinin ortaya çıkarılma gayretinin olduğu ilgili ünitelerden anlaşılmaktadır. Kitapta insan konusuna ayrıca yer verilmekte ve neden acı çektiği ile ilgili sorulara cevap aranmaktadır.

Bu ders kitabı da KRV ders kitabına benzer dilsel bir yaklaşım ortaya koymaktadır. Konuların anlatımında objektif, bilimsel ve betimsel unsurları öne çıkaran bir dil kullanılmaktadır. Konuların işlenmesinde bütünleyici, kapsayıcı bir dil kullanılmakta, Evanjelik inançtan alıntılar yapılmakla birlikte içerik bu inançla sınırlandırılmamakta ve kesin nihai doğrunun Evanjelik inanç olduğu şeklinde yaklaşımlardan uzak durulmaktadır. Örneğin sonsuz hayat konusu işlenirken konu İncil alıntıları ile Hristiyanlık genelinde anlatılmakla birlikte Evanjelik inanç yansımaları Martin Luther’in görüşleri ile belirtilmektedir. Böylelikle konu hakkında bir yandan Hristiyanlık genel bakış açısı ifade edilirken bir yandan da Evanjelik bakış açısı sunulmaktadır.⁴⁰⁶

İçerikle ilgili yapılan analiz sonucunda; Tanrı, Adalet, Dinler, Evrim ve Yaratılış, İncil, İsa, İnsan, Kilise, Ekümenik Çalışmalar, Ölüm ve Ahiret, Acı Anlayışı başlıkları oluşmuştur.

⁴⁰⁵ Religion, entdecken, verstehen, gestalten, s.4.

⁴⁰⁶ Religion, entdecken, verstehen, gestalten, s.123.

2.4. Doktriner Evanjelik Din Dersi Öğretim Programlarının ve Ders Kitaplarının Değerlendirmesi

Bu kısımda, programlardan ve kitaplardan oluşan temalar birlikte işlenerek elde edilen verilere genel bir bakış açısı sunulmaktadır. Ortak olmayan temalar ise ayrıca belirtilmektedir. Oluşan başlıklara, programlar ve kitaplar nezdinde genel bir bakış imkânı sunularak konuların farklı ve benzer yönlerinin daha kolay tespit edilmesi hedeflenmektedir.

2.4.1. Tanrı

Kuzey Ren Vestfalya Eyaleti Ortaokul Doktriner Evanjelik Din Dersi Öğretim Programı

Öğretim programı Tanrı'nın varlıklar nezdinde konumunu tespit etmekte ve Tanrı'nın insan ile ilişkisine vurgu yapmaktadır. “Bu öğrenme alanı, başlangıç noktasının Tanrı sorusu olduğu, insan kavramıyla bağlantılı olarak Tanrı düşüncelerini konu olarak alır.”⁴⁰⁷ Tanrı kavramı çıkış noktası olarak kabul edilmekte, insan kavramının Tanrı ile bağlantılı olarak işlendiği görülmektedir. Öğrenme alanında Tanrı ile birlikte diğer dinî fenomenlerden ziyade insan kavramının seçilmiş olması Tanrı ile insan arasında yakın bir ilişkinin olduğuna dikkat çekmektedir. Bu konuyla alakalı olarak “Tanrı hakkında sorulan soruların temeli, insanın kendini dünyada bulduğu ve dünyadaki yerini ve kendi kimliğini bulma göreviyle karşı karşıya gördüğü deneyimle ilgilidir.”⁴⁰⁸ ifadesi insanın Tanrı nazarındaki yerine vurgu yapmaktadır. İnsan dünyada kendini ve kimliğini bulma görevi ile donatılmış bir varlık olarak tanıtılmaktadır. Bu durum Tanrı ile ilgili soruların cevabının insan kavramında yattığını göstermektedir. İnsanın dünyadaki görevi, kimlik arayışı ve kendini bulması ile ilgili tecrübeler insanı Tanrı'ya götürecektir.

⁴⁰⁷ Öğrenme Alanı, Kernlehrplan für die Sekundarstufe I Gymnasium in Nordrhein-Westfalen, s. 14.

⁴⁰⁸ Kernlehrplan für die Sekundarstufe I Gymnasium in Nordrhein-Westfalen, s. 14.

Program, Tanrı kavramına İncil merkezli anlam yüklemektedir. “Öğrenciler, sübjektif Tanrı tasavvurlarını açıklar ve İncil’deki anlatımlarında Tanrı ile ilgili tecrübeleri tanımlar. İncil anlatımlarında Tanrı’ya inancın temelinde güven olduğunu açıklarlar.”⁴⁰⁹ Öğrencilere Tanrı anlayışı kazandırmada temel kaynağın İncil olduğu görülmektedir. Öğrencilerden İncil’deki Tanrı tasavvurlarını göz önünde tutarak kendilerine göre bir Tanrı anlayışı edinmeleri istenmektedir. Bunu yaparken de Tanrı ile güvenin özdeşleştirilmesi beklenmektedir.

“Öğrenciler, yaşamları boyunca kendilerinin ve başkalarının Tanrı anlayışlarındaki ve Tanrı’ya olan inançlarındaki gelişimi veya değişimi açıklar ve bununla ilgili ilk değerlendirmeleri formüle eder.”⁴¹⁰ Öğrencilerden tek bir bakış açısıyla Tanrı fikri edinmemeleri, Tanrı anlayışıyla ilgili geniş bir bakış açısı geliştirmeleri beklenmektedir. Bu kazanımı edinmede öğrenciler, Tanrı düşüncesinin farklı tezahürleri hakkında bilgi sahibi olmaları ve Tanrı’ya inançta zamanla farklı kanaatlere varılma ihtimalini göz önünde tutmaları gerekmektedir. “Öğrenciler Tanrı’nın varlığı hakkında kendi duruşundaki yaklaşımları temellendirirler.”⁴¹¹ Bu kazanımlar ile öğrencilerden kendilerince tutarlı bir Tanrı anlayışı kazanmaları beklenmektedir.

Ortaokul düzeyi (Sekundarstufe I) kazanımlarında ise Tanrı-insan ilişkisine başka bir açıdan bakılmaktadır. “Öğrenciler, insanın Tanrı tarafından koşulsuz kabulü olan meşruiyet fikrini, Evanjelik inancının temeli olarak açıklar.”⁴¹² Bu alan Tanrı ile insan arasındaki sıkı bağı öğrencilere sunarak onlardan bu doğrultuda Tanrı’ya anlam

⁴⁰⁹ Alan Yetkinliği, Giriş Aşaması (Erprobungsstufe) Kazanımları, Kernlehrplan für die Sekundarstufe I Gymnasium in Nordrhein-Westfalen, s. 19.

⁴¹⁰ Karar Verme Yetkinliği, Kernlehrplan für die Sekundarstufe I Gymnasium in Nordrhein-Westfalen, s. 20.

⁴¹¹ Karar Verme Yetkinliği, Kernlehrplan für die Sekundarstufe I Gymnasium in Nordrhein-Westfalen, s. 19.

⁴¹² Alan Yetkinliği, Ortaokul Düzeyi (Sekundarstufe I) Kazanımları, Kernlehrplan für die Sekundarstufe I Gymnasium in Nordrhein-Westfalen, s. 28.

vermeleri istenmektedir. Tanrı'nın insanı koşulsuz kabul etmesi Evanjelik inancın merkezinde bulunan temel görüş olarak tanıtılmaktadır.

“Öğrenciler, Tanrı hakkındaki fikirlerin eleştirel incelemesini, inançları düzeltmenin ve dinî kanaatte emin olmanın bir yolu olarak tanımlar.”⁴¹³ Öğrencilerden şüphe etmeyecekleri bir Tanrı inancına sahip olmaları için, Tanrı hakkındaki eleştirileri incelemeleri ve bu eleştiriler doğrultusunda kendilerinde sabit bir Tanrı anlayışı oluşturmaları istenmektedir.

“Öğrenciler, Tanrı'yı ve onun işlevselleştirilmesini inkâr etmenin veya sorgulamanın farklı biçimlerini tanımlar.”⁴¹⁴ Öğrencilerden hangi durumların Tanrı'yı inkâr ve sorgulama manasına geldiğini bilmeleri ve Tanrı'nın işlevi ile ilgili farklı düşünceleri tanımlamaları istenmektedir. Bu şekilde öğrencilere kendi inançları doğrultusunda sağlam bir Tanrı anlayışı kazandırılması hedeflenmektedir.

Karar verme yetkinliğinde öğrencilerde oluşturulması istenen yetkinler sıralanırken şunlara vurgu yapılmaktadır: “Öğrenciler, Tanrı inancının lehine ve aleyhine olan argümanları tartışır ve değerlendirir.”⁴¹⁵ Öğrencilerden Tanrı'nın varlığı ve yokluğu ile ilgili delillendirmeler hakkında bilgi sahibi olmaları beklenmektedir. Bu konuda yeterli bilgiye sahip olarak Tanrı'ya inancına gerekliliği konusunda kendilerine göre gerekçelendirme tecrübesine sahip olmaları hedeflenmektedir.

“Öğrenciler, İncil ve teoloji bağlamında insan düşüncesinde ve isteklerinde Tanrı'nın ulaşılabilirliğini araştırır.”⁴¹⁶ Tanrı kavramını oluşturmada ve geliştirmede öğrencilerin hem İncil'i hem de teolojik yorumları incelemesi istenmektedir. Onlardan

⁴¹³ Alan Yetkinliği, Ortaokul Düzeyi (Sekundarstufe I) Kazanımları, Kernlehrplan für die Sekundarstufe I Gymnasium in Nordrhein-Westfalen, s. 29.

⁴¹⁴ Alan Yetkinliği, Ortaokul Düzeyi (Sekundarstufe I) Kazanımları, Kernlehrplan für die Sekundarstufe I Gymnasium in Nordrhein-Westfalen, s. 29.

⁴¹⁵ Karar Verme Yetkinliği, Ortaokul Düzeyi (Sekundarstufe I) Kazanımları, Kernlehrplan für die Sekundarstufe I Gymnasium in Nordrhein-Westfalen, s. 29.

⁴¹⁶ Karar Verme Yetkinliği, Ortaokul Düzeyi (Sekundarstufe I) Kazanımları, Kernlehrplan für die Sekundarstufe I Gymnasium in Nordrhein-Westfalen, s. 29.

insan isteklerinde ve düşüncesinde ne tür bir Tanrı fikri oluştuğu hakkında karşılaştırmalara gitmeleri beklenmektedir.

Viyana Ortaokul Doktriner Evanjelik Din Dersi Öğretim Programı

Program, öğrencilere 1. sınıfta Tanrı kavramından ne anlaşılması gerektiği konusunda bilgiler sunmaktadır. “Tanrı'dan birçok isimle ve farklı durumlarda bahsedilir. Anlatımlarda ve durumlarda, öğrenciler Tanrı imgelerindeki özellikleri ve farklılıkları fark ederler ve kendi Tanrı imgelerini araştırırlar.”⁴¹⁷ Giriş cümlesiyle öğrencilere Tanrı hakkında çok genel bir bilgi verilerek onlara sonraki cümlelerin bilgileri için hazırlık yaptırıldığı görülmektedir. İlk cümleden anlaşıldığı üzere öğrencilere farklı inançtaki yaklaşımlara da değinilerek genel anlamda Tanrı hakkında bilgiler sunulmaktadır. İkinci cümle de ise öğrencilerden belirli kazanımlar istenmektedir. Bu kazanım öğrencilerin farklı inançlardaki Tanrı'nın özelliklerini ortaya çıkarmaları ve Tanrı hakkında farkları kavrayabilmeleridir. Bu iki cümleden anlaşıldığı üzere program ders içeriğini ve kazanımları bütünleştirerek sunmaktadır. Kazanımlarla ilgili olarak öğrencilerin Tanrı hakkında alan bilgisine sahip olmaları neticesinde kendilerine göre bir Tanrı düşüncesi geliştirmeleri beklenmektedir.

Program, öğrencilerden Tanrı'nın günlük hayattaki yeri ve etkisi üzerine düşünmelerini istemektedir. “Öğrenciler özellikle medya aracılığıyla kaderin darbeleri ve felaketlerden kaynaklanan yaşam tehdidinin korkutucu bir şekilde farkına varıyor. ‘Tanrı buna neden izin veriyor?’ sorusu akla geliyor ve bu soru tüm açıklığıyla tartışılabilir.”⁴¹⁸ Daha çok iyilik-kötülük konusu ile ilgili olan bu bölümde Tanrı'nın konumu hakkında bilgiler sunmaktadır. Buna göre Tanrı, kötülüğün ortaya çıkmasında etkin varlık olarak görülmekte ve bunu önleyecek güce sahip olan güç olarak

⁴¹⁷ 1. Sınıf Kazanımları, Gesamte Rechtsvorschrift für Lehrplan – Evangelischer Religionsunterricht an Hauptschulen, s. 4.

⁴¹⁸ 2. Sınıf Kazanımları, Gesamte Rechtsvorschrift für Lehrplan – Evangelischer Religionsunterricht an Hauptschulen, s. 4.

tanıtılmaktadır. Bununla birlikte Tanrı hakkında tartışmada herhangi bir sorun olmamakta, öğrenciler sonuca gitmek için rahatlıkla fikir üretebilmektedirler.

Program sadece Evanjelik inançtaki Tanrı anlayışı hakkında öğrencileri bilgilendirmemekte, farklı inançlardaki Tanrı anlayışı üzerine bilgi sahibi olmaları gerektiğini ifade etmektedir. “Farklı dinlerde Tanrı’dan bahsedilir. Öğrenciler farklı dinlerdeki Tanrı kavramlarını tanır ve onlara saygı ve hoşgörü ile yaklaşır.”⁴¹⁹ Alan bilgisi olarak öğrencilere farklı inançlardaki Tanrı anlayışı tanıtılmaktadır. Öğrenciler, kendi inançlarındaki Tanrı kavramı hakkında bilgi sahibi olurlarken aynı zamanda farklı inançlardaki bu kavram hakkında bilgilenererek Tanrı ile ilgili kesin karara varmada geniş bir bakış açısı bulmaktadırlar. Kazanım olarak Tanrı hakkında hoşgörü esasına bağlı kalarak tartışmalara girmeyi öğrenmeleri öğrencilerden beklenmektedir.

“Tanrı hakkında konuşmak tartışmalıdır. Öğrenciler Hristiyan Tanrı kavramını farklı gerçeklik anlayışlarıyla ilişkilendirir, kendilerine göre Tanrı anlayışını netleştirir ve onu savunabilir.”⁴²⁰ Öğrencilere kesin bir Tanrı fikri olmadığı, bu konuda birçok tartışmanın olduğu bilgisi verildikten sonra onlardan kendilerine göre Tanrı anlayışı kazanmaları istenmektedir. Kendi fikirleri olan Tanrı anlayışını savunacaklarından dolayı, kendine has Tanrı anlayışı edinme işini gerçekliği kabul edilen farklı anlayışlarla ilişkilendirerek yapmaları beklenmektedir.

Program, İncil ve kilise tarihinden yola çıkarak öğrencilere Tanrı anlayışı kazandırmak istemektedir. “İncil’deki ve kilise-tarihindeki hikâyelere dayanarak öğrenciler, Tanrı’nın güvenilir olduğunu ve hayatta onlara eşlik etmek istediğini öğrenebilir.”⁴²¹ Öğrencilere Tanrı “güvenilirlik” vasfıyla tanıtılmaktadır. Bu yönüyle

⁴¹⁹ 3. Sınıf Kazanımları, Gesamte Rechtsvorschrift für Lehrplan – Evangelischer Religionsunterricht an Hauptschulen, s. 5.

⁴²⁰ 4. Sınıf Kazanımları, Gesamte Rechtsvorschrift für Lehrplan – Evangelischer Religionsunterricht an Hauptschulen, s. 6.

⁴²¹ 1. Sınıf Kazanımları, Gesamte Rechtsvorschrift für Lehrplan – Evangelischer Religionsunterricht an Hauptschulen, s. 4.

öğrencilerden Tanrı'nın iyi bir varlık olduğu hakkında şüpheyi düşmeyen bir görüş geliştirmeleri ve onu samimi bir yol arkadaşı olarak görmeleri istenmektedir.

“Tanrı'dan ayrıca resimler, semboller ve benzetmelerde söz edilir. Öğrenciler bu sembolik ve aktarılan dile açık hale getirilir.”⁴²² Bu materyallerin öğrencilere tanıtılması vesilesiyle öğrenciler Tanrı hakkında bilgi sahibi olmaktadır. Programa göre bu imgeler, Tanrı ile insan arasındaki ilişkide tanıtıcı bir rol üstlenmektedir.

“Öğrenciler, Hristiyan Tanrı kavramını farklı gerçeklik anlayışlarıyla ilişkilendirir, kendilerine göre Tanrı anlayışı netleştirir ve onu savunabilir.”⁴²³ Çeşitli yaklaşımların Tanrı hakkındaki tasavvurları ile meşgul olmaları öğrencilerin kendilerince bir Tanrı fikri oluşmasına vesile olmaktadır. Kendilerinin savunacak kadar emin oldukları Tanrı düşüncesine gerçekliği kabul edilen farklı bakış açılarıyla bağlantı kurarak erişeceklerdir. Yukardaki cümleye göre Tanrı-insan ilişkisinde iki husus üzerinde durulmaktadır. Birincisi, öğrencilerin zihninde şüpheyi düşmeyecek bir Tanrı fikrinin oluşması, ikincisi ise bunu farklı ortamlarda savunma becerilerini kazanmalarınıdır.

Kuzey Ren Vestfalya Eyaleti Lise Doktriner Evanjelik Din Dersi Öğretim Programı

Evanjelik Din Dersi öğretim programında Tanrı'nın inanlar nezdindeki konumu, hayattaki yeri, İncil'de Tanrı tasavvuru, Tanrı-insan ilişkisi gibi konular ile öğrencilere kazandırılmak istenen Tanrı düşüncesi işlenmektedir. Öğretim programının amaçlar kısmında değinilen “yalnızca rahmetten” ve “yalnızca inançla” ifadeleri Evanjelik anlayışta Tanrı'nın konumu hakkında bilgi vermektedir. “Bu, insanın varlığının sebebini, anlamını ve amacını yalnızca Tanrı'ya borçlu olduğunu ifade eder.”⁴²⁴ cümlesinde olduğu gibi insan açısından Tanrı mutlak bir değere sahiptir ve insan

⁴²² 2. Sınıf Kazanımları, Gesamte Rechtsvorschrift für Lehrplan – Evangelischer Religionsunterricht an Hauptschulen, s. 5.

⁴²³ 4. Sınıf Kazanımları, Gesamte Rechtsvorschrift für Lehrplan – Evangelischer Religionsunterricht an Hauptschulen, s. 6.

⁴²⁴ Kernlehrplan für die Sekundarstufe II Gymnasium/Gesamtschule in Nordrhein-Westfalen, s. 11.

kavramının temelinde bulunmaktadır. İnsanın huzur bulması için Tanrı'nın koşulsuz kabulü gerektiğine vurgu yapılmaktadır.

Program, Tanrı konusunu işlerken onun insan nezdinde güvenilir varlık olma vasfını öne çıkarmaktadır. “Bu öğrenme alanı, insanların kendilerine kime veya neye güvenebileceklerini sormalarını ele alır. Bu arka planda insanlar, Tanrı'nın varlığı, Tanrı ile ve Tanrı hakkında konuşmanın ne kadar uygun olduğu ve kişinin Tanrı'ya güvenip güvenemeyeceği hakkında sorular sorar.”⁴²⁵ Tanrı hakkında doğrudan bilgi vermek yerine öğrencilerin tasavvurunda nasıl bir Tanrı anlayışı olduğunun sorularla ortaya konduğu anlaşılmaktadır. Öğrencilerden önce Tanrı'nın mahiyeti hakkında kendilerinin akıl yürütmesi beklenmektedir. Tanrı konusunda güven duygusuna dikkat çekilmekte Tanrı ile güven arasında ilişki kurulmaktadır. Öğrenciler yaptıkları akıl yürütmeler neticesinde Tanrı'nın güvenilir varlık olduğuna karar verebilecektir.

Bu yetkinlik alanında öğrencilerin Tanrı hakkında yorumlamalara gitmeleri, bu yorumlamaların neticesinde Tanrı'nın pratik hayata yansımaları açısından belirli kararlara varmaları istenmektedir. “Öğrenciler, İncil'deki yaratılış ve Tanrı imajı hakkındaki ifadeleri pratik yaşam sonuçlarına göre yargılar.”⁴²⁶ Tanrı ve yaratılış konusunda alan bilgisi alan giriş aşamasındaki öğrencilerin bu alanlarda İncil'i inceleyerek fikir yürütebilecek ve bunları günlük hayatla ilişkilendirecek beceriye sahip oldukları ifade edilmektedir. Bu ifadelere göre Tanrı ve yaratılış gibi önemli konularda İncil'in referans kaynak olarak seçildiği görülmektedir. Günlük hayatla ilişkilendirilmesi ise dinin günlük hayatın bir parçası olduğu anlamına geldiği ve öğrencilerin bu anlayışla hayat tarzı oluşturmaları gerektiği sonucuna götürmektedir.

⁴²⁵ Öğrenme Alanı, Kernlehrplan für die Sekundarstufe II Gymnasium/Gesamtschule in Nordrhein-Westfalen, s. 18.

⁴²⁶ Karar Verme Yetkinliği, Giriş Aşaması (Einführungsphase) ,Kernlehrplan für die Sekundarstufe II Gymnasium/Gesamtschule in Nordrhein-Westfalen, s. 22.

Öğretim programında Tanrı ve insan anlayışı İncil metinleri esas alınarak Hristiyanlık inancına göre genel olarak kabul edilen prensipler çerçevesinde işlenmekte olduğu ve mezhepsel herhangi bir farklılığa değinilmediği görülmektedir.

*Öğrenciler, İncil metinlerinde Tanrı ve insan imgelerinin karanlık ve aydınlık taraflarını tanımlar. Öğrenciler, İncil’de bahsedilen Tanrı hakkındaki anlatımları, Tanrı hakkındaki diğer anlatım şekillerinden ayırır. Tanrı ve insanın farklı İncil imgelerini, tarihsel kökenlerinin arka planına ve dayandıkları insan deneyimlerine göre yorumlarlar.*⁴²⁷

Tanrı hakkında temel bilgilere İncil’den ulaşıldığı tespit edilmektedir. Hristiyanlıkta Tanrı hakkında farklı yorumlar bulunduğundan, öğrencilere kazandırılmak istenen Tanrı anlayışının İncil kaynaklı olmasına özen gösterildiği sonucuna varılmaktadır. Bu durum Evanjelik inançta İncil’in önemine ışık tutmaktadır. Öğrenciler diğer kaynaklardaki Tanrı anlayışı hakkında bilgi sahibi olarak Tanrı konusunda genel yaklaşımları tanımakta ve kendi inançlarındaki Tanrı anlayışı ile karşılaştırma fırsatı bulmaktadırlar. Ayrıca İncil’de bahsedilen farklı insan ve Tanrı figürlerini tanımlarıyla insan ve Tanrı arasındaki ilişkiyi İncil açısından açıklama becerisi kazanmaktadırlar.

Tanrı’nın inkârı konusu ise bu bölümde işlenen konulardan bir tanesidir. “Öğrenciler, Tanrı’nın inkârı ile ilgili fikirlerin oluşum aşamalarını dikkate alarak bunları dinî açıdan eleştirel yorumlar.”⁴²⁸ Tanrı’nın inkârı konusunun geçmiş örneklerini dikkate alarak öğrencilerden bu konuda dinin bakış açısını tartışmaları ve yorumları beklenmektedir. Öğrencilere Tanrı’nın inkârı konusunda tarihi geçmişi de göz önünde tutarak geniş bir bakış açısı kazandırılmak istenmekte ve onlardan bu konuda şahsi görüşler geliştirmeleri beklenmektedir.

⁴²⁷ Alan Yetkinliği, Yeterlik Aşaması (Qualifikationsphase, Kernlehrplan für die Sekundarstufe II Gymnasium/Gesamtschule in Nordrhein-Westfalen, s. 29-30.

⁴²⁸ Alan Yetkinliği, Yeterlik Aşaması (Qualifikationsphase) ,Kernlehrplan für die Sekundarstufe II Gymnasium/Gesamtschule in Nordrhein-Westfalen, s. 30.

Acı ve ölüm gibi konularda Tanrı'nın etkisini öğrencilerin nasıl yorumlamaları gerektiği programda belirtilmektedir. “Öğrenciler, acı ve ölüm ile ilgili olarak Tanrı hakkında uygun şekilde konuşmaya yönelik farklı yaklaşımları karşılaştırır.”⁴²⁹ Acı ve ölümden Tanrı'nın etkisini konu alan yaklaşımlar hakkında öğrencilerin bilgi sahibi olarak bu yaklaşımların ölüm ve acı hakkındaki görüşlerini karşılaştırmaları beklenmektedir. Bu konuda Tanrı hakkında “uygun şekilde konuşmak” ibaresinden ne kastedildiği açıklanmamakla birlikte öğrencilerin fikir yürütürken itidalli olmaları ihtimal dâhilindedir.

Hristiyanlıkta kabul edilen yaratılış konusuyla pozitif bilimler arasında ilişki kurulması hakkında öğrencilerden görüşlerini bildirmeleri beklenmektedir. “Öğrenciler, Hristiyanlıktaki yaratılış konusunun doğa bilimlerinde insan ve dünyanın oluşumuyla uyumunu tartışır.”⁴³⁰ Hristiyanlıktaki yaratılış anlayışının doğa bilimlerine ters düşmediğinin belirtilmesi ile Evanjelik anlayışta din ve bilimin uyum içinde olduğuna vurgu yapılmaktadır.

Kötülüğün kaynağı hakkında öğrencilerin Tanrı'ya nasıl bir bakış açısıyla bakmaları gerektiği konusu bu bölümde ele alınmaktadır. “Öğrenciler yaratılıştaki acıların arka planında Theodizee-sorusunu⁴³¹ tartışır.”⁴³² Dünyadaki kötülükler konusunda Tanrı'nın etkisini konu edinildiği bu cümlede öğrenciler kötülük problemi ile ilgili fikir yürütmektedir. Öğrencilerden Tanrı'nın kötülükleri yaratması konusunda aklanması anlamına gelen Theodizee konusunu tartışarak Tanrı hakkında bu bağlamda kendilerine özgü bir düşünce geliştirmeleri beklenmektedir.

⁴²⁹ Alan Yetkinliği, Yeterlik Aşaması (Qualifikationsphase) ,Kernlehrplan für die Sekundarstufe II Gymnasium/Gesamtschule in Nordrhein-Westfalen, s. 30.

⁴³⁰ Karar Verme Yetkinliği, Yeterlik Aşaması (Qualifikationsphase) ,Kernlehrplan für die Sekundarstufe II Gymnasium/Gesamtschule in Nordrhein-Westfalen, s. 42.

⁴³¹ Tanrı'nın iyiliğine olan inançla dünyada izin verdiği kötülükler konusunda suçlu görülmemesi. (<https://www.bibelwissenschaft.de/bibelkunde/themenkapitel-at/theodizee/>) Erişim: 15.10.2022.

⁴³² Karar Verme Yetkinliği, Yeterlik Aşaması (Qualifikationsphase) ,Kernlehrplan für die Sekundarstufe II Gymnasium/Gesamtschule in Nordrhein-Westfalen, s. 30.

Tanrı ile ilgili bölümün başında Martin Luther'in Tanrı hakkındaki fikirlerine yer verilmiştir. Luther "Tanrı nedir?" sorusuna, iyi olan her şeye sahip olan ve zor durumda sığınılacak şey olarak tanımlamaktadır. "Bir Tanrı'ya sahip olmak ne anlama gelir?" sorusuna ise ona kalpten güvenmek ve inanmak şeklinde cevaplamaktadır.⁴³³ Bu açıklamalara göre Tanrı konusunda güven ve inanç kavramları belirgin olarak öne çıkmaktadır. Luther, kalbin bağlandığı ve güvendiği şeyin Tanrı olduğunu belirterek, Tanrı ile inanç arasındaki sıkı bağa dikkat çekmektedir. Gerçek inancın ve güvenin insanı Tanrı'ya götüreceği ifade edilmektedir.

"Tanrı'nın ispatının beş yolu vardır. Bunlar; hareket delili, nedenler delili, varlığı mümkün ve gerekli olan arasındaki fark, varlığın değer derecesi ve dünya düzeni delilidir."⁴³⁴ Evanjelik Din Dersi kitabında Tanrı'nın varlığını ispat konusunda beş delil öne sürülmektedir. Tanrı'nın varlığı ile ilgili deliller öğrencilerin anlayacağı seviyeye indirgenerek sunulmaktadır. Bu akli deliller ile öğrencilere Tanrı'nın varlığına aklen ikna olmaları ve kalben inançlarının pekişmesinin yolları gösterilmiş olmaktadır.

Tanrı'nın varlığı ile ilgili deliller şu şekilde açıklanmaktadır: Bunlardan ilki hareket delilidir. Bu delile göre şu bir gerçektir ki; dünyada devam eden bir hareket vardır. Her şey bir başka şeyi hareket ettirmektedir. Bu hareketi başlatan yani ilk hareket ettirici bir varlık olması gerekir ki, o da Tanrı'dır. İkincisi ise dünyada nedenler düzeni vardır. Hiçbir şey kendinin oluşum nedeni olamaz. Dolayısıyla ilk oluşum nedenine ihtiyaç vardır ve o da Tanrı'dır. Üçüncü delil ise varlığı mümkün ve gerekli olan arasındaki farktan yola çıkmaktadır. Her şeyin varlığı başka bir şeyin varlığına bağlıdır. Varlığı başkasına bağlı olan ile de sonsuzluğa gidilmez. Dolayısıyla bir varlığı kendinden olan bir varlığa ihtiyaç vardır. O da Tanrı'dır. Dördüncü delil ise varlığın değer derecesinden yola çıkmaktadır. Eşyada iyi kötü, güzel çirkin, değerli değersiz vb.

⁴³³ *Religionsbuch Oberstufe*, s. 138.

⁴³⁴ *Religionsbuch Oberstufe*, s. 148-149.

dereceler vardır. Bu derecelendirmeden yola çıkılarak, kendi varlığı başka varlıklara sebep olan, her şeyden üstün bir varlığın olması gerekmektedir ki, bu da Tanrı'dır. Beşinci delil ise dünya düzeninden yola çıkmaktadır. Doğadaki varlıklar bilinçli olmadan görevlerinin kusursuzca yerine getirmektedir ve muhteşem bir düzen vardır. Bunları doğadaki görevlerini yerine getirmeye güdüleyen, manen tanınan bir varlık olmalıdır ve bu da Tanrı'dır.⁴³⁵ Tanrı'nın varlığının ispatı üzerine ayrı bir bölüm açılarak sunulması, kitabın Tanrı'nın ispatı konusuna önemle yaklaştığının bir göstergesidir. Konu öğrencilere felsefi kavramlara fazla yer vermeden basitçe anlatılarak sunulmuştur. Ayrıca öğrencilere verilen delillerin günlük hayatta gözlemlenebilen örneklerle sunulması konuyu daha anlaşılır hale getirmektedir. Öğrenciler doğa bilimlerinde edindikleri bilgileri kullanarak bu delilleri daha kolay anlama imkânına sahip olacaklardır.

Tanrı konusunda üzerinde önemle durulan konulardan bir tanesi de Üçlü Birlik (Tetlis, Dreieinigheit) düşüncesidir. “Sadece İsa'nın, Tanrı'nın oğlu olarak müjdelenmesiyle Hristiyanlıkta Tanrı hakkında söylenmesi gereken şeylerin hepsi söylenmiş sayılmamaktadır. Hristiyan inancı Üçlü Tanrı'ya inanmayı gerektirir. Başlangıçta, şimdi ve gelecekte olduğu gibi Baba, Oğlu ve Kutsal Ruh'u yücelt.”⁴³⁶ Üçlü Tanrı inancı Hristiyanlık inancını temeli olarak tanıtılmaktadır. Evanjelik Din Dersi Kitabı'ndaki bu ifadelerle göre Tanrı kavramı sadece İsa ve Tanrı'dan oluşmamakta, Kutsal Ruh da buna dâhil edilmektedir. Bu ifadelerle göre Üçlü Tanrı kavramı Evanjelik doktrinin Tanrı anlayışını oluşturmakta, bu birliği oluşturan unsurların her birine aynı derecede saygı göstermeleri öğrencilerden istenmektedir.

Kitap tetlis inancını, bu alanda yapılan tasvirleri sunarak farklı açılardan işlemektedir. “Hristiyan sanatında sayısız resimler Üçlü Birlik inancını anlatır. Bunlardan bir tanesi olan St. Jakobus Kilisesi'in Üçlü Birlik freski özel bir üslupla üç

⁴³⁵ *Religionsbuch Oberstufe*, s. 148-149.

⁴³⁶ *Religionsbuch Oberstufe*, s.159.

şahıs arasındaki ilişkiyi tasvir eder.”⁴³⁷ Baba, Oğul ve Kutsal Ruh inancını Hristiyanlıkta birçok resimle anlatıldığını belirten din dersi Kitabı, bu bölümde örnek olarak 14. yüzyıla ait bir fresk vermiştir. Üçlü Birlik (Dreieinigkeit) düşüncesini tasvir eden bu freskte, ortada Kutsal Ruh, sağında Oğul ve solunda Baba durmakta ve Kutsal Ruh, Oğul ve Baba tarafından takdim edilmektedir. Hristiyan teolojisine göre üç figürün bir arada durması üçlü tanrı anlayışının bir bütün olduğu manasına gelmekte ve bu üç unsurun aralarındaki karşılıklı sevgiyi sembolize etmektedir.

Martin Luther sabah duasında Baba, Oğul ve Kutsal Ruh’u anmaktadır. “Sabah kalkınca kendini haç işareti yaparak kutsayabilir ve Baba, Oğul ve Kutsal Ruh’u anabilirsin.”⁴³⁸ Martin Luther, 1529 tarihli küçük ilmihalinde mensuplarına sabah kalkınca Baba, Oğul ve Kutsal Ruh’un adını anarak hac işaretiyle kendilerini kutsamalarını tavsiye etmektedir. Bu ifadeye göre Luther, üç unsurdan oluşan bir Tanrı anlayışına vurgu yaparak Evanjelik Tanrı inancını bu üç unsurun oluşturduğunu belirtmektedir.

Ders kitabında Tanrı konusu işlenirken Hristiyanlık dışındaki inançların Tanrı anlayışını da yer vermektedir. Kitap, Tanrı konusuna geniş açıdan bakmakta, Yahudi, İslam ve Budizm’deki Tanrı inancının temel özelliklerini belirterek öğrencilere bu alanda farklı bir bakış açısı sunmaktadır. “Yahudi Tanrı inancının merkezinde bir olan Tanrı’nın, yani İsrail’in Tanrısının, benzersiz olduğuna inanmak vardır.”⁴³⁹ “İslam inanç ifadesi olan şahadet “la ilahe illallah”, Allah’tan başka ilah yoktur anlamındadır.”⁴⁴⁰ “Budizm, doğrudan Tanrı’dan bahsetmediği için uzun süre ateist bir din olarak kabul edilmiştir. Nihayetinde, Budizm acı ile hayattan kurtuluş olan aydınlanmaya giden yolu kastediyor.”⁴⁴¹ Yahudilik inancının temelinde tek Tanrı olan İsrail Tanrısı’na inancın

⁴³⁷ *Religionsbuch Oberstufe*, s.159.

⁴³⁸ *Religionsbuch Oberstufe*, s.159.

⁴³⁹ *Religionsbuch Oberstufe*, s.170.

⁴⁴⁰ *Religionsbuch Oberstufe*, s.171.

⁴⁴¹ *Religionsbuch Oberstufe*, s.171.

olduğu belirtilirken,⁴⁴² İslam’da Allah’tan başka ilah olmadığı vurgulanmakta, şahadet kavramı hakkında bir metne yer verilmektedir. Allah’ın birliği ve isimleri üzerine yazılmış olan bu metinde Hristiyanlıktaki Tanrı inancı ile ilgili herhangi bir karşılaştırma yapılmamaktadır.⁴⁴³ Budizm ile ilgili kısımda ise İsa’nın yeniden dirilişi örneği verilerek, ölümden sonra dirilmenin inanca zıt olmadığı vurgulanmış ve Budizm ile Hristiyanlık arasında bir bağ kurma çabası güdülmektedir.⁴⁴⁴ Ders kitabında Yahudilik İslam ve Budizm’e göre Tanrı anlayışına yer verilmekte ve bu dinlerde tek Tanrı inancına sahip yönleri dikkat çekilmekle beraber bu inanışla ilgili delillendirmeler bu dinlerin temsilcilerinden alıntılar yapılarak sunulmaktadır. Her bölümün sonunda ise öğrencilerden bu bölümle ilgili olarak birkaç ödevi yapmaları istenmektedir. Bu ödevler Tek Tanrı inancı hakkında bahse konu olan dinlerin karşılaştırılması üzerinedir.⁴⁴⁵

Kitabın ilgili kısmında bu dört dinin Tanrı kavramına bakışı konu olarak seçilmekte ve bu kavramdaki ortak noktalar ortaya çıkartmak istenmektedir.

Öğrencilere farklı inançtan olanlarla hoşgörü esasına dayalı ilişki kurmak için farklı inançlardaki Tanrı anlayışı hakkında alan bilgisi sunulduğu tespit edilmektedir. Bu bölümde, dinlerdeki Tanrı inancı hakkında bilgi sahibi olma ile birlikte yaşama duygusunun geliştirilmesi arasında bir ilişki kurma çabası göze çarpmaktadır. Dinler hakkında bilgi veren alıntılar lise seviyesi öğrencilerinin anlayabileceği sade bir dille yazılsa da içerisinde, Kuran’da geçen sure ve ayet isimleri, kutsal kitapların bölümleri, şahadet, Allah, Wu Gi, Nirwana gibi alan bilgisi gerektiren ifadeler yer almaktadır. Bu metinleri anlamak için ise konuyla ilgili ön bilgiye sahip olmak gerekmektedir. Bu sayede öğrenciler hem dinler hakkında bilgi sahibi olabilirken hem de dinlerdeki Tanrı kavramını sağlam temelde karşılaştırabilecekleri bir ortam bulmaktadır.

⁴⁴² *Religionsbuch Oberstufe*, s. 170.

⁴⁴³ *Religionsbuch Oberstufe*, s. 171-172.

⁴⁴⁴ *Religionsbuch Oberstufe*, s. 174.

⁴⁴⁵ *Religionsbuch Oberstufe*, s. 170-175.

Ders kitabında tartışılan konulardan bir tanesi de ateizm konusudur. Modern ateizmin, Evanjelik bir teolog ve filozof olan Ludwig Feuerbach'ın görüşleri temelinde geliştiği belirtilmektedir. “İnsan sadece fantezisi ve hissi olduğu için değil, bilakis içgüdüsel olarak mutlu olmayı istediği için de tanrılara inanır.”⁴⁴⁶ Feuerbach, insanda Tanrı inancının psikolojik nedenlerle ortaya çıktığını belirtmekte, insan içgüdüsünde olan, mutlu olma, arzu etme duygularının bu düşüncede etkili olduğunu vurgulamaktadır. Bu ifadelere göre din Tanrı kaynaklı değil de insan kaynaklı bir inanış sistemi olarak tanıtılmaktadır. Dolayısı ile insan kaynaklı olan bir anlayışta Tanrı'nın etkisinin olmadığı sonucuna gidilmektedir. Ateizm konusuna Evanjelik bir bilim adamının görüşlerine binaen kitapta yer verilmesiyle ateizm konusuna başka bir açıdan dikkat çekilmektedir.

“Eğer insanın arzusu olmasaydı, onun fantezisi, duygusu, dini ve Tanrıları olmazdı.”⁴⁴⁷ Feuerbach, dinsizliğe başka bir argüman olarak insanda olan isteme duygusunu sunmaktadır. Eğer bu duygu olmasaydı insan, dine, inanca ve Tanrı'ya ilgi duymayacağını ifade etmektedir. Buna göre insandaki din ve Tanrı düşüncesi insanın kendindeki arzuları vesilesiyle ortaya çıkmaktadır.

Kitapta Karl Marx'ın, Feuerbach'tan etkilendiği belirtilerek ateizm konusunda onun da görüşlerine yer verilmiştir. “İnsan dini yapar, din insanı değil.”⁴⁴⁸ Marx, dinin insan temelli ortaya çıktığını belirtmekte dolayısıyla Tanrı'nın var oluşta etkisinden bahsetmemektedir. Bu bakış açısı esinlendiği Feuerbach'ın görüşlerini destekler niteliktedir. “Din, insanın özgüveni ve benlik duygusudur.”⁴⁴⁹ Marx, bu düşüncesiyle dinin oluşumunda insan psikolojisinin etkisinden bahsetmekte ve dinin Tanrı'dan gelen bir inanç bütünlüğü değil de insan kaynaklı düşünce sistemi olduğunu savunmaktadır.

⁴⁴⁶ *Religionsbuch Oberstufe*, s.142.

⁴⁴⁷ *Religionsbuch Oberstufe*, s.142.

⁴⁴⁸ *Religionsbuch Oberstufe*, s.143.

⁴⁴⁹ *Religionsbuch Oberstufe*, s.143.

Ateizm konusu özetle Feuerbach ve Marx'ın görüşleri ile kitapta işlenmekte ve din yanlış bir bilinç olarak tanıtılmaktadır.

Kitap, ateizme karşı başka bir Evanjelik teolog olan Dietrich Bonhoeffer'ın görüşlerine yer vermiş Tanrı'ya inancı ve dinin gerekliliğini Evanjelik anlayışla savunmuştur. "Tanrı geçici bir şey değildir. O, imkânlarımızın sınırında değil, bilakis hayatımızın ortasında tanınmalıdır. Tanrı, manevi olarak hayatımızın ortasındadır."⁴⁵⁰ Bonhoeffer, ateizmdeki Tanrı düşüncesine karşı olarak, Tanrı'nın hayatın ortasında olduğunu, insanın dünyasında Tanrı'nın geçici bir yerde olmadığı bilakis insanın en güçlü yanında mevcut olduğunu belirtmektedir. Tanrı konusu genel Hristiyan inancı çerçevesinde işlenmekte, Tanrı'nın olmadığını savunan ateizme karşı hayatın her alanında aktif ve etkili bir Tanrı anlayışına vurgu yapılmaktadır. "Tanrı'nın sadece zayıflıklarımızda ve acılarımızda var olmadığı, onun gücümüzün doruğunda ve mutluluklarımızda da olduğunu belirtirim."⁴⁵¹ Bu görüşüyle Bonhoeffer ateizme karşı kendi delilini sunmaktadır. Tanrı'yı sadece kötülük, zayıflık gibi olumsuz konularla ilişkilendirmenin hata olduğunu, onun güçlü olma, iyilik gibi durumlarda da Tanrı'nın etkisinden bahsedilmesi gerektiğini belirtmektedir. Hem iyilik hem de kötülük konularında Tanrı'nın etken varlık olduğunu belirterek, ateizme karşı deliller ortaya koymaktadır.

Netice olarak ders kitabı ateizm konusunda yaklaşımları sunmakla birlikte Hristiyanlığın ateizme karşı eleştirilerine teologlardan alıntı yaparak yer vermekte, Tanrı'nın varlığı hakkında sağlam temeller üzerine görüş geliştirmeleri bağlamında öğrencileri yönlendirmektedir.

Viyana Lise Doktriner Evanjelik Din Dersi Öğretim Programı

Program, Tanrı'nın yaratıcı olma vasfına vurgu yapmakla birlikte, Tanrı'nın dinî kimlik gelişimindeki rolüne dikkat çekmektedir.

⁴⁵⁰ Religionsbuch Oberstufe, s.145.

⁴⁵¹ Religionsbuch Oberstufe, s.145.

Program, öğrencilere dinî kavramları genel olarak tanıtmayı hedeflemektedir. “Öğrenciler dinî açıdan önemli fenomenleri algılayabilir. Dinî benlik ve dünya anlayışının karakteristik özelliği olan dil, iletişim ve tasarım biçimlerini tanır ve anlar.”⁴⁵² Programda 5. sınıfın yetkinlik kısmında dolaylı olarak Tanrı’nın etkilediği durumlardan bahsedilerek öğrencilerin bu konu hakkında bilgi sahibi olabilecekleri ifade edilmektedir. Öğrencilerin dinî fenomenlerle ilgili bilgi sahibi olabilecek seviyede oldukları belirtilerek dinî fenomenler üzerine kurulacak konuların anlaşılmasına öğrencilerin hazır olabilecekleri belirtilmektedir. Ayrıca öğrenciler dinî fenomenleri karşılaştırabilecek ve bunlar arasında öncelik sırasına dikkat edebilecekleri sonucuna gidilmektedir.

Bir sonraki cümle dinî fenomen kavramına açıklık getirmektedir. Buna göre, bireyin kendini ve dünyayı anlamada karakteristik bir özellik kazanmış dilsel, iletişimsel yönü olan dinî kavramların kastedildiği anlaşılacakla birlikte bu kavramları daha ayrıntılı açıklayan örnekler verilmemektedir.

Program, insanların yaratılışındaki farklılığa vurgu yaparak, öğrencilere Tanrı’nın insanı yaratış tarzını açıklamaktadır. “Öğrenciler kendilerini, Tanrı tarafından yaratılmış olarak farklı özde bulur.”⁴⁵³ Tanrı-insan ilişkisinde Tanrı’nın yaratan ve insanın yaratılan varlık olarak ifade edilmesinde Tanrı’nın yaratıcılık vasfının öne çıktığı görülmektedir. Tanrı kavramı kullanılırken herhangi bir inanca göre tasvir yapılmaması, öğrencilere Hristiyanlık inancı genelinde kabul edilen bir Tanrı fikri sunmaktadır. Bu durum inanç konusunda birleştirici bir üslubun izlendiğini göstermektedir.

⁴⁵² 5. Sınıf-Yetkinlik, Gesamte Rechtsvorschrift für Lehrplan für den evangelischen Religionsunterricht an der Oberstufe der Allgemein bildenden höheren Schulen, s. 4.

⁴⁵³ 5. Sınıf- Öğrenme Alanı, Gesamte Rechtsvorschrift für Lehrplan für den evangelischen Religionsunterricht an der Oberstufe der Allgemein bildenden höheren Schulen, s. 4.

Öğrenciler 6. Sınıf öğrenme alanında, dinî kimlik oluşturmalarında Tanrı'yı kendi isteklerini yerine getiren bir güç olarak tanımaktadır.⁴⁵⁴ Öğrencilerin Tanrı'yı istekleri gerçekleştiren güç olarak görmesi onların nezdinde Tanrı'nın önemli bir yerinin olduğunu göstermektedir. Ayrıca bu düşüncenin dinî kimliklerinin bir parçası olması Tanrı'ya atfedilen konumun önemini belirtmektedir. Öğrencilerin, Tanrı'yı istekleri gerçekleştiren güç olarak görmeleri ve bu düşüncüyü dindarlıkların bir göstergesi olarak belirlemeleri istenmektedir.

Programda öğrencilerin çocukluk döneminde öğrendiği dinin mitolojik boyutu ile gerçeklik boyutu arasındaki farkı anlayarak dinle ilgili gerçek bilgilere ulaşmaları istenmektedir. “Öğrenciler, kişilik gelişimlerine bağlı olarak çocukluk inançlarının mitolojiden arındırılmasından etkilenir. İncil'in nakil dönemlerini ele alarak, gelişmenin Tanrı ile insan arasındaki ilişkide temel bir güdü olduğunu anlar.”⁴⁵⁵ Çocukların dinî gelişimlerini ele alan programa göre, kişinin gelişimi Tanrı-insan ilişkisi ile bağlantılıdır. Öğrencilerin dinî kişilik gelişimlerindeki gelişmelere paralel olarak dinî gerçekliklerin farkına vardığı, çocukluk dönemindeki mitolojik anlatımların yerini İncil'den yardım almak suretiyle dinde kabul edilen bilgilerin aldığı ve dinî gelişimin bu gerçek bilgiler üstüne bina edildiği ifade edilmektedir. Diğer yandan öğrencilerin dinî gelişimlerine göre Tanrı ile ilişki kurmakta ve Tanrı tasavvuru geliştirmektedir.

Program, Tanrı anlayışı hakkında öğrencilerin yaklaşımına dikkat çekmekte ve Tanrı hakkında şüpheli yaklaşımda bulunabileceklerini belirtmektedir. “Öğrenciler, çoğunlukla Hristiyan Tanrı imajından kritik bir uzaklık aşamasındadır. İnsanın Tanrı ile ilişkisinin kabul edilmiş bir biçimi olarak şüpheyi deneyimlerler, din eleştirisindeki argümanlar hakkında yorum yapabilir ve Tanrı hakkındaki fikirlerinde olası

⁴⁵⁴ Gesamte Rechtsvorschrift für Lehrplan für den evangelischen Religionsunterricht an der Oberstufe der Allgemein bildenden höheren Schulen, s. 6.

⁴⁵⁵ 6. Sınıf Öğrenme Alanı, Gesamte Rechtsvorschrift für Lehrplan für den evangelischen Religionsunterricht an der Oberstufe der Allgemein bildenden höheren Schulen, s. 6.

değişikliklere açık kalırlar.”⁴⁵⁶ Tanrı hakkında güncel değerlendirmelerin yapıldığı bu bölümde öğrencilere Tanrı konusunda yapılan genel yorumlar hakkında bilgiler verilmektedir. Şüphe, öğrencinin zihninde oluşacak Tanrı fikrinde önemli bir etken olarak sunulmaktadır. Evanjelik Din Dersi Programında dikkat çekilen bir husus öğrencilerin Hristiyan Tanrı anlayışından uzak bir meyil göstermeleridir. Buna neden olan etkenlerden bir tanesi de şüphe olarak yansıtılmaktadır. Hristiyan Tanrı anlayışından uzaklaşan öğrencilerin Tanrı düşüncesinde hangi akımdan veya fikirlerden etkilendikleri belirtilmese de dinî argümanlar hakkında şüpheyi deneyimlemeleri ile Tanrı anlayışlarında değişikliklere gitmeye açık bir tutum sergiledikleri ifade edilmektedir.

Viyana Lise Doktriner Evanjelik Din Dersi Kitabı

Ders kitabı Tanrı konusuna insanın yaratılışında insanın Tanrı’ya benzer surette yaratılışını öne çıkararak Tanrı-insan ilişkisine dikkat çekmektedir. “Tanrı insanı kendi suretinde yarattı, onu Tanrı’nın suretinde yarattı. Onları erkek ve dişi olarak yarattı.”⁴⁵⁷ İncil’de geçen bu ayetler temelinde Hristiyanlık inancına göre Tanrı yaratan varlık olarak belirtilmekte, insanın yaratılmasının Tanrı tarafından olduğu ifade edilirken, insanın kadın ve erkek olarak yaratılmasına vurgu yapılmaktadır. Yaratılışa cinsiyet önceliği belirtilmemekte herhangi bir sıralamaya gidilmemektedir.

Ders kitabı konuyu kutsal metinlerden alıntı yaparak işlemektedir. “Ve Tanrı konuştu: Oraya bakın, ben size bütün yeryüzünde tohumlar getiren bitkiler verdim ve yemeniz için tohumlar getiren meyveli ağaçlar verdim.”⁴⁵⁸ Bir önceki ayette Tanrı’nın insanı yarattığı belirtilirken bu ayette de Tanrı’nın yaratma gücüne vurgu yapılmakta bitkileri ve ağaçları yarattığı ifade edilmektedir. Tanrı’nın yaratma işinde başka varlıkların etkisinden ya da dâhilinden bahsedilmemekte, yaratma işinin tek Tanrı’ya ait

⁴⁵⁶ 8. Sınıf- Öğrenme Alanı, Gesamte Rechtsvorschrift für Lehrplan für den evangelischen Religionsunterricht an der Oberstufe der Allgemein bildenden höheren Schulen, s. 7.

⁴⁵⁷ Religion, entdecken, verstehen, gestalten, s.4. Genesis 1, 27.

⁴⁵⁸ Religion, entdecken, verstehen, gestalten, s.4. Genesis 1, 29.

olduğu belirtilmektedir. Bu ifadelerle göre Evanjelik inanç yaratma işinde yetkili ve aktif olan bir Tanrı'ya inanmaktadır. Bu konuda üçlü Tanrı inancının unsurlarına yer verilmemekte, sadece bir Tanrı'dan söz edilmektedir.

“Rabbi öv, benim Ruhum! Rab, Tanrım, sen muazzamsın, sen güzelsin ve muhteşem bir şekilde donanımlısın.”⁴⁵⁹ Ders kitabında Rab'bin (Herr) övülmesi gerektiğini belirten bu bölümde Tanrı yüceltilmekte ve üstün yönleri sıralanmaktadır. Tanrı'nın sıfatları hakkında bilgiler verilmekte, O, her türlü ihtişamı kendinde barındıran muhteşem ve güzel bir varlık olarak tanıtılmaktadır.

Tanrı'nın yaratma vasfı kutsal metinlerdeki hikâyelerle anlatılmaktadır. "Eski Ahit'teki yaratılış hikâyeleri de yeryüzünün yaratılmış olduğunu ve Tanrı tarafından insanın emrine sunulduğunu açıkça belirtir.”⁴⁶⁰ Tanrı'nın tek yaratan olduğu inancı Eski Ahit'ten örneklerle de pekiştirilmektedir. Tanrı-insan ilişkisinde Tanrı yaratan, insan ise yaratılandır. Ayrıca insan, yaratılmış olan mahlûkata göre üstün sayılmakta ve diğer varlıklar insanın emrine verilmektedir. Doktriner Evanjelik Din Dersi kitabı Hristiyanlık inancındaki Tanrı konusunu işlerken sadece dört İncil ile sınırlı kalmamakta, Eski Ahit'ten de faydalanmaktadır. Tanrı konusu gibi önemli konularda Eski Ahit'ten alıntılar yapılması Evanjelik inancın oluşmasında bu kutsal kitabın yerini açıkça göstermektedir. Bu bağlamda Eski Ahit kaynaklı Tanrı ile ilgili bilgiler Evanjelik inançtaki Tanrı anlayışına ters bir görünüm arz etmemekte aksine desteklemektedir.

“İsa, Tanrı'nın bağışlayıcı yönünü vaaz ettiği için çarmıha gerildi ve ceza Tanrısı anlayışı bize iyi olan ve günahlarımızı artık düşünmeyen bir Tanrı anlayışına dönüştü. Bununla İsa, insanları Tanrı ile tehdit eden ve korkutanların gücünü kırmış oldu.”⁴⁶¹ İsa'nın çarmıha gerilmesi ile Tanrı, İsa ve insan arasındaki ilişki hakkında yorumlar yapılmaktadır. İsa'nın çarmıha gerilmesine Tanrı'nın izin vermesinden insanla

⁴⁵⁹ *Religion, entdecken, verstehen, gestalten*, s.73. Psalmen, 104, 1.

⁴⁶⁰ *Religion, entdecken, verstehen, gestalten*, s.4. Genesis 1, 26-29.

⁴⁶¹ *Religion, entdecken, verstehen, gestalten*, s.106.

ilgili olumlu sonuçlar çıkarılmaktadır. Bu yoruma göre çarmıh olayı Tanrı'nın kötü ve kötülüğe izin veren bir Tanrı anlayışından ziyade insanın iyiliğini isteyen ve çarmıh olayı ile insanın günahlarını bağışlayan iyi bir Tanrı anlayışı oluşmasına vesile olmalıdır. Tanrı'nın özellikleri hakkındaki bu ifadelerle göre Tanrı, ceza veren değil insanın iyiliğini isteyendir. İsa'nın ise çarmıha gerilmesi ile insanın Tanrı tarafından bağışlanmasına vesile olduğu kabul edilmektedir.

“Tanrı'nın yaptıkları sonsuza dek sürer, Tanrı geçmiş olanı geri getirir.”⁴⁶² Tanrı'nın özellikleri hakkında verilen bu bilgilere göre Tanrı, istediği her şeyi yapacak tüm gücü elinde bulunduran yegâne güçtür. Tanrı'ya herhangi bir eksiklik ve kusur atfedilmemektedir.

Ders kitabı diğer dinlerin Tanrı anlayışı konusunda Hristiyanlıkla birlikte İslam ve Budizm'den örnekler vererek öğrencilere bu konuda farklı görüşleri sunmaktadır.

Evanjelic Din Dersi Kitabında İslam'da Tanrı tasavvuru ile başlayan ve Allah inancını Kuran'dan ayetler vererek işleyen tamamen İslam'la ilgili olan bir ünite bulunmaktadır. Burada İhlas Suresinin tamamı, Mü'min Suresi 61-62.64. ve A'râf Suresi 54. ayetlerin tercümelerine yer verilmektedir.⁴⁶³

Bu ayetler Allah bir ve tek olduğunu, her şeyin yaratıcısı olduğunu ifade eden ayetlerdir. Bu ayetlerden yola çıkarak İslam'da Tanrı tasavvuru hakkında genel bilgiler verilmekte ve bunlar hakkında herhangi bir yorum yapılmamaktadır. İslam'ın Tanrı inancının yorumsuz bir şekilde sunulması İslam'la Evanjelic Tanrı inancı arasında bir karşılaştırma imkânı sunulmaktadır.

“İçinde dinlenesiniz diye geceyi, aydınlatsın diye gündüzü yaratan Allah'tır. Şüphesiz Allah insanlara karşı lütfkârdır, ama insanların çoğu şükretmez. İşte rabbiniz

⁴⁶²Religion, entdecken, verstehen, gestalten, s.128.

⁴⁶³Religion, entdecken, verstehen, gestalten, s.21-37.

olan Allah, her şeyin yaratıcısı olan odur. Ondan başka Tanrı yok. Öyleyse nasıl olup da saptırılıyorsunuz?”⁴⁶⁴

Bu ayetlerde Allah'ın yaratıcı vasfına ve tek bir Tanrı olmasına vurgu yapılmaktadır. İslam inancının Tanrı anlayışı hakkında bu ayetler seçilerek öğrencilere İslam'da her şeyi yaratan yegâne güç sahibi tek bir Tanrı'nın olduğu ve ayrıca bu Tanrı'nın insanlara karşı birçok lütufta bulunarak onların iyiliğini istediği açıkça belirtilmektedir.

“Budist olmayana sonradan var oluş ve Nirvana diye adlandırılan durum saçma gelebilir. Budist'e de bir yaratıcı Tanrı fikri mantıksız gelebilir. Dinlerin asıl gayesi iyi bir insan yetiştirmektir.”⁴⁶⁵ Din dersi kitabının Budizm ünitesinde geçen Dalai Lama'nın görüşlerine göre Tanrı ile ilgili olarak sabit bir fikirde ısrar etmek gereksizdir. Bu ifadelerle göre Tanrı konusunda ortak bir uzlaşma yolu bulmaya gayret gösterilmektedir. Buna göre nasıl ki, Budist olanlara yaratıcı bir Tanrı fikri mantıksız gelebiliyorsa, diğer din mensuplarına da Nirvana inancı mantıksız gelebilir. Temelde bunların bir önemi yoktur. Asıl olan dinlerin iyi insan yetiştirmesidir. Bu amaçtan dolayı diğer dinlere saygı duyulmalıdır. “Budist'e de bir yaratıcı Tanrı fikri mantıksız gelebilir” ifadesi Budist inancının Tanrı anlayışı hakkında ipucu vermektedir. Budist inancına göre tek Tanrı inancının benimsenmediği ifade edilmemekte ve bu anlayışta ısrar edilmesi ise gereksiz görülmektedir.

“Nerede iyilik, alçakgönüllülük, müsamahakârlık, sabır varsa nerede bağışlama, sevgi ve barış hüküm sürerse orada İsa'nın ruhu somutlaşır. Bir Hristiyan için bütün halklarda ve dinlerde Tanrı'nın Ruhu olduğu teolojik önemli bir gerçektir. Bütün insanlar Tanrı'nın suretinde yaratılmıştır ve bundan dolayı emsalsiz onura sahiptir.”⁴⁶⁶ Konuya Hristiyanlık açısından da bakan ders kitabı Hristiyanlık anlayışına göre,

⁴⁶⁴ *Religion, entdecken, verstehen, gestalten*, s.23; Mü'min Suresi 61-62.

⁴⁶⁵ *Religion, entdecken, verstehen, gestalten*, s. 174.

⁴⁶⁶ *Religion, entdecken, verstehen, gestalten*, s. 175.

sevginin, iyiliğin, tevazunun ve barışın vb. olduğu yerde İsa'nın ruhunun olduğu belirtilmektedir. Dolayısıyla bu özellikleri taşıyan dinlerde İsa'nın ruhu olduğu belirgindir ve Hristiyan Tanrı ruhu her halkta ve her dinde mevcuttur. Her insanın, Tanrı'nın bir suretinde olması ve böylece büyük bir onur taşıması bütün dinlerde geçerli bir gerçek olarak sunulmakta ve bu yönüyle diğer dinler ile Hristiyanlık arasında değişik bir bakış açısıyla bağlantı kurulmaktadır.

“Tanrı, insana kendi varlığını kesinleştiren ahlaki temel ilkeler vermiştir.”⁴⁶⁷

Ahlak ile Tanrı arasında bağ kuran bu cümleye göre dinlerdeki genel ahlaki prensipler Tanrı fikrine götürmektedir. Başka bir ifadeyle genel kabul görmüş ahlaki prensiplerden yola çıkılarak Tanrı'nın varlığına gidilebilmektedir. Bu ilkeler Tanrı'nın mevcudiyeti hakkında insana ipucu vermektedir.

2.4.2. İsa

Kuzey Ren Vestfalya Eyaleti Ortaokul Doktriner Evanjelik Din Dersi Öğretim Programı

Öğretim programı İsa konusunu; İsa'nın mesajları, inananlar için örnek kişi oluşu, hayatının dönüm noktaları, Eski Ahit'le bağlantısı, Tanrı'nın Krallığı, İsa'nın isimleri bağlamında işlemektedir.

Öğrenme alanında öğrencilerin İsa'nın mesajı, içinde yaşadığı toplumun inancı ile bağlantısı ve Hristiyanlıkta İsa'ya verilen anlam hakkında bilgilenmeleri hedeflenmektedir. “Bu öğrenme alanı İsa'nın mesajı ile ilgilidir.”⁴⁶⁸ Bu cümleye göre öğrenme alanının asıl konusu İsa'nın mesajları olarak belirlenmiştir. Öğrenme alanının İsa'nın mesajlarına ayrılması, bunun Hristiyanlığın diğer temel unsurları arasında önemli bir yere sahip olduğuna dikkat çekmektedir. “Nasırallı İsa kendi Yahudi geleneğinde ve Hristiyanların inancında Mesih (Christus) olarak kabul

⁴⁶⁷ Religion, entdecken, verstehen, gestalten, s. 175.

⁴⁶⁸ Öğrenme Alanı, Kernlehrplan für die Sekundarstufe I Gymnasium in Nordrhein-Westfalen, s. 14.

edilmektedir.”⁴⁶⁹ Öğrencilere Nasıralı İsa hakkında temel bilgiler verilirken İsa hakkında şu iki ana unsurun öne sürüldüğü belirlenmektedir. Bunlar; İsa’nın Yahudi geleneğinden gelmesi ve Mesih olarak tanıtılmasıdır.

Program İsa’nın bütün insanlara rol-model olmasına vurgu yapmaktadır. “İnsanların hayatlarını neye dayandırabilecekleri sorusuna Hristiyanlık açısından verilen yanıt, İsa Mesih ile ilişkide yol gösterici ilkedir.”⁴⁷⁰ İsa tüm insanlara hayatın kaynağı olarak tanıtılmakta, insanların hayattaki amaçlarına ulaşmada İsa’nın hayatının örnek alınmasına vurgu yapılmaktadır. İsa’nın sadece Hristiyanlara değil de bütün insanlara yol gösterici pozisyonda sunulması, Hristiyanlığın evrenselliğinin öne sürüldüğünü göstermektedir.

İsa’nın hayatının dönüm noktaları programın ana temalarından sayılmaktadır. “Öğrenciler İsa’nın hayatındaki dönüm noktalarını anlatır.”⁴⁷¹ Öğrencilerden İsa’nın hayatı, yaşadığı ortam, mücadelesi, insanlara karşı davranışı vb. konularda alan bilgisine sahip olmaları beklenmektedir. İsa, Evanjelik inancın merkezinde olması nedeniyle onunla ilgili genel bilgilere sahip olmanın önemine işaret edilmektedir. “Öğrenciler İsa’nın zuhurunu ve davranışlarını Yahudi geleneği ile ilişkili olarak örneklerle anlatırlar.”⁴⁷² Öğrencilere İsa’nın Yahudi geleneğinden geldiği bilgisi verilerek onlardan İsa’nın ortaya çıkışı ve çevresindeki insanlara karşı davranışları hakkında bilgi sahibi olmaları istenmektedir. Burada Yahudi geleneğinden bahsedilmesi Evanjelik inançta Yahudilerin konumuna işaret edilmekte bu milletle Hristiyanların ilişkisine vurgu yapılmaktadır. “Hristiyan inancında olanlar için Nasıralı İsa’nın Eski Ahit’te vaat edilen Mesih olduğunu açıklarlar.”⁴⁷³ Öğrencilerden İsa’nın Mesihlik

⁴⁶⁹ Öğrenme Alanı, Kernlehrplan für die Sekundarstufe I Gymnasium in Nordrhein-Westfalen, s. 14.

⁴⁷⁰ Kernlehrplan für die Sekundarstufe I Gymnasium in Nordrhein-Westfalen, s. 14.

⁴⁷¹ Alan Yetkinliği, Giriş Aşaması Kazanımları, Kernlehrplan für die Sekundarstufe I Gymnasium in Nordrhein-Westfalen, s. 20.

⁴⁷² Alan Yetkinliği, Giriş Aşaması Kazanımları, Kernlehrplan für die Sekundarstufe I Gymnasium in Nordrhein-Westfalen, s. 20.

⁴⁷³ Alan Yetkinliği, Giriş Aşaması Kazanımları, Kernlehrplan für die Sekundarstufe I Gymnasium in Nordrhein-Westfalen, s. 20.

şahsiyeti hakkında bilgi sahibi olmaları istenmektedir. Mesih kavramının Eski Ahit'te geçmesinden dolayı Evanjelik öğrencilerden Eski Ahit'i de incelemeleri beklenmektedir. Mesih kavramı örneğinde olduğu gibi Evanjelik inançta Eski Ahit'in önemli bir kaynak olduğu sonucuna varılmaktadır. Ayrıca İsa'nın Eski Ahit'te bahsedildiğine inanç, Hristiyanlık ile Yahudi geleneği arasındaki bağa İsa bağlamında ışık tutmaktadır. Bu yönüyle Hristiyanlık, Yahudi kaynaklarını kabul etmektedir.

Program İsa'yı sadece tarihi ve dinî bir şahsiyet olarak tanıtmamakta, onu günlük hayata etkisi olan bir model olarak öğrencilere tarif etmektedir. “Öğrenciler, gündelik yaşamda İsa Mesih'in yaşamına ve mesajına yönelik yönelimlerin önemini tartışır.”⁴⁷⁴ Öğrencilerden alan yetkinliğinde kazanılan İsa ve mesajları ile ilgili bilgilerin günlük hayattaki tezahürleri hakkında tartışmalara girmeleri, bu konuda fikir yürütmeleri istenmektedir. İsa'nın getirmiş olduğu mesajların günlük hayatta önemli bir dinî etkiye sahip olduğu kanaatine varmaları öğrencilerden beklenmektedir. İsa'nın, tarihte kalan bir şahsiyetten ziyade mesajları ve etkisi her zaman geçerli olan etkisi büyük bir şahsiyet olarak tanınması gerektiğine vurgu yapılmaktadır.

Bu bölümde öğrenciler alan bilgisi olarak İsa'nın vermek istediği mesajlar ve hayatı hakkında bilgilenmektedir. “Öğrenciler, Dağ Vaazındaki mucize hikâyelerini, benzetmeleri ve pasajları Tanrı'nın Krallığı'ndan bahseden şeyler olarak tanımlarlar.”⁴⁷⁵ Öğrencilere İsa hakkında kazandırılacak bilgilerin başında Tanrı'nın Krallığı konusu öne çıkmaktadır. Öğrencilerden İsa'nın yapmış olduğu Dağ Vaazının içeriği hakkında bilgi sahibi olmaları beklenmektedir. “İsa'nın çarmıha gerilmesinin tarihi arka planını anlatırlar.”⁴⁷⁶ Hristiyan inançta önemli bir yere sahip olan İsa'nın çarmıha gerilme hadisesinin detaylıca bilinmesi öğrencilerden beklenen alanla ilgili başka bir

⁴⁷⁴ Karar Verme Yetkinliği, Giriş Aşaması Kazanımları, Kernlehrplan für die Sekundarstufe I Gymnasium in Nordrhein-Westfalen, s. 20.

⁴⁷⁵ Alan Yetkinliği, Ortaokul Düzeyi Kazanımları, Kernlehrplan für die Sekundarstufe I Gymnasium in Nordrhein-Westfalen, s. 29.

⁴⁷⁶ Alan Yetkinliği, Ortaokul Düzeyi Kazanımları, Kernlehrplan für die Sekundarstufe I Gymnasium in Nordrhein-Westfalen, s. 29.

kazanımıdır. Öğrencilerden, diğer dinlerde de geçen bu konu hakkında Evanjelik bakış açısıyla bilgi sahibi olmaları istenmektedir. “Öğrenciler, İsa'nın yaşamı ve eylemleri ile çarmıhta ölümü arasındaki bağlantıyı açıklar.”⁴⁷⁷ Bu alan bilgisine göre İsa'nın çarmıhta öldüğü ifade edilmektedir. Öğrencilerden, İsa'nın çarmıhta öldüğü görüşüne sahip olarak, ölüme götüren yolların neler olduğu, ölümünün neyi ifade ettiği, neyin sembolü olduğunu açıklayacak bilgisel yeterliğe sahip olmaları beklenmektedir. “Öğrenciler, İsa (Jesus) ile Mesih (Christus) kavramları arasındaki teolojik farkı açıklar.”⁴⁷⁸ Bu ifadeye göre öğrencilere Evanjelik anlayış çerçevesinde kavram bilgisi kazandırılmaya önem verildiği görülmektedir. Öğrencilerden inançları açısından öneme sahip bu iki kavram arasındaki farkları bilimsel açıdan açıklamaları istenmektedir. “Öğrenciler, İsa'nın dirilişini Hristiyanlık umudunun temeli olarak yorumlarlar.”⁴⁷⁹ Burada İsa'nın dirilişinin Evanjelik anlayışta umudu sembolize ettiği görülmektedir. Öğrencilerden İsa'nın dirilişi ile günlük hayat arasında ilişki kurmaları, umut kavramını İsa'nın dirilişi ile bağdaştıran bir anlayış geliştirmeleri beklenmektedir. Ayrıca umut konusunun İsa'nın dirilişi ile bağdaştırılması, bu konunun Evanjelik inançta önemini ortaya koymaktadır. “Öğrenciler, Hristiyanlığın diriliş inancını ölümden sonraki yaşam hakkındaki diğer fikirlerle karşılaştırır.”⁴⁸⁰ Kendi inançlarına göre diriliş konusu hakkında yeterince bilgiye sahip olan öğrencilerden diğer inanışlar ile bu konuyu karşılaştırmaları istenmektedir. Ölümden sonraki hayat hakkında farklı yaklaşımları inceleyerek kendi inanışlarında diriliş anlayışının yerini belirleme imkânı bulacaklardır.

Karar verme yetkinliğinde ise İsa'nın vaazında öne çıkan etik unsurlara vurgu yapılmaktadır. “Öğrenciler, Dağ Vaazındaki etik yönelimlerin uygulanabilirliği

⁴⁷⁷ Alan Yetkinliği, Ortaokul Düzeyi Kazanımları, Kernlehrplan für die Sekundarstufe I Gymnasium in Nordrhein-Westfalen, s. 29.

⁴⁷⁸ Alan Yetkinliği, Ortaokul Düzeyi Kazanımları, Kernlehrplan für die Sekundarstufe I Gymnasium in Nordrhein-Westfalen, s. 29.

⁴⁷⁹ Alan Yetkinliği, Ortaokul Düzeyi Kazanımları, Kernlehrplan für die Sekundarstufe I Gymnasium in Nordrhein-Westfalen, s. 30.

⁴⁸⁰ Karar Verme Yetkinliği, Ortaokul Düzeyi Kazanımları, Kernlehrplan für die Sekundarstufe I Gymnasium in Nordrhein-Westfalen, s. 30.

sorusuyla ilgilenir.”⁴⁸¹ Öğrencilerden İsa’nın Dağ Vaazında ifade ettiği ahlaki unsurların günümüz dünyasında uygulanabilirliği üzerine fikir üretmeleri beklenmektedir. Bu ifadeden İsa’nın belirttiği hususlarla günümüz arasında bir bağ kurma arayışına gidildiği tespit edilmektedir. Hristiyanlık kurallarının günümüz dünyasında kullanılabilen bir yönünün olduğuna dikkat çekilmektedir.

Viyana Ortaokul Doktriner Evanjelik Din Dersi Öğretim Programı

Öğretim programı İsa’nın örnekliğini ve mesajlarını öğrencilere aktarmayı hedeflemektedir. “İsa örneğini ve erken Hristiyanlık örneklerini kullanarak, aynı zamanda geçmişten ve günümüzden örnek kişileri göz önünde tutarak, cesurca davranmaya ve kilise yardımlaşma faaliyetlilerine teşvik edilirler.”⁴⁸² Programda fazla yer verilmeyen İsa, hayatın zorluklarına karşı mücadele etmede örnek kişi olarak tanıtılmaktadır. İsa ve Hristiyan tarihindeki diğer örnek şahsiyetler öğrencilere tavır almada yön veren kişiler olarak sunulmaktadır. Bu örneklikte iki unsur öne çıkmaktadır. Bunlardan birincisi hayattaki zorluklara karşı cesurca karşı koyma diğeri ise kilise işleri ile ilgili yardımlaşmadır. Öğrencilerden günlük yaşamlarında örnek aldığı şahsiyetler öncülüğünde cesur bir dinî kimlik kazanmaları istenirken aynı zamanda kilisenin sosyal yardım işlerine duyarlı bir dindar olmaları beklenmektedir.

Program, öğrencilerden peygamberlerin mesajları ile hayatın çeşitli alanları arasında bağlantı kurmalarını beklemektedir. “Öğrenciler ekonomi ve siyasetteki adaletsizlikleri sezer. Sosyo-politik bir bağlamda peygamberlerin mesajlarını ve İncillerin olumlu ve eleştirel boyutlarını öğrenirler ve bunlar üzerinde düşünürler.”⁴⁸³ Burada peygamberlerin ve İncillerin sosyal yaşamdaki olumsuzluklarda çözüm yolu bulan yönleri ele alınmaktadır. Alan bilgisi olarak öğrencilerin sadece İncil ve İsa hakkında bilgi sahibi olmadıkları, bunların dışında farklı kaynaklardan da

⁴⁸¹ Kernlehrplan für die Sekundarstufe I Gymnasium in Nordrhein-Westfalen, s. 30.

⁴⁸² 2. Sınıf Kazanımları, Gesamte Rechtsvorschrift für Lehrplan – Evangelischer Religionsunterricht an Hauptschulen, s. 4.

⁴⁸³ 4. Sınıf Kazanımları, Gesamte Rechtsvorschrift für Lehrplan – Evangelischer Religionsunterricht an Hauptschulen, s. 6.

yararlandıkları görülmektedir. Ekonomi ve politika gibi güncel konularda dahi dinî kaynaklara başvurulabilme imkânının olduğu öğrencilere aktarılmaktadır. Buna göre öğrencilerden peygamberleri sadece dinî konuda yol gösteren bir unsur olarak görmemeleri, onları toplumu din dışı konularda da düzenleyen etken karakterler olarak tanımaları istenmektedir.

Kuzey Ren Vestfalya Eyaleti Lise Doktriner Evanjelik Din Dersi Öğretim Programı

Programda İsa konusu Tanrı'nın Krallığının ilanı, Nasıralı İsa, çarmıh ve yeniden diriliş kavramları bağlamında sunulmaktadır.

Program, İsa'yı öğrencilere mezhepsel farklılıklara değinmeden tanıtmaktadır. "Nasıralı İsa Mesih'e olan Hristiyan inancı, başarılı bir yaşamı şekillendirmek için İsa'nın Tanrı'nın Krallığı mesajından, tutkusunun tanıklığından ve dirilişine olan inancından yararlanır."⁴⁸⁴ Programda İsa, öğrencilere mutlu bir hayat için örnek model olarak tanıtılmaktadır. Alan bilgisi olarak İsa'nın hayatı, mesajları, görevini yaparken çektiği çileleri ve yeniden dirilişi anlatıldığı ifade edilerek, öğrencilerin başarılı bir hayat için İsa'nın yaşamını örnek almalarına vurgu yapılmaktadır.

Program öğrencilere alan bilgisi olarak İsa'ya yüklenen anlamları aktarmakta ve İsa'yı nasıl tanımaları gerektiği konusunda yol göstermektedir. "Öğrenciler 'Mesih'in Bedeni' kavramını ve bunun kurum, sosyal topluluk ve Kutsal Ruh figürü arasındaki kilisenin öz imajı açısından önemini açıklar."⁴⁸⁵ Alan bilgisi olarak İsa ve kilise arasındaki sıkı bir bağın olduğu bilgisi verilmektedir. Kiliseyi sosyal kurumlardan, topluluklardan ayıran faktörün kilisenin kendisinde barındırdığı "İsa'nın Bedeni" olma vasfı olduğu ifade edilmektedir. Bu yüzden öğrencilere kiliseye verilen önemin İsa'ya

⁴⁸⁴ Öğrenme Alanı, Kernlehrplan für die Sekundarstufe II Gymnasium/Gesamtschule in Nordrhein-Westfalen, s. 18.

⁴⁸⁵ Alan Yetkinliği, Giriş Aşaması, Kernlehrplan für die Sekundarstufe II Gymnasium/Gesamtschule in Nordrhein-Westfalen, s. 23.

da verildiği farklı bir yönden anlatılmakta ve kilisenin günlük hayatta İsa'nın misyonunu taşıyan kurumlar olduğu hissi kazandırılmaktadır.

Öğrencilerden alan bilgisi olarak İsa'nın hayatını dönüm noktaları hakkında bilgilenmeleri istenmektedir. “Öğrenciler, İsa'nın Tanrı'nın Krallığı mesajını meseller ve İsa'nın dağdaki vaazı kullanarak sunar. İsa'nın acı çekmesi, çarmıhı ve dirilişi ile ilgili İncil merkezli rivayetleri tasvir ederler.”⁴⁸⁶ İsa Mesih'in Müjdesi öğrenme alanı içeriğinin ana konularının başında Tanrı'nın Krallığı gelmektedir. Bu bağlamda İsa'nın bu krallığı söz ve eylemle duyurması Evanjelik inanışta önemli olan bu hususa özellikle dikkat çekildiği görülmektedir. Öğrencilerin, Evanjelik doktrinde önemli bir yeri olan İsa'nın çarmıha gerilmesi ve acı çekmesi (Passion), tekrar dirilmesi gibi konuları İncil geleneği doğrultusunda öğrenmeleri beklenirken, bu konu hakkındaki farklı yorumları da tanımları istenmektedir. Programda İsa kavramının Evanjelik anlayışta ne manaya geldiği üzerinde durulurken aynı zamanda bu kavram hakkında diğer yorumlara yer verilmekte ve Evanjelik anlayıştaki İsa kavramı ile bu konudaki farklı yorumların karşılaştırılmasına imkân sağlanmaktadır. Böylece öğrenciler kendi inançlarındaki İsa tasvirini öğrenirlerken bu konudaki farklı yorumları da öğrenmekte ve bu konuda sabit bir fikre sahip olmaktadır.

Program, İsa hakkında öğrencilere kazandırılması istenen bilgileri Hristiyanlık geleneğine göre sunarken, aynı zamanda İslam ve Yahudilere göre kabul edilen İsa inancına da değinerek onlara diğer inançlarda var olan İsa anlayışı hakkında karşılaştırma imkânı sunmaktadır. “İsa'nın çilesi, çarmıha gerilişi ve dirilişinin farklı temsillerini tanımlarlar.”⁴⁸⁷ “Öğrenciler, İslam ve Yahudilikteki İsa figürünü tanımlar.”⁴⁸⁸ İsa'nın hayat ile ilgili bu önemli olayların farklı anlatım şekillerinin olduğu

⁴⁸⁶ Alan Yetkinliği, Yeterlik Aşaması, Kernlehrplan für die Sekundarstufe II Gymnasium/Gesamtschule in Nordrhein-Westfalen, s. 31.

⁴⁸⁷ Alan Yetkinliği, Yeterlik Aşaması, Kernlehrplan für die Sekundarstufe II Gymnasium/Gesamtschule in Nordrhein-Westfalen, s. 43.

⁴⁸⁸ Alan Yetkinliği, Yeterlik Aşaması, Kernlehrplan für die Sekundarstufe II Gymnasium/Gesamtschule in Nordrhein-Westfalen, s. 43.

vurgulanmakla birlikte bir sonraki cümlede öğrencilerden İslam ve Yahudilikteki İsa anlayışı arasındaki farkların ortaya konması istenerek onların kendi öğretilerine göre olan İsa anlayışının pekiştirilmesi hedeflenmektedir. Böylelikle bu ana konuların Evanjelik öğretilerdeki yerleri tespit edilirken, diğer mezheplerin bu konudaki görüşleri de öğretilmekte ve görüş farklılıklarına dikkat çekildiği tespit edilmektedir.

Kuzey Ren Vestfalya Eyaleti Lise Doktriner Evanjelik Din Dersi Kitabı

Ders kitabı İsa konusunu detayları ile işlemektedir. İsa hakkında bilinmeyen yönlerin olduğuna dikkat çeken kitap, konuyu İsa'nın isimleri, hayatı, mesajı, ölümü, yeniden dirilişi ekseninde işleyerek öğrencilere geniş bir alan bilgisi sunmaktadır.

Kitap, İsa imajına dikkat çekmektedir. “Nasıralı İsa, dünyanın en meşhur insanıdır ve hala az tanınanlardan biridir. Onun sözleri, davranışları, gizemli ölümü ve yeniden dirileceğine inanç birçok alanda büyük etki oluşturdu. İsa hakkındaki bütün betimlemeler, İsa'nın yalnızca kısmi yönlerini gösterir. Genel kabul görmüş bir İsa betimlemesi yoktur.”⁴⁸⁹ Nasıralı İsa'nın dünyanın en bilinen karakteri olması yanında şahsı hakkında birçok gizliliğin olduğunu vurgulanmaktadır. İsa hakkında yapılan tasvirlerin farklı olduğu ve genel kabul görmüş bir İsa resmi ortaya konmadığı belirtilmektedir. İsa dünyanın en tanınmış bir dinî figür olarak tanıtılmakla birlikte Hristiyanlarca onun hakkında birçok belirsizliğin olduğu itiraf edilmektedir. Bir İsa tasavvuru üzerinde mutabık kalınmaması onun bilinmeyen yönlerinin olduğuna başka bir örnektir. İsa hakkında birçok belirsizlik olduğu belirtilmekte, bunun nedenleri hakkında net bilgiler verilmemektedir. İsa hakkındaki bu ifadelerle göre Hristiyan dünyası İsa hakkında geçerliliği kabul edilen genel bir görüş etrafında birleşememektedir.

Ders kitabı İsa'ya atfedilen isimleri sıralayarak bunların anlamları ve yorumları hakkında bilgiler vermektedir.

⁴⁸⁹ Religionsbuch Oberstufe, s. 179.

“Tanrı’nın Oğlu (Sohn Gottes) kavramı, Yahudi tasvirinde İsrail halkına ve krallara adına Tanrı’ya olan yakın ilişkilerini ifade etmek için kullanıldı. Biyolojik yönü yoktur. Yunan-Helenistik tasvirde, mucize gibi özel güçlerin atfedildiği krallar ve insanlar için bu kavram kullanıldı. Tanrı’nın oğlu olma vasfı mucizevi doğumu ifade etmektedir. Yeni Ahit’te ise Markus Yahudi tasavvuru, Matta ve Luka ise Yunan-Helenistik tasavvuru temel alır.”⁴⁹⁰

Din dersi kitabında İsa’ya atfedilen kavramlar kutsal metinlerden alıntılar yapılarak sıralanmaktadır. Bu atıflar İsa hakkındaki teolojik bakış açısını yansıtmaktadır. Bunlardan Tanrı’nın Oğlu (Sohn Gottes) ibaresi İsrail kaynaklıdır ve buna göre İsrail halkı ve hükümdarları Tanrı’nın oğlu olarak adlandırılmaktadır. Bu ibare ile Tanrı’ya olan yakın ilişki ifade edilmekte ve biyolojik yakınlık söz konusu edilmemektedir. Evanjelik İsa anlayışını yansıtan bu düşünce onun Tanrı’nın biyolojik oğlu olmadığını ifade etmektedir. Tanrı’nın Oğlu kavramının Yunan kültürüne de dayandığı başka bir açıklamada ise bekâr anneden doğum olayında olduğu gibi doğumun mucizevi yönünü vurgulamak için Helenistik kültüründe krallar ve vatandaşlar için Tanrı’nın oğlu tabiri kullanıldığı belirtilmektedir. Bu ifadelerle göre İsa’nın isimleri üzerinde önceki inanışların etkisi bulunmaktadır. Hristiyan geleneği kendi inanışlarının önemli bir unsuru olan İsa’nın isimleri konusunda olduğu gibi yeni bir din anlayışı geliştirmede önceki inançlara engel koymamış, bu inançlarda var olan bir takım unsurları kendi yorumlamaları ile devam ettirmiştir.

Ders kitabı, Mesih (Messias, Christos) kavramının Eski Ahit’e dayandığını ve bu kavramın hükümdarların onurlarına yağlanmaya atfedildiğini ifade etmektedir. Yüksek mevkideki din adamları, kral olmak için yağlanmaktadır. Dünyevi-politik bir kullanımı olan bu kelime, İsrailileri bir araya getiren ve onları özgürlüklerine kavuşturan kurtarıcı manasındadır. Yeni Ahit’te ise bu kavram Yahudilerin Mesihî emelini yerine getirme

⁴⁹⁰ Religionsbuch Oberstufe, s. 184.

olarak tanımlanmaktadır. Mesih yeni adalet düzenini ilan eden ve taşıyan anlamında kullanılmaktadır. Onun işaretleri ve mucizeleri Mesih oluşunu kanıtlamaktadır. Helenistik kelime karşılığı olan Christos ise Tanrı'nın Yahudi olmayan Yunanlılara mesajı olarak tabir edilmektedir. Bu kavramdan yola çıkarak Christus kelimesinin Mesih için kullanılan özel ad olduğu belirtilmektedir.⁴⁹¹ Mesih kavramının çıkış itibariyle Hristiyanlık kaynaklı olmadığı ifade edilmekte ve Hristiyanlığa nasıl geçtiği konusunda bilgiler sunulmaktadır. Bu kavramın daha çok Yahudi geleneğinden geldiğinin belirtilmesiyle yeni ortaya çıkan Hristiyanlık inancı ile Yahudilik arasındaki yakın ilişkiyi vurgulanmaktadır. Bu ifadelerle göre Hristiyanlık İsa'ya isim atfederken kendi dinî prensipleri içinde kalmamakta özellikle Yahudilik ve eski Yunan kültürünün izlerini taşımaktadır.

“Bu isimlerden başka İsa'ya; Kurtarıcı (Heiland, Retter), Efendi (Herr, Kyrios), İnsanoğlu (Menschensohn), İyi Çoban (Der gute Hirte) ve Tanrı'nın Kuzusu isimleri de atfedilmektedir. Kuzu, İsa'dan sonra günahsızlığın sembolü olarak yorumlanmaktadır.”⁴⁹² Kitap İsa'ya atfedilen isimler hakkında bilgi vererek öğrencilere Evanjelikler için önemli bu şahsiyet ile ilgili genel bir kimlik bilgisi vermektedir. Bu bilgilerle öğrenciler, Tanrı-İsa-Kutsal Ruh arasındaki ilişkiye tarihi geçmiş ekseninde bakma imkânı bulacaklar ve bu isimlerin nereden geldiği hakkında genel bir bakış açısı geliştirebileceklerdir.

Evanjelik Din Dersi kitabı İncillere göre İsa'nın hayatı ile alakalı özet olarak şu bilgilere yer vermektedir: İsa'nın, Yahudi asıllı olduğu ve M.Ö. 7 yılında, büyük olasılıkla Nasıra'da doğduğu ifade edilmektedir. Fakat Matta ve Luka İncillerinde doğum yeri Beytüllahim olarak verilse de burası teolojik bir yer ismi olarak kabul edilmektedir. İsa'nın ebeveyni Meryem ve Yusuf (Maria und Josef) olduğu, kendinden küçük dört erkek kardeşi ve bir kız kardeşinin olduğu belirtilmektedir. Fakat Matta ve

⁴⁹¹ *Religionsbuch Oberstufe*, s. 184.

⁴⁹² *Religionsbuch Oberstufe*, s. 184.

Luka İncilleri, İsa'nın Meryem'in tek çocuğu olduğunu ve onun Yusuf'un oğlu olmadığını belirtmektedir. Sonraki Hristiyan kaynaklı yorumlarda, İsa'nın Kutsal Ruh'un etkisiyle olan mucizevi doğumu göz önüne alınarak, Yusuf'un İsa'nın biyolojik değil de yasal babası olduğu fikri üzerinde birleştirilmektedir. Aile üyeleri ise yakın akraba olarak kabul edilmektedir. Babasının mesleğinin marangozluk olduğu, İsa'nın Aramice konuştuğu ve İbranice İncil'i okuyacak durumda olduğu ifade edilmektedir. Ona, 30 yaşındayken Yahudi ve Roma makamlarınca ölüm cezası verildiği ve Kudüs'te haça gerilerek öldürüldüğü bilgileri ders kitabında geçmektedir.⁴⁹³ İnciller incelendiğinde İsa'nın doğumu, soyu, aile yapısı, ölümü hakkında ortak hususlarda birleşmediği görülmektedir. Bir İncil'de İsa'nın doğum yeri Nasıra kabul edilirken diğerlerinde Beytüllahim olarak geçmekte, bir İncil, İsa'nın kardeşlerinin olduğunu belirtirken diğerleri onun tek çocuk olduğunu, bazı İncillerde babasını Yusuf (Josef) olduğu bazılarında babası olmadığı belirtilmektedir. İsa'nın hayatı ile ilgili farklı açıklamalara örnekleri çoğaltmak mümkündür. Bu farklı anlatımların Hristiyanlarca ilmi ve dinî tezatlık oluşturduğunu ifade eden yorumlara yer verilmemekte öğrencilere İncillerdeki İsa hakkındaki farklı anlatımlar aynen sunulmaktadır. Fakat İsa'nın doğumu, babası, akrabaları ile ilgili farklı yaklaşımlar arasında Hristiyan dünyasında ortak bir fikirde buluşulduğu ifade edilmektedir. Bu ise İsa'nın mucizevi doğumunda Kutsal Ruh'un etkisinin kabul edilmesidir. Bu yorum uzlaşması ile İsa'nın biyolojik babasının Yusuf olmadığı fikri benimsenmektedir. Bu konuda fikir birliğinin sadece Evanjelistler değil de bütün Hristiyanlarca kabul edilmesi ile önemli bir konu olan İsa'nın doğumu hakkındaki fikir ayrılığının ortadan kaldırılmasının hedeflendiği sonucuna gidilmektedir.

Ders kitabı, birçok bölümde geçen ve Evanjelist inanca göre önemli kabul edilen bir kavram olan Tanrı'nın Krallığı hususuna açıklık getirmektedir. "Tanrı'nın Krallığı

⁴⁹³ *Religionsbuch Oberstufe*, s. 188.

kavramının iki anlamı vardır: Birincisi, coğrafi olarak imparatorluğu, niteliksel olarak belirli bir hükümdarlık türünü belirtir. İkincisi, mecazi anlamdadır ve kurtuluşun hüküm süreceği büyük bir dünyevi-politik alanı yansıtır.”⁴⁹⁴ Ders kitabı Tanrı’nın Krallığının bir anlamda olmadığı, farklı anlamlarda kullanıldığını ifade etmektedir. Bu kavram, kitapta bahsedilmemekle birlikte belirli bir bölgede hüküm sürecektir gerçek krallık anlamına gelebileceği gibi, Tanrı’nın inananları kurtarmasıyla mümkün olacak bir yaşam olarak da yorumlanabilmektedir.

Tanrı’nın Krallığı kavramından insanlara hükmetme anlamına gelmesine kitap şu şekilde örnek vermektedir: “Nasıralı İsa, kendini vaftiz eden hocası Johannes’in belirttiği gibi Tanrı’nın hükümlerini yakında vuku olacak bir olay olarak ilan etti: Krallık yakında gelecektir. Ben Tanrı’nın parmağıyla kötü ruhları kovarsam, o zaman Tanrı’nın Krallığı size gelmiştir.”⁴⁹⁵ Bu örnekte bir zaman gelecek olan hükümdarlık döneminden bahsedilmekte, Evanjlik inanca göre gelecek tasavvuru yapılmaktadır. Gelecekte böyle bir krallığın hükmedeceğinin belirtilmesi ile öğrencilere kendi inançlarına göre gelecek vizyonu kazandırılmaktadır.

Ders Kitabı, Tanrı’nın Krallığı kavramına yapılan yorumlara da değinmektedir. “O, Tanrı’nın Krallığından, Tanrı’nın fakirlere, düşkünlere, hastalara, evsizlere, kadınlar ve günahkârlara olan sonsuz sevgisini anlar.”⁴⁹⁶ Bu kavramın tek bir anlamının olmadığı, birçok manaya geleceği ifade edilmektedir. Yorumlamalara göre bu kavram gerçek anlam ifade edeceği gibi mecazi anlam da ifade edebilmektedir. Hem kendinin vaftizcisi Yuhanna’nın ifadelerinden ve hem de Yahudi geleneğinden yola çıkan İsa yakın zamanda Tanrı’nın Krallığının vuku bulacağını belirtmektedir. Diğer bir yorumda ise İsa, Tanrı’nın Krallığından kendi etkisiyle şeytanın egemenliğini yenme ve kötü ruhları kovma manasında anlamaktadır. Başka bir yorumda ise İsa, Tanrı’nın Krallığı

⁴⁹⁴ *Religionsbuch Oberstufe*, s. 192.

⁴⁹⁵ *Religionsbuch Oberstufe*, s. 193.

⁴⁹⁶ *Religionsbuch Oberstufe*, s. 193.

kavramından fakirlere, düşkûnlere, günahkârlara vb. sonsuz sevgi duymayı anlamaktadır.

Ders kitabı Hristiyanlıkta İsa'nın ölümünden anlaşılması gerekenleri öğrencilere sunmaktadır. “Hristiyan Dininin merkezinde İsa'nın ölümünü simgeleyen haç işareti alır.”⁴⁹⁷ Hristiyanlık inancının merkezinde yer alan haç işareti, İsa'nın ölümüne bir sembol olarak tarif edilmektedir. Bu yönüyle haç işareti Hristiyanlık inancının temel sembollerinden sayılmakta ve haccın dinî geçerliliği konusunda mezhepsel bir ayrıma gidilmeden Hristiyanlık genelinde aynı itibarı gören dinî unsur olarak tanıtılmaktadır.

Ders kitabı ölümün zamanı hakkında kesin bilgiler vermemekte, İsa'nın ölümü ilgili tarihlerin tahmini olduğunu belirtmektedir. “İsa, doğumundan yaklaşık 26-36 sene sonra takriben 30-35 yaşları arasındayken Roma askerleri tarafından bir cuma günü çarmıha gerilerek idam edildi. Bu tarihler tahminidir. Bu idamdan politik ve yasal olarak Roma Valisi Pontius Pilatus sorumludur.”⁴⁹⁸ İsa, Roma askerleri tarafından Kudüs'te idam edildiğinde 30-35 yaşları arasında olduğu varsayılmaktadır. Ders kitabının ilgili bölümünde İsa'ya Romalıların verdiği ceza ve bunun infazı sıklıkla vurgulanmış ve İsa'nın idamında Yahudilerden ziyade Romalıların etkisi ön plana çıkarılmıştır. Yahudilerin idamdaki etkisinden bahsedilmemesi öğrencilerin zihninde Yahudi karşıtlığının oluşmasına engel olma gayretleri olarak yorumlanabilir. İsa'nın idamında ve çektiği acılarda çok tanrılı inanca sahip Romalıların sorumlu tutulması Yahudilerin İsa'ya tepkilerini gölgede bırakmaktadır. İsa'nın idamı olayı ile ilgili yorumlamalarda dahi son dönemde artan Yahudi-Hristiyan diyaloguna zemin oluşturma gayretleri güdülmektedir.

“Bu ölüm, İsrail'in özgürleşmesi umudumuzun sonu değildir. Bilakis bu ölüm özgürlüğü getirdi. Bu özgürlüğe inanan ve hayatlarında bunu gerçekleştiren insanların

⁴⁹⁷ *Religionsbuch Oberstufe*, s. 207.

⁴⁹⁸ *Religionsbuch Oberstufe*, s. 207.

olduğu her yerde yeni bir başlangıç vardır.”⁴⁹⁹ İsa’nın ölümüne Hristiyanlıkta yorumlamalar yapılmakta ve inananlara bu konu farklı yönleri ile aktarılmaktadır. Bu yorumlardan bir tanesi ise kitapta umut olarak verilmiştir. İsa’nın ölümü ile hayatta umutlu olma arasında bağ kurulmaktadır. İsa’nın ölümünün sıradan bir olay olmadığı, bunun Hristiyanlar için değeri olan, onlara hayatta yön veren önemli bir yönü olduğu vurgulanmaktadır. İsa’nın ölümünün etkisi zamanıyla sınırlı kalmadığı savunularak, buna inanan insanın hayatında bu inancın sürekli olmasıyla ona umut olacağı belirtilmektedir.

İsa’nın yeniden dirilişi bir inanç meselesi olarak anlaşılması gerektiğine vurgu yapan kitap, yeniden dirilişe inancın Hristiyanlıktaki yerini belirlemektedir. “İsa’nın ölümde kalmadığı aksine dirildiği fikri bütün Yeni Ahit yazılarının merkezinde bulunur. İsa’nın ölümden dirilmesine inanç ve tecrübe bu işin Tanrı’nın fiiliyatı olduğu fikrine götürür. Dirilme işinin nasıl olduğu hakkında İnciller bir şey belirtmez.”⁵⁰⁰ İsa’nın dirilişi diğer Hristiyan mezheplerinde olduğu gibi Evanjelik inançta da kabul edilen en önemli dinî konulardan biri olarak anlatılmaktadır. İsa’nın dirilmesinde herhangi bir şüphe duyulmazken bunun nasıl gerçekleştiği konusunda görüş belirtilmemekte, tamamen Tanrı’nın işi olduğuna inanılmaktadır. Burada gerçekleşmesi kesin ama mahiyeti bilinmeyen bir duruma kesin inanç söz konusu olmaktadır.

“İsa’nın dirilişine inanmak istemeyen bilim adamlarına göre ise bu konu ne kanıtlanabilen ne de itiraz edilebilen bir bilmece olarak kalmaktadır. Ama İsa’nın dirilmesine ona bağlı olanların inandığı kanıtlanabilir.”⁵⁰¹ Bu ifadelere göre diriliş meselesi bilim merkezli değil de inanç merkezli savunulmaktadır. İsa’nın dirilişinin bilimsel bir kanıtının olmadığı belirtilmekte bunun inanma ile açıklanacak bir mesele olduğu ifade edilmektedir. Hristiyanlık kaynaklarında dirilişe inananların olmasının

⁴⁹⁹ *Religionsbuch Oberstufe*, s. 211.

⁵⁰⁰ *Religionsbuch Oberstufe*, s. 207.

⁵⁰¹ *Religionsbuch Oberstufe*, s. 211.

ispatlanabilir olduğu belirtilmektedir. Böylece bu durumun Hristiyanlıkta dirilişin önemini kabul etmek için yeterli olduğuna inanmak gerektiği savunulmaktadır.

Viyana Lise Doktriner Evanjelik Din Dersi Öğretim Programı

Program, İsa'nın hayatı ve hayatının dönüm noktaları konusunda öğrencilerin bilgilenmelerini hedeflemektedir. Buna karşın İsa'nın hayatı, çalışmaları gibi konularda detaylı bilgilere yer vermemektedir. İsa'nın mücadelesini, günlük hayatta karşılaşılan sıkıntılara karşı örnek alınması gerektiği hususunda öğrenciyi yönlendirmektedir.

Program, öğrencilerin alan bilgisi olarak geniş kapsamlı bir donanıma sahip olmasını hedeflemekte ve öğrencilerin kendi mezheplerinin belirleyici unsurları hakkında bilgilenmelerini istemektedir. İsa konusu öğrencilerden bilgilenmeleri beklenen konulara dâhil etmek mümkün olmaktadır. “Öğrenciler en önemli metinlerin ve öğretilerin ana mesajını, temel kavramlarını, rivayetlerini ve ayrıca kendi dinlerinin/mezheplerinin belirleyici aşamalarını ve önemli tarihi olaylarını anlatabilir ve yorumlayabilir.”⁵⁰² Öğrencilere bu yetkinlikleri kazandırmak için onlara dinlerinin temel unsurları hakkında alan bilgisi verilmesi gerektiği sonucuna gidilebilmektedir. Öğrenciler dinlerinin temel unsurlarını yorumlayabilmeleri için önce bu konu hakkında bilgi sahibi olmaları gerekmektedir. Alan bilgisi içine giren konular ile alakalı olarak, Evanjelik inançta önemli kabul edilen metinlerin ana mesajı, temel kavramları, bu metinlerle ilgili aktarımlar ve kendi mezheplerinin önemli dönemleri zikredilmektedir. Evanjelik inançta İsa'nın konumu itibariyle bu sayılan her hususta İsa ile ilgili bir bağlantı bulmak mümkün olmaktadır. Bu zikredilen hususlarla İsa'nın mesajları, yaşantısı, ölüm tasavvuru gibi önemli etkenler ile bağlantı kurulması, İsa'nın bu mevzudaki konumunu belirgin hale getirmektedir. Öğrencilere bu sayılan hususlarla ilgili bilgi verilirken ve onlardan bu konuda belirli kazanımlar beklenirken aynı zamanda İsa hakkında da bilgi sahibi oldukları sonucuna gidilebilmektedir.

⁵⁰² 5. Sınıf-Yetkinlik, Gesamte Rechtsvorschrift für Lehrplan für den evangelischen Religionsunterricht an der Oberstufe der Allgemein bildenden höheren Schulen, s. 4.

Program, öğrencilerin dinin ana mesajını kavramalarını hedeflemekte ve bunu bireysel ve toplumsal yaşamla kaynaştıracak yetkinliğe sahip olmalarını istemektedir. “Öğrenciler, bireysel yaşam ve toplum yaşamıyla ilgili olarak dinlerinin temel mesajını ve yorum şekillerini gösterebilir ve takdir edebilir.”⁵⁰³ Programın öğrencilere kazandırmayı hedeflediği ana konulardan bir tanesi kendi dinlerinin insana ve topluma vermek istediği mesajdır. Bu mesajı insanlara duyuranın İsa olduğu kabul edilirse, İsa’nın dinî mesajın ortasında bulunan temel etken olduğu sonucuna gidilmektedir. Öğrenme alanında İsa’nın hayatı ve mesajının örnek olacağı belirtilerek konu açıklanmaktadır.

Program, İsa’nın hayatı ve mücadelesi ile günlük hayat arasında bağ kurmaktadır. “Öğrenciler, İsa’nın yaşamını ve çalışmasını başarılı bir yaşam arayışına olası bir cevap olarak anlar. Zorluğa karşı umutlarını İsa’nın dirilişi mesajıyla ilişkilendirirler ve İsa’nın kişiliğinin modern yorumlara karşı tutarlı tavır sergileyebilirler.”⁵⁰⁴ İsa’nın öğrencilere hayatın her alanında örnek bir model olarak tanıtıldığı tespit edilmektedir. Dünya hayatında başarılı ve mutlu olmak için öğrencilerden İsa’nın hayatını ve mesajlarını iyi anlamaları istenmektedir. İsa sadece geçmiş zamanın bir simgesi olarak görülmemekte, modern zamanda da etkisi olan ve bu zamanla ilişkilendirilen bir idol olarak tanıtılmaktadır. Böylece İsa’nın Hristiyanlıktaki vazgeçilmez konumuna dikkat çekildiği anlaşılmaktadır.

Viyana Lise Doktriner Evanjelik Din Dersi Kitabı

Ders kitabı İsa konusu, İsa’nın günahsız oluşu, acılı ölümü, vaazı, yeniden dirilişi, kutsal metinlerde İsa ve mesajları çerçevesinde işlemektedir.

Kitap, İsa’nın günahsız oluşuna ve insanların günahına kefaret olmasına vurgu yaparak öğrencilere İsa’nın nasıl tanınması gerektiği hususunda yönlendirmede

⁵⁰³ 7. Sınıf- Yetkinlik, Gesamte Rechtsvorschrift für Lehrplan für den evangelischen Religionsunterricht an der Oberstufe der Allgemein bildenden höheren Schulen, s. 6.

⁵⁰⁴ 7. Sınıf- Öğrenme Alanı, Gesamte Rechtsvorschrift für Lehrplan für den evangelischen Religionsunterricht an der Oberstufe der Allgemein bildenden höheren Schulen, s. 7.

bulunmaktadır. “Bütün günahlara yabancı olan İsa, sanki insanlığın bütün günahlarını işlemiş gibi acı ile cezalandırılmıştır.”⁵⁰⁵ Evanjelik inanca göre İsa’nın günahsız olduğu ve acı içinde öldürüldüğüne inanıldığı bu cümle ile ifade edilmektedir. İsa’nın acı içinde ölümünü anlatmak için bütün insanlığın günahını işlemiş gibi bir kinaye kullanılarak ölümü ile ilgili ıstırabının büyüklüğüne dikkat çekilmektedir. Kutsal Cuma (Karfreitag) Ayininde söylenen bu cümle İsa’nın tüm günahları üstlendiğini belirtmektedir. “Mesih, sen, dünyanın günahlarını taşıyan Tanrı Kuzusu, bize merhamet et!”⁵⁰⁶ Evanjelik inanca göre İsa ölümü ile insanların tüm günahlarını üstlenmiştir. Bu inanca göre onun acı dolu ölümü insanların kurtuluşuna vesile olmaktadır. Cümleye göre İsa sadece kendine inanların kurtuluşuna değil, tüm insanların kurtuluşuna sebep olmaktadır. “Çünkü İsa, günaha intikam çağrısıyla değil, uzlaşma sözüyle karşılık verir.”⁵⁰⁷ “İsa, ‘Baba, onları bağışla’ dedi. Çünkü ne yaptıklarını bilmiyorlar.”⁵⁰⁸ İsa’nın ölümüyle insanları suçlamadığını belirtilmekte, kendine yapılan eziyetleri insanların bilinçsizliği sebebiyle yaptıkları ifade edilmektedir. Ayrıca İsa, Tanrı’dan insanların bağışlanmasını isteyerek affedici yönünü göstermektedir.

Ders kitabı, günahsız İsa’nın acılı ölümünü ve insanlığın günahı sanki kendi işlemiş gibi cezalandırılmasını konu edinmekte ve Tanrı ve İsa arasındaki ilişkiyi incelemektedir. İsa’nın böyle cezalandırılmasının nedeni, Eski Ahit’ten deliller getirilerek, insanlığın kurtuluşu için kendisini kurban etmesi olarak tanımlanmaktadır. İsa’nın bu işkence dolu ölümü insanlığın acı çeken, eziyet gören, aşağılanan yönünü temsil etmektedir. Çünkü Tanrı mazlumların, acı çekenlerin ve eziyet görenlerin yanındadır. Bu olayda İsa’nın öç alma duygusuyla değil de bağışlama hissiyle hareket ettiğine dikkat çekilmektedir.

⁵⁰⁵ *Religion, entdecken, verstehen, gestalten*, s.106.

⁵⁰⁶ *Religion, entdecken, verstehen, gestalten*, s.106.

⁵⁰⁷ *Religion, entdecken, verstehen, gestalten*, s.106.

⁵⁰⁸ Luka 23,34.

İsa'nın neden çarmıha gerildiği ve ölümünden ne anlaşılması gerektiği konusunda öğrencilere açıklamalar yapılmaktadır. "İsa, Tanrı'nın bağışlayıcı yönünü vaaz ettiği için çarmıha gerilmiştir. İsa'nın vaazlarından yola çıkılarak, cezalandırıcı Tanrı anlayışı, insanlara iyi olan ve onların günahlarını asla hatırlamayan bir Tanrı anlayışına dönmüştür."⁵⁰⁹ İsa'nın çarmıha gerilmesinin nedeni onun Tanrı'nın sözlerini insanlara anlatması yani yeni bir dinden bahsetmesi olduğu ifade edilmektedir. İnsanların İsa'nın sözlerine tepkisi onu cezalandırmak suretiyle olduğu belirtilmektedir. İsa'nın ölümüne Tanrı'nın müsaade etmesinden dolayı Tanrı'ya cezalandırıcı Tanrı imajı, İsa'nın, Tanrı'nın affedici yönünü anlatmasıyla iyi olan Tanrı imajına dönüştüğü savunulmaktadır. Böylece İsa, cezalandırıcı Tanrı düşüncesine ihtiyaç duyanların amacını boşa çıkarmaktadır.

Din dersi kitabı İsa'nın yeniden dirilişi konusunu doğrudan İncillerden ayetleri alıntılar yaparak işlemekte ve bu ayetler hakkında yorumlar yapmamaktadır. Ayetlerde⁵¹⁰ haftanın ilk günü İsa'nın mezarını ziyaret edenler bedenini kabirde bulamazlar. Başka ayetlerde⁵¹¹ de İsa'nın insanların günahları yüzünden öldüğü ve kabre konulduğu geçmektedir. Ayetlere göre İsa, yeniden dirilmektedir ve Kephaz ve diğer on iki kişi tarafından görülmektedir. Daha sonra da 500'den fazla kişi tarafından görülmektedir.⁵¹² Ders kitabı Evanjelik inancın kabul ettiği İsa'nın yeniden dirilişini ayetler vererek delillendirmektedir. Bu ayetler hakkında yorum yapmadan konuyla ilgili bilgileri orijinal haliyle öğrencilere sunmakta, onları diriliş konusuna ön bilgilerle hazırlamaktadır.

"İsa'nın dirilişi Yeni Ahit'in dört İncil'inde ve Paulus'un mektuplarında geçmektedir. Tarihsel olarak güvenli kabul edilebilir. Paulus, dirilen İsa'nın kendine değişik bir vizyonla görüldüğüne kanaat etmişti. Bu olaydan sonra Paulus hayatını

⁵⁰⁹ *Religion, entdecken, verstehen, gestalten*, s.106.

⁵¹⁰ Luka 24, 1-5.

⁵¹¹ 1. Korinther 15, 3-6.

⁵¹² *Religion, entdecken, verstehen, gestalten*, s.109.

tamamen değiştirdi. O, İsa'ya tabiilik vasfından İsa'yı anlatan kişi vasfına döndü.”⁵¹³ Yeniden Diriliş, Yeni Ahit'te ve Paulus'un mektuplarında geçtiği belirtilerek diriliş konusu, Evanjelik inanca göre Kutsal Kitap'tan deliller getirilerek savunulmaktadır. Tarihi gerçeklik olarak da diriliş hadisesi, Paulus'un yeniden dirilen İsa'yı farklı bir boyutta görmesine olan kesin kanaate dayanmaktadır. Paulus, yaşamış olduğu bu durumdan sonra tabii olma rolünden misyonerlik rolüne geçtiği ifade edilmektedir. Paulus'un diriliş konusunda bireysel tecrübeleri hakkında yorumlar ya da eleştiriler yapılmamakta, onun ifadeleri dinî delil olarak kabul edilmektedir. Bu yönüyle Paulus'un mektuplarındaki diriliş ile ifadeleri Evanjelik inancın bu konudaki asıl kaynakları olarak kabul edilmektedir.

“Zalimce infazların sembolü olan çarmıh ise İsa'nın yeniden dirilişinden sonra Tanrı'nın insana yakınlığını sembolize eder. Haç, İsa'nın yaşamış olduğu ve insanların hayatlarında tecrübe edebilecekleri acıyı ve korkuyu temsil eder. Aynı zamanda umudu temsil eder.”⁵¹⁴ Zalimce infazların sembolü olan çarmıh ise İsa'nın yeniden dirilişinden sonra Tanrı'nın insana yakınlığını tasvir eden yeni bir anlam kazanmaktadır. Evanjelik inanca göre haç sembolü İsa'nın çekmiş olduğu acı ve korku manasına gelmekte aynı zamanda umudu barındırmaktadır.

İsa'nın kendinden önceki dinî kurallara karşı yaptığı uygulamalara programda örnekler sunulmaktadır. “İsa, ‘Ben de seni yargılamıyorum’ dedi. ‘Git, artık bundan sonra günah işleme!’”⁵¹⁵ İsa'nın suçlulara karşı verilen cezaları yeniden yorumlaması ayetlerle⁵¹⁶ anlatılmaktadır. Burada İsa'ya zina suçlamasıyla suçlanan bir kadın getirilmekte ve Musa şeriatına göre taşlanarak cezalandırıldığı belirtilerek İsa'ya bu durumda ne yapacağı sorulmaktadır. İsa kadını cezalandırmamakta, kadına tekrar aynı

⁵¹³ *Religion, entdecken, verstehen, gestalten*, s.116.

⁵¹⁴ *Religion, entdecken, verstehen, gestalten*, s.116.

⁵¹⁵ *Religion, entdecken, verstehen, gestalten*, s.142.

⁵¹⁶ Johannes 8, 1-11.

günahı işlememesini tembihleyerek gitmesine izin vermektedir.⁵¹⁷ Böylece İsa, kendinden önceki uygulamayı kaldırıp, önceki kurallara göre daha hafif ve yeni bir yol izlemektedir. Bu durum İsa'nın affedici yönünü öne çıkarmakta ve Hristiyanlığın affetmeye önem veren bir din olduğuna dikkat çekilmektedir.

2.4.3. İncil

Kuzey Ren Vestfalya Eyaleti Ortaokul Doktriner Evanjelik Din Dersi Öğretim Programı

Öğretim programı İncil konusunu; İncil'in tarihi ve tanıtımı, İncil'i okuma becerisi, Eski ve Yeni Ahit kavramları, günlük hayattaki önemi bağlamında işlemektedir.

Program öğrencilere İncil hakkında temel alan bilgileri vermekle birlikte bu kitabı okuma becerileri kazandırmayı hedeflemektedir. “Bu öğrenme alanı, Hristiyanlık nakil geleneği ile ilgili araştırmalarda, günlük okuma alışkanlıklarıyla kolayca çözülemeyen İncil metinlerine tekrar tekrar başvurulması deneyimiyle ilgilidir.”⁵¹⁸ İncil'in, kolay anlaşılamayan, anlaşılması için farklı metotlara ihtiyaç duyulan bir yapıya sahip olduğu ifade edilmekle birlikte İncil'in sürekli başvurulması bir kaynak olmasından dolayı Hristiyanlık geleneğinde diğer dinî metinlere nazaran önemine dikkat çekilmektedir.

Program öğrencilerden teferruatlı bir İncil bilgisine sahip olmalarını istemektedir. “Bu öğrenme alanındaki konular, tarihlerindeki çeşitli İncil yazıları, kompozisyonları, iç ve dış biçimleri, derlemeleri ve özel dil biçimleridir.”⁵¹⁹ İncil'i teferruatlı bir şekilde işleyerek öğrencilere İncil hakkında verilmesi gereken bilgileri derlemektedir. İncil'in tarihteki yorumlarından dil biçimine kadar incelenmesi,

⁵¹⁷ *Religion, entdecken, verstehen, gestalten*, s.142.

⁵¹⁸ Öğrenme Alanı, Kernlehrplan für die Sekundarstufe I Gymnasium in Nordrhein-Westfalen, s. 15.

⁵¹⁹ Kernlehrplan für die Sekundarstufe I Gymnasium in Nordrhein-Westfalen, s. 15.

Evanjelik anlayışta İncil'in vazgeçilmez bir unsur olarak kabul gördüğünü göstermektedir.

İncil'in günlük hayata etkisi hakkında öğrencilerin dikkatini çekmek programın bu alanda üzerinde durduğu başka bir konudur. "Eski Ahit ve Yeni Ahit'te birçok neslin inanç ve gerçeği arama tecrübelerinden bahsedildiği bilgisi göz önünde tutularak bu bölümde, bu teolojik ve tarihsel eserin düşünerek kullanımı konu olarak alınır ve bunun günümüz hayatına yön verme imkânı incelenir."⁵²⁰ Evanjelik Din Dersinde Eski Ahit ve Yeni Ahit'tin birlikte kaynak olarak kullanıldığı görülmektedir. Geçmiş milletlerin yaşamış oldukları dinî tecrübelerle günümüz hayatına bağlantı kurma gayretine girilerek dinî metinlerin güncel hayattaki konumuna ve önemine dikkat çekilmektedir. Öğrencilere bu kaynakların günlük hayatta etkisinin olduğu ve hayatı şekillendirmede istifade edilecek müracaat noktaları oldukları fikri aşılanmaktadır.

Program öğrencilere İncil tarihi ve İncil'i oluşturan kutsal metinler hakkında temel bilgileri kazandırmayı amaçlamaktadır. "Öğrenciler İncil'in oluşumu ve yapısı ile ilgili temel bilgileri açıklar."⁵²¹ Evanjelik inanç için önemli kaynak olması nedeniyle İncil hakkında genel bilgileri öğrencilerin edinmesi ve bunları başkalarına anlatacak yeteneğe sahip olmaları onlardan istenmektedir. İncillerin ortaya çıkış hikâyeleri, günümüze kadarki tarihi değişimleri ve bölümleri alan bilgisi ile ilgili yetkinlikler bağlamında sunulmaktadır. Evanjelik Din Dersinin temel kaynağının İncil olması, öğrencilerin her konuda İncil'den yararlanması öğrencilerden kutsal kitapları hakkında bilgiye sahip olmalarının önemi ortaya koymaktadır. "Öğrenciler, İncil hikâyelerinin insanın Tanrı ile olan tecrübelerini anlattıklarını kanıtlar."⁵²² İnsan-Tanrı ilişkisinin Evanjelik Din Dersinin asıl konularından biri olduğu vurgulanmakta, öğrencilerden İncil'de geçen hikâyelerden yola çıkarak bu iki önemli kavram arasındaki ilişkiyi

⁵²⁰ Öğrenme Alanı, Kernlehrplan für die Sekundarstufe I Gymnasium in Nordrhein-Westfalen, s. 15.

⁵²¹ Alan Yetkinliği, Giriş Aşaması Kazanımları, Kernlehrplan für die Sekundarstufe I Gymnasium in Nordrhein-Westfalen, s. 21.

⁵²² Alan Yetkinliği, Giriş Aşaması Kazanımları, Kernlehrplan für die Sekundarstufe I Gymnasium in Nordrhein-Westfalen, s. 21.

anlatmaları istenmektedir. Öğrencilerin bu kazanımı elde etmesi için İncil'i detaylıca incelemeleri ve insanla ilgili hikâyeleri araştırmaları gerekmektedir.

İncil'in Hristiyanlara göre öneminin kavranması programın hedefleri arasında yer almaktadır. “Öğrenciler, İncil'in Hristiyan inancına sahip insanlar için özel anlamını tartışır.”⁵²³ Öğrencilerden İncil'in Hristiyanlar için neden önemli bir kitap olduğu hakkında tartışmaları istenmektedir. İncil'in sadece Evanjelikler için değil de diğer Hristiyanlar için de önemli bir kaynak olduğu vurgulanmaktadır. İncil hakkında değerlendirmelerde bulunurken bu kitabın diğer Hristiyanlar tarafından da önemli kabul edildiğini göz önünde tutmaları Evanjelik öğrencilerden beklenmektedir. “Öğrenciler, İncil'deki inançla ilgili hikâyelerin günümüz insanları için uygunluğunu temel bir biçimde değerlendirir.”⁵²⁴ İncil'in günümüz dünyasında uygulanabilir bir kitap olduğunun vurgulandığı bu cümleyle öğrencilere İncil'in her zaman geçerli bir kaynak olduğu fikri verilmekte ve onlardan uygulama biçimleri için değerlendirmelerde bulunmaları istenmektedir. Öğrencilere günlük hayatta ihtiyaç duyduklarında İncil'den faydalanabilecekleri hatırlatılmaktadır.

Giriş aşamasında İncil tarihi ile ilgili bilgilerin verilmesine sonraki seviye olan ortaokul düzeyinde de devam edilmektedir. “Öğrenciler, İncillerin oluşumunu ana hatlarıyla anlatır.”⁵²⁵ Bir önceki seviyede olduğu gibi bu seviyede de öğrencilerden İncil'i temel özellikleriyle anlatmaları, tanıtmaları istenmektedir. İncil'in oluşum aşamaları, farklı İncillerin ortaya çıkış süreçleri vb. konuları anlatacak seviyeye gelmeleri öğrencilerden beklenmektedir. “Öğrenciler, özellikle tarihsel-eleştirel yaklaşım da dâhil olmak üzere, İncil metnlerinin temel yorum biçimleri arasında ayırım

⁵²³ Karar Verme Yetkinliği, Giriş Aşaması Kazanımları, Kernlehrplan für die Sekundarstufe I Gymnasium in Nordrhein-Westfalen, s. 22.

⁵²⁴ Karar Verme Yetkinliği, Giriş Aşaması Kazanımları, Kernlehrplan für die Sekundarstufe I Gymnasium in Nordrhein-Westfalen, s. 22.

⁵²⁵ Alan Yetkinliği, Ortaokul Düzeyi Kazanımları, Kernlehrplan für die Sekundarstufe I Gymnasium in Nordrhein-Westfalen, s. 31.

yapar.”⁵²⁶ Bu cümleden yola çıkarak İnciller hakkında farklı zamanlarda birçok yorumlar yapıldığı sonucuna gidilmektedir. İncil’in yorumlanması konusu öğrencilere kazandırılmak istenen bilgiler arasında önemli bir yere sahip olduğu görülmektedir. İnciller ile ilgili yapılmış olan yorumları okuyan öğrencilerden yorumlarla ilgili tarihi akışı da dikkate alarak bunlar arasındaki farkı kavramaları ve bu kazanımlar ile kendilerine göre bir İncil anlayışı geliştirmeleri beklenmektedir. “Öğrenciler İncil’in Hristiyanlıktaki önemini diğer dinlerdeki kutsal metinlerin önemiyle karşılaştırır.”⁵²⁷ Alan bilgisi olarak öğrencilere farklı dinlerin kutsal metinleri hakkında bilgi verildiği belirlenmektedir. Bununla birlikte öğrencilerden farklı dinlerin kutsal metinlerinin kendilerine göre önemi hakkında bilgi sahibi olarak bu durumu İncil’le karşılaştırmaları beklenmektedir. Öğrencilerin sonuca gitmesi için “İncil Hristiyanlar için neden önemlidir? Kutsal metinler kendi dinleri için neden önemlidir?” sorularına cevap aramaları gerekmektedir.

Öğrencilere hayata anlam vermede İncil hakkında yorum yapma becerisi kazandırmak programın hedefleri arasında sayılmaktadır. “Öğrenciler, kendilerini ve dünyayı anlamaları için İncil metinlerinin uygunluğunu ele alır.”⁵²⁸ Öğrencilerin kendi iç âlemlerini ve dünyayı tanımaları için İncil’in referans olma ihtimali üzerine fikir yürütmeleri, bu kitabın hayata ve dünyaya anlam vermede kaynak olarak kullanıldığını göstermektedir. İncil bu yönüyle öğrencilerin hayatının merkezinde bulunmaktadır. Onlar, eşyanın tabiatını anlamada ve insan kavramı bağlamında kendilerini tanımlamada İncil’den yararlanacaklardır. “Öğrenciler, İncil’i Tanrı’nın sözü olarak anlamamanın farklı yollarını tartışır ve İncil ifadelerinin farklı yorumlarını sonuçlarıyla bağlantılı olarak

⁵²⁶ Alan Yetkinliği, Ortaokul Düzeyi Kazanımları, Kernlehrplan für die Sekundarstufe I Gymnasium in Nordrhein-Westfalen, s. 31.

⁵²⁷ Alan Yetkinliği, Ortaokul Düzeyi Kazanımları, Kernlehrplan für die Sekundarstufe I Gymnasium in Nordrhein-Westfalen, s. 31.

⁵²⁸ Karar Verme Yetkinliği, Ortaokul Düzeyi Kazanımları, Kernlehrplan für die Sekundarstufe I Gymnasium in Nordrhein-Westfalen, s. 32.

değerlendirir.”⁵²⁹ Bu yetkinlik alanında öğrencilere yorumlama kabiliyeti kazandırılması hedeflenmektedir. Öğrenciler İncil’in farklı yorumları hakkında incelemeler yaparak kendilerine göre bir İncil yorumu yapma yeteneği kazacaklardır. “Öğrenciler, analog ve dijital medya kültüründe İncil metnlerinin kullanım örneklerini değerlendirir.”⁵³⁰ Öğrencilere İncil ile ilgili yorumların dijital ortamdaki yansımaları ile ilgili araştırma becerisi sunulduğu belirlenmektedir. Gündelik hayatta sıkça kullanılan dijital materyallerden öğrencilerin dinî amaçlı uzak kalmaması hedeflenerek, dinî metinlerin bu materyallerde kullanımı ve yorumlanması üzerine öğrencilerden değerlendirme beklenmektedir. Böylece öğrenciler dijital dünyadaki İncil ile ilgili gelişmelerden sürekli haberdar olacaklardır.

Viyana Ortaokul Doktriner Evanjelik Din Dersi Öğretim Programı

İncil’le ilgili her sınıfta bilgilendirmeler bulunmaktadır. Bu yönüyle programda temel kaynak kitap olarak kullanılmaktadır.

Program alan bilgisi olarak öğrencilerin İncil içeriği hakkında bilgiler edinmeleri ve bu kitabı okuma becerisi kazanmalarını hedeflemektedir. “Öğrenciler İncil hikâyelerini bilir. Kitapların kitabını tüm çeşitliliğiyle keşfederler ve onu nasıl okuyacaklarını öğrenirler.”⁵³¹ Öğrencilere İncil’in içeriği hakkında alan bilgisinin verildiği görülmektedir. Öğrencilerden İncil’den hikâyeler okumaları, onun özellikleri hakkında bilgi sahibi olmaları ve ondan nasıl faydalanacaklarını bilmeleri istenmektedir. Ayrıca İncil’den “kitapların kitabı” şeklinde bahsedilmesi Evanjelik anlayışta onun ne derece önemli kaynak olduğunu göstermektedir.

Program öğrencilere dua kültürü kazanmalarında İncil’den yardım alabileceklerini ifade etmektedir. “Öğrenciler kendi dualarını formüle eder ve Rab’bin

⁵²⁹ Karar Verme Yetkinliği, Ortaokul Düzeyi Kazanımları, Kernlehrplan für die Sekundarstufe I Gymnasium in Nordrhein-Westfalen, s. 32.

⁵³⁰ Karar Verme Yetkinliği, Ortaokul Düzeyi Kazanımları, Kernlehrplan für die Sekundarstufe I Gymnasium in Nordrhein-Westfalen, s. 32.

⁵³¹ 1. Sınıf Kazanımları, Gesamte Rechtsvorschrift für Lehrplan – Evangelischer Religionsunterricht an Hauptschulen, s. 4.

duasını İncil inancının bir ifadesi olarak anlar.”⁵³² Öğrenciler kendi seviyelerine göre dua kültürü geliştirmede Rab’bin duasında olduğu gibi İncil’den faydalanmaktadır. İncil öğrencilerin dua ve ibadet alışkanlıklarını kazanmada başvurdukları kaynak olarak öne çıkmaktadır. Bu nedenle öğrencilere dua alışkanlıklarını kazanmada İncil’den esinlenmeleri teşvik edilmektedir.

Program, öğrencilerin günlük hayattaki sorunların çözümünde İncil’den faydalanma becerisi kazanmalarını hedeflemektedir. “Öğrenciler, kardeşleri veya arkadaşlarıyla devamlı tartışır. İncil'deki karakterlerin benzer bir deneyime sahip olduğunu, tartışabilmenin önemli olduğunu ve uzlaşmayı içerdiğini keşfeder.”⁵³³ İncil, öğrencilerin günlük hayatta yardım alabilecekleri bir kaynak olarak ifade edilmektedir. Öğrencilerin yaşları itibari ile sürekli tanık oldukları kavga, tartışma gibi durumlarda İncil’deki bu konu ile alakalı hikâyeleri okuyarak çözüm bulabileceklerine vurgu yapılmaktadır. İncil bu yönüyle geçerliliğini koruyan ve günümüz şartlarında dahi çözüm yolu gösteren bir rol üstlenmektedir. İncil’deki tartışmalar ile ilgili kısımları okuyan öğrencilerden bu tartışmaları barış ile sonlandırma tecrübesi kazanmaları beklenmektedir.

“Öğrenciler, hükmetme ve tabi olma arasında sürekli bir çatışma içinde yaşar. Güç ve güçsüzlük yapılarını ve bunların nasıl üstesinden gelineceğini İncil'deki figürler ve hikâyeler temelinde tanır.”⁵³⁴ İncil, alan bilgisi sunan kaynak olarak kullanılmaktadır. Güç ve zayıflık konusunda öğrenciler İncil’den yola çıkarak bilgi sahibi olurlarken, onlardan zorlukla baş etmenin yollarını yine İncil’deki hikâyeler ve şahsiyetler örneğinde bulmaları beklenmektedir. Bu yönüyle İncil, öğrencilerin hayatına yön veren bir unsur olarak öne çıkmaktadır.

⁵³² 1. Sınıf Kazanımları, Gesamte Rechtsvorschrift für Lehrplan – Evangelischer Religionsunterricht an Hauptschulen, s. 4.

⁵³³ 1. Sınıf Kazanımları, Gesamte Rechtsvorschrift für Lehrplan – Evangelischer Religionsunterricht an Hauptschulen, s. 4.

⁵³⁴ 2. Sınıf Kazanımları, Gesamte Rechtsvorschrift für Lehrplan – Evangelischer Religionsunterricht an Hauptschulen, s. 4.

Program, öğrencilerin hayatın anlamı hakkında sordukları soruların cevabı için İncil'e yönlendirmede bulunmaktadır.

*Bu yaş grubunda öğrenciler artan ilgi ve korkuyla kendilerine şu soruları soruyorlar: 'Hangi konuda iyiyim?' 'Niçin buradayım?' 'Hayatımın anlamı nedir?' Bu konuyu gerçekten insani bir konu olarak alırlar. İncil'den ve kilise tarihinden örnekler kullanarak kendileri için nasıl cevaplar bulduklarını düşünürler.'*⁵³⁵

Öğrencilerin yaşları gereği kendilerine belirli sorular sordukları ve bunlara cevap aradıkları ifade edilmektedir. Bir yönüyle öğrencilerin bu soruları sorabilecekleri belirtilmekte ve bu konu alan bilgisi olarak işlenmektedir. Öğrencilerin hayatlarında öneme sahip olan ve cevap bulunması gereken böyle sorularda müracaat edilecek kaynak olarak İncil sunulmaktadır. İncil'den yola çıkarak öğrencileri meşgul edecek olan bu sorulara karşı cevap bulacakları belirtilmektedir. Buna göre öğrenciler hayatı Hristiyanlık temelinde anlayacaklar ve ona anlam vereceklerdir.

“Öğrenciler, seçilmiş İncil ve kilise tarihi biyografilerine dayalı olarak suçlu olma, suçluluğu kabul etme ve bağışlama tecrübelerinin kişisel sorumluluk dolu bir yaşam sağladığını keşfeder.”⁵³⁶ Öğrencilerin çevresindekilerle ilişkilerinde günlük yaşamda sık sık karşılaşılan suç, suçlama, bağışlama gibi durumlarda nasıl bir yol izleyecekleri konusunda İncil'in yol gösterdiği ifade edilmektedir. Diğer taraftan İncil'in bu konularda öğrencilerin dinî karakter gelişimlerinde etkili olduğu görülmektedir. Suç ve affetme ile ilgili tavır sergilemede öğrencilerden konuyla ilgili bölümleri İncil'den okuyarak kendilerine göre bir düşünce geliştirmeleri beklenmektedir.

⁵³⁵ 3. Sınıf Kazanımları, Gesamte Rechtsvorschrift für Lehrplan – Evangelischer Religionsunterricht an Hauptschulen, s. 5.

⁵³⁶ 4. Sınıf Kazanımları, Gesamte Rechtsvorschrift für Lehrplan – Evangelischer Religionsunterricht an Hauptschulen, s. 6.

Kuzey Ren Vestfalya Eyaleti Lise Doktriner Evanjelik Din Dersi Öğretim Programı

Programda, İncil alanında yetkinliklere giriş aşamasında yer verilmekle birlikte yeterlik aşamasında bu yetkinlikler daha fazla yoğunluk kazanmaktadır. Program İncil'in okunması, anlaşılması, yorumlanması ve dinî temel konuların İncil'e göre ele alınmasına odaklanmaktadır.

Program, İncil metnlerinin okunmasına ve anlaşılmasına önem vermekte, öğrencilere bu doğrultuda yetkinlik kazandırmayı hedeflemektedir. “Öğrenciler farklı metodolojik yaklaşımları dikkate alarak İncil metnlerini yönlendirme eşliğinde keşfeder.”⁵³⁷ Program öğrencilere belirli teknikler ışığında İncil'i okuma ve açıklama becerisi edindirmeyi, bu sayede İncil'in içeriği üzerine yeterince alan bilgisi kazandırmayı amaçlamaktadır. “İncil ve kilise belgelerinin, dinle ilgili ve teolojik başka belgelerin temel ilkelerini eleştiri odaklı bir şekilde analiz ederler.”⁵³⁸ Program, İncil içeriği hakkında yeterince bilgi sahibi olan öğrencilerden bu bilgileri analiz etmelerini, bu konuda kendi görüş ve yorumlarını elde etmelerini beklemektedir.

Yeterlik aşamasında İncil metnlerini farklı yaklaşımlarla anlamaya yoğunlaşmaktadır. “İncil metnlerini farklı metodolojik, özellikle tarihsel-eleştirel yaklaşımlarla açıklar.”⁵³⁹ İncil metnlerinin anlaşılması için tarihsel ve eleştirel yaklaşımlar gibi farklı disiplinlerden faydalandığı görülmektedir. Program öğrencilerin İncil'i anlama ve yorumlama becerilerini belirli metotlara göre kazanmalarını hedeflemektedir. Bu durum İncil'in din dersinde merkezi bir konumda bulunduğunu göstermekte, öğrencilere yeterince İncil bilgisi kazandırılmak istendiği anlamına gelmektedir.

⁵³⁷ Metot Yetkinliği, Giriş Aşaması, Kernlehrplan für die Sekundarstufe II Gymnasium/Gesamtschule in Nordrhein-Westfalen, s. 21.

⁵³⁸ Kernlehrplan für die Sekundarstufe II Gymnasium/Gesamtschule in Nordrhein-Westfalen, s. 21.

⁵³⁹ Metot Yetkinliği, Yeterlik Aşaması, Kernlehrplan für die Sekundarstufe II Gymnasium/Gesamtschule in Nordrhein-Westfalen, s. 38.

Evanjelik Din Dersi kitabı İncil konusu; İncil'in oluşumu, İncil'i oluşturan kitaplar, Eski ve Yeni Ahit kavramları, Eski Ahit'le Yeni Ahit bağlantısı, İncil hakkında yorumlar ve Evanjelik inanışa göre İncil ağırlıklı işlemektedir.

Kitap İncil'in oluşum dönemine ait bilgiler vermektedir. "İncil hakkında konuştuğumuzda veya onun hakkında hüküm verdiğimizde, onun yaklaşık 1000 yıl öncesine dayanan ve yabancı dillerde yazılmış çok sayıda bireysel kitap ve metinden oluştuğunun çoğu zaman farkında olmayız."⁵⁴⁰ İncil hakkındaki bu bilgilere göre İncil'in yaklaşık bin yıla varan bir oluşum döneminin olduğu ve yabancı dillerde yazıldığı için anlaşılmasının güç olduğu belirtilmektedir. Böylece çoğu Hristiyan inananların İncil hakkında bilmeleri gereken bilgilere vurgu yapılmaktadır. İncil hakkında üzerinde durulan hususlardan bir tanesi bu kitabın anlaşılmasının zor olduğudur. Buna neden olarak da yabancı bir dille yazılması gösterilmektedir. Yabancı dilden kastın ne olduğu belirtilmese de ilgili bölümlerde Eski Ahit'in Aramice ve İbranice yazıldığı, Yeni Ahit'in ise eski Yunanca ile yazıldığı belirtilmektedir. Dolayısıyla bu metinleri halkın değil de bu alandaki uzmanların anlayabileceği hususu öne çıkmaktadır.

İncil ile ilgili önemli bilgilerden bir tanesi bu kitabın tek bir kitap olmadığı farklı kitaplardan oluştuğudur. Bir diğer husus ise mevcut İncil'in uzun bir oluşum aşaması geçirdiğidir. Bu oluşum süreci İncil'e tarihin çeşitli dönemlerinde birçok değişiklik yapıldığını ispatlamaktadır. Dolayısıyla kutsal kitap üzerinde yapılan değişiklikler onun gerçekliği hakkında olumsuz bir düşünceye sevk etmediği sonucuna götürmekte, öğrencilere İncil bu yönüyle tanıtılmaktadır. Diğer bir ifadeyle İncil'in İsa'nın birebir sözleri olduğu düşüncesini savunma gayretine gidilmemektedir. Zaten İncil'in farklı

⁵⁴⁰ *Religionsbuch Oberstufe*, s. 95.

dillerde yazıldığıının kabulü bu kitapta İsa sonrası dönemlerde farklılıkların oluştuğu anlamına gelmektedir.

Ders kitabı İncil kavramına açıklık getirmektedir. “Bu ders kitabında Hristiyanlıkta alışılmış olduğu gibi İncil kitapları için Yeni Ahit ve Eski Ahit kavramları kullanılır. Son zamanlarda Birinci Ahit ve İkinci Ahit kavramları da kullanılmaktadır. Dilsel ayırımı ise İbranice İncil ve Yunanca İncil tabirleri kullanılır. Ahit (Testament), bugünün kullanımından farklı olarak anlaşılması gereken bir kelimedir. İbranice cilt kelimesinden gelmektedir.”⁵⁴¹ Evanjelik Din Dersi kitabı öğrencilere İncil’in oluştuğu kaynaklar hakkında bilgi vermektedir. İncil kavramından Eski ve Yeni Ahit’in anlaşıldığı ifade edilmekte ve Eski Ahit bu kavramın dışında bırakılmamaktadır. Bu bakış açısına göre Eski ve Yeni Ahit’e aynı önemin verildiği görülmektedir. İncil’i oluşturan kitapların yazıldığı dillerin anımsatılmasıyla bu kitabın şimdiye kadarki dilsel değişimlerine de vurgu yapılmaktadır.

İncil’i oluşturan kitapların yazılış tarihleri verilerek İncil tarihi hakkında alan bilgisi sunulmaktadır. “Yeni Ahit’in bölümlerinden Paulus’un mektupları İsa’dan sonraki 50 veya 60 yıllarda, Matta, Markos, Luka ve Yuhanna İncilleri de İsa’dan sonraki yaklaşık 65 ve 95 yılları arasında yazılmıştır.”⁵⁴² Evanjelik Din Dersi kitabının bu bölümünde Yeni Ahit’in içinde yer alan Matta, Markus, Luka ve Yuhanna İncilleri Dört Evanjel (vier Evangelien)⁵⁴³ olarak adlandırılmaktadır. Yeni Ahit’i oluşturan kitapların ne zaman yazıldığı hakkında kesin bilgi verilmemekte, yazılma tarihi ile ilgili tahmini ifadeler kullanılmaktadır. Kitaptaki bilgilere göre İncillerin yazılması en erken İsa’dan 65 sene sonrasına tekabül etmekte ve İsa’nın zamanından yazılma anına kadar

⁵⁴¹ *Religionsbuch Oberstufe*, s. 104.

⁵⁴² *Religionsbuch Oberstufe*, s. 104.

⁵⁴³ Evanjelium kelimesi Yunanca bir kelime olan “evangelion” dan türetilmiş olup iyi haber anlamına gelmektedir. Dört Evanjel kitaptan da Matta, Markus, Luka ve Yuhanna İncilleri kastedilmektedir. Bu kitapları yazanlara Evanjelistler olarak zikredilmektedir. Yazarlar, İsa’nın doğumunu, etkisini, çarmıha gerilmesini ve yeniden dirilişini kendi üsluplarına göre anlatmışlardır. bkz. https://www.planet-wissen.de/kultur/religion/jesus_von_nazareth/die-vier-evangelien-100.html (erişim: 05.12.19).

İncil'i oluşturan ayetlerin, kısımların, kitapların nasıl muhafaza edildiği hakkında bilgi verilmemektedir.

Ders kitabının farklı bölümlerinde İsa'nın öğretileri ile Eski Ahit arasındaki bağa değinilmektedir. "İncillerde İsa kendi uygulamalarını ve öğretisini Eski Ahit üzerine kurmuş ve geliştirmiştir."⁵⁴⁴ Bu İncillerde İsa'nın öğretilerinin ve uygulamalarının Eski Ahit'e dayandırıldığı belirtilmektedir. Evanjelik inanca göre İsa, kendinden önceki dinî metinleri inkâr etmemiş bilakis kendi öğretisini eskiler üzerine temellendirmiştir.

İncil'i yorumlama çalışmaları İncil tarihi hakkında ders kitabının sunduğu bilgiler arasındadır. "İncil'in yorumlanmasında şu üç husus tanımlanabilir: İnanç ve günlük hayat ile ilgili soruların çözümünde Eski Ahit'teki Tora ve diğer kitaplardan yararlanılmıştır. Eski ifadeleri, Paulus'un kurtuluşun Tora'yı takip etmekte değil de İsa'ya inançta olduğunu savunduğu gibi, yeni inanç anlayışı çerçevesinde değiştiren yeni yorumlamalar sıklıkla olmaktadır. İsa, Tora'nın ifade ettiği insan ve kurtuluşunun asıl anlamını tekrar kazandırmak ister."⁵⁴⁵ İncil'in yorumunda şu üç hususa vurgu yapıldığı ifade edilmektedir. Birincisi; inanç ve hayat düzeni ile ilgili ortaya çıkan sorulara Tora'da ve Eski Ahit'in diğer yazılarında cevap aranmasıdır. Bu ifadeye göre Hristiyanlık geleneğinde Yahudilik kaynakları reddedilmemekle birlikte gerekli durumlarda onlardan istifade edildiği sonucuna gidilmektedir. İkincisi; yeni inanç anlayışı bağlamında eski açıklamaları değiştiren yorumlar sıklıkla ortaya çıkması halinde Paulus'un, Eski Ahit'in kurtuluş anlayışından ziyade kendi görüşünü destekleyen, İsa'nın inanç anlayışı üzerine yoğunlaşmasıdır. Her ne kadar Eski Ahit reddedilmese de Hristiyanlık kendi geleneğini oluşturmada kendi anlayışını ortaya koymaktadır. Üçüncüsü ise İsa'nın İncil'i yorum anlayışında göze çarpan, onun, insana ve kurtuluşuna yönelik Tora'nın asıl anlamının etkisini tekrar etkin hale getirmesidir. Gelenekteki bu anlayış Yahudilikteki zamanın uygulamalarına uyum arz etmektedir. Bu

⁵⁴⁴ *Religionsbuch Oberstufe*, s. 105.

⁵⁴⁵ *Religionsbuch Oberstufe*, s. 108.

ifadeler, Yahudilik ile Hristiyanlık arasındaki yakın bağa işaret etmekte, bu iki inancın bulunduğu ortak noktalara dikkat çekmektedir.

“Orta Çağda İncil yorumu dört ana temel üzerinde uygulanmıştır. Bunlar: vuku bulan (Littera gesta docet), inanman gereken (quid credas allergorta), yapman gereken (moralis quid agas) ve umut etmene izin verilenler (quo tendas anagogia) şeklindedir. Bu çağdaki yorumlar, dinî metinlerin birey için öneminden ziyade kilise öğretisinin kabul edilmesi amacını taşımaktadır.”⁵⁴⁶

Ders kitabına göre İncil’in yorumlama girişimlerinde dört temel unsur öne çıkmaktadır. Bunlardan “vuku bulan” unsuru İncil’in tarihi yönünü konu almakta, vuku bulmuş olayları aktarmaktadır. İncil’in inanç açısından yorumlanması ise “inanman gereken” unsurunun, ahlaki açıdan yorumlanması “yapman gereken” unsurunun ve gelecekle ilgili olması ümit edilen konular ise “ummana izin verilenler” unsurunun konusu olarak sunulmakta ve İncil bu esaslar üzerine yorumlanmaktadır. Kitaptaki bu ifadelerle göre özetle İncil yorumlama çalışmaları, tarih, inanç, ahlak ve gelecek beklentileri çerçevesinde şekillenmektedir.

Ders kitabında İncil’i yorumlama ile ilgili Martin Luther’in görüşlerine yer verilmesi bu konu hakkında Evanjelik yaklaşımı ortaya çıkarmaktadır. “Martin Luther, İncil’i kendi inanç dünyasını belirleyen “İsa’ya inanarak kazanılan acıma ile günahkârlara hak verme” anlayışı ile yorumlamış ve İncil anlamı ve önemi ile ilgili sorularının merkezine kilise öğretisi yerine insanın kurtuluşunu koymuştur.”⁵⁴⁷ Kitapta Evanjelik anlayışın temelini atan Martin Luther’in girişimleri anlatılmaktadır. Luther’in dinî metinleri yorumlama konusunda kiliseyi karşısına aldığı ve İncil’i yeniden yorumladığına vurgu yapılmaktadır. Luther dinî metinleri kendi inanç dünyasına göre yorumlamış, merkeze de İsa’nın rahmetinden yola çıkarak günahkârlara hak verme düşüncesini koymuştur. İnanç sisteminin merkezine kilise öğretileri yerine insanı

⁵⁴⁶ *Religionsbuch Oberstufe*, s. 109.

⁵⁴⁷ *Religionsbuch Oberstufe*, s. 110.

koymakta, kilise menfaatleri yerine insanın günahlardan arınması ve kurtuluşunu düşünmektedir. Luther'in bu tavrı kiliseye karşı gelmesiyle ilgili örneklerinden bir tanesidir.

Martin Luther'in İnciller hakkında görüşü şu şekildedir: "Benim için Yuhanna İncili, İsa'nın sözlerine ve vaazlarına diğer üç İncil'e göre daha fazla yer verdiği için temel İncil'dir. Bu nedenle Yunanna İncili'ni diğerlerine göre üstün tutarım."⁵⁴⁸ O, Yuhanna'nın yazdığını en iyi kitap olarak kabul etmekte ve diğer Evanjelik İncillerden üstün tutmaktadır. Buna gerekçe olarak Luther, bu İncil'in, diğerlerine nazaran İsa'nın vaazlarına daha fazla yer vermesidir. Martin Luther'in Yuhanna İncil'ini diğerlerinden önde tutması, Evanjelik öğretinin oluşumunda bu İncil'in önemli bir yere sahip olduğunu göstermektedir. Luther'e göre, diğer İnciller çoğunlukla İsa'nın yaptığı işleri anlatırken, Yuhanna İncil'i İsa'nın vaazlarına önem vermiştir. Evanjelik öğretilerde önemli bir yeri olan Yuhanna İncil'inin bu yönü Evanjelik anlayışta vaaz kültürünün önemini göstermektedir.

"İncil'i yorumlama alanında Evanjelik faaliyetler çoklu bakış açısıyla 20. yy.da devam etmiştir. Bu bağlamda 16 Alman Evanjelik kilisesi "İncil'e 11 Yaklaşım" (11 Zugänge zur Bibel) başlığı altında yorumlama faaliyetlerini 1992 yılında Tanrı'nın Kitabı isimli eserlerini yayımlayarak duyurmuştur. Görüşmelere katılan kiliseler tarafından İncil aşağıda belirtilen noktalarda Evanjelik anlayış çerçevesinde yeniden yorumlanmıştır.

- İncil'deki açıklamalarla insanın içsel, ruhsal tecrübeleri arasında bağlantı kurma
- Metinlerde sosyal, tarihi ve politik ilişkilere dikkat etme
- İncil okurlarının dinî metinlerdeki şahsiyetlerle empati kurması
- Kadının önemi ve durumu ile ilgili metinlerin yorumlanması
- Dinî metinleri yeni anlatım

⁵⁴⁸ Religionsbuch Oberstufe, s. 110.

- Dinî metinlerin gerçek olduklarından yola çıkarak gereksiz ve uygunsuz yorumlama metotlarından kaçınma”⁵⁴⁹

Bu hususlar dikkatli incelendiğinde dinî metinleri çağın değişen şartlarına göre yeniden yorumlama çabalarının olduğu görülmektedir. Ayrıca diğer inanç mensupları ile iyi ilişkiler kurma da bu gayretler arasında değerlendirilebilmektedir. Dinî metinlerde gerek insanın iç âlemiyle gerekse diğer inanç mensuplarıyla yakınlaştırma amacı güdülmektedir. Evanjelik doktriner anlayışı merkeze alarak 90’lı yıllarda yapılan yorumlama faaliyetlerinin etkisi günümüzde kullanılan Evanjelik Din Dersi kitaplarında kendisini göstermiştir. Çünkü bu kitapların nerdeyse her öğrenme alanında yukarıdaki hususlara vurgu yapılmaktadır.

“Şimdiki kiliseler, Avrupa Yahudilerinin Naziler tarafından katliamını etkisi altında, ortak kutsal metinleri açık diyalog ortamında tartışma ve anlama maksadıyla birçok yerde etkinlikler düzenlediler.”⁵⁵⁰ Din dersi kitabının vurguladığı hususlardan bir tanesi de Evanjelik-Yahudilik yaklaşmasıdır. Kitap, Nazilerin Yahudileri katletmesini göz önünde tutarak günümüzde birçok yerde Hristiyan-Yahudi diyalog toplantıları düzenlendiğini ve açık diyalog ortamında kutsal metinler üzerine birlikte çalışmalar düzenlendiğini belirtmektedir.

“Evanjelik Kilise, 1980’de Hristiyan ve Yahudi ilişkisini düzenleme ile ilgili yaptığı toplantıda Yahudi halkının, her zaman için Tanrı’nın halkı olarak seçildiğini vurgulamıştır. Eski ve Yeni Ahit arasında yakın bağa dikkat çekilmiştir.”⁵⁵¹ Evanjelik Kilisenin 1980’deki toplantılarında Hristiyan-Yahudi ilişkisinin yeniden gözden geçirilmesine vurgu yapmış ve Yahudilerin Tanrı’nın halkı olduğuna değinmiştir. Evanjelikler bu ifadelerle göre Yahudiler için önemli olan Tanrı’nın halkı olma düşüncesini onaylamaktadır. Bu adımlarla Evanjelik-Yahudilik yaklaşmasının

⁵⁴⁹ *Religionsbuch Oberstufe*, s. 117.

⁵⁵⁰ *Religionsbuch Oberstufe*, s. 117.

⁵⁵¹ *Religionsbuch Oberstufe*, s. 122.

hedeflendiği görülmekte bu iki inanç arasındaki yakın ilişkiye dikkat çekilmektedir. “İncillerde İsa kendi uygulamalarını ve öğretisini Eski Ahit üzerine kurmuş ve geliştirmiştir.”⁵⁵² ifadesinde olduğu gibi ders kitabının farklı yerlerinde değinilen, sorunların çözümünde Eski Ahit’e müracaat etme, dinî metinlerle alakalı yeni yorumlar yapılırken Eski Ahit’ten referans arama ve gelenekte Yahudilikle yakın anlayış içinde olma bu yakınlaşmayla ilgili başka örneklerdir.

Ders kitabı, kutsal metinlerin yorumu hakkında Katolik ve Evanjeliklerin farklı yaklaşımlarına değinmektedir. “Yazılı açıklamalar ile ilgili her şey, Tanrı’nın sözünü koruma ve açıklama olan kutsal misyonunu yerine getiren kilisenin kararlarına göre yapılmaktadır. Gerçekte kutsal kilise geleneği ve kutsal metinler birbirine bağlıdır ve aralarında yakın bir iletişim vardır. İkisi de aynı derecede hürmet görmek zorundadır.”⁵⁵³ “Evanjeliklerde İncil ve gelenek: Biz kural ve kanunların sadece Eski ve Yeni Ahit’e göre olduğuna inanır ve bunu öğretiriz. Diğer yazılar kutsal metinlerle eşit tutulmamalıdır.”⁵⁵⁴ Bu ifadeler Evanjelik ve Katoliklerin kutsal metinlere yaklaşımlarındaki farklarını ortaya koymaktadır. Katolikler kiliselerinin yapmış olduğu açıklamaları kilise geleneği bağlamında değerlendirmekte ve dinî misyonu yerine getirdiğinden dolayı kutsal metinler gibi geçerli görülmesi ve saygı gösterilmesi gerektiğini savunmaktadır. Bu yaklaşım Katoliklerde kilisenin etkin gücünü ortaya koymakta her dönem etkin bir kurum olduğunu ayrıca göstermektedir. Yukarıdaki ifadelerle göre, Katolikler kilise geleneğini ve kutsal metinleri dinî kaynak olarak alırken, Evanjelikler sadece Eski ve Yeni Ahit’i dinî kaynak olarak almakta ve diğer yazıları dinî geçerliği olan kutsal yazılar olarak kabul etmemektedirler. Kilise tarafından yazılanları kutsal metin olarak kabul etmemeleri, bir yönüyle de Evanjeliklerin kiliseye bakış açısını göstermektedir. Bu tavırla Evanjelikler kilisenin dinî toplumdaki

⁵⁵² *Religionsbuch Oberstufe*, s. 105.

⁵⁵³ *Religionsbuch Oberstufe*, s. 123.

⁵⁵⁴ *Religionsbuch Oberstufe*, s. 124.

üstünlüğünü kabul etmemekte, inananlara yol gösterecek asıl kaynakların Eski ve Yeni Ahit'in olması gerektiğini belirtmektedirler.

Bu ifadelerden yola çıkarak doktriner temelli verilen Evanjelik Din Dersi kitabının İncil konusunda genel özelliklerini şu şekilde özetlemek mümkündür: Evanjelik Din Dersi kitabı, İncil ile ilgili temel bilgileri vermekte, öğrencilere kutsal kitapları ile ilgili bir çerçeve çizmektedir. İncil konusunu Evanjelik inançla sınırlandırmamakta, bu konuda farklı yorumlara da değinerek öğrencilere geniş bir düşünce alanı sunmaktadır. Kutsal kitap konusunda Katolikler ile düşüncede olduklarını anımsatarak yapması bu duruma örnek teşkil etmektedir. Ayrıca kitap, Evanjelikler için İncil'in yerini Luther'in bu konudaki görüşlerine yer vererek belirlemektedir. Kitap öğrencileri İncil konusunda yorumlamalara yönlendirerek öğretim programında kazandırılmak istenen yorumlama, analiz etme gibi yetkinliklerin kazandırılmasına imkân sağlamaktadır. Bu yönüyle öğretim programı ile uyumu dikkat çekmektedir.

Viyana Lise Doktriner Evanjelik Din Dersi Öğretim Programı

Evanjelik Din Dersinin içeriğinin belirlenmesinde Hristiyan geleneğinin önemli kaynakları olan Eski ve Yeni Ahit'in kaynak kitap olarak seçildiği programda belirtilmektedir. “Evanjelik Din Dersi, öğrenme sürecine dâhil olan herkesin hayatlarındaki deneyimlere dönüp bakmalarını sağlar ve gelecekle ilgili merak uyandırır. Diğer dinler ve dünya görüşlerini, felsefi taslakları ve daha yeni dinî akımları konu edinmede başlangıç noktası Eski ve Yeni Ahit'tir.”⁵⁵⁵ Programda din dersinin öğrencilere sözlü iletişimsel yetenek imkânı sunarak onların farklı fikirlerle karşılaşmalarına imkân sağladığı belirtilirken, öğrencilerin burada çıkış noktalarının Eski ve Yeni Ahit olduğu ifade edilmektedir. Bu durum Evanjelik öğreti için önemli olan bu iki kaynağın ağırlığının dinî ve içtimai ortamlarda korunduğunu göstermektedir. Bu iki kaynak dışında diğer kaynaklardan yararlanılması bu anlamda programın

⁵⁵⁵ Gesamte Rechtsvorschrift für Lehrplan für den evangelischen Religionsunterricht an der Oberstufe der Allgemein bildenden höheren Schulen, s. 3.

çerçevesinin genişletmekte ve öğrencilere geniş bir bakış açısı sunmaktadır. Bu nedenle öğrencilerin dinî fenomenleri farklı açılardan karşılaştırma imkânı bulduğu ifade edilmektedir.

Programda öğrencilerin dünyanın sonu, kıyamet konularını İncil geleneğinde anladıkları belirtilmektedir.⁵⁵⁶ Programda yer verilen önemli konulardan biri olan kıyamet konusunun İncil temelli işlendiği görülmektedir. Bu yönüyle İncil, temel kaynak kitap olarak alınmaktadır. Öğrencilerin farklı dinî kaynaklarda da geçen bu konuyu kendi dinî kitaplarından öğrenerek Hristiyanlık esasına bağlı kıyamet tasavvuru geliştirdikleri belirtilmektedir. Dünyanın sonunda nelerin yaşanacağı, kıyamet senaryosunun hangi bilgilere dayandığı gibi hususlarda öğrencilerin alan bilgisini İncil’den öğrenecekleri ifade edilmektedir.

Program, öğrencilerin farklı inançtan olanlara karşı ilişkilerinde İncil’den nasıl faydalanacaklarına dikkat çekmektedir. “Öğrenciler, İncil’den örnekler kullanarak, yabancı olanla karşılaşmanın altında yatan teolojik ve antropolojik zorluğu anlar ve yabancı olanla ilişki kurabilir.”⁵⁵⁷ Programın öğrenme alanı kısmında İncil’den ilgili her konuda yararlanıldığı görülmektedir. Yabancılarla karşılaşmada yaşanan korku durumunda da İncil’den örnekler alınarak konu bilimsel prensipler temelli işlenmektedir. İncil’in ders kitabı gibi kullanılması bir yandan Evanjelik Din Dersi için baş eser olduğunu gösterirken bir yandan da öğrenciler bu kitabın içeriği hakkında bilgilenmektedir. Yukardaki örnekte de İncil öğrencilere yabancılarla ilişki kurma hususunda yol göstermekte, öğrencilerin yabancılarla kaynaşmasına yardım etmektedir.

Program İncil’i kaynak kitap olarak nasıl kullanmaları konusunda yönlendirmede bulunmaktadır. “Öğrenciler, İncil’in nakil dönemleri ile ilgilenerek

⁵⁵⁶ 5. Sınıf- Öğrenme Alanı, Gesamte Rechtsvorschrift für Lehrplan für den evangelischen Religionsunterricht an der Oberstufe der Allgemein bildenden höheren Schulen, s. 4.

⁵⁵⁷ 6. Sınıf- Öğrenme Alanı, Gesamte Rechtsvorschrift für Lehrplan für den evangelischen Religionsunterricht an der Oberstufe der Allgemein bildenden höheren Schulen, s. 5.

gelişimin Tanrı ile insan arasındaki ilişkide temel bir motif olduğunu kabul eder.”⁵⁵⁸ Tanrı ile insan arasındaki ilişkinin İncil temelli kurulduğuna dikkat çekilmektedir. Öğrenciler bu konuda İncil’de gelişimle ilgili örnekleri kullanarak konuyu anlamaya çalışacakları ifade edilmektedir. Bu örnek, İncil’den her konuda yararlanma imkânının olduğunu göstermekle birlikte bu durumun derslerin İncil ekseninde gittiğine emsal teşkil ettiği belirtilmektedir.

Program, İncil’in verdiği kadın ve erkek kavramları bağlamında toplumsal mesajlara dikkat çekmekte ve İncil ile özgürlük kavramı arasında ilişki kurmaktadır. “Öğrenciler, biyolojik cinsiyetleri ile toplumun beklentileri arasındaki gerilimde genç erkekler ve kadınlar olarak yaşar. Bu tür beklentilerin ortaya çıkmasını etkileyen çeşitli faktörleri ayırt edebilir ve İncil geleneğinin özgürleştirici boyutunu anlayabilir.”⁵⁵⁹ Güncel sosyal sorunlar veya çıkmazlara karşı çözüm bulmada İncil’den yararlanılmasına bir başka örnek verilmektedir. Cinsiyetleri bağlamında toplumun öğrencilerden beklentileri olduğu belirtilerek onlardan bu beklentilerin farkına varmaları ve buna göre toplumsal davranışta bulunmaları beklendiği ifade edilmektedir. Toplumsal yaşam konusunda bu bölümde özgürlük kavramı öne çıkmakta ve İncil özgürleştirici yönüyle tanıtılmaktadır. Burada vurgulanan husus toplumdaki kadın erkek ilişkisinde ortaya çıkan çıkmaz veya beklentilerde İncil’in referans alınma imkânının olduğudur. Bu yönüyle İncil, güncel meselelere dahi ışık tutan bir kaynak olarak öğrencilere tanıtılmaktadır.

Doktriner temelli verilen Evanjelik Din Dersinde İncil’e büyük bir anlam yüklenmektedir. Öğretim programında Tanrı ve insan kavramları örneğinde olduğu gibi konular İncil metinleri esas alınarak işlenmektedir. Programda İncil merkezli bir üslubun izlenmesi, Evanjelik anlayış İncil merkezli geliştiği için, bir yönüyle Evanjelik

⁵⁵⁸ 6. Sınıf- Öğrenme Alanı, Gesamte Rechtsvorschrift für Lehrplan für den evangelischen Religionsunterricht an der Oberstufe der Allgemein bildenden höheren Schulen, s. 6.

⁵⁵⁹ 7. Sınıf- Öğrenme Alanı, Gesamte Rechtsvorschrift für Lehrplan für den evangelischen Religionsunterricht an der Oberstufe der Allgemein bildenden höheren Schulen, s. 7.

doktrine sıkça vurgu yapıldığını göstermektedir. Programın İncil'i merkeze alarak oluşturulması dolaylı olarak Evanjelik öğretinin de öğrencilere aktarılması anlamına gelmektedir. Çünkü Evanjelik inancı İncil ve İncil'in yorumlanması esasına dayanmaktadır. Öğrencilerden Hristiyanlık inancının meşruiyetini açıklamaları istenirken, onlardan İncil metinlerinden ve Luther'den alıntılar yapmalarının istenmesi bu iki kaynağın Evanjelik düşüncedeki önemini göstermektedir. Bu durum diğer bir ifadeyle Evanjelik öğretinin oluşumu ve gelişiminde bu iki kaynağın büyük bir yere sahip olduğu manasına gelmektedir.

Programda din dersinin öğrencilere sözlü iletişimsel yetenek imkânı sunarak öğrencilerin farklı fikirlerle karşılaşmalarına imkân sağladığı belirtilirken, öğrencilerin burada çıkış noktalarının Eski ve Yeni Ahit olduğu ifade edilmektedir. Bu durum Evanjelik öğreti için önemli olan bu iki kaynağın ağırlığının dini ve içtimai ortamlarda korunduğunu göstermektedir.

Bu ifadeler doktriner düzeyde verilen bir din dersinin din kitabından nasıl istifade edildiğini göstermektedir. İncil bir yandan öğrencilere alan bilgisi sunan bir ders materyali olarak sunulurken diğer yandan öğrencilerin sosyal hayatta takip etmeleri istenen dinî davranışlarının kaynağı olarak tanıtılmaktadır.

İncil'in temel kaynak oluşuna her iki okul düzeyi öğretim programlarında da vurgu yapılmakla birlikte bu konuda öğrencilerden beklenen yetkinliklerde farklılık bulunduğu tespit edilmektedir. Ortaokul öğretim programları öğrencilerden İncil'in yapısı, bölümleri, oluşumu tarihi geçmişi, İncil'in okunuşu ve anlaşılması üzerine yetkinlikler kazanmalarını hedeflemektedir. Ayrıca öğrencilerden İncil'i anlayarak diğer inançlara ait kutsal metinlerle karşılaştırma yapmaları istenmektedir. Lise öğrencilerinden ise daha çok İncil üzerine yorum yapmaları beklenmektedir. Program öğrencilere İncil metinlerini eleştirel bir bakış açısıyla inceleme ve analiz yapma becerisi kazandırmayı hedeflemektedir. Kısaca özetlemek gerekirse ortaokul seviye

İncil'i tanıma ve anlama üzerine yoğunlaşırken, lise seviye daha çok İncil üzerine fikir üretmeye odaklandığı sonucuna gidilmektedir.

Viyana Lise Doktriner Evanjelik Din Dersi Kitabı

Kitap, İncil konusu, İncil'in Tanrı'nın sözü olması, İncil'den alınan alıntılar ve İncil'in bir ders materyali olma özelliği bağlamında işlemektedir.

Kitap, İncil'in Tanrı'nın sözü olduğunu vurgulayarak kaynağının Tanrı olduğuna dikkat çekmektedir. “İncil, Tanrı'nın yazılmış sözüdür. Onun baştan sona ilahi olarak ilham edilmiş olduğuna inandığımız için onun orijinal el yazmalarındaki iddiaları tarihsel ve bilimsel olarak doğrudur.”⁵⁶⁰ İncil ve bilim arasındaki ilişki incelenirken Kutsal Kitap'ın gerçekliğine dikkat çekilmektedir. Bu kitabın, tarihsel ve bilimsel bir gerçekliği olan Tanrı'nın sözü olduğu savunulmaktadır. İncil'in bir bütün olarak Tanrı'nın sözü olduğu konusunda herhangi bir şüpheye yer verilmeyerek bu kitapta geçenlerin bilimsel ve tarihsel olarak gerçek olduğu iddia edilmektedir.

Kitapta 16. yy.da verilen din dersine de yer ayrılmaktadır. Din dersi hakkında hazırlanan okul düzenlemesi zamanın eğitim müfredatı konumundadır. İçerik olarak, Tanrı'yı doğru tanıma ve yüceltme, kutsal metinleri okuma, gerekli dilleri, sanatları ve gelenekleri öğrenme, Evanjelik öğretiyi tanıma, İncil literatürünü Yunancada okuma ve anlama vb. konular bulunmaktadır.⁵⁶¹ Bu dönemde verilen din dersinde İncil'in öğrencilere öğretilmesine ve bu kitabı yazılmış olan dillerde okuma becerisinin kazandırılmasına önem verildiği anlaşılmaktadır. Ders kitabının 16. yy. ders müfredatında İncil'in okutulduğunu belirtmesi, Evanjelik öğretinin şekillendiği o dönemlerde kutsal metinlerin öğretilmesine verilen öneme dikkat çekmektedir. Bu haliyle İncil'in, din eğitimin en önemli ders kaynaklarından olduğuna vurgu yapılmaktadır.

⁵⁶⁰ *Religion, entdecken, verstehen, gestalten*, s. 14.

⁵⁶¹ *Religion, entdecken, verstehen, gestalten*, s. 48.

Kitapta İncil'in, Avusturya'da etkin olan iki kilisenin dinî faaliyetlerini yerine getirmede uyulan bir kaynak olduğu belirtilmektedir. “Ancak Avusturya Augsburg İnançlı Evanjelik Kilisesi (Evangelische Kirche A.B. in Österreich) ile Avusturya Helveti İnançlı Evanjelik Kilisesi (Evangelische Kirche Helvetischen Bekenntnisses in Österreich) itikatlarını Kutsal Yazılara göre sürekli kontrol etme yükümlülükleri olduğunu biliyor.”⁵⁶² Avusturya'da din dersini üstlenen bu iki kilisenin İncil'i bir kontrol mekanizması olarak gördükleri ve dinî faaliyetlerinde işlerini bu kitap doğrultusunda yapmak zorunda oldukları ifade edilmektedir. Bu durum İncil'e din eğitiminde merkezi bir konum kazandırmakta, bu kitabın din dersindeki sağlam yerini öne çıkarmaktadır.

“Yaratılış kitabında geçen Nuh Tufanı küresel boyutlarda ve sonuçları olan tarihi bir olaydır.”⁵⁶³ Bu cümleyi iki yönlü değerlendirmek mümkün olmaktadır. İlki İncil'de anlatılan olaylarla bilimsellik arasında doğru orantı kurma gayretidir. Nuh Tufanı hakkında bilimsel verilerin olduğu düşüncesiyle kutsal metinlerde geçen hikâyelerin gerçekliğine vurgu yapılmaktadır. Bu şekilde kutsal metinlerin doğruluğu kabul edilen kaynaklar olduğu sonucuna gidilmektedir. İkinci ise ders kitabında İncil'den alıntılar yapılarak konuların işlenmesidir. Bu haliyle İncil, bir ders materyali gibi kullanılmakta, alan bilgisi sunan kaynak görevi görmektedir. Ders kitabı incelendiğinde İncil'in alan kitabı konumunda kullanıldığına dair birçok örnek görmek mümkündür.

İncil'in ders konularında kullanıldığı ile ilgili örneklerden bir tanesi de Babil konusudur. Babil Kulesi ile ilgili İncil'den alınan ayetlere⁵⁶⁴ yer verilmektedir. Bu ayetlerde Babil isminde bir şehrin yapılışı ve tepesi göğe değecek bir kulenin inşası anlatılmaktadır. Buradaki halk bu şehri kurmazsa bütün dünyaya dağıtılacaklarını söylemektedirler. Ayete göre Tanrı şehri ve kuleyi görünce onların dünyaya

⁵⁶² *Religion, entdecken, verstehen, gestalten*, s. 38.

⁵⁶³ *Religion, entdecken, verstehen, gestalten*, s. 89.

⁵⁶⁴ Genesis 11, 1-9.

dağıtılmasını ve dillerinin birbirlerini anlamayacak kadar karıştırılmasını istemektedir. Bu hikâyede Babil ismi altında toplanan ve birbirlerini anlamayan değişik halklardan bahsedilmektedir.⁵⁶⁵ Ayetler ders kitabında yorumlanmamakta, İncil’de geçtiği şekliyle aktarılmaktadır. Dolayısıyla bu halklardan ve dillerden neyin kastedildiği ve ayetin günümüzle bağlantısı olup olmadığı konusunda görüş belirtilmemektedir. Babil ile ilgili bilgilerin Evanjelik öğretideki önemine doğrudan değinilmese de öğrencilerin bu konu hakkında haberdar olmaları istenmektedir. Böylelikle Babil’in Evanjelik anlayışla bir ilişkisi olduğuna dikkat çekilmektedir.

Ders kitabı öğrencilere İncil’i sadece derste kullanacakları bir ders materyali olarak değil de günlük hayatta da faydalanılacak bir kaynak olarak tanıtarak, öğrencilere geniş bir İncil perspektifi sunmaktadır. Böyle Evanjelik inançta İncil’in yerini belirlemektedir. Böylece ders kitabı bir Evanjelik olarak öğrencinin nazarında İncil’in ne anlama gelmesi gerektiğinin anlaşılmasına imkân sağlamaktadır.

2.4.4. Kilise

Kuzey Ren Vestfalya Eyaleti Ortaokul Doktriner Evanjelik Din Dersi Öğretim Programı

Program, kilise konusu, Hristiyan topluluğu, kilise tarihi, kilisenin toplumdaki yeri, kilisenin şekilsel yapısı, kiliseler ve diğer dinî kurumlar arasındaki fark ve İsa-kilise ilişkisi çerçevesinde işlemektedir.

Programda “Bu öğrenme alanı, Hristiyan anlayışına göre insanların Tanrı ile ilişki içinde yaşadıklarını ve bunu baştan itibaren topluluk içinde yaptıkları gerçeğini ele alır.”⁵⁶⁶ denilmektedir. Hristiyanlık anlayışına göre insanla Tanrı ilişkisi toplum eksenli yürüdüğü belirtilmektedir. İnsan-Tanrı ilişkisinin toplumdaki tezahürüne dikkat çekilmektedir. Öğrenme alanında dinin şahsi bir mesele olmadığı, bilakis toplum ve

⁵⁶⁵ *Religion, entdecken, verstehen, gestalten*, s. 92.

⁵⁶⁶ Öğrenme Alanı, Kernlehrplan für die Sekundarstufe I Gymnasium in Nordrhein-Westfalen, s. 14.

kurumlar içinde somutlaştığı⁵⁶⁷ belirtilerek Tanrı-insan ilişkisinde dinî kurumların yeri tespit edilmektedir. Bu durum kilise ve diğer dinî kurumların sosyal çevredeki konumuna dikkat çekmektedir. Kilise bu yönüyle Tanrı-insan ilişkisinde merkezde bulunan bir unsur olarak belirlemektedir.

Program kiliseye gereklilik hususunda toplumsal güvene olan ihtiyacı öne çekmektedir. “İnsanlar toplumda, aidiyet, güvenlik ve inançlarının ortak uygulamasına yönelik ihtiyaçlarını karşılayan çok çeşitli kurumsal seçeneklerle karşılaşır.”⁵⁶⁸ İnsanların dinî kurumlara olan ihtiyacına ve bu kurumların işlevine dikkat çekilmektedir. Buna göre dinî kurumlar, kişinin kendisini o toplumun bir parçası hissetmesinde, güven hissi kazanmasında ve dinî faaliyetlerin birlikte yapılmasında etkin bir yapı olduğu sonucuna gidilmektedir.

“Bu öğrenme alanının odak noktasında Evanjelik anlayışa göre kilisenin inananlar topluluğu olarak kabul görmesi ve tanıtılmasıdır.”⁵⁶⁹ Kilisenin inananların bir araya gelerek oluşturduğu bir kurum olarak tanıtılması ve inananların mezhepsel olarak sınırlandırılmaması Evanjelik düşüncede kilisenin yerini belirlemektedir. Buna göre kilisenin toplumda inananları bir araya getiren bir kurum olması nedeniyle dinin uygulama yeri olarak önemine dikkat çekilmektedir.

Programın giriş aşamasında kilise ile İsa arasında bağlantıya vurgu yapılmaktadır. “Öğrenciler, İsa Mesih'e olan inançtan yola çıkarak kilisenin oluşumunu tarif eder ve kiliseyi bir mürit topluluğu olarak tanımlar.”⁵⁷⁰ Öğrenciler kilisenin oluşumu hakkında bilgi sahibi olurken onlardan, bunu İsa ile bağdaştırmaları, kilisenin oluşumunun nedeninin İsa olduğu gerçeğini tarihsel gelişime bakarak tanımlamaları istenmektedir. Buna göre Evanjelik Kilisenin oluşumunda İsa başta gelirken bu oluşumda aynı dinî düşünceye sahip bir bütün olmanın önemine dikkat çekilmektedir.

⁵⁶⁷ Kernlehrplan für die Sekundarstufe I Gymnasium in Nordrhein-Westfalen, s. 14.

⁵⁶⁸ Öğrenme Alanı, Kernlehrplan für die Sekundarstufe I Gymnasium in Nordrhein-Westfalen, s. 14.

⁵⁶⁹ Öğrenme Alanı, Kernlehrplan für die Sekundarstufe I Gymnasium in Nordrhein-Westfalen, s. 14.

⁵⁷⁰ Alan Yetkinliği, Giriş Aşaması Kazanımları, Kernlehrplan für die Sekundarstufe I Gymnasium in Nordrhein-Westfalen, s. 20.

Cemaat ruhu kazanmada öğrencilerin, İsa'ya inancın merkezde bulunduğu fikrine varması istenmektedir. "Öğrenciler, binalara, insanlara ve dinî uygulamalara dayalı olarak farklı Hristiyan mezheplerini ve inanç gruplarını tanımlar."⁵⁷¹ Bu yetkinlik alanı, öğrencilerden Hristiyanlık içinde doğmuş olan farklı mezhepler ve dinî oluşumların karakteristik özelliklerini tanımları beklemektedir. Böylece öğrenciler kendi inanç dünyasında mezheplerin diğer mezheplere göre farklı ve benzer yönlerini tanıyacaklar, kendilerini dinen ifade etmede bu bilgilerden istifade edeceklerdir. "Öğrenciler, bir bina ve bir inanç topluluğu olarak kilise arasında ayrım yapar ve iki form arasındaki bağlantıları açıklar."⁵⁷² Bu cümleye göre öğrenciler açısından kilisenin diğer binalara nazaran önemli bir farkının olduğu, dinî bir işlevinin olduğu, aynı inançtan bireyleri bir araya getiren bir kurum olduğu kazanımını elde etmeleri onlardan beklenmektedir. "Öğrenciler Evanjelik Kilise ile Katolik Kiliseyi benzerlikler ve farklılıklar bağlamında karşılaştırır."⁵⁷³ Evanjelik Kilise ile Katolik Kilisenin tarihi mücadelesinden yola çıkarak öğrencilerden kendi kiliselerini tanımları ve diğer kilise ile benzer ve farklı yönlerini açıklama becerisi kazanımları beklenmektedir. Hristiyan kaynaklı bu iki büyük inanç topluluğunu temsil eden kiliseler hakkında öğrencilerden yeterli alan bilgisine sahip olarak bunu gerekli yerlerde kullanmaları istenmektedir.

Karar verme yetkinliğinde ise öğrencilerden kilise deneyimlerini ifade etmeleri beklenmektedir. "Öğrenciler, kilise ile ilgili farklı tecrübelerini karşılaştırır ve bunu değerlendirir."⁵⁷⁴ Öğrencilerin yaşamış oldukları kilise tecrübelerini değerlendirmeleri onların kiliseler hakkında bilgilerini kendi kabiliyetleri ölçüsünde ortaya koyma imkânı vermektedir. Bu yetkinlik alanı öğrenciye dinin pratik yönüyle ilgili tecrübe

⁵⁷¹ Alan Yetkinliği, Giriş Aşaması Kazanımları, Kernlehrplan für die Sekundarstufe I Gymnasium in Nordrhein-Westfalen, s. 21.

⁵⁷² Alan Yetkinliği, Giriş Aşaması Kazanımları, Kernlehrplan für die Sekundarstufe I Gymnasium in Nordrhein-Westfalen, s. 21

⁵⁷³ Alan Yetkinliği, Giriş Aşaması Kazanımları, Kernlehrplan für die Sekundarstufe I Gymnasium in Nordrhein-Westfalen, s. 21

⁵⁷⁴ Karar Verme Yetkinliği, Giriş Aşaması Kazanımları, Kernlehrplan für die Sekundarstufe I Gymnasium in Nordrhein-Westfalen, s. 21

kazandırmayı hedeflemektedir. Kiliselerde bulunmuş öğrencilerin bu kurumlardaki faaliyetleri şahsen görmüş olmaları onlara dinin pratik yönü hakkında yetenek kazandıracaktır. “Öğrenciler, çeşitli mezhepler için farklı dinî uygulamaların önemini kısmen tartışır.”⁵⁷⁵ Farklı mezhepleri ve inanç gruplarını tanıyan öğrencilerden bu grupların dinî uygulamaları hakkında fikir yürütmeleri beklenmekte ve böylece dinler nezdine bu uygulamaların öneminin nedenini ortaya koymaları beklenmektedir. Bu konuda elde ettikleri bilgi sayesinde farklı din mensupları ile tutarlı tartışma imkânı bulacaklardır.

Bir sonraki aşamada ise kilise hakkında öğrencilerden daha detaylı yetkinlikler beklenmektedir. “Öğrenciler, kendi tarihsel gelişimlerini arka planda tutarak dinî uygulamalar, biçimler ve işlevler açısından kiliseler ve diğer dinî topluluklar arasında ayrım yapar.”⁵⁷⁶ Bu yetkinlik alanında öğrencilere alansal bilgi olarak farklı kiliseler ve özellikleri hakkında geniş bir bilgi kazandırılmak istendiği görülmektedir. Öğrenciler bu sayede kendi kiliselerinin tarihi oluşum ve gelişim süreçlerini göz önünde tutarak diğer kiliseleri tanıma imkânı bulacak ve kendi kiliseleri ile ortak ve farklı yönleri tespit edebileceklerdir. “Öğrenciler, “Alman Hristiyanları” (Deutschen Christen) ve “İtiraf Kilisesi” (Bekennenden Kirche) örneğini kullanarak, 1933-1945 yılları arasında Almanya'daki Nasyonal Sosyalist rejime Evanjelik Kiliselerinin nasıl tepki verdiğini ana hatlarıyla açıklar.”⁵⁷⁷ Evanjelik öğrencilere kendi kiliseleri ile ilgi yakın tarih bilgisinin verildiği bu alan yetkinliğinde kiliseleri tarafından Nazi rejimine karşı verilen mücadeleye ayrıca önem verildiği görülmektedir. Bu dönem olayları hakkında bilgilenen öğrencilere kısıtlamalar, engellemeler vb. durumlara karşı nasıl tavır almaları hakkında yol gösterilmektedir.

⁵⁷⁵ Karar Verme Yetkinliği, Giriş Aşaması Kazanımları, Kernlehrplan für die Sekundarstufe I Gymnasium in Nordrhein-Westfalen, s. 21.

⁵⁷⁶ Alan Yetkinliği, Ortaokul Düzeyi Kazanımları, Kernlehrplan für die Sekundarstufe I Gymnasium in Nordrhein-Westfalen, s. 30.

⁵⁷⁷ Alan Yetkinliği, Ortaokul Düzeyi Kazanımları, Kernlehrplan für die Sekundarstufe I Gymnasium in Nordrhein-Westfalen, s. 30.

Karar verme yetkinliğinde ise kilise tarihi arka planında bu kurumu diğerlerinden farklı kılan hususlarla ilgili öğrencilere yetkinlikler kazandırılmak istenmektedir. “Öğrenciler, İncil'deki gerekçelerine ve reform dönemine dayanarak kilisenin farklı tezahürlerini tartışır.”⁵⁷⁸ Kiliselerin oluşu hakkında alan bilgisine sahip öğrenciler, kiliseler arasındaki farkları dinî kaynaklar ve tarihi gelişim dönemlerini referans alarak tartışır. Öğrencilerden bu farkların oluşmasında etken faktörler hakkında fikir yürütmeleri, farklılıkların sebeplerini anlamaları istenmektedir. Farklılıkların tartışılması hakkında reform dönemine atıfta bulunması bu dönemin Evanjelik Kilise tarihindeki öneme dikkat çekmektedir. Öğrencilerden reform dönemi kiliseler arasındaki mücadeleleri anlamaları ve kiliselerinin oluşumunda etkin olan bu dönem üzerine fikir yürütmeleri beklenmektedir. “Öğrenciler, başarılı bir yaşam biçimine katkıları açısından dinî ve laik toplulukların uygulamalarını değerlendirir.”⁵⁷⁹ Evanjelik Din Dersinde doktriner din öğretimi uygulanmakla birlikte öğrencilere seküler anlayışlı içerik de sunulmakta ve başarılı bir toplum oluşturmak için seküler düşünceden nasıl faydalanılması gerektiği ile alakalı fikir üretmeleri öğrencilerden beklenmektedir. Programda öğrencilere kazandırılmak istenen bilgi ve becerilerin sadece doktriner alan bilgisiyle sınırlı olmadığı, değişen dünya şartları göz önünde tutularak onlara farklı bakış açıları sunulduğu belirlenmektedir.

Viyana Ortaokul Doktriner Evanjelik Din Dersi Öğretim Programı

Programın kilise ile ilgili ele aldığı ana konular; kilise tarihi, dinî kimlik kazanmada ve dinî önemi olan kavramlara anlam vermede kilise rolü, toplumsal yaşamda kilisenin etkisi şeklindedir.

Program, kişisel dinî gelişimde öğrencilere kilise tarihini yol gösteren unsur olarak sunulmaktadır. “Öğrenciler, İncil'den ve kilise tarihinden örnekler kullanarak

⁵⁷⁸ Karar Verme Yetkinliği, Ortaokul Düzeyi Kazanımları, Kernlehrplan für die Sekundarstufe I Gymnasium in Nordrhein-Westfalen, s. 31.

⁵⁷⁹ Karar Verme Yetkinliği, Ortaokul Düzeyi Kazanımları, Kernlehrplan für die Sekundarstufe I Gymnasium in Nordrhein-Westfalen, s. 31.

kötü deneyimlerle başa çıkmanın yollarını arar.”⁵⁸⁰ Kilise, dinî bir kurum olarak değil de tarihi yönüyle ele alınmaktadır. Öğrencilerden yaşamlarında karşılaştıkları sorunlara karşı başa çıkmada kilise tarihindeki benzer olaylardan ders çıkarmaları ve çözüm yolları bulmaları beklenmektedir. Kötü tecrübelerle başa çıkmak için öğrenciler, İncil ve kilise tarihini okumaları ve konuyla ilgili kendilerine sunulan bölümleri incelemeleri gerekmektedir.

Kilisenin dinî kimlik edinmedeki rolü programda belirtilmektedir. “Öğrenciler kendi dinî kimliklerini arar. Kendi ailelerindeki inanç deneyimleri (yerel ve bölgesel) kilise tarihinden diğer insanların deneyimleriyle bağlantılıdır.”⁵⁸¹ Kilise tarihi, öğrencilerin dinî kimlik kazanmalarında faydalanılacak bir unsur olarak sunulmaktadır. Onların dinî kimlik kazanmalarında ailenin etkisinden bahsedilmekte, ailenin benimsediği dinî kimlikte bulundukları bölgedeki kiliselerin etkisi olduğu vurgulanmaktadır.

“Öğrenciler, İncil, kilise tarihi ve çağdaş örnekleri kullanarak gayret ve çalışma, lütuf ve adalet hakkında fikir üretir.”⁵⁸² Kilise tarihi öğrencilere alan bilgisi kazandırmada kaynak olarak kullanılmaktadır. Öğrenciler üstte geçen kavramlar hakkında bilgi sahibi olmada kilise tarihinden faydalanmakta, bilgileri İncil ve günümüz yorumlarıyla karşılaştırarak genel bir düşünce kazanmaktadır. Gayret ve çalışma, lütuf ve adalet kavramlarını öğrenciler kilise tarihi süzgecinden geçirerek, bu konularda kilisenin bakış açısını öğrenmektedir.

Program, öğrencilerin dikkatini toplumsal düzeni sağlamada kilisenin rolüne çekmektedir. “Barış, dayanışma ve adaleti içinde yaşamak için kiliselerin ve diğer

⁵⁸⁰ 1. Sınıf Kazanımları, Gesamte Rechtsvorschrift für Lehrplan – Evangelischer Religionsunterricht an Hauptschulen, s. 4.

⁵⁸¹ 3. Sınıf Kazanımları, Gesamte Rechtsvorschrift für Lehrplan – Evangelischer Religionsunterricht an Hauptschulen, s. 5.

⁵⁸² 3. Sınıf Kazanımları, Gesamte Rechtsvorschrift für Lehrplan – Evangelischer Religionsunterricht an Hauptschulen, s. 5.

örgütlerin ne sunduğu, kendilerine hangi fırsatların verildiğini düşünürler.”⁵⁸³ Kilisenin sosyal yaşama katkısı alan bilgisi olarak sunulduğu bu bölümde öğrencilerden sosyal yaşamda kilisenin rolü üzerinde fikir yürütmeleri istenmektedir. Öğrenciler, sosyal yaşamda kiliselerin etkin kurumlar olduklarını öğrenmektedir. Programda kiliselerin hangi inanca ait oldukları belirtilmemekte bu konuda mezheplerüstü bir anlayış sergilenmektedir. Buna göre öğrencilere genel kilise anlayışı temelinde bilgiler sunularak konu işlenmektedir.

Kuzey Ren Vestfalya Eyaleti Lise Doktriner Evanjelik Din Dersi Öğretim Programı

Program, kilise konusu; Evanjelik inanca göre kilise kurumu, İsa-kilise bağlantısı, kilisenin temeli, kilisenin kurum olarak tanıtılması ve inananlar nezdinde yeri konuları bağlamında işlemektedir.

Öğrenme alanından alan bilgisi olarak öğrencilere Evanjelik inançta kiliseden ne anlaşılması gerektiği hususu öğrencilere aktarılmaktadır. “Evanjelik kiliseler kendilerini İncil'e dayalı bir temelde ve reform geleneklerinde Mesih'in bedeni ve bir inananlar topluluğu olarak görür. Bu anlamda, değişen dünyada misyonlarının farkına varmaları istenmektedir.”⁵⁸⁴ Kiliseler İsa'nın temsilcisi olarak görülmekte ve onun misyonunu üstlenmektedir. İncil ise Evanjelik kiliselerin dayandığı temel kaynak olarak sunulmaktadır. İsa'nın bedeni olarak tanımlanan kiliselerin Evanjelik inançtaki önemini açıkça belirtmektedir. Kiliselerin İsa'nın bedeni olarak tasvir edilmesi ve temel kaynağının İncil olmasından dolayı İsa, İncil ve Evanjelik Kilise arasında sıkı bir bağ kurulduğu anlaşılmaktadır.

Alan yetkinliğinden kilisenin doğuşu ve geliştiği temelinde kilise tarihi hakkında öğrenciler bilgilendirilmektedir. “Öğrenciler, Hristiyan topluluklarının Paskalya sonrası

⁵⁸³ 4. Sınıf Kazanımları, Gesamte Rechtsvorschrift für Lehrplan – Evangelischer Religionsunterricht an Hauptschulen, s. 6.

⁵⁸⁴ Öğrenme Alanı, Kernlehrplan für die Sekundarstufe II Gymnasium/Gesamtschule in Nordrhein-Westfalen, s. 18.

başlangıçlarını ve yapılarını çeşitli İncil perspektiflerinden açıklar.”⁵⁸⁵ Öğrencilere alan bilgisi olarak İncil’den esinlenerek kilisenin oluşumuna ışık tutacak tarihsel bilgiler aktarılmaktadır. Hristiyan topluluklarının sistemli hale gelme aşamaları ve bunların çeşitleri hakkında bilgiler öğrencilere aktarılarak onların kiliselerin oluşumu hakkında bilgi sahibi olmaları istenmektedir. Hristiyan toplulukların İncil eksenli incelenmesinde Eski Ahit’e herhangi bir şekilde atıfta bulunulmadığı görülmektedir.

Program alan bilgisi olarak öğrencilerden kilisenin ve özellikle Evanjelik Kilisenin yapısını ve gelişim aşamalarını öğrenmelerini beklemektedir. “Almanya’daki Evanjelik Kilisesi’nin yapısını, bölümlerini ve oluşum sürecindeki temel faktörleri tanımlarlar.”⁵⁸⁶ Öğrenciler, derste sunulan kilise tarihi konusu vasıtasıyla, kendi kiliselerinin oluşum ve gelişim aşamaları hakkında bilgi sahibi olurlarken, kiliseler arasındaki farkları da tanıma fırsatı bulmuş olmaktadır. Böylece kendi kiliselerini tanıyan öğrencilerden kiliselerinin kendilerine verdiği sorumluluğun farkında olmaları beklenmektedir.

Program, ekümenlik konusuna önemle değinerek öğrencilerin Katolik Kilise ile nasıl bir diyalog ortamı oluşturmaları gerektiği hususunda yönlendirmelerde bulunmaktadır. “Öğrenciler, ekümenik diyalogda Evanjelik ve Katolik kiliseleri arasındaki benzerlikleri ve farklılıkları seçilmiş örneklerle açıklar.”⁵⁸⁷ Öğrencilere kendi kiliseleri ve Katolik kiliselerin benzer ve farklı yönleri tespit etmek için örnek metinler verilerek bu metinler üzerinde incelemeler yapmaları ve onlardan hem kendi kiliseleri hem de ekümenik bağlamda sıkça karşılaştıkları Katolik kilise hakkında detaylı bilgi elde etmeleri beklenmektedir. Bu yaklaşımla Evanjelik Din Dersi iki kilise arasındaki

⁵⁸⁵ Alan Yetkinliği, Giriş Aşamasında Kilise, Kernlehrplan für die Sekundarstufe II Gymnasium/Gesamtschule in Nordrhein-Westfalen, s. 23.

⁵⁸⁶ Alan Yetkinliği, Yeterlik Aşamasında Kilise, Kernlehrplan für die Sekundarstufe II Gymnasium/Gesamtschule in Nordrhein-Westfalen, s. 44.

⁵⁸⁷ Alan Yetkinliği, Yeterlik Aşamasında Kilise, Kernlehrplan für die Sekundarstufe II Gymnasium/Gesamtschule in Nordrhein-Westfalen, s. 45.

ekümenik çalışmalara önem vermekte ve kilise, ilgili konuları ekümenik anlayış ekseninde şekillendirmektedir.

Kuzey Ren Vestfalya Eyaleti Lise Doktriner Evanjelik Din Dersi Kitabı

Kilisenin önemi ve fonksiyonu ilgili olarak 2002 yılında Evanjelik kilise mensupları arasında yapılan bir ankette Evanjeliklerin kiliseyi neden ziyaret ettikleri sorusuna %45 oranında kilisenin Hristiyanlık inancına göre önemi olduğundan cevabı verilirken %19 oranında ise mensuplarına uygun bir iş ortamı sunduğu için cevabı verilmektedir. Kendisinin Hristiyanlık öğretisini onayladığını kabul edenlerin oranı ise %42 olarak belirlenmektedir.⁵⁸⁸ Bu ankete göre kilisenin, mensupları nezdindeki yerini koruduğu anlaşılmaktadır. Ankete katılanların neredeyse yarısı kilisenin dindeki yerinin büyük olduğunu belirtmektedir. Büyük bir çoğunluk ise dinî anlayışı ile kiliseyi bütünleştirmekte kilisenin dinî anlayışına hizmet ettiğini belirtmektedir. Bu durum kilise ve mensubu arasındaki uyumu göstermektedir. Ankete katılan bu %42’lik kesime göre kilise kendisinden beklenen Evanjelik öğretiyi uygulama ve temsil etme görevini yerine getirmektedir. Az bir kesim ise %19’luk oranla kiliseyi iş kapısı olarak görmekte, dinî herhangi bir beklentiye girmemektedir.

Kitapta gençlerin kilise hakkında görüşleri değerlendirilmekte, kiliseye olumlu ve olumsuz bakış açıları verilmektedir. “Kilisede güç, para ve entrika söz konusudur. Bunun neresi kutsal olabilir? Kiliseye düğün, defin ve vaftizde ihtiyaç vardır. Kiliseye gitmeden de Tanrı’ya inanabilirim. Kilise çağa ayak uyduramayan, geçmişine odaklı ve değişmeyi düşünmeyen bir yapıdır.”⁵⁸⁹ Gençler kiliseyi; kilisenin onlara, paranın, gücün ve entrika gibi unsurları içeren politika, sendika ve maliye kurumları gibi geldiği dolayısıyla kutsal bir taraf bulamadıkları, kiliseye sadece evlenmede, vaftiz ve defin törenlerinde ihtiyaç olduğu, kilisenin sadece inanç gibi bir şey olduğu bu nedenle oraya gidilmeden de Tanrı’ya iman edilebileceği, kilisenin zamanın gelişmelerine paralel

⁵⁸⁸ *Religionsbuch Oberstufe*, s. 264.

⁵⁸⁹ *Religionsbuch Oberstufe*, s. 266.

kendini değiştiremediği gibi konularda eleştirmektedir. Bu ifadelere göre gençler kilisede inançlarını temsil eden manevi bir yön bulamamakta, kalıplaşmış bir yapı olarak belirli aktiviteleri yerine getiren bir kurum olarak görmektedir. Kiliseye bu açıdan bakıldığında gençlerin beklentilerini ve ihtiyaçlarını yerine getiremediği sonucuna gidilmektedir.

Kilise hakkında gençlerin olumlu düşünceleri de vardır. “Kilisenin olması iyi bir şeydir. Papazlar hasta ve muhtaç insanlarla ilgilenir. Diakonik alışmalar ve hayır kurumları toplumumuzun sosyal ağının önemli bir yapısını oluşturur. Hristiyanlık inancı ile insanlar fakir ve zayıflara yardım etmeyi hatırlar.”⁵⁹⁰ Kilise hakkında olumlu düşüncenin odak noktasında kilisenin sosyal görevi bulunmaktadır. Gençlerin bu şekildeki yaklaşımlarında ne çıkan unsur inançla ilgili değil, sosyal düzene yardım yönüyledir. Bu şekilde düşünen gençlere göre kilise insanlar arasında toplumsal yardımlaşmaya katkı sağlayan önemli bir kurumdur.

zgrlk dini olan Protestanlıkta kilisenin kurumsal olarak bağlayıcı rolü diğer Hristiyan mezheplere göre daha yavaş gelişmiştir.”⁵⁹¹ Kilise tarihi açısından yapılan bu eleştiride Evanjeliklerin kurumsal gelişimleri diğer mezheplerle karşılaştırılmakta ve onlara göre geride kaldığı ifade edilmektedir. Kilisenin geç kurumsallaşması mensupları ile irtibatı sağlamakta sorunlara sebep olmakta ve toplumda meydana gelen çok kültürlülük, sekülerleşme gibi sosyal hareketlerde kilisenin mensuplarına ulaşması ve dinî görevini yapmasını zorlaştırmaktadır. “Kilisenin ncelikli görevi inanç konusunu tekrar merkez noktaya çekmesidir. Bu kurum Tanrı’ya giden yolları insanlara göstermesi için Tanrı’nın rahmet mesajını yeni bir şekilde insanlara anlaşılır yapması gerekir.”⁵⁹² Kiliseye yapılan eleştirilerin bir tanesi ise kilisenin inançla ilgili konuları mensuplarına anlatmada yetersiz kaldığıdır. İmanla ilgili konuları mensupları nezdinde

⁵⁹⁰ *Religionsbuch Oberstufe*, s. 266.

⁵⁹¹ *Religionsbuch Oberstufe*, s. 272.

⁵⁹² *Religionsbuch Oberstufe*, s. 272.

ilgi çeken seviyeye getiremediği bu konuda kendine yeni bir çıkış noktası bulması gerektiği istenmektedir. Eleştirilere göre kilisenin önceliğinin dinî konular olduğu ve inananları Tanrı ile buluşturmada etkin bir metot kullanması gerektiği ifade edilmektedir.

Kitapta kiliseye Evanjeliklerin ve Katoliklerin farklı yaklaşımına değinilmektedir. “Kilisenin Katolikler ve Evanjeliklere göre önemindeki fark, “kilise Katolikler için anne, Evanjelikler için problemidir” sözüyle ifade edilmektedir. Evanjelik Hristiyanların kiliseye aidiyeti Katoliklere göre şüphesiz daha azdır.”⁵⁹³ Hristiyanlığın iki büyük mezhebinin kiliseye bakış açısını özetleyen bu ifadede kilisenin Evanjelikler için sürekli sorun olduğu belirtilmektedir. Bu sözün Hristiyanlık teolojisinde kalıplaşmış bir ifade olmasında her iki mezhebin kiliseye yaklaşımı etkili olmaktadır. Kalıplaşmış bu söze göre Katolikler kiliseyi kendilerine çok yakın bir dinî unsur olarak görürlerken, Evanjelikler kiliseyi sorunlu bir kurum olarak görmüşler ve aidiyet duygusunu geliştirememişlerdir. Evanjelik Din Dersi kitabı yukarıdaki ifadelerle göre kilise konusunda sadece olumlu düşünceleri almayıp eleştirilere de yer vererek objektif bir tutum sergilemektedir. Kilise konusunda bazı Evanjeliklerin bu kurumu desteklemeyen açıklamalarına yer vererek artı ve eksileriyle genel bir bakış açısı sunmaktadır.

Diğer taraftan kilisenin gerekliliği çeşitli argümanlarla açıklanmaktadır. “Biz kiliseyi Tanrı’yı tanıma denizindeki bir gemi gibi, kiliseye de üyeliği bu gemiyle yapılan bir yolculuğa benzetebiliriz. Bu gemiye binenler, geminin istikrarlı olacağını ve mürettebatın yetenekli olacağını umarlar.”⁵⁹⁴ Kilisenin toplumdaki konumuna binaen bir gemiye benzetilen bu ifadelerde mezhebi bir aidiyet belirtilmeden kilise hakkında genel değerlendirme yapılmaktadır. Kilise, Tanrı’yı tanımada ve Tanrı ile ilgili tecrübe kazanmada önemli bir rolü üstlenen bir kurum olarak tanıtılmaktadır. Kilise, kendine

⁵⁹³ *Religionsbuch Oberstufe*, s. 267.

⁵⁹⁴ *Religionsbuch Oberstufe*, s. 267.

tabi olanların kurutuluşuna vesile olacak bir vasıta olarak kabul edilirken, kilise çalışanlarının işlerini doğru yapan, dinî konularda yetenekli kimseler olduğu vurgulanmakta ve kilisenin hayat yolculuğunda mensuplarını doğru yolda götüreceği belirtilmektedir. Bu ifadelerden yola çıkarak, inananların kurtuluşa ermeleri için kiliseden başka yerlere müracaat etmelerine gerek olmadığı sonucuna gidilmektedir.

“Kilisenin görevi; öğretme, hizmet etme ve kutlamadır.”⁵⁹⁵ Kilisenin dinî faaliyet alanları bu üç görevle özetlenmektedir. Buna göre kilise dinî öğreten, dinî uygulamaları yapan ve dinî günlerde etkinlikler düzenleyerek dinî hayata yön veren bir kurum olarak tanıtılmaktadır.

Viyana Lise Doktriner Evanjelik Din Dersi Öğretim Programı

Viyana Evanjelik Din Dersi öğretim programı kilise konusu, kilise tarihi, kilise kurumları, kilisenin sosyal hayattaki fonksiyonu bağlamında işlemektedir. Program kilise konusunu İncil ile ilişkilendirmekte, aralarındaki bağa dikkat çekmektedir.

Program, öğrencilere kiliseyi farklı yönleri ile tanıtmakta ve onların kiliseye karşı görevlerini hatırlatmaktadır. “Öğrenciler kilise kurumlarını tanır, İncil'deki modellerden ve tarihsel modellerden Hristiyan bağlılığının motivasyonunu anlar ve şahsen katkıda bulunma olasılıkları hakkında düşünmeye hazırdır.”⁵⁹⁶ Kilise kurumlarının tanıtılması, kilise tarihini ve örnek şahsiyetlerin tanıtılması ve öğrencilerin kilise ile ilgili motivasyonlarının artırılmak istenmesi programda kiliseye ayrı bir önem verildiğini göstermektedir. Bu yönüyle kilisenin Hristiyanlığın temel parçası olduğu fikri öğrencilere aktarılmak istenmektedir. Öğrencilerin kilise ile bağlantı kurması ve kilise işlerine motive olmaları için tarihten ve örnek metinlerden yararlanıldığı anlaşılmaktadır.

⁵⁹⁵ *Religionsbuch Oberstufe*, s. 272.

⁵⁹⁶ 6. Sınıf- Öğrenme Alanı, *Gesamte Rechtsvorschrift für Lehrplan für den evangelischen Religionsunterricht an der Oberstufe der Allgemein bildenden höheren Schulen*, s. 6.

Program kiliseyi demokrasi, insan hakları gibi konularla bağlantılı işleyerek kilisenin sosyal yönünü öğrenciye hatırlatmaktadır. “Öğrenciler, Yahudi karşıtlığının Hristiyan köklerinin yanı sıra eski ve yeni günah keçisi mekanizmalarının ve ırkçılığın etkileriyle ilgilenir ve kilisenin bugün kendisini neden demokrasi ve insan haklarının savunucusu olarak gördüğünü açıklayabilir.”⁵⁹⁷ Bu ifadelerden kilisenin dinî konumu ile sosyal konumu arasındaki ilişkiye örnek verilmektedir. Bu bağlamda kilise haksızlığa, fanatizme, ırkçılığa karşı çıkan ve demokrasinin sözcüsü olan bir kurum olarak tanıtılmaktadır. Öğrencilere sosyal hayatta takınmaları gereken tavırlar hakkında yönlendirmeler verilmektedir. Öğrencilerden Yahudi karşıtlığı ile Hristiyanlık bağlantısı kurarak bu alanda bilgilenmeleri, kiliseyi sadece dinî bir kurum olarak değil de sosyal hayatı düzenlemede etkin bir kurum olarak tanımaları istenmektedir.

Ders programı kilise oluşum tarihi ile ilgili temel bilgiler vermekte ve kilisenin inananlar nezdindeki yerine dikkat çekmektedir. “Öğrenciler dinî özel toplulukları ve özgür kiliseleri Hristiyan vicdan özgürlüğü ölçüsüne göre değerlendirebilir.”⁵⁹⁸ Öğrencilere kilise ve dinî kurumlar hakkında alan bilgisi verilirken konunun kilise-vicdan özgürlüğü bağlamında işlendiği görülmektedir. Kilise öğrencilere vicdan özgürlüğünü savunan bir kurum olarak tanıtılmaktadır. Vicdan özgürlüğünde ise Hristiyanlık unsuru öne çıkmaktadır. Hristiyanlıkta vicdan hürriyetine önem verildiği ve kilisenin de buna hizmet eden bir kurum olduğu vurgulanmaktadır.

Her iki program kilise tarihi hakkında öğrencilerden bilgi edinmelerini hedeflerken Viyana programı kilisenin sosyal hayattaki önemine dikkat çekmekte, inananların birlikte etrafında toplanacağı ve kendi isteklerini bu sayede duyurabilecekleri bir kurum olarak tanıtmaktadır.

⁵⁹⁷ 6. Sınıf- Öğrenme Alanı, Gesamte Rechtsvorschrift für Lehrplan für den evangelischen Religionsunterricht an der Oberstufe der Allgemein bildenden höheren Schulen, s. 6.

⁵⁹⁸ 7. Sınıf- Öğrenme Alanı, Gesamte Rechtsvorschrift für Lehrplan für den evangelischen Religionsunterricht an der Oberstufe der Allgemein bildenden höheren Schulen, s. 7.

Ders kitabı, Viyana Eyaleti'nde Evanjelik Din Dersi vermede yetkili kiliselerin birlikte çalışma esaslarını açıklayarak kiliseler konusunu, bu konu için ayrı bir bölüm ayırarak ve kilisenin sosyal hayatta üstlendiği rolünü belirterek işlemektedir.

Evanjelik Din Dersini vermede yetkili iki kilisenin çalışma prensipleri şu şekilde açıklanmaktadır:

*Avusturya Augsburg ve Helveti İnançlı Evanjelik Kilisesi (Evangelische Kirche A. u. H.B. in Österreich), Avusturya'da kardeşlik esasına göre çalışmak, sevgiyle birlikte hareket etmek ve birlikte yönetmek için Avusturya Augsburg İnançlı Evanjelik Kilisesi (Evangelische Kirche A.B. in Österreich) ile Avusturya Helveti İnançlı Evanjelik Kilisesi'ni (Evangelische Kirche Helvetischen Bekenntnisses in Österreich) birleştirir.*⁵⁹⁹

Avusturya'daki Evanjelik Din Dersi için hazırlanmış olan kitapta bu ülkedeki Evanjelik kiliseler hakkında ayrı bir bölüm vardır. Bu bölümde, Lutherik ve Reformist Kiliseler; Avusturya Augsburg İnançlı Evanjelik Kilisesi (Evangelische Kirche A.B. in Österreich) ile Avusturya Helveti İnançlı Evanjelik Kilisesi'nin (Evangelische Kirche Helvetischen Bekenntnisses in Österreich) bu ülkede dinî alandaki ortak çalışmalarına dikkat çekilmekte ve Evanjelik Mezhebinin dinî işlerinin yürütülmesinde bu iki kilisenin yetkiye sahip olduğuna vurgu yapılmaktadır.

“Her iki kilise; inanç, öğreti ve iç düzenlemelerde kendi inanç tüzüklerine bağlı olduklarını, inançlarını her zaman kutsal metne göre kontrol etmelerini kabul eder.”⁶⁰⁰ Avusturya'da Evanjelik inançla ilgili dinî işleri yöneten bu iki kilisenin kendi aralarında yaptıkları anlaşmalara sadık kalarak hizmet edecekleri ifade edilmekte ve bu işlerin dinî referans olarak kabul edilen kutsal metinlere göre yapılacağı belirtilmektedir.

⁵⁹⁹ Religion, entdecken, verstehen, gestalten, s.38.

⁶⁰⁰ Religion, entdecken, verstehen, gestalten, s.38.

“Hristiyan inancı, özgürlük, eşitlik ve kardeşlik alanlarında insana daha fazla imkân veren, birlikte düzenli yaşamın her türlü şekli olarak demokrasiyi onaylar.”⁶⁰¹ Din dersi kitabında Evanjelik Kilisenin demokrasiye bakışı da incelenmektedir. Kilise, özgürlüğü, adaleti, dostluğu içeren demokrasinin her türlüşünü onaylamaktadır. Bu ifadelere göre kilise ve demokrasi arası ilişkilerde insan hakları ile ilgili belirli şartları yerine getirdiğı müddetçe herhangi bir uyuşmazlık görülmemektedir.

Hristiyan anlayışına göre insan onurunun ve insan haklarının İncil öğretisinde önemli bir yere sahip olduğu belirtilerek dinle demokrasi arasında bir bağlantı kurulmaktadır. “Demokratik devlet, politik ve sosyal eşitlik sunan insan onuru ve insan hakkının tesisi ile kendini sorumlu bilir.”⁶⁰² Doktriner Evanjelik Din Dersi kitabında geçen bu ifadelere göre Evanjelik Kilisenin demokratik devletten beklentileri belirtilmektedir. Bu beklentilerin başında ise insan onuru ve insan hakkı telaffuz edilmektedir. Evanjelik Kilisenin bu yaklaşımı ile demokratik değerler olan insan onuru ve hakkı konularındaki hassasiyeti ortaya konmaktadır. Kiliseye göre demokratik bir devlet her vatandaşının onurunu ve hakkını korumakla görevlidir ve politik ve sosyal eşitliğı herkes için sağlamalıdır.

“Kilise, devletin yerini alamaz ve almamalıdır ya da Hristiyanların bireysel siyasi sorumluluklarına karşı gelemmez. Vicdan özgürlüğünü savunmak Hristiyanlık, özellikle de Protestan mirasının bir parçasıdır.”⁶⁰³ Kilise, politik partileri tanımakta ve saygı duymakta, üyelerinin, kilise misyonuna inanç açısından katkıda bulunmak için partilere katılmalarına müsaade etmektedir. Kilisenin din-devlet anlayışına ışık tutan ifadeye göre, kilise, devletin yerini almamakta ve Hristiyanları politik sorumluluktan uzaklaştırmamaktadır. Bunun nedeni ise düşünce özgürlüğünün Protestanlığın vazgeçilmezi olarak kabul edilmesidir.

⁶⁰¹ *Religion, entdecken, verstehen, gestalten*, s.47.

⁶⁰² *Religion, entdecken, verstehen, gestalten*, s.47.

⁶⁰³ *Religion, entdecken, verstehen, gestalten*, s. 47

“Okul, kilisenin yanında olmalıdır. Öğrenciler kilisedeki ibadetlerde sessiz, saygılı ve terbiyeli olmalıdır ve onların vaazları dinlemeleri gerekir.”⁶⁰⁴ Kilise-okul ilişkisini yansıtan 16. yy. okul tüzüğünde geçen ifadeye göre okul ile kilisenin birbirlerine yakın olması gerektiği ifade edilmektedir. Düzenlemede okulların kiliseye yakın olması ve öğrencilerin ibadetleri ve vaazları edebe uygun bir şekilde taklit etmeleri gerektiği belirtilmiştir. Eski düzenlemelerin Din dersi kitabında verilmesiyle öğrenciler Evanjelik Din Dersinin eski konuları ve tarihi gelişmeleri hakkında bilgi sahibi olurlarken, güncel konular ile de karşılaştırma imkânı bulmaktadırlar.

Ders kitabı Evanjelik Kilisenin yaptığı araştırmada yetişkin öğrencilerin din dersi ve kilise hakkındaki değerlendirmelerine yer vermektedir.

“Kendime göre Tanrı’ya inanıyorum. Sömürücü kiliseye hiçbir şekilde bağımlı değilim. Din dersine sadece öğretmenlerle problem yaşamamak için katılıyorum.”⁶⁰⁵ Ders kitabı, 17 yaşındaki bir öğrencinin din dersi ve kilise hakkındaki görüşlerine yer vererek bu konuyu sınıfta tartışma imkânı sunmaktadır. Evanjelik Din Dersi kitabının kilise hakkındaki ağır yorumlara yer vermesi kilisenin konumunun nesnel açıdan değerlendirildiğine örneklik teşkil etmektedir.

“Kilise paraya güç ve şatafat için değil bilakis Tanrı’nın şanı için ihtiyacı vardır.”⁶⁰⁶ Kilise ve para ilişkisine değinilen bölümde ise reformistlerin önderi Johannes Calvin’in görüşüne yer verilmekte ve kilisenin paraya güç ve ihtişam için değil de dinî gaye için ihtiyacı olduğu vurgulanmaktadır.

Kilisenin mültecilere olan alakası ise ayrı bir bölümde anlatılmaktadır. Kilisenin bu insanlarla yakında ilgilendiği ve yetkili kurumlardan aldıkları fonlarla onlara eğitim, barınma, sağlık, iş vb. imkânları sağladığı ifade edilmektedir.⁶⁰⁷ Kilise hakkındaki bu bilgilerle dinî bu kurum her türlü yönleriyle öğrencilere tanıtılmaktadır.

⁶⁰⁴ *Religion, entdecken, verstehen, gestalten*, s. 47.

⁶⁰⁵ *Religion, entdecken, verstehen, gestalten*, s. 49.

⁶⁰⁶ *Religion, entdecken, verstehen, gestalten*, s. 50.

⁶⁰⁷ *Religion, entdecken, verstehen, gestalten*, s.52.

2.4.5. Dinler

Kuzey Ren Vestfalya Eyaleti Ortaokul Doktriner Evanjelik Din Dersi Öğretim Programı

Program, farklı inanç türlerinin kendilerine has özellikleri ile Evanjelik inanç dışında diğer inançlar hakkında öğrencileri bilgilendirmektedir. Öğrenciler bu sayede çevrelerinde mevcut olan farklı dinî görüşleri tanıma ve bunlarla ilgili kendi inanç prensiplerini geliştirme fırsatı bulmaktadır.

Program diğer inançların esaslarını Evanjelik anlayış süzgecinden geçirerek öğrencilere aktarmaktadır. “Bu öğrenme alanı, diğer dinleri ve dünya görüşlerini karakterize eden özelliklerin neler olduğunu ve bunların insanların hayatlarını nasıl etkilediğini Hristiyan inancı perspektifinden Evanjelik bir bakışla sorgulamaktadır.”⁶⁰⁸ Almanya’da birçok dinin olduğu ve küresel dünyada bilgiye erişimin kolaylığı göz önünde tutulursa, bu öğrenme alanının Evanjelik öğrencilere diğer din ve dünya görüşü mensuplarına karşı nasıl tavır takınacakları konusuna önem verdiği belirlenmektedir. Öğrencilere diğer dinler ve yaşam tarzları hakkında bilgi verilirken aynı zamanda onlarla kendi Evanjelik inançlarına göre münasebette bulunmanın yolları gösterilmektedir. Başka inançla hangi düzeyde ilişki kurmaları konusunda ise şu ifadeler yol göstericidir: “Benzerlikler ve farklılıklar algılanır, dinlerin ve dünya görüşlerinin olumlu ve olumsuz yönleri dikkate alınır ve saygılı bir tartışma için fırsatlara odaklanılır.”⁶⁰⁹ Buna göre öğrenciler başka din mensuplarıyla karşılaşmalarında onların kendi fikirleriyle uyuşan ve uyuşmayan yönleri göz önünde tutmaları gerekmektedir. Hangi konuda aynı, hangi konuda farklı düşünce içinde oldukları hesaba katılarak uygun bir uzlaş ortamı kurmaları beklenmektedir. Bu durum Evanjelik anlayışın farklı dinlere karşı tartışma ortamından ziyade uzlaş odaklı bir yaklaşımın içinde olduğunu göstermektedir.

⁶⁰⁸ Öğrenme Alanı, Kernlehrplan für die Sekundarstufe I Gymnasium in Nordrhein-Westfalen, s. 15.

⁶⁰⁹ Öğrenme Alanı, Kernlehrplan für die Sekundarstufe I Gymnasium in Nordrhein-Westfalen, s. 15.

Öğrencilere alan bilgisi olarak inançlar arasında ortak noktalar sunularak bu inançlar arasındaki bağlantıya vurgu yapılmaktadır. “Öğrenciler, İncil hikâyelerini kullanarak Yahudilik, Hristiyanlık ve İslam'da İbrahim'e olan ortak yaklaşımı açıklar.”⁶¹⁰ Hz. İbrahim'in örnek olarak alınması onun bu üç din tarafından önemli bir şahsiyet kabul edildiğini ortaya koymakta ve öğrenciler Hz. İbrahim'in bu dinlere büyük etkisinin olduğunu öğrenmektedir. Ayrıca öğrencilerden, Hz. İbrahim'in bu dinlerde hangi konularda benzerlik arz ettiğini anlamaları beklenmekte bu konuyu araştırırken ise İncil hikâyelerini kullanmaları istenmektedir. Böylece öğrenciler diğer dinlerde de benzerlikleri olan Hz. İbrahim'e kendi Hristiyan bakış açısı ile bir kimlik tayin edeceklerdir. “Öğrenciler sinagog, kilise ve caminin donatım ve işlevlerini karşılaştırır.”⁶¹¹ Öğrencilere Yahudi, Hristiyan ve Müslümanların ibadet yerlerinin tanıtılması öğrencilere alan bilgisi olarak sunulmakta ve öğrencilere bu kutsal yerlerin bölümleri ve görevlerini karşılaştırma yeteneği kazandırılması hedeflenmektedir. Bu sayede yaşadıkları ortamda bulunan ibadet yerleri hakkında yeterli bilgiye sahip olduklarından bunların mensupları ile yapacakları görüşmelerde tutarlı bir iletişim kurma imkânına sahip olacaklardır. “Bir yıl içindeki Hristiyan, Yahudi ve Müslümanların tatil günlerini tanımlarlar.”⁶¹² Öğrenciler kendi tatil günlerinin belirlenmesindeki nedenleri öğrenirlerken aynı zamanda Yahudi ve Müslümanların tatil günleri hakkında da bilgi sahibi olarak bu günlerin tatil olmasında dinin fonksiyonunu anlama becerisi kazanmaktadır. Böylelikle dinin günlük hayata etkisini farklı bir boyuttan kavrama imkânı bulmaktadırlar.

Karar verme yetkinliğinde ise öğrencilerden programda yer alan dinler arasında bağlantı üzerine fikir yürütmeleri beklenmektedir. “Öğrenciler, Musevi, Hristiyan ve

⁶¹⁰ Alan Yetkinliği, Giriş Aşaması Kazanımları, Kernlehrplan für die Sekundarstufe I Gymnasium in Nordrhein-Westfalen, s. 22.

⁶¹¹ Alan Yetkinliği, Giriş Aşaması Kazanımları, Kernlehrplan für die Sekundarstufe I Gymnasium in Nordrhein-Westfalen, s. 22.

⁶¹² Alan Yetkinliği, Giriş Aşaması Kazanımları, Kernlehrplan für die Sekundarstufe I Gymnasium in Nordrhein-Westfalen, s. 23.

Müslümanlar arasındaki inanç ve inanç uygulamalarındaki benzerlikleri ve farklılıkları örneklerle tartışır.”⁶¹³ Bu dinlerin dinî uygulamaları arasındaki benzer ve farklı unsurları ortaya konarak öğrencilerden bunlar hakkında tartışmaları, düşünceleri belirtmeleri istenmektedir. Öğrenciler bu kazanım sayesinde bu dinler hakkında bilgi sahibi olacak ve kendi dinlerinin konumunu pekiştirecektir. Dinler konusunda Hristiyanlık, Yahudilik ve İslam’ın seçilmesinde, bu dinler arasındaki ilişkiye dikkat çekilerek bu dinler arasında ortak noktada buluşma imkânı fikrine yönlendirme yapılmaktadır. Bu ilişkinin hangi konularda olduğunu öğrenciler yapacakları karşılaştırmalar ile tespit etme imkânı bulunmaktadır. “Öğrenciler, gündelik yaşamda diğer dinî inançlara mensup kişilere yönelik davranışları takdir ve saygı açısından değerlendirir.”⁶¹⁴ Programın diğer inanç mensuplarına karşı saygı meselesi üzerine fazlaca yoğunlaştığı görülmektedir. Gündelik hayatta farklı inançlarla sağlam bir ilişki kurmanın temel dayanağının saygı olduğu fikri öne çıkmaktadır. Öğrencilerden farklı inançta olanlara karşı düşünce ve tavırlarını saygı çerçevesi içinde göstermeleri istenmekte ve dinî konulardaki tartışmalarda saygı yeteneğini kazanmaları beklenmektedir.

Program dinî kavramları farklı inançlar açısından ele alarak öğrencilere bu konuda geniş bir bakış açısı sunmaktadır. “Öğrenciler, Musevilik, Hristiyanlık ve İslam’da Tanrı inancının özelliklerini, yaşam biçimi üzerindeki sonuçları açısından karşılaştırır.”⁶¹⁵ Programda öğrencilere diğer dinleri tanıtmada dinlerin Tanrı anlayışlarının üzerinde özellikle durulduğu görülmektedir. Tanrı anlayışı konusunda Yahudilik, Hristiyanlık ve İslam seçilmiş ve neden bu inanç gruplarının seçildiği hakkında bilgi verilmemiştir. Öğrencilerden dinlere göre Tanrı’nın temel özellikleri hakkında bilgi sahibi olarak bu üç din bağlamında karşılaştırmalara gitmeleri

⁶¹³ Karar Verme Yetkinliği, Kernlehrplan für die Sekundarstufe I Gymnasium in Nordrhein-Westfalen, s. 22.

⁶¹⁴ Karar Verme Yetkinliği, Kernlehrplan für die Sekundarstufe I Gymnasium in Nordrhein-Westfalen, s. 22.

⁶¹⁵ Alan Yetkinliği, Ortaokul Düzeyi Kazanımları, Kernlehrplan für die Sekundarstufe I Gymnasium in Nordrhein-Westfalen, s. 32.

istenmektedir. Ayrıca Tanrı'nın insan yaşamına etkisi, günlük yaşamda Tanrı'nın rolü gibi konularda dinlerin yaklaşımlarını incelemeleri, bu hususta benzer ve farklı yönleri ortaya koymaları beklenmektedir. Bu sayede Tanrı-insan ilişkisinde Tanrı'nın konumu hakkında kesin kanaate ulaşacaklardır. "Öğrenciler, Yahudi karşıtlığının biçimlerini ve nedenlerini belirler."⁶¹⁶ Programda diğer dinler ve dünya görüşleri konusu işlenirken Yahudilere ayrı bir yer verildiği görülmektedir. Yahudi karşıtlığının nedenlerini ve hangi söz, fiil ve davranışın Yahudi karşıtlığı anlamına geldiğini öğrencilerin anlaması istenmektedir. Programda Yahudi karşıtlığı ile ilgili bir bölümün bulunması bu konudaki hassasiyeti ifade etmektedir. Öğrenciler de hangi durumların Yahudi karşıtlığı manasına geldiği öğrenmiş olmaktadır.

Dinler arası aktiviteler, programın konularından bir tanesi olarak belirlenmekte, öğrencilerden bu alanda fikir yürütmeleri beklenmektedir. "Öğrenciler, dinler arası buluşmaların ve karşılıklı anlayışın olanaklarını ve sınırlarını değerlendir."⁶¹⁷ Karar verme yetkinliğinde vurgulanan husus farklı din mensuplarının bir araya gelerek ortak konularda anlaşabilme ihtimalini araştırmaktır. Öğrencilerden alan bilgileri yardımıyla farklı dinlerin birlikte görüşmeler yapmalarının önündeki engelleri tespit etmeleri ve anlaşma sağlama imkânları üzerine fikirler üretmeleri istenmektedir. Bunu yaparken öğrencilerden Evanjelik yaklaşımdan bahsedilmemesi dinler arası ilişkilerde evrensel bir üslup izlendiğini göstermektedir.

Viyana Ortaokul Doktriner Evanjelik Din Dersi Öğretim Programı

Program, öğrencilerin farklı inançlar hakkında bilgilenmeleri ile çevrelerinde karşılaştıkları bu inançlara karşı tutarlı ilişki kurmaları alanında destek vermeyi hedeflemektedir.

⁶¹⁶ Alan Yetkinliği, Ortaokul Düzeyi Kazanımları, Kernlehrplan für die Sekundarstufe I Gymnasium in Nordrhein-Westfalen, s. 32.

⁶¹⁷ Karar Verme Yetkinliği Ortaokul Düzeyi Kazanımları, Kernlehrplan für die Sekundarstufe I Gymnasium in Nordrhein-Westfalen, s. 33.

Program öğrencilerin farklı inançlar hakkında bilgilenmelerini amaçlarken, bu bilgileri toplumsal yaşama katkı vermesi bağlamında değerlendirmektedir. “Öğrenciler, dünyayı anlamının zorluklarını ve taleplerini dünyanın başlangıcı ve anlamı ile ilgili farklı fikirler ve anlatılarla ilişkilendirmeyi öğrenir ve bunun çevreye ve diğer insanlara karşı gerektirdiği sorumluluğu fark ederler.”⁶¹⁸ Öğrencilere dünyada diğer insanlarla birlikte yaşamanın zorlukları olduğu, kendilerine göre dünya hayatı kurmak için bazı taleplerin yerine getirilmesi gerektiği vurgulanarak, onların doğaya ve diğer insanlara karşı sorumlu oldukları belirtilmektedir. Buna göre öğrencilerden bir yönüyle doğa ve çevreye sorumluluk duygusu geliştirmeleri istenmekte diğer taraftan iletişim halinde olmada inançları tercih sebebi olmayan, birlikte yaşadığı insanlara karşı sorumlu olmaları istenmektedir.

Program kendi belirlediği konuları Evanjelik dışında farklı inançlara göre de işleyerek genişletmektedir. “Öğrenciler, bayramları ve kutlamaları günlük hayattan bir istirahat zamanı olarak yaşarlar. Hristiyan, Yahudi ve Müslüman bayramlarını insan inanç deneyimlerinin bir ifadesi olarak anlarlar.”⁶¹⁹ Öğrencilere Hristiyan dinî günleri tanıtılırken aynı zamanda Yahudi ve Müslümanların bayramlarının tanıtılması, programın alan bilgisi bağlamında çeşitlilik arz ettiğini göstermektedir. Öğrenciler dinî bayramlara toplu bir bakış açısıyla bakma ve bu önemli günlerin arka planında yatan gerçekleri öğrenme imkânı bulacaktır. Öğrenciler bu sayede Hristiyan olmayan unsurların dinî günleri hakkında tutarlı konuşma becerisi kazanacaktır.

Öğrencilerden farklı dinî kavramları Hristiyanlıkla karşılaştırmaları istenmektedir. “Öğrenciler anlam ifade eden farklı kavramlarla karşılaşır. Bunlarla ve Hristiyan akideleriyle ilgilenirler ve kendi akidelerini geliştirirler.”⁶²⁰ Öğrencilere, kendi

⁶¹⁸ 1. Sınıf Kazanımları, Gesamte Rechtsvorschrift für Lehrplan – Evangelischer Religionsunterricht an Hauptschulen, s. 4.

⁶¹⁹ 2. Sınıf Kazanımları, Gesamte Rechtsvorschrift für Lehrplan – Evangelischer Religionsunterricht an Hauptschulen, s. 5.

⁶²⁰ 3. Sınıf Kazanımları, Gesamte Rechtsvorschrift für Lehrplan – Evangelischer Religionsunterricht an Hauptschulen, s. 5.

inançlarında ve diğer inançlarda anlam ifade eden o dine has kavramlarla ilgili alan bilgisi sunulurken, onlara bunları karşılaştırma imkânı vermektedir. Dinlerdeki önemli kavramları karşılaştırmak suretiyle kendilerinin Hristiyanlık merkezinde bir inanca sahip olmaları beklenmektedir.

“Öğrenciler çevrelerinde tehlikeler barındıran farklı din biçimlerine tanıklık eder. Sağlam temellere dayanan bilgilerin yardımıyla, onlarla eleştirel bir şekilde başa çıkmayı öğrenirler.”⁶²¹ Programda her dinin masum olmadığı, bazı dinlerde Hristiyan inancına göre tehlike arz eden unsurların bulunduğu belirtilmektedir. Öğrencilerden bu durumlar hakkında bilgi sahibi olarak kendilerini tehlike arz eden fikirlere karşı eleştiri temelinde savunma kabiliyeti kazanmaları istenmektedir. Öğrencilerden gelişen ve değişen dünya şartları hakkında bilgi sahibi olmaları, ortaya çıkan dinî hareketleri takip etmeleri ve bunlara karşı Hristiyanlık esasında tavır almaları istenmektedir.

Viyana Lise Doktriner Evanjelik Din Dersi Öğretim Programı

Evanjelik Din Dersinin hayat tecrübesi ve gelecek ile ilgili sorulara verilecek cevapta çıkış noktası, diğer dinler ve dünya görüşleri, felsefî görüşler ve daha yeni dinî akımlar, Eski ve Yeni Ahit olarak belirtilmektedir.⁶²² Evanjelik Din Dersinin, öğrencilerin hayat anlayışlarını, dünya görüşlerini tanımlarını sağlamayı ve onların olgun ve iletişime hazır bir kişilik kazanmalarına yardım etmeyi kendine eğitsel prensip edindiği anlaşılmaktadır. Öğrencilere kazandırılacak dünya görüşünün Hristiyanlığın temel kaynakları Eski ve Yeni Ahit’le sınırlı tutulmaması onlara dünya hayatı ile ilgili geniş bir bakış açısı kazandırmayı hedeflemektedir.

Programın hazırlanmasında farklı görüşlere ve inançlara gerektiğinde yer verileceği anlaşılmaktadır. Programın kendi içine kapalı ve sadece kendi inanç sistemi

⁶²¹ 4. Sınıf Kazanımları, Gesamte Rechtsvorschrift für Lehrplan – Evangelischer Religionsunterricht an Hauptschulen, s. 6.

⁶²² Gesamte Rechtsvorschrift für Lehrplan für den evangelischen Religionsunterricht an der Oberstufe der Allgemein bildenden höheren Schulen, s. 3.

içinde eğitilen bir öğrenci anlayışından ziyade fikren açık, iletişime hazır, dünyadaki dinî ve fikri gelişmelere duyarlı bir öğrenci profili çizdiği görülmektedir.

Program çok kültürlülük kavramına birçok yerde değinmekte ve öğrencileri çok kültürlü bir ortama hazırlama gayesi gütmektedir. “Öğrenciler daha da artan çok kültürlü ve dinî açıdan çoğulcu bir toplumda yaşar. Dinlerin kurucularının yaşam planlarını ve dünya dinlerinin öğretilerini, modellerini ve dinî motivasyonlarını tanırırlar.”⁶²³ Öğrencilere tanıtılan toplum modelinde çoğulculuk ve çok kültürlülük dikkat çekmektedir. Öğrencilerin bu toplum tipi hakkında bilgi sahibi olarak hoşgörü ortamında yaşama anlayışını kazanmaları hedeflenmektedir. Bunun için programa göre öğrenciler, farklı inançtan olanların dinî öğretileri, dinî önderleri ve yaşam biçimleri hakkında bilgi sahibi olmaları gerekmektedir. Bu şekilde öğrenciler giderek artan çok kültürlü toplumda yaşamla ilgili olumlu tavır sergileme tecrübesi kazanabilmektedir.

Program, öğrencilerden kendi dinleri bünyesinde oluşmuş olan farklı kültürel yansımalar ve aralarındaki farklar hakkında bilgilenmelerini beklemektedir. “Öğrenciler kendi dinlerinin farklı kültürel yansımalarını birbirinden ayırt edecek ve bu yansımaların farklı ve benzer yönlerini tanıyacak ve bunları duyarlı bir şekilde sunabilecek durumdadır.”⁶²⁴ Öğrencilere detaylı bir din bilgisi verildiği sonucuna gidilmektedir. Öğrencilerin dinin toplumdaki farklı yorumları hakkında bilgi sahibi olmaları ve bu yorumların benzer ve farklı yönlerini tanıyarak dinleri hakkında tutarlı bilgiye sahip olmaları hedeflenmektedir. Öğrencilerin zihninde farklılıklarla ayrılmış bir din düşüncesi yerine bu farklılıkları kabullenmiş ve içselleştirilmiş bir din anlayışı oluşturmak istenmektedir. Dinî yorumlar farklı olsa da bunun Hristiyan toplumu olarak birlikte yaşamaya engel olmadığı fikri benimsetilmektedir.

⁶²³ 5. Sınıf- Öğrenme Alanı, Gesamte Rechtsvorschrift für Lehrplan für den evangelischen Religionsunterricht an der Oberstufe der Allgemein bildenden höheren Schulen, s. 4.

⁶²⁴ 6. Sınıf-Yetkinlik, Gesamte Rechtsvorschrift für Lehrplan für den evangelischen Religionsunterricht an der Oberstufe der Allgemein bildenden höheren Schulen, s. 5.

Program, dinî gelişim için iletişimin önemine değinmektedir. “Öğrenciler başkalarıyla ilişkide pekiştirme ve belirsizlik duygularını tecrübe ederler. Kendi kimliklerinin gelişimi için iletişimin temel önemini anlarlar ve iletişim süreçlerini uygularlar.”⁶²⁵ Öğrencilerin başkalarıyla iletişimde pekiştirme ve belirsizlik durumları öne çıkmaktadır. Başka inançtan olanlarla iletişimleri neticesinde kişiliklerinde diğerleri ile ilgili olarak kesin hisler ya da nihai karara varılmamış şüpheli durumlar oluşabilmektedir. Kişilik gelişimlerinde başkaları ile olan iletişimleri önemli rol oynamaktadır. Bunun için öğrenciler, iletişimde izlenmesi gereken süreçleri takip ederek başkaları ile ilgili karara varabilmektedir.

Viyana Lise Doktriner Evanjelik Din Dersi Kitabı

Ders kitabı diğer dinler konusunda İslam ve Budizm’e ayrı konu üniteleri ayırmakta, bu dinlerle ilgili belirgin özellikleri incelemektedir. İslam konusuna Allah’ın varlığı ve sıfatları hakkında ayetler vererek giriş yapmaktadır. Bu ayetlerin ortak noktası Allah’ın varlığı, birliği ve kudretli yaratıcı olduğudur.⁶²⁶ Ders kitabı öğrencilere İslam ile bilgileri verirken konuya İslami açıdan Tanrı anlayışını ele alarak başlamaktadır. Böylece dinin en önemli unsurlarından biri olan Tanrı’nın İslam dinindeki yeri belirlenmiş olmaktadır.

Ders kitabında peygamber ve örnek insan olarak adlandırılan Hz. İbrahim En’am: 74-82 ve Enbiya: 51-73 surelerindeki ayetler ile tanıtılmaktadır.⁶²⁷ Bu üniteye Hz. İbrahim ile ilgili ayetlere yer verilerek “peygamber ve örnek insan” olarak tanıtılmaktadır. Kitap konuya, Hz. İbrahim’in Allah’ı bulmasını anlatan ayetlerle (En’am: 74-82) başlayarak üç dinde de önemli bir şahsiyet olan Hz. İbrahim ile Tanrı arasındaki ilişkiye İslami bakış açısıyla yaklaşmakta, konunun devamında ise Hz. İbrahim’in putları kırdığı ve ateşe atıldığı olayı anlatan ayetlere (Enbiya: 51-73) yer

⁶²⁵ 6. Sınıf- Öğrenme Alanı, Gesamte Rechtsvorschrift für Lehrplan für den evangelischen Religionsunterricht an der Oberstufe der Allgemein bildenden höheren Schulen, s. 5.

⁶²⁶ Religion, entdecken, verstehen, gestalten, s. 23.

⁶²⁷ Religion, entdecken, verstehen, gestalten, s. 24.

vermektedir. Bu ayetlerin hangi amaca binaen seçildiği konusunda herhangi bir yorum yapılmamaktadır. Bu bölümde dikkat çeken husus Hz. İbrahim'in peygamber olarak tanıtılmasıdır. Bununla birlikte, alıntı yapılan ayetler, Allah'ın tekliğine ve birliğine, onun ortağının olmadığına vurgu yapmaktadır. Böylelikle öğrencilere İslam anlayışında Tanrı tasavvuru ve Tanrı'nın sıfatları hakkında bilgi verilmektedir.

Hz. Muhammed'in peygamberliğinin başlangıcı ile bilgiler Alak Suresinin ilk beş ayeti verilerek ve İbn-i İshak'tan alıntı yapılarak anlatılmaktadır.⁶²⁸ Bu bölümde Hz. Muhammed, peygamber olarak tanıtılmaktadır. Hz. İsa için kullanılmayan bu unvanın Hz. Muhammed için kullanılması dikkat çeken bir husustur. Bu bölümde Hz. Muhammed'in statüsü İslam'ın vasıflandırdığı şekliyle yani "peygamberlik" vasfıyla anlatılmakta ve peygamberliği ile ilgili herhangi bir yorum yapılmamaktadır.

"Kureyşliler, İbrahim'in oğlu İsmail'in soyundan gelmekte ve Arap kabilelerinin tartışmasız liderleriydi."⁶²⁹ Kitapta İbn-i İshak'tan yapılan bu alıntıda Hz. Muhammed'in Hz. İbrahim'in soyundan geldiğine vurgu yapılmakta ve kabilesi hakkında bilgiler verilmektedir. Hz Muhammed'in soy olarak Hz. İbrahim'le yakın bağ göz önüne alınacak olursa, Hristiyanlık açısından önemli bir şahsiyet olan Hz. İbrahim'in İslam ile yakınlığına değişik bir açıdan vurgu yapıldığı anlaşılmaktadır.

İbn-i İshak'tan yapılan bir diğer alıntıda ise Kudüs "Üç Dinin Şehri" olarak tanıtılmaktadır.⁶³⁰ Hristiyan ve Yahudiler için kutsal sayılan Kudüs'ün İslam'da da kutsal sayıldığına ifade edilmesi üç din için kabul görmüş değere dikkatleri çekmektedir.

"Sonra ona bir süt, biri şarap ve bir su dolu üç kap getirildi."⁶³¹ Kudüs konusu içinde İsra ve Miraç olayından bahsedilirken şarap kelimesi "Wein" kelimesi ile tercüme edilmektedir. Bu kelime alkollü içecekler için de kullanılmaktadır ve metinde

⁶²⁸ Religion, entdecken, verstehen, gestalten, s. 26.

⁶²⁹ Religion, entdecken, verstehen, gestalten, s. 28.

⁶³⁰ Religion, entdecken, verstehen, gestalten, s. 30.

⁶³¹ Religion, entdecken, verstehen, gestalten, s.30.

alkollü mü alkolsüz mü içeceğin kastedildiği ile ilgili bir açıklama bulunmamaktadır. Bu durumun kitapta açıklığa kavuşturulmaması, İslam'da alkollü içkilerin yasak olduğunu öğrenen Hristiyan öğrenciler için kavram karışıklığına sebep olma ihtimalini doğuracaktır.

Modern dünyadaki Müslüman tipine iki farklı örnek verilerek değinilmektedir. Bunlardan biri muhafazakâr ailede yetişen bir genç ve diğeri ise otoriter bir aile reisidir. Bunlardan ilkinde muhafazakâr ailede yetişen bir gencin içinde bulunduğu ikilem anlatılmakta, kendisinin spor, müzik vb. aktivitelerle meşgul olmak isterken babasının ileri seviyedeki liseye gitmesi için ısrarcı olduğu belirtilmekte ve böylece Avrupa'da yaşayan çoğu ailedeki problemlere dikkat çekilmektedir. Bu ülkede yetişen gençlerin, alkol, evlenme vb. konulardaki görüşlerine kendi açılarından yer verilmektedir. Bir diğer örnekte aile reisi olan birinin ağzından hayat anlayışı yansıtılmaktadır. Burada her işin kendisine sorulmasını isteyen, tiyatro, sinema vb. aktivitelere izin vermeyen baskıcı, kısıtlayıcı bir aile reisi profili çizilmektedir.⁶³² Müslüman toplumunda vuku bulan bu iki hayat tarzı ile öğrencilere, Avusturya'da Müslümanların dinî yaşam tercihleri hakkında örnekler verilerek, Müslümanların dine verdikleri anlam açıklanmaya çalışılmaktadır. Kitapta farklı Müslüman tipleri sunularak derse katılan öğrencilere bu ülkede yaşayan Müslümanların hayatında dinin yerini anlama imkânı verilmektedir.

Kitapta uzak doğunun dini olarak adlandırılan Budizm'e ayrı bir ünite açılmakta ve temel prensipleri hakkında genel bilgiler verilmektedir. Budizm'i işleyen ünite, bu dinî yaklaşımı merkeze alarak hayatta acı, acının üstesinden gelme, sekiz katlı yol öğretisi, farkındalık, Budist keşişlerin hayatından alıntılar ve bu din adamları için kurallar, diğer dinlere saygı, iç âleme yolculuk konuları hakkında bilgi verilmektedir.⁶³³

⁶³² *Religion, entdecken, verstehen, gestalten*, s.34.

⁶³³ *Religion, entdecken, verstehen, gestalten*, s.165-181.

“Uzak Doğu’nun dini Budizm, öğretisinin çıkış noktası bizim kültür çevremizde de önemli rol oynayan sorular olduğu için bize yakındır. Bu sorular: Acıların üstesinden nasıl gelinebilir ve hayat için nasıl bir olumlu bakış açısı kazanılabilir?”⁶³⁴ Budizm konusu anlatılırken Budizm’le Hristiyan toplumu arasında bazı noktalarda yakınlık olduğu belirtilmektedir. Bunlar acının üstesinden gelme ve hayata olumlu bakış açısı ile bakma gibi durumlar olarak belirtilmektedir. Toplumda ortaya çıkmış olan bu tarz güncel problemlere Budizm destekli çıkış yolları bulunabileceği ifade edilmektedir. Ayrıca bu gibi temel prensiplerden dolayı Budizm’in kendilerine yakın olduğu belirtilerek bu inanç türü ile Hristiyan kültürünün uzlaşısı içinde olduğu vurgulanmakta, kitapta toplumsal sorunlara ortak anlayışta çözüm yolları bulunabileceği düşünülmektedir.

Budizm’in diğer dinlere bakış açısı ise Dalai Lama’nın şu sözleri ile ifade edilmektedir. “Bana hangi dinin en iyi din olduğunu sorarsanız şüphesiz Budizm derim. Ama bu herkes için en iyi dinin Budizm olduğu anlamına gelmez.”⁶³⁵ Dalai Lama’ya göre en iyi din Budizm olsa da herkesin bu konuda kendi tercihi olduğu ifade edilmekte ve kendi dinî anlayışını başkalarına dayatma fikrine yaklaşılmamaktadır. Bu nedenle Budizm’in diğer inançlarla uzlaşısı içinde olabileceğine ışık yakılmaktadır.

“Bir dinde doğru olan başka dinde olana yanlış gelebilir. Temelde bunun hiçbir önemi yoktur. Dinlerin yegâne amacı farklı geleneklere ve sistemlere yaklaşımda olumlu düşünen ve iyi bir insan yetiştirmektir. Bu yüzden farklı dinlere saygılı olmak gerekir.”⁶³⁶ Dalai Lama dinlerin amacı ve farklı inançtan olanlarla ilgili bu ifadeleri ile Budizm’in diğer inançlara yaklaşımı anlatılmaktadır. Bir dinde doğru olanın başka dinden olanlara yanlış gelebileceği belirtilerek inanç merkezli tartışmalardan uzak bir anlayış sergilenmektedir. Asıl üzerinde durulması gereken hususun, farklılıklara rağmen

⁶³⁴ *Religion, entdecken, verstehen, gestalten*, s.180.

⁶³⁵ *Religion, entdecken, verstehen, gestalten*, s.180.

⁶³⁶ *Religion, entdecken, verstehen, gestalten*, s.174.

diğerlerine karşı olumlu, saygılı düşünme yetisinin kazandırılması olduğudur. Bu ifadelerle göre Budizm'in temel prensibinde diğer dinlere karşı saygılı olmayı destekleyen bir anlayış bulunmaktadır.

Kuzey Ren Vestfalya Eyaleti Lise Doktriner Evanjelik Din Dersi Kitabı

Kitap, dinler konusunu insanlık tarihinin ilk dönemlerine kadar giderek çeşitli örneklerle işlemektedir. “İnsanlık tarihinin başından beri din vardır. İlk Çağ buluntuları, dinî ritüellerle birlikte ahiret inancını ve Tanrı tasvirini belgelemektedir.”⁶³⁷ Ders kitabının ilgili bölümünde din kavramı insanlık tarihinin başlangıcına kadar götürülmekte, tarihi buluntularda dinin izleri işlenmektedir. İnsanlık tarihinin başlangıcından itibaren dinin olduğu vurgulanmaktadır. Dinlerin insanlık tarihi kadar eski olduğu belirtilerek dinler hakkında öğrencilere ön bilgi sunulmaktadır. Böylece dünyada var olan güncel dinler konusuna geçmeden önce dinler hakkında alan bilgisi verilerek öğrenciler bilgisel olarak konuya hazırlanmaktadır.

Yaşam ve üreme, hayatta kalma, ölüm ve sonrası hayat dünya ve gök cisimleri ile ilgili buluntularda dinî izler araştırılmaktadır. Ayı kafataslarını biriktirmenin kurban adama olarak değerlendirilmesi, cenaze ritüellerinde ölümden sonraki hayatın olduğunun düşünülmesi, güneşin hayat veren unsur olarak değerlendirilmesi bu döneme ait dinî izler olarak sunulmaktadır.⁶³⁸ Hristiyanlık öncesi dinler hakkında bilgi verilerek, tarihî buluntulardan yola çıkarak önceki halkların yaşayışlarında gözlemlenen dinî unsurlara değinilmektedir. Dinin etkisinin hayatın her alanında olduğunu vurgulayan kitap, öğrencilere dinî aktiviteler hakkında bilgi vererek dinî uygulamalara genel açıdan bakma ve bunları değerlendirme ve bunları kendi inançları ile karşılaştırma imkânı sunmaktadır. Bu yönüyle kitabın dinler tarihinden fazla faydalandığı tespit edilmektedir.

Önceki devir inançlarında kabul edilen Tanrı anlayışı hakkında İncil'in bakış açısına şu şekilde değinilmektedir: “İncil’de doğa varlıkları Tanrı tarafından yaratılan

⁶³⁷ Religionsbuch Oberstufe, s.10.

⁶³⁸ Religionsbuch Oberstufe, s. 14.

varlıklar olarak sunulmakta ve böylece bunlar tanrılaştırılmamaktadır.”⁶³⁹ Hristiyanlık öncesi kutsallık atfedilenlere karşı Hristiyanlık yaklaşımı belirtilmektedir. İncil, bütün varlıkları yaratanın bir Tanrı olduğunu belirterek yaratılış konusunda ilk dinlerle Hristiyanlık arasında inanç bağlamında farkı belirtmektedir. Bu ifadelerle göre Hristiyanlık açısından yüceltilmesi gereken doğa varlıkları ve güçleri değil Tanrı’nın kendisidir.

Kitap, Hristiyanlığı oluşturan unsurları belirterek, Hristiyanlığın oluşum sürecine ait bilgiler vermektedir. “İçinde Hristiyanlığın İsa’nın ölümünden kısa bir süre sonra yayılmaya başlayan Roma İmparatorluğu, Yunan, Roma, Kelt ve Germen dinleri gibi antik din grupları ve yerel kùltlerden oluşan inanış sistemlerini barındıran dinî bir karışık kùltürdür.”⁶⁴⁰ Hristiyanlığın, Roma İmparatorluğunda İsa’nın ölümünden kısa bir süre sonra yayılmaya başladığı belirtilerek Hristiyanlığın oluşum tarihi hakkında alan bilgisi verilmektedir. Ayrıca kitap Hristiyanlığın hangi inançlarla etkileşim içinde olduğu hakkında yönlendirmelerde bulunmaktadır. Bu bilgiler sayesinde öğrenciler diğer inançların Hristiyanlık üzerine etkileri hakkında bilgi sahibi olmaktadır.

“Hristiyanlık kendini belirli bir halkla sınırlandırmamakta, diğer din mensuplarını Hristiyanlık inancına kazandırmaya çalışmaktadır.”⁶⁴¹ Burada Hristiyanlığın belirli bir halka ait inanç olmadığı ve bu yüzden diğer din mensupları ile yoğun bir iletişimde olduğu, onların dinî unsurlarını bütünüyle reddetmediği fakat kabul edip şekillendirdiği ifade edilmektedir. Bu yönüyle bir millete ait, katı bir inanç sistemine sahip olmayan Hristiyanlığın, diğer dinî unsurlara da açık bir anlayışa sahip inanç bütünlüğü şeklinde tarif edilmektedir.

“Evanjelic Din Dersi kitabında dinler, doğa dinleri (Naturreligionen), ulu dinler (Hochreligionen) ve dünya dinleri (Weltreligionen) olmak üzere üç kısma ayrılmaktadır.

⁶³⁹ *Religionsbuch Oberstufe*, s. 20.

⁶⁴⁰ *Religionsbuch Oberstufe*, s. 16.

⁶⁴¹ *Religionsbuch Oberstufe*, s. 16.

Doğa dinleri, ilk zaman toplumlarında şekillenmekte ve hayat, ölüm, doğum vb. konularda dinî izler taşımaktadır. Bu unsurların arka planında doğaüstü güçler ve ruhlar bulunmaktadır. Ulu dinler ise, sosyal yaşam ve şehir kültürünün etkisi ile belirli kurallar koyma zarureti neticesinde toplumsal hayatın düzenlenmesini esas alan dinlerdir. Antik İsrail ve Yunan dinleri bunlara örnektir. Dünya dinlerinin arka planında ise kurtuluşu ve dinî tecrübeyi sorgulayan birey yatmaktadır. Bu dinler; Yahudilik, Hinduizm, Budizm, Hristiyanlık ve İslam'dır."⁶⁴² Dinlerin sınıflandırılmasında ilahilik-gayri ilahilikten ziyade, tarihi süreç, bireysel dinî arayışlar ve mensup yoğunluğu rol oynamaktadır. İlk iki grupta dinî kuralların oluşması bağlamında insani etkilerin etkin olduğu görülürken, dünya dinlerinde ise manevi hissiyatın ve uhrevi izlerin hâkim olduğu belirlenmektedir. Dünya dinlerinin belirgin özellikleri arasında günümüzde varlıklarını halen devam ettirmeleri ve mensup sayılarının fazla olması bulunmaktadır.

Kitap, dinler konusunu dinler arasındaki benzerlikler açısından da işlemektedir. "Yahudilik, Budizm, Hristiyanlık ve İslam'ın benzer yönü, insanın vahiy ya da aydınlanma tecrübesi ile asıl, gerçek kabul edilen tamamen farklı bir varlığa bağlantılı olmasıdır. Böyle tecrübeler yeni dinlerin kurucuları için geçerlidir. Bu yüzden bu dört din, kurucu dinler olarak adlandırılır."⁶⁴³ Kitaba göre bu dört din farklı bir sınıflandırmaya tabi tutulmaktadır. Asıl ve gerçek olan farklı bir varlıktan gelen vahiy veya aydınlanma ile insanların kurtuluşa erdikleri bu dinlerin temel özelliği bir kurucularının olmasıdır. Bu dinlerde farklı varlıktan vahiy ve aydınlanma ile tecrübe kazanan kurucular yani dinî anlatanlar insanlara yol göstermektedir. Dört dindeki benzer ilişki ağı ise farklı varlık, vahiy veya aydınlanma, kurucu ve insan arasında oluşmaktadır. Kurucu dinler olmaları nedeniyle doğa dinleri ve ulu dinlere göre farklılık arz etmektedir.

⁶⁴² *Religionsbuch Oberstufe*, s. 22.

⁶⁴³ *Religionsbuch Oberstufe*, s. 24.

2.4.6. Gelecek, Ölüm ve Ahiret

Kuzey Ren Vestfalya Eyaleti Ortaokul Doktriner Evanjelik Din Dersi Öğretim Programı

Program, ölüm ve sonraki hayat konusunu Hristiyanlık inancı ile sınırlamamakta, farklı dinî ve dünyevi görüşlere yer vererek öğrencilere bu konuda geniş bir bakış açısı sunmaktadır.

Program ölüm ve sonraki hayatla ilgili Hristiyanlık görüşü yanında diğer dinî ve seküler düşüncelere yer vererek öğrencilerin bu alanda karşılaştırma yapmasını hedeflemektedir. “Öğrenciler, ölümden sonraki yaşam hakkında Hristiyan ve diğer dinî ve seküler fikirleri karşılaştırır.”⁶⁴⁴ Ölüm ve sonraki hayat konusuna geniş bir bakış açısıyla bakıldığı görülmektedir. Bu konu ile ilgili öğrenciler bilgilendirilirken Evanjelik bakış açısı yerine Hristiyanlık bakış açısının seçilmesi, konuya genel Hristiyan anlayışı çerçevesinde genişlik kazandırıldığı, öğrencilere ölüm ve sonrası hakkında genel Hristiyanlık düşüncesinin sunulması anlamına gelmektedir. Ayrıca diğer inanışlar ve seküler düşünce açısından ölüm konusu ele alınarak konunun çerçevesi daha da genişletilmiş olmaktadır. Öğrenciler farklı dinler ve görüşler hakkında edindikleri kazanımlar sayesinde etrafında tanık olacakları bu duruma karşı bilgi açısından hazırlıklı olacaklardır.

Karar verme yeteneğinde ise öğrencilerden ölüm ile ilgili kavramlar hakkında kendilerine has görüşlere varmaları beklenmektedir. “Öğrenciler, ölüm ve yas konusunda dinî ve dünyevi sembol ve ritüellerin önemini değerlendirir.”⁶⁴⁵ Öğrencilerden, ölüm ve yas ile ilgili uygulamaların ve sembollerin ne manaya geldiklerini anlayarak bunların dinler açısından önemini kavramaları beklenmektedir. Bu sayede içinde bulundukları toplumda ölüm ve yas gibi bir durumla karşılaştıklarında

⁶⁴⁴ Alan Yetkinliği, Ortaokul Düzeyi Kazanımları, Kernlehrplan für die Sekundarstufe I Gymnasium in Nordrhein-Westfalen, s. 33.

⁶⁴⁵ Karar Verme Yetkinliği, Ortaokul Düzeyi Kazanımları, Kernlehrplan für die Sekundarstufe I Gymnasium in Nordrhein-Westfalen, s. 33.

bu uygulamalar ve semboller hakkında bilgi sahibi olduklarından duruma uygun hal ve harekette bulunma becerisini gösterebileceklerdir. “Öğrenciler, ölümden sonraki yaşam hakkındaki fikirleri tartışır.”⁶⁴⁶ Farklı din ve düşüncelerde ölüm konusunda bilinçlenen öğrencilerden bu konunun farklı bakış açılarıyla değerlendirmeleri istenmektedir. Bu sayede öğrenciler, kendi bilinç seviyelerine göre ölüm ve sonrası için fikirler üreteceklerdir.

Kuzey Ren Vestfalya Eyaleti Lise Doktriner Evanjelik Din Dersi Öğretim Programı

Programda dünyanın sonu ile ilgili düşüncelere yer verilmekte, bu konu Hristiyanlık bakış açısıyla incelenmektedir. Konu ile önemli kavramlar, Tanrı’nın Krallığı, İsa’nın dirilişi ve gelecekle ilgili diğer inanışların yaklaşımlarıdır.

Öğretim programı, dünyanın sonu ile ilgili gelecekte vuku bulacak olayları Hristiyan geleneğine göre öğrencilere sunmakta ve gelecek hakkında nasıl bir bakış açısı geliştirmeleri konusunda onları yönlendirmektedir. Program bu konularda öğrencilerin belirli bilgi birikimine sahip olmalarını istemekle beraber gelecekte vuku bulacak olaylar hakkında detaylı bilgi vermemektedir.

*“Öğrenme alanı, insanın sonluluk deneyimi ve yaşamın geçiciliği karşısında dünyanın sürekliliği ile ilgilenir ve insanın neyi ümit edebileceği sorusunu ele alır. Ahir zaman senaryoları ve korku ile umut arasındaki gerilimle uğraşırken, Hristiyanlar kendilerinin Tanrı’nın Krallığının tamamlanması vaadi tarafından yönlendirilmelerine izin verir.”*⁶⁴⁷

Öğrenme alanı, dünyanın sonsuzluğu, hayatın geçiciliği, kıyamet senaryoları, Tanrı’nın Krallığının gelmesi, dünya hayatının sonu hakkında Hristiyanların beklentileri gibi konuları alan bilgisi olarak aktarmaktadır. Dünyanın sonsuzluğundan neyin kastedildiği hakkında net bilgiler bulunmamakla birlikte bu durum Tanrı’nın Krallığı konusuyla ilişkili olarak ele alınmaktadır. Tanrı’nın Krallığının gelmesiyle dünyanın bu

⁶⁴⁶ Kernlehrplan für die Sekundarstufe I Gymnasium in Nordrhein-Westfalen, s. 33.

⁶⁴⁷ Öğrenme Alanı, Kernlehrplan für die Sekundarstufe II Gymnasium/Gesamtschule in Nordrhein-Westfalen, s. 19.

hükümdarlık altında varlığını sürdüreceği şeklinde yorumlanması ihtimal dâhilindedir. Programda Hristiyanların Tanrı'nın Krallığı fikrine yönlendirildiği görülmektedir. Bu durum Evanjelik inancın kıyamet konusuna yaklaşımını ortaya koymaktadır. Zamanı gelince Tanrı'nın Krallığının dünyada hüküm süreceği ve Hristiyanların buna inanmaları gerektiği fikri dünyanın geleceği ile ilgili Evanjelik inancın belirgin bakış açısı olarak öğrencilere sunulmaktadır.

Program, öğrencilere gelecek konusunda dinî ve seküler düşünce arasındaki farkın anlaşılması imkânı vermektedir. “Öğrenciler, gelecek hakkında farklı görüşleri birbirinden ayırt ederler ve Hristiyanlığın gelecek beklentisinin özelliklerini gelecek hakkında seküler düşünceden ayırır.”⁶⁴⁸ Öğrencilerden gelecek hayat ile ilgili farklı yaklaşımları birbirinden ayırt etmeleri ve bu yaklaşımlar arasında Hristiyanlığın bakış açısını belirlemeleri beklenmektedir. Bu kazanımı elde eden öğrenciler gelecek hakkında farklı yaklaşımlar hakkında bilgi sahibi olurken hayatı ve geleceği Hristiyanlık bakış açısıyla değerlendirebileceklerdir. Program, Hristiyanlık bakış açısıyla gelecek hayat konusunu ele alırken sekülerizme ayrıca yer vermektedir. Bu yönüyle öğrencilere seküler gelecek düşüncesi tanıtılarak, bunun Hristiyan anlayışından farklı bir yaklaşım olduğu vurgulanmakta ve öğrenciler buna karşı adeta uyarılmaktadır.

Karar verme yetkinliğinde gelecek konusunun günlük hayata etkisi üzerinde durulmaktadır. “Öğrenciler, geleceğe yönelik farklı vizyonların bireyin yaşam tarzı ve şekli üzerindeki etkilerini tartışır.”⁶⁴⁹ Öğrencilere geleceğin bireyin hayatında etkiye sahip bir unsur olarak tanıtılarak onlardan gelecekle ilgili farklı düşünceler üzerine fikir yürütmeleri ve bu gelecek düşüncesinin insan hayatına ne gibi etkilerinin olduğu üzerine tartışmaları beklenmektedir. Farklı gelecek yorumları hakkında bilgi sahibi olan

⁶⁴⁸ Alan Yetkinliği, Giriş Aşaması, Kernlehrplan für die Sekundarstufe II Gymnasium/Gesamtschule in Nordrhein-Westfalen, s. 24.

⁶⁴⁹ Karar Verme Yetkinliği, Giriş Aşaması, Kernlehrplan für die Sekundarstufe II Gymnasium/Gesamtschule in Nordrhein-Westfalen, s. 24.

öğrenciler bu konuda kendi gelecek hayat düşüncesini oluşturma ve diğer inançlardan ayırma imkânı bulmaktadır.

Alan yetkinliğinde dünyanın sonu konusunda Hristiyan geleneğine bağlı kalarak öğrencinin bilgilenmesi hedeflenmektedir. “Öğrenciler, Hristiyan tarih anlayışının yönlerini kıyamet düşüncesinin temel özelliklerinde gelecek korkusu ve gelecek umudu bakış açısıyla sınıflandırır ve apokaliptik fikirlerin ortaya çıkması için gerekli tarihsel çerçeveyi ve koşulları ana hatlarıyla belirtir.”⁶⁵⁰ Yeterlik aşamasında kıyamet senaryolarının daha detaylı ele alındığı görülmektedir. Öğrencilere ahir zamanla ilgili tarihi yorumlama dönemlerinin olduğu bilgisi verilmekle birlikte onlardan dünyanın sonu ile ilgili fikirlerin çıkmasında etken unsurların tespit etmeleri beklenmektedir. Öğrenciler, tarihsel yorumlamaları da göz önünde tutarak dünyanın sonu konusunda Hristiyan anlayışının özelliklerini belirlemekte ve gelecek endişesi ve gelecek umudu hakkında yorum yapma becerisi kazanmaktadır.

Programın üzerinde durduğu konulardan bir tanesi Tanrı’nın Krallığı meselesidir. Bu konu öğrenciye Hristiyanlık inancı bakış açısıyla gelecek vizyonu kazandırmak için programın belirli yerlerinde birçok kez geçmektedir. “Öğrenciler, İsa’nın Tanrı’nın Krallığı ilanını, Hristiyanların ve kilisenin hayatı ve geleceği şekillendirmek için temel yönelim olarak yorumlarlar.”⁶⁵¹ Program, Tanrı’nın Krallığını kilise ve Hristiyanların gelecek hayatla ilgili düşüncelerinin merkezine koymaktadır. Bu yaklaşım dünyanın sonu, kıyamet gibi ahir zamanla ilgili konularda Evanjelik anlayışı net bir şekilde ortaya çıkarmaktadır. Öğrencilerden, ahir zamanda İsa’nın bildirdiği Tanrı’nın hükümdarlığının hüküm süreceği inancına sahip olmaları, korku ve umut bağlamında ahir zamanla ilgili yorumlamalara gitme kabiliyetini elde etmeleri beklenmektedir.

⁶⁵⁰ Alan Yetkinliği, Yeterlik Aşaması, Kernlehrplan für die Sekundarstufe II Gymnasium/Gesamtschule in Nordrhein-Westfalen, s. 34.

⁶⁵¹ Alan Yetkinliği, Yeterlik Aşaması, Kernlehrplan für die Sekundarstufe II Gymnasium/Gesamtschule in Nordrhein-Westfalen, s. 35.

Kitapta ahiret konusu genel Hristiyanlık inancı bağlamında işlenmekte, İsa'nın yeniden dirilişi ile bağlantı kurulmaktadır. Evanjelik ahiret inancı farklı ifade şekilleri ile öğrencilere sunulmaktadır.

Kitap, ahiret ve gök kelimelerine verilen anlamı açıklayarak öğrencileri bu konuda yapılan yorumlar hakkında bilgilendirmektedir. “Sonra biz daima onunla olacağız. Bu bağlamda ahiret ve gök kelimelerini Hristiyanlığa göre Tanrı katında olma olarak yorumlanabilir.”⁶⁵² Hristiyanlıktaki ahiret tasviri konusunda kitap bazı terimlerin önemine dikkat çekmektedir. Örneğin ahiret ve gök kelimelerinin Tanrı’da olma manası çıkabileceği belirtilmektedir. “Hristiyanlıkta İsa tarafından gelen kurtuluşun anlatıldığı öğretilerde ise günahattan kurtuluş, yeniden diriliş inancına göre daha önemlidir.”⁶⁵³ İsa tarafından kurtarılma ve kurtuluşa erme teorisinde ise Ahiret inancından ziyade günahlardan kurtulma daha ağır basmaktadır.

Kitap ölüm sonrasını Tanrı sevgisi bağlamında değerlendirmektedir. “Hristiyanlar öncelik olarak ölüm sonrası ile ilgilenmez. Bilakis Tanrı sevgisinin İsa’dan ayrılamayacağı sonucuna varırlar. Tanrı için yaşarız, Tanrı için ölürüz dolayısıyla Tanrı’ya aitiz.”⁶⁵⁴ Bu yüzden Evanjelik Teologlar, Hristiyan inancına göre ölümden sonraki hayatı düşünmekten ziyade dünyada İsa ile beraber olmak yani onun yolunu takip etmeye önem arz etmektedir. Bu düşünce kısaca “Tanrı için yaşarız, Tanrı için ölürüz dolayısıyla Tanrı’ya aitiz.” cümlesiyle özetlenmektedir. Bu konuda öncelik dünyada Tanrı’nın sevgisinden ayrılmamak şeklinde ifade edilmektedir.

“Burada ölümden sonra basitçe devamlı yaşama söz konusu değildir. Bilakis Tanrı’ya yakınlık ve ondan ayıran günahlardan kurtulma ile ölüm sonrası var olur.”⁶⁵⁵ Kitaptaki bu ifadelerle göre Evanjelik anlayışa göre Hristiyanlıkta hayatın

⁶⁵² *Religionsbuch Oberstufe*, s. 257.

⁶⁵³ *Religionsbuch Oberstufe*, s. 257.

⁶⁵⁴ *Religionsbuch Oberstufe*, s. 257.

⁶⁵⁵ *Religionsbuch Oberstufe*, s. 258.

ölümle bitmediğine, devam ettiğine inanılmaktadır. Ölüm sonrası hayat normal bir hayat olmayıp belirli özellikleri içermektedir. Bu hayat Tanrı'ya yakın olarak ve Tanrı'dan uzaklaştıran günahlardan kurtulmuş bir şekilde devam etmektedir.

“Hristiyanlıktaki yeniden dirilme umudunun ana fikri İsa'nın geri dönüş beklentisi ve bununla bağlı olan mahkemedir.”⁶⁵⁶ İsa'nın tekrar gelmesi fikrinin ölümden yeniden dirilme anlayışının temelini oluşturduğu belirtilmektedir. İsa'nın gelişi ile yapılacak bir hesaplaşmanın bir mahkemenin olduğu kabul edilmektedir. Bu ifadelerle göre Hristiyanlıkta ölümden sonra hesaplaşmanın olduğuna inanılmaktadır. Bu hesaplaşma ise İsa'nın gelmesine bağlıdır.

“Yeni Ahit'e göre yeniden dirilmeden mahkeme için ön koşul anlaşılmamakta, ölüm ve günah dünyasından kesin kurtuluş şeklinde yorumlanmaktadır.”⁶⁵⁷ Hristiyanlıkta ölümden sonraki hayatta bir mahkemenin, bir hesaplaşmanın olduğuna inanılmakla birlikte, yeniden dirilmenin koşulu mahkeme değil de önceliğin günahlardan kurtulma olduğu ifade edilmektedir.

Viyana Lise Doktriner Evanjelik Din Dersi Öğretim Programı

Program, ölüm ve sonrası konusu İncil kaynaklı işlemektedir. Dünyanın sonu ve kıyamet konularının İncil'den yola çıkarak öğrencilerin bu alanda bilgilenmelerini hedeflemektedir. Program, bu konuyu sadece dinî metinlere bağlı kalarak açıklamak yerine öğrencilerin çevrelerinde meydana gelen ölüm, cenaze gibi olayları gözlemleyerek yorum yapmalarını beklemektedir.

Program 5. sınıf öğrenme alanında öğrencilerin dünyanın sonu, kıyamet konularını İncil geleneği arka planında anladıkları belirtilerek öğrencilerin dikkatinin kıyametle ilgili konulara çekildiği anlaşılmakta ve bunun için İncil'in temel kaynak olarak kullanıldığı belirlenmektedir.⁶⁵⁸ Bu konularla ilgili bilgi sahibi olmada

⁶⁵⁶ *Religionsbuch Oberstufe*, s. 258.

⁶⁵⁷ *Religionsbuch Oberstufe*, (ed. U. Baumann, F. Schweitzer), Cornelsen, Berlin 2013 s. 258.

⁶⁵⁸ *Gesamte Rechtsvorschrift für Lehrplan für den evangelischen Religionsunterricht an der Oberstufe der Allgemein bildenden höheren Schulen*, s. 4.

öğrencilerin İncil'e başvurması beklenmektedir. Program ölüm ve sonrası için teferruatlı açıklamalara gitmemektedir. Bu konuda İncil'den bölümler ve alıntılardan faydalanılmamakta, sadece İncil arka planında öğrencilerin dünyanın sonu ve kıyamet konularını anlayacakları ifade edilmektedir.

Program öğrencilere ölüm konusunu ders materyallerine bağlı kalmadan, ölüm vakalarının toplumdaki tezahürlerini gözlemlmeleri ile somutlaştırarak anlatmaktadır.

“Öğrenciler yakın çevrelerinde ölümle yüzleşmeyi deneyimlerler. Ölümünden sonraki yaşam hakkında kendi fikirlerini geliştirirler, bunları Hristiyanlığın diriliş mesajıyla ilişkilendirirler ve ölümün mutlaklığıyla başa çıkmak için cenaze törenlerinin anlamını anlarlar.”⁶⁵⁹ Öğrenciler ölüm gibi duygu yönü ağır basan konular hakkında bilgi kazanırken derste elde ettikleri teorik bilgilerle yakın çevresindeki ölüm ile ilgili gözlem yaparak pratik kazanımlara sahip olmaktadır. Hem teorik hem de pratik bilgileri kullanan öğrencilerden ölüm ve sonrası için kendi anlayış seviyelerine göre anlam vermeleri istenmektedir. Bu durum programın hazırlanmasında dinî uygulamalardan etkili bir şekilde faydalandığını göstermektedir. “Hristiyanlığın diriliş mesajı” kavramının kullanılması ise ölüm sonrası hayata Hristiyanlık inancına göre bir bakış açısı sunmaktadır. Derste diğer inançlar ile ilgili bilgi verilse de öğrencilerin benimsemesi gereken inancın kendi inançları olduğuna vurgu yapıldığı görülmektedir.

Viyana Lise Doktriner Evanjelik Din Dersi Kitabı

Ders kitabı konu hakkında sorular sorup bu sorulara cevap bularak ölüm ve ahiret konusunda öğrencilerin merakını uyandırmaktadır. Konu, ölenin Tanrı'nın korumasında olması, İsa'nın dirilişinin örnek gösterilmesi, Hristiyanlık ahiret inancının belirtilmesi ile işlenmektedir. Ayrıca ölümle ilgili Budizm'den delil gösterilerek yeniden dirilme konusu desteklenmektedir.

⁶⁵⁹ 6. Sınıf- Öğrenme Alanı, Gesamte Rechtsvorschrift für Lehrplan für den evangelischen Religionsunterricht an der Oberstufe der Allgemein bildenden höheren Schulen, s. 5.

Ders kitabı ölümle ilgili sorulara cevap vererek dikkatleri ölüm ve yeniden dirilmeye çekmektedir. “Ama biri çıkıp, ‘Ölümler nasıl dirilecek? Nasıl bir bedenle gelecekler?’ diye sorabilir. Ne akılsızca bir soru! Ektiğin tohum, ölmedikçe yaşama kavuşmaz ki! Ekerken, oluşacak bitkinin kendisini değil, yalnızca tohumunu, buğday ya da başka bir bitkinin tohumunu ekersin. Tanrı tohumu dilediği bedeni, her birine kendine özgü bedeni verir.”⁶⁶⁰ “Ölümlerin dirilişi de böyledir. Beden çürümeye mahkûm olarak gömülür, çürümez olarak dirilitir. Düşkün olarak gömülür, görkemli olarak dirilitir. Zayıf olarak gömülür, güçlü olarak dirilitir.”⁶⁶¹ Ölümlerin nasıl diriltildiği konusu ayetlerden misallerle anlatılmaktadır. Tanrı’nın ekilen tohumu istediği gibi beden vereceği belirtilmekte, bu ifadelerle yeniden diriliş arasında ilişki kurulmaktadır. Ekilen ölümlü şeyin ölümsüz olarak dirileceğinde olduğu gibi, ekilen ölümlü bedenin de ölümsüz olarak dirileceği belirtilmektedir. Verilen örneklerle yeniden diriliş hakkında mantıksal deliller sunulmaktadır.

“Ölüm bir ceza ve yok oluş değildir. Ölümünden sonra da insan Tanrı’nın korumasında kalır, hiçliğe düşmez, bilakis Tanrı katında şahsiyetini korur.”⁶⁶² Evanjelik Mezhebine göre ölümle hayat sona ermemekte, ölümünden sonra başka bir hayatın olduğuna inanılmaktadır. Ölümünden sonra insanın yerinin Tanrı katı olduğu ve insanın herhangi bir şekilde kaybolup gitmeyeceği belirtilmektedir. Ölüm, yok olmak değil Tanrı’nın korumasına girmek demektir. Bu ifadelere göre Evanjelikler ahiret hayatı olduğuna kesinlikle inanmaktadır.

“İsa’nın ölümü ve yeniden dirilmesiyle bizim için ölümün üstesinden gelinmiştir. Yeniden dirilmeden kasıt Tanrı’nın insanın yaşamasını istemesidir. Onu cezalandırmak değil, bilakis günahları affetme ve bağışlamadır.”⁶⁶³ Evanjelik inancın ölüme yaklaşımı İsa’nın ölümü ve dirilmesiyle açıklanmakta ve bu konuda yorumlamalara

⁶⁶⁰ *Religion, entdecken, verstehen, gestalten*, s.112, 1. Korinther 15, 35-39.

⁶⁶¹ *Religion, entdecken, verstehen, gestalten*, s.112, 1. Korinther 15, 42-44.

⁶⁶² *Religion, entdecken, verstehen, gestalten*, s.116.

⁶⁶³ *Religion, entdecken, verstehen, gestalten*, s.116.

gidilmektedir. İsa'nın ölümü ile diğer insanların ölümü arasında bağ kurulmakta, İsa'nın sonraki insanlar için ölümü yendiği, yeniden dirilmesi ile Tanrı'nın insanları affettiği ifade edilerek ölüm ile ilgili yorumlar yapılmaktadır. Bu haliyle ölümün soğuk yönüne değil de Hristiyanlar için ölümün yok olmamak, affedilmek gibi yönleri vurgulanarak umut verici betimlemelere gidilmektedir.

“Sonsuz yaşama inanç, bağımsız bir inanç konusu değildir, yalnızca Tanrı'nın sonsuzluğuyla koşullanan Hristiyan inancının perspektifidir.”⁶⁶⁴ Hristiyan inancına göre sonsuz hayatın varlığı Tanrı'nın ebediliğine bağlı kabul edilmektedir. Tanrı'nın sonsuz olmasından dolayı, hayatın da sonsuzluğu söz konusu olmakta ve Hristiyan inanca göre sonsuz bir hayata inanılmaktadır. Bu da ölümden sonraki hayatın varlığının farklı açıdan izahı anlamına gelmektedir.

“Ebedi hayata inanç Hristiyan inancını bakış açısına göre, Tanrı açısından insanla ölümüne kadar sürdürdüğü ilişki, insan açısından Tanrı'ya güvenmesi ve bununla ölüm gelene kadar Tanrı tarafından kabul edilmesine hazır olmaktır.”⁶⁶⁵ Sonsuz hayata inanmanın Tanrı ve insan açısından anlamının irdelendiği bu cümlede insan açısından sonsuz hayata inanç konusunda Tanrı'ya güven duygusu öne çıkmaktadır. Bu ifadeyle sonsuz hayatla ilgili kaygılara rahatlatıcı bir yorum yapılmaktadır. Tanrı'ya güvenen insanın ölümden sonraki hayat için endişelenmesine gerek kalmadığı şeklinde anlam çıkarılmaktadır.

“O halde Tanrı nerede ve kiminle konuşsa ister öfkeyle ister merhametle, kesinlikle ölümsüzdür. Biz sonsuzluğa kadar ve ölümsüz bir şekilde Tanrı'nın konuştuğu kimseleriz.”⁶⁶⁶ Luther ise sonsuzluğa inanma konusuna Tanrı'nın konuşması açısından yorum getirmektedir. Ona göre Tanrı kimle konuşmuşsa o ölümsüzdür.

⁶⁶⁴ *Religion, entdecken, verstehen, gestalten*, s.123.

⁶⁶⁵ *Religion, entdecken, verstehen, gestalten*, s.123.

⁶⁶⁶ *Religion, entdecken, verstehen, gestalten*, s.123.

Luther kendilerini, sonsuzluğa kadar ölümsüz bir şekilde Tanrı ile konuşan Tanrı'nın kulları olarak tanımlamaktadır.

Ders kitabında yeniden doğuş konusu Budizm'den örnek verilerek anlatılmaktadır. Buna göre insan, kendinin aslında kim olduğunu bulana kadar yeniden doğmaktadır. Dünyadaki acının temeli de açgözlülüktür ve kurtuluş da bundan vazgeçmekte yatmaktadır. Dünya varlığından ve egoistlik arzularından vazgeçen kurtuluşa ermektedir. Ölüm ise insanın sıkıca tuttuğu her şeyi alan gibidir. En iyi vaiz ise arzusuz olmaktır.⁶⁶⁷ Bu açıklamalar Evanjelik doktrinin ölümden sonra yeniden dirilmeye önem verdiğini göstermektedir. Bununla birlikte bu konu anlatılırken başka dinlerdeki yeniden dirilmenin örneklerle işlenmesi konuyu farklı bakışlarla zenginleştirirken, aynı zamanda alıntı yapılan diğer inançlarla bilgisel bir bağ kurulmaktadır. Bu durum, kitabın farklı yerlerinde vurgulanan birlikte yaşama kültürüne dolaylı olarak katkı sağlamaktadır. Çünkü Evanjelik öğretilerdeki yeniden dirilme konusunda fikir sahibi olan öğrenci yeniden diriliş anlayışı olan farklı inanıştaki öğrenci ile fikir alışverişinde bulunurken ortak bir noktada buluşma imkânı bulacak ve fikri manada yakın ilişki kurmalarına ortam hazırlayabilecektir.

2.4.7. İnsan

Kuzey Ren Vestfalya Eyaleti Lise Doktriner Evanjelik Din Dersi Öğretim

Programı

Öğrenme alanı insanın mahiyetini ve Tanrı-insan ilişkisini konu edinmektedir. “Bu öğrenme alanı, insanın kim olduğu, insan olmanın mahiyeti, kendini kime veya neye borçlu olduğu soruları ile ilgilenir. Hristiyan bakış açısına göre, insanın Yaratıcı olan Tanrı, diğer insanlar ve yaratılan her şeyle özel bir ilişkisi vardır.”⁶⁶⁸ Öğrenciler bu öğrenme alanında insan kavramını merkeze alarak, geniş bir bakış açısıyla insanı ve onu

⁶⁶⁷ Religion, entdecken, verstehen, gestalten, s.127.

⁶⁶⁸ Öğrenme Alanı, Kernlehrplan für die Sekundarstufe II Gymnasium/Gesamtschule in Nordrhein-Westfalen, s. 18.

insan yapan özellikleri tanımakta, var oluşlarında etkin unsurları öğrenmektedir. İnsan kavramının tanıtımında öne çıkan özellik insanın var oluşunda bir şeye olan borçluluğu, minnettarlığıdır. Bu insan tasavvuru vesilesiyle insanın var oluşunda Tanrı'nın etkisi öğrencilerin dikkatine sunulmaktadır. Diğer bir husus ise insanın yaşamında başıboş bir varlık olmadığı, Tanrı başta olmak üzere diğer varlıklara ve kendine karşı ilişki içinde olması durumudur. Bu yönüyle program, insanı çevresindekilere karşı sorumluluğu olan bir varlık olarak tanıtmaktadır.

Programda insan Tanrı'nın gölgesi (Tanrı'nın benzeri, Ebenbild Gottes) olarak tanıtılarak onun dindeki konumuna dikkat çekilmektedir.⁶⁶⁹

Öğrencilere insan konusunda kazandırılmak istenen yetkinliklerin temel çıkış noktası Eski ve Yeni Ahit olarak belirlenmektedir. “Öğrenciler, İncil ve Hristiyanlık bakış açısıyla insanın temel yönlerini İncil'deki eski tarihten örneklerle (Yaratılış 1-11) anlatır.”⁶⁷⁰ Öğrenciler insan hakkında bilgileri Hristiyan geleneğine göre almaktadır. Bu bölümde insanın yaratılışında Eski Ahit'teki Yaratılış Kitabının 1-11. ayetlerinden yararlanıldığı ifade edilmektedir. Alan bilgisi bağlamında bu kavramın anlatımında Eski ve Yeni Ahit birlikte kaynak olarak kullanılarak genel Hristiyanlık bakış açısıyla insan kavramı açıklanmaktadır. Öğrencilere evrenin, dünyanın, canlıların ve ilk insanın yaratılışı Eski Ahit'ten örnekler verilerek açıklanmaktadır.

Öğrencilerden, insan kavramı hakkında İncil'den esinlenerek bir sonuca varmaları beklenmektedir. “Öğrenciler, mahlûkat ve Tanrı'nın sureti ile ilgili İncil'de geçenleri pratik sonuçları açısından değerlendirir.”⁶⁷¹ Öğrencilerden yaratılanlar ve özellikle Tanrı'nın gölgesi olan insan hakkında değerlendirmelerde bulunmaları beklenmektedir. Öğrencilerden diğer yaratılanlar ve insan arasındaki ilişkinin pratikteki sonuçları bağlamında fikir yürütmeleriyle insanın dünyadaki önemli rolü üzerinde

⁶⁶⁹ Kernlehrplan für die Sekundarstufe II Gymnasium/Gesamtschule in Nordrhein-Westfalen, s. 22.

⁶⁷⁰ Alan Yetkinliği, Giriş Aşaması, Kernlehrplan für die Sekundarstufe II Gymnasium/Gesamtschule in Nordrhein-Westfalen, s. 22.

⁶⁷¹ Karar Verme Yetkinliği, Giriş Aşaması, Kernlehrplan für die Sekundarstufe II Gymnasium/Gesamtschule in Nordrhein-Westfalen, s. 22.

düşünmeleri istenmektedir. Ayrıca programda insanın Tanrı'ya benzeyen varlık olarak tanıtılması Hristiyan inancında insanın yüksek konumuna dikkat çekilmektedir.

Program insan konusunu işlerken özgürlük ve sorumluluk kavramlarına ayrı bir yer ayırmaktadır. “Öğrenciler, farklı insan profillerini; özgürlük tanımı, diğer insanlara ve yaratılmışlara karşı sorumluluk ve ayrıca cinsiyet farklılıkları bağlamında ayırır. Seçilmiş İncil pasajlarında özgürlük ve sorumluluk arasındaki ilişkiyi tanımlar.”⁶⁷² Öğrencilere insan kavramı anlatılırken, özgürlük, sorumluluk kavramlarının yaratılışla ilişkilendirilmesi insana dinî bir anlam yüklemektedir. İnsanın yaratılıştan gelen doğası gereği özgür olmakla birlikte diğer insanlara karşı da sorumlu bir varlık olduğuna vurgu yapılmaktadır.

Hristiyanlar açısından özgürlüğe verilen anlam öğrencilere aktarılmaktadır. “Öğrenciler, özgürlüğü Hristiyanlık anlayışına göre Tanrı'nın bir hediyesi olarak açıklar.”⁶⁷³ İnsanın Tanrı nezdinde özgür bir varlık olduğuna vurgu yapılarak özgürlük ve insan arasında dinî bir ilişki kurulmakta ve özgürlüğün dinden gelen bir hak olarak önemi ortaya konmaktadır.

Kuzey Ren Vestfalya Eyaleti Lise Doktriner Evanjelik Din Dersi Kitabı

Ders kitabı insan kavramı hakkında sorular sorarak bu kavramdan ne anlaşıldığını belirlemeye çalışmaktadır. “Ben kimim? Bu soru kendimi bir ömür boyunca meşgul eder. Kendimi tanıyabilir miyim? Kendimi nasıl tanırım? Varlığım iyi bir şey midir? İstedigimi yapacak kadar özgür müyüm?”⁶⁷⁴ Kitap, insan konusuna bu sorularla başlayarak konuyu ilginç hale getirmekte ve öğrencilerin dikkatini bu sorularla insan konusuna çekmektedir. Bu soruları insanın kendine sürekli sorduğunu ifade ederek insanı sürekli sorgulayan bir varlık olarak tanıtmaktadır.

⁶⁷² Alan Yetkinliği, Yeterlik Aşaması, Kernlehrplan für die Sekundarstufe II Gymnasium/Gesamtschule in Nordrhein-Westfalen, s. 28.

⁶⁷³ Alan Yetkinliği, Yeterlik Aşaması, Kernlehrplan für die Sekundarstufe II Gymnasium/Gesamtschule in Nordrhein-Westfalen, s. 29.

⁶⁷⁴ Religionsbuch Oberstufe, s. 211.

“Ama İncil’de insanla ilgili Tanrı’nın kralı düşüncesi yoktur. Bilakis kadın ve erkek olarak yaratılan insan düşüncesi vardır. Yaratılıştaki insanlar arasında bu küçük farktan başka bir fark yoktur.”⁶⁷⁵ Bu ifadeler İncil’in insanın yaratılışı konusunda insana yaklaşımını betimlemektedir. İncil’in insan anlayışında insanın eşitliği öne çıkmaktadır. Tanrı’nın kralı bağlamında insanın değerlendirilmesi insanlar arasında kral-insan eşitsizliğine sevk edeceği düşüncesi İncil’de benimsenmediği, asıl olanın insanlar arası eşitlik olduğu fikri ağır basmaktadır.

“Hristiyan antropolojisi insanı Tanrı’nın kendi suretinde yarattığı varlık olarak görür. Bu onun saygınlığını sağlar. İnsan *oeconomicus*, *socius* ve *sapiens* gibi dar bir resme indirgenemez. Doğru yürüyemeyen engelli bir insan yarım insan değildir.”⁶⁷⁶ Ders kitabı Hristiyanlık antropolojisi açısından insana anlam verirken Darwinizmi eleştirmekte ve konuyu insan onuruna vurgu yaparak ele almaktadır. Hristiyanlıkta insan Tanrı’nın kendi suretinde yarattığı varlık olduğu ve böyle bir yaratılışın insan için onur sayıldığı ifade edilmektedir. Tanrı’nın gölgesi, benzeri olan insan için ise varoluştan gelen bir eksikliğin Hristiyanlığa göre kabul edilmemesi gerektiği belirtilmektedir. Yukarıdaki bilgilere göre insan Darwinizm aşamalarında olduğu gibi baştan eksik olup sonra son noktaya gelen bir varlık değil, baştan beri Tanrı tarafından kendine verilen yaratılış kaynaklı saygınlığı ile kusursuz bir varlıktır. Sonuç olarak Hristiyanlık Darwinizmin insan anlayışına karşı çıkmakta, insanı Tanrı tarafından mükemmel olarak yaratılmış onurlu bir varlık olarak kabul etmektedir.

Ders kitabı Evanjelik inançtaki günah konusunu insanın özü ile fiili arasındaki ilişkiden yola çıkarak açıklamaktadır. Kitapta yaratılış hikâyelerinin Tanrı’nın insanı iyi bir varlık olarak yarattığını anlattığı ifade edilmektedir. Bunun akabinde insanın artık neden iyi olmadığı sorusunu ise İncil’in bunu günah meselesi ile açıkladığını belirtmektedir. Buna göre Tanrı, Âdem ve Havva’ya ağacın meyvesini yemelerini

⁶⁷⁵ *Religionsbuch Oberstufe*, s. 226.

⁶⁷⁶ *Religionsbuch Oberstufe*, s. 237.

yasakladığı halde onlar meyveyi yemekte ve sonrasında cennetten kovulmaktadır. Teoloji bu durumu, günahın Tanrı ile insan arasındaki ilişkiyi bozduğu için günah meselesi diye adlandırmaktadır. Bu andan itibaren dünya artık cennet izleri taşımaktan ziyade acı, düşmanlık vb. kötü davranışları barındırmaktadır.⁶⁷⁷ İyilik ve kötülükte insan faktörüne Hristiyanlık bakış açısıyla bakıldığı bu ifadelere göre insan yaratılıştan iyi bir varlık olmakta ama kendi fiiliyle kötülüğe neden olmaktadır. İnsanın kusurundaki nedeni İncil, günah durumu hikâyesi ile cevaplamıştır. Âdem ve Hava yasaklı meyveyi yiyip cennetten kovulmaları üzerine Hristiyan teologlara göre günah durumu ortaya çıkmaktadır. Hristiyanlık kötülük meselesinde Tanrı'ya atıfta bulunmamakta, kötülüğün insan kaynaklı olduğu vurgulanmaktadır. Hristiyan teolojisine göre Âdem ile Havva'nın cennette işledikleri suç bir yandan cennetten kovulmalarına neden olurken bir yandan da günah kapısının insan tarafından aralanmasıyla dünyadaki kötülüklerin sebebi olmaktadır.

İnsanın günah işlemesi konusunda Martin Luther yorum getirmektedir. “Azizler, günahları ile yüzleştiği ve Tanrı'nın rahmetini umarak ona yalvardıkları için onlar Tanrı tarafından doğru olanlardan sayılır. Onlar gerçekte ve kendi gözlerinde haksızdırlar ama kendi günahlarının itirafı ile Tanrı katında haklı görülürler.”⁶⁷⁸ İnsanın günah işlemesi konusunda kendi yorumunu açıklayan Luther, Hristiyanlık için kabul edilen genel inanca açıklık getirmektedir. Luther'in günah yorumlamasında öne çıkan husus günahın itirafı ve ondan duyulan pişmanlıktır. İnsan işlediği günahı düşünüp onunla yüzleşirse ve duyduğu pişmanlığı Tanrı'ya sunarsa o zaman Tanrı nazarında günahsız kabul edilmektedir. Bu bakış açısıyla günahı affeden makamın kilise ve din adamları gibi araçlar değil de doğrudan Tanrı olduğu vurgulanmaktadır. Affetme yetkisinin doğrudan Tanrı'da olduğu kabul edilmektedir. Günah konusunun bu şekilde değerlendirilmesi Evanjelik anlayışın görüşünü yansıtmaktadır.

⁶⁷⁷ *Religionsbuch Oberstufe*, s. 238-239.

⁶⁷⁸ *Religionsbuch Oberstufe*, s. 238-239.

Kitapta belirtildiği üzere arınma, Orta Çağ'da ceza ve infaz yoluyla hakkın tekrar verilmesi, insanın kendi çabasıyla kurtuluşuna kavuşma anlamına gelmektedir. Kitap bu konuda Luther'in yorumuna yer vermekte, Luther'in, insanın işleri ve takvasıyla Tanrı'nın huzurunda haklı olamayacağını anladığını ifade etmektedir.⁶⁷⁹

Luther bu kavramı şu görüşleriyle yorumlamaktadır: “Ona göre Tanrı'nın adaleti, Tanrı'nın insana sadakatidir. Mesih'in kurtuluş eylemi aracılığıyla, Tanrı günahlarımızı bize karşı tutmaz, onun sevgisine kabul ediliz. Ama haklı kabul edilse de günahkârlığı devam eder.”⁶⁸⁰ İnsanın günahlardan arınması, kendini haklı çıkarması Luther'e göre insanın kendi çabasıyla olmamaktadır. Orta Çağ'da insanın arınması belirli cezalar ve infazlarla geçerli sayılırken Luther buna itiraz etmektedir. İnsan dindar olsa da kurtuluşun ve arınmanın sadece Tanrı vasıtasıyla mümkün olacağını vurgulamaktadır. Tanrı ile insan arasındaki ilişkide sadakat ve sevgiye değinen Luther, arınmayı bu kavramlarla açıklamaktadır. Ona göre insan haklı olsa da aynı zamanda günahkâr olarak kalabilmektedir. Luther, günahtan ziyade sevgiye öncelik vermekte, Tanrı nazarında sevginin üstün olduğunu kabul etmektedir. Bu yorumlarla Luther, insanın kurtuluşunu ve günahlardan arınması kurumların ve kişilerin elinden alıp Tanrı ile insan arasına bırakmaktadır.

Kitap, insanın kurtuluşu konusunu sadece Hristiyanlık ile sınırlandırmamakta, farklı inançtaki kurtuluş anlayışlarını da içerek öğrenciye bu konu hakkında daha geniş düşünme ve karşılaştırma imkânı vermektedir.

Yahudilik, Evanjelik, Katolik ve İslam'da kurtuluş anlayışı şu şekilde açıklanmaktadır:

“Yahudilikte kurtuluş, bir aracıya olan inancın sağladığı kişisel mutluluktan daha fazlasıdır. Bu inanç olmadan insan kurtuluştan uzak bırakılmıştır. Biz, Yahudi-Hristiyan temel birleşim noktasında bulunuyoruz. Mesih kurtuluşun aracısıdır. Musa ve

⁶⁷⁹ *Religionsbuch Oberstufe*, s. 245.

⁶⁸⁰ *Religionsbuch Oberstufe*, s. 245.

diğer İsrail peygamberleri ise dinî gerçekliğin aracılarıdır.”⁶⁸¹ Yahudilikte kurtuluş insanlara dini anlatan aracıya imanla mümkün olmaktadır. Bu iman kurtuluşun şartı olarak sunulmaktadır. Bir sonraki cümlede de Musa ve diğer İsrail peygamberleri birer aracı olarak tanıtılmaktadır. Buna göre insanlar kurtuluşa ermek için İsrail peygamberlerinin getirdiklerine inanmaları gerekmektedir. Yahudiliğin kurtuluş anlayışının anlatıldığı bu ifadelerle göre kurtuluş konusu bağlamında Yahudi ve Hristiyan inancının ortak noktalarına değinilmektedir. Bu ortak noktalardan bir tanesi İsa’nın dinî önderliği reddedilmediği gibi onun kurtuluşa götüren bir aracı olarak İsrail peygamberleri arasında tanıtılmasıdır. Bu ifadeler Yahudiliğin İsa’ya yaklaşımını belirtmektedir.

“Katoliklerde ise kurtuluş, Tanrı’nın sevgisine yakın olma ve bu sevgiye kesin bir şekilde sahip olmadır. Ayrıca kurtuluş insanın kendi tarihi ve insani varlığından kurtuluşu değil bilakis kendi varlığının kurtuluşudur.”⁶⁸² Katolik inançta kurtuluş, insanın davranışına binaen iki açıdan ele alınmaktadır. İlki insanın Tanrı’ya olan bireysel sevgisi ile alakalı olup, kurtuluşun bu sevgiye bağlı olmasıdır. Sevgi, insanın gelecekte kurtuluşunun şartı olarak belirlenmektedir. Diğerisi ise insanın tarihi ve sosyal yönüyle alakalıdır. İnsanın kendinin tarihi geçmişinden ve insanlar arası sorumluluğundan kurtulması onun kurtuluşu sayılmamakta, onun tarihi ve insani yönü olan bir varlık olmasıyla kurtuluşa ermesi asıl kurtuluş olmaktadır.

“Evanjelik anlayışta ise kurtuluş, Tanrı’nın Krallığındaki sonsuz mutluluk olarak tanımlanmaktadır. Ayrıca kurtuluş, insanın varoluşsal kaygılarından ve kendi bencil ilgilerinden dolayı ortaya çıkan sıkıntılardan kurtulması demektir. Luther ise kurtuluşu, rahmet ve saf iyilikten bize gelen şey olarak tanımlamaktadır.”⁶⁸³ Evanjelik inanışta kurtuluş düşüncesinin iki yönlü ele alındığı ifade edilmektedir. Bunlardan biri Tanrı’nın

⁶⁸¹ *Religionsbuch Oberstufe*, s. 28.

⁶⁸² *Religionsbuch Oberstufe*, s. 29.

⁶⁸³ *Religionsbuch Oberstufe*, s. 29.

Krallığı çerçevesinde değerlendirilmektedir. Kurtuluşun sonsuz Tanrı'nın Krallığındaki mutlulukta olacağına vurgu yapılmaktadır. Bunun için ise İsa'nın mesajlarına uymak gerekmektedir. Diğeri ise kişinin kendi dinî mutluluğudur. Bu ise şahsi kaygılarından kurtulmak ile mümkün olmaktadır.

“İslam’a göre kurtuluş, kanuni düzen içinde insanın ruh ve beden, düşünce ve davranış, eğilim ve gerçek uygulamada uyumlu bir bütün oluşturmaktadır. İnsanın ahlaki gelişimini desteklemesi, haklarını koruması ve toplumsal durumu düzeltmeleri insanın kurtuluşuna götürmektedir.” Evanjelik Din Dersi kitabına göre İslam'ın kurtuluş anlayışı, Tanrı'nın koyduğu kurallara uyarak ahlaken olgunlaşması ile açıklanmaktadır. Kanuni düzenin sağlanması ile kurtuluş mümkün olmaktadır. İnsan ahlaki olgunluğa beden ve ruhen dinî düzene uyarak, haklara riayet ederek ve toplumsal etiğe uygun hareket ederek erişebilmekte, nihayetinde de kurtuluşu bulmaktadır. İslam'a göre insanın kurtuluşu hem şahsen hem de içinde yaşadığı toplumun bir bireyi olarak ahlaki olgunluğa erişmesi ile mümkün olmaktadır.

İnsanın özgürlüğü konusunda Martin Luther'den alıntılar yapılmaktadır: “Bir Hristiyan nasıl olur ve özgürlüğünü nasıl kazanır soruları ile ilgili iki ilke sunmak istiyorum: Bir Hristiyan her şeyin üzerinde özgür efendidir ve kimseye tabi değildir. Bir Hristiyan hizmetkâr bir kuldur ve herkese tabidir.”⁶⁸⁴ Luther bir yandan bir Hristiyanın özgür bir efendi olduğunu ve kimsenin kölesi olmadığını belirtirken diğer yandan tabi olan bir kul olduğunu ifade etmektedir. Tabilerine insanı bu şekilde değerlendirmelerini söylemektedir. Luther, insanla ilgili bu tezat durumu, her Hristiyan'ın ruhi ve bedeni doğasının olduğu argümanı ile açıklamaktadır. “Bu farklılık uğruna, Kutsal Kitap'ta onun hakkında doğrudan birbiriyle çelişen şeyler söylenir.”⁶⁸⁵ Luther, ruh ve bedenin Kutsal Kitap'ta insandaki iki farklı unsur olarak geçtiğini bildirmekte, insanı ruh ve bedenden oluşan bir varlık olarak görmektedir.

⁶⁸⁴ *Religionsbuch Oberstufe*, s. 232.

⁶⁸⁵ *Religionsbuch Oberstufe*, s. 232.

“Tanrı sevgisi ve inancı, kalpleri günahıtan, yasa ve yasaktan uzak tutan gerçek, manevi, Hristiyanlık özgürlüğüdür.”⁶⁸⁶ Luther bir Hristiyan’ın ancak Tanrı’ya iman etmesi ve onu sevmesi ile özgürlüğe kavuşacağını belirtmekte, özgürlüğe dinî bir hüviyet kazandırmaktadır. Luther, özgürlük kavramını bütün insanlar için yorumlamamakta, bunu sadece Hristiyanlar ile sınırlandırmaktadır. Evanjelik hareketin kuruluşunda etkin olan Luther’in bu görüşüne göre asıl hürriyet Tanrı’yı sevmeye ve Tanrı’ya iman etmektir.

Kitap insan ve özgürlüğü konusuna Immanuel Kant gibi bilim adamlarının görüşlerine yer vererek açıklamaktadır. “Tecrübeler insanın dünyada boyun eğen bir varlık olduğunu göstermiştir. Ama o akıl ile donatılmıştır. İnsanın özgürlüğünü aklını kullanarak kazanma imkânı vardır.”⁶⁸⁷ İnsan konusu sadece dinî açıdan ele alınmamakta, diğer bilim dallarından faydalanılarak öğrencilere bu konuda geniş bir bakış açısı sunulmaktadır. Kant, insana akıl ile araştırma yeteneği verildiğini, onun doğada kendi gidişatını belirleme gücüne sahip olduğunu ve sahip olduğu güçle iyiyi ve kötüyü bulabileceğini ifade etmektedir. Zamanla doğadaki zorlukları yenmeyi öğrenir. İnsanda aklını kullanma yeteneği ile kendi özgürlüğünü kazanma kabiliyetine sahip olduğu ifade edilerek akıl ile özgürlük arasında yakın bir ilişki kurulmaktadır.

Viyana Lise Doktriner Evanjelik Din Dersi Kitabı

Ders kitabında insan konusu, insan-Tanrı ilişkisi, insanın cennetteki yaşamı, meyveyle imtihanı bağlamında işlemektedir.

Kitap, insanın yaratılışında Tanrı’ya benzerliğe vurgu yaparak insan-Tanrı ilişkisini açıklamaktadır. “Tanrı insanı kendi suretinde yarattı, onu Tanrı’nın suretinde yarattı. Onları erkek ve dişi olarak yarattı.”⁶⁸⁸ Eski Ahit’in Yaratılış Bölümünde geçen ayetlerde⁶⁸⁹ insanın yaratılışı anlatılmakta, insanın Tanrı suretinde ve ona benzer şekilde

⁶⁸⁶ *Religionsbuch Oberstufe*, s. 233.

⁶⁸⁷ *Religionsbuch Oberstufe*, s. 233.

⁶⁸⁸ Genesis 1, 27.

⁶⁸⁹ Genesis 1, 26-29.

kadın ve erkek olarak yaratıldığı belirtilmektedir. Ayrıca insanın diğer yaratıklara hükmetme gücüne de vurgu yapılmaktadır. Ayetlere göre Tanrı kadın ve erkeği yaratmakta, kutsamakta ve onlara çoğalarak yeryüzünü doldurmalarını, birbirlerine üstünlük kurmalarını söylemektedir. Evanjelik Din Dersi kitabı insanın yaratılışı ile ilgili bilgileri Eski Ahit'ten almakta, bu konuda kaynak olarak Eski Ahit'i kullanmaktadır.

“Rab Tanrı doğuda, Eden'de bir bahçe dikti. Yarattığı insanı oraya koydu.”⁶⁹⁰ İnsanın yaşam serüvenini anlatan bu ayette insanın yaşadığı yer cennette (Eden) bir bahçe olarak isimlendirilmekte, yaşamın burada başladığını belirtmektedir. “Ona, bahçede istediğin ağacın meyvesini yiyebilirsin diye buyurdu. Ama iyiyle kötüyü bilme ağacından yeme. Çünkü ondan yediğin gün kesinlikle ölürsün.”⁶⁹¹ Yaratılan insanın cennetteki bahçede yaşadığını belirten ayetlerin devamında, orada istediklerinden yemelerinde sakınca olmadığı ama bir ağaca yaklaşmamalarını, şayet o yasak ağacın meyvesini yerlerse artık ölümsüz olmayacakları Tanrı tarafından kendisine söylenmektedir. Böylece insanın bahçedeki hayatı başlamakta ve ilk hataya kadar devam etmektedir.

Kitabın bu ünitesinde Kuran'da geçen yaratılışla ilgili ayetlerden de alıntılar yapılmaktadır. Bu ayetlerin⁶⁹² birinde Allah, meleklerle, yeryüzünde bir halife yaratacağını bildirmekte ve melekler de bu yaratma hakkındaki görüşlerini bildirmektedir. Bir diğer ayette⁶⁹³ de Âdem ve hanımının bahçede istedikleri gibi dolaşmaları ama bir ağaca yaklaşmamaları anlatılmaktadır. Başka ayetlerde⁶⁹⁴ de insanın sudan yaratıldığı ve onun hizmetine verilen nimetler anlatılmaktadır.⁶⁹⁵ Kuran ayetlerinin tercümesinde cennet (Paradies) kelimesi yerine sadece bahçe kelimesi

⁶⁹⁰ Genesis 2, 4b. 7.

⁶⁹¹ *Religion, entdecken, verstehen, gestalten*, s.71, Genesis 2, 4b. 16-17.

⁶⁹² Bakara 2/30.

⁶⁹³ Bakara 2/35.

⁶⁹⁴ Nahl 16/4-8.

⁶⁹⁵ *Religion, entdecken, verstehen, gestalten*, s. 71.

kullanılmaktadır. Böylece yaratılış konusuna hem İncil hem de Kuran'dan örnekler verilerek İslam'ın ve Hristiyanlığın insanın yaratılışı hakkındaki görüşlerini karşılaştırma imkânı sunulmaktadır. Bu ifadeler ışığında öğrenciler, Evanjelik öğretiye göre yaratılış konusunun kapsamı hakkında bilgi sahibi olmaktadırlar. Yaratılış hikâyesinin Eski Ahit'ten alıntılanması ise bu kitabın Evanjelik anlayıştaki önemini belirtmektedir.

*“Kadın, ‘Bahçedeki ağaçların meyvelerinden yiyebiliriz’ diye yanıtladı. Ama Tanrı, ‘Bahçenin ortasındaki ağacın meyvesini yemeyin, ona dokunmayın, yoksa ölürsünüz’ dedi. Yılan, ‘Kesinlikle ölmezsiniz, çünkü Tanrı biliyor ki, o ağacın meyvesini yediğinizde gözleriniz açılacak, iyiyle kötüyü bilerek Tanrı gibi olacaksınız’ dedi. Kadın ağacın güzel meyvesinin yemek için uygun ve bilgelik kazanmak için çekici olduğunu gördü. Meyveyi koparıp yedi. Yanındaki kocasına verdi, o da yedi.”*⁶⁹⁶

İnsanın Tanrı'nın sözüne ilk karşı gelişinin anlatıldığı ayetlerde günah işlemenin nedeni açıklanmakta, işleyenlerin sıralaması verilmektedir. Bu ayetlere göre yılan önce kadını kandırmakta, kadın da erkeğinin günah işlemesine neden olmaktadır. Günahın sebebi ise insanın elindekinden daha fazlasını elde etme arzusu gösterilmektedir.

Ders kitabı insanın özgürlüğü konusuna yer vermekte ve bu konuda Evanjelik yaklaşımı ortaya koymaktadır.

İnsanın özgürlüğünün kendi elinde olduğuna vurgulayan kitap özgürlüğün kaynağı hakkında öğrencilere yol göstermektedir. “İnsanın gelişimi yaratıldığı şekliyle sabit kalsaydı, doğal içgüdüsünün vesayetinden çıkamaz ve davranışlarında özgür kalamazdı. İnsanın bu durumu insanlık tarihinin büyük bir olayıdır. Bu andan itibaren onun özgürlüğü yazılır.”⁶⁹⁷ İlk insan ve hanımının yasaklı meyveyi yedikleri olayın anlatıldığı bölümde insanın özgürlüğüne vurgu yapılmaktadır. Burada ilk insan ve hanımının yasaklı meyveyi kendi iradelerini ile yediklerine ve insanın yaratılışındaki

⁶⁹⁶ Religion, entdecken, verstehen, gestalten, s. 74, Genesis 3, 2-7

⁶⁹⁷ Religion, entdecken, verstehen, gestalten, s.74.

özgür iradeye dikkat çekilmektedir. Böylece Evanjelik öğretiyeye göre özgürlük kavramı delillendirilmektedir. Özgürlüğün, insanın varoluşu kadar eskiye giden bir hak olduğu vurgulanmaktadır. Din dersinde işlenen bu hak ile öğrencilere hayatlarının her alanında özgürlüğün olması gerektiği yönünde bir izlenim verilmektedir.

“İnsan bilgiye hasrettir. İyiyi ve kötüyü ayırt etme ve kendine göre karar verme özgürlüğüne sahiptir.”⁶⁹⁸ Din dersi kitabı, insana iyiyi kötüyü ayırt etme kabiliyetin verildiği, insanın bilgisiyle karar vereceği konularda özgür olduğunu ifade etmektedir. Buna göre iyi ya da kötü davranışı yapmak insanın hür iradesine verilmektedir.

“İncil, iyiyle kötüyü bilme ağacı ile ilgili uyarısında haklı mıydı? Özgürlüğümüzü kullanmayı bilip bilmediğimizle ilgili birçok davranışımız ve kararlarımızda şüphe vardır. Sonuçlarını bildiğimiz halde doğayı mahvediyoruz.”⁶⁹⁹ Ders kitabı insanın özgür olmasını sorgulamaktadır. Bu özgürlüğün iyi kullanılması gerektiğini belirterek, insanın özgür olmakla birlikte çevresine karşı sorumlu olduğunu ifade etmektedir. İnsanın dünyadaki varlığı boyunca çevresinde birçok değişime ve tahribata sebep olduğu vurgulanmaktadır. Ders kitabında çevredeki zarara dikkat çekilmekte, bu yıkımda insanın etkisinin olduğu belirtilmektedir. Bu ifadelerden yola çıkarak dünyadaki ekolojik yok oluşun önüne geçmenin insanın kendi elinde olduğuna vurgu yapılmaktadır.

“Hristiyan inancı, özgürlük, eşitlik ve kardeşlik alanlarında insana daha fazla imkân veren, birlikte düzenli yaşamın her türlü şekli olarak demokrasiyi onaylar.”⁷⁰⁰ Hristiyan inancı ile demokrasi arasındaki ilişkiye vurgu yapan bu cümleye göre Hristiyanlığın demokrasiyi onaylamasının sebeplerinden biri insanın özgürlüğüne imkân sağlamasıdır. İnsanın hürriyetine değer verilmesi nedeniyle demokratik eylemler

⁶⁹⁸ Religion, entdecken, verstehen, gestalten, s.84.

⁶⁹⁹ Religion, entdecken, verstehen, gestalten, s.84.

⁷⁰⁰ Religion, entdecken, verstehen, gestalten, s.47.

Hristiyanlık açısından desteklenmektedir. Ayrıca Hristiyanlık inancı ile demokrasi arasında temelde herhangi bir zıtlığın olmadığı yukarıdaki ifade ile açıklanmaktadır.

“İnsan Tanrı tarafından kadın ve erkek olarak yaratılmıştır. Bu iki kutup İncil’in yaratılış hikâyelerinde cinselliğin dolaysız temel unsurudur. İncil’in insan anlayışı evlilik ve aile üzerine bina edilmiştir. İncil’e göre eşcinsellik uygulamaları Tanrı’nın iradesine zıttır.”⁷⁰¹ Evanjelik anlayışa göre eşcinsellik Tanrı’nın iradesine ters düşmektedir. İncil’e göre insan, kadın ve erkek olarak yaratılmaktadır. Bu iki cinsiyet İncil’deki yaratılış tasvirlerinde cinselliğin temelini oluşturmaktadır. Cinsellik bağlamında birleşme cinselliğin temel elementi olan sadece kadın ve erkek arasında olmaktadır. Çünkü yaşamın devamı, şehvî birliktelik kadın ve erkek arasındaki ilişki vesilesiyle olmaktadır. İncil’deki insan profili kadın ve erkek üzerinedir.

Eşcinsellik konusuna da değinilen bölümde birbirini seven iki eşcinselle söz hakkı verilmektedir. Bu kişiler aralarındaki ilişkide yaşamış oldukları zorlukları ve çevreden gelen güçlükleri anlatmakta ve bunlara karşı nasıl mücadele ettiklerini dile getirmektedirler. Bu kişiler sevginin kendilerini birbirlerine bağladıklarını vurgulamaktadır. Ayrıca kendilerini dindar olarak niteleyen bu kişiler arasındaki ilişkinin dinî boyutuna da yer verildiği bölümde, birbirlerini seven ve birbirlerine meyleden kişilerin ilişkisinin Tanrı katında günah olmaması gerektiğini belirtmektedir. Kutsama onlara göre birbirinin seven kişilerin bir hayat için beraber yaşamaları olarak tabir edilmektedir.⁷⁰² Bu ifadelerle göre eşcinsellik konusu tek taraflı ele alınmamakta, öğrencilere günlük hayattan örnekler verilerek cinsiyet ile ilgili bu konu hakkında bilgi verilmektedir.

Ders kitabındaki ilgili bölümde eşcinselliğe karşı alınması gereken tavır açıklanmaktadır. Buna göre eşcinsel ilişkiler dışlanmamalı, evlilik ve aile için geçerli olan, özgür irade, birliktelik, bağlılık vb. kriterler eşcinsel ilişki için de geçerli

⁷⁰¹ Religion, entdecken, verstehen, gestalten, s.66.

⁷⁰² Religion, entdecken, verstehen, gestalten, s. 66.

olmalıdır. Diğer Hristiyanlara sunulan dinî hizmetten eşcinsellerin soyutlanmaması, bu manada yardım istediklerinde karşılık bulmaları gerektiği vurgulanmaktadır.⁷⁰³

Ders kitabı insanın kurtuluşu konusu, İsa'nın hayatından örneklerle açıklamaktadır.

Ders Kitabında İsa'nın çarmıha gerilişi ile insanlığın kurtuluşu arasında ilişki kurulmaktadır. “Bütün günahlara yabancı olan İsa, sanki insanlığın bütün günahlarını işlemiş gibi acı ile cezalandırılmıştır.”⁷⁰⁴ Evanjelik inanca göre İsa'nın çarmıha gerilerek öldürülmesini anlatan bu cümlede vurgulanan hususlardan biri İsa'nın hayatı boyunca günah işlemediği gibi öldürülmesine sebep olan suçlamalarda dahi suçsuz olmasıdır. Diğer insanların günahını da üstlenmiş bir vaziyette ölümünün gerçekleştiği ifade edilmektedir. Eski Ahit'te geçen bir peygamber sözünde şu şekildedir: “Barışa kavuşmamız için ceza onun üzerinedir ve onun yaralarıyla biz şifa buluruz.”⁷⁰⁵ İsa'nın cezalandırılmasının nedeni, Eski Ahit'ten deliller getirilerek, insanlığın kurtuluşu için kendisini kurban etmesi olarak tanımlanmaktadır. Onun ölümü insanların kurtuluşa ermesi için bir vesile olduğu fikri Eski Ahit'ten örneklerle desteklenmekte, böylece Yeni Ahit'le bağlantı kurulmaktadır. Bu durum Evanjelik inanca göre gerekli yerlerde Eski Ahit'ten yararlanıldığına örnek teşkil etmektedir.

Evanjelik doktrinin temelini oluşturan bu bilgilere göre çarmıha gerilen İsa'nın kendisidir ve bu olayda acı çekmiştir. İsa'nın kurban edilişi insanlığın kurtuluş içindir. Dolayısıyla İsa boş yere, amaçsızca acı çekmemiştir.

⁷⁰³ Religion, entdecken, verstehen, gestalten, s. 66.

⁷⁰⁴ Religion, entdecken, verstehen, gestalten, s.106.

⁷⁰⁵ Religion, entdecken, verstehen, gestalten, s.106.

2.4.8. Ahlak

Kuzey Ren Vestfalya Eyaleti Ortaokul Doktriner Evanjelik Din Dersi Öğretim Programı

Program Evanjelik ahlak anlayışını davranış ve sorumluluk kavramları bağlamında işlemektedir. Ahlak konusunda kutsal metinler, kilise ve İsa'nın hayatından örnekler vererek, öğrencilere kendi inançları doğrultusunda bir ahlak anlayışı geliştirmeleri için yönlendirmede bulunmaktadır.

Programın öğrenme alanında “Bu öğrenme alanının konuları, İncil ve Hristiyanlık bakış açısıyla diğer insanlara ve dünyaya karşı sorumlu eylemin nedenleri, görevleri, fırsatları ve sınırlarıdır.”⁷⁰⁶ denilmektedir. İnsanın dünyadaki davranışının temelinde Hristiyan anlayışının olduğu vurgulanarak, insandaki diğer insanlara ve dünyaya karşı sorumluluk duygusunun İncil geleneğine göre şekillendiği belirtilmektedir. Bu durum dinin, insanın yaşam alanına ne derece etki ettiğini göstermektedir. Buna göre öğrenciler yaşam biçimi oluşturmada dinî kaynak olarak alacakları anlamına gelmektedir.

Program toplumsal ahlak anlayışının oluşmasında insanın etkisini vurgulamaktadır. “Yaratılıştta esasen adaleti, insan onurunu, özgürlüğü ve sorumluluğu hedefleyen Tanrı'nın devam eden yaratıcı faaliyetinde insan, birlikte şekil veren fail olarak anlaşılmaktadır.”⁷⁰⁷ Burada insanlar arası ilişkileri düzenleyen en önemli konularda insanın etkin rolüne dikkat çekilmektedir. Yaratma fiili Tanrı'ya atfedilirken, insana da burada görev yüklenmektedir. Adaleti temin etme, insan onurunu koruma, sorumluluk vb. önemli davranışlarda insan Tanrı nezdinde etkin bir unsur olarak sunulmaktadır.

Giriş aşaması kazanımlarında öğrencilerde oluşturulmak istenen yetkinlikler açıklanırken; “Öğrenciler, topluluğun başarısı veya başarısızlığı ile ilgili İncil

⁷⁰⁶ Kernlehrplan für die Sekundarstufe I Gymnasium in Nordrhein-Westfalen, s. 14.

⁷⁰⁷ Öğrenme Alanı, Kernlehrplan für die Sekundarstufe I Gymnasium in Nordrhein-Westfalen, s. 14.

metinlerini kendi deneyimlerinin arka planında yorumlarlar.”⁷⁰⁸ denilmektedir. Öğrencilerden İncil’i kaynak alarak tarihte yaşamış toplumların olumlu ve olumsuz davranışları konusunda bilgi sahibi olmaları vesilesiyle bu toplumların başarısının ve başarısızlığın nedenlerini yorumlamaları istenmektedir. Bu şekilde öğrencilere hangi davranışların Evanjelik inançta kabul gördüğünü ve hangilerinden kaçınmaları gerektiği hakkında kanaat oluşturmaları beklenmektedir. “İncil'deki yaratılışla ilgili metinleri inanç ifadeleri olarak tanımlarlar.”⁷⁰⁹ İncil’de geçen yaratılış hikâyeleri ile inanç arasında bağlantıya dikkat çekilmektedir. Bu hikâyelerde Tanrı’nın insandan hangi sorumluluk ve davranışı beklediği konusunda öğrencilerden fikir yürütmesi istenmektedir. “Dünyayı Tanrı’nın eseri olarak anlamanın bir sonucu olarak hayatta ve çevrede sorumluluk almanın örneklerini açıklarlar.”⁷¹⁰ Burada yaratılış ile sorumluluk arasında bağlantıya dikkat çekilerek, öğrencilerden insanın amaçsız bir şekilde yaratılmadığı sonucuna varmaları ve kendilerine ve çevreye karşı sorumlu oldukları bilincine varmaları beklenmektedir.

Program öğrencilere ahlak gelişimi için İncil’i referans göstermektedir. “Öğrenciler, iyi bir iş birliği ve çatışmalarda yapıcı bir şekilde sonuca gitmek için İncil'deki ve İncil'de olmayan kuralları değerlendirir.”⁷¹¹ Öğrencilerden kendi ahlaki gelişimlerini sağlamaları ve insani ilişkilerin ilerletilmesi için İncil eksenli çözüm yolları aramalarının yanında İncil dışından da yardım alabilecekleri ihtimalini göz önünde tutmaları istenmektedir. Toplumsal sıkıntıların sadece İncil eksenli giderilmeyeceğini, bu konuda başka kaynaklara da başvurulabileceği bilgisinin öğrencilerde olması beklenmektedir.

⁷⁰⁸ Alan Yetkinliği, Giriş Aşaması Kazanımları, Kernlehrplan für die Sekundarstufe I Gymnasium in Nordrhein-Westfalen, s. 19.

⁷⁰⁹ Alan Yetkinliği, Giriş Aşaması Kazanımları, Kernlehrplan für die Sekundarstufe I Gymnasium in Nordrhein-Westfalen, s. 19.

⁷¹⁰ Alan Yetkinliği, Giriş Aşaması Kazanımları, Kernlehrplan für die Sekundarstufe I Gymnasium in Nordrhein-Westfalen, s. 19.

⁷¹¹ Karar Verme Yetkinliği, Kernlehrplan für die Sekundarstufe I Gymnasium in Nordrhein-Westfalen, s. 19.

Öğrencilerden beklenen İncil temelli Evanjelik ahlak anlayışı ile ilgili yönlendirmelere bir sonraki aşamada da devam edilmektedir. “Öğrenciler, kendini sevme ve komşu sevgisi arasındaki İncil bağlantısını ele alırken, kendini kabul etme ve ilişki kurma yeteneği arasındaki bağlantıyı tanımlar.”⁷¹² İlişki kurma konusunda kendini ve komşuyu sevme olarak iki unsurun öne çıktığı görülmektedir. Bu iki hususta İncil bağlantılarına gidilmesi konunun Evanjelik anlayıştaki önemine dikkat çekmektedir. Hristiyanlıktaki on emirde⁷¹³ komşu hakkında bahsedildiği göz önünde tutulursa bu hakkın Evanjelik inançta önemli bir yere sahip olduğu belirlenmektedir. Bu yetkinlik alanında öğrencilerden hem kendileri hem de komşuları ile barışık bir kişilik kazanmaları beklenmektedir.

“Öğrenciler, Hristiyanlık anlayışındaki kilise hayırseverliğinin Hristiyanlıkta komşuyu sevmenin ifadesi ve biçimi olarak tanımlar.”⁷¹⁴ Öğrencilerin hayırseverlik duygusunun geliştirilmesinde kiliseye hizmet anlayışından faydalandığı görülmektedir. Kilisenin diakonik (kilise sosyal işleri) çalışmalarında öğrencilerin rol alması onların hayırsever inanır olmalarında etkili olacağı düşüncesi öne sürülmektedir.

Program öğrencilerden kutsal metinlerden yola çıkarak edindikleri ahlaki anlayışını güncel hayatla bağlantılı olarak değerlendirmelerini istemektedir. “Öğrenciler, İncil'deki özgürlük, barış ve adalet anlayışına dayalı bir yaşam ve dünya tasarımının kişisel ve sosyal açıdan sonuçlarını, toplumun dijital alanda dönüşümünün getirdiği zorlukları göz önünde tutarak tartışır.”⁷¹⁵ Öğrencilerden, sosyal hayatta bireysel ve sosyal davranışları kazanmakta İncil'in bu konudaki yaklaşımı hakkında bilgi sahip olmaları beklenmekte ve sorunlara İncil destekli cevap bulma yolları aramaları istenmektedir. Onlardan özellikle dijital dünyanın getirdiği sorunlarla başa

⁷¹² Alan Yetkinliği, Ortaokul Düzeyi Kazanımları, Kernlehrplan für die Sekundarstufe I Gymnasium in Nordrhein-Westfalen, s. 27.

⁷¹³ *Religionsbuch Oberstufe*, (ed. U. Baumann, F. Schweitzer), Cornelsen, Berlin 2013 s. 320.

⁷¹⁴ Alan Yetkinliği, Ortaokul Düzeyi Kazanımları, Kernlehrplan für die Sekundarstufe I Gymnasium in Nordrhein-Westfalen, s. 28.

⁷¹⁵ Karar Verme Yetkinliği, Ortaokul Düzeyi Kazanımları, Kernlehrplan für die Sekundarstufe I Gymnasium in Nordrhein-Westfalen, s. 28.

çıkma İncil’den nasıl faydalanılması gerektiği konusunda fikir yürütmeleri beklenmektedir.

“Öğrenciler, toplumsal cinsiyet rollerine ilişkin kendi ve toplumsal anlayışlarıyla ilgilenir ve onları İncil’deki insan imgelerinin heterojenliği arka planına göre değerlendirir.”⁷¹⁶ Toplumsal alanda gündemden düşmeyen cinsiyet konusunda öğrencilere İncil eksenli bir bakış sunulmakta ve onlardan cinsiyet konusunda kendi bakış açılarını geliştirmede İncil’deki insan tasavvurunu incelemeleri istenmektedir.

Kuzey Ren Vestfalya Eyaleti Lise Doktriner Evanjelik Din Dersi Öğretim Programı

Program, ahlak konusunu Hristiyanlık bakış açısıyla işlemekte, Hristiyan ahlak anlayışının temeli hakkında öğrencileri bilgilendirmektedir. Hristiyan ahlak anlayışı çerçevesinde diğer insanlarla sosyal ilişki kurma ve çevreye karşı sorumluluk bağlamında öğrencilere yol göstermektedir.

Program, Hristiyan ahlakını Tanrı, İncil ve İsa temelinde açıklamaktadır. “Hristiyan inancı ölçüsünü, İncil’deki Tanrı’nın doğruluğu hakkındaki İncil ifadelerinden ve Mesih’e tabi olmadan alır. Buna göre insanlar imkânları ölçüsünde adaleti, barışı tesis etmeye ve yaratılmışları korumaya davet edilir.”⁷¹⁷ Program, Hristiyan ahlak anlayışının İncil kaynaklı olduğunu vurgulamakta, ahlak anlayışının temelinde ise Tanrı’nın adaleti ve İsa’nın mesajlarının yattığını ifade etmektedir. İnsanları adaleti ve barışı tesis etmeye çağırması ile Hristiyanlığın birlikte yaşam konusunda bu iki değere önem veren bir din olduğuna dikkat çekmektedir. Adalet ve barışa davette sadece Hristiyan inancına mensup olanlar zikredilmeyerek bu davet bütün insanlık geneline yayılmaktadır.

⁷¹⁶ Karar Verme Yetkinliği, Ortaokul Düzeyi Kazanımları, Kernlehrplan für die Sekundarstufe I Gymnasium in Nordrhein-Westfalen, s. 28.

⁷¹⁷ Öğrenme Alanı, Kernlehrplan für die Sekundarstufe II Gymnasium/Gesamtschule in Nordrhein-Westfalen, s. 19.

Ahlak konusunun doğa ve çevreye bakan yönü ise yaratılıştan gelen sorumlu olma duygusu ile açıklanmaktadır. “Öğrenciler, doğa ve çevre konulu sosyal tartışmalarda Hristiyanlık katkılarını ‘yaratılış sorumluluğu’ boyutunda tanımlarlar.”⁷¹⁸ Öğrencilere doğa ve çevreye karşı sorumluluğun Hristiyanlık inancının bir gereği olduğu fikri verilerek doğa ve çevreyle sorumluluk bağlamında dinî bir ilişki kurulmaktadır. Öğrencilerden, Hristiyanlığın çevreye ve doğaya duyarlı bir birey yetiştirmeyi isteyen, çevre ile ilgili çalışmalarda rol alan bir din olduğunu anlamaları beklenmektedir. Programın giriş aşamasında bu konuya yer vermesi, öğrencilerin doğaya saygılı bir birey olma şuurunu genç yaşlarda kazanmalarını sağlamaktadır.

Program, diğer inanışların ahlak anlayışına da yer vererek, öğrencilerin bu konuya farklı açılardan bakma imkânı vermektedir. “Öğrenciler dinlerdeki ve dünya görüşlerindeki farklı ahlaki yaklaşımları karşılaştırır ve Hristiyan etiğinin özelliklerini ortaya çıkarır.”⁷¹⁹ Programda öğrencilere sadece Hristiyan ahlaki anlayışı yansıtılmadığı, diğer dinlerde ve dünya görüşlerindeki ahlaki ilkelere yer verilerek bu konuda öğrencilere genel bir bakış açısı sunulduğu anlaşılmaktadır. Ahlak ile ilgili konuların genel Hristiyan ahlak prensipleri etrafında şekillendiği, Evanjelik ahlak prensipleri olarak özelleştirilmediği anlaşılmaktadır.

Program, öğrencilere Hristiyan ahlak anlayışı hakkında yetkinlikler kazandırmayı hedeflerken, adalet ve barış ile sosyal düzeni sağlamada Hristiyanlık katkısının olduğunu belirterek, öğrencileri bu konuda kendi inançları çerçevesinde yönlendirmektedir. “Öğrenciler, şahısların ve kurumlarının toplumsal tartışmalarda adalet ve barışa Hristiyanlık katkılarını tanımlar.”⁷²⁰ Adalet ve barış kavramlarının Hristiyan ahlak anlayışıyla sıkı bir ilişkisi olduğu öne sürülmektedir. Hristiyanlığın

⁷¹⁸ Alan Yetkinliği, Giriş Aşaması, Kernlehrplan für die Sekundarstufe II Gymnasium/Gesamtschule in Nordrhein-Westfalen, s. 23.

⁷¹⁹ Alan Yetkinliği, Yeterlik Aşaması, Kernlehrplan für die Sekundarstufe II Gymnasium/Gesamtschule in Nordrhein-Westfalen, s. 46.

⁷²⁰ Alan Yetkinliği, Yeterlik Aşaması, Kernlehrplan für die Sekundarstufe II Gymnasium/Gesamtschule in Nordrhein-Westfalen, s. 33.

dünyada barışa ve adil düzene katkı sağlayan bir din olarak aktarıldığı belirlenmektedir. Bu yönüyle Hristiyanlık barış ve adalet gibi temel ahlaki prensiplerle eşleştirilen bir din olarak öğrencilere sunulmaktadır.

Kuzey Ren Vestfalya Eyaleti Lise Doktriner Evanjelik Din Dersi Kitabı

Ders kitabı ahlak konusunu, vicdan, on emir, insan-toplum ilişkisi, sorumluluk bağlamında işlemektedir.

Kitap, ahlak konusunu Hristiyanlarca kutsal kabul edilen şahsiyetlerden alıntılar yaparak açıklamaktadır. “Paulus, vicdanı insani suçlar için şahit olarak görür. Vicdan insanın suçunun farkına varmasına sebep olur.”⁷²¹ Vicdan konusuna İncil, insanın suç ve günahlarını hatırlatan içsel bir gözetleme merkezi bağlamında yaklaşmaktadır. Vicdan kavramından insanın suçlarının şahidi olarak bahsedilmekte ve bu fikir İncil’le desteklenmektedir. Buna göre vicdan insanın suçlarını göz önüne getirerek onun için bir kontrol mekanizması olmaktadır.

Kitapta ahlak konusunun işlendiği bölümde vicdana vurgu yapılması ile ahlak ve vicdan arasında bağlantı kurulmaktadır. “İncil etiğinin en iyi tanınan kısmı on emirdir.”⁷²² On emir ne insan doğasından türetilmektedir ne de insanlar arasındaki bir sözleşmeye dayanmaktadır. İncil anlayışına göre, on emir Tanrı ile doğru bir ilişkiden gelişmektedir.”⁷²³ İncil’in etik anlayışı on emirle açıklanmakta ve etik anlayışına dinî bir delillendirme getirilmektedir. Ahlak kavramının temeli insani kaynağa dayandırılmamakta, bunun Tanrı ile insanın kuracağı doğru ilişkiye dayandığı belirtilmektedir. Tanrı ile insan arasındaki doğru ilişkinin ahlaki yansıması ise on emirle açıklanmaktadır. Bu nedenle Evanjelik anlayışta ahlaki ilkeler on emir temelli oluşturulmaktadır.

⁷²¹ *Religionsbuch Oberstufe*, s. 311.

⁷²² Kitapta On Emri Martin Luther’in İncil’den tercüme ettiği ve yorumladığı belirtilmektedir. Bu on emir kısaca şöyledir: Tanrı’dan başka ilahlar edinmeme, Tanrı’nın ismini kötü kullanmama, tatil gününü kutsama, anne-babaya saygı, öldürmeme, çalmama, zina etmeme, komşuya karşı yalancı şahitlik yapmama, komşunun evine göz dikmeme, komşunun hanımına ve sahip olduklarına göz dikmeme. (Exodus 20:1-17, *Religionsbuch Oberstufe*, s. 320.)

⁷²³ *Religionsbuch Oberstufe*, s. 319.

“Ahlak sadece bireyin hayatı ile ilgili değildir. Bilakis toplum ya da sosyal alanla da ilgisi vardır. Toplum için gerekli kurallar, kaideler ve değerler vardır. Birlikte yaşamın tesisi için adaletin merkezi noktada olduğuna birçok insan inanmaktadır.” Ahlakın bireyle sınırlı kalmadığı ifade edilmekte ve onun sosyal yaşamın inşasında önemli bir etken olduğuna vurgu yapılmaktadır. Birlikte yaşama konusunda ise adaletin rolü vurgulanmakta ve adaletle ahlak arasında ilişki kurulmaya çalışılmaktadır. Bu ifadelerle göre toplumdaki yaşam ahlaki kuralları ve adalet ilkeleri ile birlikte inşa edilmesi gerekir.

Geçerli olan genel ahlak ilkeleri kitaptaki ahlak ile ilgili başka bir konudur. “Ahlak, insanın davranışının, doğasında, fiziksel ve zihinsel dürtülerinde veya kısacası içgüdülerinin doğruluğunda önceden belirlenmiş amaçlara uygunluğundan oluşur.”⁷²⁴ Herkes için geçerli ahlak anlayışı var mı? sorusuna güdülerden yola çıkılarak insanın doğası ile ilişkisi bağlamında cevap aranmaktadır. Bu göre ahlak, insanın davranışlarıyla kendi doğasında bulunan bedensel ve ruhsal güdülerinin uyumuyla ortaya çıktığı ifade edilmektedir. İnsanın doğası onu, kendine has güdü donanımıyla kendi ahlaki ilkelerini belirli bir amaç doğrultusunda kavramaya zorlamaktadır. Yukarıdaki cümlede geçen “önceden belirlenmiş” ifadesine açıklık getirilmemektedir. Belirleme işleminin ilahi bir güçle mi yapıldığı yoksa farklı bir kaynaktan mı geldiği muallak bırakılmaktadır.

Ekoloji konusu, Hristiyan ahlak anlayışında insanın sorumluluğu temelindedir. Sorumluluğun üç boyutu vardır: Kim, neye ve kime karşı sorumludur? Hristiyanlık inancına göre çevre yaratılmıştır ve bir Yaratıcısı vardır. İnsanın ise bu yaratılanlara karşı sonsuz kullanım özgürlüğü yoktur.⁷²⁵ Etik konusunun ekoloji ile bağlantılı olarak incelendiği, çevre bilimi ile ilgili olarak insanın sorumluluk duygusu üzerine durulduğu görülmektedir. Çevre ile ilgili olarak kim, ne için, neye karşı sorumlu olması gerektiği

⁷²⁴ *Religionsbuch Oberstufe*, s. 317.

⁷²⁵ *Religionsbuch Oberstufe*, s. 325-326.

açıklanmaktadır. Hristiyanlık inancına göre çevre, yaratılmıştır. Bir Yaratıcısı vardır. Bu yüzden insan yaratılmış üzerinde sonsuz hak sahibi değildir. Yani sorumluluğu vardır. Özetle insanın, Tanrı'ya, doğaya, topluma ve geleceğe karşı sorumlu olması gerektiği sonucu ortaya çıkmaktadır. Bu ifadelerle göre insanın sorumluluğunun temelinde ise dinî nedenler yatmaktadır. Buna göre insan sorumluluk hissini içinde barındırdığı kadar ahlaki sayılmaktadır.

2.4.9. Ekümenik Çalışmalar

Viyana Lise Doktriner Evanjelik Din Dersi Öğretim Programı

Program, öğrencilere farklı inançtan olanlarla tutarlı iletişim kurmaları doğrultusunda yetkinlik kazandırmayı hedeflemekte ve ekümenlik konusunu bu yönde işlemektedir. Ekümenlik konusunda vurgulanan hususlar; öğrencinin kendi dini hakkında yeterli bilgiye sahip olması, farklı inançları tanıması ve bunlarla hoşgörü esasına dayalı iletişim kurma becerisi geliştirme ile açıklanabilmektedir.

Programa göre öğrenciler, mezheplerarası görüş farklılıkları alanında bilgilenererek ekümenik konulara hazırlanmaktadır. Bu hazırlığı program şu ifadelerle belirtmektedir:

“Öğrenciler bir yandan okulda başarılı ekümenik etkinlikleri tecrübe ederken diğer taraftan mezheplerin arasındaki farkı anlamamanın eksikliğini hisseder. Mezheplerüstü bir anlatımla öğrenciler Hristiyan mezheplerinin kendilerine özgü inanç sistemini ve aralarındaki benzer noktaları tanıtabilir ve uzlaşmış olan farklılıkta ekümenik amaca hizmet eden bir anlayış geliştirir.”⁷²⁶

Öğrencilere mezheplerin farklı yönlerinden ziyade benzer unsurların sunulmasıyla onların eğitim anlayışının mezhepler arası uzlaşma kültürü etrafında şekillenmesinin hedeflendiği belirlenmektedir. Diğer Hristiyan mezhepleri hakkında bilgi sahibi olan öğrencilere aynı zamanda farklı mezhep mensupları ile ekümenik

⁷²⁶ 5. Sınıf- Öğrenme Alanı, Gesamte Rechtsvorschrift für Lehrplan für den evangelischen Religionsunterricht an der Oberstufe der Allgemein bildenden höheren Schulen, s. 5.

anlayış bağlamında hoşgörölü olma duygusu kazandırılmasının istendiği görölmektedir. Öğrencilere mezheplerin birbirleriyle uzlaşmış şekilde sunulması, farklılıklardan daha çok benzerlikleri öne çıkarmaktadır. Bu durum Hristiyanlık içi farklılıkları anlatmakta birleştirici bir metot izlendiğini ortaya çıkarırken programın ekümeniklik konusunda mezheplerüstü bir anlayışı esas aldığıını göstermektedir. Ayrıca ekümenik faaliyetlerin okulda yapılması okul-kilise birlikteliğine vurgu yapmaktadır. Bu etkinlikler sayesinde öğrenciler kilise ile bağlarını sağlamlaştırma imkânı elde etmektedir.

Program öğrencileri kendi dinleri hakkında farklı görüşler konusunda bilgilendirirken diğer yandan onları bu bilgi birikimi ile ekümenik çalışmalara hazırlamaktadır. “Öğrenciler kendi dinlerinin farklı kültürel yansımalarını ayırt edebilir, benzerlik ve farklılıklarını tanıyabilir ve bunları duyarlı bir şekilde sunabilir.”⁷²⁷ Ders programı toplumda Hristiyanlık içinde farklı kültürel oluşumların mevcudiyeti hususunda öğrencileri bilgilendirerek bunlar arasındaki farkların ve benzerliklerin öğrenciler tarafından kavranmasını hedeflemektedir. Hristiyanlık içinde var olan kültürler ve inanışlar arasındaki farklılıklar ve benzerliklerin öğrenciler tarafından yeterince anlaşılması, onları ekümenik çalışmalara hazırlamaktadır. Öğrenciler bir yandan farklı inanç ve kültür türleri hakkında bilgilenirken diğer yandan ekümenik çalışmalara hazırlanmaktadır.

Viyana Lise Doktriner Evanjelik Din Dersi Kitabı

Ders kitabı, dünyada ekümenik çalışmalara katılan kiliseler ile sayısal bilgiler vermekte, Avusturya’da bu alanda birleşen kiliselerin ortak hedeflerine değinmekte, kilise tarihindeki sıkıntılı dönemleri anımsatmaktadır.

Kitap, ekümenik çalışmalara katılan kilise ve ölkeler ile ilgili sayısal bilgiler vererek bir bakıma konunun önemine dikkat çekmektedir. “Yeni Gemi: Bugün bütün dünyada Kiliseler Ekümenik Konseyi’nin (Der Ökumenische Rat der Kirchen) 120

⁷²⁷ 6. Sınıf- Yetkinlik, Gesamte Rechtsvorschrift für Lehrplan für den evangelischen Religionsunterricht an der Oberstufe der Allgemein bildenden höheren Schulen, s. 5.

ülkede 337 üyesi vardır.”⁷²⁸ Ekümenik faaliyetlere katılan kiliseler hakkında sayısal bilgilerin verildiği bu cümle “yeni gemi” tabiri ile başlamakta, inananların kurtulduğu Nuh’un Gemisi’ne çağrışım yapılmaktadır.

Kitap Avusturya’daki ekümenik çalışmalara ayrıca yer vermektedir. “Avusturya Ekümenik Kiliseler Konseyi’in parolası; yabancı düşmanlığı, insan onuruna yakışır bir ölüm ve sosyal adalettir.”⁷²⁹ Ekümenik Kiliseler Konseyi’ne bağlı olan Avusturya Ekümenik Kiliseler Konseyi faaliyet misyonunu bu üç hususla açıklamaktadır. Bu üç husus toplumda huzurlu yaşamayı ve sosyal düzensizliği ortadan kaldırmayı ortak payda olarak almaktadır. Kitaptaki ifadelere göre Ekümenik Konsey, dünyada barışı ve adaleti istemektedir. Konsey, çalışmalarında yabancı düşmanlığına, insan onuruna ve sosyal adalet konularına dikkat çekmektedir.

“Konseyin görevi, ekümenik anlayışını bu ülkede gerçekleştirmek, bunu dışarıda temsil etmek ve sosyal yaşamda bu anlayışı derinleştirmektir. Birlikte ibadet etme, birlikte kutlama ve yardımlaşma.”⁷³⁰ Konsey, diğer inançtaki kiliseler ile Avusturya’da birlikte faaliyet yapmayı görev edinmekte, birlikteliği pekiştirmeyi hedeflemekte ve sadece dinî ortamda değil de sosyal hayatta da bu birlikteliği sürdürmeyi istemektedir. Konsey görevini, birlikte ibadet etme, birlikte kutlama ve yardımlaşma olarak özetlemektedir.

Ders kitabında ekümenik çerçevede kiliseler tarafından yapılan aktivitelere yer verilmekte, 17. Yüzyıldan itibaren verilen örneklerde çekilen sıkıntılara yer verilirken bazı önemli anların unutulmamasını ve kiliseler arası barışmayı temsil etmek için açılan anıtlar anlatılmaktadır. Açılış konuşmasında ise Katolik ve Evanjelik Kiliselerin dinî yorumlamada farklı yollar izleseler de birbirlerine inanç olarak daima yakın oldukları vurgulanmaktadır.⁷³¹ Ders kitabı ekümenik faaliyetlere yer vermekle birlikte öğrencileri

⁷²⁸ *Religion, entdecken, verstehen, gestalten*, s.39.

⁷²⁹ *Religion, entdecken, verstehen, gestalten*, s.39.

⁷³⁰ *Religion, entdecken, verstehen, gestalten*, s.39.

⁷³¹ *Religion, entdecken, verstehen, gestalten*, s. 40.

bu çalışmalara teşvik edici yönlendirmelerde bulunmamaktadır. Kitap, ekümenik Konsey'in görevini belirtirken sunulan sosyal adalet, yabancı düşmanlığı, birlikte ibadet gibi ortak misyonu ve yaşamı ifade eden kavramlara yer vermek suretiyle öğrencilere bu konu hakkında bilgi vermekle yetinmektedir.

Kuzey Ren Vestfalya Eyaleti Lise Doktriner Evanjelik Din Dersi Kitabı

Ders kitabı bütün farklılığa rağmen 20. yy. başlarından itibaren ekümenik hareketin olduğunu, bu hareketin dünya için ortak bir misyonla farklı kiliselerin kaynaşmalarını hedeflediğini belirtmektedir. Kiliselerin somut birliğini sağlamak ve dünya birliğini teşvik etmek amacıyla Amsterdam'da 1948'de birçok Protestan ve Ortodoks kiliselerinden oluşan bir Kiliseler Ekümenik Konsey'i kurulması, ekümenik çalışmalar için bir adım teşkil etmektedir.⁷³² Diğer bir önemli konu olan ekümenik meselesi kitapta anlatılmakta ve bu alanda yapılan çalışmalara değinilerek ekümenik çalışmalar bağlamında dünyadaki bütün kiliseleri ortak bir görevde birleştirmenin hedeflendiği belirtilmektedir. Özelikle Protestan ve Ortodoks kilise temsilcileri bu çalışmalardaki amacın kiliselerin görünür şekilde bir araya gelmesi ve böylece dünyanın birleşmesi olduğunu ifade etmektedir. Bu çalışmaların ders kitabında yer almasıyla öğrencilere yıllarca aralarında anlaşmazlık olan dinî grupların bir araya gelebilecekleri, birlikte çalışmalar yapabilecekleri anlatılmakta, onlara dünya kiliselerinin bu gayretleri bağlamında bu kurumları yorumlamada geniş görüşlülük kazandırılmaktadır.

Ders kitabı kiliseler arası ekümenik çalışmalarla ilgili uzlaşılan ve uzlaşılmayan konuları özetlemektedir. İnanç ve Kilise Yasası konusu bağlamında yapılan Lima Açıklaması'nda (Lima-Erklrung) vaftiz, efkaristiya (komünyon) ve kilise resmi hiyerarşisi konularına değinildiğini ifade eden kitap, vaftizin kiliseye giriş için şart olmasında görüş birliğine varıldığını ve kominyon ayininde uzlaşılamadığını belirtmektedir. Evanjelikler, kominyon ayininin birlikte yapılmasının kiliselerin

⁷³² Religionsbuch Oberstufe, s. 285.

birleşmesine götürebileceğini ifade etmekte, Ortodoks ve Katoliklere ise kiliseler arasında anlaşma olursa bu ayinin birlikte yapılabileceğini belirtmektedir. Resmi hiyerarşi konusunda ise birlik sağlanamamakta, Evanjelik ve Ortodoks kiliseler papalık makamının önceliğini tanımamaktadır. Zorunlu bekârlığın sadece Katolik ve Ortodokslarda olduğu ifade edilmektedir.⁷³³ Kitapta ekümenik faaliyetler bağlamında yapılan çalışmalarda uzlaşılan konular olduğu gibi kiliselerin anlaşılmadığı bir takım meselelerin de olduğu ifade edilmektedir. Kiliseler komünyon ayini, kilise resmi hiyerarşisi, papazların bekârlığı gibi bazı önemli konularda birleşmemektedir. Kiliselerin uzlaşmadığı komünyon ayininde Evanjelik Kilise orta yolu bulmak istemekte ve bu ayinin birlik için değerlendirilebileceğini belirtmektedir. Kiliselerin uzlaşmadığı diğer bir konu ise papalık meselesidir. Evanjelik ve Ortodoks kiliseler papanın bu konudaki önceliğini tanımamaktadır. Evanjelik öğrenciler hangi konularda diğer kiliselerle uzlaşma içinde hangi konularda fikir ve inanç ayrılığı olduğu konusunda kitapta verilen bu bilgiler sayesinde bilinçlenmektedir. Bu sayede onlar, Evanjelik öğretinin temel ilkelerini kavrayabilmekte ve kendilerini diğer mezheplere karşı ilmen savunma kabiliyeti kazanma imkânı bulmaktadır.

2.4.10. Yaratılış ve Evrim

Kuzey Ren Vestfalya Eyaleti Lise Doktriner Evanjelik Din Kitabı

Kitapta yer alan diğer önemli bir konu ise evrim teorisi ve yaratılış hikâyesidir. Evrim teorisinin gerekçeleri ve karşı görüşler anlatıldıktan sonra yaratılış konusunda İncil'in yaklaşımı ele alınmaktadır.⁷³⁴

Kitap, varlığın başlangıcı hakkında ortaya konan görüşlere yer vermekte ve konuyu dinî yaklaşımlarla sınırlandırmamaktadır. “Evrime, mantıksal olarak seleksiyon teorisinden türetilmiştir. Türler sınırsız olarak değişiyorsa, rekabet ve seçim yoluyla varyasyonları da sınırsız olabilir. Uzun bir süre boyunca, küçük değişiklikler,

⁷³³ *Religionsbuch Oberstufe*, s. 285.

⁷³⁴ *Religionsbuch Oberstufe*, s. 82.

tekrarlanan seçimin bir sonucu olarak tam bir yeniden tasarıma yol açabilir.”⁷³⁵ Bu cümleler ile Darwin’in Evrim Teorisi özetlenmektedir. Kitabın bu teoriye yer vermesi öğrencilerin yaratılış konusunda farklı düşünce ve görüşleri tanımlarını ve Evanjelik öğretinin bu yaklaşımlara karşı tutumunu öğrenmelerini sağlamaktadır. Bu ifadelere göre Darwin canlıların yapısında uzun süre sonunda kalıcı değişiklikler olabileceğini savunmaktadır.

Evanjelik Din Dersi kitabının evrim ile ilgili bölümde kendisini Darwinist olarak tanımlayan bir bilim insanı ile yapılan röportaja yer verilmektedir. Bu şahsın evrim ile ilgili görüşlerinden bir tanesi şu şekildedir: “Bir bilim adamı ve inançlı bir Hristiyan olarak kendimi İncil’i kelimenin tam anlamıyla yorumlayanlardan ve Tanrı, bitkileri, hayvanları ve insanı altı günde yarattı diyenlerden uzak tutarım.”⁷³⁶ Bu ifadelere göre Evrim Teorisi ile yaratılış konusuna farklı bir açıdan bakılmaktadır. Kendisinin inançlı bir Hristiyan olduğunu söyleyen bilim insanının aynı zamanda Darwinist olduğunu belirtmesi, Darwinist olmanın Tanrı’ya inanan bir dindar olmanın önünde engel olmayacağına örnek olarak sunulmaktadır. İncil’de geçen yaratılış ile ilgili ayetlerin yorumlama biçiminden hareketle evrim teorisi ile Hristiyanlık arasında uzlaştırıcı bir yol izlendiği sonucuna gidilmektedir.

Evrım teorisine itiraz konusunda Karl Popper’in görüşüne yer verilmektedir. Buna göre itirazın temel noktasında evrim teorisini savunanların hipotezlerinin deneysel olarak doğruluklarının kanıtlanamaz olması yatmaktadır.⁷³⁷ “Onların hipotezleri ampirik yaklaşımına göre doğrulanamaz ve bunlar doğa bilimsel ifadeler değildir. Tahminler yalnızca geleceğe değil, geçmişteki bilinmeyen olaylara da uygulandığında deneye dayalı doğrulama sorunu çözülür.”⁷³⁸ Popper’in ifadelerine göre canlıların yapısındaki değişiklikler sadece geleceğe yönelik olmamalı ve geçmişte de bununla ilgili değişim

⁷³⁵ *Religionsbuch Oberstufe*, s. 82.

⁷³⁶ *Religionsbuch Oberstufe*, s. 84.

⁷³⁷ *Religionsbuch Oberstufe*, s. 82.

⁷³⁸ *Religionsbuch Oberstufe*, s. 82.

izleri bulunması gerekmektedir. Popper, Evrim Teorisinin doğrulanma imkânı olmadığı için tutarlı bir teori olarak değerlendirilmemesi gerektiği sonucuna gitmektedir.

İncil ile bilim arasında ilişki kitapta tartışılan konulardan bir tanesidir. “Ben size milyonlarca Hristiyanın ibadet etmesi için İncil’in bir din ve inanç kitabı olduğunu ifade ederim. Bilim, sanat, doğa ve tarihle ilgili konularda İncil ile meşgul olmadığımı belirtirim.”⁷³⁹ Ayrıca kitaptaki alıntıda Evrim Teorisine karşı Kreationistlerin görüşüne yer verilmekte ve bu teoriye karşı tezler bilimsel olarak sunulurken, İncil’in bir din kitabı olduğu bilim, sanat, doğa ve tarih gibi dallarda bu kitapla meşgul olunmaması gerektiği ifade edilmektedir.

Tanrı’nın insanın sorumluluğuna etkisi şu şekilde açıklanmaktadır: “Tanrı’nın insanı yaptıklarının sonucundan korumak için yaratmaya dışardan karıştığını kabul etmemiz manalı olabilirdi. Buna inanan ise insanın sorumluluğunu ortadan kaldırmış ve insani tecrübeye ve ruhsal özgürlüğe karşı gelmiş olur.”⁷⁴⁰ Kitaptaki yaratılış ile ilgili bu alıntıda yaratma konusunda Tanrı’nın etkisi tartışılmaktadır. Tanrı’nın yaratmasına karşı gelinmemekle birlikte her işte Tanrı’nın etkisinin olması insanın özgürlüğü açısından eleştirilmektedir. Tanrı’nın yaratmadaki hâkimiyetinin insanın sorumluluğuna ve özgürlüğüne tezatlık teşkil ettiği belirtilmektedir. Buna göre işlerinde sorumlu olan ve özgür olması gereken bir insan tipi resmi çizilmektedir. İnsanın sorumluluğunu ortadan kaldıran ve özgürlüğünü kısıtlayan bir Tanrı anlayışı kabul edilmemektedir.

Evrım konusunu farklı görüşler çerçevesinde inceleyen kitap bir bilim dalı olan teoloji ve inanç arasındaki ilişkide eleştirinin yerini de ele almaktadır. Bilim ile teoloji biliminin kendine has metodunun olduğu ve eleştirisel yaklaşımın her ikisinde de önemli bir yere sahip olduğu vurgulanmaktadır. İnanç konusunda eleştirisel yaklaşım, insanları dinî yaşantısında yanılgıya sevk etmemeli ve önyargıdan uzak olmalıdır.⁷⁴¹

⁷³⁹ *Religionsbuch Oberstufe*, s. 83.

⁷⁴⁰ *Religionsbuch Oberstufe*, s. 84.

⁷⁴¹ *Religionsbuch Oberstufe*, s. 77.

“Din ile ilgili konular eleştiriye açık olarak önyargıdan uzak araştırılması gerekir. Bu İsa’nın öldükten ve kabre konulduktan sonra tekrar dirilmesi için de geçerlidir.”⁷⁴² Bu düşünce inançla ilgili teolojik yaklaşımı koymaktadır. Dinî konuların eleştiriye açık olduğu belirtilerek inanç açısından kesinliği kabul edilen konular için de eleştiri ve araştırma imkânının olması gerektiği ifade edilmektedir. Örnekte birçok Hristiyan tarafından kabul görülen İsa’nın öldükten sonra dirilmesi verilerek bu gibi konuların teolojik eleştirilere ve araştırmalara açık olması savunulmaktadır.

Viyana Lise Doktriner Evanjelik Din Dersi Kitabı

Doktriner Evanjelik Din Dersi kitabı Darwin’den alıntı yaparak onun görüşüne göre Tanrı’nın varlığı konusunu ele almaktadır. “Tanrı’nın varlığını hiçbir zaman reddetmedim. Evrim teorisinin Tanrı’ya inançla uzlaşa içinde olduğuna inanıyorum. Bütün ölçülerden azametli olan büyük kâinatın, tıpkı insan gibi tesadüfen var olduğunu ispat ve idrak etmenin imkânsızlığı bana Tanrı’nın varlığının temel delili olarak görünüyor.”⁷⁴³ Darwin, Tanrı’nın varlığını hiçbir zaman inkâr etmediğini ve evrim teorisinin Tanrı inancıyla uzlaşa içinde olduğunu belirtmektedir. Ona göre, insanın rastlantısal varlığı gibi evren hakkında delillere ve bilgilere ulaşmanın imkânsız oluşu Tanrı’nın varlığının temel nedenidir.

Kitapta din ile bilimin birbirine uyumlu iki kaynak olarak sunma gayreti içinde olduğu görülmektedir. “Yaratılış kanunları ile doğa bilimleri ilgilenir. Yaratıcının niyeti ise dinin alanına girer. Benim için din ve bilim Tanrı’nın gerçekliğine ve yaratmadaki belirgin kanunlarına baktığımız bir evin iki penceresi gibidir.”⁷⁴⁴ Kitapta Wernher von Brauen’dan yapılan alıntıda ise yaratılış ilkelerinin bilimle ilgili olduğu, din ve bilimin, bir evin iki penceresi gibi Yaratıcı’nın işlerini ve yaratılış kurallarını eşit şekilde

⁷⁴² *Religionsbuch Oberstufe*, s. 77.

⁷⁴³ *Religion, entdecken, verstehen, gestalten*, s. 86.

⁷⁴⁴ *Religion, entdecken, verstehen, gestalten*, s. 86.

gösterdiği vurgulanmaktadır. Din ile bilimin konuları farklı olsa da birbirine zıt olan alanlar olmadığı ifade edilmektedir.

“Bitki ve hayvan türlerinin sıralı ve kademeli olarak ortaya çıkışı kavramı üç teoriye indirgenebilir. Bunlar; türlerin çoğaltılması, kademeli evrim ve doğal seleksiyondur.”⁷⁴⁵ Ders kitabı evrim konusunu kısa bir şekilde ele alarak yaratılış konusunda farklı yorumlamalara yer vermekte ve öğrencileri bu konuda öne sürülen yaklaşımlar hakkında bilgilendirmektedir. Evrim teorisini ret veya kabul konusunda ders kitabı herhangi bir yönlendirmeye gitmemekte, konuyu teorinin ortaya koyduğu bilimsel verilerle açıklamaktadır. Öğrenciler yaratılış konusunu farklı açılardan ele alarak sınıf ortamında tartışma imkânı bulmaktadır. Ders kitabının evrim konusunu teşvik ya da reddetmede tarafsız kalması, öğrencilere objektif bir tartışma imkânı sunmaktadır.

“Genesis (Yaratılış) kitabında tasvir edildiği gibi insan dâhil temel canlı türlerinin hepsinin yaratılışı, yaratılış haftasında doğrudan Tanrı’nın yaratıcı eylemi ile gerçekleşmiştir.”⁷⁴⁶ Evanjelik inanç insanın ve diğer varlıkların yaratılışı konusunda kaynak olarak Eski Ahit’i almaktadır. Yaratılış hikâyesinin Eski Ahit’ten alıntı yapılarak işlenmesi bu kitabın Evanjelik anlayıştaki önemini belirtmektedir. Yaratma işinin bir Tanrı tarafından yapıldığının belirtilmesiyle bu konuda Tanrı dışında İsa, Kutsal Ruh gibi başka güçlerin etkisinin olmadığı anlamına gelmekte, yaratmada tek otoritenin Tanrı olduğu kabul edilmektedir.

Ders kitabında insanın yaratılışı da Eski Ahit kaynaklı anlatılmaktadır:

“Tanrı, ‘Kendi suretimizde, kendimize benzer insan yaratalım’ dedi. Denizdeki balıklara, gökteki kuşlara, evcil hayvanlara, sürüngenlere, yeryüzünün tümüne egemen olsun. Tanrı insanı kendi suretinde yarattı, onu Tanrı’nın suretinde yarattı. Onları erkek ve dişi olarak yarattı. Onları kutsayarak, ‘Verimli olun, çoğalın’ dedi, Yeryüzünü

⁷⁴⁵ Religion, entdecken, verstehen, gestalten, s. 89.

⁷⁴⁶ Religion, entdecken, verstehen, gestalten, s. 89.

doldurun ve denetiminize alın; denizdeki balıklara, gökteki kuşlara, yeryüzünde yaşayan bütün canlılara egemen olun. İşte yeryüzünde tohum veren her otu, tohumu meyvesinde bulunan her meyve ağacını size veriyorum. Bunlar size yiyecek olacak.”⁷⁴⁷

İncil’den ayetlerle insanın yaratılışının anlatıldığı bölümde insanın Tanrı suretinde ve ona benzer şekilde kadın ve erkek olarak yaratıldığı belirtilmektedir. Ayrıca insanın diğer yaratıklara hükmetme gücüne de vurgu yapılmaktadır. Ayetlere göre Tanrı kadın ve erkeği yaratmış, kutsamıştır ve onlara çoğalarak yeryüzünü doldurmalarını, birbirlerine üstünlük kurmalarını söylemiştir. Bu ifadelerle göre insan, Tanrı nezdinde yeryüzündeki varlıklara hâkim olan, üstün yetkilerle donatılmış önemli bir varlık olarak tanıtılmaktadır.

2.4.11. Ortak Olmayan Temalar

Dinî Kimlik

Viyana Ortaokul Evanjelik Din Dersi Öğretim Programı, öğrencilerin dinî kimlik kazanmalarında, sosyal hayatın, medyanın ve ailenin etkisine dikkat çekmektedir. Yaşadıkları ülkede sosyal konumları hatırlatılarak bu doğrultuda öğrencilerden dinî kimlik geliştirmeleri beklenmektedir.

Program birinci sınıf öğrencilerinden içinde yaşadıkları toplumu çeşitli yönleri ile tanımlarını ve buna göre tavır almalarını istemektedir. “Öğrenciler, farklı roller üstlendikleri farklı dünyalarda yaşarlar. Bunların farkına vararak, kendilerini yönlendirmeyi ve dünyayı tüm yaratıcı çeşitliliğiyle tanımayı öğrenirler ve böylece yaşam ortamlarını aktif olarak şekillendirme cesaretini kazanırlar.”⁷⁴⁸ Öğrencilerin toplumda farklı roller üstlendiği belirtilmektedir. Avusturya’da Hristiyan nüfusun çokluğundan yola çıkarsak, toplumun şekillenmesinde dinin fonksiyonunun belirgin olduğu görülecektir. Dolayısıyla dinî kimlik, öğrencilerin üstlendiği toplumdaki

⁷⁴⁷ *Religion, entdecken, verstehen, gestalten*, s. 89. Genesis 1, 26-29.

⁷⁴⁸ 1. Sınıf Kazanımları, *Gesamte Rechtsvorschrift für Lehrplan – Evangelischer Religionsunterricht an Hauptschulen*, s. 3.

rollerinden biri olmaktadır. Öğrenciler toplumdaki farklı rollerin farkına varırken kendi dinî kimlikleri üzerine fikir yürütüp kimlik arayışında ne noktada olduklarını araştıracaktır. Program öğrencilerin toplumdaki tüm rollerini göz önünde tutarak kendilerini tanımalarını ve böylece toplumun bir unsuru olarak onu şekillendirmede etkin rol almalarını istemektedir.

Program dinî kimlik gelişiminde medyanın ve sosyal olayların etkisine dikkat çekmektedir. “Öğrenciler medya, reklamcılık ve tüketimin şekillendirdiği bir dünyada yaşar. Kendi yollarını, kendi inançlarını bulmayı ve geçim için teklifleri değerlendirmeyi öğrenirler.”⁷⁴⁹ Öğrencilerden değişen dünya şartlarını tanıyarak toplumda bunları dikkate alarak yaşama tecrübeleri kazanmaları beklenmektedir. Bunu yaparken de kendi dinî kimliklerini geliştirmeyi ve korumayı öğrenmeleri gerekmektedir. Program öğrencilere dijital dünya ve sosyal ortamdaki gelişmelerin dine etkisi olduğu fikrini sunarak, bu gelişmelerin dinî kimliğe olumsuz etkisinin olmaması konusunda telkinde bulunmaktadır.

“Öğrenciler kendi dinî kimliklerini arar. Kendi ailelerindeki inanç deneyimleri (yerel ve bölgesel) kilise tarihinden diğer insanların deneyimleriyle bağlantılıdır. Öğrenciler, Evanjelistlerin Avusturya’da nasıl azınlık olduklarını ve bugün bunun toplum için ne anlama geldiğini anlar.”⁷⁵⁰ Öğrencilerin dinî kimlik arayışında aile ve kilisenin etkisine dikkat çekilmektedir. Kilise etrafında toplanan mensupların birbirlerini dinî kimlik kazanma konusunda etkilediği, bu etkileşimin aileye yansımalarının çocuğun dinî kimlik edinmesinde rol oynadığı sonucuna gidilmektedir. Evanjelistlerin Avusturya’da azınlık olması konusu üzerinde öğrencilerin bilgi sahibi olmaları istenmektedir. Öğrencilerden bağlı bulundukları Evanjelist Kilisenin tarihi okuyarak şu anki konumlarına gelmede etken faktörleri tespit etmeleri beklenmektedir.

⁷⁴⁹ 2. Sınıf Kazanımları, Gesamte Rechtsvorschrift für Lehrplan – Evangelischer Religionsunterricht an Hauptschulen, s. 4.

⁷⁵⁰ 3. Sınıf Kazanımları, Gesamte Rechtsvorschrift für Lehrplan – Evangelischer Religionsunterricht an Hauptschulen, s. 5.

Evanjeliclerin azınlık olan bir kesim olarak tanıtılması öğrencilere toplumda belirli bir kimlikle yaşamak için yol göstermektedir. Öğrencilerden dinî kimlik kazanımlarında bu hususu göz önünde tutarak tavır ve davranış geliştirmeleri, başkaları ile iletişimde buna göre hareket etmeleri beklenmektedir.

Program öğrencilere toplumdaki sosyal konumları hakkında doğrudan bilgiler sunmaktadır. “Öğrenciler kendilerini Evanjelic statülerinde bir azınlık olarak kabul eder. Diğer kiliseleri Hristiyan ekümenizminin eşit parçaları olarak anarlar ve saygılı davranırlar.”⁷⁵¹ Evanjeliclerin azınlık olarak nitelenmesine 4. sınıfta da yer verilmektedir. Öğrencilerden kendilerinin toplumun küçük bir parçası olduklarını sürekli hatırlamaları beklenmektedir. Öğrencilerin, dinî kimlik kazanımlarında azınlık kavramının yer aldığı, azınlık olma hissiyatı içinde dinî aidiyet duygusu geliştirdikleri görülmektedir. Bu durumun ekümenik anlayışa olumsuz etkisinin olmadığı, Evanjeliclerin diğer mezhep mensupları gibi Hristiyanlığın eşit bir unsuru olduğu belirtilmektedir. Öğrencilere, azınlık olsalar dahi toplum için önemi olan bir unsur oldukları hissiyatı kazandırılmak istenmektedir. Kısaca öğrenciler, azınlık olma ve Hristiyan toplumunun eşit bir parçası olma duygusu içinde dinî kimlik kazanmaktadırlar.

Adalet

Viyana Evanjelic Din Dersi lise seviyesi ders kitabı, adalet konusunu, Tanrı’nın bütün insanlara eşit seviyede imkân ve sevgi vermesi, insanların birbirlerine karşı Tanrı nazarında üstün olamayacağı hususlarına vurgu yaparak işlemektedir.

Ders Kitabı Tanrı’nın adaleti ile ilgili yapılan bir röportaja yer vermekte, adalet ile yaratma arasında bağlantı kurmaktadır. “Tanrı dünyayı zengin, zeki, yaşlı, yeni organ alan %20’lik bir grup insan için yaratmadı. Bilakis herkes için yarattı. Tanrı bütün

⁷⁵¹ 4. Sınıf Kazanımları, Gesamte Rechtsvorschrift für Lehrplan – Evangelischer Religionsunterricht an Hauptschulen, s. 6.

çocuklarını sever.”⁷⁵² Yaratma işinde adaleti temel alarak Tanrı’nın insanlara sunduğu imkânların eşit paylaşıldığı bir dünya tasavvur edilmektedir. Başka bir açıdan da dünyadaki kötülüğün kaynağında insan etkisine dikkat çekilmektedir.

“İncil’in adalet düşüncesinin arka planında, adalet çoktan sağlandığı için bütün insanların baskı altında olmadan birlikte huzur içinde yaşadıkları Tanrı’nın Krallığı vizyonu yatmaktadır.”⁷⁵³

İncil’e göre adalet, taşkınlık olmaksızın mücadele ve nefret olmaksızın tutku ile sağlanmaktadır. İncil’in adalet anlayışının arka planında insanların baskı olmadan barış içinde bir arada yaşayabileceği Tanrı’nın Krallığı mevhumu yatmaktadır. Adalet duygusunu Tanrı’nın insan kalbine yerleştirdiğini ve bunu sağlamak için insanda özlemin olduğu belirtilerek, adaleti sağlamada insanın rolüne dikkat çekilmektedir.

Kitapta mutluluk; adalete aç ve susuz olmak, mükâfatı büyük olacağından dolayı adalet için acı çekmek şeklinde tabir edilmiştir. Her alanda adaleti tesis etmenin önemi ve bu amaç için gayret sarf edenlerin mükâfata erecekleri belirtilmektedir.⁷⁵⁴

Acı Anlayışı

Viyana Evanjelik Din Dersi lise seviyesi ders kitabı, acı anlayışını kutsal metinlerden alıntılar yaparak açıklamaktadır. Acının kaynağı konusuna değinen kitap, Tanrı’nın etkisini tartışmaktadır. Konu günlük hayattan örnekler verilerek farklı açılardan işlenmektedir.

Kutsal metinlerden yapılan alıntılarda insanın acizliğine karşı Tanrı’nın insanının yanında olduğu beyan edilerek acı konusunda Tanrı’nın konumu belirlenmektedir. “Tanrım! Beni neden terk ettin? Paulus’a göre bunun anlamı, sizi Tanrı tarafından terk edilmişliğinizde, cevapsızlığınızda Tanrı sizi arıyor.”⁷⁵⁵ Ders kitabı acı kavramını hikâyeler ve güncel olaylardan örneklerle incelenmektedir. Bir

⁷⁵² Religion, entdecken, verstehen, gestalten, s. 14.

⁷⁵³ Religion, entdecken, verstehen, gestalten, s. 20.

⁷⁵⁴ Religion, entdecken, verstehen, gestalten, s. 10.

⁷⁵⁵ Religion, entdecken, verstehen, gestalten, s. 151.

uçak kazasında ölenler adına verilen bir vaazda, acı çekmenin insan olmanın bir parçası olduğu belirtilmektedir. Bu vaaza göre insan, dünyayı ve hayatı anlamak istemektedir ve yaşananlar basit bir yazgıya bağlamak yanlıştır. Bu yüzden Tanrı'dan, hayatın ve dünyanın sırlarından bahsetmek gerekmektedir. Zorluklara karşı direnmek gerekmektedir. Metnin sonunda, acılardan ve şüphelerden kurtulmak için yol göstermek adına İsa'nın Tanrı ile konuşması örnek olarak verilmektedir.⁷⁵⁶

Kutsal metinlerden yapılan alıntıda Tanrı'ya yapılan yardım seslenişine yer verilmekte ve Tanrı'nın sığınılacak yer olduğu belirtilmektedir.

*“Tanrım, Tanrım, beni neden terk ettin? Niçin bana yardım etmekten, Haykırışıma kulak vermekten uzak duruyorsun? Ey Tanrım, gündüz sesleniyorum, yanıt vermiyorsun, gece sesleniyorum, yine rahat yok bana. Oysa sen kutsalsın, İsrail'in övgüleri üzerine taht kuran sensin. Sana güvendiler atalarımız, sana dayandılar, onları kurtardın. Sana yakarıp kurtuldular, sana güvendiler, aldanmadılar.”*⁷⁵⁷

Ünitede bir sayfa kutsal metinlerde Hz. Davut'un Tanrıya yalvarışını anlatan ayetlere yer verilmektedir. Hz. Davut kendi acizliğini belirterek övdüğü Tanrı'dan yardım istemekte, korkuların ona yakın olduğu ve bunlardan kendisini korumasını dilemektedir. Bu ayetler çaresizliğe ve acılara karşı dinen nasıl bir yol izlenmesi gerektiği hakkında yol göstermektedir. Bu yol ise Tanrı'dan yardım istemek şeklindedir.

Hz. Eyüp'ün hikayesi bu konu ile ilgili olarak anlatılarak öğrencilere kutsal metinlerde bu konunun nasıl geçtiği gösterilmektedir.

*“Rab, ‘Kulum Eyüp'e bakıp da düşündün mü?’ dedi, ‘Çünkü dünyada onun gibisi yoktur. Kusursuz, doğru bir adamdır. Tanrı'dan korkar, kötülükten kaçınır.’”*⁷⁵⁸
Bunun üzerine Eyüp kalktı, kaftanını yırtıp saçını sakalını kesti, yere kapanıp tapındı. Dedi ki, ‘Bu dünyaya çıplak geldim, çıplak gideceğim. Rab verdi, Rab aldı, Rab'bin

⁷⁵⁶ Religion, entdecken, verstehen, gestalten, s. 151.

⁷⁵⁷ Psalm 22, 1-6, Religion, entdecken, verstehen, gestalten, s. 152.

⁷⁵⁸ Hiob 1, 8, Religion, entdecken, verstehen, gestalten, s. 155.

adına övgüler olsun!’ Bütün bu olaylara karşın Eyüp günah işlemedi ve Tanrı’yı suçlamadı.”⁷⁵⁹

Başta gelecek belalara sabır konusu ise Hz. Eyüp’ün (Hiob) sınavı ile anlatılmaktadır. Şeytan, Hz. Eyüp’ün Tanrı’dan boş amaçsız korkmadığını savunmakta ve bunun üzerine Tanrı, Hz. Eyüp’ün elinde olanların hepsini almaktadır. Hz. Eyüp ise başına gelenlere karşı “Rab verdi, Rab aldı.” diyerek sınavı kazanmaktadır. Son ayette ise Hz. Eyüp’ün, başına gelenlerden dolayı Tanrı’yı suçlamadığı ve günah işlemediği belirtilmektedir. Bu yaklaşım, öğrencilere dünyadaki zorluklara karşı nasıl baş edecekleri ile ilgili yol göstermekte, musibetlere karşı sabretme ve Tanrı’ya yönelmeyi telkin etmektedir.

“Düşün biraz: Hangi suçsuz yok oldu? Nerede doğrular yıkıma uğradı? Benim gördüğüm kadarıyla, fesat sürenler, Kötülük tohumu ekenler ektiklerini biçiyor.”⁷⁶⁰ Diğer ayetlerde de doğru olanların unutulmayacağı, buna karşın kötülük yapanların isimlerinin kaybolup gittiği belirtilerek iyi ve doğru şeyler yapmaya teşvik edilmektedir.

“Belki de bu, Tanrı’nın senden gurur ve kibir alma ve seni daha iyi, daha şefkatli bir insan yapma yöntemidir.”⁷⁶¹ Din dersi kitabına göre acının bir amacı vardır. Acı çekmekle Tanrı insana, diğer insanların halini hatırlamak, onların ruh halinin hissetmek, kibirli olmamak için ders vermektedir. Dolayısıyla öğrencilere başlarına gelen musibetlerde suçlu aramak yerine bu olaydan ders çıkartma yoluna girmeleri telkin edilmektedir.

Kitap, acı ile yaşama ve onunla başa çıkma konusunu, bir kazada gözlerini kaybeden bir gencin hayat karşısında vermiş olduğu mücadeleyi hikâye ile anlatarak işlemektedir. Gence ölümün güzel bir arkadaş olduğu ve görmemenin de bir dost olduğu telkin edilmekte ve ona hayatı bu şekliyle sevebileceği söylenmektedir. Gence, içinde

⁷⁵⁹ Hiob 1, 20, 21,22, *Religion, entdecken, verstehen, gestalten*, s. 155.

⁷⁶⁰ Hiob 4, 7-9, *Religion, entdecken, verstehen, gestalten*, s. 155.

⁷⁶¹ *Religion, entdecken, verstehen, gestalten*, s. 156.

bulunduğu durumdan hayatta daha kötüsüyle karşılaşma ihtimali olduğu hatırlatılmakta ve o bu şekilde teselli edilmektedir.⁷⁶²

⁷⁶² *Religion, entdecken, verstehen, gestalten*, s. 160-161.

3. BÖLÜM

ALMANYA (KRV) VE AVUSTURYA (VİYANA) DEVLET OKULLARINDAKİ DOKTRİNER EVANJELİK DİN DERSİNİN KARŞILAŞTIRILMASI

Çalışmanın son bölümü olan Almanya ve Avusturya Devlet Okullarındaki Doktriner Evanjelik Din Dersinin karşılaştırılması; Doktriner Evanjelik Din Dersinin Yasal Statüsü, Uygulanmasına İlişkin Düzenleme, Dersin Uygulanmasında Dinî Cemaat Etkisi Dersin Kitap ve Program Çalışmaları, Öğretim Programı ve Ders Kitabı İçeriği, Öğretmen Eğitimi ve Ataması başlıkları altında gerçekleştirilmiştir.

3.1. Doktriner Evanjelik Din Dersinin Yasal Statüsü

Federal Almanya Cumhuriyeti Anayasasında Din Dersi bir branş dersi olarak tanınmakta ve teminat altına alınmaktadır. Alman Anayasasının 4. maddesi din ve vicdan özgürlüğünü, 7. maddesi ise insan hakları ile ilgili özgürlükleri eğitim alanına yansıtarak din eğitimi teminat altına almakta ve bu haliyle 4. maddeyi desteklemektedir.

Evanjelik Din Dersi Öğretim Programında geçen “Evanjelik Din Dersi, Anayasanın 7. maddesinin, 4. maddesi ile birlikte değerlendirilmesi bağlamında mecburi branş dersi olarak bireyin dinî özgürlüğünü pozitif yönde garanti altına almaktadır.”⁷⁶³ ibaresiyle dersin mecburi olması ile dinî özgürlük arasında bir açıklama yapma gereği duyulmaktadır. Mecburi olan bir dersin özgürlük ile nasıl ilişkilendirildiği ortaya konmaktadır. Bu cümledeki dinî özgürlük kavramına, Evanjelik Din Dersinin herkese açık olması, hangi inançtan olursa olsun kimseye katılım sınırlaması getirilmediği düşüncesinden varılmaktadır. Ayrıca bu durum, dersi almak, dinini öğrenmek isteyenlere imkân sunulması açısından pozitif dinî özgürlük olarak değerlendirilmektedir.

⁷⁶³ Kernlehrplan für die Sekundarstufe I Gymnasium in Nordrhein-Westfalen, s. 9.

Derse farklı inançtan olanların katılımının açık olmasında toplumdaki farklı din ve dünya görüşlerinin etkisi ağır basmaktadır. Ders programının, dinî ve dünyevi görüş farklılığın sadece toplumsal yaşamda değil de bireysel yaşamda da kendini gösterdiğini vurgulaması dersin farklı görüşten olanlara açılış sebebine açıklık getirmektedir.⁷⁶⁴ Evanjelik Din Dersi, Evanjelik inanca sahip öğrencinin diğer inançtan olanlarla iyi iletişim kurma görevini üstlendiğinden dolayı dersi farklı inançtan olanlara açarak, onların görüşlerini tanıma ve onlarla birlikte uyum içinde yaşamak için gerekli yetkinlikleri kazandırma imkânı sunmaktadır.

Alman anayasasının 7/3. maddesine göre din dersi devlet okullarında mecburi ders statüsündedir ve dinî cemaatlerin temel ilkelerine uygun olarak verilmektedir. İlgili maddede geçen “Din dersi, devletin denetim hakkına zarar vermeyecek şekilde, dinî cemaatlerin temel ilkeleriyle uygunluk içinde verilir.” ibaresi dersin verilmesindeki sorumluluğu dinî cemaatlere vermekte, devlet ise dersle ilgili denetimi ve maddi işleri üstlenmektedir.

Devletin maddi kısmı üstlenmesine din bilimcileri tarafından eleştiriler gelmektedir. Bu eleştirilere göre devlet din derslerine fazla harcama yapmaktadır ve yapılan harcamalar azımsanacak değildir. Devlet tarafından karşılanan yüksek giderler çocukların din dersinde sadece dünya görüşü bağlamında etkilenmesine vesile olmaktadır.⁷⁶⁵ Bu ifadelere göre bir yandan devletin din dersini büyük meblağlarla finanse etmesi eleştirilirken diğer yandan ise bu derslerin öğrencilere sadece dünya görüşü kazandırmasıyla din eğitimindeki yetersizliğe dikkat çekilmektedir.

Avusturya’da da Din Dersleri, Anayasanın 17. maddesinin 4. fıkrasına⁷⁶⁶ göre yasal olarak garanti altına alınmaktadır. Bu maddeyle her vatandaşa eğitim özgürlüğü verilmekle birlikte din dersinin verilmesinde devlet ve kilisenin sorumlu olduğu

⁷⁶⁴ Kernlehrplan für die Sekundarstufe I Gymnasium in Nordrhein-Westfalen, s. 9.

⁷⁶⁵ <https://www.deutschlandfunk.de/religionsunterricht-auf-dem-prueftstand-100.html>, (erişim: 24.08.23).

⁷⁶⁶ Art. 17 Abs. 4 StGG: Okullarda din eğitimi ilgili kilise veya dini topluluk tarafından sağlanmalıdır.

belirtilmektedir.⁷⁶⁷ Bu madde çerçevesinde devlet tarafından tanınan kilise ve dinî cemaate mensup olduklarını bildiren tüm öğrenciler, kayıt sildirmek için müracaat etmedikleri sürece ilkokuldan itibaren din dersine katılmak zorundadırlar.⁷⁶⁸

Her iki ülkenin anayasaları din dersinin yasal konumunu belirleyen genel ifadeleri içermekle birlikte, bu derslerin uygulanması ile ilgili ayrıntılı prensipler, eyalet yasaları, okul ve eğitim yasaları gibi diğer yasal düzenlemelerle belirlenmektedir. Din dersi, her iki ülke anayasasında adı geçen tek ders olmasına rağmen, Almanya Anayasasında bu ders, kamu okullarında okutulan düzenli bir branş dersi (ordentliches Lehrfach) olarak tanımlanmaktadır. Alman anayasasının bu maddesi Avusturya anayasasından farklı olarak; öğrenci velilerinin çocuklarının derse katılıp katılmama konusunda karar yetkilerinin olduğu hususunu, özel okullar ve anaokulu ile ilgili düzenlemeyi içermektedir. Kiliseler ve dinî cemaatler ise her iki anayasada da din dersinden sorumlu kurumlar olarak belirlenmektedir. Yasalar ile devletin din dersinin uygulanmasına etkisi tamamen kaldırılmamakla birlikte devletin rolü belirli çerçevede düzenlenmektedir. Buna göre devlet, din dersinin kurumsal düzenlemesini yapmakta, amacını belirlemede ve dersin pedagojik yöntemlerle verilip verilmediğini, eğitsel faaliyetlerin kurallara uygun bir şekilde yapılıp yapılmadığını kontrol etmektedir.

3.2. Din Dersinin Uygulanmasına İlişkin Düzenleme

Almanya ve Avusturya'da dersin okullarda verilmesi ile ilgili şartlar ve genel uygulamalar şu şekildedir:

Almanya'da din dersi branş dersi statüsündedir ve zorunlu dersler arasında sayılmaktadır. Bu derste öğrencilere not verilmekte ve bu notun sınıf geçmeye etkisi bulunmaktadır. Bir mezhebe aidiyeti olan öğrenciler, okula kaydolurken idareye

⁷⁶⁷ Art. 17 Abs. 4 StGG

⁷⁶⁸ Richard Potz, "Avusturya, Din Devlet ilişkisi, Yasalar, Dini Kurumlar, Din Eğitimi", AB Ülkelerinde Din- Devlet İlişkisi Sempozyumu, 9-10 Aralık 2006, *İSAM*, İstanbul, 2006, s.386-404.

belirtmek zorundadırlar. Okul idaresi de öğrencilerin sayılarına göre ders planı yapmaktadır.⁷⁶⁹

Avusturya’da din dersi devletin ilkökul, ortaokul ve lise derecesindeki eğitim kurumlarında zorunlu ders olarak okutulmaktadır. Devlet tarafından tanınan kilise ve dinî cemaate mensup olduklarını bildiren tüm öğrenciler ilkökoldan itibaren din derslerine katılmak zorundadırlar. Din dersi doktriner düzeyde verildiğinden öğrenciler kendi dinî aidiyetine uygun olan derse girmek zorundadır.⁷⁷⁰

Almanya’da şayet bir okulda aynı dinî inanca sahip 12 öğrenci din dersine katılmak için beyanda bulunmuşsa, okul idaresi bu dersi programa koymaktadır.⁷⁷¹ Aynı şekilde derse katılmak istemeyen öğrenciler şayet 14 yaşından küçükse velilerinin okul idaresine müracaatıyla, büyükler de kendi beyanlarıyla derse katılmaktadırlar.⁷⁷² Derse katılmak istemeyen öğrencilerin bunu bir dilekçeyle okul yönetimine bildirmeleri gerekmektedir.⁷⁷³ Avusturya’da da 14 yaş ders kaydı ve kayıt silmek için sınır kabul edilmiş bu yaştan küçüklerin ders kayıt ve silme işlemleri velilere bırakılmıştır.⁷⁷⁴

Avusturya’da derse katılım için net bir sayı verilmemekle birlikte gerekli öğrenci sayısı Din Dersi Yasası ile belirlenmektedir. Okullarda verilen din dersi haftalık iki ders saati olarak belirlenmiş olmakla birlikte, din dersine katılacak öğrencilerin sayısı 10’dan aşağıda veya kendi sınıfındaki öğrencilerin yarısından az olduğu takdirde ders saati haftalık bir saate indirilmektedir. Şayet öğretmen masraflarını ilgili dinî grup üstlenirse mevzu bahis olan indirimde gidilmemektedir.⁷⁷⁵

Evanjelik Mezhebine mensubiyeti olmayıp da bu derse girmek isteyen öğrenciler, Almanya’da dersin öğretmeni ile kilise arasındaki görüşme sonucu derse

⁷⁶⁹<https://www.schulministerium.nrw.de/docs/Schulsystem/Unterricht/Lernbereiche-und-Faecher/Religionsunterricht/index.html>. (erişim:20.02.2019).

⁷⁷⁰§1 Abs. 1 RelUG ve Durchführungserlass zum Religionsunterricht Rundschreiben Nr. 5/2007 BMUKK.

⁷⁷¹ Schul- und Bildungsgesetz des Landes Nordrhein-Westfalen (SchulG), m. 31/1.

⁷⁷² Verfassung für das Land NRW, m. 14/4.

⁷⁷³ Schul- und Bildungsgesetz des Landes Nordrhein-Westfalen (SchulG), m. 31/6.

⁷⁷⁴ Bundesgesetz zum Religionsunterricht, §1 Abs. 2 RelUG.

⁷⁷⁵ § 7a Religionsunterrichtsgesetz (Avusturya Din Dersi Yasası)

katılabilirken⁷⁷⁶ Avusturya’da ise din dersi öğretmeninin ve 14 yaşından küçükse velisinin onayı ile seçmeli ders düzeyinde derse katılabilmektedir.⁷⁷⁷

Avusturya’da din dersine girmek istemeyen öğrenciler Ahlak Dersine katılmaları gerekirken⁷⁷⁸ Almanya’da bu durum eyaletlere göre farklılık arz etmektedir. Kuzey Ren Vestfalya Eyaleti’nde din dersine girmek istemeyen lise seviyesindeki (Sekundarstufe II) öğrencilerin Felsefe Dersine katılmaları gerekmektedir.⁷⁷⁹

Evanjelik Din Dersi, doktriner bir derstir ve öğrencilerine kendi öğretisini aktarmaktadır. Öğrencilerin derse ilgisinin azalması nedeniyle Kuzey Ren Vestfalya’daki Evanjelikler ve Katolikler ortak iş birliği yapmaya karar vermiştir.⁷⁸⁰ Buna örnek olarak Evanjelik Din Dersi programı, mezhep merkezli mezheplerarası açılımlı din dersi modelini (Konfessionell Kooperativer Religionsunterricht) sunmaktadır.⁷⁸¹ Bu dersin işlenmesi ile ilgili ortaya çıkması muhtemel durumlara nasıl tedbir alındığı sorusu akla gelmektedir. Farklı inançtan olan öğrenciler, derste başka öğreti baskısını mı hissedecekler? Ortak verilen bu derste farklı inanca olan yaklaşım nasıl olacaktır? gibi sorular bunlara örnektir. Bu modelin kullanılması ile diğer mezhepten olan öğrencilerin farklı inançlar hakkında genel bilgilere sahip olmaları beklenmektedir. Derste işlenen konulara diğer mezhep açısından da bakılması dersin tek mezhep merkezli işlenmesinden doğabilecek inançla ilgili anlaşmazlıkları önlemektedir. Dersin amacının “benzerlikleri güçlendirme ve farklılıkları göz önüne alma” olması bu düşüncüyü desteklemektedir.⁷⁸² Dinî cemaatler öğrencileri kendi doktrinleri merkezinde

⁷⁷⁶ RdErl. d. Ministeriums für Schule, Jugend und Kinder vom 20.06.2003 (BASS 12-05 Nr. 1), m. 5/2.

⁷⁷⁷ Durchführungserlass zum Religionsunterricht Rundschreiben Nr. 5/2007 BMUKK.

⁷⁷⁸ Klutz, Bundesministerium für Bildung, Wissenschaft und Forschung, “Durchführungserlass zum Religionsunterricht”, https://www.bmbwf.gv.at/Themen/schule/schulrecht/rs/1997-2017/2007_05.html, (erişim: 23.11.2021). *Religious Education Faces the Challenge of Religious Plurality A Qualitative-Empirical Study in Vienna*.s.17.

⁷⁷⁹ <https://www.schulministerium.nrw.de/docs/Schulsystem/Unterricht/Lernbereiche-und-Fächer/Religionsunterricht/index.html>. (erişim:23.11.2021).

⁷⁸⁰ <https://www.katholisch.de/artikel/15200-weiter-debatte-um-oekumenischen-religionsunterricht>, (erişim:23.08.23).

⁷⁸¹ Kernlehrplan für die Sekundarstufe I Gymnasium in Nordrhein-Westfalen, s. 10.

⁷⁸² <https://www.schulministerium.nrw/konfessionelle-kooperation-im-religionsunterricht>, (erişim:22.08.23).

eğitmek istese de bazı nedenlerden dolayı alternatif yollar aramak mecburiyetinde kalmaktadırlar. Öğrencilerin derse ilgisinin azalması bu iki kiliseyi ortak bir noktada bir araya getirmektedir. Derse katılımın az olduğu yerlerde derse ilgiyi artırmak için iki kilisenin ortak çözüm yolları araması doktriner olarak verilen bu dersin uygulanması ile ilgili önemli gelişmelerden bir tanesidir. Bu uygulama ihtiyaç olduğunda doktriner dersin boyutunun hangi durumlarda genişleyebileceğini göstermektedir.

Viyana’da verilen doktriner din dersi, ülkede tanınan dinî cemaatlerin sayısının artması ve dolayısıyla okuldaki dinî çeşitliliğin artması gibi dinî alanda gelişen şartlar gereği Almanya’da olduğu gibi mezhep merkezli mezheplerarası açılımlı din dersi modelinden faydalanmaktadır. Viyana’da 2011/2012 eğitim-öğretim yılından itibaren Katolik, Evanjelik, Ortodoks ve Eski Katolik Kiliseleri iş birliğinde bu model deneme amaçlı kullanılmıştır.⁷⁸³ Bu uygulamadaki amaç dinî farklılıkları ve ayrımları göz önünde tutarak ortak noktaların ortaya çıkarılması ve geliştirilmesi olarak tanımlanmaktadır.⁷⁸⁴

Her iki ülkede doktriner din eğitimini canlı tutma gayretlerine gidilmiş olsa da bu konuda farklı yönlerden eleştiriler gelmektedir. Bu eleştirilerden bir tanesi Köln Başpiskoposluğu tarafından yapılmakta ve bu modelin öğrencilerin din dersine katılımını teşvik için çözüm olmayacağı ifade edilmektedir. Sebep olarak doktriner din dersinin kendine özgü öğretisinin vazgeçilmez olduğu, bu modelle yapılan bir dersin ekümenik ders olarak anlaşılabileceği ve bunun için yasal düzenlemelerin izin vermediği belirtilmektedir.⁷⁸⁵

Gerek din dersi ile ilgili yasal düzenlemelere ihtiyaç duyulması gerekse doktriner çizginin dışına çıkan öğretim modellerinden faydalanma gibi durumlar

⁷⁸³ Thomas Krobath, Georg Ritzer, “Konfessionelle Kooperation in der Ausbildung von (Religions-) LehrerInnen an der KPH Wien/Krems. Grundlegung und Erfahrungen”, *Theo-Web. Zeitschrift für Religionspädagogik* 13, 2014, H.2, 156.

⁷⁸⁴ Sonya Danner, “KoKoRu: konfessionell-kooperativer Religionsunterricht – ,das Wiener-Modell‘”, *ÖRF* 23, 2015, 47.

⁷⁸⁵ <https://domradio.de/artikel/debatte-um-oekumenischen-religionsunterricht>, (erişim: 23.08.23).

doktriner kapsamında verilen bu derslerin çağa uyum sağlama gayretleri olarak kendini göstermektedir. Evanjelik ve Katolik Din Derslerine ilginin azalmasının kiliseler tarafından dile getirilmesi, bu nedenle dersi canlı tutma gayreti derslerin birlikte işlenmesi gibi bir çözüme götürmektedir.⁷⁸⁶ Bu sayede derse katılım yüksek tutulmak istenmektedir. Farklı inançlara açık, kapsayıcı bir tarzda sunulan derse farklı inançtan olanların daha fazla ilgi duyması Evanjelik inancın tanıtılmasına vesile olmaktadır. Aynı şekilde Evanjelik inanca sahip öğrenciler de kendi inanışları dışındaki görüşlere erişim imkânına sahip olacaklarından dolayı onlara karşı tutarlı dinî tavır alma kabiliyeti geliştireceklerdir.

3.3. Dersin Uygulanmasında Dinî Cemaat Etkisi

Dinî cemaat kavramı her iki ülkede de din eğitiminde üzerinde konuşulan ve tartışılan konulardandır. Özellikle Almanya’da din dersi ile alakalı olarak sürekli gündemde olan bir konudur. Dinî gruplar, devlet tarafından tanınan ve yasalarla güvence altına alınan dinî cemaat statüsünü kazanmak için girişimlerde bulunmaktadır. Bu bölümde dinî cemaat kavramının yasalarda nasıl yer aldığı, dinî cemaatlerin din dersine etkisi ve bu derslerin verilmesinde devlet ile ilişkisi konuları işlenmektedir.

Dinî cemaat kavramı her iki ülkede de tartışılan bir kavram olmakta ve değişen dünya şartlarına göre anlam kazanmaktadır. Bununla beraber iki devletinde bu kavrama anlam verme tarzı farklılık arz etmektedir. Almanya’da 1949 Anayasasına göre dinî cemaat kavramına Roma-Katolik Kilisesi, Protestan Kilisesi ve Yahudi kültür cemiyetleri girerken daha sonra bu kavramın genişlediği ifade edilmektedir. Kuzey Ren Vestfalya’da 2020 yılında Alevi Cemaatinin dinî cemaat statüsü kazanması bu kavramın genişlemesine örnektir.⁷⁸⁷ Alevi Cemaati devlet tarafından dinî cemaat olarak tanınarak

⁷⁸⁶ <https://www.katholisch.de/artikel/15200-weiter-debatte-um-oekumenischen-religionsunterricht>, (erişim:22.08.23)

⁷⁸⁷ GV. NRW. 2020 S. 1150

Katolik ve Evanjelik kiliselerinde olduğu gibi din dersini kendi sorumluluklarında vermektedir.⁷⁸⁸

Avusturya ise dinî cemaat kavramını yasal olarak tanınan kilise ve dinî cemaatler (Gesetzlich anerkannte Kirchen und Religionsgesellschaften)⁷⁸⁹ ve devlet tarafından kayıtlı dinî inanç grupları (Staatlich eingetragene religiöse Bekenntnisgemeinschaften)⁷⁹⁰ olmak üzere iki kısımda değerlendirmektedir.

Devlet tarafından dinî cemaat kavramına yüklenen anlam din derslerinin uygulanmasına etki etmektedir. Almanya’da dinî cemaat statüsü kazanmış inanç grupları kendi derslerinde yetkili iken, statü kazanmamış dinî cemaatlerin inanç öğretimi ile ilgili olarak alternatif yollara başvurulmaktadır. Kuzey Ren Vestfalya’da okutulan İslam Din Dersi ile ilgili devlet ve dinî kuruluşlar arası iş birliği bu tür yollardan bir tanesidir. Burada devlet tarafından muhatap alınan dinî kuruluşlardan bir komisyon kurulmakta ve bu komisyon ilgili bakanlığa karşı din dersinin uygulanması bağlamında dinî kuruluşları temsil etmektedir.⁷⁹¹

Avusturya’da ise devletin dinî cemaatlere karşı yaklaşımı Almanya’ya göre farklılık arz etmekte ve bu durum haliyle din dersine yansımaktadır. Dinî gruplar yasada devlet tarafından tanınan ve devlet tarafından kayıtlı dinî gruplar olmak üzere ayrılması din dersi uygulamalarını farklı yönde etkilemektedir. Örneğin mezhep temelli verilen Evanjelik Din Dersine, Katolik öğrenci kabul edilmemektedir. Bu durum Katolik Din Dersi için de geçerli sayılmaktadır. Herhangi bir inanca aidiyeti olmayan veya devletin kayıtlı statüsüne aldığı dinî gruplardan birine mensup öğrenci, devlet tarafından tanınan bir dinî cemaatin din dersine sadece seçmeli ders statüsünde katılabilmektedir.⁷⁹²

Dinî ve sosyal alandaki gelişmeler bağlamında her iki ülkede yaşayan dinî grupların talepleri doğrultusunda dinî cemaat kavramının genişlediği görülmektedir. Bu

⁷⁸⁸ <https://alevi.com/aru/>. (erişim: 17.08.23).

⁷⁸⁹ RS 25/2018 BMBWF.

⁷⁹⁰ BGBl. I Nr. 19/1998.

⁷⁹¹ <https://www.schulministerium.nrw/islamischer-religionsunterricht>, (erişim: 18.08.23).

⁷⁹² Durchführungserlass zum Religionsunterricht Rundschreiben Nr. 5/2007 BMUKK.

genişleme Almanya’da sınırlı olurken Avusturya’da ise daha fazla dinî grup bu kavram kapsamına girmektedir.

Her iki devletin anayasasında din dersinin uygulanmasından dinî cemaatlerin sorumlu olduğu açık bir şekilde belirtilmekte ve dinî cemaat olma şartları yasal düzenlemelerle belirlenmektedir. Buna göre din dersi ile ilgili düzenlemeleri ilgili cemaat yaparken, dinî cemaatle ilgili düzenlemeleri devlet yapmaktadır. Almanya anayasasında dinî cemaatlerle ilgili düzenlemeler yapılmış ilgili maddelere⁷⁹³ göre dinî cemaat sayılma şartları belirlenmektedir. Anayasadaki dinî cemaatler kavramından ilk etapta Roma-Katolik Kilisesi, Protestan Kilisesi ve Yahudi kültür cemiyetleri anlaşılmalı birlikte diğer dinî grupların cemaat statüsü almaları belirli hukuki süreçleri gerektirmektedir.⁷⁹⁴

Avusturya’da ise dinî cemaatlerle ilgili geçerli yasal düzenlemeler Almanya’dan önce yapılmıştır. Dinî cemaatlerin statüsü 1867’de kabul edilen Devlet Anayasasının 14.15. ve 16. maddelerine göre belirlenmektedir. Her ne kadar Katolik Mezhep Avusturya’da ağırlığını korusa da ilgili yasal düzenlemeler diğer mezheplere eşit haklar vermektedir.⁷⁹⁵ Devlet tarafından 26 Şubat 2016 tarihinde dinî cemaat olarak tanınarak yasal statülerini alan Avusturya Müslüman Cemaati ve Avusturya Alevi Cemaati birlikte Avusturya Devleti tarafından tanınan 16 inanç grubu bulunmaktadır.⁷⁹⁶

Dinî cemaatlerin din dersinde etkin olması da yasalarla belirlenmektedir. Buna göre Alman Anayasasının 4. ve 140. maddeleri, özellikle 7/3. maddesi, Weimarer Anayasasının 137/1. ve 3. maddeleri din dersinin uygulanması konusunda sorumluluğu dinî cemaatlere vermektedir.

⁷⁹³ Anayasanın 140. ve Weimarer Anayasasının 137. maddesi

⁷⁹⁴ R. Doğan, “Avrupa Birliği Sürecinde Dinî Kurumlar ve Din Eğitimi: Almanya Modeli”, s. 4-5.

⁷⁹⁵ R. Potz, “Avusturya”, s.81.

⁷⁹⁶

https://www.oesterreich.gv.at/themen/leben_in_oesterreich/kirchenein___austritt_und_religionen/3/Seite.820015.html, (erişim:13.11.21)

Din dersinin verilmesinde devlet-dinî cemaat ilişkisini ise anayasanın 7/3. maddesinde geçen “cemaatlerle görüş birliği içinde olmak” ibaresi belirlemekte ve bu madde devlet-cemaat iş birliğinin yasal statüsünün çerçevesini çizmektedir.⁷⁹⁷

Avusturya’da kilise ve dinî cemaatlerin din dersinden sorumlu olması hem Anayasa hem de alt yasalarla belirlenmektedir. Yasal düzenlemelere göre din dersinin uygulanması ilgili kilise ve dinî cemaatlere bırakılmakta, denetlenmesini ise devlet yapmaktadır.⁷⁹⁸ Evanjelik Din Dersinin okullarda uygulanmasında, yönetiminde ve denetiminde Avusturya Evanjelik Augsburg-Helveti Kilisesi Üst Konseyi’nin (Der Evangelische Oberkirchenrat A. u. H. B.) sorumlu olması din derslerinde kilise ve dinî cemaatin rolü açısından Almanya’ya göre farklılık arz etmektedir.⁷⁹⁹ Kilise Üst Konseyi, Avusturya Augsburg İnançlı Evanjelik Kilisesi (Evangelische Kirche A.B. in Österreich) ile Avusturya Helveti İnançlı Evanjelik Kilisesi’nin (Evangelische Kirche Helvetischen Bekenntnisses in Österreich) ortak konseyidir ve Evanjelik Din Dersi ile ilgili uygulamalardan sorumludur.⁸⁰⁰

3.4. Evanjelik Din Dersi Öğretim Programı Çalışmaları ve Ders Kitapları

Bu başlık altında tez konusu olan eyaletlerde Evanjelik Din Dersi için hazırlanan öğretim programı ve okutulan din dersi kitabı üzerinde yapılan çalışmalar karşılaştırılmaktadır. Öğretim programları üzerine yapılan çalışmaların tarihi süreci, programları hazırlayan etken unsurlar, programın içeriğinin belirlenmesi gibi konular bu bölümün kapsamına girmektedir. Evanjelik Din Dersinde kullanılan ders kitabının hazırlanmasında yasal düzenlemeler, içeriğinin belirlenmesinde etkin olan taraflar ve kitabın hazırlanmasında devletin etki alanı bu bölümde karşılaştırılmaktadır.

⁷⁹⁷ M. Heckel, “Religionsunterricht auf dem Prüfstand: Konfessionell — unkonfessionell — interreligiös — interkonfessionell — konfessionell-kooperativ? Der rechtliche Rahmen des Religionsunterrichts im säkularen Verfassungsstaat”, s. 251.

⁷⁹⁸ BGBl. Nr. 190/1949, § 2 Abs. 2.

⁷⁹⁹ Religionsunterrichtsordnung vom 11. Juli 2008, ABl. Nr. 99/2008, 201/2008, 151/2012, 96/2019, Der evangelische Religionsunterricht und seine Organisation, § 2, Abs. 1.

⁸⁰⁰ Evangelische Kirche A.B. Diözese Wien, “Pfarrgemeinden H.B.”, <https://www.evangelisch-wien.at/pfarrgemeinden-hb>, (erişim: 17.11.2021).

3.4.1. Evanjelik Din Dersi Öğretim Programı Çalışmaları

Her iki ülkede de din dersi öğretim programları hazırlama çalışmaları 19. yy.da başlamakta ve devlet, kilise ve okul birlikteliği ile şekillenmektedir. Bu üç kurumun yapmış oldukları çalışmalar sonucunda ders programlarının hazırlanış biçimi belirlenmektedir.

Almanya'da devlet kanalıyla din dersi öğretim programı hazırlama çalışmaları 19. yy.la kadar gitmektedir. Alman İmparatorluğu (Kaiserreich, 1870-1918) döneminde hazırlanan öğretim programlarında milli ve dinî temayül ağır basmaktadır.⁸⁰¹ Din dersi programının hazırlanmasında ise devlet, bilimsellik, öğretmen ve kilise faktörlerinin önemine vurgu yapılmaktadır.⁸⁰² Din dersinin denetimi, 18 Şubat 1876 tarihli ilkokullarda din dersinin verilmesi ve denetimi ile ilgili düzenlemede devlete verilmekte ve dersin görevi “çocuklara kutsal metin anlayışını ve kilisenin itikadını tanıtmak” şeklinde belirtilmektedir.⁸⁰³ Evanjelik Din Dersi için 1892 tarihinde hazırlanan öğretim programında dersin amacı, gençliği Tanrı'nın sözü çerçevesinde eğitmek ve kilise cemaat hayatına inançları ile etkin katılmaları ile örnek olmalarına imkân sağlamak şeklinde belirlenmiştir.⁸⁰⁴ Bu ifadelerle göre programların hazırlanmasında din bilgisi yanında milli konulara da yer verildiği, öğrencilere vatanseverlik duygusu kazandırılmak istendiği görülmektedir. Programların hazırlanma dönemi dünyada milliyetçilik fikrinin yükseldiği 1. Dünya savaşı dönemlerine denk geldiği göz önünde tutulursa, içeriğin belirlenmesinde sosyal gelişmelerden etkilendiği sonucuna gidilmektedir. Diğer bir dikkat çeken nokta ise program hazırlama çalışmalarında kilisenin her dönemde etkin olmasıdır. Bu alandaki gelişmelere bakıldığında program çalışmalarının kilise ile birlikte yapıldığı anlaşılmaktadır.

⁸⁰¹ V. J. Dieterich, *Religionslehrplan in Deutschland (1870–2000)*, s. 218.

⁸⁰² V. J. Dieterich, a.g.e. s. 219.

⁸⁰³ V. J. Dieterich, a.g.e. s. 222 ve s. 224.

⁸⁰⁴ V. J. Dieterich, a.g.e. s. 232.

Avusturya’da din dersinde devlet etkisinin başlaması 1774 tarihli Maria Theresias Reformu’na kadar gitmektedir. Bu reformla okul, devlet bünyesine alınmakta ve din dersi de mecburi olmaktadır. Din dersi bütün okullarda mecburi bir branş dersi olarak okutulmaya 19. yy.da başlamaktadır.⁸⁰⁵ Eğitimde Katolik hâkimiyetini etkisiz hale getiren 1867 tarihli Temel Vatandaşlık Hakları Anayasası ile eğitim alanında devlet etkin hale gelmiş ve diğer mezheplere de eşit eğitim hakkı verilmektedir.⁸⁰⁶ Okul-kilise ilişkisi de 1868’deki düzenlemelerle belirlenmekte ve buna göre din eğitimi faaliyetlerini kiliseler üstlenmektedir. Dolayısıyla din dersinin programı da kiliselere bırakılmaktadır.⁸⁰⁷

Avusturya’da Evanjelik Din Dersi ile ilgili gelişmelerin devlet, okul ve Katolik Kilise ilişkileri çerçevesinde şekillendiği görülmektedir. Almanya’ya göre daha erken dönemde mecburi olan din dersi ile ilgili program hazırlamada kiliseler yasalarla sorumlu kabul edilmektedir. Avusturya’da din eğitimi konusunda Evanjelik Kilisenin, Katolik Kilise ağırlığından kurtulma mücadelesi önem arz etmektedir. Yapılan yasal düzenlemeler ile Evanjelik Kiliseye tanınan haklar sayesinde Evanjelik Din Dersi kendi doktriner yapısı ile verilmeye başlamaktadır.

Almanya’da Evanjelik Din Dersi için, din dersi öğretmenleri, kilise ve devlet iş birliği ile birlikte üniversite yetkilileri tarafından 1917’de öncekilere göre geniş kapsamlı bir program geliştirilmektedir.⁸⁰⁸ Bu program, Hristiyanlık dışındaki dinî inançlar ve dinin sanat, edebiyat, felsefe ve doğa bilimleri ile ilişkisi gibi konuları içermektedir.⁸⁰⁹ Weimarer Devleti, demokratik bir devlet ve toplum düzeni içinde ilk defa din dersi öğretim programı taslağı sunmaktadır. Weimarer döneminde 1921-1926 yılları arasında hazırlanan Richertchen adındaki kılavuz öğretim programında Evanjelik

⁸⁰⁵ W. Schluifer, “Das Religionsunterrichtsgesetz und seine Praxis, Religionsunterricht in Europa,” s. 38.

⁸⁰⁶ R. Potz, “Avusturya”, *Avrupa Birliği Ülkelerinde Din-Devlet ilişkisi Hukuki Yapı/ Din Eğitimi/ Din Hizmetleri*, s.81.

⁸⁰⁷ W. Schluifer, “Das Religionsunterrichtsgesetz und seine Praxis, Religionsunterricht in Europa,” s. 38.

⁸⁰⁸ V. J. Dieterich, *Religionslehrplan in Deutschland (1870–2000)*, s. 235.

⁸⁰⁹ V. J. Dieterich, a.g.e. s. 236.

Din Dersine önem verilmekte ve bu ders için geliştirilen öğretim programında bu dersin birlik için bir güç olacağı vurgulanmaktadır. Dersin amacı ise öğrencileri Evanjelik inanç doğrultusunda kilise hayatına hazırlamaktır.⁸¹⁰ Weimerar dönemi program çalışmalarında önceki programlarda olduğu gibi dersin milli birlik ve beraberliğe katkısı üzerinde durulmaktadır. Ayrıca dersin içeriği sadece dinî konulardan oluşmamakta farklı bilim dallarına giren hususlara da değinilmektedir. Bu yönüyle sonraki dönemlerde hazırlanan öğretim programlarına örneklik teşkil etmektedir.

Avusturya’da 13.07.1949 tarihli Din Dersi Yasası’nda (Bundesgesetz zum Religionsunterricht vom 13.7.1949) din dersinin “yasal olarak tanınan bütün kilise ve dinî cemaatlere mensup öğrenciler için” uygulanması gerektiği belirtilmekte, böylelikle Evanjelik Din Dersi de devlet garantisi altına girmektedir.⁸¹¹ Bundan sonraki dönemlerde hazırlanan öğretim programlarında bu yasa esas alınmaktadır. Avusturya’da lise seviyesi için güncel Evanjelik Din Dersi öğretim programı 2016’da yayımlanmaktadır. Bu programda, kullanılan pedagojik ve branşsal eğilimlere yer verilmekte, öğrencilere kazandırılmak istenen yetenekler sınıflara göre belirtilmektedir.⁸¹² Çalışmanın öğretim programlarının karşılaştırılması bölümünde bu program incelenmektedir.

Almanya’da 2. Dünya Savaşı’ndan sonra eğitim alanında yeniden yapılandırılmaya gidilmekte ve öğretim programları hazırlanmaktadır. Doktriner Evanjelik Din Dersi için 24.08.1945 tarihinde dersin yapısını belirleyen kılavuz öğretim programı hazırlanmaktadır. Bu programın hazırlanması ve dersin verilmesi ile ilgili diğer işler kiliseye bırakılmaktadır.⁸¹³

⁸¹⁰ V. J. Dieterich, a.g.e. s. 285.

⁸¹¹ Bundesgesetz zum Religionsunterricht, §1 Abs. 1. RelUG.

⁸¹² Bundesgesetzblatt (BGBl), Nr. II Nr. 279/2016, Gesamte Rechtsvorschrift für Lehrplan für den evangelischen Religionsunterricht an der Oberstufe der Allgemein bildenden höheren Schulen

⁸¹³ V. J. Dieterich, *Religionslehrplan in Deutschland (1870–2000)*, s. 385.

Okullarda Kullanılan Doktriner Evanjelik Din Dersi Güncel Öğretim Programları

Almanya Kuzey Ren Vestfalya Lise düzeyindeki (Gymnasiale Obertufe) devlet okullarında okutulan Evanjelik Din Dersi güncel öğretim programı, 14.11.2013 tarihli Eğitim Bakanlığı genelgesi⁸¹⁴ çerçevesinde 01.08.2014'den itibaren bu eyalet okullarında kullanılmaktadır.⁸¹⁵ Çalışmanın öğretim programlarının karşılaştırılması bölümünde bu program incelenmektedir.

Viyana'da Avusturya Evanjelik Augsburg-Helveti Kilisesi Üst Konseyi (Der Evangelische Oberkirchenrat A. u. H. B.) tarafından hazırlanan Evanjelik Din Dersi Öğretim Programı⁸¹⁶ karşılaştırma bölümünde incelenmektedir.

Her iki ülkenin Evanjelik Din Dersi öğretim programları incelendiğinde, Kuzey Ren Vestfalya'da lise düzeyindeki (Gymnasiale Obertufe) devlet okullarında okutulan Evanjelik Din Dersi öğretim programının, Viyana lise seviyesi Evanjelik Din Dersi öğretim programına göre daha kapsamlı hazırlandığı görülmektedir. Programdaki detaylar; programın tanıtım kısmında, programın amacı ve görevlerinde, yetkinlik alanlarının ve hedeflenen kazanımların belirlenmesinde, belirlemenin sınıf seviyesine göre yapılmasında, yetkinlik alanlarının; alanla ilgili yetkinlik, karar verme yetkinliği vb. şekillerde kategorize edilmesinde, öğrenme alanlarında belirgin olarak kendini göstermektedir. Buna karşın Viyana Doktriner Evanjelik Din Dersi için uygulanan öğretim programında ise dersin amacı ve görevi, eğitimin dinî-ahlaki ve felsefi boyutuna katkısı, didaktik temel ilkeler ve yetkinlik alanları Kuzey Ren Vestfalya'ya kıyasla daha genel hatlarıyla sunulmaktadır.

⁸¹⁴ RdErl. d. Ministeriums für Schule und Weiterbildung v. 14. 11. 2013 – 532-6.03.15.06-110656.

⁸¹⁵ Auszug aus dem Amtsblatt des Ministeriums für Schule und Weiterbildung des Landes Nordrhein-Westfalen

Nr. 12/13 Sekundarstufe II –Gymnasiale Oberstufe des Gymnasiums und der Gesamtschule; Richtlinien und Lehrpläne; Kernlehrpläne für die Religionslehren

⁸¹⁶ Gesamte Rechtsvorschrift für Lehrplan für den evangelischen Religionsunterricht an der Oberstufe der Allgemein bildenden höheren Schulen, StF: BGBl. II Nr. 279/2016.

İki program arasındaki farklardan bir tanesi yetkinlik odaklı eğitim hakkında bilgilendirmenin bulunmasıdır. Kuzey Ren Vestfalya için hazırlanan öğretim programında yetkinlik odaklı öğretim programının önemi vurgulayan ve özelliklerini belirten ön açıklamalara yer verilmektedir. Bu bölümde 1999 sonrası hazırlanan yetkinlik odaklı bir öğretim programının hangi unsurları içermesi gerektiği üzerine durulmaktadır.⁸¹⁷ Viyana için hazırlanan öğretim programında böyle bir bölüm bulunmamakta ve doğrudan Evanjelik öğretim programının görevleri kısmına geçilmektedir.

Kuzey Ren Vestfalya için hazırlanan öğretim programının amacı özetle hayatın ve hakikatin dinî boyutunu tanıtmak ve Evanjelik anlayışı öne çıkarmakla birlikte Hristiyanlığı merkeze alarak öğrencilerin dinî eğitimlerine katkı sağlamaktır. Programın görevlerini özetle; var oluşla ilgili sorulara cevap arama, İncil destekli olarak insan kavramını anlama, hayat, mesaj, ölüm ve yeniden dirilme kavramlarını açıklama şeklinde sıralamak mümkündür.⁸¹⁸

Viyana programında ise din dersinin görevleri kilise ve okul ilişkisi bağlamında sunulmaktadır. Dersin bu iki kuruma karşı görevleri bir arada verilmektedir. Dersin görevi özetle kutsal metinlerde ve Hristiyan inancında ifade edilen İncil mesajlarını aktarmaktır. Dersin amaçları Kuzey Ren Vestfalya programına zıt olarak maddeler halinde verilmektedir. Özetle belirtmek gerekirse bu amaçlar; Evanjelik merkezli dinî bilgilerinden aldıkları destekle öğrencilere özgüven kazandırmak, kendi hayat anlayışı ve dünya görüşü kazanmalarına yardım etmek, dinler arası görüşmelere hazır olmalarını sağlamak, İncil'i temel alarak kendi Tanrı anlayışlarını geliştirmelerine, kilisenin önemini ve misyonunu anlamalarına yardım etmek şeklinde sıralanabilmektedir.⁸¹⁹

⁸¹⁷ Kernlehrplan für die Sekundarstufe II Gymnasium/Gesamtschule in Nordrhein-Westfalen, s. 9.

⁸¹⁸ Kernlehrplan für die Sekundarstufe II Gymnasium/Gesamtschule in Nordrhein-Westfalen, s.11-12.

⁸¹⁹ Gesamte Rechtsvorschrift für Lehrplan für den evangelischen Religionsunterricht an der Oberstufe der Allgemein bildenden höheren Schulen, s. 2.

Her iki öğretim programında da özellikle vurgulanan nokta öğrencilere güçlü bir dinî bilgi donanımı ile özgüven kazandırarak kendi inançlarını farklı din ve dünya görüşlerine karşı savunabilmeleridir. Din dersi, öğrencileri çoklu kültürün bir parçası olan farklı görüşlerle, uzlaşılı kültürünün ağır bastığı bir topluma hazırlamayı amaçlarken aynı zamanda sorumluluk alarak kendi dinî düşüncelerini savunmalarına yardım etmeyi görev kabul etmektedir.

Kuzey Ren Vestfalya için hazırlanan programda yetkinlik alanları, öğrenme alanı ve kazanımlar kısmının daha detaylı hazırlandığı görölmektedir. Çünkü programda bu kısım önce giriş ve yeterlik aşaması olarak ikiye ayrılmakta ve yeterlik aşaması da kendi içinde temel seviye ve performans seviyesi olarak ikiye ayrılmaktadır. Bu tasnif doğrultusunda öğrencilerin sınıf seviyelerine göre yetkinlik alanları ve kazanımlar belirlenmektedir. Viyana için hazırlanan programda ise bu şekilde bir tasnif yapılmamakta, bütün sınıf seviyesi için belirlenen didaktik temel ilkeler, alan ile ilgili özellikler ve yetkinlik alanları hakkında bilgi verildikten sonra sınıf seviyelerine göre yetkinliklere ve içeriğe geçilmektedir.

3.4.2. Doktriner Evanjelik Din Dersi Kitapları

Kuzey Ren Vestfalya Eyaleti'nde Evanjelik Din Dersi öğretim materyalleri ve öğretim programı Eyalet Anayasasına göre Evanjelik Kilisesi ile uzlaşarak belirlenmektedir. Kilise programın ve materyallerin içerik kısmının tespitinde etkin rol oynamaktadır.⁸²⁰

Viyana'da da okullarda din eğitimi anayasaya göre⁸²¹ ilgili kilise ve dinî cemaatin sorumluluğundadır. Avusturya Evanjelik Augsburg-Helveti Kilisesi Üst Konseyi, din dersinin öğretim materyalleri hazırlamakla Din Dersi Yasasına⁸²² göre

⁸²⁰ Verfassung für das Land NRW, m. 14/2.

⁸²¹ Avusturya Anayasası 17/4.

⁸²² Religionsunterrichtsordnung vom 11. Juli 2008, ABl. Nr. 99/2008, 201/2008, 151/2012, 96/2019, Zuständigkeiten kirchlicher Institutionen, § 13. Abs. 2.

sorumlu olduğu gibi okullarda okutulan din dersi kitaplarına da bu kiliselerin yetkili birimi onay vermektedir.⁸²³

Bu yukarıdaki ifadelere göre her iki ülkede din dersi öğretim materyallerinin hazırlanması ilgili kilise sorumluluğuna aittir. Bu kiliseler, din dersi kitabının içeriğini belirlemekte ve ders konularını kendi doktriner disiplinlerine göre tespit etmektedir. Din dersi için önemli bir unsur olan öğretim materyalleri yasalara göre kiliselere verilmekte, devlet ise içerik kısmına karışmamaktadır.

Kiliseler tarafından onaylanan ders kitapları iki ülkede de aynı şekilde resmi internet sayfalarından ilan edilmektedir.

Almanya’da hangi kitapların okutulacağı Eğitim Bakanlığı tarafından belirlenip resmi internet sayfalarında ilan edilmektedir.⁸²⁴ Evanjelik Din Derslerinin Religionsbuch Oberstufe⁸²⁵ (11-13. Sınıf Lise Seviyesi Din Kitabı) kitabı, içerik bağlamında incelenmek amacıyla bu çalışma için seçilmiştir.

Avusturya’da din dersleri kitapları da resmi internet adresinde yayımlanmaktadır.⁸²⁶ Bu bölümde lise seviyesi (Allgemeinbildende höhere Schulen (Oberstufe)) için hazırlanan Din, keşfetmek, anlamak, şekillendirmek (Religion, entdecken, verstehen, gestalten)⁸²⁷ kitabı incelenmektedir.

Avusturya’daki Doktriner Evanjelik Din Dersi kitabının son sayfalarında kitabın hazırlanmasında etkin olan yazarlar tanıtılmaktadır. Kitabın yazarlarının tamamı liselerde (Gymnasium) Evanjelik Din Dersi branşında görev yapan öğretmenlerdir. Kuzey Ren Vestfalya için hazırlanan ders kitabında ise sadece yazarların ismi verilmekte, başka bir açıklama yapılmamaktadır.

⁸²³ Religionsunterrichtsordnung vom 11. Juli 2008, ABl. Nr. 99/2008, 201/2008, 151/2012, 96/2019, Zuständigkeiten kirchlicher Institutionen, § 13. Abs. 3.

⁸²⁴ <https://www.schulministerium.nrw.de/BiPo/VZL/lernmittel>. (erişim: 09.01.2023).

⁸²⁵ Religionsbuch Oberstufe, (ed. U. Baumann, F. Schweitzer), Cornelsen, Berlin 2013.

⁸²⁶ https://www.schulbuchaktion.at/sba_downloads/sba2020/2021sbl_1000-1100.pdf. (erişim: 21.11.20).

⁸²⁷ Religion, entdecken, verstehen, gestalten, ed. Gerd-Rüdiger Koretzki ve Rudolf Tammeus, Vandenhoeck & Ruprecht, Göttingen, Evangelischer Pesseverband in Österreich, Wien 2004.

Her iki ülkenin Doktriner Evanjelik Din Dersi için hazırlanan ders kitaplarında konular, dinî metinlerle, ilahi sözleriyle, düşünürlerden alıntılarla, resim ve haritalarla, röportaj metinleriyle işlenmektedir. Kuzey Ren Vestfalya için hazırlanan ders kitabında Viyana'daki ders kitabına göre konular daha detaylı açıklanmaktadır. Konu başlığından sonra konusuyla ilgili kısa açıklama yapılarak konuya giriş yapılmakta sonra da yukarıda belirtilen yardımcı unsurlarla içerik zenginleştirilmektedir.

3.5. Öğretim Programları ve Ders Kitapları İçeriği

Bu bölüm ortaokul ve lise öğretim programları ve ders kitaplarının yapısal boyutu ve içeriğinin karşılaştırmasını içermektedir.

3.5.1. Öğretim Programları ve Ders Kitaplarının Yapısal Boyutu

Bu bölümde ortaokul ve lise öğretim programlarının yapısal boyutu; Evanjelik Din Dersinin görevi, Evanjelik Din Dersinin görevi amacı, öğretim programı hazırlanış biçimi ve programın dili başlıkları altında, ders kitaplarının yapısal boyutu ise ders kitabı hakkında genel bilgiler başlığı altında karşılaştırılmıştır.

Ortaokul Öğretim Programı

KRV	Viyana
1. Yapısal Boyut	1. Yapısal Boyut
1.1. Doktriner Evanjelik Din Dersinin Görevi	1.1. Doktriner Evanjelik Din Dersinin Görevi
• Öğrencilere Hristiyanlık ve diğer inançlar hakkında alan bilgisini aktarmak • Okulun eğitim misyonuna katkı sağlamak • Din ve vicdan hürriyetinin	• Öğrencilere Hristiyanlık alan bilgisini aktarmak • Okulun eğitim misyonuna katkı sağlamak • Eğitim anlayışını ve kilise öğretisini öğrencilere aktarmak.

anlamının kavranmasına ve toplumda tesisine katkı sağlamak	• Kutsal metinlerin mesajını aktarmak • Toplumun beklentileri doğrultusunda bir eğitim anlayışı benimsemek
1.2. Doktriner Evanjelik Din Dersinin Amacı • Öğrencileri dinî alanda bilgilendirmek • Öğrencilere algılama, yorumlama ve anlatma becerileri kazandırmak • Dinî kimliğe sahip olmaları için yönlendirmelerde bulunmak • Öğrencileri kendi dinleri ve çevresindeki farklı dinî ve dünyevi görüşler hakkında bilgilendirmek	1.2. Doktriner Evanjelik Din Dersinin Amacı • Öğrencilerin dinî alanda bireysel yeteneklerini geliştirmek • Öğrencilere çevrelerini keşfetme, eleştiri ve üreticilik yetisi kazandırmak • Acı, ölüm gibi konularda sorulara cevap aramak • Dinî kimliğe sahip olmaları için öğrencilere yönlendirmelerde bulunmak • Öğrencileri kendi dinleri ve çevresindeki farklı dinî ve dünyevi görüşler hakkında bilgilendirmek
1.3. Öğretim Programı Hazırlanış Biçimi • Anayasasının 7. maddesinin dinî özgürlükle ilişkilendirilir. • Başka bir öğretim modeli ile ilişki kurar.	1.3. Öğretim Programı Hazırlanış Biçimi • Başka bir öğretim modelinden bahsetmez. • Dersin farklı eğitim alanlarına hangi konularda katkı sağladığını

• Öğrenme alanları önce özetle açıklanır. İlgili bölümde detaylara geçilir. • Yetkinlik alanları ve kazanımlar ve öğrenme alanlarını detaylı açıklar. 1.4. Programın Dili • Evanjelik öğretiye yönlendirme yapar. • Objektif betimsel bir dil kullanılmaktadır.	açıklar. • Didaktik temel ilkelerde ve programın hazırlanmasında göz önüne alınan hususları belirtir. • Sınıflara göre öğrenme alanları belirlenir. 1.4. Programın Dili • Evanjelik öğretiye yönlendirme yapar. • Objektif betimsel bir dil kullanılmaktadır.
--	---

Evanjelik Din Dersinin Görevi

Her iki ders programı da okulun eğitim misyonuna katkı sağlamak ile görevli olduklarını belirtmekte ve bu görevi kendi yaklaşımlarına göre tanımlamaktadır. KRV öğretim programı, Doktriner Evanjelik Din Dersini, din ve vicdan hürriyetinin anlamının kavranmasına ve bunların çoğulcu toplumda tesisine katkı sağlamakla görevli bir ders olarak tanımlamaktadır.⁸²⁸ Viyana programı ise dersin görevlerini okulun genel eğitim misyonuna katkısı bağlamında ele almakta, dersin okulun eğitim anlayışını ve kilise öğretisini öğrencilere aktarmakla görevli olduğu vurgulamaktadır.⁸²⁹ Öğretim programlarında dersin görevleri hakkındaki bu ifadeler dersten beklentileri de ortaya koymaktadır. KRV öğretim programı bu dersten toplumdaki inançsal farklılığı göz önünde tutarak öğrencilere din ve vicdan özgürlüğü odaklı bir yaşam felsefesi kazandırmayı hedeflemektedir. Kuzey Ren Vestfalya'daki inanç gruplarındaki

⁸²⁸ Kernlehrplan für die Sekundarstufe I Gymnasium in Nordrhein-Westfalen, s. 9.

⁸²⁹ Gesamte Rechtsvorschrift für Lehrplan – Evangelischer Religionsunterricht an Hauptschulen, s. 1.

çeşitlilik,⁸³⁰ öğretim programının öğrencilere çoğulcu toplumda yaşama kültürü kazandırması hususunda etkili olmaktadır. Buna karşın Viyana öğretim programının görev anlayışında ise kilise ile yakın ilişki dikkat çekmekte, öğrencilere kendi kiliselerinin öğretisi doğrultusunda dinî eğitim sunma görev kabul edilmektedir. Bu şekilde bir yaklaşım izlenmesinde, öğretim programında⁸³¹ belirtildiği gibi Evanjeliklerin azınlık olma durumunun etkisi rol oynamaktadır. Evanjelik nüfusun ülkede yaklaşık %3'e kadar düşmesi programın azınlık yaklaşımına açıklık getirmektedir.⁸³²

Öğrencilere Hristiyanlık alan bilgisini aktarmak her iki programın görevleri arasındadır. KRV ders programı sadece Hristiyanlıkla sınırlı kalmamakta, diğer dinler hakkında da temel bilgileri aktarmayı görev bilmektedir.⁸³³ Viyana ders programı ise öğrencilere kutsal metinlerin mesajını aktarmakla birlikte toplumun beklentileri doğrultusunda bir eğitim anlayışı benimsemeyi görev saymaktadır.⁸³⁴

Özetle her iki program da öğrencilere dinî alan bilgisi vererek onları çoğulcu toplum yaşamına hazırlamayı görev bilmektedir.

Evanjelik Din Dersinin Amacı

KRV programı öğrencileri dinî alanda bilgilendirmeyi ve kazanılan bilgilerle ilgili olarak algılama, yorumlama ve anlatma becerilerini kazandırmayı amaçlamaktadır. Bu yönüyle öğretim programı öğrencilerin dinî konularda yorumlama ve anlatma gibi bireysel yetenek kazanmalarını hedeflemektedir.⁸³⁵ Viyana ders programı da öğrencilerin dinî alanda bireysel yeteneklerini geliştirmeyi amaçlamakta, bu alanda öğrencilerin kendi değerlerinin farkına varma, çevrelerini keşfetme, eleştiri ve üreticilik

⁸³⁰ <https://ceres.rub.de/de/forschung/projekte/religiose-vielfalt-in-nordrhein-westfalen/>, (erişim: 24.10.23).

⁸³¹ Gesamte Rechtsvorschrift für Lehrplan – Evangelischer Religionsunterricht an Hauptschulen, s. 6.

⁸³² <https://evang.at/kirche/wir-ueber-uns/>, (erişim: 09.11.23).

⁸³³ Kernlehrplan für die Sekundarstufe I Gymnasium in Nordrhein-Westfalen, , s. 9.

⁸³⁴ Gesamte Rechtsvorschrift für Lehrplan – Evangelischer Religionsunterricht an Hauptschulen, s. 2.

⁸³⁵ Kernlehrplan für die Sekundarstufe I Gymnasium in Nordrhein-Westfalen, s. 8.

yetisi kazanmalarına yoğunlaşmaktadır.⁸³⁶ Ayrıca öğrencilerin acı, ölüm gibi konularda sorulara cevap aramaları programın amaçları arasındadır.⁸³⁷ Öğretim programlarının ortak hedefinde öğrencilere yeterli alan bilgisi ile çoğulcu toplumda yaşama hazırlama amacı bulunduğu anlaşılmaktadır. Programın hazırlanmasında bu amaç etkin rol oynamaktadır. Programlarda öğrencilerin sadece bireysel yetkinlik kazanmamaları, bununla birlikte sosyal gelişimlerinin de sağlanması hedeflenmektedir.

Her iki program da öğrencilerin kendi dinleri ve çevresindeki farklı dinî ve dünyevi görüşler hakkında bilgi sahibi olarak kendi inançlarının özelliklerini içeren dinî bir kimliğe sahip olmalarını hedeflemektedir. KRV ders programı kimlik gelişimi kazanması için öğrencileri toplumun temel temayüllerini ve dünyayı anlamada yönlendirmeyi amaçlarken,⁸³⁸ Viyana ders programı ise öğrencilerin farklı dinî anlayışları ile deneyimleri sonucunda değerlendirmelere ve yorumlara gitmelerini amaçlamaktadır.⁸³⁹

Öğretim Programı Hazırlanış Biçimi

Öğretim programı hazırlanış biçiminden, programın tematik yapısı, hazırlanmasında dikkat edilen hususlar, programın şekilsel yapısı gibi durumlar kastedilmektedir.

Her iki ders programı da kendilerine özgü bir yapıda hazırlanmıştır. Programlarda, programın amacı ve görevleri gibi ortak bölümler olmakla birlikte programı hazırlanış şekliyle ilgili farklı kısımlar da bulunmaktadır. KRV ders programının farklı yönlerinden bir tanesi din derslerini Almanya’da güvence altına alan Alman Anayasasının 7. maddesinin dinî özgürlükle ilişkilendirilmesidir. Programa göre, mecburi branş dersi olarak sunulan dersin her inançtan öğrencinin katılımına izin

⁸³⁶ Gesamte Rechtsvorschrift für Lehrplan – Evangelischer Religionsunterricht an Hauptschulen, s. 2.

⁸³⁷ Gesamte Rechtsvorschrift für Lehrplan – Evangelischer Religionsunterricht an Hauptschulen, s. 2.

⁸³⁸ Kernlehrplan für die Sekundarstufe I Gymnasium in Nordrhein-Westfalen, s. 6.

⁸³⁹ Gesamte Rechtsvorschrift für Lehrplan – Evangelischer Religionsunterricht an Hauptschulen, s. 2.

verildiğinden dolayı ilgili maddenin dinî özgürlüğü pozitif yönde garanti altına aldığı yorumu yapılmaktadır.⁸⁴⁰

KRV ders programı doktriner temelli bir program olmasına rağmen dersin işlenmesi bağlamında başka bir öğretim modelinden faydalanmanın mümkün olacağını belirtmektedir. Doktriner Evanjelik Din Dersinin başka mezhep ve dinlere olan yaklaşımından dolayı programın mezhep merkezli mezheplerarası açılımlı din dersi modeli (Konfessionell Kooperativer Religionsunterricht) özelliklerini taşıdığı belirtilmektedir.⁸⁴¹ Viyana programında ise başka öğretim modelleri ile ilgili bir yaklaşımdan bahsedilmemektedir.

KRV ders programının Viyana ders programına göre hazırlanış şekliyle farklı yönlerden bir tanesi yetkinlik alanlarına, kazanımlara ve öğrenme alanlarına detaylı yer vermesidir. KRV ders programında yetkinlik alanları tanıtılmakta ve kapsamı hakkında bilgiler verilmektedir.⁸⁴² Ayrıca kazanımlar ayrı bir başlık altında işlenerek kapsamı hakkında bilgi verilmektedir.⁸⁴³ Öğrenme alanları başlıklar altında sıralanarak içeriği hakkında özet bilgiler verilmekte, daha sonraki bölümlerde ayrıntılara geçilmektedir.⁸⁴⁴ Program, sonraki bölümlerde hangi öğrenme alanlarında hangi yetkinliklerle hangi kazanımların elde edileceğini maddeler halinde detaylı bir şekilde ele almaktadır.⁸⁴⁵

Viyana ders programı ise dersin eğitim alanlarına katkısı başlığında dersin hangi eğitim alanlarına hangi konularda katkısı olduğu sıralanmaktadır. Bu şekilde dersle diğer eğitim alanları arasındaki ilişki belirlenmiş olmaktadır.⁸⁴⁶ KRV Programından farklı olarak didaktik temel ilke ve programın hazırlanmasında göz önüne alınan hususlara yer verilmesidir. Didaktik temel ilkelerde öğrenci ve öğretmenlerin yaşam tarzı, hayata verilen anlam gibi hususların önemli etkenler olduğu ifade edilirken, ahlaki

⁸⁴⁰ Kernlehrplan für die Sekundarstufe I Gymnasium in Nordrhein-Westfalen, s. 9.

⁸⁴¹ Kernlehrplan für die Sekundarstufe I Gymnasium in Nordrhein-Westfalen, s. 10.

⁸⁴² Kernlehrplan für die Sekundarstufe I Gymnasium in Nordrhein-Westfalen, s.13.

⁸⁴³ Kernlehrplan für die Sekundarstufe I Gymnasium in Nordrhein-Westfalen, s. 12.

⁸⁴⁴ Kernlehrplan für die Sekundarstufe I Gymnasium in Nordrhein-Westfalen, s. 14-15.

⁸⁴⁵ Kernlehrplan für die Sekundarstufe I Gymnasium in Nordrhein-Westfalen, s.16-24.

⁸⁴⁶ Gesamte Rechtsvorschrift für Lehrplan – Evangelischer Religionsunterricht an Hauptschulen, s. 2-3.

ve dinî bilişsel alanda yaşlara bağlı değişiklikler, ders gruplarının geldikleri bölgeye göre farkları gibi hususlara programın hazırlanmasında dikkat edildiği belirtilmektedir.⁸⁴⁷

Programı Dili

Her iki programda da dilsel açıdan benzer bir yol izlenmektedir. Öğrencilere kazandırılacak bilgi becerinin kapsamında Evanjelik inanca yönlendirme bulunmakla birlikte inançlar arasında doğruluk karşılaştırması yapmadan objektif betimsel bir dil kullanılmaktadır.

Evanjelik öğretiyi konunun durumuna göre yönlendirmede bulunmakla birlikte, dil kullanımında objektif betimsel bir dil kullanılmaktadır.

Lise Öğretim Programı

KRV	Viyana
1. Yapısal Boyut	1. Yapısal Boyut
1.1. Doktriner Evanjelik Din Dersinin Görevi	1.1. Doktriner Evanjelik Din Dersinin Görevi
• Evanjelik inançla toplumda yaşam düşüncesi odaklıdır. • Öğrenciyi hayatın ileriki safhalarına hazırlamak • İncil mesajlarını öğrenciye aktarmak • Hristiyan geleneğini tanıtmak	• Kilise ve okul misyonu çerçevesinde değerlendirir. • Öğrenciyi sosyal hayata hazırlamak • İncil mesajlarını öğrenciye aktarmak • Hristiyan geleneğini tanıtmak
1.2. Doktriner Evanjelik Din Dersinin Amacı	1.2. Doktriner Evanjelik Din Dersinin Amacı

⁸⁴⁷ Gesamte Rechtsvorschrift für Lehrplan – Evangelischer Religionsunterricht an Hauptschulen, s. 3.

• Öğrencilere hayatın ve dinin gerçek yönlerini kendi inançları doğrultusunda tanıtmak • Toplumda kendilerini kanıtlamak için öğrencilere gerekli bilgi vermek • Dinî birikimleri ile sosyal yaşam arasındaki dengeyi kurmalarına yardım etmek	• Öğrenciye kendini tanımasında yardım etmek • Hayatın gerçeklerini keşfetmesine yardım etmek. • Bu şekilde öğrenciyi hayata hazırlamak • Sosyal hayata hazırlamak için dinî ve felsefi konularda öğrenciyi bilgilendirmek
1.3. Öğretim Programı Hazırlanış Biçimi • Pedagojik ve didaktik açıdan kapsamlı hazırlanmaktadır. • Yetkinlik odaklı öğretim program özelliklerini tanıtır. • Didaktik yöntemler ve pedagojik ilkelerin uyumuna vurgu yapar. • Öğrencilerin bilişsel gelişimlerine güncel ihtiyaçlara dikkat eder. • Belirli yetkinlik alanlarını iki seviye olarak detaylı anlatır. • Öğrenme alanlarını ayrı bir bölüm halinde tanıtır.	1.3. Öğretim Programı Hazırlanış Biçimi • KRV programına göre sınırlı hazırlanmaktadır. • Giriş kısmında dersin eğitim ve öğretim misyonunu açıklar. • Yetkinlik alanlarını başlıklar ile verir ama açıklama yapmaz. • Yetkinlikleri ve konu içeriğini aynı sınıf düzeyi içinde sunar. • Öğrenme alanlarını sınıflara göre açıklar.
1.4. Programın Dili • Evanjelik öğretiye yönlendirme yapar.	1.4. Programın Dili • Evanjelik öğretiye yönlendirme yapar.

• Objektif betimsel bir dil kullanılmaktadır.	• Objektif betimsel bir dil kullanılmaktadır.
---	---

Doktriner Evanjelik Din Dersinin Görevi

KRV Doktriner Evanjelik Din Dersi programının görevi, Evanjelik inançla toplumda yaşam düşüncesi odaklı ele alınırken,⁸⁴⁸ Viyana Doktriner Evanjelik Din Dersi programının görevi kilise ve okul misyonu ekseninde değerlendirilmektedir.⁸⁴⁹ Buna göre KRV ders programı öğrencinin Evanjelik inançla çoğulcu toplumda uyum içinde yaşamasını görev kabul ederken, Viyana ders programı ise öğrenciye kilise ve okul misyonunu bütünleştirerek kazandırmayı görev kabul etmektedir.

KRV ders programı ayrıca öğrenciyi yüksekokul ve meslek hayatına hazırlama görevi üstlenirken,⁸⁵⁰ Viyana programı öğrenciyi toplumun eğitim misyonu hakkında bilgilendirerek onu sosyal hayata hazırlamak istemektedir.⁸⁵¹ Her iki ülkedeki programlar, öğrencileri dinî inançları bağlamında geleceğe hazırlama görevi üstlenmektedir. Bu durum programların ortak noktası olarak öne çıkmaktadır. Bir diğer ortak nokta ise programların öğrencilere İncil mesajlarını aktarma ve bunu temel alarak Hristiyan geleneğini tanıtmayı görev kabul etmeleridir.⁸⁵² Buna göre öğrencilere Hristiyanlık ile ilgili alan bilgisi kazandırma, iki programın da üzerinde durduğu önemli bir ortak görev olarak belirlemektedir.

⁸⁴⁸ Kernlehrplan für die Sekundarstufe II Gymnasium/Gesamtschule in Nordrhein-Westfalen, s. 12.

⁸⁴⁹ Gesamte Rechtsvorschrift für Lehrplan für den evangelischen Religionsunterricht an der Oberstufe der Allgemein bildenden höheren Schulen, StF: BGBl. II Nr. 279/2016, s. 2.

⁸⁵⁰ Kernlehrplan für die Sekundarstufe II Gymnasium/Gesamtschule in Nordrhein-Westfalen, s. 12.

⁸⁵¹ Gesamte Rechtsvorschrift für Lehrplan für den evangelischen Religionsunterricht an der Oberstufe der Allgemein bildenden höheren Schulen, s. 2.

⁸⁵² Kernlehrplan für die Sekundarstufe II Gymnasium/Gesamtschule in Nordrhein-Westfalen, s.12 ve Gesamte Rechtsvorschrift für Lehrplan für den evangelischen Religionsunterricht an der Oberstufe der Allgemein bildenden höheren Schulen, s. 2.

Evanjelik Din Dersinin Amacı

KRV Doktriner Evanjelik Din Dersi programı okulun eğitim misyonunu göz önünde tutarak öğrenciye hayatın ve dinin gerçek yönlerini İncil ve Hristiyan inanç prensipleri destekli göstermeyi amaç edinirken,⁸⁵³ Viyana Doktriner Evanjelik Din Dersi programı da benzer şekilde öğrencinin kendini tanımasıyla hayatın gerçeklerini keşfetmesini ve bu şekilde dinî hayata hazır olmasını amaçlamaktadır.⁸⁵⁴ Her iki program da öğrencinin bireysel gelişimine katkı sağlamayı ve kendi inançları çerçevesinde kişilik kazanmalarını hedeflemektedir. Öğrencilere gerekli dinî donanım kazandırılarak, yaşamış oldukları toplumda farklı inançtan olanlarla sağlam ilişki kurarak onları dinî sorumluluklarını yerine getirmeye hazırlamak programların amaçları arasında yer almaktadır.

KRV Doktriner Evanjelik Din Dersi programı öğrencilerin dinî ve toplumsal hayatta kendilerini yeterince kanıtlayabilmeleri için gerekli bilgi ve birikimi vermeyi amaçlamaktadır. Öğrenciye kazandırılacak olan dinî bilgiler kutsal kitaplardaki Tanrı, insan, İsa kavramları bağlamında şekillenmektedir. Bu kavramlardan yola çıkılarak öğrencilerin toplumla bu kavramlar çerçevesinde ilişki kurmaları beklenmektedir.⁸⁵⁵ Viyana programı ise öğrencileri toplumsal hayata hazırlamak için öğrencilerin dinî ve felsefî konularda varoluşsal sorular sorma kabiliyetlerini geliştirmeyi hedeflemektedir.⁸⁵⁶ Her iki program da öğrencileri dinî ve toplumsal hayata dinî donanım kazandırmayı ve onlara sosyal hayatta din ile barışık bir şekilde yaşamının yollarını göstermeyi amaçlamaktadır.

⁸⁵³ Kernlehrplan für die Sekundarstufe II Gymnasium/Gesamtschule in Nordrhein-Westfalen, s. 11.

⁸⁵⁴ Gesamte Rechtsvorschrift für Lehrplan für den evangelischen Religionsunterricht an der Oberstufe der Allgemein bildenden höheren Schulen, s. 2.

⁸⁵⁵ Kernlehrplan für die Sekundarstufe II Gymnasium/Gesamtschule in Nordrhein-Westfalen, s. 11.

⁸⁵⁶ Gesamte Rechtsvorschrift für Lehrplan für den evangelischen Religionsunterricht an der Oberstufe der Allgemein bildenden höheren Schulen, s. 2.

Öğretim Programı Hazırlanış Biçimi

Öğretim programı hazırlanış biçiminden, programın tematik yapısı, hazırlanmasında dikkat edilen hususlar, programın şekilsel yapısı gibi durumlar kastedilmektedir.

KRV Doktriner Evanjelik Din Dersi programı; yetenek odaklı öğretim, dersin görev ve amaçları, yetkinlik alanları, öğrenme alanı ve hedeflenen kazanımlar, eğitsel faaliyetlerin değerlendirilmesi, sınavlar, ilgili tabelalar başlıklarından oluşurken, Viyana Doktriner Evanjelik Din Dersi programı; dersin eğitim ve öğretim misyonu, dersin diğer branşlara katkısı, didaktik ilkeler, alana özgü özellikler, yetkinlik modelleri ve sınıflara göre öğrenme alanı başlıklarından oluşmaktadır.

KRV Doktriner Evanjelik Din Dersi programının, Viyana programına nazaran daha detaylı hazırlandığı tespit edilmektedir. Bu program, programın tanıtımı, detaylı yetkinlik alanları, öğrenme ve hedeflenen kazanımların şekilsel tanıtımı, eğitsel faaliyetlerin değerlendirilmesinde gerekli hususlar gibi alanlarda Viyana programına göre geniş kapsamlıdır. KRV Programının giriş kısmında yetkinlik odaklı öğretim programı içerdiği özelliklere yer verilmiş, programın hazırlanmasında didaktik yöntemler ve pedagojik ilkelerin uyum içinde kullanılması gerektiğine, programın öğrencilerin bilişsel gelişimlerini göz önüne alarak onların güncel ihtiyaçlarına azami derecede cevap verecek nitelikte hazırlanmasına vurgu yapılmaktadır.⁸⁵⁷ Viyana programında ise bu şekilde bir giriş bulunmamakla birlikte program giriş kısmında dersin eğitim ve öğretim misyonuna yer vermektedir.⁸⁵⁸

KRV programını Viyana programına göre en belirgin farklarında bir tanesi yetkinlik alanlarının daha detaylı açıklanmasıdır. Programdaki hedeflenen yetkinlikler ve kazanım bölümleri giriş aşaması (Einführungsphase) ve yeterlik aşaması

⁸⁵⁷ Kernlehrplan für die Sekundarstufe II Gymnasium/Gesamtschule in Nordrhein-Westfalen, s. 9.

⁸⁵⁸ Gesamte Rechtsvorschrift für Lehrplan für den evangelischen Religionsunterricht an der Oberstufe der Allgemein bildenden höheren Schulen, s. 2.

(Qualifikationsphase) olarak iki bölüme ayrıldıktan sonra yetkinlik alanları açıklanmaktadır.⁸⁵⁹ Programda bu yetkinler; alan yetkinliği, karar verme yetkinliği, davranış yetkinliği ve metod yetkinliği şeklinde belirlenmektedir.⁸⁶⁰ Viyana programı ise sadece; algılama ve tanımlama, anlama ve yorumlama, tasarlama ve uygulama, iletişim kurma ve yargılama, katılma ve karar verme yetkinlikleri alanlarında öğrencileri geliştirmek istendiği belirtilerek bu yetkinlikler hakkında açıklama yapmamaktadır.⁸⁶¹ Buna karşın KRV programında yetkinlik alanları hakkında bilgi verildiği gibi öğrenme alanı giriş ve yeterlik aşamasına ayrılarak her öğrenme alanı ile ilgili yetkinlikler ayrıntılı bir şekilde açıklanmıştır. Bu şekilde yapılan detaylandırmalar doğrultusunda öğrencilere kazandırılmak istenen bilgi ve beceriler kesin bir şekilde belirtilmiştir. Bu durum KRV programının Viyana programına nazaran daha detaylı ve geniş bir bakış açısıyla hazırlandığını ve konuya uygun olan pedagojik etkenlerin ve etkinliklerin her türünden azami derecede yararlanarak öğrencilerin dinî eğitimin her alanında geliştirilmesinin hedeflendiğini göstermektedir.

Viyana programı ise yetkinlikleri sunma açısından farklı bir üslup izlemektedir. Program, yetkinlikleri ve konu içeriğini aynı sınıf düzeyi içinde sunmaktadır. Programda kazandırılmak istenen yetkinlikler önce sıralanmakta, alt kısımda da bu yetkinliklerin kazandırılmasında kullanılacak konu içeriği belirtilmektedir.⁸⁶²

KRV programını Viyana programından ayıran önemli özelliklerden bir tanesi de öğrenme alanlarının ayrı bir bölüm halinde tanıtılmasıdır. Programda yer alan altı başlıklı öğrenme alanlarının içerdiği konular kısaca tanıtılmıştır. Böylece Doktriner Evanjelik Din Dersinde işlenecek konular hakkında genel bir özet sunulmuş

⁸⁵⁹ Kernlehrplan für die Sekundarstufe II Gymnasium/Gesamtschule in Nordrhein-Westfalen, s. 13-17.

⁸⁶⁰ Kernlehrplan für die Sekundarstufe II Gymnasium/Gesamtschule in Nordrhein-Westfalen, s. 16.

⁸⁶¹ Gesamte Rechtsvorschrift für Lehrplan für den evangelischen Religionsunterricht an der Oberstufe der Allgemein bildenden höheren Schulen, s. 4.

⁸⁶² Gesamte Rechtsvorschrift für Lehrplan für den evangelischen Religionsunterricht an der Oberstufe der Allgemein bildenden höheren Schulen, s. 4-8.

olmaktadır.⁸⁶³ Viyana programında ise öğrenme alanı ile ilgili ayrı bir bölüm bulunmamakta, içerik sınıf düzeylerine göre ayrılmış bir şekilde yetkinlikler ile birlikte sunulmaktadır.⁸⁶⁴

Programın Dili

Her iki programda da dilsel açıdan benzer bir yol izlenmektedir. Öğrencilere kazandırılacak bilgi becerinin kapsamında Evanjelik inanca yönlendirme bulunmakla birlikte inançlar arasında doğruluk karşılaştırması yapmadan objektif betimsel bir dil kullanılmaktadır.

Lise Ders Kitabı

KRV	Viyana
1. Ders Kitabı Hakkında Genel Bilgiler • Kitapların hazırlanmasında Evanjelik Kilise yetkilidir. Kilise ile uzlaşa içinde belirlenir. • Bu yetki yasal güvence altındadır. • Kilise kitabın içeriğini kendi inanç esaslarına göre belirler. • Ders materyallerinin yasaya uygunluğu, eğitim kalitesi, pedagojik yeterliliği vb. durumlar devlet kontrolünde yapılır. • Tanınan Evanjelik Din Dersi kitapları bakanlık resmi internet sayfasında yayımlanır.	1. Ders Kitabı Hakkında Genel Bilgiler • Kitapların hazırlanmasında Evanjelik Kilise yetkilidir. • Bu yetki yasal güvence altındadır. • Kilise kitabın içeriğini kendi inanç esaslarına göre belirler. • Avusturya’da Kilise Yönetim Kurulu öğretim materyalleri, eğitim masrafları, gibi mali durumlarını denetler. • Tanınan Evanjelik Din Dersi kitapları bakanlık resmi internet sayfasında yayımlanır. • Kitaptaki konular, haritalar,

⁸⁶³ Kernlehrplan für die Sekundarstufe II Gymnasium/Gesamtschule in Nordrhein-Westfalen, s. 18-19.

⁸⁶⁴ Gesamte Rechtsvorschrift für Lehrplan für den evangelischen Religionsunterricht an der Oberstufe der Allgemein bildenden höheren Schulen, s. 4-8.

• Kitaptaki konular, haritalar, resimler, karikatürler, kutsal metinlerden ayetler, ilahi sözleri gibi materyallerle zenginleştirilmektedir. • Kitabın sonunda kitapta geçen belirli kavramların kısaca açıklandığı bir bölüm bulunur. • Alıntıları detaylandıran kaynakça bölümü vardır. • Sekiz farklı ders ünitesi bulunur ve konulara kısaca açıklama yapıldıktan sonra girilir. • Evanjelik öğretiye yönlendirme yapar. • Objektif betimsel bir dil kullanılmaktadır.	- resimler, karikatürler, kutsal metinlerden ayetler, ilahi sözleri gibi materyallerle zenginleştirilmektedir. • İslam'ın yayılışını gösteren başka bir harita bulunur. • Yazarlarının kısaca tanıtıldığı bölüm vardır. • Alıntıları detaylandıran kaynakça bölümü vardır. • Kitapta on iki farklı ders ünitesi bulunur. Avusturya'da Evanjelik Kilise ve Diğer Tecrübeler- Diğer Dinler: İslam üniteleri ülke konseptine uygun eklenmiştir. • Evanjelik öğretiye yönlendirme yapar. • Objektif betimsel bir dil kullanılmaktadır.
---	--

Ders Kitabı Hakkında Genel Bilgiler

Her iki ülkede okutulan Doktriner Evanjelik Din Dersi kitaplarının benzer özelliği kitapların hazırlanmasında Evanjelik Kilisenin yetkili olması ve bu yetkinin yasal güvence altında olmasıdır. Kilise yetkisi KRV Eyaleti'nde Eyalet Anayasası'nın 14/2. maddesine göre, Avusturya'da ise ülke anayasasının 17/4. maddesine göre

düzenlenmektedir. Bu kiliseler, din dersi kitabının içeriğini belirlemekte ve ders konularını kendi doktriner disiplinlerine göre tespit etmektedirler.

Viyana’da Kilise Yönetim Kurulu (Das Presbyterium der Pfarrgemeinde) ders kitaplarının hazırlanmasında yetkili olduğu gibi öğretim materyalleri, eğitim masrafları, ulaşım giderleri gibi mali durumlarını denetlenmesinden de sorumludur.⁸⁶⁵ KRV Eyaleti’nde ise Eyalet yasasına göre öğretim materyalleri kilise ile uzlaşa içinde belirlenmekte, kiliseler materyallerin içeriğinin hazırlanmasında etkin rol oynamaktadır.⁸⁶⁶ Ders materyallerinin yasaya uygunluğu, eğitim kalitesi, pedagojik yeterliliği vb. durumlar ise devlet kontrolünde yapılmakta, Eyalet Eğitim Bakanlığı yasal düzenlemeleri doğrultusunda belirlenmektedir.⁸⁶⁷

Resmi açıdan tanınarak okullarda okutulan Evanjelik Din Dersi kitapları her iki ülkede de bakanlıkların resmi internet sayfalarında yayımlanmakta ve bu şekilde ilgililere ilan edilmektedir.⁸⁶⁸

İçerik tasarımı olarak her iki ülke kitapları haritalar, resimler, karikatürler, kutsal metinlerden ayetler, ilahi sözleri, bilim insanları, yazar, şair gibi şahsiyetlerden alıntılar, röportajlar içermektedir. Viyana Evanjelik ders kitabının⁸⁶⁹ son sayfasında KRV Evanjelik ders kitabından farklı olarak İslam’ın yayılışını gösteren başka bir harita bulunmaktadır.⁸⁷⁰ KRV Evanjelik ders kitabının sonunda kitapta geçen belirli kavramların kısaca açıklandığı bir bölüm bulunmakta, bu bölüm Viyana Evanjelik ders kitabında bulunmamakla birlikte, bu ders kitabı KRV kitabı aksine yazarlarının kısaca

⁸⁶⁵ Religionsunterrichtsordnung vom 11. Juli 2008, ABl. Nr. 99/2008, 201/2008, 151/2012, 96/2019, Zuständigkeiten kirchlicher Institutionen, § 4. Abs. 2.

⁸⁶⁶ Verfassung für das Land NRW, m. 14/2.

⁸⁶⁷ “Zulassung von Lernmitteln”, RdErl. des Ministeriums für Schule, Jugend und Kinder v. 03.12.2003 (ABl. NRW. 2004 S. 9).

⁸⁶⁸ <https://www.schulministerium.nrw.de/BiPo/VZL/lernmittel>. (erişim:09.02.2023) ve <https://www.schulbuchaktion.at/sbkSchulbuchsuche/compositions/suchergebnis.xhtml>. (erişim:09.02.2023).

⁸⁶⁹ *Religion, entdecken, verstehen, gestalten*, ed. Gerd-Rüdiger Koretzki ve Rudolf Tammeus, Vandenhoeck & Ruprecht, Göttingen, Evangelischer Pesserverband in Österreich, Wien 2004.

⁸⁷⁰ *Religionsbuch Oberstufe*, (ed. U. Baumann, F. Schweitzer), Cornelsen, Berlin 2013.

tanıtıldığı bir sayfalık bir kısmı içermektedir. Her iki kitabın sonunda da alıntıları detaylandıran kaynakça bölümü bulunmaktadır.

Viyana ders kitabında on iki farklı ders ünitesi bulunmaktadır. Bu kitap, Almanya'daki lise seviyeleri Evanjelik Din Dersi için hazırlanmış olan “Religion, entdecken, verstehen, gestalten”⁸⁷¹ kitabının Avusturya eğitim sistemine uyarlanmış halidir. Bu yüzden kitaba “Avusturya’da Evanjelik Kilise” (Evangelische Kirche in Österreich), “Diğer Tecrübeler- Diğer Dinler: İslam” (Andere Erfahrungen – andere Religionen: der Islam) üniteleri eklenmektedir. KRV Evanjelik ders kitabında ise sekiz farklı ders ünitesi bulunmakta ve bu üniteler diğer kitaptan farklı olarak konuyla ilgili kısa bir açıklama metniyle başlamaktadır.

Kitaplarda kullanılan dil doktriner boyutu yansıtma açısından benzerlik göstermektedir. Evanjelik öğretiyi konunun durumuna göre yönlendirmede bulunmakla birlikte, dil kullanımında objektif betimsel bir dil kullanılmaktadır. Her iki kitap konuların anlatımında bilim insanlarından alıntılar yapmakta ve konuya akademik bilimsel bir izlenim katmaktadır.

3.6. Öğretim Programları ve Ders Kitaplarının İçerik Karşılaştırması

Programlar ve Ders Kitaplarının karşılaştırılması; Tanrı anlayışı, İnsan anlayışı, Farklı inançla ilişki ve Ekümenik Çalışma, İsa, İncil, Kilise, Ölüm ve Sonrası, Ahlak başlıkları altında yapılmaktadır. Programlarda ve ders kitaplarında karşılaştırmaya konu olan kısımlar önce maddeler halinde özetlenerek konulara genel bir bakış açısı imkânı sunulmakta sonraki kısımda ise belirlenen başlıkların işlenmesine geçilmektedir.

Ortaokul Öğretim Programı

Program İçeriği	Program İçeriği
1. Tanrı	1. Tanrı

⁸⁷¹ *Religion, entdecken, verstehen, gestalten*, ed. Gerd-Rüdiger Koretzki ve Rudolf Tammeus, Vandenhoeck & Ruprecht, Göttingen, 2003.

• Tanrı hakkında sorulara cevap aranır. • Tanrı ile ilgili olarak Tanrı-insan ilişkisine değinir. • Tanrı anlayışı İncil temellidir, Tanrı ile güven arasında ilişki kurar. • Tanrı inancının lehine ve aleyhine olan argümanlar hakkında öğrencilerin bilgilenmesini ister.	• Tanrı hakkında soruları konu edinir. Kendine özgü Tanrı inancı edinmeye değinir. • Öğrencilerin Tanrı ile ilgili resim, sembol ve benzetmelerle bilgi sahibi olacağını belirtir. • Öğrencilerden Tanrı-kötülük ilişkisini araştırmasını ister. • Farklı dinlerdeki Tanrı'dan bahseder.
2. İnsan • İnsanı Tanrı ile ilişkilendirir. • Dinî kimlik kazanımındaki etkin unsurları belirtir. • İnsanın sorumluluğuna vurgu yapar. • İnsanın sorumluluğunun kaynağını açıklar. • İnsanın toplumdaki yerine atıf yapar. • İnsanın örnek alacağı şahsiyetleri açıklar.	2. İnsan • İnsanı Tanrı ile ilişkilendirir. • İnsana anlam veren kaynakları açıklar. • İnsanın sorumluluğuna vurgu yapar. • İnsanın sosyal ilişkilerdeki konumunda vurgu yapar.
3. Farklı İnançlarla İlişkiler • Farklı dinî ve dünyevi inanç ve	3. Farklı İnançlarla İlişkiler • Farklı dinî ve dünyevi inanç ve

görüşleri tanıtır. • Diğer inançlarla kendi inancını karşılaştırma imkânı sunar. • Farklı inançların benzer ve zıt yönlerinin keşfine yardım eder. • Büyük inanç gruplarındaki ortak yönleri İncil kaynaklı ele alır.	görüşleri tanıtır. • Diğer inançların da bilgisiyle dinî kanaat gelişimine yardım eder. • Farklı inançla tartışma ve kendini savunma becerisi kazandırır. • Büyük inanç gruplarındaki bayramlara anlam verir, birlikte yaşama etkisini irdeler.
4. İsa • Detaylarıyla konu edinir. • Örnek kişiliğine vurgu yapar. • Hayatının dönüm noktalarının bilinmesini ister.	4. İsa • Hayatı hakkında bilgi yoktur. • Örnek kişiliğine vurgu yapar.
5. İncil • İncil hakkında alan bilgisi verir. • Temel özelliklerini detaylandırır. • Diğer dinî metinlerle karşılaştırılması ister. • İncil’le günümüz arasında bağ kurar. • İncil’i insanın dünyayı ve kendini anlamasında kaynak olarak tanıtır. • Eski ve Yeni Ahit’ten konuya göre	5. İncil • İncil hakkında alan bilgisi verir. • Temel özelliklerinin kapsamlı bilinmesini ister. • Duaların öğrenildiği kitap olarak tanıtır. • İncil’i İnsanın dünyayı ve kendini anlamasında kaynak olarak tanıtır. • İncil’i günlük hayatla ilgili konularda takip edilecek kaynak

yararlanır.	olarak tanıtır. - İncil'i varoluşsal sorularda cevap aranan kitap olarak tanıtır. - Eski ve Yeni Ahit'ten konuya göre yararlanır.
6. Kilise - Kilise hakkında temel bilgiler verir. - Kilise tarihine ve kurumsallaşmasına değinir. - Kilisenin dinî kimliğe etkisini açıklar. - Kilisenin toplumdaki rolünü belirler. - Hristiyan mezheplerinin ibadet mekânları arasındaki farkın bilinmesini ister.	6. Kilise - Kilise hakkında temel bilgiler verir. - Kilise tarihine ve kurumsallaşmasına değinir. - Kilise tarihi ile güncel yaşam arasında bağ kurar. - Kilisenin dinî kimliğe etkisini açıklar. - Kilisenin toplumdaki rolünü belirler.

Lise Öğretim Programı

Program İçeriği	Program İçeriği
1. Tanrı - İncil'deki Tanrı anlayışı kaynaklıdır ama İncil ile sınırlı değildir. - Tanrı hakkındaki sorulara cevap	1. Tanrı - İncil'deki Tanrı anlayışı kaynaklıdır. - Tanrı yaratmada etkin tek güçtür. - Tanrı insanları farklı yaratır.

arar. • Tanrı yaratmada etkin tek güçtür. • İnsan her açıdan Tanrı'ya bağlıdır. • Tanrı'nın varlığı hakkında akıl yürütür ve öğrenciler bu konuda kendi kanaatlerine varırlar. • Tanrı ile güven arasında ilişki kurar. • İncil'deki Tanrı imajı ile günlük yaşam arasında bağ kurar. • Bu bağın dinî kimlik kazanımına etkisine değinir. • Tanrı'nın inkârı konusuna eleştirel yaklaşımda bulunur.	• Öğrencilerin Tanrı gibi dinî fenomenleri anlayabilecek seviyede olduklarını belirtir. • Tanrı istekleri yerine getiren yegâne güçtür.
2. İnsan • Tanrı nezdindeki konumunu belirler. • İnsan, Tanrı suretinde yaratılmıştır. • Yaratılışı İncil kaynakları ile anlatılır. • Dinî kimlik kazanımında Tanrı'nın etkisine vurgu yapılır. • Tanrı insanın günlük hayatında etkin varlıktır.	2. İnsan • Tanrı nezdindeki konumunu belirler. • Yaratılışı İncil kaynakları ile anlatılır. • Dinî kimlik kazanımında Tanrı'nın etkisine vurgu yapılır. • Tanrı insanın günlük hayatında etkin varlıktır.

3. Farklı İnançlarla İlişkiler • Evanjelik inançla toplumda yaşama hazırlar. • Farklı inançları tanıtılmasına önem verir. • Farklı inançtan olanlarla saygılı iletişim kurmayı destekler. • Sosyal iletişim için önce kendi inanç esaslarını yeterince bilmek gerekir.	3. Farklı İnançlarla İlişkiler • Evanjelik inançla toplumda yaşama hazırlar. • Farklı inançları tanıtılmasına önem verir. • Farklı inançtan olanlarla saygılı iletişim kurmayı destekler. • Hoşgörü, sosyal hayatta sağlıklı iletişim kurmanın şartıdır. • Sosyal iletişim için önce kendi inanç esaslarını bilmek gerekir. • Farklı inançların dinî kimlikteki etkisine değinir.
4. İsa • Öğrencilerin İsa'nın hayatı, ölümü, dirilişi mesajları hakkında temel bilgiler edinmesini amaçlar. • İsa konusunda Tanrı'nın Krallığı, dağ vaazı, acı çekmesi, çarmıhı ve dirilişi önemli başlıklardır. • Öğrenciler bu bilgiler hakkında yorumlar ve değerlendirmeler yapmalarını ister. • İsa'yı hayatın çoğu alanında rol-model olarak tanıtır.	4. İsa • Öğrencilerin İsa'nın hayatı, ölümü, dirilişi mesajları hakkında temel bilgiler edinmesini amaçlar. • Öğrenciler bu bilgiler hakkında yorumlar ve değerlendirmeler yapmalarını ister. • İsa'yı hayatın çoğu alanında rol-model olarak tanıtır. • İsa'nın örnekliği ile öğrencilerin günlük hayatı arasında bağlantı kurar.

İsa'nın örnekliliği ile öğrencilerin günlük hayatı arasında bağlantı kurar.	Öğrencilerden İsa'nın kişiliği hakkındaki modern yorumlar üzerine değerlendirmeler yapmalarını ister.
5. İncil - Ders için Eski ve Yeni Ahit'i kaynak kitap olarak kabul eder. - Hayatın dinî yönü, Tanrı, İnsan gibi konuları İncil temelli işler. - Tanrı-insan ilişkisini İncil temelli açıklar. - Güncel toplumsal konularda da yararlanılan kitap olarak tanıtır. - Çok kültürlü toplumda Hristiyan geleneği ile yaşamak için rehber kitap olarak tanıtır. - Yabancılarla ilişkide yol gösteren kitap olarak tanıtır. - İsa konusunda İncil'den fazlaca faydalanır.	5. İncil - Ders için Eski ve Yeni Ahit'i kaynak kitap olarak kabul eder. - Yaratılış, dünyanın sonu, kıyamet gibi konuları İncil ayetleriyle işler. - Tanrı-insan ilişkisini İncil temelli açıklar. - Güncel toplumsal konularda da yararlanılan kitap olarak tanıtır. - Yabancılarla ilişkide yol gösteren kitap olarak tanıtır.
6. Kilise - Kilisenin yapısı hakkında temel bilgiler kazandırmayı hedefler. - Öğrencilerden Evanjelik	6. Kilise - Kilisenin yapısı hakkında temel bilgiler kazandırmayı hedefler. - Kilise kurumlarını tanıtır.

Kilisesi'nin yapısını ve oluşum sürecindeki temel unsurları bilmelerini bekler. • Mesih'in bedeni ile özleştirir, İnananlar cemaati olarak görür. • İsa, İncil ve Kilise arasında teolojik bağ kurar. • Katolik Kilise ile karşılaştırır.	• Önemli şahsiyetlerin kiliseye katkısına değinir ve bunların örnek alınmasında telkinde bulunur. • Kilisenin sosyal yönüne vurgu yapar. • Toplum huzuru için üstlendiği role dikkat çeker.
7. Ahlak • Farklı yönleri ile işler.	7. Ahlak • Okulun genel eğitim misyonu bünyesinde işler. • Programının hazırlanmasında etkisine değinir.
8. Ekümenlik Çalışmalar • Genel bilgi verilir. • Kilise konusunda işler. • Evanjelik ve Katolik Kiliseleri ağırlıklı ele alır.	8. Ekümenlik Çalışmalar • Genel bilgi verilir. • Okul içi ekümenik çalışmalar ağırlıklı işler. • Mezheplerin dinî alanda farklılıklarının açıklanmasına yoğunlaşır.
9. Ölüm ve Sonrası • Ölümün son olmadığını belirtir. • Ölümden sonraki hayat hakkında öğrenciler bilgilendirir. • Bu konuda Tanrı'nın Krallığını öne	9. Ölüm ve Sonrası • Ölümün son olmadığını belirtir. • Ölümden sonraki hayat hakkında öğrenciler bilgilendirir. • Dünyanın sonunu İncil temelli

çıkartır. Hristiyanlık inancı ile sekülerizm arasında ayırım yapar.	tasvir eder. - Öğrenciler çevresindeki ölüm tecrübelerinden kendi kanaatlerini oluşturur. - Ölüm ile İsa'nın dirilişi arasında bağ kurar.
--	---

Lise Ders Kitabı

<i>Kitap İçeriği</i> 1. Tanrı - Tanrı konusunu Viyana ders kitabına göre farklı açıdan daha detaylı işler. - Yaratmada etkin unsurun Tanrı olduğunun belirtir. - Tanrı'nın yaratmasını Eski Ahit ayetleriyle açıklar. - Tanrı'nın yaratması konusunu Hristiyanlığın temel Tanrı anlayışına göre işler. - Tanrı'nın tanımı ve sıfatları konusunda Martin Luther'in görüşlerine geniş yer verir. - Tanrı'nın ispatını genişçe işler. - Üçlü Birlik (Dreieinigkei) inancını	<i>2. Kitap İçeriği</i> 1. Tanrı - Tanrı konusunu daha çok kutsal metin kaynaklı işler. - Yaratmada etkin unsurun Tanrı olduğunun belirtir. - Tanrı'nın yaratması konusunu Hristiyanlığın temel Tanrı anlayışına göre işler. - Tanrı'nın övülmesi gereken bir varlık olduğuna vurgu yapar. - Tanrı'nın ispatı konusuna girmez. - Üçlü Birlik (Dreieinigkei) inancını işlemez. - Tanrı'nın bağışlayıcı yönüne vurgu yapar.
--	---

işler. Baba, Oğul ve Kutsal Ruh'u anma konusunda Martin Luther'in tavsiyesine yer verir.	
2. İnsan - İnsan kavramını kendisi hakkında varoluşsal sorularla açıklar. - İnsanın kadın ve erkek olarak eşit yaratıldığını belirtir. - Tanrı'nın insanı kendi suretinde yarattığını belirtir. - İnsanın mükemmel yaratılışına vurgu yaparak Darwinizm'i eleştirir. - İnsanın yaratılışı, cennetteki hayatı ve oradan kovulmasını Eski Ahit kaynaklı anlatır. - İnsanın ilk günahı konusu anlatır. - İnsanın özgürlüğü Martin Luther ve bazı bilim insanlarından alıntılarla anlatır. - Arınma (Rechtfertigung) detaylı anlatır.	2. İnsan - İnsanın kadın ve erkek olarak eşit yaratıldığını belirtir. - Tanrı'nın insanı kendi suretinde yarattığını belirtir. - İnsanın yaratılışı ile evrim teorisi karşılaştırır ama eleştiri yapmaz. Darwin'in Tanrı hakkındaki görüşüne yer verir. - İnsanın yaratılışı, cennetteki hayatı ve oradan kovulmasını Eski Ahit kaynaklı anlatır. - Yaratılış konusunda Kuran ayetlerine de yer verir. - İnsanın ilk günahı konusunu anlatır. - İnsanın yasaklı meyveyi yemesi ile özgürlük arasında ilişki kur. - Arınma (Rechtfertigung) konusuna girmez. - Eşcinsellik, özgürlükle ilişkili

	anlatır ve bu konuda yorumlamalar yapmaz.
3. Ekümenik Çalışmalar • Ekümenizmi tarif eder. • Ekümenik faaliyetleri anlatır. • Ekümenik faaliyetlerin önemine değinir.	3. Ekümenik Çalışmalar • Ekümenizmi tarif eder. • Ekümenik faaliyetleri anlatır. • Ekümenik faaliyetlerin önemine değinir.
4.İsa • İsa kavramı hakkında değerlendirme yapar. • Tanrı'nın Oğlu kavramını açıklar. • İsa'nın hayatı özetler. • İsa ve Tanrı'nın Krallığı konusunu işler. • İsa'nın ölümü tarihlerle anlatır. Sonuçları üzerine durur. • İsa'nın yeniden dirilişini anlatır, yorumlar yapar.	4. İsa • İsa kavramı hakkında değerlendirme yapmaz. • Hayatı hakkında bilgi vermez. • İsa'nın günahsız oluşu ve ölümle cezalandırılmasından bahseder. • Ölümü ile bağışlanma arasında ilişki kurar. • İsa'nın ölümü ve çarmıh üzerine değerlendirmeler yapar. • İsa'nın yeniden dirilişi üzerine yorumlar yapar.
5. İncil • İncil tarihi konusunda detaylı açıklamalar yapar. • İncil'i Yeni Ahit ve Eski Ahit olarak tarif eder. Eski Ahit'le bağlantıları açıklar.	5. İncil • İncil tarihi hakkında detaylı bilgiler yoktur. Okutulmasına tarihsel örnekler verir. • İncil'in Tanrı'nın sözü olduğunu belirtir.

• Martin Luther’e göre İncil’i tarif eder. • İncil’i anlamada Katolik ve Evanjelistlerin görüş farkını açıklar.	• Evanjelist Din Dersini vermede yetkili kiliselerin kutsal metne bağlılıklarına vurgu yapar. • İncil’in ders materyali olarak kullanıldığına örnekler verir.
6. Kilise • Kiliseler ile ilgili araştırmalara yer verir. • Kiliseye bakış açısına ve eleştirilere değinir. • Evanjelist kiliseler ile diğer kiliselerin kurumsal açıdan karşılaştırmasını yapar. • Evanjelist ve Katoliklere göre kilise karşılaştırması yapar. • Kilisenin önemine ve görevine değinir.	6. Kilise • Avusturya’daki kiliselerin durumunu özetler. • Kiliseye bakış açısına ve eleştirilere değinir. • Evanjelist Din Dersi ile yetkili kiliselerin çalışma prensiplerinden bahseder. • Kilise-demokrasi ilişkisini anlatır. • Kilise devlet ilişkisini inceler. • Okul ve kilise işbirliğine değinir. • Kilisenin mültecilere yaklaşımına yer verir.

7. Ahlak • Konuyu İncil kaynaklı işler. • Vicdanın konumuna dikkat çeker. • On Emir’i esas alır. • Genel ahlak kurallarında güdünün etkisine değinir. • Ahlakı toplumsal açıdan da ele alır. • Çevre bilinci ve ahlak arasında ilişki kurar.	7. Ahlak • Ahlaki temel ilkelerin olduğunu belirtir • Ahlakın kaynağı Tanrı’dır. • Ahlaki temel ilkelerle Tanrı’nın varlığı arasında ilişki kurar.
8. Ölüm ve Sonrası • Ölümden sonraki hayata tam bir inanca ve Tanrı sevgisine vurgu vardır. • Ölümden sonraki hayatı detaylandırır. • İsa’nın ölümü ile insan ölümü arasında ilişki kurar. • Yeniden dirilmeyi sonsuz yaşamı yorumlar.	8. Ölüm ve Sonrası • Ölümden sonraki hayata kesin inancı belirtir, akli delillendirmeler getirir. • Ölümden sonraki hayatı detaylandırır. • İsa’nın ölümü ile insan ölümü arasında ilişki kurar. • Yeniden dirilmeyi, sonsuz yaşamı yorumlar. • Yeniden doğuş konusuna Budizm’den örnek verir.

3.6.1. Tanrı

Öğretim programlarında Tanrı konusuna birçok bölümde yer verilmektedir.

Öğrencilere Tanrı anlayışı hangi prensipler çerçevesinde işlendiği, Evanjelik inançla

sınırlı mı anlatıldığı, yoksa Hristiyanlık genel inanç esasları genelinde bir Tanrı anlayışı mı sunulduğu konusu programların Tanrı konusuna yaklaşımını ortaya koymaktadır.

Ortaokul Öğretim Programında Tanrı

Her iki program da Tanrı hakkında sorulara yer vererek, eleştirel bir yaklaşımla konuyu işlemektedir. KRV ders programı Tanrı konusunu lehte ve aleyhte sorularla ele almakta, böylece öğrencilere sadece Evanjelik inanç temelli Tanrı anlayışından ziyade, bu konuda farklı değerlendirmelere de yer vererek öğrencilerin Tanrı konusunda yapılan eleştirilerle bir kanaate varmaları istenmektedir.⁸⁷² Edinilen bilgiler neticesinde öğrencilerden kendi inançlarında tutarlı bir Tanrı inancına sahip olmaları istenmektedir.⁸⁷³ Ayrıca program Evanjelik inanca göre Tanrı fikrinin oluşmasında İncil hikâye ve tasvirlerinin önemine dikkat çekmektedir. İncil’de geçen hikâye ve tasvirlerle öğrencinin edineceği Tanrı fikrinin temelleri İncil merkezli atılmaktadır.⁸⁷⁴ Burada dikkat çeken husus; mezhepsel farklılıklara değinmeden, belirli bir mezhebe göre konu sınırlanmadan, detaylara ve farklı teolojik yorumlara yer verilmeden Tanrı kavramının öğrencilere sunulmasıdır. Programda öğrencilerin yaşları da dikkate alınarak farklı dinî yorum ve düşüncelerden uzak, Hristiyanlık genel prensipleri dâhilinde ortak bir Tanrı düşüncesi öğrencilere verilmektedir.

Viyana programı öğrencilerin Tanrı hakkında farklı görüşler ve Tanrı’nın farklı yönleri hakkında bilgi sahibi olarak kendi Tanrı düşüncelerini edinebileceklerini belirtmektedir. Bu şekilde Tanrı hakkında genel bilgi sahibi olan öğrencilerin Evanjelik inanca göre Tanrı hakkında kendi kanaatlerini oluşturacaklardır.⁸⁷⁵ Tanrı hakkında diğer inançtan olanların görüşleri anlatılarak öğrencilerin bu konuda bilgi sahibi olmaları ve onlardan bu bilgileri farklı inançtan olanlarla uyum içinde yaşamak için kullanmaları

⁸⁷² Kernlehrplan für die Sekundarstufe I Gymnasium in Nordrhein-Westfalen, s.29.

⁸⁷³ Kernlehrplan für die Sekundarstufe I Gymnasium in Nordrhein-Westfalen, s.19.

⁸⁷⁴ Kernlehrplan für die Sekundarstufe I Gymnasium in Nordrhein-Westfalen, s.19.

⁸⁷⁵ Gesamte Rechtsvorschrift für Lehrplan – Evangelischer Religionsunterricht an Hauptschulen, s. 3.

istenmektedir.⁸⁷⁶ KRV programı da farklı inançtan olanların Tanrı anlayışları hakkında öğrencilerin bilgilenmelerini istemekte ve bu bilgileri de göz önüne alarak kendi Tanrı anlayışlarını temellendirmeleri beklenmektedir.⁸⁷⁷

Her iki programın üzerinde birleştiği konulardan bir tanesi Tanrı-insan ilişkisini farklı yönleriyle ele almalarıdır. KRV programındaki öğrenme alanlarında insanın Tanrı konusu ile birlikte ele alındığı belirtilerek Tanrı-insan arasındaki yakın ilişkiye dikkat çekilmektedir.⁸⁷⁸ Program Tanrı'nın insanı koşulsuz kabul ettiğini belirterek insanın Tanrı nezdindeki yerini belirlemekte ve böylece Evanjelik inançta insana bakış açısı Tanrı ile ilişkilendirilerek sunulmaktadır.⁸⁷⁹ Ayrıca Tanrı'ya inancın temelinde güven duygusunun olduğunu belirten program Tanrı-insan ilişkisinde güvenin rolünü vurgulamaktadır.⁸⁸⁰ Viyana programı ise Tanrı'nın güvenilir varlık olduğunu belirterek Tanrı'nın insanın yol arkadaşı olduğunu savunmakta, böylece insan ile Tanrı arasındaki yakın ilişkiyi anlatmaya çalışmaktadır.⁸⁸¹ Viyana programı dünyadaki kötülük konusunu Tanrı ile ilişkili işlemekte, öğrencilerden Tanrı'nın neden kötülüğe müsaade ettiği üzerine düşünceleri, eleştiriler yapmaları istenmektedir.⁸⁸²

Programlar öğrencilere nasıl bir Tanrı profili sunmaları gerektiği hususuna değinmektedir. Öğrencilere aktarılan Tanrı, insana yakın olan, onun korkularını gideren, insana huzur veren Yüce Varlık'tır. Öğrencilere, ceza veren, şiddetli, öfkeli bir Tanrı profili sunulmamaktadır. Programın Tanrı konusuna yaklaşımında ortaokul düzeyi öğrencilerin yaşları dikkat alındığı görülmektedir. Tanrı konusunda sabit fikirlere sahip olacakları bu dönemde öğrencilerin, insan ile ilişkisi yakın, insanı seven ve ona yardım eden bir Tanrı fikrine sahip olmaları hedeflenmektedir.

⁸⁷⁶ Gesamte Rechtsvorschrift für Lehrplan – Evangelischer Religionsunterricht an Hauptschulen, s. 3.

⁸⁷⁷ Kernlehrplan für die Sekundarstufe I Gymnasium in Nordrhein-Westfalen, s.19.

⁸⁷⁸ Kernlehrplan für die Sekundarstufe I Gymnasium in Nordrhein-Westfalen, s.14.

⁸⁷⁹ Kernlehrplan für die Sekundarstufe I Gymnasium in Nordrhein-Westfalen, s.31.

⁸⁸⁰ Kernlehrplan für die Sekundarstufe I Gymnasium in Nordrhein-Westfalen, s.19.

⁸⁸¹ Gesamte Rechtsvorschrift für Lehrplan – Evangelischer Religionsunterricht an Hauptschulen, s. 5.

⁸⁸² Gesamte Rechtsvorschrift für Lehrplan – Evangelischer Religionsunterricht an Hauptschulen, s. 5.

Lise Öğretim Programında Tanrı

Tanrı konusu gerek sınıf düzeyleri bağlamında gerekse öğrenme alanı itibariyle KRV programında Viyana programına göre daha detaylı işlenmemektedir. İçerikle ilgili olarak; Tanrı'nın varlığı ile ilgili sorular, Tanrı imajı ve günlük hayata etkisi, Tanrı, doğa ve yaratılış ilişkisi, Tanrı ve özgürlük, Tanrı'nın Krallığı gibi konular detaylandırılmaktadır.

Yaratma fiili, Viyana programında Tanrı'ya atfedilirken Tanrı'nın insanları birbirinden farklı olarak yarattığına vurgu yapılmaktadır. Tanrı-insan ilişkisinde Tanrı'nın yaratan ve insanın yaratılan varlık olarak ifade edilmesinde Tanrı'nın yaratıcılık vasfının öne çıktığı görülmektedir. Tanrı, herhangi bir inanç ekseninde ele alınmamakta, genel bir Tanrı imajı çizilmektedir.⁸⁸³ KRV programında diğer programda olduğu gibi Tanrı'nın yaratma fiiline vurgu yapılmakta ve insanın varlığının sebebini, anlamını ve amacını yalnızca Tanrı'ya borçlu olduğu ifade edilmektedir.⁸⁸⁴ Ortaokul programında olduğu gibi bu programlarda da Tanrı kavramından ne anlaşıldığı konusunda da mezhepsel farklılıklardan uzak durulmakta, öğrencilere Hristiyanlık içinde kabul edilen genel bir Tanrı anlayışı sunulmaktadır. Bu yönüyle programlar inançsal farklılıklardan ve çatışmalardan uzak, bütüncü bir üslup izlemektedir.

KRV programında Tanrı tasavvuru hakkında akıl yürüterek kendi düşünce yapılarında Tanrı anlayışı geliştirmeleri istenmektedir. Ayrıca Tanrı konusunda güven duygusuna dikkat çekilmekte Tanrı ile güven arasında ilişki kurulmaktadır. Öğrenciler yaptıkları akıl yürütmeler neticesinde Tanrı'nın güvenilir varlık olduğuna karar vermeleri beklenmektedir.⁸⁸⁵ Viyana programında ise öğrencilerin dinî fenomenleri anlayabilecekleri belirtilerek Tanrı kavramı bu dinî fenomenler içinde değerlendirilmektedir. Öğrencilerin dinî fenomenler üzerine kurulacak konuların

⁸⁸³ Gesamte Rechtsvorschrift für Lehrplan für den evangelischen Religionsunterricht an der Oberstufe der Allgemein bildenden höheren Schulen, s. 4.

⁸⁸⁴ Kernlehrplan für die Sekundarstufe II Gymnasium/Gesamtschule in Nordrhein-Westfalen, s. 11

⁸⁸⁵ Kernlehrplan für die Sekundarstufe II Gymnasium/Gesamtschule in Nordrhein-Westfalen, s. 18.

anlaşılmasına hazır olabilecekleri belirtilmektedir. Bu bağlamda öğrencilere Tanrı konusunu diğer dinî fenomenlerle bağlantılı olarak değerlendirme fırsatı verilmektedir.⁸⁸⁶

Viyana programında öğrenciler Tanrı'yı isteklerini gerçekleştiren güç olarak görmekte, onların nezdinde Tanrı'nın önemli bir yerinin olduğu kabul edilmektedir. Tanrı'nın istekleri gerçekleştiren vasfının öğrenciler tarafından içselleştirildiği belirtilmekte ve bu düşünce ile dinî kimlik edinmelerinde Tanrı'nın önemli bir yere sahip olduğu ifade edilmektedir.⁸⁸⁷ KRV Programında ise öğrencilerden İncil'deki yaratılış ve Tanrı imajı hakkında günlük yaşamla bağlantılı olarak fikir yürütmeleri istenmekte, Tanrı'nın günlük hayattaki önemine vurgu yapılmaktadır. Günlük hayatta Tanrı'nın etkisini hisseden öğrencilerin dinî kimlik oluşturmalarında Tanrı düşüncesi belirgin rol oynamaktadır. Bu bağlamda program öğrencilerden Tanrı fikrinin etkin olduğu bir dinî kişilik geliştirmelerini beklemektedir.⁸⁸⁸

Lise üst seviyesinde olan öğrencilerden yaşlarına uygun olarak kendi Tanrı anlayışlarını geliştirmeleri beklenmektedir. Programlar öğrencilere nasıl bir Tanrı inancına sahip olmaları konusunda yönlendirmede bulunmaktadır. Bu yönlendirmeler Evanjelik Din Dersinin Tanrı konusunda doktriner yaklaşımına ışık tutmaktadır. Buna göre öğrencilere kazandırılmak istenen Tanrı anlayışında Tanrı'nın güvenilir, insanın isteklerini yerine getiren güçlü varlık gibi özellikleri bulunmaktadır.

Programların Tanrı konusunda önemle belirttiği hususlardan bir tanesi ise Tanrı'nın günlük hayatta etkinliğidir. Programlara göre deist Tanrı anlayışının tersine, normal hayatta varlığı ile etkin olan bir Tanrı tasavvuru çizilmektedir. Öğrencilerin günlük yaşamlarında var olan, onların sürekli yanında olan ve isteklerini yerine getiren

⁸⁸⁶ Gesamte Rechtsvorschrift für Lehrplan für den evangelischen Religionsunterricht an der Oberstufe der Allgemein bildenden höheren Schulen, s. 4.

⁸⁸⁷ Gesamte Rechtsvorschrift für Lehrplan für den evangelischen Religionsunterricht an der Oberstufe der Allgemein bildenden höheren Schulen, s. 6.

⁸⁸⁸ Kernlehrplan für die Sekundarstufe II Gymnasium/Gesamtschule in Nordrhein-Westfalen, s. 22.

bir Tanrı inancı doktriner temelli verilen bu derste öğrencilere kazandırılmak istenen Tanrı anlayışının özellikleri olarak belirlemektedir.

Tanrı konusunda her iki programın benzer noktası, konunun İncil'deki Tanrı anlayışından yola çıkarak anlatılmasıdır. Her iki program, İncil'in tasvir ettiği Tanrı düşüncesini merkeze alarak dinin diğer unsurları bu düşünce etrafında ilişkilendirmiştir. Bu durum Tanrı konusunda İncil metinlerine bağlı kalmak olan Evanjelik inancın karakteristik özelliğini yansıtmaktadır. Bu bağlamda İncil kaynağından farklı olarak kilise ve din adamların görüşlerine yer verilmemekte, inanç esasları İncil temelli sunulmaktadır. Örneğin KRV programı Tanrı imgelerini İncil kaynaklı açıklamakta ve bu kavramı diğer dinî kaynaklarda bahsedilen Tanrı kavramından ayırmaktadır. Hristiyanlıkta Tanrı hakkında farklı bilgilerin olduğundan yola çıkılırsa, öğrencilere kazandırılmak istenen Tanrı anlayışının İncil kaynaklı olmasına özen gösterildiği sonucuna varılmaktadır.⁸⁸⁹ Viyana programında ise söylentilerden uzak Hristiyanlık inancına göre doğru bir Tanrı anlayışı kazanmak için İncil'deki alıntılardan yola çıkılması ve İncil temelinde dinî bir kişiliğe sahip olmaları gerektiği belirtilmektedir. Bu yönüyle dinî kişilik gelişiminde İncil temelli Tanrı inancı dinî eğitimin ana unsurlarından sayılmaktadır.⁸⁹⁰

KRV programı Tanrı'nın inkârı konusunda öğrencilerin eleştirisel olarak yaklaşımlarını istemesi, bu konuya Viyana programına göre daha geniş bakış açısıyla yaklaştığını göstermektedir. Programa göre öğrencilerden Tanrı'nın inkârı konusuna eleştirisel olarak fikir yürütmeleri ve bu konudaki görüşler hakkında bilgi sahibi olmaları beklenmektedir. Bu yaklaşımla Tanrı konusunda sadece İncil kaynakları ile sınırlı kalmayan program konuyu diğer kaynaklara yer vererek ele almaktadır.⁸⁹¹

Lise Ders Kitabında Tanrı

⁸⁸⁹ Kernlehrplan für die Sekundarstufe II Gymnasium/Gesamtschule in Nordrhein-Westfalen, s. 29-30.

⁸⁹⁰ Gesamte Rechtsvorschrift für Lehrplan für den evangelischen Religionsunterricht an der Oberstufe der Allgemein bildenden höheren Schulen, s. 6.

⁸⁹¹ Kernlehrplan für die Sekundarstufe II Gymnasium/Gesamtschule in Nordrhein-Westfalen, s. 30.

Tanrı konusunda olduğu gibi diğerk inanç ile ilgili alanlarda Evanjelik öğreti ile ilgili bilgileri kitaplarda daha detaylı bulmak mümkün olmaktadır. Kitaplarda işlenen Tanrı konusunda öğrencilere nasıl bir Tanrı inancı verilmesi gerektiğı sorusu, kitapların Evanjelik öğretiyi ortaya koyması bağlamında açıklayıcı olmaktadır. Öğretim programlarında Tanrı ile genel yetkinliklere yer verilirken, kitaplar konuyu farklı perspektiften ele aldıklarından dolayı bu konuda daha detaylı bilgilere varılmaktadır. Kitaplarda işlenen Tanrı kavramı hakkında şu sorulara cevap aramak Evanjelik Din Dersinin kendi öğretiline göre Tanrı anlayışına yaklaşımını belirlemektedir:

- Tanrı, Evanjelik inançta hangi karakteristik özellikleriyle tanıtılmaktadır?
- Tanrı kavramının açıklanmasında hangi kaynaklardan yararlanılmaktadır?
- Tanrı kavramının açıklanmasında farklı dinî, dünyevi görüşlere ve yorumlara yer verilmiş midir?
- Öğrencilere kazandırılmak istenen Tanrı anlayışının belirgin özellikleri nelerdir?

KRV ders kitabında Tanrı konusu Viyana ders kitabına göre daha detaylı işlenmiştir. Bu detay, Tanrı'nın sır oluşu, Tanrı'nın varlığı ve ispatı, teslis inancı, varlığın başı ve sonu, insanın Tanrı fikrinin oluşmasında psikolojik etken, ateizm, Tanrı-acı ilişkisi gibi başlıklardadır. Viyana ders kitabı ise Tanrı konusunu daha çok kutsal metin kaynaklı ele almakta Tanrı'nın yaratıcılık vasfına yoğunlaşmaktadır.

KRV ders kitabı Tanrı'nın yaratma vasfını Eski Ahit'ten ayetlerle⁸⁹² açıklamaktadır. Bu ayetlere göre Tanrı yeri ve göğü yaratmıştır ve insana yardım edecek tek ve güvenilir varlıktır.⁸⁹³ Viyana ders kitabı da Tanrı'yı yaratan varlık olarak tanımlarken Eski Ahit'ten ayetlerden alıntı yapmaktadır. Bu ayetlerde Tanrı'nın insanı

⁸⁹² Mezmurlar, 121.

⁸⁹³ *Religionsbuch Oberstufe*, (ed. U. Baumann, F. Schweitzer), Cornelsen, Berlin 2013. s. 153.

yarattığı belirtilmektedir.⁸⁹⁴ Her iki kitap da Tanrı'nın yaratıcılık vasfını Eski Ahit temelli anlatarak konuyu benzer şekilde işlemektedir. Her iki kitap da Tanrı'nın yaratması konusunu Hristiyanlığın temel Tanrı anlayışına göre ele almakta, herhangi bir mezhebi veya dinî hareketin görüşlerini öne çıkarmamaktadır.

KRV ders kitabı Tanrı'nın tanımı ve sıfatları konusunda Martin Luther'in görüşlerine geniş yer vermektedir. Bu yönüyle Evanjelik inançta Tanrı anlayışı net bir şekilde açıklanmaktadır. Kitapta Luther Tanrı'yı, iyi olan her şeye sahip olan ve zor durumda sığınılacak şey olarak tanımlamaktadır. Ayrıca Tanrı ile güven arasında ilişki kurularak Tanrı'nın güvenilirlik vasfına vurgu yapılmaktadır. Luther'in bu ifadelerine göre Tanrı, iyi yönü ağır basan, sığınılacak güvenilir varlık olarak tanıtılmaktadır.⁸⁹⁵ Viyana kitabı da Tanrı'nın övülmesi gereken bir varlık olduğu düşüncesini öne çıkarmakta Tanrı'nın sıfatları arasında güçlü, muazzam ve güzel bir varlık olmasını saymaktadır. Bu sıfatları İncil'den ayetlerle delillendirmektedir.⁸⁹⁶

KRV ders kitabı Tanrı'nın varlığı konusuna ayrı bir bölüm ayırmakta, Tanrı'nın varlığını aklî delillerle açıklamaktadır.⁸⁹⁷ Viyana kitabında ise Tanrı'nın varlığının ispatı hakkında bilgi verilmemektedir.

KRV ders kitabında diğer kitaba farklı olarak ateizm konusuna değinilmekte, ateizmi destekleyen ve buna karşı çıkan farklı yorumlara yer verilerek Tanrı konusu çeşitli açılardan açıklanmaktadır.⁸⁹⁸ Ayrıca Hristiyanlık inancının ateizme karşı tutumu Evanjelik bilim insanlarından yapılan alıntılarla ortaya konmakta Tanrı'nın varlığı ve ona inanma gereği ispatlanmaya çalışılmaktadır.⁸⁹⁹ Kitapta ateizme ve ateizm karşıtı görüşlere yer verilmesi Tanrı kavramına farklı bakış açıları sunularak, öğrencilere zıt ve

⁸⁹⁴ *Religion, entdecken, verstehen, gestalten*, s.70. Genesis 1, 27.

⁸⁹⁵ *Religionsbuch Oberstufe*, s. 138.

⁸⁹⁶ *Religion, entdecken, verstehen, gestalten*, s.73. Psalmen, 104, 1.

⁸⁹⁷ *Religionsbuch Oberstufe*, s. 148-149.

⁸⁹⁸ *Religionsbuch Oberstufe*, s.142-143.

⁸⁹⁹ *Religionsbuch Oberstufe*, s.145.

farklı düşünceleri dikkate alarak sağlam temeller üzerinde Tanrı inancını edinme imkânı sağlamaktadır.

KRV ders kitabının Viyana kitabından farklı olarak işlediği konulardan bir tanesi de Üçlü Birlik (Dreieinigkeits, Trinitas) inancıdır. Üçlü Birlik kavramının Baba, Oğul ve Kutsal Ruh'tan oluştuğu belirtilmekte ve bunlara aynı derecede saygı gösterilmesi gerektiği ifade edilmektedir.⁹⁰⁰ Viyana kitabında ise Üçlü Birlik inancından bahsedilmemekte, Tanrı ve İsa kavramları konuların akışına göre işlenmektedir. Ders kitaplarının Tanrı hakkında verdiği bilgiler Evanjelik inançta Tanrı kavramından ne anlaşıldığını ortaya koymaktadır. Buna göre Tanrı kavramı; Baba, Oğul ve Kutsal Ruh'u içeren bir kavram olarak tanımlanmaktadır. Üçlü Birlik inancına göre Tanrı, Baba, Oğul ve Kutsal Ruh şeklinde üç oluş biçimi ile mevcut olan varlıktır.⁹⁰¹

KRV ders kitabı Baba, Oğul ve Kutsal Ruh'u anma konusunda Martin Luther'in tavsiyesine yer vermekte, buna göre inananların sabahları hac işareti yaparak kendilerini kutsayabilecekleri ifade edilmektedir.⁹⁰² Viyana kitabı ise İsa'nın çarmıha gerilmesinden yola çıkarak Tanrı'nın bağışlayıcı yönünün olduğu yorumuna gitmekte, Tanrı'nın cezalandırıcı değil de sevgi yönünün öne çıktığına vurgu yapmaktadır.⁹⁰³

Bölümün başındaki sorulara cevap niteliğinde Evanjelik inanca göre Tanrı hakkında şu sonuçlara varılmaktadır: Her iki kitapta da Tanrı tek yaratıcı özelliğiyle tanımlanmaktadır. Varlığın yaratıcısı Tanrı olarak kabul edilmektedir. Yaratma vasfında Oğul ve Kutsal Ruh etkisinden bahsedilmemektedir. Tanrı'nın sıfatları arasında onun güvenilir, güçlü, övülmesi gereken ve insana yardım eden varlık olmasına vurgu yapılmaktadır. Tanrı konusunda kaynak olarak Eski ve Yeni Ahit'ten alıntılar yapılmakta, konu İncil temelli işlenmektedir. Bu konunun kilisenin ve kutsal kabul edilen dinî şahısların görüşlerine yer verilmeyerek açıklanması Evanjelik öğretinin

⁹⁰⁰ *Religionsbuch Oberstufe*, s.159.

⁹⁰¹ <https://www.ekd.de/Dreieinigkeits-Basiswissen-Glauben-11167.htm>, (erişim: 27.10.23).

⁹⁰² *Religionsbuch Oberstufe*, s.159.

⁹⁰³ *Religion, entdecken, verstehen, gestalten*, s.106.

karakteristik özelliğini göstermektedir. Buna göre Evanjelik öğreti İncil'i temel alan ve İncil dışı kaynaklara itibar etmeyen bir inanç prensibidir.

3.6.2. İnsan

Ortaokul Öğretim Programında İnsan

Evanjelik inançta insan kavramından ne anlaşıldığı konusunu öğretim programları ve ders kitapları açıklamaktadır. İnsana anlam vermede hangi kaynaklardan yola çıkıldığı, insanın Tanrı, kendi ve toplumla ilişkisi, kiliseye ve dinî faaliyetlere karşı sorumluluğu bu kavram bağlamında işlenen konular arasında yer almaktadır.

İnsan konusunun Tanrı ile ilişkilendirilerek anlatılması her iki programın da ortak özellikleri arasındadır. KRV ders programı öğrenme alanında Tanrı konusunun insan konusu ile birlikte işlendiğini belirtilmekte, insanın kendine anlam vermede, dinî kimlik kazanmadaki gayretlerinde Tanrı hakkında sorduğu soruların önemine vurgu yapılarak Tanrı-insan ilişkisi açıklanmaktadır.⁹⁰⁴ Viyana programı da insanla Tanrı arasındaki yakın ilişkiye değinerek insan konusunu ele almaktadır. Program, insanın Tanrı'yı güvenilen varlık olarak tanımlamakta ve onu insanın hayattaki yol arkadaşı olmayı istediğinin öğrenciler tarafından bilinmesini istemekle insanın Tanrı nezdindeki yerini tespit etmektedir.⁹⁰⁵ Programlar Tanrı ile irtibatı sürekli canlı olan, onun varlığını ve yardımını her zaman yanında hisseden, onunla barışık bir insan profili çizmektedir.

KRV programı insanın sorumlu bir varlık olduğunu belirtirken bu sorumluluğu İncil ve Hristiyanlık geleneği çerçevesinde açıklamakta, dolayısıyla insanın fiil ve davranışlarına dinî bir boyut kazandırmaktadır.⁹⁰⁶ Viyana programı da insanın sorumluluğuna vurgu yapmakta, insanın dünyayı anlamada farklı fikirlere dikkat ederek, insanlara ve çevresine karşı sorumluluğunun bilincine varması gerektiğini ifade eder.⁹⁰⁷ KRV programı Tanrı'nın adalete, insan onuruna, sorumluluğa ve özgürlüğe

⁹⁰⁴ Kernlehrplan für die Sekundarstufe I Gymnasium in Nordrhein-Westfalen, s. 14.

⁹⁰⁵ Gesamte Rechtsvorschrift für Lehrplan – Evangelischer Religionsunterricht an Hauptschulen, s. 5.

⁹⁰⁶ Kernlehrplan für die Sekundarstufe I Gymnasium in Nordrhein-Westfalen, , s. 14.

⁹⁰⁷ Gesamte Rechtsvorschrift für Lehrplan – Evangelischer Religionsunterricht an Hauptschulen, s. 4.

verdiği önemi anlatırken bu unsurların tesisinde insanın aktif rol aldığını vurgulayarak insanın Tanrı ve toplum nazarındaki konumuna açıklık getirmektedir.⁹⁰⁸ Bu ifadelerle göre Evanjelik öğretisi insana dinde aktif bir rol vermekte, Evanjelik prensibi kabul eden insanın hayatın her alanında dinî tutumuyla etkin olacağı belirtilmektedir. Bu inanca göre insan, pasif, atıl, başıboş bir varlık olarak kabul edilmemekte, bilakis ona sorumluluğu olan, aktif ve hayatın her alanında dinin etkisini hisseden bir rol verilmektedir.

Viyana programı insanın kendisiyle ilgili varoluşsal sorulara İncil ve kilise tarihinden örneklerle cevap aranacağı bilgisini vererek insana verilecek anlam hakkında yönlendirmede bulunmaktadır. Buna göre insanın hayatına anlam vermesinde başvuracakları kaynaklar gösterilerek Evanjelik inançtaki insan anlayışının kapsamı belirlenmektedir.⁹⁰⁹ KRV programı ise insanlar arası iş birliği gibi insani ilişkilerde İncil kurallarından faydalanma imkânının olduğunu belirtirken insanın toplumdaki rehberine dinî hüviyet kazandırmakta, insani ilişkiler ile dinî kaynaklar arasında bağlantı kurarak bir insan profili çizmektedir.⁹¹⁰ Ayrıca insanın hayatının birçok döneminde İsa'nın örnek olarak sunulması da insan anlayışının belirlenmesindeki etkenlere misal teşkil etmektedir.⁹¹¹ Bu açıklamalara göre insan toplumda dinsel kimliği ile yaşamakta ve hayatında dinî kurallar etkin bir şekilde bulunmaktadır. İnsan, yaptığı işlerde din ile irtibat kurmakta, bunlara dinî bir hüviyet kazandırmaktadır.

Lise Öğretim Programında İnsan

İki programda insanın Tanrı nezdindeki konumunu benzer şekilde ifade etmeleriyle birlikte insan kavramına yükledikleri anlam bakımından farklılık arz etmektedirler. Her iki programda da insan Tanrı tarafından yaratılan varlık olarak belirtilmekte, Tanrı'nın yaratma insanın ise yaratılma özelliklerine vurgu

⁹⁰⁸ Kernlehrplan für die Sekundarstufe I Gymnasium in Nordrhein-Westfalen, s. 14.

⁹⁰⁹ Gesamte Rechtsvorschrift für Lehrplan – Evangelischer Religionsunterricht an Hauptschulen, s. 5.

⁹¹⁰ Kernlehrplan für die Sekundarstufe I Gymnasium in Nordrhein-Westfalen, s. 19.

⁹¹¹ Kernlehrplan für die Sekundarstufe I Gymnasium in Nordrhein-Westfalen, s. 14.

yapılmaktadır.⁹¹² KRV programı Viyana programından farklı olarak insanın Tanrı suretinde yaratıldığına dikkat çekmektedir. Bu durum insana Tanrı nezdinde özel bir yer verirken ayrıca insanın dinde üstlendiği sorumluluğu da farklı bir açıdan izah etmektedir.⁹¹³

Her iki programda da insanın yaratılışı İncil temelli anlatılmaktadır. KRV programı yaratılış konusunda Eski Ahit'teki Yaratılış kısmını referans göstermektedir. Bu program insan konusunu hem Eski Ahit hem de Yeni Ahit kaynaklı işleyerek İncil'in din dersindeki önemine ayrıca vurgu yapmaktadır.⁹¹⁴ Evanjelik öğreti insana dinî bir hüviyet kazandırmakta, onun dinsel yönünü belirginleştirmektedir. İnsan kavramı bu inanca göre dinî kaynağa dayanan, dinî boyutla açıklanan bir kavram olmaktadır.

KRV ders programı insan konusuna geniş yer ayırırken Viyana ders programı bu konuyu Tanrı ile bağlantılı işlemekte, insanın yaratılan varlık olarak tanımlanan programda Tanrı ile insan arasındaki ilişkiye değinilmektedir.⁹¹⁵ Program Tanrı-insan ilişkisini İncil hikâyeleri ile anlatmakta, bu ilişkiyi İncil temelli kurmaktadır.⁹¹⁶ Program ayrıca insan konusuna insan hakları bağlamında yaklaşmakta, kilisenin insan haklarını savunmadaki etkisine atıfta bulunmaktadır.⁹¹⁷

Her iki programda Tanrı-insan ilişkisinde benzeşen noktalar arasında öğrencilerin dinî gelişimlerinde Tanrı'nın rolüne vurgu yapılmasıdır. Programlara göre Tanrı'nın günlük hayatta etkin varlık olması⁹¹⁸, insanın varlığını Tanrı'ya borçlu olması

⁹¹²Kernlehrplan für die Sekundarstufe II Gymnasium/Gesamtschule in Nordrhein-Westfalen, Evangelische Religionslehre, s. 18 ve Gesamte Rechtsvorschrift für Lehrplan für den evangelischen Religionsunterricht an der Oberstufe der Allgemein bildenden höheren Schulen, s. 4.

⁹¹³ Kernlehrplan für die Sekundarstufe II Gymnasium/Gesamtschule in Nordrhein-Westfalen, s. 22.

⁹¹⁴ Kernlehrplan für die Sekundarstufe II Gymnasium/Gesamtschule in Nordrhein-Westfalen, 22.

⁹¹⁵ Gesamte Rechtsvorschrift für Lehrplan für den evangelischen Religionsunterricht an der Oberstufe der Allgemein bildenden höheren Schulen, s. 4.

⁹¹⁶ Gesamte Rechtsvorschrift für Lehrplan für den evangelischen Religionsunterricht an der Oberstufe der Allgemein bildenden höheren Schulen, s. 6.

⁹¹⁷ Gesamte Rechtsvorschrift für Lehrplan für den evangelischen Religionsunterricht an der Oberstufe der Allgemein bildenden höheren Schulen, s. 6.

⁹¹⁸ Kernlehrplan für die Sekundarstufe II Gymnasium/Gesamtschule in Nordrhein-Westfalen, s. 22.

duygusu⁹¹⁹ ve Tanrı'nın insanın isteklerini yerine getiren güç olarak kabul edilmesi⁹²⁰ gibi durumların dinî kişilik gelişiminde Tanrı'nın etkisinin olduğu belirtilmektedir. Bu ifadelerle göre insanın dinî kimlik edinmesi konusunda her iki program Tanrı'nın etkisine vurgu yapması ortak konular arasında yer almaktadır.

Lise Ders Kitabında İnsan

KRV ders kitabı insan kavramını insan kim olduğu gibi varoluşsal sorularla açıklamaktadır.⁹²¹ Viyana ders kitabı ise daha çok insanın yaratılışı konusuna eğilmektedir.⁹²² Her iki kitap da insanın yaratılışını Eski Ahit kaynaklı işlemektedir. Hristiyan geleneğinde insanın yaratılışı konusunun temel hatları Eski Ahit'teki ayetlerle çizilmektedir.⁹²³ Her iki kitap da insanın kadın ve erkek olarak eşit şekilde yaratıldığı belirtilmekte ve kitaplarda herhangi bir cinsiyet üstünlüğünden bahsedilmemektedir.⁹²⁴ KRV kitabında ise farklı olarak İncil'de insanın Tanrı'nın kralı olmadığı, insan kavramını aralarında cinsiyet dışında başka bir farkın olmayan kadın ve erkeğin oluşturduğu belirtilmektedir.⁹²⁵ Ders kitapları insanın, kadın ve erkek olarak eşit yaratıldığını belirtmesi Evanjelik anlayışta insan kavramına verilen anlama ışık tutmaktadır. Yaratılıştaki eşitlikle kadın ve erkeğin aynı haklara sahip olduğu vurgulanmaktadır. Diğer yandan insanın kadın ve erkekten oluştuğu belirtilmekte, böylelikle üçüncü bir cinsiyet tasvip edilmemektedir.

Teolojik olarak insanı kadın ve erkekten oluşan varlık olarak kabul eden Evanjelik inancın tavrı kendilerini homoseksüel kabul edenlere karşı nasıldır? Bu insanların kilise ile ilişkileri hangi düzeydedir? Bu gibi sorulara Evanjelik Kilise yanıt aramakta ve kendi tavrını ortaya koymaktadır.

⁹¹⁹ Kernlehrplan für die Sekundarstufe II Gymnasium/Gesamtschule in Nordrhein-Westfalen, s. 18.

⁹²⁰ Gesamte Rechtsvorschrift für Lehrplan für den evangelischen Religionsunterricht an der Oberstufe der Allgemein bildenden höheren Schulen, s. 6.

⁹²¹ Religionsbuch Oberstufe, s. 211.

⁹²² Religion, entdecken, verstehen, gestalten, s.70. Genesis 1, 26-29.

⁹²³ Religion, entdecken, verstehen, gestalten, s.70. Genesis 1, 26-29 ve Religionsbuch Oberstufe, s. 226-227.

⁹²⁴ Religion, entdecken, verstehen, gestalten, s.70. Genesis 1, 27 ve Religionsbuch Oberstufe, s. 226.

⁹²⁵ Religionsbuch Oberstufe, s. 226.

Evanjelik inancın temelinde insan, kadın ve erkekte oluşan varlık olarak kabul edildiği ders kitaplarında ifade edilmektedir. Bununla birlikte kadın-erkek ilişkisi dışında yaşam tercihini seçenlerin dinî tutumları kiliseler tarafından gündem konusu olmaktadır. Evanjelik kilise, güncelliğini koruyan bir konu olan homoseksüellerin kilise ile ilişkileri üzerine tavrını açıkça ortaya koymakta, bu insanların ibadet hakkını savunarak yaşamlarına saygı duymaktadır. Kilise yetkilileri tarafından yapılan açıklamalarda lezbiyen, gey, biseksüel, transseksüel ve interseksüel bireylerin yıllarca kilisede damgalandığını ve dışlandığını belirtmektedir. Bunun suç olduğunu kabul ederek bu insanlardan özür dileyen Evanjelik kilise yetkilileri, bu şekilde farklı yaşam tercihi yapan insanların kilise faaliyetlerinden yoksun bırakılmasını doğru bulmamakta ve böylece uzlaşma yolunu seçmektedir.⁹²⁶

İnsan konusunda her iki kitap da Eski Ahit ayetlerini referans aldığından konuyu açıklamalarında benzer hususlara dikkat çekmektedir. Bunlardan bir tanesi de insanın Tanrı suretinde yaratıldığıdır. KRV ders kitabı insanın Tanrı suretinde yaratıldığı fikrini Eski Ahit kaynaklı anlatırken konuyla ilgili yapılan yorumlamalara yer vermekte ve bu konunun nasıl anlaşılması gerektiği ile ilgili görüşler öne sürmektedir.⁹²⁷ Viyana kitabı da insanın Tanrı suretinde yaratıldığına vurgu yapmakta diğer kitaptan farklı olarak bu konuda Kuran ayetlerine yer vererek İslam'a göre insanın Tanrı'nın halifesi olduğunu ifade etmektedir.⁹²⁸

KRV ders kitabı insanın Tanrı suretinde mükemmel olarak yaratıldığını belirterek evrim teorisini eleştirmekte, insanın kusursuz yaratılışı ile insan onuru arasında bağ kurulmaktadır.⁹²⁹ Viyana ders kitabı ise insanın yaratılışı konusunda evrim teorisinin temellerine kısaca değinmekte,⁹³⁰ insan gibi diğer varlıkların tesadüfi

⁹²⁶ <https://www.ekd.de/kirche-entschuldigt-sich-fuer-diskriminierung-queerer-menschen-66968.htm>, (erişim: 30.10.23)

⁹²⁷ *Religionsbuch Oberstufe*, s. 226-227.

⁹²⁸ *Religion, entdecken, verstehen, gestalten*, s.84.

⁹²⁹ *Religionsbuch Oberstufe*, s. 237.

⁹³⁰ *Religion, entdecken, verstehen, gestalten*, s.89.

oluşlarının ispatının imkânsızlığından yola çıkan Darwin'in Tanrı'nın varlığını inkâr etmediği belirtilmektedir.⁹³¹

Viyana kitabı insanın ilk günahını ve nihayetinde cennetten çıkarılmasını Eski Ahit ayetleriyle anlatmakta ve insanın işlemiş olduğu ilk günah ile insanın özgürlüğü arasında ilişki kurmaktadır. İnsan meyveyi yemesi özgür iradesiyle olduğundan özgürlük duygusunun yaratılıştan itibaren var olduğu şeklinde yorum yapılmaktadır.⁹³² KRV ders kitabı ise ilk günah meselesini Viyana ders kitabı gibi aynen aktarmakta, bu kitaptan farklı olarak ilk günahı dünyadaki kötülüğün nedeni olarak yorumlamaktadır.⁹³³

İnsanın özgürlüğü konusu KRV ders kitabında daha detaylı anlatılmaktadır. Bu konuda Martin Luther'le birlikte bazı bilim insanlarının görüşlerine yer verilmektedir. İnsanın özgürlüğünün temelinde Tanrı inancı ve sevgisi, kalbin günahlardan durması olduğu belirtilmektedir.⁹³⁴ Viyana ders kitabı ise insanın cennetteyken ilk günahı kendi iradesi ile işlemesinden yola çıkarak insanın özgürlüğü arasında ilişki kurmaktadır. Bu konuda detaylı açıklamalara gidilmemektedir.⁹³⁵ KRV ders kitabından farklı olarak eşcinsellik konusuna değinen kitapta eşcinselliğin Hristiyan geleneğine ters olmakla birlikte bu şekilde hayat tarzına sahip olanların dinî ihtiyaçlardan dışlanmaması gerektiği belirtilmektedir. Bu yaklaşımla Hristiyanlık temel unsurlarına ters olan bu yaşam şeklini özgür iradeleri ile tercih edenlerle dinî açıdan bir uzlaşma arayışına gidilmektedir.⁹³⁶ İnsanın arınması (Rechtfertigung) konusunu KRV ders kitabı ayrı bir bölümde işlerken Viyana ders kitabı bu konuya yer vermemektedir. KRV ders kitabı arınma konusunda klasik görüşlerle birlikte Luther'in itirazlarına değinmektedir.⁹³⁷

⁹³¹ *Religion, entdecken, verstehen, gestalten*, s.86.

⁹³² *Religion, entdecken, verstehen, gestalten*, s.74.

⁹³³ *Religionsbuch Oberstufe*, s. 238-239.

⁹³⁴ *Religionsbuch Oberstufe*, s. 233.

⁹³⁵ *Religion, entdecken, verstehen, gestalten*, s.74.

⁹³⁶ *Religion, entdecken, verstehen, gestalten*, s.66.

⁹³⁷ *Religionsbuch Oberstufe*, s. 245.

3.6.3. Farklı İnançlarla İlişkiler ve Ekümenik Çalışmalar

Bu bölüm Evanjelik inancı diğer dinî görüşlere karşı tutumunu konu almaktadır. Evanjelik kilise diğer dinî gruplara karşı nasıl bir tavır takınmaktadır? Onlarla uzlaşma için yollar mı aranmaktadır yoksa diğer inançlarla uyuşmayan görüşler öne mi çıkarılmaktadır? Farklı inanç ve kültürden oluşan toplumda Evanjelik anlayış nasıl bir tavır geliştirmek istemektedir? Bu gibi sorulara öğretim programları ve ders kitapları ilgili bölümlerde yer vermektedir.

Ortaokul Öğretim Programında Farklı İnançla İlişki ve Ekümenik Çalışma

Her iki ders programı farklı dinî ve dünyevi inanç ve görüşleri öğrencilere tanıtarak inançlar hakkında bilgilendirmeyi ve bu inançları göz önünde tutarak kendilerine özgü bir dinî kanaate sahip olmalarını hedeflemektedir.

KRV ders programı alan bilgisi olarak farklı inançları öğrencilere tanıtmakta bu inançların temel özelliklerini Evanjelik bakış açısı süzgecinden geçirerek öğrencilere sunmakta, böylece öğrencilere kendi inançlarının diğer inançları arasındaki konumunu belirleme, karşılaştırma ve değerlendirme imkânı vermektedir.⁹³⁸ Benzer bir yaklaşım izleyen Viyana programı ise öğrencilerin çevrelerinde farklı inançla karşılaştıklarını belirterek, hem kendi inanç esasları hem de farklı inançların temel unsurları hakkında bilgi sahibi olarak kendi dinî kanaatlerini geliştireceklerini belirtmektedir.⁹³⁹

KRV programı öğrencilerin farklı inançlardaki benzer ve farklı yönleri keşfetmeleri ile diğer inançtan olanlarla saygılı bir tartışma imkânına sahip olacaklarını belirtmekte, farklı inançlar hakkındaki temel dinî bilgilerle sergilenecek davranışların toplumsal yaşama katkısına dikkat çekmektedir.⁹⁴⁰ Viyana programı öğrencilerin tehlikeli kabul edilen dinî unsurlarla karşılaştıklarını belirtmekte, bunlara karşı nasıl

⁹³⁸ Kernlehrplan für die Sekundarstufe I Gymnasium in Nordrhein-Westfalen, s. 14.

⁹³⁹ Gesamte Rechtsvorschrift für Lehrplan – Evangelischer Religionsunterricht an Hauptschulen, s. 5.

⁹⁴⁰ Kernlehrplan für die Sekundarstufe I Gymnasium in Nordrhein-Westfalen, s. 15.

tavır alınacağını açıklamaktadır. Öğrencilerin sağlam dinî alt yapıları ile farklı dinî anlayışlara karşı kendilerini savunacaklarını ifade etmektedir.⁹⁴¹

KRV programı Yahudilik, Hristiyanlık ve İslam'da Hz. İbrahim ile ilgili ortak değerlendirmeler yaparken, İncil'e başvurmakta ve konuyu İncil eksenli açıklamaktadır. Diğer dinlerle Hristiyanlık arasında ortak hususlara yer vermekte, bunu yaparken de konuya Hristiyan kaynaklı yaklaşmaktadır.⁹⁴² Viyana programı ise Hristiyan, Yahudi ve Müslüman bayramları hakkında öğrencilere bilgi sunmakta ve bu bayramları günlük hayata yansımaları bakımından incelemektedir. Farklı dinlerin bayramlarını günlük hayatın bir parçası kabul eden öğrencilerin bunlara saygı çerçevesi içinde yaklaşmaları beklenmektedir.⁹⁴³ KRV programı da öğrencileri bu üç inanç grubunun tatil günlerini bileceklerini belirterek, farklı inançların kutsal günleri hakkında öğrencilerin bilgilenmelerine dikkat çekmektedir.⁹⁴⁴

KRV programı dinler arası buluşma ve toplantıların farklı inanç mensupları nezdinde yansımalarına değinmektedir. Bu şekilde ekümenlik konusunu ele alan program öğrencileri dinler arası faaliyetler hakkında bilgilendirmektedir.⁹⁴⁵

Programlarda diğer inançtan olanlara karşı uzlaşî içerisinde, hoşgörü prensibine bağlı bir yol izlendiği görülmektedir. Farklı inançtan olanlara karşı programlardaki bu yaklaşım Evanjelik kilisenin de farklı dinî görüşlere bakış açısını desteklemektedir. Evanjelik Kilise yayımladığı duyurularda bu konuyu ele almakta, farklı inançlarla uzlaşî gayretine girmektedir. Kilisenin İncil'de Hristiyanlık dışında olanlara karşı katı ifadeler içeren ayetleri dinler arası uzlaşîya katkı sağlayacak şekilde yorumlama çabası farklı inançlara karşı takınılan tavrı sergilemektedir. Örnek olarak kurtuluşun yalnızca İsa'da olduğunu belirten ayetin diğer dinleri reddetmek için kullanıldığı belirtilmektedir. Ayetlerin kötüye kullanıldığını ifade eden kilise metninde bu durum, İncil'in yazıldığı

⁹⁴¹ Gesamte Rechtsvorschrift für Lehrplan – Evangelischer Religionsunterricht an Hauptschulen, s. 5.

⁹⁴² Kernlehrplan für die Sekundarstufe I Gymnasium in Nordrhein-Westfalen, s. 22.

⁹⁴³ Gesamte Rechtsvorschrift für Lehrplan – Evangelischer Religionsunterricht an Hauptschulen, s. 5.

⁹⁴⁴ Kernlehrplan für die Sekundarstufe I Gymnasium in Nordrhein-Westfalen, s. 23.

⁹⁴⁵ Kernlehrplan für die Sekundarstufe I Gymnasium in Nordrhein-Westfalen, s. 32.

dönemlerde İslam gibi dinlerin henüz ortaya çıkmadığı ve İncil yazarının doğu dinleri hakkında bilgisinin olmadığı şeklinde yorumlanmaktadır.⁹⁴⁶ Böylece Evanjelik Kilise farklı inançlara karşı katı görüşler ortadan kaldırılarak hoşgörü ortamı oluşturmayı hedeflemektedir.

Lise Öğretim Programında Farklı inançla ilişki ve Ekümenik Çalışma

Farklı inançlarla ilgili olarak her iki programın da kesiştikleri husus, öğrencileri sağlam bir şekilde Evanjelik inancı alarak çoğulcu toplumda yaşamaya hazırlama gayretleridir.⁹⁴⁷ Bu amacı gerçekleştirmek için her iki programda diğer inançların tanıtılmasına büyük önem vermektedir. Farklı inançlarla ilişki konusunda bu inançlar hakkında öğrencileri bilgilendirme ve onlara saygı çerçevesinde iletişim kurma becerileri kazandırma hedefleri öne çıkmaktadır.⁹⁴⁸ Viyana programı hoşgörüğü sosyal hayatta sağlıklı iletişim kurmanın ön şartı olarak kabul etmekte, öğrencilere diğer inançlarla uzlaşma içinde yaşamının gerekliliğine vurgu yapmaktadır.⁹⁴⁹

Viyana programında öğrencilerin farklı inançlarla birlikte yaşama kültürü kazanmaları vurgulanmakla birlikte önce kendi dinî inançları hakkında yeterince alan bilgisine sahip olmaları gerektiği belirtilmektedir. Öğrencilerin kendi dinlerinin ve kültürlerinin farklı yansımaları hakkında bilgi sahibi olacak seviyede oldukları ifade edilmekte, öğrencilerden önce kendi dinî ve kültürel farkların bilincinde olmaları beklenmektedir. Bu aşamadan sonra öğrencilerden kendi dinleri hakkında edindikleri

⁹⁴⁶ *Protestantische Perspektiven zur religiösen Pluralität in Europa*, 8. Vollversammlung der Gemeinschaft Evangelischer Kirche in Europa Basel, 13-18. September 2018, Gemeinschaft Evangelischer Kirche, s. 36.

⁹⁴⁷ Kernlehrplan für die Sekundarstufe II Gymnasium/Gesamtschule in Nordrhein-Westfalen, Evangelische Religionslehre, s. 17 ve Gesamte Rechtsvorschrift für Lehrplan für den evangelischen Religionsunterricht an der Oberstufe der Allgemein bildenden höheren Schulen, s. 4.

⁹⁴⁸ Gesamte Rechtsvorschrift für Lehrplan für den evangelischen Religionsunterricht an der Oberstufe der Allgemein bildenden höheren Schulen, s. 4 ve Kernlehrplan für die Sekundarstufe II Gymnasium/Gesamtschule in Nordrhein-Westfalen, Evangelische Religionslehre, s. 17.

⁹⁴⁹ Gesamte Rechtsvorschrift für Lehrplan für den evangelischen Religionsunterricht an der Oberstufe der Allgemein bildenden höheren Schulen, s. 4.

bilgilere dayanarak farklı inanç ve kültürlerle programda üstünde durulan sağlam ilişkiler kurabilmeleri beklenmektedir.⁹⁵⁰

KRV programında da Viyana programında benzer bir yaklaşım bulunmaktadır. Bu programda ise öğrenciler bir yandan kendi dinlerinin tarihi gelişim dönemleri ve Hristiyanlık içindeki farklı yaklaşımlar hakkında bilgi sahibi olurlarken bir yandan da farklı dinler ve dünya görüşleri hakkında bilgi sahibi olmaktadır. Bu bilgileri edinen öğrencilerden de bunları günlük hayatta düzenli bir şekilde uygulamaları beklenmektedir. Böylece öğrencilerin farklı inançlardan oluşan toplumlarda hoşgörü esasına dayalı davranış sergilemeleri hedeflenmektedir.⁹⁵¹

Viyana programı öğrencilerin kişilik gelişimlerinde farklı inançların etkisine vurgu yapmaktadır. Program öğrencinin kendi sorunlarının üstesinde gelerek sağlam kişilik kazanmaları bağlamında başkaları ile tutarlı iletişim kurmalarını istemektedir. Bu yönüyle farklı inançlarla girilen düzenli ilişkiler öğrencinin kimlik kazanmasında etkili aktörlerden biri olarak belirginleşmektedir. Farklı inançlarla düzeyli ilişki kurabilen gençler onlara karşı sorunlarından uzaklaşmış bir şekilde bir karaktere sahip olarak sosyal ortamda huzurlu yaşama becerisi elde edecekleri hedeflenmektedir.⁹⁵²

Kiliseler arası ekümenik çalışmalar konusu her iki programda yer alsa da bu konu teferruatlı bir yaklaşımla anlatılmamaktadır. KRV programı ekümenik çalışmalara kilise başlığı altında yer vermekte, konuyu özellikle Evanjelik ve Katolik Kiliselerin dine yaklaşımı bağlamında incelemektedir.⁹⁵³ Viyana ders programı konuyu okul içi ekümenik çalışmalar bağlamında ele almakta, mezheplerin dinî alanda farklı yaklaşımlarının anlaşılması üzerine yoğunlaşmaktadır.⁹⁵⁴

⁹⁵⁰ Gesamte Rechtsvorschrift für Lehrplan für den evangelischen Religionsunterricht an der Oberstufe der Allgemein bildenden höheren Schulen, s. 5.

⁹⁵¹ Kernlehrplan für die Sekundarstufe II Gymnasium/Gesamtschule in Nordrhein-Westfalen, s. 16.

⁹⁵² Gesamte Rechtsvorschrift für Lehrplan für den evangelischen Religionsunterricht an der Oberstufe der Allgemein bildenden höheren Schulen, s. 5.

⁹⁵³ Kernlehrplan für die Sekundarstufe II Gymnasium/Gesamtschule in Nordrhein-Westfalen, s. 45.

⁹⁵⁴ Gesamte Rechtsvorschrift für Lehrplan für den evangelischen Religionsunterricht an der Oberstufe der Allgemein bildenden höheren Schulen, s. 5.

KRV ders kitabında ekümenik çalışmalardan dünyadaki tüm kiliselerin bir amaç etrafında birleşmeleri anlaşılmaktadır. Ders kitabı ekümenizmin amacının kiliselerin ortak bir misyonla kaynaşmaları olduğunu ifade etmektedir.⁹⁵⁵ Viyana ders kitabı ise ekümenizmi “Yeni Gemi” tabiriyle açıklamakta, bu gemiye dâhil olan kiliseleri sıralamaktadır. Ekümenik faaliyetleri yürüten konseyin amacı ve görevi açıklanmaktadır.⁹⁵⁶

KRV ders kitabı ekümenik çalışmalara daha fazla yer verirken, Viyana ders kitabı konuyu bir sayfa ile sınırlı tutmaktadır. KRV ders kitabında ekümenik çalışmaların ne zaman başladığı belirtilmekte bu alanda yapılan somut gelişmelere yer verilmektedir.⁹⁵⁷ Viyana ders kitabı da ekümenik faaliyetlerin tarihi hakkında bilgi verirken, 17. yy.dan itibaren kiliseler arası anlaşmazlıklardan dolayı çekilen sıkıntılara dikkat çekmektedir.⁹⁵⁸

Viyana ders kitabı ekümenik faaliyetlerin yabancı düşmanlığı, insan onuruna yakışır ölüm ve sosyal adalet gibi konulara yoğunlaştığı belirtilerek bu çalışmaların öneminden bahsetmektedir. Kitaba göre bu çalışmaları önemli kılan unsurlardan bazıları ise ekümenik çalışmaların Avusturya’daki diğer kiliseler ile birlikte ibadet etme, kutlama ve yardımlaşmaya imkân sağlaması şeklindedir.⁹⁵⁹ KRV ders kitabında ise ekümenik çalışmaları önemli kılan unsurlardan bazıları Ortodoks ve Katolik Kiliseleri ile birlikte ibadet etme amacıyla somut gelişmelerin elde edilmesidir. Bu kiliseler birlikte yapabilecekleri ibadetleri aralarında yaptıkları toplantılarla belirtmişler ve bu konudaki itirazları değerlendirmişlerdir. Bu sayede ibadet konusunda hangi ortak noktada buluşacaklarını belirlemiş olmaktadır.⁹⁶⁰ Kiliselerin anlaştıkları ve

⁹⁵⁵ *Religionsbuch Oberstufe*, s. 285.

⁹⁵⁶ *Religion, entdecken, verstehen, gestalten*, s.39.

⁹⁵⁷ *Religionsbuch Oberstufe*, s. 285.

⁹⁵⁸ *Religion, entdecken, verstehen, gestalten*, s.39-40.

⁹⁵⁹ *Religion, entdecken, verstehen, gestalten*, s.39.

⁹⁶⁰ *Religionsbuch Oberstufe*, s. 285.

anlaşamadıkları hususlar KRV ders kitabında ifade edilirken Viyana ders kitabında böyle bir yaklaşım bulunmamaktadır.

Evanjelik Kilisenin farklı inançtan olanlara karşı hoşgörü ve saygı çerçevesinde yaklaşımı ders kitaplarında desteklenmektedir. Kilise, Katoliklerle ekümenik faaliyetler yürütmekle birlikte Yahudi ve Müslüman toplumlarıyla birlikte çalışmalar yapmakta, dinler arası diyalog organizasyonları düzenlemektedir. Evanjelik Kilisenin ortak faaliyette bulunduğu diğer dinî gruplar Katoliklerle sınır olmamakta, kilise Hristiyan olan diğer mezheplerle Avrupa'yı aşan bir alanda ortak projeler yapmakta ve bunları desteklemektedir.⁹⁶¹ Evanjelik Kilise, Hristiyanlık dışındaki inanç grupları ile de ortak etkinliklere katılmakta, projeler yürütmektedir.⁹⁶² Bu yaklaşımıyla Evanjelik Kilise kendi bünyesinde kapalı bir cemaat topluluğu olmaktan ziyade çoğulcu toplumda birlikte yaşamının yollarını araştıran, bunun için yapılan çalışmalara katılan ve çevresinde gelişen dinî ve sosyal gelişmelere duyarlı olan bir görünüm arz etmektedir.

3.6.4. İsa

Hristiyanlık inancının en önemli unsurlarından olan İsa konusu öğretim programları ve ders kitaplarında işlenmektedir. İsa konusu Evanjelik öğretinin temel yaklaşımını belirgin bir şekilde yansıtması bakımından önem arz etmektedir. İsa konusunda sorulacak temel soruları şu şekilde sıralamak mümkündür:

- Öğretim programları ve ders kitapları İsa'yı hangi özellikleriyle tanıtmaktadır?
- İsa-Tanrı ilişkisine yaklaşım nasıldır?
- İsa'nın insani vasfına atıf nasıl yapılmaktadır?
- İsa, diğer mezheplere göre hangi farklı yönleri ile tanıtılmaktadır?
- İsa'nın, inananların günlük hayatına etkisi nasıl sunulmaktadır?

⁹⁶¹ <https://www.ekd.de/oekumenische-zusammenarbeit-deutschland-weltweit-73313.htm>, (erişim: 31.10.23).

⁹⁶² <https://www.runder-tisch-der-religionen.de/mitglieder>, (erişim: 31.10.23).

Bu sorulara verilecek cevaplar Evanjelik öğretide İsa kavramına yüklenen anlamı belirlemektedir.

Ortaokul Öğretim Programında İsa

KRV ders programı İsa konusunu detaylarıyla işlerken, Viyana programı bu konuya çok kısa bir şekilde değinmektedir. Programdaki öğrenme alanı konusunu İsa'nın mesajları olarak belirlemekte, programda Yahudi aslına ve Nasıralı doğumuna atıfta bulunarak İsa'nın hayatı hakkında teferruatlı bilgilere yer verilmektedir.⁹⁶³ Viyana programı ise İsa'nın örnek kişiliğine vurgu yapmakta, öğrencileri günlük yaşamda ve kilise ilişkilerinde onun kişiliğini örnek edinmeye teşvik etmektedir.⁹⁶⁴ KRV programı da benzer şekilde İsa'nın örnek şahsiyetine vurgu yapmakta, insanın hayatını bina edeceği hususun İsa'nın yol gösterici ilkesi olduğu belirtilmektedir.⁹⁶⁵

KRV programını Viyana programından ayıran hususlardan bir tanesi programın öğrencilerden İsa'nın hayatı hakkında dönüm noktalarını göz önünde tutarak bilgi sahibi olmalarını istemesidir. Bu yönüyle program İsa'nın hayatını din dersinin alan bilgisi olarak sunmaktadır.⁹⁶⁶

KRV programında İsa hakkında işlediği konular, İsa'nın ortaya çıkışı ve Yahudilerle ve Yahudilik ile bağı,⁹⁶⁷ yaşamı ve mesajlarının önemi,⁹⁶⁸ Dağ Vaazı ve Tanrı'nın Krallığı,⁹⁶⁹ çarmıha gerilmesi ve bunun üzerine yorumlar,⁹⁷⁰ yeniden dirilişi ve umut⁹⁷¹ şeklindedir. Bu konularla İsa hakkında alan bilgisi vermekte ve öğrencileri onun hayatının dönüm noktalarını yorumlamalarını ve günümüzle ilişkilendirmeleri bağlamında yönlendirmektedir.

⁹⁶³ Kernlehrplan für die Sekundarstufe I Gymnasium in Nordrhein-Westfalen, s. 14.

⁹⁶⁴ Gesamte Rechtsvorschrift für Lehrplan – Evangelischer Religionsunterricht an Hauptschulen, s. 4.

⁹⁶⁵ Kernlehrplan für die Sekundarstufe I Gymnasium in Nordrhein-Westfalen, s. 14.

⁹⁶⁶ Kernlehrplan für die Sekundarstufe I Gymnasium in Nordrhein-Westfalen, s. 20.

⁹⁶⁷ Kernlehrplan für die Sekundarstufe I Gymnasium in Nordrhein-Westfalen, s. 20.

⁹⁶⁸ Kernlehrplan für die Sekundarstufe I Gymnasium in Nordrhein-Westfalen, s. 20.

⁹⁶⁹ Kernlehrplan für die Sekundarstufe I Gymnasium in Nordrhein-Westfalen, s. 29.

⁹⁷⁰ Kernlehrplan für die Sekundarstufe I Gymnasium in Nordrhein-Westfalen, s. 29.

⁹⁷¹ Kernlehrplan für die Sekundarstufe I Gymnasium in Nordrhein-Westfalen, s. 30.

Programların birçok yerlerinde İsa'nın Yahudiler ile bağına dikkat çekilmesi, Evanjelik inançta Yahudilerin konumu hakkında bilgi vermektedir. Programların ilgili yerlerinde Yahudilere karşı saygı ve hoşgörü çerçevesindeki açıklamalar Evanjeliklerin Yahudilere karşı samimi ilişkisine ışık tutmaktadır. Bu bağlamda Evanjelik Kilisenin Yahudiler ile yürüttüğü ortak çalışmalar programlar ve ders kitaplarındaki bu yaklaşımı desteklemektedir. Evanjelik Kilise Yahudiler ile ilişkilerinin geliştirilmesinin kilisenin temel görevleri arasında olduğunu ve bu bağlamda yapılan aktiviteleri desteklerini belirtmekte, her türlü Yahudi düşmanlığına karşı olduklarını ifade etmektedir.⁹⁷²

Programlar, İsa konusunu diğer mezheplerle farklılığa gitmeden, doktriner farklılığı ortaya çıkarmadan işlemekte, İsa hakkında diğer mezheplerce genel kabul edilen bilgilere yer vermektedir. Bu yönüyle uzlaşmacı bir yaklaşım sergilemektedir. İsa hakkında teslis inancı gibi teolojik detaylara girilmeyerek Hristiyanlık geleneğinde kabul edilen genel bilgilerle konu işlenmektedir.

Lise Öğretim Programında İsa

İsa konusunda iki program için önemli olan husus İsa'nın hayatının, dönüm noktalarının, mesajlarının ve ölümünün öğrenciler tarafından iyi anlaşılmasıdır. Öğrencilerden İsa ile ilgili olarak onun hayatı hakkında detaylı bir şekilde bilgilenmeleri istenmektedir.

Viyana programı öğrencilerin kazanmaları gereken yetkinlikler arasında dinî öğretilerinin ana mesajını, temel kavramlarını, rivayetlerini ve ayrıca kendi dinlerinin/mezheplerinin belirleyici aşamalarını ve önemli tarihi olaylarını anlatabilme ve yorumlayabilmeyi saymaktadır. İsa konusunun Evanjelik inançta önemli yeri olması, hayatının önemli tarihi olaylardan olmasından ve mesajlarının ise İsa'nın öğretilerini

⁹⁷² <https://www.ekd.de/christlich-juedischer-dialog-43227.htm>, (erişim: 02.11.23).

belirtmesinden dolayı öğrencilerden bu önemli şahsiyet hakkında yeterli alan bilgisine sahip olmaları beklenmektedir.⁹⁷³

KRV programı ise İsa konusunu ele alırken Tanrı'nın Krallığı, dağ vaazı, acı çekmesi, çarmıhı ve dirilişi eksenli anlatmakta, öğrencilerden bu alanlarda bilgi sahibi olarak yorumlamalara gitmeleri beklenmektedir.⁹⁷⁴ İsa'nın hayatı ve mesajları her iki program için de önem arz etmekle birlikte konuya yaklaşımları arasında farklılık bulunmaktadır.

İsa konusunda her iki programda da öne çıkan husus İsa'nın hayatının rol-model olarak modern dünya ve günlük hayatla ilişkilendirme gayretleridir. Viyana programında, başarılı bir hayatı hedefleyen gençlere İsa'nın yaşamı ve çalışmaları örnek olarak gösterilmekte, hayatta karşılaşılabilecek zorluklara karşı İsa'nın dirilişinden yola çıkarak dayanma gücü bulacakları telkin edilmekte ve dinî kimlik geliştirmelerinde İsa'nın hayatı örnek olarak gösterilmektedir. İsa'nın hayatı öğrencilere her alanında örnek bir model olarak tanıtılmakta ve dünya hayatında başarılı ve mutlu olmak için öğrencilerden İsa'nın hayatını ve mesajlarını iyi anlamaları istenmektedir.⁹⁷⁵

KRV programında da İsa'nın hayatı öğrencilere mutlu bir hayat için örnek model olarak tanıtılmaktadır. Alan bilgisi olarak İsa'nın hayatı, mesajları, görevini yaparken çektiği çileleri ve yeniden dirilişi anlatıldığı ifade edilerek, öğrencilerin başarılı bir hayat için İsa'nın yaşamını örnek almalarına vurgu yapılmaktadır.⁹⁷⁶

Her iki programda İsa konusunda benzer yaklaşımlardan bir tanesi, İsa hakkında yapılan yorumlarla ilgili öğrencileri bilgilendirerek onların bu alanda yorumlama kabiliyetlerini geliştirmektir. KRV programı öğrencileri, İsa'nın Tanrı'nın Krallığı mesajını, İsa'nın dağdaki vaazı, acı çekmesini, çarmıhı ve dirilişini İncil merkezli

⁹⁷³ Gesamte Rechtsvorschrift für Lehrplan für den evangelischen Religionsunterricht an der Oberstufe der Allgemein bildenden höheren Schulen, s. 4.

⁹⁷⁴ Kernlehrplan für die Sekundarstufe II Gymnasium/Gesamtschule in Nordrhein-Westfalen, s. 31.

⁹⁷⁵ Gesamte Rechtsvorschrift für Lehrplan für den evangelischen Religionsunterricht an der Oberstufe der Allgemein bildenden höheren Schulen, s. 7.

⁹⁷⁶ Kernlehrplan für die Sekundarstufe II Gymnasium/Gesamtschule in Nordrhein-Westfalen, s. 18.

bilgilendirmeyi hedeflerlerken aynı zamanda bunlar hakkında yapılan farklı yorumları öğrencilere tanıtmayı ve onların bireysel olarak bu konularda fikir yürütmelerini istemektedir. Bu şekilde öğrenciler İsa hakkında yapılan tarihsel ve güncel yorumlamalar hakkında bilgi sahibi olarak bu alanda inançları doğrultusunda tutarlı sonuçlara gideceklerdir.⁹⁷⁷ Viyana programı da İsa'nın hayatını günlük hayatla ilişkilendirirken aynı zamanda öğrencilerin İsa'nın kişiliğinin modern yorumları hakkında değerlendirme yeteneği kazandırmayı hedeflemektedir. Bu konuda fikir yürütme kabiliyeti kazanan öğrencilerden, güncel eleştirilere hazır hale gelerek kendilerini inançları doğrultusunda savunabilecekleri beklenmektedir.⁹⁷⁸

Programlarda İsa hakkında temel alan bilgilerinin öğrencilere verilmesi yanında İsa'nın gündelik hayata etkisi üzerine durulması dikkat çekmektedir. Öğrencilere gündelik hayatta etkin olan bir İsa imajı çizilmekte, öğrencilerden onun bu kişiliğini hayatlarının her anında hissetmeleri beklenmektedir.

Lise Ders Kitabında İsa

KRV ders kitabı, bir yandan dünyanın en meşhur insanı bir yandan da en az tanınan gizemli şahsiyeti olarak tanıttığı İsa'nın kişiliğine vurgu yapmaktadır. Ayrıca Hristiyan tarafından İsa'yı tarif eden ortak bir görüşe sahip olamadıkları belirtilerek onun şahsiyeti hakkında yorumlamalar yapılmıştır.⁹⁷⁹ Viyana ders kitabı ise İsa'nın şahsiyeti hakkında bilgi vermezken onun hayatından yola çıkarak verdiği mesajlar üzerine yoğunlaşmıştır.

KRV ders kitabı İsa hakkında Viyana ders kitabına nazaran daha detaylı bilgiler vermektedir. Bunlardan bazıları da İsa'nın; Tanrı'nın Oğlu, Mesih, Efendi, Kurtarıcı gibi isimleridir. Kitap bu isimler arasında Tanrı'nın Oğlu kavramına ayrıca açıklık

⁹⁷⁷ Kernlehrplan für die Sekundarstufe II Gymnasium/Gesamtschule in Nordrhein-Westfalen, s. 31.

⁹⁷⁸ Gesamte Rechtsvorschrift für Lehrplan für den evangelischen Religionsunterricht an der Oberstufe der Allgemein bildenden höheren Schulen, s. 7.

⁹⁷⁹ Religionsbuch Oberstufe, s. 179.

getirmekte, bu konudaki teolojik ve tarihi farklı görüşleri ve yorumları açıklamaktadır.⁹⁸⁰ Viyana ders kitabında ise bu şekilde bir açıklama mevcut değildir.

İsa'nın isimleri tarif edilirken Evanjeliklerin kabul ettikleri görüşler ayrıca belirtilmiş midir? Yoksa isimlere verilen anlamlar genel olarak mı tanıtılmıştır? sorularına verilecek cevap, ders kitabının Evanjelik öğretiyi vermede izlediği üslup hakkında bilgi vermektedir. Ders kitabı bu isimleri kaynaklarda geçtiği şekliyle anlatmakta, bu konuda herhangi bir yorum yapmamaktadır. Bu şekilde bir sunum tarzı konuların, mezhepsel ayrılıklara girilmeyerek nesnel bir yaklaşımla, akademik üslupla işlendiğini göstermektedir.

KRV ders kitabı İsa'nın hayatı hakkında tarihi bilgilere yer vermektedir. Bu bilgiler arasında, mucizevi doğumu, ailesi, konuştuğu diller, yaşamı, çarmıha gerilmesi, ölümü ve yeniden dirilişi gibi Hristiyanlığın temel inanç yapısını oluşturan bilgilerdir. Ayrıca kitap özellikle İsa'nın doğumu, ailesi gibi konularda İncillerin farklı aktarımlarına da yer vererek İsa'nın hayatına İncillerin yaklaşımını özetlemektedir.⁹⁸¹ Viyana ders kitabı ise İsa'nın hayatı hakkında detaylı bilgilere yer vermemektedir.

İsa'nın ailesi konusu özellikle KRV ders kitabında detaylı anlatılmakta bu konuda farklı görüşlere yer verilmektedir. Konu anlatımında mezhep farklılıklarına değinilmemekle birlikte Evanjelik doktrinin konuya yaklaşımı belirtilmektedir. Örneğin İsa'nın kardeşleri konusunda İncillerde ve Hristiyanlık dışı kaynaklarda geçen ifadelerle yer verilmekte, bir bölümde ise Evanjeliklerin görüşü belirtilerek İsa'nın babasının Yusuf (Josef) olduğu, dört kardeşinin ve kız kardeşlerinin olduğu ifade edilmektedir. Evanjelikler açısından İsa'nın öz kardeşleri olduğu belirtilmekle birlikte teolojik tartışmalara girilmemektedir.⁹⁸² Ders kitabındaki bu yaklaşım Evanjelik öğretinin ders kitabında öğrencilere nasıl aktarıldığı konusunda örnek teşkil etmektedir. Konular

⁹⁸⁰ *Religionsbuch Oberstufe*, s. 184.

⁹⁸¹ *Religionsbuch Oberstufe*, s. 188-190.

⁹⁸² *Religionsbuch Oberstufe*, s. 188-190.

kaynaklarda geçtiği üzere işlenmekte, konuyla ilgili farklı değerlendirmelere ve yorumlara yer verilmekte ve Evanjelik görüş bir bölümde aktarılarak konuya toplu bir bakış açısı sunulmaktadır. Böylece öğrencilere Evanjelik inanç dışındaki görüşler tanıtılmakta ve bunları kendi inançları ile karşılaştırma imkânı sunulmaktadır.

KRV ders kitabının üzerinde durduğu konulardan bir tanesi de Tanrı'nın Krallığı konusudur. Bu konuda klasik Hristiyanlık anlayışına yer verilirken ayrıca bu kavram üzerine yapılan yorumlara değinilmektedir.⁹⁸³ Viyana ders kitabında ise Tanrı'nın Krallığı kelime olarak Tanrı'nın adaleti konusunda geçmekte, adaletin tesis edildiğinden dolayı insanları baskı altında olmadan yaşayacağı dönemi ifade etmektedir.⁹⁸⁴ Öğrencilerden Evanjelik öğretide önemli bir yeri olan Tanrı'nın Krallığı⁹⁸⁵ hakkında bilgi sahibi olmaları beklenmekte, gelecek tasavvuru ile ilgili olarak kendi inançlarına göre bir bakış açısı geliştirmeleri beklenmektedir. Ders kitabı bu yaklaşımıyla Evanjelik doktrinin temel unsurlarını öğrencilere aktarmakla doktriner bir din dersi kitabı olmanın özelliğini başka bir örnekle göstermektedir.

Her iki ders kitabı İsa'nın ölümü ve yeniden dirilişi hakkında bilgilere ve yorumlara yer vermektedir. KRV ders kitabı İsa'nın nerede, nasıl ve kimler tarafından öldürüldüğünü tarihler ile anlatmaktadır.⁹⁸⁶ Viyana kitabı ise bu tür tarihi bilgilere değinmemekle birlikte olayı İncil ayetleri ile açıklamaktadır.⁹⁸⁷ KRV ders kitabı İsa'nın çarmıha gerilmesi ile hac sembolü arasındaki ilişkiye vurgu yaparken⁹⁸⁸ Viyana ders kitabı ise haccın İsa'nın yaşamış olduğu ve insanların hayatlarında tecrübe edebilecekleri acıyı ve korkuyu temsil ettiğini belirtmektedir.⁹⁸⁹

⁹⁸³ *Religionsbuch Oberstufe*, s. 192.

⁹⁸⁴ *Religion, entdecken, verstehen, gestalten*, s.20.

⁹⁸⁵ Jacques Waardenburg, "PROTESTANLIK", *DİA*, C.34, TDV Yayınları, İstanbul, 2007, s. 352.

⁹⁸⁶ *Religionsbuch Oberstufe*, s. 207.

⁹⁸⁷ Lk 24, 1-5, 1. Kor 15, 3-6, *Religion, entdecken, verstehen, gestalten*, s.106.

⁹⁸⁸ *Religionsbuch Oberstufe*, s. 207.

⁹⁸⁹ *Religion, entdecken, verstehen, gestalten*, s.116.

KRV ders kitabında İsa'nın ölümü hakkında yapılan yorumlardan bir tanesi ölümünün umuda ve özgürlüğe vesile olması şeklindedir.⁹⁹⁰ Viyana ders kitabı ise ölümünün nedeninin onun Tanrı'nın bağışlayıcı yönü hakkındaki vaazları olduğu şeklinde yorumlanmakta buradan da Tanrı'nın bağışlayıcı olan, iyi olan bir Tanrı imajı kazandığı sonucuna gidilmektedir.⁹⁹¹

İsa'nın yeniden dirildiğini her iki kitap da kesinlikle vurgularken bunun nasıl olduğu konusunda yaklaşım farkları bulunmaktadır. KRV ders kitabı dirilme fiilinin nasıl geliştiği hakkında İncillerde bilgi bulunmadığını belirtmekte, dirilmeyi reddeden bilim insanlarına cevap olacak açıklamalarla konuyu işlemektedir.⁹⁹² Viyana ders kitabı ise dirilişin dört İncil ve Paulus'un mektuplarında geçtiğini belirtmekte ve Paulus'un açıklamalarına yer vererek İsa'nın dirilişi konusunu bu iki kaynak eksenli açıklamaktadır.⁹⁹³

3.6.5. İncil

Evanjelik inancın önemli bir unsuru olan ve Kitapların Kitabı (Das Buch der Bücher) olarak adlandırılan İncil,⁹⁹⁴ hem Evanjelik Din Dersi öğretim programlarının hem de ders kitaplarının sıklıkla üzerinde durduğu, konuların işlenmesinde kendisinden çokça atıf yapılan temel kaynak görevi görmektedir. İncil'in, öğretim programlarında ve ders kitaplarında nasıl tanıtıldığı, Evanjelik inançta İncil'in yerinin ne olduğu, İncil üzerine hangi görüşler belirtildiği ve yorumlar yapıldığının açıklanması, Evanjelik inancın İncil'e yaklaşımının tespiti açısından önem arz etmektedir. Öğrencilere nasıl bir İncil anlayışı kazandırılmasının hedeflendiğine verilecek cevap Evanjelik inançta İncil anlayışının temel fikrini yansıtmaktadır.

Ortaokul Öğretim Programında İncil

⁹⁹⁰ Religionsbuch Oberstufe, s. 211.

⁹⁹¹ Religion, entdecken, verstehen, gestalten, s.106.

⁹⁹² Religionsbuch Oberstufe, s. 207.

⁹⁹³ Religion, entdecken, verstehen, gestalten, s.116.

⁹⁹⁴ <https://www.ekd.de/Bibel-10807.htm>, (erişim: 07.11.23).

Her iki program alan bilgisi olarak İncil'i tanıtmakta, yazıldığı dönemler, dilleri, metinleri, gibi hususlarda öğrencilerin bilgilenmesini istemektedir.

KRV Programı farklı tarihlerde yazılan İncil metinleri, dili, hakkında yapılan yazı çalışmaları gibi yönleriyle teferruatlı ele alarak öğrencilere kapsamlı bir İncil bilgisi kazandırmaktadır. Ayrıca İncil'in yardım almadan anlaşılmasının zor olduğunu vurgulayarak İncil hakkında yorum yapmaktadır.⁹⁹⁵ Program öğrencilerden, İncil ile diğer inançların kutsal metinlerinin karşılaştırılmasını istemekte ve böylece İncil'in önemini geniş bir bakış açısıyla kavramalarını istemektedir. İncil konusunun işlenişinde sadece bu kitapla sınırlı kalınmamakta diğer inançların kutsal kitap ya da metinleri hakkında da bilgi verilmektedir.⁹⁹⁶ Viyana programı da öğrencilerin İncil'i tüm çeşitliliğiyle bileceklerini belirtirken onlara kapsamlı bir İncil bilgisi kazandırmayı hedeflemektedir. Program İncil'i "Kitapların Kitabı" şeklinde adlandırarak Evanjelikler nezdinde İncil'in önemine vurgu yapmaktadır.⁹⁹⁷ Ayrıca öğrencilerin bazı duaları İncil'den öğrenecekleri belirtilerek kitabın dini öğrenmedeki yeri belirtilmektedir.⁹⁹⁸

KRV programı İncil ile günümüz arasında bağ kurmaktadır. İncil'deki hikâyelerden yola çıkarak insanların edinmiş oldukları tecrübelerin günün şartlarına etkisi üzerine öğrencilerin değerlendirmeler yapmasını istemektedir.⁹⁹⁹ Program, İncil'i sadece dinî kitap olarak değerlendirmemekte aynı zamanda öğrencilerin kendini ve dünyayı anlamada yol gösteren bir kaynak olarak da tanıtmaktadır.¹⁰⁰⁰ Benzer şekilde Viyana programı da İncil'den günlük hayatta faydalanma yollarını göstermekte, tartışmaların olumlu sonuçlanması adına İncil'deki şahsiyetlerin yaklaşımlarının örnek olacağı belirtilmektedir.¹⁰⁰¹ Viyana programı hayatı ve insanın kendisini anlaması konusunda KRV programına benzer bir yol izleyerek İncil'den faydalanmaktadır.

⁹⁹⁵ Kernlehrplan für die Sekundarstufe I Gymnasium in Nordrhein-Westfalen, s. 14.

⁹⁹⁶ Kernlehrplan für die Sekundarstufe I Gymnasium in Nordrhein-Westfalen, s. 31.

⁹⁹⁷ Gesamte Rechtsvorschrift für Lehrplan – Evangelischer Religionsunterricht an Hauptschulen, s. 4.

⁹⁹⁸ Gesamte Rechtsvorschrift für Lehrplan – Evangelischer Religionsunterricht an Hauptschulen, s. 4.

⁹⁹⁹ Kernlehrplan für die Sekundarstufe I Gymnasium in Nordrhein-Westfalen, s. 15.

¹⁰⁰⁰ Kernlehrplan für die Sekundarstufe I Gymnasium in Nordrhein-Westfalen, s. 32.

¹⁰⁰¹ Gesamte Rechtsvorschrift für Lehrplan – Evangelischer Religionsunterricht an Hauptschulen, s. 4.

Öğrencilerin insanın hayat gayesi, dünyadaki varlık sebepleri gibi varoluş ile ilgili sorulara İncil ve kilise tarihinde cevap bulacakları ifade edilmektedir.¹⁰⁰²

Her iki program da İncil konusunda Eski ve Yeni Ahit'ten konunun durumuna göre faydalanmakta ikisi arasında ayrım yapmamaktadır. Bu iki İncil'in kaynak olarak gösterilmesine KRV programının eski milletlerin yaşamış oldukları tecrübelerin anlatılması ve öğrencilerden bu tecrübeler üzerinde değerlendirmelerin yapılması istenmesi örneklerden bir tanesidir.¹⁰⁰³ Viyana programında ise kardeşler arası anlaşmazlıkların çözümünün konusunda İncil hikâyelerinin yol gösterici olduğu belirtilerek Eski ve Yeni Ahit'ten faydalanılmaktadır.¹⁰⁰⁴

Programların konuları işleme usulüne bakılacak olursa ortaokul öğretim programlarının İncil'i anlamada mezhepsel farklılıklara değinmeyen bir yaklaşım sergilediği anlaşılmaktadır. Öğrenciler Hristiyanlık içindeki İncil ile ilgili doktriner tartışmalardan uzak tutulmak istenmektedir.

Lise Öğretim Programında İncil

Her iki programda da İncil, doktriner Evanjelik Din Dersi için kaynak kitap olarak kullanılmakta, konular işlenirken İncil'den ayetler ve hikâyeler alıntı yapılmaktadır. Konunun uygunluğuna göre Eski ve Yeni Ahit'ten yapılan alıntılarla öğrencilerin İncil hakkındaki bilgileri zenginleştirilmektedir.

Örnek olarak Viyana programı dünyanın sonu, kıyamet konularını İncil temelli anlatmaktadır. Böylece kaynak kitap olarak kullanılan İncil'le üniteler ve konular genişletilmekte, öğrencilerin İncil bilgisi genişletilmektedir. Öğrenciler farklı dinî kaynaklarda da geçen kıyamet, ölüm gibi konuları kendi dinî kitaplarından öğrenerek Hristiyanlık esasına bağlı tasavvur geliştirmektedirler.¹⁰⁰⁵

¹⁰⁰² Gesamte Rechtsvorschrift für Lehrplan – Evangelischer Religionsunterricht an Hauptschulen, s. 5.

¹⁰⁰³ Kernlehrplan für die Sekundarstufe I Gymnasium in Nordrhein-Westfalen, s. 15.

¹⁰⁰⁴ Gesamte Rechtsvorschrift für Lehrplan – Evangelischer Religionsunterricht an Hauptschulen, s. 4.

¹⁰⁰⁵ Gesamte Rechtsvorschrift für Lehrplan für den evangelischen Religionsunterricht an der Oberstufe der Allgemein bildenden höheren Schulen, s. 4.

KRV programı da hayatın dinî yönü, Tanrı, İnsan gibi konuları İncil temelli işlemekte bu şekilde konuların açıklanmasında İncil kaynak kitap olarak kullanılmaktadır.¹⁰⁰⁶

Her iki programın İncil konusunda benzer yönlerinden bir tanesi de Tanrı-insan ilişkisinin bu dini kitap ekseninde ele alınmasıdır. Viyana programında Tanrı-insan ilişkisinin İncil'den alıntılar yapılarak anlatıldığı ifade edilmektedir. Bu örnek, İncil'den her konuda yararlanıldığına ve Tanrı-insan ilişkisi gibi temel konuların İncil eksenli işlendiğine emsal teşkil etmektedir.¹⁰⁰⁷ KRV programı da Tanrı-insan ilişkisini İncil'deki hikâyelerle işlemekte, bu konuyu anlatırken Eski ve Yeni Ahit'ten yerine göre yararlanmaktadır. Bu ilişki, İsa öncesi dönemdeki Yahudi tarihinden örneklerle kullanılarak açıklanmakta, konuyla ilgili tarihi seyir hakkında bilgiler verilmektedir. Öğrencilere bu sayede geniş bir bakış açısı sunularak Tanrı-insan konusu genel hatlarıyla sunulmaktadır.¹⁰⁰⁸

Programlarda İncil sadece yazıldığı dönemlerin anlatıldığı veya içeriği hakkında bilgilendirilen bir kaynak olarak kullanılmamakta, ondan güncel toplumsal sorunlarda cevap aranan, farklı inançtan olanlarla ilişkide yol gösteren bir kitap olarak da yararlanılmaktadır. Viyana programında yabancı olanlarla karşılaşmada yaşanan teolojik ve antropolojik zorlukların anlaşılmasında ve onlarla tartışmalarda izlenecek yollar hakkında İncil'den hikâyeler yol gösterici olarak kullanıldığı ifade edilmektedir. Bu durum İncil'in şimdiki zamanın sorunlarının çözümüne ışık tutan bir kitap olarak kullanıldığını göstermekte ve İncil'in dinî-tarihi konularda olduğu gibi güncel meselelerde dahi geçerliliğini koruyan bir yönü olduğuna vurgu yapılmaktadır.¹⁰⁰⁹ KRV programı da Evanjelik öğrencilerin çok kültürlü toplumda Hristiyan geleneği ile

¹⁰⁰⁶ Kernlehrplan für die Sekundarstufe II Gymnasium/Gesamtschule in Nordrhein-Westfalen, s. 11.

¹⁰⁰⁷ Gesamte Rechtsvorschrift für Lehrplan für den evangelischen Religionsunterricht an der Oberstufe der Allgemein bildenden höheren Schulen, s. 6.

¹⁰⁰⁸ Kernlehrplan für die Sekundarstufe II Gymnasium/Gesamtschule in Nordrhein-Westfalen, s. 11.

¹⁰⁰⁹ Gesamte Rechtsvorschrift für Lehrplan für den evangelischen Religionsunterricht an der Oberstufe der Allgemein bildenden höheren Schulen, s. 5.

yaşamalarında İncil rehber kabul edilmektedir. İncil, öğrencilere farklı inançtan olanlarla saygı ortamında ilişki kurmalarında ve onlara karşı Evanjelik inanç doğrultusunda yaşam biçimi geliştirmelerinde yol gösterici kaynak olarak sunulmaktadır. Bu durum Viyana programında olduğu gibi İncil'in günlük hayata ışık tutan dinî kitap olma özelliğini öne çıkarmaktadır.¹⁰¹⁰ Evanjelik Kilise İncil'in günlük hayata ışık tutan, yol gösteren bir kitap olduğunu belirtmekte, Hristiyanlığın temel kitabı olan İncil'i herkesin kendi dilinde okuması gerektiğini ifade etmekte, bu kitabı okumanın yaygınlaşması için teşvikte bulunmaktadır.¹⁰¹¹ Kilise bu yaklaşımı ile öğretim programlarındaki öğrencilere kazandırılmak istenen İncil anlayışını desteklemekte, bu kitabın günlük hayatta yol gösteren ve güncelliğini kaybetmeyen bir kaynak olduğunu vurgulamaktadır.

KRV programı, Evanjelik inancın önemli unsurlarından biri olan İsa konusunu İncil merkezli olarak detaylarıyla incelemektedir. Bu detaylar arasında İsa'nın Tanrı'nın Krallığı mesajını meseller ve İsa'nın dağdaki vaazı, İsa'nın acı çekmesi, çarmıhı ve yeniden dirilişi gibi Hristiyanlık inancının temel kavramları bulunmaktadır. Program, öğrencilerden inançlarının temel akidelerini İncil merkezli öğrenmelerini isterken bu konuda yapılan diğer yorumlamalara kapıları kapatmamakta, öğrencilere bu konuda yapılmış olan farklı yorumları da aktararak onların dinî akideleri farklı açılardan değerlendirmelerine imkân sağlamaktadır.¹⁰¹²

Programların, öğrencilere kazandırılmak istenen inanç konusuyla ilgili yetkinliklerin İncil dışında başka kaynaklardan değil de sadece İncil merkezli belirlenmesi programlarda Evanjelik öğretinin temel prensibini göstermektedir. Çünkü Evanjelik öğretilde kutsal kitap İncil kabul edilmekte, kilise beyanı ve yazılarına kutsiyet atfedilmemektedir.¹⁰¹³ Programlar bu özelliği İncil örneğinde olduğu gibi konuların

¹⁰¹⁰ Kernlehrplan für die Sekundarstufe II Gymnasium/Gesamtschule in Nordrhein-Westfalen, s. 12.

¹⁰¹¹ <https://www.ekd.de/Bibel-10807.htm>, (erişim: 08.11.23).

¹⁰¹² Kernlehrplan für die Sekundarstufe II Gymnasium/Gesamtschule in Nordrhein-Westfalen, s. 31.

¹⁰¹³ *Religionsbuch Oberstufe*, s. 123.

ilgili yerlerine yansıtarak Evanjelik öğreti doğrultusunda öğrencilere dinî eğitim vermeyi hedeflemektedir.

Lise Ders Kitabında İncil

KRV ders kitabı İncil tarihi ve İncil hakkındaki yorumları Viyana ders kitabına göre daha fazla detaylarla açıklamaktadır. Bu detaylar arasına İncil'in yazılmaya başlandığı tarih, yazıldığı diller, olduğu kitaplar ve bölümler, tarihin çeşitli dönemlerinde İncil hakkındaki yorumlar gibi hususlar girmektedir. Ders kitabı İncil'i teolojik ve tarihsel açıdan teferruatlı incelemektedir.¹⁰¹⁴ Viyana ders kitabında diğer kitapta olduğu kadar teferruatlı açıklamalara yer verilmemekle birlikte İncillerden hangi dönemlerde nasıl faydalandığı ile ilgili genel bilgiler verilmektedir.¹⁰¹⁵

KRV ders kitabı İncil'i oluşturan kitaplara ve bölümlere yer vermekte, İncil'den anlaşılması gereken metinlerin neler olduğunu açıklamaktadır. Bu alanda Eski ve Yeni Ahit kavramlarını; tarihi yorumlar, yazıldığı diller ve yapısında meydana gelen değişikliklerle açıklayarak İncil'i tarif etmektedir. Ayrıca Yeni Ahit'i oluşturan kitapları da aktararak İncil konusunu zenginleştirmektedir.¹⁰¹⁶ Ayrıca İsa'nın kendi uygulamalarını ve öğretisini Eski Ahit üzerine kurmuş ve geliştirmiş olduğu belirtilerek Eski ve Yeni Ahit arasında sıkı bir bağ kurulmaktadır.¹⁰¹⁷ Evanjelikler, İncil'in Yeni ve Eski Ahit'ten oluştuğunu belirtmekte, bunlara kilise veya azizlerin yazıları gibi eklemeler yapmamaktadır. Ayrıca Yeni Ahit'te Hristiyanlığın kurucusu İsa'dan bahsedildiği belirtilmekle birlikte Tanrı ile İsrail halkı arasında geçenlerin yazıldığı Eski Ahit ile herhangi bir ayrışma yapılmadan Eski ve Yeni Ahit'i İncil'i oluşturan kutsal metinler olarak kabul edilmektedir.¹⁰¹⁸ Ders kitabında İncil'in bu şekilde tarif edilmesi Evanjelik öğretide, Eski ve Yeni Ahit'ten oluşan ve içine başka kurum veya kişiler tarafından yazıların eklenmediği kutsal kitap anlayışını ortaya koymaktadır. Viyana ders

¹⁰¹⁴ *Religionsbuch Oberstufe*, s. 77, 104, 108, 109, 110, 117.

¹⁰¹⁵ *Religion, entdecken, verstehen, gestalten*, s. 89.

¹⁰¹⁶ *Religionsbuch Oberstufe*, s. 104.

¹⁰¹⁷ *Religionsbuch Oberstufe*, s. 105.

¹⁰¹⁸ <https://www.ekd.de/Bibel-Basiswissen-Glauben-11164.htm>, (erişim: 07.11.2023).

kitabında ise İncil'den konuların durumuna göre yeri geldiğinde faydalanılmakta, ayetleri referans göstererek konular işlenmektedir.

Viyana ders kitabı Martin Luther'in görüşlerine konuya göre ve çok az yer verirken KRV ders kitabı onun görüşlerine sıklıkla yer vermektedir. Martin Luther'in görüş ve yorumlarının genişçe kullanıldığı konulardan bir tanesi de İncil konusudur. Onun hangi İncil'i diğerlerine neden tercih ettiği ve İncil'in merkezine kilise öğretisi değil de insanın kurtuluşunu koyması gibi konulardaki yorumlamaları İncil konusunda işlenmektedir.¹⁰¹⁹ Bu şekilde Evanjelik öğretilerde İncil'in konumu belirlenirken Evanjelik inançta Martin Luther'in etkisi de belirlenmiş olmaktadır. Evanjeliklerce önemli bir yere sahip olan Luther'in görüşlerinden konuların ilgili yerlerinde alıntı yapılması Luther'in Evanjelik dünyada önemine örneklik teşkil etmektedir. Evanjelik Kilise, ibadette, dinî eğitimde ve pastoral bakımda yetkili kitabın Luther'in tercüme ettiği İncil olduğunu belirterek Luther'in ve İncil'inin Evanjelik inançtaki önemine dikkat çekmektedir.¹⁰²⁰ Ders kitaplarında ve Evanjelik Kilise nezdinde Luther ile ilgili bu yaklaşım Evanjelik öğreti bağlamında okul ile kilise birlikteliğini yansıtmaktadır.

Viyana ders kitabından farklı olarak KRV ders kitabında; kadının önemi ve durumu, İncil ile insanın ruhsal tecrübeleri arasında bağlantı kurma, İncil ile ilgili metinlerde sosyal, tarihi ve politik ilişkilere dikkat etme gibi İncil'in modern çağa uygun yorumlama faaliyetlerine yer verilmektedir. Bu yönüyle İncil'in her dönemin ihtiyaçlarına cevap verebilen bir kitap olduğuna dikkat çekilmektedir.¹⁰²¹ Kitapta ayrıca kutsal metinleri anlama, tartışma ve yorumlama çalışmaları bağlamında Yahudiler ile diyalog toplantılarına değinilerek Yahudiler ile yapılan etkinliklere ve kurulan bağa kitapta bir bölüm açılmaktadır.¹⁰²² Viyana ders kitabı ise Nuh Tufanı, Babil Kulesi gibi

¹⁰¹⁹ *Religionsbuch Oberstufe*, s. 110.

¹⁰²⁰ <https://www.ekd.de/Bibeluebersetzungen-10856.htm>, (erişim: 01.11.23).

¹⁰²¹ *Religionsbuch Oberstufe*, s. 117.

¹⁰²² *Religionsbuch Oberstufe*, s. 117.

konuları İncil ayetleriyle işlemekte, böylece din dersi açısından önemli görülen konuları ayetlerle açıklamaktadır.¹⁰²³

KRV ders kitabı farklı olarak İncil konusunda Katolik ve Evanjeliklerin farklı yaklaşımlarını karşılaştırmaktadır. Katolikler için kutsal kilise geleneği ve kutsal metinler birbirine bağı önem arz ettiği ifade edilirken Evanjelikler için kural ve kanunların sadece Eski ve Yeni Ahit'e göre olması gerektiğine, yani kilise tarafından hazırlanan metinlerin Eski ve Yeni Ahit'e denk olamayacağını belirterek İncil'e yaklaşım konusunda Katoliklerle farklı düşündüklerini ortaya koymaktadırlar.¹⁰²⁴ Viyana ders kitabında böyle bir fark bulunmamaktadır.

3.6.6. Kilise

Öğretim programları ve ders kitaplarında göre nasıl bir kilise anlayışı sunulduğu Evanjelik inançta kilise kavramına yüklenen anlamı ortaya koymaktadır. Kilisenin tarifi, okul-kilise ilişkisi, kilisenin günlük hayata etkisi ve öğrencilerden beklenen kiliseye ilgi Evanjelik kilise anlayışını yansıtmaktadır.

Ortaokul Öğretim Programında Kilise

Her iki program da kilise tarihi hakkında öğrencilere temel bilgiler sunmaktadır. Viyana programı kilise tarihi ile güncel durumlar hakkında ilişki kurarak hayatta izlenecek yollarla ilgili yönlendirmelerde bulunmaktadır. Bu yönüyle kilise tarihi günlük yaşam için yol göstermektedir.¹⁰²⁵ KRV programı ise kilise tarihine kilisenin kurumsallaşması bağlamında bakmaktadır. Dinî faaliyetlerin topluluk içinde yapılması gerektiğini belirten program dinin toplum ve kurumlar içinde somutlaştığını belirterek kilisenin kurumsallaşmasının temel düşüncesini ifade etmektedir.¹⁰²⁶ Öğrencilere sunulan kilise tarihi bilgisi ile kilisenin özellikle yakın geçmişi tanıtılmakta, öğrencilerden kendi kilise tarihleri hakkında yeterli bilgiye sahip olmaları

¹⁰²³ *Religion, entdecken, verstehen, gestalten*, s. 89, 92, Gen 11, 1-9.

¹⁰²⁴ *Religionsbuch Oberstufe*, s. 124-125.

¹⁰²⁵ *Gesamte Rechtsvorschrift für Lehrplan – Evangelischer Religionsunterricht an Hauptschulen*, s. 4.

¹⁰²⁶ *Kernlehrplan für die Sekundarstufe I Gymnasium in Nordrhein-Westfalen*, s. 14.

beklenmektedir. Farklı Evanjelik kiliselerin 2. Dünya Savaşı sonrası birleşerek kurumsallaşması kilise tarihinin önemli dönüm noktasını teşkil etmektedir.¹⁰²⁷ Öğrencilere verilen kilise tarihi bilgisiyle öğrencilerin kilisenin şimdiki konumunu daha iyi anlamaları, bilinçli bir şekilde kiliseye bağlılık duygusu geliştirmeleri hedeflenmektedir.

Her iki program da kilisenin dinî kimliğe etkisini farklı yünden açıklamaktadır. Viyana programı öğrencilerin dinî kimlik arayışında olduğunu belirtmekle birlikte ailede oluşan dinî inançla bağlı bulundukları kilisenin inanç esasları arasındaki etkileşime dikkat çekmektedir. Buna göre program dinî kimlik kazanımında kişi, aile ve kilise arasında bağ olduğunu ifade etmektedir.¹⁰²⁸ KRV programı ise insanın çevresinde çeşitli kurumlarla karşılaşacaklarını belirtmekte ve bu kurumların aidiyet, güven ve ortak dinî uygulama özelliklerini ön plana çıkarmaktadır. Bu kurumlarla ilişkisi olan öğrencinin dinî karakter gelişimi ile kurumun ortak özellikleri arasında etkileşimin söz konusu olacağını belirtmektedir.¹⁰²⁹ Programın öğrenme alanlarında ise kilise inananlar topluluğu olarak tanıtılarak Evanjelik inançta kilisenin toplumdaki konumuna atıf yapılmaktadır.¹⁰³⁰

Viyana programı kiliseyi sadece güncel fonksiyonları çerçevesinde ele almamakta, bu kurumun tarihi yönünün günlük hayata etkisi üzerine de açıklamalar yapmaktadır. Öğrencilerin kilise tarihini okumaları; çalışma, ihsan etme ve adalet gibi konularda yorum yapmalarına yardımcı olacağı belirtilerek geçmişle şimdiki zaman arasında kilise ile bir bağlantı kurulmaktadır.¹⁰³¹

Her iki program da kilisenin toplumdaki yerini farklı yönleri ile konu edinmektedir. KRV programı öğrencilerden kilisenin yapı olarak toplumdaki diğer binalardan farklı bir işlevinin olduğunun farkına varmalarını istemekte, kilise kurumları

¹⁰²⁷ <https://www.ekd.de/geschichte-evangelische-kirche-deutschland-57759.htm>, (erişim: 08.11.23).

¹⁰²⁸ Gesamte Rechtsvorschrift für Lehrplan – Evangelischer Religionsunterricht an Hauptschulen, s. 5.

¹⁰²⁹ Kernlehrplan für die Sekundarstufe I Gymnasium in Nordrhein-Westfalen, s. 14

¹⁰³⁰ Kernlehrplan für die Sekundarstufe I Gymnasium in Nordrhein-Westfalen, s. 14.

¹⁰³¹ Gesamte Rechtsvorschrift für Lehrplan – Evangelischer Religionsunterricht an Hauptschulen, s. 5.

ile diğer yapılar arasında ayrıma dikkat çekmektedir.¹⁰³² Viyana programı ise öğrencilerin toplumsal huzur için kilisenin sunduğu imkânlar üzerine değerlendirmeler yapmalarını isterken kilisenin sosyal düzeni sağlamadaki konumun anlaşılmasına yoğunlaşmaktadır.¹⁰³³ Kilisenin yapısal boyutu konusunda KRV programı Hristiyan mezheplerinin ibadet mekânları arasındaki farka dikkat çekmekte, öğrencilerden Hristiyan gruplarının ibadet yerleri arasındaki farkı tanımlamaları beklenmektedir.¹⁰³⁴

Lise Öğretim Programında Kilise

Her iki program da öğrencilere kilise yapısı hakkında alan bilgisi kazandırmayı, kendi ülkelerindeki kiliseleri tanımaları, özellikle Evanjelik kiliseler hakkında detaylı bilgiye sahip olmalarını hedeflemektedir. KRV programında öğrencilerden Evanjelik Kilisesi'nin yapısını ve oluşum sürecindeki temel unsurları bilmeleri beklenmektedir. Program kilise tarihini detayları ile konu edinmekte kilise ile ilgili bu zamana kadarki gelişmeleri tanıtmaktadır. Bu şekilde öğrenciler kendi kilisesinin doğuşu, gelişimi ve diğer kiliselerden farkını anlama ve yorum yapma kabiliyeti kazanmakla birlikte kendi kiliselerini tanıyan öğrencilerden kiliselerinin kendilerine verdiği sorumluluğun farkına varmaları beklenmektedir.¹⁰³⁵ Viyana programı da öğrencilere kilise kurumlarını tanıtmayı ve önemli şahsiyetlerin kiliseye katkılarını öğrenmelerini hedeflemekte ve onlardan kendilerinin kiliseye nasıl katkı sağlayacaklarını düşünmelerini beklenmektedir. Programın öğrencileri kilise faaliyetlerine ilgilerini çekmek için örnek şahsiyetlerden ve kilise adına yapılan çalışmalardan misaller verilmektedir.¹⁰³⁶

Kilise konusunda KRV programında kilise ve Mesih'in bedeni (Leib Christi) kavramı belirginleşirken, Viyana programı ise kilisenin toplumsal yönüne dikkat çekmektedir.

¹⁰³² Kernlehrplan für die Sekundarstufe I Gymnasium in Nordrhein-Westfalen, s. 21.

¹⁰³³ Gesamte Rechtsvorschrift für Lehrplan – Evangelischer Religionsunterricht an Hauptschulen, s. 6.

¹⁰³⁴ Kernlehrplan für die Sekundarstufe I Gymnasium in Nordrhein-Westfalen, s. 21.

¹⁰³⁵ Kernlehrplan für die Sekundarstufe II Gymnasium/Gesamtschule in Nordrhein-Westfalen, s. 44.

¹⁰³⁶ Gesamte Rechtsvorschrift für Lehrplan für den evangelischen Religionsunterricht an der Oberstufe der Allgemein bildenden höheren Schulen, s. 6.

KRV programında ifade edildiği üzere Evanjelik Kilise kendini İncil'e bağlı olan Mesih'in bedeni ve inananlar cemaati görmektedirler. Bu yönü itibariyle kilise İsa'nın yeryüzündeki temsilcisi olarak görülmekte ve onun misyonunu üstlenmektedir. İncil ise Evanjelik kiliselerin dayandığı temel kaynak olarak sunulmaktadır. İsa'nın bedeni olarak tanımlanan kiliselerin Evanjelik inançtaki rolü ve önemini açıkça bu şekilde belirtilmektedir. Kiliselerin İsa'nın bedeni olarak tasvir edilmesi ve temel kaynağının İncil olmasından dolayı İsa, İncil ve Evanjelik Kilise arasında sıkı bir bağ kurulmaktadır.¹⁰³⁷

Viyana programında kilisenin toplumsal sorunlara ışık tutan bir yaklaşımda olduğu belirtilmektedir. Ayrımcılık ve ırkçılığın nedenlerine ve toplumdaki etkilerine dikkat çeken kiliselerin kendisini insan haklarının, eşitliğin ve demokrasinin sözcüsü olarak gördüğü ifade edilmektedir. Buna göre Evanjelik anlayışta kilise içine kapanık bir kurum olmaktan ziyade sosyal konulardan uzak durmayan ve dinî alanda olduğu gibi toplumsal sorunlara çıkış yolları arayan etkin bir dinî yapı olarak tanıtılmaktadır. Viyana programında üstünde özellikle durulan bir konu da toplumun kadın ve erkekten oluştuğu belirtilerek cinsiyet ile ilgili toplumsal sorunlara İncil destekli cevaplar aramasıdır. Kilise bu tutumu ile kadın ve erkek arasında çıkacak her türlü ayrıma karşı olan ve eşitlik ilkesini savunan bir kurum olduğunu dile getirmektedir. Program öğrencilerden kiliseyi sadece dinî bir kurum olarak değil de sosyal hayatı düzenlemede etkin bir merci olarak tanımalarını istemektedir.¹⁰³⁸ Programlarda kilisenin sosyal alandaki etkisine değinilirken kilise-demorasi ilişkisine vurgu yapılması Evanjeliklerin demokrasiye bakışını yansıtmaktadır. Evanjelik Kilise demokrasiyi özgürlüğün politik yaşam şekli olarak görmekte, temel değerlerini kararlılıkla desteklediğini belirtmektedir.¹⁰³⁹ Bu yönüyle Evanjelik inançta kilise sadece dinî işlerle meşgul, içine

¹⁰³⁷ Kernlehrplan für die Sekundarstufe II Gymnasium/Gesamtschule in Nordrhein-Westfalen, s.18.

¹⁰³⁸ Gesamte Rechtsvorschrift für Lehrplan für den evangelischen Religionsunterricht an der Oberstufe der Allgemein bildenden höheren Schulen, s. 6.

¹⁰³⁹ <https://www.ekd.de/demokratie-und-kirche-55562.htm>, (erişim: 08.11.23).

kapanık bir kurum olmaktan ziyade toplumsal yaşamda yön veren, sosyal aktifilerde etkin bir kurum olarak kendini tanıtmaktadır.

KRV programı öğrencileri Evanjelik Kilise ile Katolik Kilise arasındaki farklar ve benzerlikler hakkında örnekler yardımıyla bilgilendirmektedir. Öğrenciler bu sayede hem kendi kiliseleri hakkında temel bilgileri alırlarken hem de Hristiyanlığın başka bir mezhebi olan Katolik Kilisesi hakkında bilgilenmekte ve böylece dinî alanda kendi kiliselerinin Hristiyan dünyadaki yerini ve diğer kiliselere karşı tutumunu öğrenmiş olmaktadır.

Lise Ders Kitabında Kilise

KRV ders kitabı Evanjeliklerin kiliseleri ile neden bağlantı içinde oldukları konusunda yapılan araştırmalara yer vererek, Evanjelikler nezdinde kilisenin ne derecede hayatlarında var olduğunu açıklamaya çalışmaktadır. Bu şekilde kiliseye duyulan ilgi ve ihtiyaç genel hatlarıyla tasvir edilmektedir.¹⁰⁴⁰ Ders kitabı kilise konusunu Viyana ders kitabına göre daha geniş çerçevede işlemekte, kilise tarihi, dünya kiliseleri, kilisenin bölümleri, devlet-kilise ilişkisi gibi konularda alan bilgisi sunmaktadır.¹⁰⁴¹ Viyana ders kitabı ise kilise konusunu tarihten kesintilerle özet olarak anlatmakta kilise-devlet, kilise-demokrasi gibi konuları alıntılarla işlemekte, diğer kitaptan farklı olarak daha çok Avusturya'daki Evanjelik Kilisesine yoğunlaşmaktadır.¹⁰⁴² Ayrıca Avusturya'daki Evanjelik Din Dersinde etkin olan kiliseler tanıtılmakta, bunların din dersini vermede izleyeceği yollar ve iş birlikteliği açıklanmaktadır.¹⁰⁴³

Her iki ders kitabı da gençler tarafından kiliselere yapılan eleştirileri konu edinmektedir. KRV ders kitabında kilisede güç, para ve entrikanın hüküm sürdüğünü ve kiliseye gitmeden de Tanrı inancına sahip olabileceğini belirten gencin fikirlerine ve

¹⁰⁴⁰ *Religionsbuch Oberstufe*, s. 264.

¹⁰⁴¹ *Religionsbuch Oberstufe*, s. 262-298.

¹⁰⁴² *Religion, entdecken, verstehen, gestalten*, s.37-52.

¹⁰⁴³ *Religion, entdecken, verstehen, gestalten*, s.38.

eleştirilerine yer vermektedir.¹⁰⁴⁴ Karşıt görüş olarak da kilisenin muhtaç insanlara yardım ederek sosyal dayanışmaya katkı sağlaması nedeniyle gerekli olduğu görüşü kitapta belirtilmektedir.¹⁰⁴⁵ Viyana ders kitabında da benzer şekilde kiliseyi sömürücü diye tarif eden ve kendine göre Tanrı'ya inanabileceğini ifade eden gencin görüşlerine yer verilmekte, böylece her iki kitap da kiliselere yapılan eleştirilere yer vererek konunun işlenmesinde objektif bir üslup izlemektedir.¹⁰⁴⁶

Viyana ders kitabından farklı olarak KRV ders kitabı kilise kurumunu Evanjelik ve Katoliklere göre karşılaştırmasını yapmaktadır. Ders kitabı bu iki büyük mezhep nezdinde kiliseden ne anlaşıldığını ve mensupların kiliseye ilgisini karşılaştırmaktadır.¹⁰⁴⁷ KRV ders kitabı diğer kitaptan farklı olarak Evanjelik Kiliseyi geç kurumsallaştığı nedeniyle eleştirmekte öncelikli görevinin inanç konusunu merkeze alması gerektiğini belirtmektedir.¹⁰⁴⁸

Viyana ders kitabı ise kilise konusunu Evanjelik Kilise ile sınırlı tutmakta, Avusturya'daki Evanjelik Kilisesine yoğunlaşmakta ve karşılaştırmalara gitmemektedir.¹⁰⁴⁹

KRV ders kitabı kilisenin önemine dikkat çekerken kiliseyi mensuplarını denizde doğru istikamete götüren bir gemi şeklinde sembolleştirmektedir.¹⁰⁵⁰ Kilisenin görevini ise öğretme, hizmet etme ve kutlama olarak özetlemektedir.¹⁰⁵¹ Viyana ders kitabı ise kilisenin faaliyetlerinin önemine dikkat çekerek sosyal açıdan önemine değinmekte yapılacak faaliyetlerde gönüllülük esasına vurgu yapmaktadır.¹⁰⁵²

¹⁰⁴⁴ *Religionsbuch Oberstufe*, s. 266.

¹⁰⁴⁵ *Religionsbuch Oberstufe*, s. 266.

¹⁰⁴⁶ *Religion, entdecken, verstehen, gestalten*, s. 49.

¹⁰⁴⁷ *Religionsbuch Oberstufe*, s. 267.

¹⁰⁴⁸ *Religionsbuch Oberstufe*, s. 272.

¹⁰⁴⁹ *Religion, entdecken, verstehen, gestalten*, s.37-52.

¹⁰⁵⁰ *Religionsbuch Oberstufe*, s. 267.

¹⁰⁵¹ *Religionsbuch Oberstufe*, s. 272.

¹⁰⁵² *Religion, entdecken, verstehen, gestalten*, s. 50.

Viyana ders kitabında kilise-okul işbirliği, kilise-demokrasi, kilise-devlet ilişkisi, kilise açısından özgürlük konularına önemle değinmektedir.¹⁰⁵³ KRV ders kitabında farklı olarak işlediği konulardan bir tanesi de kilisenin mültecilere yaklaşımıdır. Kilisenin yardıma muhtaç insanların yanında olduğu belirtilmektedir.¹⁰⁵⁴

Ders kitabında ve öğretim programlarında Evanjeliklerin Avusturya'daki nüfusu hakkında “azınlık” tabiri kullanılmakta, Evanjeliklerin ülkedeki sayısal varlıklarına vurgu yapılmaktadır. Avusturya'daki nüfus ile ilgili bu durum ülkedeki Evanjelik Kilise tarafından da dile getirilmekte, toplumdaki sayısal yoğunluğa dikkat çekilmektedir.¹⁰⁵⁵ Bu azınlık olma durumu öğrenciler için ne anlama geldiğinin öğrenciler tarafından anlaşılması programlarda belirtilmektedir.¹⁰⁵⁶ Azınlık durumunun sosyal hayata yansması Evanjelik kiliselerin açıklamalarında ortaya çıkmaktadır. Azınlık olmanın kendileri için önemli olmadığını belirten kiliseler bu durumu çeşitli şekillerde dile getirmekte, azınlık olma ile bağlantı kurarak, Kutsal Cuma (Karlfreitag) gününde çalışmayanlara verilecek ödenek örneğinde olduğu gibi, yönetim tarafından kendilerine uygulanan, kabul edilmesi olumsuz yaklaşımlara karşı memnuniyetsizliklerini açıklamaktadır.¹⁰⁵⁷ Toplumda kendi sayısal durumlarını göz önünde tutan öğrencilerden, toplumdaki konumlarına göre dinî tavır geliştirmeleri, kilise tarihini okuyarak kendilerine yapılan muameleler hakkında bilgilenmeleri ve geleceği bu temeller üzerine kurmaları beklenmektedir.

3.6.7. Ölüm ve Sonrası

Öğretim programları ve ders kitapları ölüm ve sonrası konusu sadece Evanjelik inanç bağlamında mı işlemektedir? Konuyu işlerken hangi unsurlar üzerinde durmaktadır? Öğrencilere ölüm ve sonrası ile ilgili kavramlar tanıtılırken nelere dikkat

¹⁰⁵³ *Religion, entdecken, verstehen, gestalten*, s.47.

¹⁰⁵⁴ *Religion, entdecken, verstehen, gestalten*, s. 52.

¹⁰⁵⁵ <https://evang.at/kirche/wir-ueber-uns/>, (erişim: 09.11.23).

¹⁰⁵⁶ *Gesamte Rechtsvorschrift für Lehrplan – Evangelischer Religionsunterricht an Hauptschulen*, s. 6.

¹⁰⁵⁷ <https://www.evang-wien.at/news/das-gebrochene-versprechen>, (09.11.23).

edilmektedir? Evanjelik öğrencilere ölüm ve sonrası ile ilgili hangi yetkinliklerin kazandırılması hedeflenmektedir? Bu ve buna benzer sorulara verilecek cevaplar öğretim programlarında ve ders kitaplarında Evanjelik inanca göre ölüm ve sonrasına yaklaşımı ortaya koymaktadır.

Ortaokul Öğretim Programında Ölüm ve Sonrası

KRV programı ölüm ve sonrası konusunu Viyana konusuna göre daha detaylı işlemektedir. Bu program ölüm sonrası hayat hakkında diğer inançların görüşlerine de yer vermekte ve bu görüşlerin Hristiyanlık inancındaki ölüm ve sonrası ile karşılaştırmaktadır. Böylece öğrencilere bu konuda geniş bir bakış açısı sunmaktadır.¹⁰⁵⁸ Viyana programında ise ölüm konusuna dersin amaçları bölümünde değinilmektedir. Ölüm ile ilgili sorulara öğrencilerin uygun cevaplar bulmayı öğrenmeleri dersin amaçlarından sayılmaktadır.¹⁰⁵⁹ KRV programı ölüm konusuyla ilgili dinî ve dünyevi sembollere de yer vererek konuyu zenginleştirmektedir. Bu sembollerin inançtaki önemlerine dikkat çeken program ölümün günlük hayattaki yerini de belirlemektedir.¹⁰⁶⁰ Programlarda ölüm ve sonrası hakkında mezhepsel farklardan ziyade farklı inançlarda ölüm anlayışına değinerek genel bir bakış açısı sunulduğu ve öğrencilerin yaşları da göz önünde tutularak teferruatlı açıklamalardan uzak durulduğu anlaşılmaktadır.

Lise Öğretim Programında Ölüm ve Sonrası

Her iki programda da ölümden sonraki hayat hakkında öğrenciler bilgilendirilmektedir. Programlarda ölümden sonra bir hayat olduğu kabul edilmekte ve sürecin İncil doğrultusunda devam edeceğine vurgu yapılmaktadır.

KRV programında dünyanın sonu konusunda Tanrı'nın Krallığı öne çıkmaktadır. Öğrencilere ahir zamanda hükmedecek olan Tanrı'nın Krallığı dönemi

¹⁰⁵⁸ Kernlehrplan für die Sekundarstufe I Gymnasium in Nordrhein-Westfalen, s. 33.

¹⁰⁵⁹ Gesamte Rechtsvorschrift für Lehrplan – Evangelischer Religionsunterricht an Hauptschulen, s. 2.

¹⁰⁶⁰ Kernlehrplan für die Sekundarstufe I Gymnasium in Nordrhein-Westfalen, s. 33.

tanıtılmakta, vaat edilen krallığın gelmesine öğrencilerin inanması ve buna motive olması beklenmektedir. İnsanın ölümü tecrübe edeceğinin vurgulandığı programda, yaşamın geçici olması, ümit ve korku, dünyanın sonu senaryoları hakkında öğrencilere yönlendirmeler bulunmaktadır.¹⁰⁶¹

Viyana programında ise öğrencilerin dünyanın sonu hakkında İncil eksenli bilgileneceği ifade edilmektedir. Buna göre öğrencilere kıyamet senaryoları, ölüm ve sonrası gibi konular İncil'e başvurarak anlatılmakta, İncil kaynak kitap olarak değerlendirilmektedir. Konuyla ilgili olarak teferruata gidilmemekte, konunun sadece İncil içerikli işlendiği belirtilmektedir.¹⁰⁶²

KRV programında gelecekle ilgili olarak Hristiyanlık inancı ile sekülerizm arasında ayrıma dikkat çekmektedir. Öğrencilerin gelecek konusunda Hristiyanlık inancını seküler inançtan ayırt edebilecek ilmi seviyede olmaları istenmektedir. Program öğrencilerin ahir zaman, ölüm ve sonrası gibi konularda yapılan farklı yorumların farkına varmaları ve bunlar hakkında kendi inançları doğrultusunda görüş geliştirmelerini hedeflemektedir.¹⁰⁶³

Ölüm ve sonrası konusunun günlük hayata yansımaları da programlarda yer almaktadır. Viyana programı öğrencilerin çevrelerinde meydana gelen ölüm olayları ile çeşitli şekillerde tecrübe kazanarak ölüm ve sonrası hakkında kanaate varmaları istenmektedir.

Viyana programı ölüm konusunda öğrencilerin çevrelerinde vuku bulan ölüm olaylarındaki ortamı ve ölüm sonrası yapılan ritüelleri gözlemleyerek ölüm konusunda kendilerine göre dinî kanaate varacak seviyede olduklarını belirtmektedir. Ayrıca öğrencilerden dünyadaki ölüm ile İsa'nın dirilişi arasında bağ kurarak ölüm ve sonrasını Evanjelik inanca göre değerlendirmelerini istemektedir. Bu durum programın

¹⁰⁶¹ Kernlehrplan für die Sekundarstufe II Gymnasium/Gesamtschule in Nordrhein-Westfalen, s. 19.

¹⁰⁶² Gesamte Rechtsvorschrift für Lehrplan für den evangelischen Religionsunterricht an der Oberstufe der Allgemein bildenden höheren Schulen, s. 4.

¹⁰⁶³ Kernlehrplan für die Sekundarstufe II Gymnasium/Gesamtschule in Nordrhein-Westfalen, s. 24.

öğrencilere ölüm ve sonrası için gerekli dinî yönlendirmeleri sunarken aynı zamanda din dersini sadece kitap ve okul faaliyetleri ile sınırlandırmamakta, gerektiğinde sosyal çevreden de yararlandığını göstermektedir.¹⁰⁶⁴

Lise Ders Kitabında Ölüm ve Sonrası

Her iki ders kitabı ölümden sonraki hayatın kesin olduğunu belirtilmektedir. KRV ders kitabı ölümden sonraki hayatı Tanrı'nın yanında olmak şeklinde tarif etmekte, hayatı ve sonrasını, Tanrı için yaşama, ölme ve ona ait olma şeklinde özetlemektedir.¹⁰⁶⁵ Viyana ders kitabı ise ölümün ceza ve yok oluş olmadığını belirterek, ölümü Tanrı'nın koruması altında olmak şeklinde tarif etmektedir.¹⁰⁶⁶ Sonsuz yaşama inancın, Tanrı'nın sonsuzluğunu içeren Hristiyan inancının bakış açısı olduğunu belirtir.”¹⁰⁶⁷

Viyana ders kitabı ölümden sonraki dirilmeyi İncil'den alıntı yaparak akli delillerle açıklamaya çalışmakta, örnek olarak da bitkilerin kuruduktan sonra yeşermesini vererek, insanın da benzer şekilde öldükten sonra dirileceğini ispatlama gayretine girmektedir.¹⁰⁶⁸

Her iki ders kitabı ölümden sonraki hayat ile ilgili açıklamalar yapmaktadır. KRV ders kitabı ölümden sonraki hayatı, ölümden sonra var olma, Tanrı'ya yakınlık, ondan ayıran günahlardan kurtulma şeklinde özetlemektedir.¹⁰⁶⁹

Her iki kitabın da önemle üstünde durduğu konulardan bir tanesi yeniden diriliş konusudur. İsa'nın dirilişi ile insanın ölümü arasında her iki kitapta da ilişki kurulmaktadır. KRV ders kitabı Hristiyanlıktaki yeniden dirilme beklentisindeki temel unsurun İsa'nın geri dönüş umudu olduğunu ifade etmektedir.¹⁰⁷⁰ Yeni Ahit destekli

¹⁰⁶⁴ Gesamte Rechtsvorschrift für Lehrplan für den evangelischen Religionsunterricht an der Oberstufe der Allgemein bildenden höheren Schulen, s. 5.

¹⁰⁶⁵ Religionsbuch Oberstufe, s. 357.

¹⁰⁶⁶ Religion, entdecken, verstehen, gestalten, s.116.

¹⁰⁶⁷ Religion, entdecken, verstehen, gestalten, s.123.

¹⁰⁶⁸ Religion, entdecken, verstehen, gestalten, s.112, 1. Kor 15, 35-39.

¹⁰⁶⁹ Religionsbuch Oberstufe, s. 258.

¹⁰⁷⁰ Religionsbuch Oberstufe, s. 258.

anlatılan yeniden dirilme konusunda insanın yeniden dirilişı hakkında ölüm ve günah dünyasından kesin kurtuluş olarak bahsetmektedir.¹⁰⁷¹ Viyana ders kitabı ise İsa'nın ölümü ve yeniden dirilmesini insan açısından değerlendirmektedir. Tanrı'nın insanın yaşamasını istediğı, onun cezalandırılması değil, insanı affetme anlamına geldiğini ifade etmektedir.¹⁰⁷²

Viyana ders kitabı yeniden dirilme konusunda Budizm'den yararlanmakta, bu inancın ölüm ve yeniden dirilme felsefesine yer vererek konuya genişlik getirmektedir.¹⁰⁷³

Öğretim programları ve ders kitapları Hristiyanlıkta ölüm sonrası hayatın varlığı ve hesaplaşmanın olduğu belirtilirken Evanjelik inancın ahiret anlayışı olan insanın bir gün yaşamı hakkında hesap vereceğı, İsa'nın bu hesap gününü yöneteceği ve verilen karara göre iyiliğın ve kötülüğün karşılığının alınacağı görüşü¹⁰⁷⁴ öğrencilere aktarıldığı anlaşılmaktadır. Evanjelik doktrinde ahiret inancını, ölüm sonrası dirilme, İsa'nın yönettiğı yargılama dönemi ve karşılık alma evreleri ile özetlemek mümkün olmaktadır. Programlar ve ders kitapları bu konudaki Evanjelik öğreti bağlamındaki yetkinlikleri öğrencilere kazandırmak isterken İncil ayetleri dışında kaynakları esas almamakta, Evanjelik öğretinin temel kitabı olan İncil'i diğer doktriner konularda olduğu gibi burada da kaynak eser olarak kullanmaktadır. Kitaplarda ise konuya mantıkî bir yaklaşım getirmek için aklî delillerden faydalanılmaktadır.

3.6.8. Ahlak

Öğretim programları öğrencilere belirli bir ahlak anlayışı kazandırmayı hedeflemektedir. Ahlak konusunda sorulacak şu sorulara verilecek cevaplar programlarda ve ders kitaplarındaki Evanjelik ahlak anlayışını yansıtmaktadır:

- Evanjelik öğretinin kendine has bir ahlak teorisi var mıdır?

¹⁰⁷¹ *Religionsbuch Oberstufe*, s. 258.

¹⁰⁷² *Religion, entdecken, verstehen, gestalten*, s.116.

¹⁰⁷³ *Religion, entdecken, verstehen, gestalten*, s.127.

¹⁰⁷⁴ <https://www.ekd.de/Jungstes-Gericht-Basiswissen-Glauben-11522.htm>, (erişim: 13.11.23).

- Öğrencilere kazandırılmak istenen ahlak anlayışının temeli nedir?
- Ahlak anlayışında İncil'in konumu nedir?
- Ahlak ile toplum arasında nasıl bir ilişki kurulmaktadır?

Lise Öğretim Programında Ahlak

KRV ders programı ahlak konusu farklı yönleri ile konu edinirken, Viyana programı ahlak konusunu okulun genel eğitim misyonu ile ilişkisi bağlamında ele almakta, bu misyona ahlakın katkısını vurgulamaktadır.¹⁰⁷⁵ Viyana programının ahlak konusuna öğretim programının hazırlanmasında etken hususlar bağlamında değinmekte, programın hazırlanmasında ahlaki alanda yaşa bağlı değişikliklerin etkili olduğu belirtilmektedir.¹⁰⁷⁶

Lise Ders Kitabında Ahlak

KRV ders kitabında oluşan başlıklardan bir tanesi ahlaktır. Ders kitabı ahlak konusunu İncil alıntıları, din adamlarının görüşleri ve genel ahlak ilkeleri ile işlemektedir. İnsanın işlediği suçlara vicdanın şahit olduğu şeklindeki Paulus'un görüşlerine yer veren kitap, ahlak ile vicdan arasında ilişki kurmakta ve ahlaki, vicdan kontrollü davranış biçimi olarak açıklamaktadır.¹⁰⁷⁷ İncil'in ahlak anlayışının temelinde On Emir olduğunu belirten kitap, ahlak ile din arasındaki sıkı ilişkiye dikkat çekmekte ve bu şekilde Evanjelik inancın ahlak konusuna bakış açısını tasvir etmektedir.¹⁰⁷⁸ Ahlak konusu genel ahlak kuralları bağlamında işleyen kitabın buradaki çıkış noktası insanın güdüleridir. İnsanın güdülerini ile davranışları arasındaki ilişkiler genel ahlak prensiplerini çerçevesini çizmektedir. İnsanın içgüdüleri ile belirlenmiş belirli ahlaki prensipler arasındaki uyum kişi açısından genel ahlaki prensipleri oluşturmaktadır. Ders kitabı ahlakın bireysel boyutunun yanında toplumsal yönüne de değinmektedir. Ahlakın

¹⁰⁷⁵ Gesamte Rechtsvorschrift für Lehrplan für den evangelischen Religionsunterricht an der Oberstufe der Allgemein bildenden höheren Schulen, s. 2.

¹⁰⁷⁶ Gesamte Rechtsvorschrift für Lehrplan für den evangelischen Religionsunterricht an der Oberstufe der Allgemein bildenden höheren Schulen, s. 3-4.

¹⁰⁷⁷ Religionsbuch Oberstufe, s. 311.

¹⁰⁷⁸ Religionsbuch Oberstufe, s. 320.

sadece bireyle bir olgu olmadığını toplumsal yönünün de olduğunu vurgulayarak, insanın toplunda uyması gereken kural ve kaideler olduğunu belirtmektedir. Bu yönüyle ahlakı din eksenli değil de toplumda oluşmuş genel kaideler çerçevesinde işlemektedir.¹⁰⁷⁹ Ders kitabı ahlak konusu çevre bilinci temalı işlemektedir. İnsanın bulunduğu ortama karşı sorumlu olduğunu belirterek çevresine karşı duyarlı olması gerektiğini belirtmektedir.¹⁰⁸⁰

Viyana ders kitabı insanlar arasında ahlaki temel ilkelerin olduğunu belirtirken bu ilkelerin Tanrı kaynaklı olduğunu ifade etmektedir. Temel ahlaki prensipler ile Tanrı arasında bağ kuran ders kitabı Tanrı'nın varlığı hakkında bu prensiplerin önemine dikkat çekmektedir. Bu göre genel ahlaki ilkelerden yola çıkılarak Tanrı hakkında fikir elde edilebilmektedir.¹⁰⁸¹

Evanjelik ahlak anlayışının çerçevesini belirlenmesi dinde reform hareketleri dönemine kadar gitmekte, bu alanda Martin Luther ve diğer Evanjelik reformcuların ahlak konusuna yaklaşımlarına göre Evanjelik ahlak anlayışı belirlenmektedir. Bu dönem Evanjelik reformcuların Evanjelik teolojiye has bir ahlak teorisi geliştirmedikleri, İncil'deki on emir temelinde dogmatik olarak ahlak anlayışını somutlaştırdıkları belirtilmektedir.¹⁰⁸² Öğretim programları ve ders kitapları Evanjelik ahlak konusunu bu doğrultu işlemekte, genel ahlak ilkelerini tanıtarak, öğrencilerin on emir bağlamında İncil temelli bir ahlak anlayışı kazanmalarını hedeflemektedir. Evanjelik Din Dersi ahlak konusunda toplumsal alanda da öğrencilere sorumluluk yüklemekte, onlardan genel ahlak kuralları çerçevesinde bu sorumluluğu yerine getirmeleri beklenmektedir. Evanjelik ahlak anlayışının temelinde İncil olmakla birlikte ahlak anlayışının İncil ile sınırlandırılmadığı farklı fikirlerden etkilendiği anlaşılmaktadır.

¹⁰⁷⁹ *Religionsbuch Oberstufe*, s. 316.

¹⁰⁸⁰ *Religionsbuch Oberstufe*, s. 325-326.

¹⁰⁸¹ *Religion, entdecken, verstehen, gestalten*, s. 175.

¹⁰⁸² Wolfgang Huber, vd. *Handbuch der Evangelischen Ethik*, Verlag C.H.Beck oHG, München, 2015, s.22.

3.7. Doktriner Evanjelik Din Dersi Öğretmen Eğitimi ve Ataması

Doktriner Evanjelik Din Dersi Öğretmeni konusunda iki ülkenin ortak uygulaması, belirli bir eğitim alan öğretmenlerin göreve başlayabilmesi için kilise onayını almaları konusundadır. Almanya’da öğretmen adayının ders verebilmesi için ilgili kilise tarafından yetkilendirilmesi gerekirken,¹⁰⁸³ Avusturya’da ise belirli eğitimi almış öğretmen adaylarına kilise tarafından süreli-süresiz öğretmenlik yapma ehliyeti verilmektedir.¹⁰⁸⁴

Almanya’da din dersi öğretmeni olmak isteyen adayların lise bitirme sınavını (Abitur),¹⁰⁸⁵ Avusturya’da ise Matura sınavlarını geçmeleri gerekmektedir.¹⁰⁸⁶

Gerek Kuzey Ren Vestfalya Eyaleti¹⁰⁸⁷ gerekse Viyana’da¹⁰⁸⁸ din dersi öğretmeni olmak için yüksekokuldan mezun olmak gerekmektedir. İlgili yüksekokuldan mezun olan din dersi öğretmen adayları göreve başlayabilmeleri için bağlı bulundukları kiliseden onay almaları gerekmektedir.¹⁰⁸⁹

Viyana’da Evanjelik Din Dersi öğretmeni yetiştiren eğitim kurumları arasında şu iki üniversite öne çıkmaktadır. Bunlar; Viyana-Krems Kilise Pedagoji Üniversitesi (Kirchlichen Pädagogischen Hochschule Wien-Krems) ve Viyana Üniversitesi Evanjelik Teoloji Fakültesi (Evangelisch-Theologische Fakultät)’dir.

Kuzey Ren-Vesfalya Eyaleti’nde ise 10 üniversitede Evanjelik Din Dersi için öğretmenlik bölümü vardır. Bu alanda din dersi öğretmeni olmak isteyenler ilgili yükseköğretim kurumlarındaki Evanjelik din eğitimi üzerine olan öğretmenlik

¹⁰⁸³ Verfassung für das Land NRW, m. 14/1.

¹⁰⁸⁴ Religionsunterrichtsordnung, m. 17/1.

¹⁰⁸⁵ <https://www.lehrer-werden.nrw/was-bringst-du-mit/abitur>, (erişim:08.01.23).

¹⁰⁸⁶ Liseden mezun olmak için öğrencilerin başarmak zorunda oldukları sınav. Bu sınavı geçenler yüksekokul okuma hakkına sahip olmaktadırlar. (<https://www.bildungssystem.at/schule-oberstufe/allgemein-bildende-hoehere-schule-oberstufe/>, erişim: 08.01.2023) .

¹⁰⁸⁷ Verfassung für das Land NRW, m. 15.

¹⁰⁸⁸ [https://www.bic.at/berufsinformation.php?beruf=religionslehrerin_pflichtschulen&brfid=1011&tab=3#:~:text=F%C3%BCr%20das%20Lehramt%20f%C3%BCr%20Religion,60%20ECTS%20\(2%20Semester\)](https://www.bic.at/berufsinformation.php?beruf=religionslehrerin_pflichtschulen&brfid=1011&tab=3#:~:text=F%C3%BCr%20das%20Lehramt%20f%C3%BCr%20Religion,60%20ECTS%20(2%20Semester).). (erişim: 07.01.2023)

¹⁰⁸⁹ Almanya, Verfassung für das Land NRW, m. 14/, Avusturya, Religionsunterrichtsordnung, M. 17/3.

bölümlerini (Die Lehramtsstudiengänge für Evangelische Religionslehre) başarı ile bitirmeleri gerekmektedir.¹⁰⁹⁰

Kuzey Ren Vestfalya Eyaleti'nde Evanjelik Din Dersi öğretmen adaylarının Evanjelik Kilisesinden “Vocatio” adında öğretmenlik izni alması gerekmektedir.¹⁰⁹¹ Kilise, adayın bu dersi verme yeterliliğini ölçme, adayın kilisenin inanç sistemi ile uyumu gibi durumları değerlendirmek için adayla mülakat yapmaktadır. Görüşmeler sonunda adayın kilise normlarına göre öğretmenlik yapmaya bir engeli olmadığına kanaat getirilmesiyle adaya öğretmenlik izni verilmektedir.¹⁰⁹²

Viyana'da ise Evanjelik Din Dersi öğretmeni olabilmek için belirli şartların yerine getirilmesi gerekmektedir. Bunlar; adayların Matura diplomasına sahip olması ve kendilerinin bedensel ve ruhsal olarak Evanjelik Kiliseye aidiyetlerini ispatlamasıdır.¹⁰⁹³

Din dersi öğretmeni adaylarının yüksekokul eğitimleri her iki ülkede de benzerlik arz etmektedir. KRV'da adayların mezun olmaları gereken Evanjelik Din Dersi ile ilgili bölüm olan Evanjelik Din Öğretisi (Evangelische Religionslehre), önce altı sömestrlik lisans eğitiminden (Bachelor) sonra da dört sömestrlik master eğitiminden oluşmaktadır. Öğretmen adaylarının gerek lisans gerekse master eğitiminden sonra bitirme tezleri yazması (Bachelorarbeit¹⁰⁹⁴ ve Masterarbeit¹⁰⁹⁵) gerekmektedir.¹⁰⁹⁶ Din dersi öğretmeni adayları, kendi alanı olan Evanjelik din eğitimi dışında fizik, matematik vb. bir alanı da seçmeli ve bunu başarıyla bitirmelidir.

¹⁰⁹⁰ F.H. Beyer, “Religion unterrichten in NRW”, s.186.

¹⁰⁹¹ Gemeinsame Vokationsordnung der Evangelischen Kirche im Rheinland, der Evangelischen Kirche von Westfalen und der Lippischen Landeskirche Bek. d. Ministeriums für Schule, Jugend und Kinder v. 24.07.2003 (ABl. NRW. S. 274), m. 2.

¹⁰⁹² https://www.ekd.de/gestaltung_1999_kultur2.html, (erişim: 15.07.2021)

¹⁰⁹³ Religionsunterrichtsordnung, m. 16/2.

¹⁰⁹⁴ Prüfungsordnung für das Fach Evangelische Religionslehre zur Rahmenordnung für die Bachelorprüfungen innerhalb des Zwei-Fach-Modells an der Westfälischen Wilhelms-Universität Münster vom 12. Oktober 2018, m. 3.

¹⁰⁹⁵ Prüfungsordnung für das Fach Evangelische Religionslehre zur Rahmenordnung für die Prüfungen im studium für das Lehramt an Gymnasien und Gesamtschulen mit dem Abschluss „Master of Education“ an der Westfälischen Wilhelms-Universität Münster vom 14.03.2014 m. 3. https://www.uni-muenster.de/imperia/md/content/wwu/ab_uni/ab2014/ausgabe14/beitrag_02.pdf. (erişim:27.03.2019).

¹⁰⁹⁶ F. H. Beyer, “Religion unterrichten in NRW”, s.185.

Öğretmen olmak isteyen öğrenciler yükseköğretimde en az iki alanda eğitim almaları gerekmektedir.¹⁰⁹⁷

Viyana’da ise Evanjelik Din Dersi öğretmeni olmak isteyen adaylar Evanjelik branşı ile üniversitenin belirlediği bu branşa uygun başka bir branşı kombine etmeleri gerekmektedir. Lisans (Bachelor) diploması alan öğrenciler geçici olarak öğretmenlik hakkında sahip olmakta, sürekli öğretmenlik statüsü almak isteyen öğretmen adayları lisansa ek olarak yüksek lisans (Master) eğitimini tamamlamaları gerekmektedir.¹⁰⁹⁸ Viyana’da lisans eğitimi 8 semestre iken yüksek lisans ise 4 semestredir.¹⁰⁹⁹

KRV’da Evanjelik Din Dersi öğretmeni olmak için mezun olunması gereken Evanjelik Teoloji Fakültesi lisans seviyesinde; Giriş, Eski Ahit, Yeni Ahit, Kilise ve Teoloji Tarihi, Sistematiği Teoloji, Din Bilimi ve Ekümenlik, Teoloji ve Uygulama ve Alan Biliminde Derinleşme dersleri zorunlu dersler arasındadır. Ayrıca öğrenciler seçmeli derslerden seçtikleri dersi de geçmeleri gerekmektedir.¹¹⁰⁰

Giriş dersinde teoloji konusu incelenirken,¹¹⁰¹ Eski Ahit Dersinde Eski Ahit’le ilgili yazıların ve kanunların oluşum aşamaları, Eski Ahit teolojisi, İsrail tarihi,¹¹⁰² Yeni Ahit Dersinde Yeni Ahit alanında metodik temel bilgiler,¹¹⁰³ 2. ve 3. yüzyıldaki teolojik tartışmalar, kilise büyükleri, reformasyon tarihi ve yakın çağ kilise tarihi konuları yer almaktadır.¹¹⁰⁴ Ayrıca alan bilgisi olarak öğrencilere dogmatizm ve etik, şimdiki dinler ve ekümenik çalışmalar, dinler arası diyalog gibi alanlarda dersler sunulmaktadır.¹¹⁰⁵

¹⁰⁹⁷ <https://www.lehrer-werden.nrw/universitaeten-faecher> (erişim: 08.01.2023).

¹⁰⁹⁸ <https://www.ausbildungskompass.at/ausbildungen/105621-lehramt-fuer-die-sekundarstufe-allgemeinbildung-unterrichtsfach-evangelische-religion/>, (erişim: 26.03.2020).

¹⁰⁹⁹ <https://slw.univie.ac.at/studieren/studienangebot/lehramtsstudien/evangelische-religion-unterrichtsfach/>, (erişim: 26.03.2020).

¹¹⁰⁰ Prüfungsordnung für das Fach Evangelische Religionslehre zur Rahmenordnung für die Bachelorprüfungen innerhalb des Zwei-Fach-Modells an der Westfälischen Wilhelms-Universität Münster vom 12. Oktober 2018, m. 1, s. 3815.

¹¹⁰¹ Prüfungsordnung für das Fach Evangelische Religionslehre, s.3818.

¹¹⁰² Prüfungsordnung für das Fach Evangelische Religionslehre, s.3821.

¹¹⁰³ Prüfungsordnung für das Fach Evangelische Religionslehre, s.3824.

¹¹⁰⁴ Prüfungsordnung für das Fach Evangelische Religionslehre, s.3827.

¹¹⁰⁵ Prüfungsordnung für das Fach Evangelische Religionslehre, s.3830 ve Prüfungsordnung für das Fach Evangelische Religionslehre, s.3833.

Ayrıca öğrenciler Pratik Teoloji dersinde, kilise uygulamaları alanındaki teoriler hakkında tarihi, tecrübi ve sistematik temel konular hakkında bilgilendirilerek, pratik teoloji alanında bilimsel çalışmalar yapmaya yönlendirilmektedirler.¹¹⁰⁶

Viyana'daki ilgili fakültelerde ise Dinler Tarihi Dersinde Budizm ve Hinduizm hakkında bilgi verilmekte¹¹⁰⁷ Yeni Ahit Dersinde Yunanca İncil'i anlamak için Yunanca öğretilerek Yunanca İncil'in anlaşılması amaçlanmaktadır.¹¹⁰⁸ Eski Ahit'e Giriş dersinde Eski Ahit bölümleri genel bir bakış açısıyla ele alınmakta ve bunların oluşum aşamaları üzerinde durulmaktadır.¹¹⁰⁹ Yeni Ahit'e Giriş dersinde ise öğrencilere; belirli metoda göre İncil metinlerini analiz edebilme, metotları kendi başlarına kullanabilme, din alanındaki yorumları dilsel olarak anlayabilme imkânı verilmektedir.¹¹¹⁰ Kilise Tarihi dersinde, öğrenciler, son dönem orta çağ ve kilise reformasyon dönemi dinî gelişmelere yer verilmekte, Martin Luther ve diğer reformistlerin Evanjelik inancın doğup gelişmesine etkisi konu olarak seçilmektedir.¹¹¹¹

Ayrıca Viyana'da din dersi ile ilgili özel bir ders bulunmakta bu derste din eğitiminin amaçları, içerikleri, yöntemleri ve medyası hakkında temel din bilgisi verilmektedir. Bu dersin amacı din eğitimin didaktik olarak verilmesinde izlenmesi gereken yolların gösterilmesidir.¹¹¹²

Seçmeli dersler kısmında ise Evanjelik Teolojisi, Katolik Teolojisi, Ortodoks Teolojisi ve İslam Din Eğitimi dersleri yer almaktadır. Bu derslerle sosyal ve politik alanda öne çıkan güncel sorular, dinler arası diyalog ve medya konuları tartışılmaktadır.¹¹¹³

¹¹⁰⁶ Prüfungsordnung für das Fach Evangelische Religionslehre, s.3839.

¹¹⁰⁷ https://ufind.univie.ac.at/de/vvz_sub.html?path=239353, (erişim: 08.01.2023).

¹¹⁰⁸ <https://ufind.univie.ac.at/de/course.html?lv=020009&semester=2020S>, (erişim: 08.01.2023).

¹¹⁰⁹ <https://ufind.univie.ac.at/de/course.html?lv=020003&semester=2020S>, (erişim: 08.01.2023).

¹¹¹⁰ <https://ufind.univie.ac.at/de/course.html?lv=020011&semester=2020S>, (erişim: 08.01.2023).

¹¹¹¹ <https://ufind.univie.ac.at/de/course.html?lv=020018&semester=2020S>, (erişim: 08.01.2023).

¹¹¹² https://ufind.univie.ac.at/de/vvz_sub.html?path=239362, (erişim: 08.01.2023).

¹¹¹³ <https://ufind.univie.ac.at/de/course.html?lv=020023&semester=2020S>, ((erişim: 08.01.23).

Kuzey Ren Vestfalya Evanjelik Din Dersi öğretmenliği bölümlerinde verilen derslerde teorik bilgilerle birlikte din dersin uygulama boyutunu ele alan pratik bilgilerin de olduğu dersler bulunmaktadır. Dersi alan öğrenciler dinî uygulamaları güncel gelişmeleri göz önünde tutarak geniş bir bakış açısıyla analiz edebilmekte ve bu konuda sonuç çıkarabilmektedir.¹¹¹⁴

Viyana'da Evanjelik Din Dersi öğretmenliği bölümlerindeki derslerde verilen konular sadece teorik yönüyle sınırlı kalmamakta, bu dersin verilmesinde uygulanması gereken yöntemlerin yer aldığı dersin uygulama boyutunda da öğrencilere dersler sunulmaktadır. Din dersinin okul kapsamı dışındaki toplumsal boyutu bu derslerde ele alınmakta, bu konudaki anketler, sosyal araştırmalar incelenmektedir.¹¹¹⁵

Her iki ülkede Doktriner Evanjelik Din Dersi öğretmeni yetiştiren yüksekokullarda verilen dersleri özetle Eski ve Yeni Ahit, kilise ve tarihi, ekümenlik ve dinler arası diyalog, etik, pedagojik uygulamalar şeklindedir. Buna göre Evanjelik Mezhebi ile ilgili alan bilgilerini sunan derslerin yanında Doktriner Evanjelik Din Dersinin okul ortamında uygulanması ve dersle ilgili okul dışı dinî faaliyetler hakkında da bilgiler sunan dersler Doktriner Evanjelik Din Dersi öğretmeni yetiştiren bölümlerin müfredatında yer almaktadır.

¹¹¹⁴ Prüfungsordnung für das Fach Evangelische Religionslehre, s.3842.

¹¹¹⁵ https://ufind.univie.ac.at/de/vvz_sub.html?path=239363, (erişim: 08.01.2023).

SONUÇ

Bu araştırmada doktriner din eğitimi modelinin temel özelliklerini ortaya koymak amacıyla Kuzey Ren Vestfalya ve Viyana’da ortaokul ve lise düzeyinde verilen Evanjelik Din Dersinin programları ve ders kitapları karşılaştırmalı olarak incelenmiştir. Konu, din dersinin tarihi gelişimi ve güncel durumu, yasal dayanağı, derse kilise etkisi, öğretmen eğitimi, öğretim programlarının ve ders kitaplarının analizi boyutuyla ele alınmıştır.

Almanya ve Avusturyada Evanjelik Din Dersinin verilmesinde yetkili kurum dinî cemaat statüsündeki Evanjelik Kilisedir. Din derslerinin uygulama sorumluluğunun Evanjelik kiliselerde, denetleme ve maddi destek kısmının devlette olmasından yola çıkarak, Evanjelik Din Dersinin yasal statüsünün belirlenmesinde seküler yaklaşımın sergilendiği sonucuna varılmıştır.

Evanjelik kiliseler, her iki ülkede Evanjelik Din Dersi veren öğretmen eğitiminde de etkilidir. Evanjelik doktrinle din eğitimi alan öğretmenleri kendi prensiplerine göre seçmesi ve ataması ile din dersinin Evanjelik inanç merkezli verilmesinin sağlanması ve doğabilecek mezhepsel ikilemin engellenmesi hedeflendiği sonucuna ulaşılmıştır.

Öğretim programlarının tarihsel süreci incelendiğinde ortaya çıkan değişim ve gelişimler bağlamında; inanç esaslı değişimden, millî-dinî eğilime ve birlikteliğe vurgu yapan öğretim programı çalışmalarına ve son olarak da çok kültürlü toplumlarda saygı esasına dayanan yaşamı destekleyen öğretim programlarına doğru bir seyir izlendiği sonucuna varılmıştır.

Hâlihazırda kullanılan öğretim programlarında Evanjelik doktrinin güncel gelişmeleri, kendi öğretisi çerçevesinde yorumladığı ve bu sayede din dersini öğrenciler için ilgi çekici hale getirmeye çalıştığı sonucuna varılmıştır. Öğretim programları ve ders kitapları, farklı inanç toplulukları ile ilişki kurmada saygı ve hoşgörü esasına

sıklıkla vurgu yaparak, cinsel yönelimi ne olursa olsun her cinsiyetten insanın dinî seçimini özgürlük bağlamında ele almasıyla güncel gelişmeleri dikkate aldığını kanaatine varılmıştır.

Kuzey Ren Vestfalya ve Viyana Evanjelik Din Dersi öğretim programları ve ders kitapları incelendiğinde elde edilen bulgulardan hareketle temel doktriner konularda benzerliğe sahip olduğu sonucuna ulaşılmıştır.

Evanjelik Din Dersi öğretim programları ve ders kitapları incelenerek öğrenciye öncelikle Evanjelik doktrine ait alan bilgisinin kazandırıldığı kanaatine varılmıştır. Alan bilgisi içerisinde; Tanrı, İncil, İsa, kilise, ahiret konularına ağırlık verilmiştir. Bu bağlamda öğrenciye öncelikle inanç konularının kazandırıldığı, sonrasında öğrenciyi sosyal hayata hazırlama, farklı inanç ve kültürden olanlarla iletişim kurma becerisi kazandırıldığı sonucuna varılmıştır. Bu açıdan Evanjelik Din Dersinin, Hristiyan geleneğine bağlı kalarak sağlam bir dinî temel ile kendi inancını çok kültürlü ortamda savunabilen, farklı düşünce ve inançtan olanlarla birlikte yaşama kültürü kazanmış bir öğrenci profili hedeflediği düşünülmüştür.

Öğretim programları, öğrencilere Evanjelik inanç temelinde yetkinliklerin kazandırılmasını hedeflemekle birlikte bu yetkinlikleri kazandırmak için seçilen konularda Hristiyanlığın genel ilkelerine vurgu yapmıştır. Yetkinlikler Evanjelik inançla sınırlandırılmadan, öğrencilerin Hristiyan geleneğine bağlı kalmaları istenerek, bu bağlamda edinilmesi hedeflenen yetkinliklerde Evanjelik inanca yönlendirmenin yapıldığı sonucuna ulaşılmıştır. Yine öğretim programlarının katı mezhepsel bir tutumdan ziyade Hristiyan geleneği çerçevesinde kapsayıcı bir görünüm arz ettiği kanaatine varılmıştır.

Ders kitaplarında konular işlenirken Evanjelik inançla sınırlandırılmaya gidilmemiş, farklı görüş ve düşüncelere yer verilmiştir. Konuların ilgili yerlerinde Evanjelik doktrine vurgu yapılarak öğrenci bu inanca teşvik edilmiştir. Ders

kitaplarında Evanjelik yaklaşım açıklanmakla birlikte farklı mezhepsel yorumlara yer verilerek konuların işlenmesinde nesnel bir üslup ortaya konmuştur. Konular farklı bakış açılarına göre ele alınarak öğrencilerin bunlarla Evanjelik inanç arasındaki farkı kavramaları ve kendi kanaatlerine varmaları hedeflendiği sonucuna varılmıştır. Ders kitaplarında mezhepsel farklılık içeren konuların tek bir doktrin etrafında işlenmemesi, farklı görüşlere sahip teologların ve bilim insanlarının fikirlerine yer vererek bilimsel, objektif bir tutum benimsenmeye çalışıldığı kanaatine varılmıştır. Aynı zamanda öğrencinin dinî düşünce ve davranışını seçerek oluşturmaya imkân tanındığı düşünülmüştür.

Elde edilen bulgulardan hareketle doktriner din dersinin evrim teorisi, dünyanın yaratılışı vb. konularda uzlaşmacı bir tutum sergileyerek öğrencilere inandıkları dinin bilime ters bir din olmadığı fikrinin aşılandığı sonucuna ulaşılmıştır.

Doktriner din dersinin her inançtan öğrencinin katılımına açık olması sebebiyle, öğretim programı ve ders kitaplarının Evanjelik doktrinini baskı kurmadan objektif betimsel bir dille açıkladığı, öğrenciyi sorgulayarak düşündürmeye ve bir tercihte bulunmaya yönlendirdiği kanaatine varılmıştır.

Kuzey Ren Vestfalya ve Viyana’da uygulanan Evanjelik Din Dersi öğretim programları ve ders kitapları Evanjelik doktrini ele alma konusunda kimi zaman farklılıklar göstermiştir. Bu farklılıkların doktriner muhtevadan ziyade, Almanya ve Avusturya devletlerinin eğitim anlayışı ve tercih ettikleri öğretim programı yapısıyla ilişkili olduğu kanaatine varılmıştır.

Viyana öğretim programları ve ders kitaplarında Evanjelik müntesiplerin Avusturya’da azınlık olduğuna vurgu yapılması, özellikle Evanjeliklerin geçmişte vermiş olduğu inanç özgürlüğü mücadelesinin anlatılmasıyla Kuzey Ren Vestfalya din öğretimi programından farklı olarak öğrencilerde dinî kimlik ve aidiyet oluşturma hedeflendiği sonucuna varılmıştır.

Kuzey Ren Vestfalya'daki Evanjelik Din Dersinin mezhep merkezli ve mezheplerarası açılımlı modelle yapılandırılması Viyana'dan farklılık arz etmiştir. Kuzey Ren Vestfalya'daki mezhep merkezli ve mezheplerarası açılımlı modelin tercih edilmesine eyaletteki çok kültürlü nüfusun etki ettiği ve dinî ilgi ve motivasyonu canlı tutma ihtiyacının neden olduğu kanaatine varılmıştır.

Her iki ülkede uygulanan Evanjelik Din Dersi doktriner temelli verilen din derslerine örnek olarak gösterilse de gelişen ve değişen dünya şartlarına göre kendine özgü bir özellik kazanmıştır. Kuzey Ren Vestfalya öğretim programı, doktriner din öğretimi modelinin yanında mezhep merkezli mezheplerarası açılımlı din dersi modelinin kullanılabileceğini belirterek bu dersin doktrinerlik anlayışını genişletmiştir. Kuzey Ren Vestfalya ve Viyana Evanjelik Din Dersi öğretim programları ve ders kitapları incelendiğinde doktriner bir dersin özellikleri arasında, öğretim programlarının ve ders kitaplarının öğrenciyi Evanjelik öğretiye yönlendirmesi, öğrenciye Evanjelik inancın temel prensiplerini sunarak onları hayata hazırlaması bulunmakla birlikte, farklı inançtan olanlarla tutarlı ve saygı çerçevesinde bir iletişim geliştirme amacının olduğu sonucuna varılmıştır.

Sonuç olarak; her iki ülkede doktriner din dersi için hazırlanan öğretim programları ve ders kitapları Evanjelik doktrinine yer vermede benzerlik arz etmiştir. Bununla birlikte doktriner din dersinin şekillenmesinde; devlet/eyalet eğitim sisteminin benimsediği öğretim programı anlayışının, ülkenin çok kültürlü yapısının, öğrencilerin ilgi, ihtiyaç ve beklentileri ile dinî ve bilimsel sorgulamalarının etki ettiği sonucuna ulaşılmıştır.

KAYNAKÇA

- Ağdemir, Sürmeli, “Berufsberatung für weiterführende Schulen Informationen für Schüler der Abschlussklasse der Pflichtschule”, *Bildungsdiskussion in der Türkei und in Deutschland- 8 Jahre Schulpflicht Religionsunterricht-* (Hrsg. Wulf Schönbohm), Hacettepe-Taş, Ankara, 1998, s. 186-199.
- Ahmed, Azza, “Aufbruch zur Pilgerfahrt”, *Studienkreis für Tourismus und Entwicklung e.V.*, (Sympathie Magazin Nr. 26), J. Gotteswinter, München, 1997.
- Akyürek, Süleyman, “İlk ve Orta Öğretimde Din Öğretimi: Kurumsal Çerçeve”, *Din Eğitimi*, Recai Doğan ve Remziye Ege (eds.), Ankara, Grafiker Yay., 2012, s. 81-105.
- Alacacıoğlu, Hasan, Außerschulischer Religionsunterricht für muslimische Kinder und Jugendliche türkischer Nationalität in NRW, Lit, Münster, 1999.
- Alfred, G.S. Majer & Schwarz, Karl W., “Religionsunterricht und Recht, Eine Einführung für Evangelische Religionslehrerinnen”, *Gewaltprävention in der Schule*, Schulfach Religion, 29/2010 Lit Verlag, Berlin, 2011.
- Almanya, Verfassung für das Land NRW, m. 14/, Avusturya, Religionsunterrichtsordnung, M. 17/3.
- Altaş, Nurullah, “Ortaöğretimde Din Eğitimi”, *Din Eğitimi*, Mustafa Köylü ve Nurullah Altaş (eds.), Gündüz, Ankara, 2012, s. 151-177.
- Antes, Peter, “Din”, *İslamiyet-Hristiyanlık Kavramları Sözlüğü*, C.1, Ankara, Ankara Üniversitesi Yayınevi, 2013.
- Arabacı, Fazlı, "Avrupa (Almanya, İngiltere, Hollanda, Fransa, Belçika)' da Din Öğretimi", *Cumhuriyetin 75. Yılında Türkiye'de Din Eğitimi ve Öğretimi*, Ankara, Türk Yurdu Yayınları, 1999.
- Aslan, Adnan, *Dini Çoğulculuk, Ateizm ve Geleneksel Ekol*, İstanbul, İSAM, 2010.

Aslan, Adnan, *Religiöse Erziehung der muslimischen Kinder in Deutschland und Österreich*, Institut für islamische Erziehung, Stuttgart, 1998.

Aslan, Z. Şeyma, "Din Eğitiminde Dünyada Uygulanan Modellere Toplu Bir Bakış". *Yarınlar İçin Düşünce Platformu*, (2005) *Türk Milli Eğitim Sisteminde Din Eğitimi ve Öğretimi Sempozyumu Tebliğler*, 2-3 Mart 2005, Ankara, 2005, s.198-213.

Auszug aus dem Amtsblatt des Ministeriums für Schule und Weiterbildung des Landes Nordrhein-Westfalen Nr. 12/13 Sekundarstufe II –Gymnasiale Oberstufe des Gymnasiums und der Gesamtschule; Richtlinien und Lehrpläne; Kernlehrpläne für die Religionslehren.

Avusturya Cumhuriyeti Anayasası.

Avusturya’da Din Dersi Kanunları: Bundesgesetz vom 13. Juli 1949, BGBl. Nr. 190, Gesetz vom 10. Juli 1957, BGBl. Nr. 185, Gesetz vom 25. Juli 1962, BGBl. Nr. 243, Gesetz vom 29. April 1975, BGBl. Nr. 324, Gesetz vom 9. Juni 1988, BGBl. Nr. 329, Gesetz BGBl. Nr. 256/1993, (Art. 15).

Aydın, M. Zeki “Okulda Din Dersi Tartışmaları (Türkiye’de Din Dersinin Tarihi, Teorik Yapısı, Bazı Ülkelerle Karşılaştırılması)”, *C. Ü. İlahiyat Fakültesi Dergisi*, 2007, C. 11, S. 2, s. 7-51.

Ayhan, Halis vd., *Din ve Ahlak Eğitiminde Yeni Yaklaşımlar*, İstanbul, Dem Yay., 2004.

Aytaç, Kemal, *Avrupa Eğitim Tarihi*, İstanbul, Marmara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Vakfı Yayınları, 1992.

Bahçekapılı, Mehmet, “Avrupa’da İslam Din Dersi Modelleri”, *MÜİF Din Eğitimi Araştırmaları Dergisi*, 2011, S.21, s. 21-64.

Ballestrem G. K., Belardinelli S., Cornides T., *Kirche und Erziehung in Europa*. VS Verlag, Wiesbaden, 2005.

Barton, Peter F., *Evangelisch in Österreich*, Böhlau-Verlag, Wien, 1987.

- Bastel, Heribert vd., *Das Gemeinsame entdecken – Das Unterscheidende anerkennen. Projekt eines konfessionell-kooperativen Religionsunterrichts. Einblicke – Hintergründe – Ansätze – Forschungsergebnisse*. LIT, Wien, 2006.
- Başkurt, İrfan, “Almanya’da Din Eğitimi”, *İÜİFD*, 2001, S.4, s.109-139.
- Başkurt, İrfan, *Federal Almanya’da Din Eğitimi*, İstanbul, İFAV Yay., 1995.
- Bayerische Staatsregierung, “Bekanntmachung des Bayerischen Staatsministeriums für Unterricht und Kultus, Modellversuch Islamischer Unterricht”, 2230.1.-UK, vom 15. Januar 2010 Az.: III 7-5 S 4402.2-6.422.
- Bayraklı, Bayraktar, *İslam’da Eğitim*, Marmara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Yay., İstanbul, 1989.
- Bayraktar, M. Faruk, *İbn Sahnun, Eğitim ve Öğretimin Esasları: Adabü 'l-muallimin*, Marmara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Vakfı, İstanbul, 1996.
- Becker, Ulrich, “Almanya’da Örgün ve Yaygın Eğitim Alanlarında Dinî Eğitim”. (Çev. A. Yeşil), *Türkiye’de ve Almanya’da Eğitim Tartışmaları Semineri*, Ankara, 1998.
- Beyer, Franz-Heinrich, “Religion unterrichten in NRW”, *Theo-Web. Zeitschrift für Religionspädagogik* 5, 2006, S.2, s. 179-187.
- Bildungsstandards und Inhaltsfelder Das neue Kerncurriculum für Hessen, Primarstufe. Evangelische Religion*, Hessisches Kultusministerium, Wiesbaden.
- Bilgin, Beyza & Selçuk, Mualla, *Din Öğretimi Özel Öğretim Yöntemleri*, Gün Yay., Ankara, 1999.
- Bilgin, Beyza, “Din Öğretiminde Yeni Modeller”, *Cumhuriyetin 75. Yılında Türkiye’de Din Eğitimi ve Öğretim*, Türk Yurdu Yayınları, Ankara, 1999. s. 551-558.
- Bilgin, Beyza, “Kültürlerarası Din Eğitiminin İmkânı”, *Kültürel Çeşitlilik ve Din*, Remziye Yılmaz (ed.), Ankara, Sinemis Yay., 2005. s.101-108.

- Bilgin, Beyza, “Mezhepler ve Dinler Arası Eğitim ve İş birliği”, *AÜİFD*, 1999, C.39, S.1, s. 1-25.
- Bilgin, Beyza, “Örgün Din Eğitiminde Yeni İhtiyaçlar ve Yönelişler”, *Din Eğitimi Araştırmaları Dergisi*, S. 6, İstanbul, 1999, s. 187-200.
- Bilgin, Beyza, *Eğitim Bilimi ve Din Eğitimi*, Yeni Çizgi Yay., Ankara, 1995.
- Bucher, A. Anton & Miklas, Helene (eds.), *Zwischen Berufung und Frust, Die Befindlichkeit von katholischen und evangelischen ReligionslehrerInnen in Österreich*, (Empirische Theologie 14), LIT, Wien, 2005.
- Bucher, A. Anton, “Die Situation des Religionsunterrichts in der Bundesrepublik Deutschland und in Österreich”, *Bogoslovni vestik*, Theological Quarterly, Ljubljana, 64/2004 1, s.121-137.
- Bucher, A. Anton, “Eine unendliche Geschichte: Ethikunterricht in Österreich”, *Österreichisches Archiv für Recht & Religion*, 2011, S. 58, s. 25–36.
- Bucher, A. Anton, *Der Ethikunterricht in Österreich. Politisch verschleppt – pädagogischüberfällig!* Tyrolia, Innsbruck, 2014.
- Bucher, A. Anton, *Ethikunterricht in Österreich. Bericht der wissenschaftlichen Evaluation der Schulversuche*, Ethikunterricht, Tyrolia, Innsbruck, 2001.
- Bucher, Anton A., “Die Situation des Religionsunterrichts in der Bundesrepublik Deutschland und in Österreich”, *Bogoslovni vestik*, Theological Quarterly, Ljubljana, 64/2004 1, s.121-137.
- Bundesgesetz zum Religionsunterricht, §1 Abs. 1. RelUG.
- Bundesgesetzblatt (BGBl), Nr. II Nr. 279/2016, Gesamte Rechtsvorschrift für Lehrplan für den evangelischen Religionsunterricht an der Oberstufe der Allgemein bildenden höheren Schulen.

Bundesgesetzblatt für die Republik Österreich, Druck der Österreichischen Staatsdruckerei AG, Verlagspostamt, Wien, 1998.

Bundesgesetzblatt Für Die Republik Österreich, Jahrgang 2010 Ausgegeben am 12. August 2010 Teil II.

Cebeci, Suat, *Din Eğitimi Bilimi ve Türkiye’de Din Eğitim*, Akçağ Yay., Ankara, 1996.

Cramer, J.F., Browne, G.S., *Contemporary Education*, Hancourt, Brace and World, Inc., New York, 1965,

Danner, Sonja, “KoKoRu: konfessionell-kooperativer Religionsunterricht – das Wiener Modell“, *Österreichisches Religionspädagogisches Forum* 23, 2015, s. 47–53.

Demirel, Özcan, *Karşılaştırmalı Eğitim*, Pegem Yay., Ankara, 2000.

Die Zukunft des konfessionellen Religionsunterrichts, Empfehlungen für die Kooperation des katholischen mit dem evangelischen Religionsunterricht / hg. vom Sekretariat der Deutschen Bischofskonferenz. (Die deutschen Bischöfe;103), Bonn, 2016.

Dieterich, Veit-Jakobus, *Religionslehrplan in Deutschland (1870–2000), Gegenstand und Konstruktion des evangelischen Religionsunterrichts im religionspädagogischen Diskurs und in den amtlichen Vorgaben*, Arbeiten zur Religionspädagogik (ARP), Band 29, (Hrsg. G. Adam, R. Lachmann,) V&R Unipress, Göttingen, 2007.

Doedens, Folkert, Weiße, Wolfram, “Religion unterrichten in Hamburg“, *Theo-Web. Zeitschrift für Religionspädagogik* 6, 2007, H. 1, 50-67.

Doğan, Recai, “Avrupa Birliği Sürecinde Dinî Kurumlar ve Din Eğitimi: Almanya Modeli”, *AÜİFD*, 2008, C.49. S.2, s. 1-43.

Eckstein, Max A. “The comparative mind”. *Comparative Education Rewiew*, 27(1), s. 311-332, 1983.

Einführung, Informationen zum Religionsunterricht in Nordrhein-Westfalen, Erläuterungen, Staatliche und Kirchliche Rechtsgrundlagen, Gerichtsentscheidungen Kirchliche Denkschriften und Stellungnahmen, 7. Auflage – Stand: 01. Februar 2013.

Engelbrecht, Helmut, *Relikt oder Zukunftsmodell? Zur Geschichte der katholischen Privatschulen in Österreich (mit Schulverzeichnis)*, öbv & hpt, Wien, 2000.

Englert Rodolf, Güth, Ralf, *Kinder zum Nachdenken bringen. Eine empirische Untersuchung zu Situation und Profil des katholischen Religionsunterrichts an Grundschulen*, Stuttgart, 1999.

Ergün, Mustafa, *Karşılaştırmalı eğitim*, İnönü Üniversitesi Eğitim Fakültesi, Eğitim Bilimleri Bölümü, Malatya, 1985.

Eşsiz, Muhittin. “Din Öğretiminde Yeni Yönelişler”, Suat Cebeci (ed.). *Avrupa Birliği’ne Giriş Sürecinde Türkiye’de Din Eğitimi ve Sorunları Sempozyumu* (26-27 Mayıs 2001 Adapazarı), Değişim Yayınları, İstanbul, 2002, s. 17-25.

Evangelische Kirche Berlin-Brandenburg-schlesische Oberlausitz (Hrsg.), *Rahmenlehrplan für den Evangelischen Religionsunterricht in den Jahrgangsstufen 1 bis 10*. Berlin, 2007.

Federal Almanya Cumhuriyeti Anayasası (Das Grundgesetz).

Fischer, Dietlind, Elsenbast, Volker (Ed.), *Grundlegende Kompetenzen religiöser Bildung: zur Entwicklung des evangelischen Religionsunterrichts durch Bildungsstandards für den Abschluss der Sekundarstufe I*, Comenius-Institut, Münster, 2006.

Freie und Hansestadt Hamburg, Behörde für Schule und Berufsbildung (Hrsg.). *Bildungsplan Grundschule Religion*, Hamburg, 2011.

Freue Dich! Religionsbuch 2, Schulbuch-Nr: 4105, Wien.

Gemeinsame Vokationsordnung der Evangelischen Kirche im Rheinland, der Evangelischen Kirche von Westfalen und der Lippischen Landeskirche Bek. d. Ministeriums für Schule, Jugend und Kinder v. 24.07.2003 (ABl. NRW. S. 274).

Gesamte Rechtsvorschrift für Lehrplan – Evangelischer Religionsunterricht an Hauptschulen, StF: BGBl. II Nr. 201/2002, (Lehrplan für den evangelischen Religionsunterricht an Hauptschulen und an der Unterstufe der allgemein bildenden höheren Schulen).

Gesamte Rechtsvorschrift für Lehrplan für den evangelischen Religionsunterricht an der Oberstufe der Allgemein bildenden höheren Schulen, StF: BGBl. II Nr. 279/2016.

Gesetz zur Einführung von islamischem Religionsunterricht als ordentliches Lehrfach (7.Schulrechtsänderungsgesetz) vom 22. Dezember 2011.

Gott Ladet uns ein Glaubensbuch 2, Schulbuch-Nr: 4088, Wien, 1991

Gott liebt uns Glaubensbuch 1, Schulbuch-Nr: 4087, Wien, 1991.

Gott ruft uns Glaubensbuch 4, Schulbuch-Nr: 4026, Wien, 1988.

Götz, Margarete, "Neues Schulwissen durch neue Lehrpläne?" *Schulwissen für und über Kinder. Beiträge zur historischen Primarschulforschung*, (Hrsg.) Margarete Götz, Michaela Vogt, Verlag Julius Klinkhardt, Bad Heilbrunn, 2016, s. 229-253.

Gündüz, Şinasi, *Yaşayan Dünya Dinleri*, Diyanet İşleri Başkanlığı Yayınları, Ankara, 2007.

Güngör, Ali İ., *Hristiyanlıkta Evanjelik Hareket*, Aziz Andaç Yayınlar, Ankara, 2005.

Hahn, Ferdinand, "Bekenntnisformeln im Neuen Testament", *Studien zur Bekenntnisbildung, Vortragsreihe aus den Jahren 1979-1980*, Franz Steiner Verlag, Wiesbaden, 1980.

- Haide, Günter (ed.), *Indikatoren zum Bildungssystem, Fakten zum österreichischen Bildungswesen und ihre Bewertung aus Expertensicht*, Studien Verlag, Wien, 1997.
- Harmandar, Duygu, *Avrupa Birliği'ne Uyum Sürecinde Beden Eğitimi Öğretmeni Yetiştirme Programlarının İncelenmesi: Türkiye-Belçika Karşılaştırması*, Yayınlanmamış Doktora Tezi, Gazi Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü Beden Eğitimi ve Spor Öğretmenliği Bölümü Anabilim Dalı, Ankara, 2010.
- Havers, Norbert, *Der Religionsunterricht – Analyse eines unbeliebten Faches*, München, 1972.
- Heckel, Martin, “Religionsunterricht auf dem Prüfstand: Konfessionell — unkonfessionell — interreligiös — interkonfessionell — konfessionell-kooperativ? Der rechtliche Rahmen des Religionsunterrichts im säkularen Verfassungsstaat”, *Zeitschrift für Theologie und Kirche*, 2005, C.102, S.2, s. 246-292.
- Heckel, Martin, *Vom Religionskonflikt zur Ausgleichordnung*, Verlag der bayerischen Akademie der Wissenschaften, München, 2007.
- Heimbrock, Hans-Günter, “Einheit und Differenz. Perspektiven religiöser Erziehung im wachsenden Europa”, *Vortrag am 15.März 2006 im Département Protestant de la Formation Continue Faculté de Théologie Protestante*, Strasbourg.
- Hemel, Ulrich, “Ziele religiöser Erziehung, Beiträge zu einer integrativen Theorie. u.a.” *Regensburger Studien zur Theologie*, C. 38. Frankfurt/M., 1988.
- Hollweg, Arnd, “Emanzipation- soziale Hilfe-Heil”, *Reform von Kirche und Gesellschaft 1848-1973*, C. von Hase & P. Meinhold (eds), Evangelisches Verlagswerk, Stuttgart, 1973, s. 141-150.

Huber, Wolfgang, vd., *Handbuch der Evangelischen Ethik*, Verlag C.H.Beck oHG, München, 2015.

Hull, John, “Çoğulcu Demokratik Topumlarda Din Eğitimi Üzerine Genel Değerlendirmeler”, *Din Öğretiminde Yeni Yöntem Arayışları Uluslararası Sempozyum Bildiri ve Tartışmalar* 28–30 Mart 2001, Didem Namsan (çev.), Ahmet Gündüz (eds.), MEB, Ankara, 2003, s.119-158.

Immenkötter, Herbert, “Der Politische und Reichsrechtliche Hintergrund des Reichstages von 1530”, *Kirche und Bekenntnis*, (ed. Peter. Meinhold), Franz Steiner Verlag, Wiesbaden, 1980.

Informationen zum Religionsunterricht in Nordrhein-Westfalen, Erläuterungen, Staatliche und Kirchliche Rechtsgrundlagen, Gerichtsentscheidungen Kirchliche Denkschriften und Stellungnahmen, Ed. Werner Prüßner vd. 7. Auflage – Stand: 01. Februar 2013.

Interdiözesane Berufsgemeinschaft der ReligionslehrerInnen Österreichs (ibgrlö) (1994), Stellungnahme der interdiözesanen Berufsgemeinschaft der ReligionslehrerInnen Österreichs, *Österreichisches Religionspädagogisches Forum* 4, 30.

Jäggle, Martin, “Zehn Thesen zum Diskurs um den (konfessionellen) Religionsunterricht in Österreich”, *Österreichisches Archiv für Recht & Religion*, 58, 2–12. 2011.

Heinz Schilling, Stefan Ehrenpreis, (Hrsg.), *Erziehung und Schulwesen zwischen Konfessionalisierung und Säkularisierung*. Waxmann Verlag, Münster, 2003.

Kaddor, Lamya (Hrsg.). *Islamischer Erziehungs- und Bildungslehr*. Lit, Berlin, 2008.

Kernlehrplan für die Sekundarstufe I Gymnasium in Nordrhein-Westfalen, Evangelische Religionslehre, Herausgegeben vom Ministerium für Schule und Weiterbildung des Landes Nordrhein-Westfalen, 2019.

Kernlehrplan für die Sekundarstufe II Gymnasium/Gesamtschule in Nordrhein-Westfalen, Evangelische Religionslehre, Herausgegeben vom Ministerium für Schule und Weiterbildung des Landes Nordrhein-Westfalen, 2014.

Kiefer, Michael, "Islamische Theologie, islamischer Religionsunterricht-Kritische Anmerkungen zur Funktion und Praxis der neu gegründete Beiräte", *Gehört Islam zu Deutschland?*, (Hrsg. Klaus Spenlen), D.U.P., Düsseldorf, 2013, s. 213-229.

Kiefer, Michael, *Islamkunde in deutscher Sprache in Nordrhein-Westfalen*, Lit Verlag, Münster, 2005.

King, Edmund, "Nicholas Hans", *Comparative Education*, 1969, 5(3), s. 211-212.

Kirchengesetz der Evangelischen Kirche A.u.H.B., ABl.Nr. 99/2008, 201/2008 und 151/2012.

Kirchenordnung der Evangelischen Kirche im Rheinland vom 10. Januar 2003, - KABL. EKIR 2004 S. 86. m. 81.

Kirchenordnung der Evangelischen Kirche von Westfalen vom 01.12.1953 in der Fassung der Bekanntmachung vom 14.01.1999 – KABL. EKvW 1999 S. 1, m. 191 ve 192.

Klutznick, Philipp, *Religious Education Faces the Challenge of Religious Plurality A Qualitative-Empirical Study in Vienna*, Waxmann Verlag, Münster, 2016.

Krobath, Thomas & Ritzer, Georg, *Theo-Web. Zeitschrift für Religionspädagogik* 13, 2014, H.2, s. 155-166.

Konkordat zwischen dem Heiligen Stuhle und der Republik Österreich, BGBl. II Nr. 2/1934, Art. VI § 1.

Kothmann, Thomas, "Religion unterrichten in Bayern", *Theo-Web. Zeitschrift für Religionspädagogik* 5, 2006, H. 2, s. 211-264.

Köylü, Mustafa & Turan, İbrahim, “Avrupa Birliği Ülkelerinde Din Eğitimi: Kuram ve Uygulamalar.” *Din Eğitimi*, Mustafa Köylü ve Nurullah Altaş (eds.), Gündüz Yay., Ankara, 2012, s. 83-113.

Köylü, Mustafa, “Çağdaş Bir Din Eğitimi Teorisi Olarak Çoğulcu Din Eğitimi Modeli: Batı Örneği”, *Dini Araştırmalar*, 2003, C. 6, S. 17, s. 241-267.

Kultusministerium des Landes Sachsen-Anhalt (Hg.). *Fachlehrplan Grundschule, Evangelischer Religionsunterricht*, o.J. 2007.

Kutlu, Sönmez, “Din Öğretiminde Yeni Yöntem Arayışları Uluslararası Sempozyumu”, *AÜİFD*, 2002, C. 43, S.1 s. 301-322.

Künzli, Rudolf “Lehrpläne, Bildungsstandards und Kompetenzmodelle, Eine problematische Vermischung von Funktionen”, *Beiträge zur Lehrerinnen- und Lehrerbildung*, 2010, C. 28, S.3, s. 440-452.

Lähnemann, Johannes, “Grundsätze Interreligiöse Erziehung im Kontext Konfessionenbezogenen Religionsunterricht-Doktriner Din Öğretimi Bağlamında Dinler Arası Öğretim İlkeleri“, *Din Öğretiminde Yeni Yöntem Arayışları Uluslararası Sempozyum Bildiri ve Tartışmalar*, 28-30 Mart 2001. MEB, Ankara, 2003, s. 471-488.

Langer, Wolfgang, “Verbindlich oder ungebunden? Zum Problem der Konfessionalität des Religionsunterrichts an den öffentlichen Schulen in Deutschland und Österreich”, *Österreichisches Religionspädagogisches Forum*, 1993, S.3, s. 21–31.

Lauwerys, Joseph A., Varış, Fatma, Neff, Kenneth, *Mukayeseli Eğitim*, A.Ü.E.F. Yayınları, Ankara, 1979.

Lehrplan Evangelische Religionslehre Grundschule, Richtlinien und Lehrpläne für die Grundschule in Nordrhein-Westfalen, Herausgegeben vom Ministerium für

- Schule und Weiterbildung des Landes Nordrhein-Westfalen, Copyright by Ritterbach Verlag GmbH, Düsseldorf, 2008.
- Liederbuch Religion Grundschule, Schulbuch-Nr: 4159, Wien, 1991.
- Mark. A. Jullien, *Mukayeseli Eğitim Üzerine Bir Eserin İlk Taslağı*, çev: Kemal Aytaç, AÜ Dil Tarih-Coğrafya Fak. Yayınları, Ankara, 1971.
- Marksteiner-Ungureanu, Cezar, “Der Religionsunterricht in den Schulen von Österreich”, *Deisis*, 2016, S. 41, s. 89-91.
- Materialien Zum Ru An Vorschulen, Herausgeber: Religionspädagogisches Institut Der Erzdiözese Wien, (2. Auflage), Wien, 1983.
- Matthias, Scharer, “Religionsunterricht damals und heute. Die Konzeption des RU in den vergangenen 30 Jahren”, *Mitteilungen. Zeitschrift der Rel.LehrerInnen der Erzdiözese Salzburg* 2001/03 s. 3-6.
- MEB Dış İlişkiler Genel Müdürlüğü, Avrupa Birliği Üye Ülkelerinin Eğitim Sistemleri, Ankara, 1996.
- MEB, *İlköğretim Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi Dersi (4, 5, 6, 7 ve 8. Sınıflar) Öğretim Programı ve Kılavuzu*, Ankara 2010.
- Meinhold, Peter (Hrsg.), *Kirche und Bekenntnis*, Franz Steiner Verlag, Wiesbaden, 1980.
- Meinhold, Peter, *Die Gesamtchristliche Bedeutung der Theologie Martin Luthers*, Franz Steiner Verlag, Wiesbaden, 1976.
- Meinhold, Peter, *Kirchengeschichte in Schwerpunkten, ein ökumenischer Versuch*, Styria Verlag, Graz, Wien, Köln, 1982.
- Ministerium für Bildung, Wissenschaft und Kultur des Landes Mecklenburg-Vorpommern (Hrsg.), *Rahmenplan Grundschule Evangelische Religion*, Schwerin, 2004.

- Ministerium für Bildung, Wissenschaft, Jugend und Kultur Rheinland-Pfalz (Hrsg.).
Grundschule. Teilrahmenplan Evangelische Religion. Mainz, 2011.
- Ministerium für Schule und Weiterbildung des NRW (Hrsg.), *Lehrplan für die Grundschule in NRW, Islamischer Religionsunterricht*, 1. Auflage, Düsseldorf, 2013.
- Niedersächsisches Kultusministerium (Hrsg.), *Kerncurriculum für die Grundschule. Schuljahrgänge 1-4. Evangelische Religion*, Hannover, 2006.
- Noorman, Harry, “Almanya’da Hristiyan Din Dersinin Hukuksal Çerçeve Koşulları ve İslam Din Dersi İçin Olası Modeller,” *Türkiye’de ve Almanya’da İslam Din Dersi Tartışmaları*, (Hrsg. Helga Schwenk, u.a.) Konrad Adenauer Stiftung, Ankara, 2000, s. 10-41.
- Noormann, Harry, Becker, Ulrich, Trocholepczy, Bernd (Hrsg.), *Ökumenisches Arbeitsbuch Religionspädagogik*, Verlag W. Kohlhammer, Stuttgart, 2000.
- Noormann, Harry, “Almanya’da Hristiyan Din Dersinin Hukuksal Çerçeve Koşulları ve İslam Din Dersi İçin Olası Modeller”, *Türkiye ve Almanya’da İslam Din Dersi Tartışmaları*, Hasan Coşkun vd. (eds.) Konrad – Adenauer- Vakfı ve T.C. Cumhuriyet Üniversitesi İlahiyat Fakültesi, Ankara, 2000, s. 24-30.
- Obst, Gabriele, *Kompetenzorientiertes Lernen und Lehren im Religionsunterricht*. Göttingen, 2008.
- OECD; *Rewiews of National Policies For Education*, Austria, OECD 1995.
- Özdil, Ali-Özgür, *Aktuelle Debatten zum Islamunterricht in Deutschland*, Hamburg, E.B. Verlag, 1999.
- Özkan, A. Rafet, *Amerikan Evanjelikleri (Babtistler)*, IQ Kültür Yayıncılık, Erzurum, 2005.

Pflicht der Kirche zur Gestaltung, Informationen zum Religionsunterricht in Nordrhein-Westfalen, Erläuterungen, Staatliche und Kirchliche Rechtsgrundlagen, Gerichtsentscheidungen Kirchliche Denkschriften und Stellungnahmen, 7. Auflage – Stand: 01. Februar 2013.

Pollack, Erwin, "Isaac Leon Kandel", *PROSPECTS: the quarterly review of comparative education*, 1993, C. 23, S. 3/4, s. 775–87.

Potz, Richard, "Avusturya, Din Devlet ilişkisi, Yasalar, Dini Kurumlar, Din Eğitimi", AB Ülkelerinde Din- Devlet İlişkisi Sempozyumu, 9-10 Aralık 2006, *İSAM*, İstanbul, 2006, s.386-404.

Potz, Richard, "Avusturya", *Avrupa Birliği Ülkelerinde Din-Devlet ilişkisi Hukuki Yapı/ Din Eğitimi/ Din Hizmetleri*, Ali Köse ve Talip Küçükcan (eds.), *İSAM* Yay., İstanbul, 2008, s. 81-96.

Protestantische Perspektiven zur religiösen Pluralität in Europa, 8. Vollversammlung der Gemeinschaft Evangelischer Kirche in Europa Basel, 13-18. September 2018, Gemeinschaft Evangelischer Kirche.

Prüfungsordnung für das Fach Evangelische Religionslehre zur Rahmenordnung für die Bachelorprüfungen innerhalb des Zwei-Fach-Modells an der Westfälischen Wilhelms-Universität Münster vom 12. Oktober 2018, m. 1.

Rahmenlehrplan für den Unterricht Humanistische Lebenskunde, Humanistischer Verband Deutschlands, Landesverband Berlin-Brandenburg KdöR, Berlin, 2018.

RdErl. d. Ministeriums für Schule und Weiterbildung v. 14. 11. 2013 – 532-6.03.15.06-110656.

RdErl. d. Ministeriums für Schule und Weiterbildung, v. 11.11.2013-532-6.03.15.06-116125.

RdErl. d. Ministeriums für Schule, Jugend und Kinder vom 20.06.2003 (BASS 12-05 Nr. 1), m. 5/2.

Religion, entdecken, verstehen, gestalten, (Hrsg. Gerd-Rüdiger Koretzki ve Rudolf Tammeus), Vandenhoeck & Ruprecht, Göttingen, 2003.

Religion, entdecken, verstehen, gestalten, ed. Gerd-Rüdiger Koretzki ve Rudolf Tammeus, Vandenhoeck & Ruprecht, Göttingen, Evangelischer Pesseverband in Österreich, Wien 2004.

Religion, entdecken, verstehen, gestalten, ed. Gerd-Rüdiger Koretzki ve Rudolf Tammeus, Vandenhoeck & Ruprecht, Göttingen, 2003.

Religionen in Österreich, Bundeskanzleramt Österreich, Bundeskanzleramt, Bundespressdienst, Wien, 2014.

Religionen in Österreich, Österreich Dokumentationen, Bundespressdienst, Wien, 1989, s.11-54.

Religionsbuch Oberstufe, (ed. U. Baumann, F. Schweitzer), Cornelsen, Berlin 2013

Religionslehre, Grundschule – Klassen 2,4. Stuttgart, 2004.

Religionsunterricht und Rechtliche Fragen, Diözese St. Pölten, Diözesanschulamt, Version 1. 2015.

Religionsunterrichtsgesetz, (Avusturya Din Dersi Yasası)

Religionsunterrichtsgesetz, Bundesgesetz vom 13. Juli 1949.

Religionsunterrichtsordnung 2008, AB1, der Ev. Kirche A.u.H.B Nr. 99/2008 (RUO).
Madde: 15.16.17.18.

Religionsunterrichtsordnung Vom 11. Juli 2008 ABl. Nr. 99/2008, 201/2008, 151/2012, 96/2019, 6/2020.

Richtlinien und Lehrpläne für die Grundschule in Nordrhein-Westfalen, *Evangelische Religionslehre*, Herausgegeben vom Ministerium für Schule und Weiterbildung des Landes Nordrhein-Westfalen Düsseldorf, 2008.

Richtlinien und Lehrpläne für die Grundschule in Nordrhein-Westfalen, *Evangelische Religionslehre*, Herausgegeben vom Ministerium für Schule und Weiterbildung des Landes Nordrhein-Westfalen Düsseldorf: 2008. s. 151.

Runderlass des Ministeriums für Schule, Jugend und Kinder v. 3. 12. 2003, ABl. NRW. 2004.

Schluifer, Winfried, "Das Religionsunterrichtsgesetz und seine Praxis, Religionsunterricht in Europa," *Schule & Recht*, (Hrsg. ÖGSR), 2018, S. 1, s. 37-53.

Schul- und Bildungsgesetz des Landes Nordrhein-Westfalen (SchulG), m. 31/1.

Schulgesetz für das Land Nordrhein-Westfalen (Schulgesetz NRW – SchulG) vom 15. Februar 2005 (GV. NRW. S. 102) zuletzt geändert durch Artikel 3 des Gesetzes vom 17. Juni 2014 (GV. NRW. S. 336) Art. 31.

Seebass, Gottfried, "Die Reformatischen Bekenntnisse von der Confessio Augustana", *Kirche und Bekenntnis*, (Hrsg. Peter. Meinhold), Franz Steiner Verlag, Wiesbaden, 1980.

Sekretariat der Ständigen Konferenz der Kultusminister der Länder Berlin, in der Bundesrepublik Deutschland IVC/Statistik, 20.12.2016, Auswertung Religionsunterricht Schuljahr 2015/16, s. 7.

Selçuk, Mualla, "Din Öğretiminde Yeni Açılımlar", *Ülkemizde Laik Sistemde Sosyal Bilim Olarak Din Öğretimi Kurultayı*, Bildiri ve Tartışmalar 7-9 Nisan 2005 Malatya, İnönü Üniversitesi Yayınları, Malatya 2005, s. 168-179.

Shepherd, John, "İslam ve Din Eğitimi (Mezhebe/dine dayalı Olmayan Yaklaşım)", Çev: Bekir Demirkol, *Din Öğretimi ve Din Hizmetleri Semineri (8-10 Nisan 1988)*, DİB Yay., Ankara, 1991, s. 371-372.

Soramies, Risto, Vitikainen, Kari (Hrsg.), *Lutheryen İman İkrarları Işığında Temel Hristiyan İnanıcı*, Gerçeğe Doğru Kitapları, İstanbul, 2010.

- Spenlen, Klaus, Norbert Posse, Kriterien für die Bestimmung Gehört der Zugehörigkeit des Islams zu Deutschland. "Gehört Islam zu Deutschland? (Hrsg. Klaus Spenlen), D.U.P., Düsseldorf, 2013, s. 47-61.
- Stimac, Zrinka, Spielhaus, Riem, "Schulischer Religionsunterricht im Kontext Religiöser und Weltanschaulicher Pluralität", *Zeitschrift der Bundeszentrale für Politische Bildung*, 68. Jahrgang, 28-29/2018, 9. Juli 2018, s. 41-46.
- Sraga, Gudrun, "Almanya'da İslam Din Dersleri Konusundaki Tartışmalar", *Türkiye ve Almanya'da İslam Din Dersi Tartışmaları*, CÜ. İlahiyat Fakültesi ve Konrad Adenauer Vakfı Yayınları, Ankara, 2000, s.41-50.
- Stock, Martin, *Islamunterricht: Religionskunde, Bekenntnisunterricht oder was?* Lit Verlag, Münster, 2003.
- Tautz, Monika, *Interreligiöses Lernen im Religionsunterricht, Menschen und Ethos im Islam und Christentum*, W. Kohlhammer, Stuttgart, 2007.
- Tavukçuoglu, Mustafa, *Avrupa'da Türk Ailesi ve Din Eğitimi (Avusturya Örneği)*, Mehir Vakfı yayınları, Konya, 2000.
- Tekgöz, Mehmet, *Almanya Baden-Württemberg Eyaleti İlkokul Eğitim Programı İle Türkiye İlkokul Eğitim Programının Karşılaştırmalı Eğitim Analizi*, Yayınlanmamış Doktora Tezi, Çukurova Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Eğitim Bilimleri Ana Bilim Dalı, Adana, 2017.
- Thorsten, Anger, *Islam in der Schule, Rechtliche Wirkungen der Religionsfreiheit und der Gewissensfreiheit sowie des Staatskirchenrechts im öffentlichen Schulwesen.* Duncker & Humblot, Berlin, 2003.
- Thüringer Ministerium für Bildung, Wissenschaft und Kultur (Hrsg.), *Lehrplan für Religionsunterricht.*

- Tosun, Cemal, “Üçüncü Bin Yıla Girerken Din Eğitimi ve Öğretimi” *Üçüncü 1000’e Girerken İslâm*, Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları, Ankara, 2005, s. 295-310.
- Tosun, Cemal, *Din Eğitimi Bilimine Giriş*, Pegem Akademi, Ankara, 2012.
- Tosun, Cemal, vd., *Konu Alanı Ders Kitabı İnceleme Kılavuzu, Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi 4-8*, Ankara, Nobel, 2001.
- Towfigh, Emanuel V.,” Religionsunterricht an staatlichen Schulen”, *NWVBI.*, 4/2006, s. 131-136.
- Türkoğlu, Adil, “Karşılaştırmalı Eğitim Nedir?”, *Karşılaştırmalı Eğitim Yansımaları*, Songül Aynal (ed.), PegemA Yay., Ankara, 2012.
- Türkoğlu, Adil, *Karşılaştırmalı Eğitim, Dünya Ülkelerinden Örneklerle*, Baki Kitabevi, Adana, 1998.
- Urteil des Bundesverwaltungsgerichts Berlin vom 2.9.1983 – BVerwG 7 C 169.81 – aus “Die öffentliche Verwaltung” 1984.
- Usta Doğan, Pınar, *Din Öğretimi Modelleri ve Mezhepler Üstü Bir Program Tasarımının Nitelikleri*, Yayınlanmamış Doktora Tezi, Ankara Üniversitesi SBE Felsefe ve Din Bilimleri (Din Eğitimi) Anabilim Dalı, Ankara, 2015.
- Ültanır, Gürcan “Avusturya ve Türkiye’de Temel Eğitim Kurumlarında 5. Sınıflarda Din Eğitimi Programlarının Karşılaştırılması”, *Türkiye Günlüğü Dergisi*, S.45, Ankara, 1997, s.166-168.
- Ültanır, Gürcan, *Karşılaştırmalı Eğitim Bilimi*, Eylül Kitabevi, Ankara, 2000.
- Ünal, Halit, Ziel, Inhalt und Methode eines islamischen Religionsunterrichts.“ *Islamischer Religionsunterricht: Hintergründe, Probleme, Perspektiven*, (Hrsg. Thomas Bauer), Lit Verlag, Münster, 2004, s.101-105.
- Van Dellen, Alexander, “Ist der konfessionelle Religionsunterricht in Österreich zukunftsfähig? Einblicke in die Situation, in aktuelle Herausforderungen und

- mögliche Perspektiven religiöser Bildung an öffentlichen Schulen”, *Theo-Web. Zeitschrift für Religionspädagogik* 15, 2016, H.1, s. 153-172.
- Variş, Fatma, *Eğitimde Program Geliştirme: Teori ve Teknikler*, (3. Baskı), Ankara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Fakültesi Yayınları, Ankara, 1978.
- Verfassung für das Land NRW, m. 14/1.
- Volkschulgesetz vom 29 Juli 1986 (GVBl), Art. 16/1 S.115.
- Waardenburg, Jacques “PROTESTANLİK”, *DİA*, C.34, TDV Yayınları, İstanbul, 2007, s. 351-354.
- Yıldırım, A. ve Şimsek, H., *Sosyal Bilimlerde Nitel Araştırma Yöntemleri*, Seçkin Yay., Ankara, 2021.
- Yavuzcan, İsmail H., “Entwicklung und Perspektiven des IRU: Interreligiöses Lernen im Religionsunterricht”, *Islam und Europa. Als Thema der deutsch-türkischen Zusammenarbeit. Jugend und Religion in Deutschland und der Türkei*, Tarabya, 28./29. September 2013, Deutsche Botschaft, Ankara, 2014, s. 133-148.
- Yılmaz, Hakan, *Amerika’da Evanjelik Hareket: Dini ve Siyasi Yansımaları*, Yayınlanmamış Doktora Tezi, Necmettin Erbakan Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Konya, 2019.
- Yüksel, İsmail & Sağlam, Mustafa, “Karşılaştırmalı Eğitimde Araştırma Yaklaşımları, Yöntemleri ve Türleri”, *Karşılaştırmalı Eğitim Yansımaları*, Songül Aynal (ed.), Pegem Yay., 2012, Ankara, s. 24-44.
- Yürük, Tuğrul, “İlk ve Orta Öğretimde Din Öğretimi: Din Dersleri”, *Din Eğitimi*, Recai Doğan ve Remziye Ege (eds.), Grafiker Yay., Ankara, 2012, s.105-139.
- Zengin, Halise Kader, “Almanya’da İslam Din Öğretimi Modelleri”, *Ankara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi*, 2008, C.49, S.2, s. 245-268.

Zengin, Halise Kader, *Almanya’da İslam Din Öğretimi Modelleri, Bavyera Eyaleti Örneği*, Yayınlanmamış Doktora Tezi, Ankara Üniversitesi SBE Felsefe ve Din Bilimleri (Din Eğitimi) Anabilim Dalı, Ankara, 2007.

Zulassung von Lernmitteln, RdErl. des Ministeriums für Schule, Jugend und Kinder v. 03.12.2003 (ABl. NRW. 2004 S. 9).

İnternet Kaynakları

“Grundrechte in Bezug auf Religionsausübung”,

[https://www.oesterreich.gv.at/themen/leben_in_oesterreich/kirchenein___austri
tt_und_religionen/Seite.820011.html](https://www.oesterreich.gv.at/themen/leben_in_oesterreich/kirchenein___austri
tt_und_religionen/Seite.820011.html), (erişim: 28.01.2020).

“Kultusamt”, Bundeskanzleramt,

<https://www.bundeskanzleramt.gv.at/agenda/kultusamt.html>,
(erişim:27.01.2020).

“Leuenberger Konkordie,” <https://www.ekd.de/Leuenberger-Konkordie-IV-Erklarung-der-Verwirklichung-der-Kirchengemeinschaft-11309.htm>, (erişim: 02.11.2020).

“Religionsunterricht – Ethikunterricht”, Presseerklärungen Frühjahrsvollversammlung der Österreichischen Bischofskonferenz 9. bis 12. März 2009, Innsbruck

“Religionsunterricht”, Bildungsland NRW,

<https://www.schulministerium.nrw/themen/schulsystem/unterricht/lernbereiche-und-unterrichtsfacher/religionsunterricht>, (erişim: 01.06.2021).

“Welche Aufgaben haben Praxisphasen?”,

https://www.schulministerium.nrw.de/docs/bp/Lehrer/Lehrkraft-werden/Lehramtsstudium/FAQStudium/FAQ-Lehramtsstudium_nach_LPO_2003/Dauer/index.html. (erişim:29.03.2019).

“Wie ist die Lehrerausbildung gegliedert?”,

<https://www.schulministerium.nrw.de/docs/bp/Lehrer/Lehrkraft->

werden/Lehramtsstudium/FAQStudium/FAQ-

Lehramtsstudium_nach_LPO_2003/Dauer/index.html. (erişim:29.03.2019).

Bundesministerium für Bildung, Wissenschaft und Forschung, “Durchführungserlass zum Religionsunterricht”,

<https://www.bmbwf.gv.at/Themen/schule/schulrecht/rs/1997->

[2017/2007_05.html](https://www.bmbwf.gv.at/Themen/schule/schulrecht/rs/1997-2017/2007_05.html), (erişim: 16.01.2020).

Evangelische Kirche in Österreich

“Religionsunterricht”,<https://evang.at/kirche/bildung/religionsunterricht/>,

(erişim:31.01.2020).

Evangelische Kirche in Österreich, “ Zahlen & Fakten”, <https://evang.at/kirche/zahlen-fakten/>, (erişim: 03.02.2020).

Evangelische Kirche A.B. Diözese Wien, “Pfarrgemeinden H.B.”, <https://www.evangelien.at/pfarrgemeinden-hb/>, (erişim: 17.11.2021).

<http://www.kirche-schule.de/themen/religionsunterricht>, (erişim: 02.06.2018).

<https://de.statista.com/statistik/daten/studie/201622/umfrage/religionszugehoerigkeit-der-deutschen-nach-bundeslaendern/>. (erişim: 14.10.2018).

<https://de.statista.com/statistik/daten/studie/304874/umfrage/mitglieder-in-religionsgemeinschaften-in-oesterreich/>, (erişim: 05.06.2018).

<https://de.statista.com/themen/2066/religion-in-oesterreich/>, (erişim: 21.01.2020).

<https://evang.at/kirche/bildung/religionsunterricht/>, (erişim: 02.06.2018).

<https://evang.at/kirche/bildung/religionsunterricht/ausbildung/>, (erişim: 25.03.2020).

<https://evang.at/kirche/bildung/religionsunterricht/service-fuer-lehrerinnen/>, (erişim:25.03.2020).

<https://kultusministerium.hessen.de/schulsystem/religionsunterricht>. (erişim: 21.02.2019).

<https://lehramt->

[ost.at/fileadmin/user_upload/e_lehrerinnenausbildung/broschuere/2020_BroschuereLehramt.pdf](https://lehramt-ost.at/fileadmin/user_upload/e_lehrerinnenausbildung/broschuere/2020_BroschuereLehramt.pdf), (erişim: 27.03.2020).

<https://li.hamburg.de/religion/material/4419346/art-einleitung/>, (erişim: 09.06.2021).

<https://slw.univie.ac.at/studieren/studienangebot/lehramtsstudien/evangelische-religion-unterrichtsfach/>, (erişim: 26.03.2020).

<https://slw.univie.ac.at/studieren/studienangebot/lehramtsstudien/evangelische-religion-unterrichtsfach/>, (erişim: 26.03.2020).

<https://ufind.univie.ac.at/de/course.html?lv=020009&semester=2020S>, (erişim: 08.01.2023).

<https://www.ausbildungskompass.at/ausbildungen/105621-lehramt-fuer-die-sekundarstufe-allgemeinbildung-unterrichtsfach-evangelische-religion/>, (erişim: 26.03.2020).

<https://www.berlin.de/sen/kulteu/religion-und-weltanschauung/religions-und-lebenskundeunterricht/artikel.21588.php>. (erişim:13.04.2022).

<https://www.bibelwissenschaft.de/bibelkunde/themenkapitel-at/theodizee/> Erişim: 15.10.2022.

[https://www.bic.at/berufsinformation.php?beruf=religionslehrerin_pflichtschulen&brfid=1011&tab=3#:~:text=F%C3%BCr%20das%20Lehramt%20f%C3%BCr%20Religion,60%20ECTS%20\(2%20Semester\).](https://www.bic.at/berufsinformation.php?beruf=religionslehrerin_pflichtschulen&brfid=1011&tab=3#:~:text=F%C3%BCr%20das%20Lehramt%20f%C3%BCr%20Religion,60%20ECTS%20(2%20Semester).) (erişim: 07.01.2023).

<https://www.bildungssystem.at/schule-oberstufe/allgemein-bildende-hoehere-schule-oberstufe/>, erişim: 22.03.2020).

https://www.bmbwf.gv.at/Themen/schule/schulrecht/rs/1997-2017/2007_05.html, (erişim: 15.01.2020).

<https://www.bmbwf.gv.at/Themen/schule/zrp/ethik.html>, (erişim: 07.08.2021).

<https://www.bundeskanzleramt.gv.at/agenda/kultusamt/kirchen-und-religionsgemeinschaften.html>, (erişim: 29.01.20).

<https://www.bundeskanzleramt.gv.at/agenda/kultusamt/religiose-bekenntnisgemeinschaften.html>, (erişim: 29.01.20).

https://www.dbk.de/fileadmin/redaktion/veroeffentlichungen/Sonstige/argumente_fuer_den_religionsunterricht.pdf. (erişim:18.04.2022).

https://www.ekd.de/gestaltung_1999_kultur2.html, (erişim: 15.07.2021).

<https://www.evangelisch-in-westfalen.de/kirche/unsere-geschichte/>, (erişim:21.04.2019).

https://www.ev-schuldekan-muehlacker.de/resources/ecics_427.pdf. (erişim: 23.12.2018).

<https://www.lehrer-werden.nrw/universitaeten-faecher> (erişim: 08.01.2023).

<https://www.lehrer-werden.nrw/was-bringst-du-mit/abitur>, (erişim:08.01.23).

<https://www.lippische-landeskirche.de/3315-0-10>, (erişim:21.04.2019).

https://www.lippische-landeskirche.de/side.php?news_id=353&part_id=0&navi=5. (erişim: 02.03.2019).

https://www.oesterreich.gv.at/themen/leben_in_oesterreich/kirchenein___austritt_und_religionen/Seite.820014.html, (erişim: 18.01.2020).

https://www.oesterreich.gv.at/themen/leben_in_oesterreich/kirchenein___austritt_und_religionen/Seite.820011.html, (erişim: 28.01.2020).

https://www.planet-wissen.de/kultur/religion/jesus_von_nazareth/die-vier-evangelien-100.html (erişim: 05.12.19).

https://www.planet-wissen.de/kultur/religion/jesus_von_nazareth/die-vier-evangelien-100.html (erişim: 05.12.19).

<https://www.ris.bka.gv.at/GeltendeFassung.wxe?Abfrage=Bundesnormen&Gesetzesnummer=20009660>, (erişim: 29.06.2018).

<https://www.ris.bka.gv.at/GeltendeFassung.wxe?Abfrage=Bundesnormen&Gesetzesnummer=10009217>. (erişim: 07.08.2021).

https://www.schulbuchaktion.at/sba_downloads/sba2020/2021sbl_1000-1100.pdf.
(erişim: 21.11.20).

<https://www.schulbuchaktion.at/sbkSchulbuchsuche/compositions/suchergebnis.xhtml>.
(erişim: 29.11.2022).

<https://www.schulentwicklung.nrw.de/lehrplaene/lehrplannavigator-s-ii/gymnasiale-oberstufe/>. (erişim:14.10.2018).

<https://www.schulministerium.nrw.de/BiPo/VZL/lernmittel>. (erişim:24.10.2022).

https://www.schulministerium.nrw.de/docs/bp/Lehrer/Lehrkraft-werden/Lehramtsstudium/FAQStudium/FAQ-Lehramtsstudium_nach_LPO_2003/Dauer/index.html. (erişim: 28.03.2019).

<https://www.schulministerium.nrw.de/docs/Schulsystem/Unterricht/Lernbereiche-und-Faecher/Religionsunterricht/index.html>. (erişim:23.11.2021).

<https://www.schulministerium.nrw.de/docs/Schulsystem/Unterricht/Lernbereiche-und-Faecher/Religionsunterricht/index.html>. (erişim:20.02.2019).

<https://www.uni-muenster.de/ZSB/studienfuehrer/>. (erişim: 28.03.2019).

Katholische Kirche Österreich, <https://www.katholisch.at/aktuelles/2016/12/16/kirchen-entwickeln-zukunftsperspektiven-fuer-religionsunterricht>, (erişim:07.08.2021).

Konfessionell-kooperativer Religionsunterricht,

[https://www.bibelwissenschaft.de/wirelex/das-wissenschaftlich-religionspaedagogische-](https://www.bibelwissenschaft.de/wirelex/das-wissenschaftlich-religionspaedagogische-lexikon/lexikon/sachwort/anzeigen/details/konfessionell-kooperativer-religionsunterricht/ch/caf22d7ee47a74561a50872f3c5e00a0/)

[lexikon/lexikon/sachwort/anzeigen/details/konfessionell-kooperativer-religionsunterricht/ch/caf22d7ee47a74561a50872f3c5e00a0/](https://www.bibelwissenschaft.de/wirelex/das-wissenschaftlich-religionspaedagogische-lexikon/lexikon/sachwort/anzeigen/details/konfessionell-kooperativer-religionsunterricht/ch/caf22d7ee47a74561a50872f3c5e00a0/), (erişim: 18.07.18).

Lehrplan für den katholischen Religionsunterricht an den vier- und fünfjährigen

Oberstufen allgemein bildender höherer Schulen (einschließlich des Lehrplans für die Wahlpflichtgegenstände), BGBl. II Nr. 75/2016,

<https://www.ris.bka.gv.at/GeltendeFassung.wxe?Abfrage=Bundesnormen&Gesetzesnummer=20009503>, (erişim: 23.01.20).

Manfred Spieß, “Der Weg zu einem modernen Religionsunterricht”, <https://religionsbremen.de/religion-in-bremen/>, (erişim:14.04.2022).

Ordnung für die Durchführung der Praktikumsmodule im Rahmen der

Bachelorstudiengänge gemäß Gesetz über die Ausbildung für Lehrämter an öffentlichen Schulen (Lehrerausbildungsgesetz LABG) vom 12. Mai 2009

Oxford Lexico, “evangel”, <https://www.lexico.com/definition/evangel>, (erişim:02.02.2021).

Österreichische Bischofskonferenz, “Bildung”,

<https://www.bischofskonferenz.at/positionen/bildung>, (erişim: 30.01.2020).

Prüfungsordnung für das Fach Evangelische Religionslehre zur Rahmenordnung für die

Prüfungen im studium für das Lehramt an Gymnasien und Gesamtschulen mit dem Abschluss „Master of Education“ an der Westfälischen Wilhelms-

Universität Münster vom 14.03.2014 m. 3., [https://www.uni-](https://www.uni-muenster.de/imperia/md/content/wwu/ab_uni/ab2014/ausgabe14/beitrag_02.pdf)

[muenster.de/imperia/md/content/wwu/ab_uni/ab2014/ausgabe14/beitrag_02.pdf](https://www.uni-muenster.de/imperia/md/content/wwu/ab_uni/ab2014/ausgabe14/beitrag_02.pdf), (erişim:27.03.2019).

Regelungen für den Religionsunterricht und den Unterricht Werte und Normen RdErl.

d. MK v. 10.5.2011- 33-82105 (SVBl. 7/2011 S.226)- VORIS 22410-,

<http://www.schule.de/22410/33,82105.htm>, (erişim:09.07.2018).

Religionsunterricht,

https://www.oesterreich.gv.at/themen/leben_in_oesterreich/kirchenein_austriktt_und_religionen/Seite.820014.html, (erişim: 01.04.2022).

Vereinbarung Bistum Essen / Ev. Kirchen vom Juni 2017:

<https://www.schulministerium.nrw.de/docs/Schulsystem/Unterricht/Lernbereiche-und-Fächer/Religionsunterricht/index.html>, (erişim:15.10.2018).

ÖZET

Almanya ve Avusturya’da yasal teminat altında ve doktriner temelli uygulanan din derslerinin güncel durumuna erişmesinde tarihsel süreçte birçok gelişme olmuştur. Bu alanda 19. yy.dan itibaren derslerin devlet garantisi altına alınması, sonra yetkinin kiliselere verilmesi, öğretim programı ve ders materyalleri hazırlama çalışmaları, öğretmen eğitimi gibi hususlarda çalışmalar yapılmıştır. Hâlihazırda ise öğretim programlarında değişen sosyal ve kültürel şartlara göre düzenlemeler yapılmış, böylelikle doktriner düzeyde verilen bu derslere ilgi üst düzeyde tutulmaya çalışılmıştır.

Bu çalışmanın amacı Kuzey Ren Vestfalya ve Viyana’daki ortaokul ve lise düzeyi devlet okullarındaki doktriner din eğitimi merkezli Evanjelik Din Dersinin uygulanmasında ülkeler arasındaki farkları tespit etmek, Evanjelik doktrinin öğretim programlarına yansımalarını ortaya koymaktır.

Çalışmada Kuzey Ren Vestfalya ve Viyana örneğinde Evanjelik Din Dersi alanında tarihsel gelişmelere yer verilerek derslerin güncel durumları karşılaştırmalı olarak incelenmiştir. Bu çerçevede Evanjelik Din Dersi ile ilgili önemli gelişmeler, dersin ülkelerdeki güncel durumu, yasal statüsü, kilisenin dersin uygulanmasındaki etkisi, öğretmen eğitimi konularının yanında özellikle öğretim programının incelenmesi çalışmada ele alınmıştır. Öğretim programlarının içerik analizi yapılarak, konuların doktrinerlik boyutunun hangi karakteristik özelliklerle öğrencilere sunulduğu tespit edilmiştir. Evanjelik doktriner anlayışı merkeze alan öğretim programlarının diğer inançlara karşı yaklaşımı ve bu inanışlarla iletişim kurma çalışmaları karşılaştırmalı olarak ele alınıp değerlendirilmiştir.

Anahtar Kelimeler: Din, Din Eğitimi, Doktrin, Evanjelik, Evanjelik Din Dersi, Kilise, Öğretim Programı, Karşılaştırmalı Çalışmalar

ABSTRACT

There have been various developments over time in reaching the current status of religious courses, which have been implemented under legal guarantee and on a doctrinal basis in Germany and Austria. In this field, studies have been carried out on issues such as the state guaranteeing of courses since the nineteenth century, the granting of authority to churches, studies on preparing curriculum and course materials, and teacher training. Currently, provisions were made in the curriculum according to varying social and cultural conditions. Thus, efforts were done to maintain attention in these courses taught at a doctrinal level.

The aim of this study is to identify the differences between countries in the implementation of the Evangelical Religion Class based on doctrinal religious education in lower and upper high school public schools in North Rhine-Westphalia and Vienna, and to articulate the effects of the Evangelical doctrine on the teaching programs.

In the study, historical developments in the field of Evangelical Religion Class were examined comparatively with their current status in the case of North Rhine-Westphalia and Vienna. In this context, the study discusses significant changes regarding Evangelical Religion Class, its current situation in these countries, its legal status, the curriculum, the influence of the church on its implementation and teacher training issues. By analyzing the content of the curricula, the study reveals the characteristic features of the doctrinal dimension of the subjects that was presented to the students. The approach of the curricula centered on evangelical doctrinal understanding towards other faiths and their efforts to communicate with these faiths were comparatively discussed.

Keywords: Religion, Religious Education, Doctrine, Evangelical Religion Class, Church, Curriculum, Comparative Studies